

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
osoba odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br. IT-00-39-A
Datum: 17. mart 2009.
Original: engleski

PRED ŽALBENIM VIJEĆEM

U sastavu: sudija Fausto Pocar, predsjedavajući
sudija Mohamed Shahabuddeen
sudija Mehmet Güney
sudija Andrésia Vaz
sudija Theodor Meron

V. d. sekretara: g. John Hocking

Presuda od: 17. marta 2009.

TUŽILAC

protiv

MOMČILA KRAJIŠNIKA

JAVNO

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Peter M. Kremer, QC
gđa Shelagh McCall
gđa Barbara Goy
gđa Katharina Margetts
g. Steffen Wirth
gđa Anna Kotzeva
g. Matteo Costi
gđa Julia Thibord

Momčilo Krajišnik *pro se*

Zstupnici Momčila Krajišnika u vezi s UZP-om:

g. Alan M. Dershowitz
g. Nathan Z. Dershowitz

Amicus Curiae:

g. Colin Nicholls, QC

SADRŽAJ

I. UVOD	1
A. MOMČILO KRAJIŠNIK	1
B. PRVOSTEPENA PRESUDA I KAZNA	1
C. ŽALBE	2
1. Krajišnik.....	2
2. <i>Amicus curiae</i>	4
3. Tužilaštvo.....	5
II. PREISPITIVANJE U ŽALBENOM POSTUPKU	5
A. STANDARD PREISPITIVANJA U ŽALBENOM POSTUPKU	5
B. STANDARD ZA ODBACIVANJE NAVODA BEZ RAZMATRANJA.....	8
1. Argumenti u kojima se ne preciziraju osporavani zaključci o činjenicama, koji iskrivljeno prikazuju zaključke o činjenicama ili dokaze, ili u kojima se zanemaruju drugi relevantni zaključci o činjenicama	8
2. Neargumentovane tvrdnje da Pretresno vijeće sigurno nije razmotrilo relevantne dokaze.....	9
3. Osporavanje zaključaka o činjenicama na kojima se ne temelji osuđujuća presuda i argumenti koji su očigledno irelevantni ili idu u prilog osporavanom zaključku ili se ne kose s njim.....	9
4. Argumenti da se pretresno vijeće oslonilo, odnosno da je propustilo da se osloni na neki dokaz	9
5. Argumenti koji se protive zdravom razumu	10
6. Osporavanje zaključaka o činjenicama u slučajevima kada njihova relevantnost nije jasna ili kada ju žalilac nije objasnio	10
7. Neargumentovano ponavljanje argumenata koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku	10
8. Navodi zasnovani na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta.....	11
9. Neargumentovane tvrdnje koje nisu potkrijepljene nikakvim dokazima, nerazrađene tvrdnje, propust da se definiše greška	11
10. Neargumentovane tvrdnje da pretresno vijeće nije pripisalo dovoljnu težinu dokazima ili da nije na neki određen način protumačilo dokaze	11
III. ŽALBENE OSNOVE KOJE JE IZNIO AMICUS CURIAE	12
A. NAVODNO KRŠENJE PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE (PRVA ŽALBENA OSNOVA).....	12
1. Relevantni podaci o istorijatu postupka.....	12
2. Dodatni dokazi u žalbenom postupku.....	15
3. Navodna nedjelotvorna pomoć branioca (podosnova 1(A)).....	16
(a) Argumenti strana u postupku	16
(b) Analiza	17
(i) Navodne greške branioca Brashicha.....	17
(ii) Navodne greške Stewartovog tima	19
a. Početak izvođenja dokaza odbrane usprkos očiglednoj nespremnosti	19
b. Propust da se na pravilan način iskoriste resursi dodijeljeni za pretpretresnu fazu	21
c. Propust da se objelodanjeni materijal pregleda na odgovarajući način	22
d. Propust da se za vrijeme suđenja na predmetu radi puno radno vrijeme	24
e. Propust da se osmisli ili primijeni strategija odbrane.....	24
f. Propust da se dokazi tužilaštva adekvatno provjere.....	25
g. Propust da se napravi valjani izbor svjedoka koje je trebalo pozvati da svjedoče u korist Krajišnika	25
h. Propust da se uloži žalba na značajne odluke.....	26
i. Ostavke ključnih članova tima odbrane	26
j. Zaključak.....	27

4. Odgovarajuće vrijeme i uslovi za pripremu odbrane (podosnova 1(B)).....	27
(a) Argumenti strana u postupku	27
(b) Analiza	30
(i) Vrijeme za pripremu u prepretresnoj fazi	31
(ii) Odbacivanje Prvog zahtjeva za odgodu glavnog pretresa	31
(iii) Proceduralne odluke zasnovane na irelevantnim faktorima	33
(iv) Propust da se istraže pitanja vezana za pravičnost suđenja koja je postavio branilac	34
(v) Vrijeme za pripremu Završnog pretresnog podneska	35
(vi) Zaključak	36
5. Ograničenja u vezi s vođenjem odbrane (podosnova 1(C)).....	36
(a) Argumenti strana u postupku	36
(b) Analiza	37
(i) Vrijeme za pripremu za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva i za samo unakrsno ispitivanje tih svjedoka	37
(ii) Nedovoljno vremena za pripremu za izvođenje dokaza odbrane	38
(iii) Vrijeme za odgovarajuću istragu u vezi s pozivanjem vještaka	39
(iv) Vrijeme koje je dodijeljeno za pozivanje svjedoka odbrane	39
(v) Unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća.....	42
(vi) Krajišnikovo učešće u postupku	44
a. Odluka kojom je odbijen zahtjev za samozastupanje	44
b. Krajišnikovo učešće u unakrsnom ispitivanju.....	45
(vii) Zaključak	46
6. Zamjena sudije El Mahdija sudijom Hanoteuom (podosnova 1(E)).....	46
(a) Argumenti strana u postupku	46
(b) Analiza	48
7. Navodni propust da se vijećanje valjano provede (podosnova 1(F)).....	49
(a) Argumenti strana u postupku	49
(b) Analiza	50
8. Završna opaska.....	51
B. NAVODNI PROPUST DA SE OBRAZLOŽI MIŠLJENJE (DRUGA ŽALBENA OSNOVA).....	51
1. Argumenti strana u postupku	51
2. Analiza	53
(a) Obaveza da se navede obrazloženo mišljenje	53
(b) Da li je Pretresno vijeće napravilo grešku i primijenilo “ilustrativni pristup”	53
(c) Da li je Pretresno vijeće propustilo dati dovoljno obrazloženje u vezi sa svjedocima “problematične pouzdanosti”	55
C. NAVODNE GREŠKE U VEZI S UDRUŽENIM ZLOČINAČKIM PODUHVAATOM (TREĆA ŽALBENA OSNOVA)	58
1. Navođenje identiteta učesnika UZP-a (podosnova 3(A))	59
(a) Argumenti strana u postupku	59
(b) Analiza	59
2. Gdje počinje Krajišnikova krivična odgovornost (podosnova 3(B)).....	60
(a) Argumenti strana u postupku	60
(b) Analiza	61
(i) Da li je Pretresno vijeće donijelo zaključak da Krajišnikova odgovornost za prva činjenja proširenih krivičnih djela proističe iz trećeg oblika UZP-a	63
(ii) Da li je Pretresno vijeće donijelo zaključke o tome kako i kada su proširena krivična djela pridodata zajedničkom cilju UZP-a	65
3. Okončanje UZP-a (ostatak podosnove 3(B)).....	68
(a) Argumenti strana u postupku	68
(b) Analiza	68
4. Oblik UZP-a (podosnova 3(C))	68
5. Zajednički cilj (podosnova 3(D)(i))	69
(a) Argumenti strana u postupku	69

(b) Analiza	70
6. Prvobitni cilj (podosnova 3(D)(ii))	71
(a) Argumenti strana u postupku	71
(b) Analiza	71
7. “UZP kao proces koji je u toku” (podosnova 3(D)(iii))	72
8. Dokaz o zajedničkom cilju (podosnova 3(D)(iv))	72
(a) Argumenti strana u postupku	72
(b) Analiza	73
9. <i>Mens rea</i> (podosnova 3(E) i osnova 7)	74
(a) Argumenti strana u postupku	74
(b) Analiza	76
10. Značajan doprinos UZP-u (podosnova 3(F))	79
(a) Argumenti strana u postupku	79
(b) Analiza	81
11. Korištenje glavnih izvršilaca kao “oruđa” od strane nekog učesnika UZP-a (podosnova 3(G))	84
(a) Argumenti strana u postupku	84
(b) Analiza	86
(i) Mjerodavno pravo	86
(ii) Zaključci Pretresnog vijeća	87
(iii) Zaključci o krivičnim djelima koja su počinili učesnici UZP-a bez korištenja glavnih izvršilaca	89
(iv) Zaključci o krivičnim djelima počinjenim od strane glavnih izvršilaca koje su koristili učesnici UZP-a	90
a. Da li je Pretresno vijeće primijenilo pogrešan pravni standard za pripisivanje odgovornosti na osnovu UZP-a?	90
b. Da li je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključke o tome kako su učesnici UZP-a osobe koje nisu bile učesnici UZP-a za činjenje krivičnih djela?	91
c. Opšti zaključci Pretresnog vijeća o odnosu rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a, kriznih štabova, ratnih predsjedništava, ratnih povjereništava i paravojnih grupa	91
d. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s korištenjem glavnih izvršilaca od strane pojedinih učesnika UZP-a	95
i. General Ratko Mladić	95
(a) Zaključci o dužnostima i ulozi Ratka Mladića kao komandanta VRS-a	95
(b) Zaključci o opštoj umiješanosti Ratka Mladića u zločine	95
(c) Krivična djela koja su počinili vojnici VRS-a	96
ii. Gojko Kličković	99
iii. Jovan Mijatović	99
iv. Vojin Vučković zvani Žučo	100
v. “Vojo” Kuprešanin	101
vi. Radoslav Brđanin	102
vii. Ljubiša Savić zvani Mauzer	103
viii. Veljko Milanković	103
(c) Zaključak	104
12. Nedovoljna obaviještenost o UZP-u (podosnova 3(H))	105
(a) Argumenti strana u postupku	105
(b) Analiza	106
D. DEPORTACIJA (ČETVRTA ŽALBENA OSNOVA)	107
1. Argumenti strana u postupku	107
2. Analiza	110
(a) Raseljavanje bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom	111
(b) Raseljavanja preko granice	112
(c) Navodni propust da se donesu relevantni zaključci u vezi sa svakom opštinom	113

(d) Navodna greška Pretresnog vijeća zbog zaključka da su elementi deportacije dokazani van razumne sumnje	113
(i) Pregled zaključaka za svaku od opština	114
(ii) Da li je raseljavanje bilo prisilno?	115
(e) Navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja	115
3. Zaključak	115
E. PRISILNO PREMJEŠTANJE (PETA ŽALBENA OSNOVA)	115
1. Argumenti strana u postupku	116
2. Analiza	117
(a) Navodna greška u vezi s pragom težine koji prisilno premještanje treba da dosegne da bi se okvalifikovalo kao druga nehumana djela	117
(b) Navodna greška u vezi s propustom Pretresnog vijeća da donese osnovne zaključke za krivično djelo prisilnog premještanja	118
(c) Navodna greška u utvrđivanju činjeničnog stanja	119
3. Zaključak	119
F. KRAJIŠNIKOV POLOŽAJ U HIJERARHIJI (ŠESTA ŽALBENA OSNOVA)	119
1. Argumenti strana u postupku	119
2. Analiza	122
(a) Navodni nedostatak i nepouzdanost dokaza	122
(b) Da li se osporeni zaključci kose s ostalim zaključcima Pretresnog vijeća	124
(c) Navodni propust da se obrazlože kontradiktorni dokazi	125
(d) Navodna neodređenost i uopštenost izraza	126
3. Zaključak	127
G. NAVODNO KRŠENJE PRAVILA 90(H)(II) (OSMA ŽALBENA OSNOVA)	127
1. Argumenti strana u postupku	127
2. Analiza	128
(a) Opšte napomene	128
(b) Primjena pravila 90(H)(ii) na Krajišnika kao svjedoka	129
(c) Dijelovi Krajišnikovog svjedočenja koji nisu konkretno osporeni tokom unakrsnog ispitivanja	130
H. OCJENA KRAJIŠNIKOVOG ISKAZA (DEVETA ŽALBENA OSNOVA)	131
1. Argumenti strana u postupku	131
2. Analiza	132
I. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE (DESETA ŽALBENA OSNOVA)	134
1. Argumenti strana u postupku	134
2. Analiza	135
IV. ŽALBA MOMČILA KRAJIŠNIKA	137
A. ARGUMENT KOJI JE KRAJIŠNIK IZNIO U UVODU SVOG ŽALBENOG PODNESKA	137
B. NAVODNO KRŠENJE PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE	138
1. Pripremljenost branioca	140
2. Način na koji je branilac vodio predmet	140
3. Navodni propust branioca da osigura informacije od svog tima i od Krajišnika	142
4. Navodna nezainteresovanost branioca za ovaj predmet	143
5. Navodna nedovoljna upoznatost branioca sa predmetom	143
6. Navodni propust branioca da provjeri dokaze tužilaštva	144
7. Navodni propust branioca da izvede djelotvornu odbranu	144
8. Zaključak	146
C. NAVODNA GREŠKA ZBOG ZAKLJUČKA DA JE KRAJIŠNIK BIO UČESNIK UZP-A I NAVODNI PROPUST DA SE ISPRAVNO PRIPIŠU KRIVIČNA DJELA KOJA SU POČINILE OSOBE KOJE NISU BILE UČESNICI UZP-A	146
D. NAVODNE GREŠKE U UTVRĐIVANJU ČINJENIČNOG STANJA	147

1. Oспорavanje zaključaka o događajima koji su prethodili zločinima (uglavnom dio 2 Prvostepene presude).....	148
(a) Prethodni politički događaji	149
(i) Stvaranje srpskih autonomnih regija i oblasti (dio 2.4)	149
(ii) Osnivanje skupštine bosanskih Srba (dio 2.5)	152
(iii) Uputstvo SDS-a od 19. decembra 1991. ("Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B")	154
(iv) Proglašenje republike bosanskih Srba	157
(v) Osnivanje republike bosanskih Srba	163
(b) Krajišnikovo učešće u uspostavljanju organa bosanskih Srba	163
(i) Državne, stranačke, regionalne i lokalne strukture	163
(ii) Krizni štabovi	164
(iii) Ratna predsjedništva i ratna povjereništa	165
(iv) Ministarstvo unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP)	166
(c) Pripreme koje su prethodile preuzimanju vlasti u opštinama	166
(i) Konsolidovanje centralne vlasti bosanskih Srba	166
(ii) Ekspanzionizam i stremljenje ka teritorijama s izmijenjenim nacionalnim sastavom ...	168
(iii) Znanje o aktivnostima na naoružavanju i podrška tim aktivnostima	170
(d) Zaključak	171
2. Oспорavanje činjeničnih zaključaka u vezi s rukovodstvom bosanskih Srba	171
(a) Uvod	171
(b) Argumenti u vezi s upravom u republici bosanskih Srba (dio 3 Prvostepene presude).....	171
(i) Navodne greške u zaključcima o skupštini bosanskih Srba (odjeljak 3.1)	171
(ii) Navodne greške u zaključcima o vladi i pravosuđu bosanskih Srba (odjeljak 3.2).....	173
(iii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Predsjedništvo bosanskih Srba (odjeljak 3.3).....	175
(iv) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na oružane snage (odjeljak 3.4)	180
(v) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) (odjeljak 3.5)	185
(vi) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništa	187
(c) Argumenti koji se odnose na Krajišnikovu odgovornost (dio 6 Prvostepene presude)	197
(i) Navodne greške u zaključcima o Krajišnikovoj podršci oružanim snagama (odjeljak 6.10).....	197
(ii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikov stil rukovođenja (odjeljak 6.11)	203
(iii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na protok informacija (odjeljak 6.12) ...	208
(iv) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikovo znanje o zatočenju civila i njegovoj podršci tom zatočenju (odjeljak 6.14).....	210
(v) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikovu odgovornost (odjeljak 6.17).....	210
(d) Ostali argumenti koji se odbijaju bez razmatranja	211
(e) Zaključak	213
3. Oспорavanje zaključaka o Krajišnikovom znanju za počinjena krivična djela.....	213
4. Oспорavanje zaključaka o odgovornosti za UZP	213
(a) Učešće u UZP-u	213
(b) Zajednički cilj	216
(i) Argumenti u vezi s preuzimanjem teritorije	216
(ii) Počinjeni zločini navodno nisu bili dio zajedničkog cilja	217
(iii) Argument da zločini ili nisu bili počinjeni, ili da je o njima provedena istraga	218
(iv) Izjave navodno nisu bile pokazatelj postojanja zajedničkog cilja	218
(v) Krajišnikova podrška promjeni nacionalnog sastava	221
(vi) Izjave u vezi s muslimanskom nacijom	226
(c) Veza između Krajišnika i krivičnih djela/fizičkih izvršilaca krivičnih djela	227
(i) Oспорavanje vezano za konkretne slučajeve umiješanosti	228

(ii) Oспорavanje vezano za djelovanje paravoјnih grupa	228
(d) Oспорavanje zaključaka u vezi s Kraјišnikovim doprinosom UZP-u	228
(e) Ostale tvrdnje koje se odbijaju bez razmatranja	229
E. DODATNI PRAVNI PRIGOVORI U VEZI S UZP-OM	232
1. Legitimnost pripisivanja odgovornosti na osnovu UZP-a (Osnova 1)	233
(a) Statutarna osnova UZP-a (podosnova 1(A))	233
(i) Argumenti	233
(ii) Analiza	234
(b) Osnova za UZP u međunarodnom običajnom pravu (podosnova 1(B))	235
(i) Argumenti	235
(ii) Analiza	236
(c) UZP kao vid “činjenja” (podosnova 1(C))	236
(i) Argumenti	236
(ii) Analiza	237
(d) UZP i načelo <i>nullum crimen sine lege</i> (podosnova 1(D))	239
(i) Argumenti	239
(ii) Analiza	239
2. Kraјišnikov doprinos UZP-u (Osnova 2)	241
(a) Navodi da doprinos mora da bude znatan (podosnova 2(A))	241
(i) Argumenti	241
(ii) Analiza	241
(b) Navodni propust da se razmotri doprinos pri ocjeni <i>mens rea</i> (podosnova 2(B))	242
(i) Argumenti	242
(ii) Analiza	243
(iii) Da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je Kraјišnikovo političko djelovanje činilo dio njegovog doprinosa UZP-u?	245
3. Dosljednost i koherentnost navoda o UZP-u u obliku kojim se tereti Kraјišnik (Osnova 3)	248
(a) Navodne nejasnoće u Optužnici i Prvostepenoј presudi u vezi s UZP-om (podosnova 3(A))	248
(i) Argumenti	248
(ii) Analiza	251
a. Zajednički cilj	251
b. <i>Actus reus</i> i <i>mens rea</i>	251
c. Učesnici UZP-a i glavni izvršioci	252
(b) Navodne nedosljednosti u primjeni UZP-a od strane Pretresnog vijeća (podosnova 3(B))	254
(i) Argumenti	254
(ii) Analiza	256
(c) Argumenti u vezi s načinom na koji je tužilaštvo iznijelo navode o UZP-u (podosnova 3(C))	257
(i) Argumenti	257
(ii) Analiza	258
4. Zaključak	258
V. ŽALBE NA KAZNU	260
A. MJERODAVNO PRAVO I KRITERIJ PREISPITIVANJA	260
B. ŽALBA <i>AMICUS CURIAE</i> NA KAZNU (JEDANESTA OSNOVA)	261
C. KRAЈIŠNIKOVA ŽALBA NA KAZNU	262
1. Uvod	262
2. Argumenti	262
3. Analiza	263
4. Zaključak	266
D. ŽALBA TUŽILAŠTVA NA KAZNU	266
1. Podosnova 1: Načela odmjeravanja kazne, težina kažnjivog ponašanja	267
(a) Argumenti	267
(b) Analiza	272

(i) Zaključci Pretresnog vijeća.....	273
a. Težina krivičnih djela.....	273
b. Krajišnikova uloga u činjenju krivičnih djela.....	275
(ii) Diskusija.....	275
2. Podosnova 2.....	276
(a) Navodna greška zbog toga što se otežavajuće okolnosti nisu razmatrale odvojeno od težine krivičnog djela.....	276
(i) Argumenti.....	276
(ii) Analiza.....	277
(b) Navodna greška zbog toga što su irelevantni i vanjski faktori smatrani olakšavajućim okolnostima.....	278
(i) Argumenti.....	278
(ii) Analiza.....	280
3. Zaključak.....	281
E. STAVOVI ŽALBENOG VIJEĆA.....	281
1. Primjerena kazna za Krajišnika.....	283
(a) Primjenjive svrhe kažnjavanja.....	283
(i) Retribucija.....	283
(ii) Odvratanje.....	283
(iii) Rehabilitacija.....	284
(iv) Individualna i opšta afirmativna prevencija.....	284
(b) Član 24 Statuta i pravilo 101 Pravilnika.....	284
(i) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	285
(ii) Težina krivičnih djela ukupnog kažnjivog ponašanja optuženog.....	285
(iii) Lične prilike optuženog, uključujući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.....	285
(iv) Vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru čekajući na prebacivanje na Međunarodni sud ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.....	286
2. Zaključak.....	286
VI. DISPOZITIV.....	287
VII. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SHAHABUDEENA.....	289
A. UVOD.....	289
B. OPŠTA DOKTRINA UZP-A.....	291
1. Opšti napad žalioca na UZP.....	291
2. UZP ne predstavlja dodatni vid odgovornosti nego je dio postojećeg vida odgovornosti.....	291
3. Činjenica da se u Statutu ne pominje UZP ne znači da UZP nije dopušten kao oblik “činjenja”.....	292
4. UZP ne čini ostale propisane vidove odgovornosti ništavnim.....	293
5. UZP nije krivično djelo članstva u nekoj identifikovanoj zločinačkoj organizaciji.....	293
6. UZP se razlikuje od udruživanja.....	294
7. Argumenti branilaca iz drugog predmeta prihvatljivi su u svrhu dokazivanja šta je međunarodno običajno pravo.....	294
8. Veličina grupe žrtava nije odlučujuća za pitanje šta predstavlja međunarodno običajno pravo.....	295
9. Kriterijum kontrole nije važan.....	295
10. Kombinacija koncepta kontinentalnog prava i <i>common lawa</i> ne umanjuje osnovanost UZP-a.....	295
11. Cassese kasnije nije odustao od svoje podrške doktrini UZP-a.....	296
C. TREĆI OBLIK UZP-A.....	296
1. Pod pretpostavkom da je neophodno dokazati namjeru, sekundarni počinitelj može steći namjeru primarnog počinioca da počinj dodatno krivično djelo i biti za njega osuđen....	298

2. Alternativno, normalni uslov da se dokaže namjera uklonjen je pravnim odredbama koje se odnose na saučesnike ili ciljevima krivičnog prava.....	301
D. ZAKLJUČAK.....	304
VIII. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA	306
A. SASTAV ŽALBENOG VIJEĆA	306
B. ZASTUPANJE KRAJIŠNIKA	306
C. NAJAVE ŽALBE I PODNESCI	309
1. Žalba tužilaštva	309
2. Krajišnikova žalba i žalba <i>amicus curiae</i>	310
(a) Žalba <i>amicus curiae</i>	311
(b) Krajišnikova žalba.....	312
D. ZAHTJEVI U VEZI S USLOVIMA SAMOZASTUPANJA I MODALITETIMA ULOGE <i>AMICUS CURIAE</i>	314
E. VAŽNI PODNESCI NA OSNOVU PRAVILA 115 PRAVILNIKA	318
F. OSTALI ZAHTJEVI U VEZI S DOKAZIMA	323
G. STATUSNE KONFERENCIJE	324
H. ŽALBENI PRETRES.....	325
I. PRETRES S IZVOĐENJEM DOKAZA	325
IX. DODATAK B: GLOSAR I SPISAK REFERENCI	327
A. SPISAK SUDSKIH ODLUKA I PRESUDA KOJE SE NAVODE.....	327
1. MKSJ	327
2. MKSR	332
B. ČLANCI.....	333
C. SPISAK SKRAĆENICA.....	333

I. UVOD

1. Žalbeno vijeće Međunarodnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. (dalje u tekstu: Žalbeno vijeće, odnosno Međunarodni sud) rješava po žalbama na presudu koju je Pretresno vijeće I (dalje u tekstu: Pretresno vijeće) donijelo 27. septembra 2006. godine u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T (dalje u tekstu: Prvostepena presuda).

A. Momčilo Krajišnik

2. Momčilo Krajišnik (dalje u tekstu: Krajišnik) je rođen 1945. godine u Zabrđu, opština Novi Grad, Sarajevo, Bosna i Hercegovina. Studirao je ekonomiju i radio u raznim preduzećima u Sarajevu.¹ Krajišnik, koji je postao član Srpske demokratske stranke (dalje u tekstu: SDS) čim je ona osnovana u julu 1990. godine, izabran je 20. septembra 1990. godine u Skupštinu Bosne i Hercegovine, a 20. decembra 1990. postao je predsjednik te Skupštine. Dana 12. jula 1991., izabran je u Glavni odbor SDS-a.² Kada je stvorena republika bosanskih Srba, Krajišnik je bio na nekoliko visokih funkcija u njenim institucijama. Od 24. oktobra 1991. do novembra 1995. godine, Krajišnik je bio predsjednik skupštine bosanskih Srba. Bio je i član Savjeta za nacionalnu bezbjednost. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Krajišnik od 12. maja do 17. decembra 1992. godine bio aktivni član Predsjedništva republike bosanskih Srba.³

B. Prvostepena presuda i kazna

3. Krajišniku je suđeno na osnovu optužnice od 7. marta 2002. godine (dalje u tekstu: Optužnica).⁴ Tužilaštvo Međunarodnog suda (dalje u tekstu: tužilaštvo) je Krajišnika teretilo individualnom krivičnom odgovornošću za zločine koji su počinjeni u 35 opština u periodu od 1. jula 1991. do 30. decembra 1992. godine.⁵ Pretresno vijeće je konstatovalo da Krajišnik, shodno članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut), snosi odgovornost za progon kao zločin protiv čovječnosti (tačka 3), istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti (tačka 4), ubistvo kao zločin protiv čovječnosti (tačka 5), deportaciju kao zločin protiv čovječnosti (tačka 7), i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti (tačka 8).⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da Krajišnik nije kriv za krivična djela genocida (tačka 1), saučesništva u genocidu

¹ Prvostepena presuda, par. 1.

² Prvostepena presuda, par. 3.

³ Prvostepena presuda, par. 4.

⁴ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić*, predmet br. IT-00-39&40-PT, Izmijenjena konsolidovana optužnica, 7. mart 2002. V. Prvostepena presuda, par. 11 i 1215.

⁵ Optužnica, par. 3-31.

⁶ Prvostepena presuda, par. 1182.

(tačka 2) i ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja (tačka 6).⁷ Pretresno vijeće je Krajišniku izreklo jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 27 godina.⁸

4. Pretresno vijeće je prilikom donošenja presude i odmjeravanja kazne konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio da se nacionalni sastav stanovništva na teritorijama pod kontrolom republike bosanskih Srba promijeni drastičnim smanjenjem udjela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata putem činjenja raznih zločina.⁹ Vijeće je smatralo da je postojala rukovodeća komponenta te grupe, sa sjedištem u glavnom gradu bosanskih Srba, Palama, i da su nju činili Krajišnik, Radovan Karadžić i drugi rukovodioci bosanskih Srba, dok se grupa kojoj su pripadali obični članovi ovog udruženog zločinačkog poduhvata nalazila u regijama i opštinama republike bosanskih Srba i ona je održavala bliske veze s rukovodstvom na Palama.¹⁰

C. Žalbe

1. Krajišnik

5. Krajišnik, koji je odabrao da se sam zastupa i to mu je odobreno,¹¹ traži da se Prvostepena presuda poništi i tvrdi da bi trebao biti oslobođen svih optužbi, ili, alternativno, da bi trebalo obnoviti postupak.¹² Krajišnik u svojoj Najavi žalbe tvrdi da su Pretresno vijeće i Sekretarijat ugrozili njegovo pravo na pravično suđenje,¹³ da ga je na suđenju zastupao nekompetentan branilac,¹⁴ te da je Pretresno vijeće bilo pristrasno.¹⁵ Pored toga, on osporava brojne zaključke

⁷ Prvostepena presuda, par. 1181. U vezi s ubistvom kao kršenjem zakona i običaja ratovanja (tačka 6), Pretresno vijeće je navelo sljedeće obrazloženje (Prvostepena presuda, par. 849):

Za sve slučajeve lišavanja života utvrđeno je da predstavljaju ili ubistvo ili istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti (vidi dio 5.2.2, gore u tekstu). S obzirom na to da se optuženi za ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja tim optužbama tereti alternativno, Vijeće neće donositi pravne zaključke o optužbi za ubistvo kao kršenju zakona ili običaja ratovanja. Vijeće je svrstalo sve dokazane slučajeve lišavanja života pod član 5 Statuta, čime je navod u vezi s članom 3 Statuta (kršenje zakona ili običaja ratovanja), koji je iznijet alternativno navodu o zločinu kao zločinu protiv čovječnosti, postao irelevantan.

⁸ Prvostepena presuda, par. 1183.

⁹ V. Prvostepena presuda, par. 1078-1121.

¹⁰ Prvostepena presuda, par. 1087.

¹¹ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se sam zastupa, po podnescima branioca u vezi s imenovanjem *amicus curiae* i Zahtjevu tužilaštva od 16. februara 2007., 11. maj 2007. (dalje u tekstu: Odluka u vezi sa samozastupanjem), par. 13 i 24.

¹² Najava žalbe, originalna verzija nosi datum 12. februara 2007., a prijevod na engleski je zaveden 20. februara 2007. (dalje u tekstu: Krajišnikova najava žalbe), str. 13; Žalba Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., dodatno redigovana verzija na engleskom zavedena je 28. februara 2008. (dalje u tekstu: Krajišnikov žalbeni podnesak), str. 84; Žalba Momčila Krajišnika na presudu MKSJ od 27. septembra 2006. (povjerljivo), originalna verzija nosi datum 15. januar 2008., a prijevod na engleski je zaveden 1. februara 2008. (dalje u tekstu: Krajišnikov žalbeni podnesak (povjerljivo)), str. 84. V. takođe Replika na Podnesak tužioca od 12. marta 2008. na Žalbu Momčila Krajišnika od 29. oktobra 2007. i Dopune žalbe od 15. januara 2008. na Presudu od 27. septembra 2006., s datumom od 14. maja 2008., dok je prijevod na engleski zaveden 26. maja 2008. (dalje u tekstu: Krajišnikova replika).

¹³ Krajišnikova najava žalbe, par. 1-8, 10.

¹⁴ Krajišnikova najava žalbe, par. 9-10.

Pretnosnog vijeća o činjenicama, a posebno negira (1) da je imao i zloupotrijebio *de facto* izvršnu vlast i ovlasti;¹⁶ (2) da je bio informisan o počinjenim zločinima, ali da nije kaznio počinioc;¹⁷ (3) da je bio član udruženog zločinačkog poduhvata;¹⁸ (4) da je podržavao i propagirao činjenje zločina nad Muslimanima i Hrvatima.¹⁹ On takođe iznosi prigovor zbog toga što se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenja određenih svjedoka²⁰ i osporava zaključke Vijeća u vezi sa stvaranjem, ciljevima i funkcionisanjem organa vlasti bosanskih Srba.²¹ On u svom Žalbenom podnesku nije primijenio ovaj redoslijed,²² nego je prigovore iznio u okviru sljedećih pet naslova: (1) “Uvod”,²³ (2) “Pravne i proceduralne greške u toku suđenja”,²⁴ (3) “Pretresno veće je pogrešno zaključilo da je Optuženi bio član UZP”,²⁵ (4) “Pogrešno utvrđeno činjenično stanje”,²⁶ i (5) “Pravni lek”.²⁷

6. Tužilaštvo je u odgovor na Krajišnikov Žalbeni podnesak zatražilo da Žalbeno vijeće odbije Krajišnikovu žalbu i potvrdi osuđujuće presude koje su mu izrečene.²⁸

7. Dana 28. februara 2008., Žalbeno vijeće je odobrilo Krajišniku da koristi usluge advokata Alana Dershowitza (dalje u tekstu: zastupnik u vezi s UZP-om) kako bi on u njegovo ime sastavio dopunski podnesak na temu udruženog zločinačkog poduhvata.²⁹ U tom dopunskom podnesku se iznose argumenti (1) da udruženi zločinački poduhvat nije legitimna teorija za pripisivanje krivične odgovornosti, (2) da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što nije zahtijevalo da doprinos Krajišnika udruženom zločinačkom poduhvatu bude znatan i (3) da udruženi zločinački poduhvat, onako kako je primijenjen na Krajišnika, nije konzistentna i koherentna teorija o krivičnoj odgovornosti.³⁰ Tužilaštvo odgovara da bi te tri žalbene osnove trebalo odbaciti.³¹

¹⁵ Krajišnikova najava žalbe, par. 11.

¹⁶ Krajišnikova najava žalbe, par. 12.

¹⁷ Krajišnikova najava žalbe, par. 13, 22 i 27.

¹⁸ Krajišnikova najava žalbe, par. 14-20.

¹⁹ Krajišnikova najava žalbe, par. 21.

²⁰ Krajišnikova najava žalbe, par. 24.

²¹ Krajišnikova najava žalbe, par. 22-23, 25-27.

²² Čime je prekršio odredbe Uputstva o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu, IT/201, par. 4 *in fine*.

²³ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 3.

²⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 1-8.

²⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 9-24.

²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 25-452.

²⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 82-85.

²⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ-a od 27. septembra 2006. godine, podnesen kao povjerljiv 12. marta 2008. (dalje u tekstu: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak (povjerljivo)), par. 263. Javna verzija ovog odgovora (dalje u tekstu: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak) zavedena je 18. marta 2008. godine: Obavijest o podnošenju javne redigovane verzije Odgovora tužioca na Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu Međunarodnog suda od 27. septembra 2006.

²⁹ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovo zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza, 28. februar 2008. Vidi i Odluku po Zahtjevu tužioca za razjašnjenje i ponovno razmatranje odluke od 28. februara 2008, 11. mart 2008.

³⁰ Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, s datumom od 4. aprila 2008., ali zaveden 7. aprila 2008. (dalje u tekstu: Dershowitzov podnesak). V. takođe Dodatak podnesku Alana M. Dershowitza o udruženom zločinačkom poduhvatu, podnesen u skladu s Odlukom i Nalogom od 11. aprila 2008., 16. april 2008.

2. *Amicus curiae*

8. Dana 11. maja 2007. godine, Žalbeno vijeće je Krajišniku odobrilo da se sam zastupa i pozvalo *amicus curiae* da učestvuje u postupku kako bi pomogao Žalbenom vijeću putem iznošenja pravne argumentacije u korist Krajišnikovih interesa.³² Konkretnije, od *amicus curiae* je zatraženo da “Žalbenom vijeću podnosi podneske kakve bi podnosila strana u postupku”.³³ Za *amicus curiae*³⁴ imenovan je g. Colin Nicholls, koji je prethodno bio glavni branilac u ovom žalbenom postupku, i on je, u skladu s uputstvima Žalbenog vijeća, podnio najavu žalbe i žalbeni podnesak u kojem je tražio da se osuđujuće presude koje su izrečene Krajišniku ponište ili, alternativno, da Žalbeno vijeće naloži obnovu postupka.³⁵ Osnove koje je izložio *amicus curiae* su sljedeće:

- (1) Krajišniku je uskraćeno pravično sudenje;
- (2) Pretresno vijeće nije obrazložilo svoje mišljenje;
- (3) zaključci Pretresnog vijeća o udruženom zločinačkom poduhvatu pogrešni su s pravnog i činjeničnog stanovišta;
- (4) i (5) Pretresno vijeće je u svojim zaključcima o krivičnim djelima deportacije i prisilnog premještanja napravilo grešku u primjeni prava i utvrđivanju činjeničnog stanja;
- (6) Pretresno vijeće je napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja kada je procijenilo Krajišnikov položaj u hijerarhiji;
- (7) Pretresno vijeće je napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja kada je konstatovalo da je Krajišnik posjedovao *mens rea* koja se traži za osuđujuću presudu;
- (8) Pretresno vijeće je napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je dozvolilo tužilaštvu da nekažnjeno prekrši odredbe pravila 90(H)(ii) Pravilnika o postupku i dokazima (dalje u tekstu: Pravilnik);
- (9) Pretresno vijeće je primijenilo potpuno nerazuman pristup u odnosu na Krajišnikove dokaze;
- (10) Pretresno vijeće je nedopustivo izreklo kumulativne osuđujuće presude;
- (11) kazna od 27 godina zatvora koju je izreklo Pretresno vijeće je pretjerana i nerazmjerna.

³¹ Odgovor na Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, 25. april 2008. (dalje u tekstu: Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak).

³² Odluka u vezi sa samozastupanjem, par. 19.

³³ Odluka u vezi sa samozastupanjem, par. 21.

³⁴ Odluka zamjenika sekretara, 8. juni 2007.

³⁵ Javno i redigovano, Najava žalbe *amicus curiae*, 8. juni 2007 (dalje u tekstu: Najava žalbe *amicus curiae*), par. 88; Javno i redigovano, Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 31. avgust 2007. (dalje u tekstu: Žalbeni podnesak *amicus curiae*), par. 241. *Amicus curiae* je podnio i povjerljive verzije tih dokumenata: Povjerljivo, Najava žalbe *amicus curiae*, 8. juni 2007., s ispravkama od 14. januara 2008. (dalje u tekstu: Najava žalbe *amicus curiae* (povjerljivo)); Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 3. avgust 2007. (dalje u tekstu: Žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo)). V. takođe Povjerljivo, Replika *amicus curiae* na Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 26. septembar 2007. (dalje u tekstu: Replika *amicus curiae* (povjerljivo)), javna verzija ove replike je zavedena 24. juna 2008. (dalje u tekstu: Replika *amicus curiae*).

9. Tužilaštvo odgovara da bi sve žalbene osnove koje iznosi *amicus curiae* trebalo odbaciti, izuzev jednog dijela četvrte žalbene osnove 4, u vezi s kojom tužilaštvo prihvata da je potrebna intervencija Žalbenog vijeća.³⁶

3. Tužilaštvo

10. Tužilaštvo je iznijelo samo jednu žalbenu osnovu, u okviru koje iznosi argument da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti i izreklo očigledno neprimjerenu kaznu, i zatražilo je da se kazna od 27 godina zatvora koja je izrečena Krajišniku zamijeni kaznom doživotnog zatvora.³⁷ Krajišnik i *amicus curiae* odgovorili su da bi žalbu tužilaštva trebalo odbaciti.³⁸

II. PREISPITIVANJE U ŽALBENOM POSTUPKU

A. Standard preispitivanja u žalbenom postupku

11. Strane u žalbenom postupku moraju da ograniče svoje argumente na greške u primjeni prava koje obesnažuju odluku pretresnog vijeća i na greške u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog kojih je došlo do neostvarivaja pravde. Ti kriteriji su izloženi u članu 25 Statuta i duboko su uvriježeni u praksi *ad hoc* međunarodnih sudova.³⁹ U izuzetnim okolnostima, Žalbeno vijeće će saslušati žalbe i u slučaju kada jedna strana u postupku pokrene neko pravno pitanje koje ne bi dovelo do obesnaženja prvostepene presude, ali koje je ipak od opšteg značaja za praksu Međunarodnog suda.⁴⁰

12. Svaka strana u postupku koja tvrdi da je napravljena greška u primjeni prava mora da navede o kojoj se navodnoj grešci radi, da izloži argumente u prilog svojoj tvrdnji i da objasni na koji način ta greška obesnažuje odluku. Navod da je napravljena greška u primjeni prava koji nema izgleda da promijeni ishod odluke može da bude odbačen po toj osnovi. Međutim, čak i ako argumenti strane koja ulaže žalbu nisu dovoljni da potkrijepe navod o učinjenoj grešci, Žalbeno

³⁶ Obavijest o podnošenju javne redigovane verzije Odgovora tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 14. septembar 2007. (dalje u tekstu: Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*), par. 1, 127, 197. Povjerljiva verzija ovog dokumenta zavedena je 12. septembra 2007.: Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae* (dalje u tekstu: Odgovor tužioca na Žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo)).

³⁷ Najava žalbe tužilaštva, 26. oktobar 2006. (dalje u tekstu: Najava žalbe tužilaštva); Žalbeni podnesak tužilaštva, 27. novembar 2006. (dalje u tekstu: Žalbeni podnesak tužilaštva), par. 72. V. takode Replika tužilaštva na podnesak respondent, 22. februar 2007. (dalje u tekstu: Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*); Druga replika tužilaštva na podnesak respondent, 27. februar 2007. (dalje u tekstu: Replika tužilaštva na Krajišnikov podnesak).

³⁸ Odgovor branioca na Žalbeni podnesak tužilaštva, 12. februar 2007. (dalje u tekstu: Odgovor *amicus curiae*); Odgovor na Žalbu tužilaštva na Presudu od 27.09.2006. Momčilu Krajišniku od strane MKSJ, originalna verzija nosi datum 12. februar 2007., a prijevod na engleski je zaveden 20. februara 2007. (dalje u tekstu: Krajišnikov odgovor).

³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 8; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 6.

vijeće može iz drugih razloga zaključiti da greška u primjeni prava ipak jeste napravljena.⁴¹ Svaki žalilac koji tvrdi da je pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što svoje mišljenje nije obrazložilo mora da navede konkretna pitanja, zaključke o činjenicama ili argumente za koje tvrdi da ih vijeće nije pomenulo, te da objasni zbog čega taj propust vijeća obesnažuje njegovu odluku.⁴²

13. Žalbena vijeće preispituje pravne zaključke pretresnog vijeća kako bi utvrdilo da li su ispravni.⁴³ Kada Žalbena vijeće u prvostepenoj presudi otkrije grešku u primjeni prava koja je proistekla iz primjene pogrešnog pravnog standarda, onda ono definiše ispravan pravni standard i u skladu s njim preispituje relevantne zaključke pretresnog vijeća o činjenicama.⁴⁴ Na taj način, Žalbena vijeće ne samo da ispravlja grešku u primjeni prava, nego, kada je potrebno, primjenjuje ispravan pravni standard na dokaze sadržane u spisu predmeta i utvrđuje da li se i samo van razumne sumnje uvjerilo u zaključak o činjenicama koji žalilac osporava, i tek ga onda potvrđuje u žalbenom postupku.⁴⁵ Žalbena vijeće neće iznova preispitivati cjelokupan spis predmeta. Žalbena vijeće u načelu uzima u obzir samo one dokaze koje je pretresno vijeće pomenulo u tekstu presude ili u nekoj od pripadajućih fusnota, zatim dokaze sadržane u spisu predmeta na koje se pozivaju strane u postupku, te dodatne dokaze koji su uvršteni u spis u žalbenom postupku.⁴⁶

14. Prilikom razmatranja navodnih grešaka u utvrđivanju činjeničnog stanja, Žalbena vijeće primjenjuje kriterij razumnog presuđivanja. Prilikom preispitivanja zaključaka pretresnog vijeća, Žalbena vijeće će zaključke pretresnog vijeća zamijeniti svojim jedino ako nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da donese prvobitnu odluku.⁴⁷ Žalbena vijeće primjenjuje isti standard razumnog presuđivanja i kada se radi o navodnim greškama u utvrđivanju činjeničnog stanja, bez obzira na to da li su dotični činjenični zaključci zasnovani na neposrednim ili posrednim

⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 8; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 7.

⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 8. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 11.

⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 9.

⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 8.

⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9.

⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 9.

⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 8.

⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 12.

dokazima.⁴⁸ Nadalje, Žalbeno vijeće će poništiti odluku pretresnog vijeća samo ako je greška u utvrđivanju činjeničnog stanja dovela do neostvarivanja pravde.⁴⁹

15. Pored toga, u slučaju kada se tvrdnja da su napravljene greške u utvrđivanju činjeničnog stanja zasniva na dodatnim dokazima koji su ponudeni tokom žalbenog postupka, pravilo 117 Pravilnika predviđa da Žalbeno vijeće izriče presudu “na osnovu žalbenog spisa i dodatnih dokaza koji su pred njim izvedeni”. Žalbeno vijeće podsjeća na standard preispitivanja koji se primjenjuje u žalbenom postupku u kojem zaključke osporava samo odbrana, a tužilaštvo nije uložilo žalbu, u situacijama (i) u kojima se tvrdi da je navodno napravljena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja, (ii) u kojima su u žalbenom postupku u spis uvršteni dodatni dokazi i (iii) u kojima nije napravljena greška u primjeni pravnih standarda u vezi s dotičnim činjeničnim zaključkom:

- Žalbeno vijeće će prvo utvrditi, samo na osnovu spisa prvostepenog postupka, da li nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao donijeti zaključak da je optuženi kriv van razumne sumnje. Ako ne bi, onda nije potrebno da se to dalje ispituje kao pravno relevantno pitanje.
- Ako, međutim, Žalbeno vijeće utvrdi da je razuman presuditelj o činjenicama mogao donijeti zaključak da je optuženi kriv van razumne sumnje, onda će ono utvrditi da li je, u svjetlu dokaza iz prvostepenog postupka i dodatnih dokaza prihvaćenih u žalbenom postupku, i sâmo van razumne sumnje uvjereno u pogledu zaključka da je optuženi kriv.⁵⁰

U situacijama u kojima se Žalbeno vijeće suočava sa greškom u pogledu pravnog standarda koji je primijenjen prilikom donošenja činjeničnog zaključka i sa navodnom greškom u utvrđivanju činjeničnog stanja, i u kojima su u žalbenom postupku u spis uvršteni dodatni dokazi, postupak obuhvata dvije faze:

- Žalbeno vijeće će primijeniti ispravan pravni standard na dokaze sadržane u spisu prvostepenog postupka i, na osnovu spisa prvostepenog postupka, utvrdiće da li je i sâmo van razumne sumnje uvjereno u pogledu zaključka da je optuženi kriv. Ako nije uvjereno, nije potrebno da se to dalje ispituje kao pravno relevantno pitanje.
- Ako je, međutim, nakon što je primijenilo ispravan pravni standard na dokaze sadržane u spisu prvostepenog postupka, Žalbeno vijeće i samo van razumne sumnje

⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 10.

⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 10.

⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 24(c).

uvjereno u pogledu zaključka da je optuženi kriv, ono će potom utvrditi da li je, u svjetlu dokaza iz prvostepenog postupka i dodatnih dokaza prihvaćenih u žalbenom postupku, i dalje van razumne sumnje uvjereno u pogledu zaključka da je optuženi kriv.⁵¹

B. Standard za odbacivanje navoda bez razmatranja

16. Žalbeno vijeće podsjeća da posjeduje inherentne diskrecione ovlasti da odredi koji argumenti strana u postupku zavreduju pismeno obrazloženo mišljenje, kao i da argumente koji su očigledno neosnovani može da odbaci bez detaljnog pismenog obrazloženja. Zapravo, Žalbeno vijeće ne može djelotvorno i efikasno izvršiti svoj zadatak bez usredsređenog doprinosa strana u postupku. Da bi Žalbeno vijeće moglo da procijeni tezu neke strane u žalbenom postupku, od dotične strane se očekuje da je izloži jasno, logično i iscrpno. Isto tako, argumente strane u postupku koji su nerazumljivi, protivrječni, nejasni ili koji imaju neke druge formalne i očigledne nedostatke Žalbeno vijeće može da odbaci kao neosnovane bez detaljnog obrazloženja.⁵²

17. Žalbeno veće podsjeća da je, primjenjujući ova osnovna načela, utvrdilo koji su argumenti u žalbenom postupku o tolikoj mjeri manjkavi da se mogu odbaciti bez razmatranja.⁵³ Žalbeno vijeće je u tekućem predmetu utvrdilo da se sljedeće vrste argumenata mogu odbaciti bez razmatranja.

1. Argumenti u kojima se ne preciziraju osporavani zaključci o činjenicama, koji iskrivljeno prikazuju zaključke o činjenicama ili dokaze, ili u kojima se zanemaruju drugi relevantni zaključci o činjenicama

18. Žalbeno vijeće podsjeća da se od žalioaca očekuje da tačno navede činjenični zaključak koji osporava i da prilikom iznošenja svojih činjeničnih argumenata navede konkretne brojeve stranica i paragrafa.⁵⁴ Isto tako, argumenti u kojima se iskrivljeno prenose činjenični zaključci pretresnog vijeća ili dokazi na koje se pretresno vijeće poziva, odnosno u kojima se zanemaruju neki drugi relevantni činjenični zaključci pretresnog vijeća, neće biti podrobno razmatrani.⁵⁵ Ako žalilac ne

⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 24(d).

⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 13 i 14 (s daljnjim referencama).

⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 17-31; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 256-313.

⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 20; v. Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu (IT/201) od 7. marta 2002. (dalje u tekstu: Uputstvo o formalnim uslovima za žalbu na presudu), par. 1(c)(iii), 1(c)(iv), 4(b)(ii). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbiisi*, par. 10.

⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 23.

navede reference na prvostepenu presudu ili ako su one nejasne ili netačne, Žalbeno vijeće će taj navod o grešci ili argument, po pravilu, odbaciti bez razmatranja.⁵⁶

2. Neargumentovane tvrdnje da Pretresno vijeće sigurno nije razmotrilo relevantne dokaze

19. Pretresno vijeće nije obavezno da navede iskaz svakog svjedoka i svaki dokazni predmet koji je uvršten u spis i činjenica da vijeće to nije učinilo ne ukazuje nužno na to da ih nije uzelo u obzir.⁵⁷ Ovo je tačno “osim ako ne postoje naznake da je pretresno vijeće potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz”. Takvo zanemarivanje je pokazano “[a]ko pretresno vijeće u svom obrazloženju propusti da razmotri neki dokaz koji je nesumnjivo relevantan”.⁵⁸ U slučajevima kada utvrdi da žalilac samo tvrdi da pretresno vijeće nije razmotrilo relevantne dokaze, a da ne pokaže da na osnovu istih dokaza nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da dođe do istog zaključka do kojeg je došlo pretresno vijeće, Žalbeno vijeće će po pravilu bez razmatranja odbaciti tu tvrdnju ili argument o navodnoj grešci.⁵⁹

3. Osporavanje zaključaka o činjenicama na kojima se ne temelji osuđujuća presuda i argumenti koji su očigledno irelevantni ili idu u prilog osporavanom zaključku ili se ne kose s njim

20. Žalbeno vijeće podsjeća da, pod uslovom da su zaključci o činjenicama na kojima su zasnovane osuđujuća presuda i kazna ispravni, greške koje se odnose na druge zaključke o činjenicama nemaju nikakav uticaj na prvostepenu presudu. S tim u skladu, Žalbeno vijeće po pravilu odbija da raspravlja o onim navodnim greškama koje nemaju nikakvog uticaja na osuđujuću presudu ili kaznu.⁶⁰ Isto tako, Žalbeno vijeće će bez razmatranja odbaciti argumente ili navodne greške koje su očigledno nebitne za osuđujuće presude ili kazne koje je izreklo pretresno vijeće, ili koje, zapravo, idu u prilog osporavanom zaključku ili se ne kose s njim.⁶¹

4. Argumenti da se pretresno vijeće oslonilo, odnosno da je propustilo da se osloni na neki dokaz

21. Kada žalilac samo osporava to što se pretresno vijeće oslonilo na jedan ili više dokaza u svrhu potvrđivanja neke činjenice, ali ne objašnjava zašto je, s obzirom na druge dokaze, osuđujuća presuda neutemeljena, takvi navodi se obično odbacuju bez detaljnog obrazloženja.⁶² Žalbeno

⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 20.

⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 458.

⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86.

⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 257-258.

⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 264-265.

⁶¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 264-265.

⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 27-28; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 300, 302, 305-307.

vijeće takode obično bez razmatranja odbacuje puke navode da se zaključci pretresnog vijeća kose sa svjedočenjem nekog konkretnog svjedoka ili s nekim drugim konkretnim dokaznim predmetom, ili da se pretresno vijeće trebalo ili nije trebalo osloniti na svjedočenje nekog konkretnog svjedoka ili na neki drugi konkretni dokazni predmet, osim ako žalilac ne pokaže da je napravljena navodna greška u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde.⁶³ Isto tako, kada žalilac samo navodi da je svjedočenje nekog svjedoka nepotkrijepljeno, takve tvrdnje biće po pravilu odbačene bez detaljnog obrazloženja.⁶⁴ Kada ocijeni da je žalilac iznio takve navode, a da ih nije potkrijepio, Žalbeno vijeće će obično bez razmatranja odbaciti takve navode o greškama ili argumente.⁶⁵

5. Argumenti koji se protive zdravom razumu

22. Žalbeno vijeće će, po pravilu, bez razmatranja odbaciti argumente i navode koji se protive zdravom razumu.⁶⁶

6. Osporavanje zaključaka o činjenicama u slučajevima kada njihova relevantnost nije jasna ili kada ju žalilac nije objasnio

23. Kada žalilac iznosi argumente protiv činjeničnih zaključaka pretresnog vijeća, a da pritom ne obrazloži na koji je način ta navodna greška u utvrđivanju činjeničnog stanja do te mjere uticala na zaključke pretresnog vijeća da to predstavlja neostvarenje pravde, Žalbeno vijeće će, po pravilu, bez razmatranja odbaciti taj navod o grešci ili argument.⁶⁷

7. Neargumentovano ponavljanje argumenata koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku

24. Žalbeno vijeće će, po pravilu, bez razmatranja odbaciti navode u kojima se samo ponavljaju argumenti koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, a ni na koji način se ne pokazuje da to što ih je pretresno vijeće odbacilo predstavlja grešku koja zahtijeva intervenciju od strane Žalbenog vijeća.⁶⁸

⁶³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 27-28.

⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 21; Žalbeno vijeće podsjeća da ne postoji pravni uslov da svjedočenje jednog svjedoka o nekoj pravno relevantnoj činjenici mora da bude potkrijepljeno da bi moglo biti prihvaćeno kao dokaz: Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 203; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506.

⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 21.

⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 30; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 308 i 310.

⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 31.

⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 10 i 303; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 9.

8. Navodi zasnovani na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta

25. Žalbeno vijeće će bez razmatranja odbaciti argumente i navode zasnovane na materijalu koji ne čini dio spisa predmeta i koji u žalbenom postupku nije uvršten u spis na osnovu pravila 115 Pravilnika.⁶⁹

9. Neargumentovane tvrdnje koje nisu potkrijepljene nikakvim dokazima, nerazrađene tvrdnje, propust da se definiše greška

26. U slučajevima u kojima žalilac iznosi tvrdnje o činjenicama ili izlaže argumente da je pretresno vijeće trebalo da dođe do nekog određenog zaključka, a u prilog tome ne navodi nikakve dokaze, takve tvrdnje i argumenti biće odbačeni bez detaljnog obrazloženja. Od žalioca se, naime, očekuje da Žalbenom vijeću tačno navede dijelove spisa pretresnog postupka na koje se poziva u prilog svojim argumentima.⁷⁰ U slučajevima kada žalilac to ne učini, Žalbeno vijeće će, po pravilu, bez razmatranja odbaciti taj navod o grešci ili argument.⁷¹ Isto tako, Žalbeno vijeće će, po pravilu, bez razmatranja odbaciti nerazrađene argumente i navode o greškama, kao i navode u kojima žalilac ne definiše precizno grešku koju je napravilo pretresno vijeće.⁷²

10. Neargumentovane tvrdnje da pretresno vijeće nije pripisalo dovoljnu težinu dokazima ili da nije na neki određen način protumačilo dokaze

27. Neargumentovane tvrdnje da pretresno vijeće nije pripisalo dovoljnu težinu određenim dokazima ili da je trebalo da protumači dokaze na neki određen način, po pravilu se odbacuju bez razmatranja.⁷³ Isto tako, ako žalilac nastoji da svojom procjenom dokaza naprosto zamijeni procjenu pretresnog vijeća, takva tvrdnja može se odbaciti bez detaljnog obrazloženja. Isto vrijedi i za tvrdnje da Pretresno vijeće na osnovu posrednih dokaza nije moglo da dođe do određenog zaključka, bez ikakvog daljeg objašnjenja.⁷⁴

⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 311-313.

⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 22. V. Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu (IT/201) od 7. marta 2002. (dalje u tekstu: Uputstvo o formalnim uslovima za žalbu na presudu), par. 1(c)(iii), 1(c)(iv), 4(b)(ii). V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 10.

⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 20.

⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 297.

⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 24.

⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 21.

III. ŽALBENE OSNOVE KOJE JE IZNIO *AMICUS CURIAE*

A. Navodno kršenje prava na pravično suđenje (Prva žalbena osnova)

28. U prvoj žalbenoj osnovi koju je iznio,⁷⁵ *amicus curiae* tvrdi da je Krajišnikovo pravo na pravično suđenje prekršeno kako slijedi:

- 1) Krajišnik nije imao djelotvornu pravnu pomoć branilaca u prepretresnoj i pretresnoj fazi postupka;⁷⁶
- 2) Krajišniku je uskraćeno pravo na odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane;⁷⁷
- 3) Pretresno vijeće je nedopustivo ograničilo Krajišnikovo pravo da ispita svjedoke koji ga terete i pozove svjedoke koji svjedoče u njegovu korist;⁷⁸
- 4) Okolnosti pod kojima je sudija Hanoteau zamijenio sudiju El Mahdija čine suđenje nepravičnim;⁷⁹
- 5) Pretresno vijeće nije propisno vijećalo po završetku izvođenja dokaza strana u postupku.⁸⁰

Žalbeno vijeće će redom razmotriti ove navode. Prije nego što to učini, Žalbeno vijeće podsjeća da strana koja u žalbenom postupku iznosi navod da je došlo do kršenja prava na pravično suđenje mora dokazati 1) da su prekršene odredbe Statuta i/ili Pravilnika i 2) da je to kršenje nanijelo štetu ili bilo “nepravično” prema strani koja ga navodi, što je dovelo do pogrešne primjene prava koja obesnažuje prvostepenu presudu.⁸¹ Žalbeno vijeće će takode nakratko podsjetiti na istorijat postupka u ovom predmetu.

1. Relevantni podaci o istorijatu postupka

29. Krajišnik je prvi put stupio pred Međunarodni sud 7. aprila 2000. godine, i tada ga je zastupao g. Igor Pantelić. Dana 3. maja 2000. godine, sekretar Suda je Krajišniku kao privremenog branioca dodijelio g. Gorana Neškovića.⁸² Na Krajišnikov zahtjev, sekretar je 10. aprila 2001. godine smijenio g. Neškovića kao branioca i umjesto njega optuženom dodijelio g. Deyana Ranka

⁷⁵ Najava žalbe *amicus curiae*, Prva osnova, par. 6-24; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 2-124. Dana 26. jula 2007. godine (Zahtjev za izmjenu redoslijeda i numeracije argumenata *amicus curiae* u žalbenom postupku), *amicus curiae* je od Žalbenog vijeća zatražio da izmijeni redoslijed podosnova 1(A) i 1(B) u svom Žalbenom podnesku. Dana 3. avgusta 2007. godine (Zahtjev *amicus curiae* za povlačenje žalbene podosnove), *amicus curiae* je od Žalbenog vijeća zatražio da povuče podosnovu 1(D).

⁷⁶ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 10-14; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 3-68.

⁷⁷ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 7-9; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 69-87.

⁷⁸ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 15-16; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88-110.

⁷⁹ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 19-20; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 111-119.

⁸⁰ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 21-22; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 120-124.

⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 119.

⁸² Prvostepena presuda, par. 1206.

Brashicha.⁸³ Dana 2. maja 2003. godine, sekretar je donio odluku kojom je povukao g. Brashicha sa funkcije glavnog Krajišnikovog branioca i prerasporedio ga na funkciju pravnog konsultanta na period od tri mjeseca. Ta odluka je bila reakcija na nalog suda iz Sjedinjenih Država od 1. aprila 2003. godine, kojim se g. Brashich privremeno zabranjuje obavljanje advokatske prakse na period od godinu dana, počev od 1. maja 2003. godine. Početak suđenja, koji je bio zakazan za 12. maj 2003., odgođen je iz tog razloga.⁸⁴

30. Dana 12. juna 2003. godine, sekretar je konstatovao da je Krajišnik samo djelimično slabog imovnog stanja i da mora da snosi dio troškova svoje odbrane.⁸⁵

31. Dana 30. jula 2003. godine, g. Nicholas Stewart je dodijeljen Krajišniku kao novi glavni branilac;⁸⁶ gđa Chrissa Loukas mu je 16. septembra 2003. dodijeljena kao kobranilac.⁸⁷ Suđenje je počelo 3. februara 2004.,⁸⁸ pri čemu je rasporedom bilo predviđeno 30 dana sudskog odmora i samo 18 dana zasjedanja u periodu do 12. aprila 2004. godine.⁸⁹ Pretresno vijeće je odobrilo daljnja odgađanja pretresa (od kraja aprila do kraja maja i od kraja juna do sredine jula 2004. godine), kako bi, konkretno, omogućilo stranama u postupku da pregovaraju u cilju proširenja njihovog sporazuma o činjenicama, kao i o drugim pitanjima koja su relevantna za Optužnicu; ti pregovori su okončani 12. jula 2004. godine, kada je odbrana obavijestila Pretresno vijeće da je donijela odluku da ih prekine.⁹⁰ Dva dana kasnije, odbrana je podnijela zahtjev kojim je tražila odgodu pretresa do 4. oktobra 2004., kako bi imala više vremena da se pripremi;⁹¹ taj zahtjev je usmeno odbijen 16. jula 2004.,⁹² a pismeno obrazloženje je izdato 21. septembra 2004. godine.⁹³ Suđenje je

⁸³ Prvostepena presuda, par. 1211. Međutim, čini se da je g. Nešković nastavio da radi kao kobranilac do početka maja 2003. i da je nastavio da u izvjesnoj mjeri pruža pomoć novom timu odbrane koji je potom dodijeljen Krajišniku: Odluka po Zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa (Pismeno obrazloženje), 21. septembar 2004. (dalje u tekstu: Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3.

⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 1227.

⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 1229-1234. Nekoliko odluka i naloga upućuju na to da je Krajišnik odbio da plati svoj procijenjeni udio. V., na primjer, Obrazloženje odluke kojom je odbijen zahtjev odbrane da se odobri vrijeme za pozivanje dodatnih svjedoka, 16. avgust 2006. (dalje u tekstu: Obrazloženje odluke kojom je odbijen zahtjev za pozivanje dodatnih svjedoka), par. 36; Odluka po Zahtjevu odbrane na osnovu pravila 74bis; Izmjena rasporeda suđenja, 27. februar 2006. (dalje u tekstu: Odluka od 27. februara 2006.), par. 9; Odluka po (drugom) Zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa, 4. mart 2005. (dalje u tekstu: Druga odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa), par. 17 (koja je potvrđena poslije žalbe: Odluka po interlokutornoj žalbi na Odluku po drugom zahtjevu odbrane za odgodu postupka, 25. april 2005. (dalje u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi), par. 46); Odluka po Zahtjevu odbrane za daljnje odlaganje početka izvođenja dokaza odbrane, 28. septembar 2005. (dalje u tekstu: Odluka od 28. septembra 2005.), str. 2-3; Nalog na osnovu pravila 65ter(G) i izmjena rasporeda u skladu s tim nalogom, 26. avgust 2005., str. 2. V. takode Obrazloženje usmene odluke kojom se odbacuje zahtjev gospodina Krajišnika za samozastupanje, 18. avgust 2005. (dalje u tekstu: Obrazloženje odluke kojom je odbijen zahtjev za samozastupanje), par. 18, gdje se navodi memorandum sekretara Suda u kojem stoji da Krajišnik nije platio svoj udio timu odbrane koji je stacioniran u Haagu.

⁸⁶ Izrazi "branilac", "branilac Stewart", "odbrana" i "zastupnik odbrane" koriste se naizmjenično.

⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 1228.

⁸⁸ T. 299 (uvodno izlaganje tužilaštva).

⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 1235 (gdje se 2. februar 2004. greškom navodi kao datum početka suđenja).

⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 1236.

⁹¹ Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa, 14. juli 2004.

⁹² T. 4515-4519 (dalje u tekstu: Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa).

⁹³ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje).

nastavljeno na jednu sedmicu krajem jula 2004. godine. Poslije mjesec dana sudskog odmora, suđenje je nastavljeno 30. avgusta 2004., uz brojne prekide.⁹⁴

32. Dana 10. decembra 2004. godine, suđenje je obustavljeno kada je sudija El Mahdi objavio da se od 14. januara 2005. povlači iz predmeta. Pošto Krajišnik nije dao svoju saglasnost da se suđenje nastavi s drugim sudijom, ostala dvojica sudija su u skladu s pravilom 15*bis*(D) Pravilnika donijela odluku da se suđenje nastavi sa drugim sudijom koji će biti imenovan kao zamjena.⁹⁵ Dana 25. januara 2005. godine, predsjednik Suda je izmijenio sastav Pretresnog vijeća, u koje je umjesto sudije El Mahdija imenovao sudiju Hanoteaua. Dana 25. februara 2005. godine, sudija Hanoteau je potvrdio da se upoznao sa spisom predmeta, kao što zahtijeva pravilo 15*bis*(D) Pravilnika; suđenje je nastavljeno 28. februara 2005. godine.⁹⁶

33. Dana 22. februara 2005. godine, odbrana je podnijela drugi zahtjev za odgodu glavnog pretresa, kojim je tražila da se postupak odgodi na šest mjeseci kako bi joj se dalo više vremena za pripremu;⁹⁷ taj zahtjev je odbijen 4. marta 2005.,⁹⁸ a interlokutorna žalba na tu odluku odbijena je 25. aprila 2005. godine.⁹⁹

34. Krajišnik je 24. maja 2005. najavio da želi da se sam zastupa u svim postupcima pred Međunarodnim sudom.¹⁰⁰ Dana 26. maja 2005. godine, Pretresno vijeće je donijelo provizornu odluku da branilac nastavi da zastupa optuženog dok se pitanje pravnog zastupanja konačno ne riješi, ali je, iznimno i na privremenoj osnovi, dozvolilo Krajišniku da unakrsno ispitivanje koje vodi njegov branilac dopuni svojim pitanjima upućenim svjedocima.¹⁰¹

35. Izvođenje dokaza tužilaštva završeno je 22. jula 2005. godine. Istog dana, Pretresno vijeće je donijelo usmenu odluku kojom je odbilo Krajišnikov zahtjev za samozastupanje,¹⁰² a pismeno obrazloženje te odluke dalo je 18. avgusta 2005.¹⁰³ Takođe 22. jula 2005., sekretar je povukao

⁹⁴ U fazi izvođenja dokaza tužilaštva bilo je 189 dana zasjedanja i 166 dana u kojima nije bilo zasjedanja, i to ne računajući vikende, državne praznike i sudske odmore. Ovako veliki broj dana u kojima nije bilo zasjedanja bio je posljedica toga što je Pretresno vijeće udovoljilo zahtjevima odbrane za usporavanje tempa suđenja kako bi ona imala više vremena za pripremu: Obrazloženje odluke kojom je odbijen zahtjev za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 17 i fn 21.

⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 1240.

⁹⁶ T. 9543 (u par. 1241 Prvostepene presude greškom se navodi da je suđenje nastavljeno 25. februara 2005. godine).

⁹⁷ Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa, 22. februar 2005.

⁹⁸ Druga odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa.

⁹⁹ Odluka po interlokutornoj žalbi.

¹⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1244.

¹⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1245. Ova praksa je kasnije produžena i Krajišniku je dopuštena ograničena uloga u dopunjavanju glavnog ispitivanja svjedoka odbrane od strane njegovog branioca, pod nadzorom Pretresnog vijeća: Prvostepena presuda, par. 1246.

¹⁰² T. 17048.

¹⁰³ Obrazloženje usmene odluke kojom se odbacuje Zahtjev gospodina Krajišnika za samozastupanje, 18. avgust 2005.

odluku o imenovanju gde Loukas za Krajišnikovog kobranioca i za njegovog novog kobranioca imenovao g. Davida Jossea, koji je prethodno radio na ovom predmetu kao pravni savjetnik.¹⁰⁴

36. Dana 16. avgusta 2005., Krajišnik je na osnovu pravila 98bis Pravilnika zatražio donošenje oslobadajuće presude; njegova molba je usmenom odlukom odbijena 19. avgusta 2005. godine.¹⁰⁵ Izvođenje dokaza odbrane je, prema rasporedu, trebalo da započne 12. septembra 2005., ali je Pretresno vijeće odobrilo daljnju odgodu u trajanju od četiri sedmice, pa je izvođenje dokaza odbrane konačno započelo 10. oktobra 2005. godine.¹⁰⁶ Izvođenje dokaza odbrane je završeno 22. juna 2006. godine. Rasporedom suđenja ponovo su bili predviđeni brojni dani bez zasjedanja, kako bi strane u postupku mogle da se pripreme.¹⁰⁷ U periodu od 23. juna do 14. jula 2006. godine, saslušano je šest svjedoka Pretresnog vijeća.¹⁰⁸ Obje strane u postupku su svoje završne podneske podnijele 18. avgusta 2006., a završne riječi su održale od 29. do 31. avgusta 2006. godine.¹⁰⁹ Prvostepena presuda je izrečena 27. septembra 2006. godine.

2. Dodatni dokazi u žalbenom postupku

37. U žalbenom postupku saslušana su tri svjedoka u vezi s navodom da suđenje Krajišniku nije bilo pravično.¹¹⁰ Prvi od tih svjedoka, g. George Mano, radio je na dobrovoljnoj osnovi kao stažista za Krajišnikov tim odbrane u periodu od 5. jula do 24. septembra 2004. godine.¹¹¹ Drugi svjedok, g. Stefan Karganović, radio je za tim odbrane kao referent za predmet i prevodilac u periodu od aprila 2005. do maja 2006. godine.¹¹² Kao trećeg svjedoka, Žalbeno vijeće je saslušalo iskaz g. Nicholasa Stewarta, bivšeg glavnog branioca. U žalbenom postupku u spis je uvršteno i više dokumenata koji se odnose na pitanje pravičnosti suđenja, i to, konkretno, prethodne izjave g. Manoa i g. Karganovića i dokumenti čiji je autor g. Stewart.¹¹³ *Amicus curiae* tvrdi da su ovi dodatni dokazi

¹⁰⁴ Odluka sekretara Suda, 22. juli 2005.

¹⁰⁵ T. 17112-17132.

¹⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1250-1251.

¹⁰⁷ V. Obrazloženje odluke kojom je odbijen zahtjev za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 20:

Tokom faze izvođenja dokaza odbrane bilo je 106 dana zasjedanja. Od toga je četrdeset dana utrošeno na svjedočenje g. Krajišnika. U periodu od početka izvođenja dokaza odbrane 10. oktobra 2005. do posljednjeg dana svjedočenja g. Krajišnika, 22. juna 2006., bilo je 52 dana bez zasjedanja (ne računajući vikende, državne praznike i sudske pauze). Kada bi se računali dani bez zasjedanja od datuma kada je početak izvođenja dokaza odbrane bio prvobitno zakazan (12. septembar 2005.) bilo je 73 dana bez zasjedanja. Kada bi se računalo od završetka izvođenja dokaza tužilaštva bilo je 90 dana bez zasjedanja.

¹⁰⁸ Obrazloženje odluke kojom je odbijen Zahtjev odbrane da se odobri vrijeme za pozivanje dodatnih svjedoka, 16. avgust 2006., par. 21.

¹⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 1258.

¹¹⁰ V. dole, odjeljak VIII.E.

¹¹¹ TŽ. 357.

¹¹² TŽ. 431, 434-436.

¹¹³ V. dole, odjeljak VIII.E.

relevantni za njegove žalbene podosnove 1(A), 1(B) i 1(C), koje će Žalbeno vijeće sada razmotriti.¹¹⁴

3. Navodna nedjelotvorna pomoć branioca (podosnova 1(A))

(a) Argumenti strana u postupku

38. *Amicus curiae* navodi da u pretpretresnoj i pretresnoj fazi postupka Krajišniku nije pružena djelotvorna pravna pomoć, što je dovelo do toga da je Krajišniku uskraćeno pravo na pravično suđenje ili je, “alternativno”, “nametnu[lo] razumnu sumnju da je došlo do neostvarenja pravde, [što] čini presudu nepouzdanom”.¹¹⁵ *Amicus curiae* također tvrdi da su problemi vezani za Krajišnikovo pravno zastupanje bili poznati Pretresnom vijeću, koje je trebalo da preduzme dodatne korake kako bi osiguralo pravičnost suđenja.¹¹⁶

39. *Amicus curiae* dalje tvrdi da branilac Brashich u periodu od 22. septembra 2002. do 10. aprila 2003. godine nije sekretaru objelodanio da su mu u New Yorku izrečene disciplinske mjere zbog neprofesionalnog ponašanja, da to predstavlja tešku povredu njegove obaveze prema članu 35(c) Profesionalnog kodeksa branilaca koji postupaju pred Međunarodnim sudom, te da je ta obmana od strane branioca Brashicha - koja je potom dovela do njegovog smjenjivanja sa funkcije branioca deset dana uoči planiranog početka suđenja - u značajnoj mjeri ugrozila Krajišnikovo pravo na djelotvornu pravnu pomoć u svim fazama postupka.¹¹⁷

40. *Amicus curiae* također iznosi jedan broj konkretnih navoda u vezi s pravnom pomoći koju su pružali branilac Brashich¹¹⁸ i branilac Stewart.¹¹⁹

41. Tužilaštvo odgovara da se za braniocce po službenoj dužnosti pretpostavlja da su kompetentni i da se ta pretpostavka može pobiti samo “dokazima u vidu konkretnih primjera neprofesionalnog ponašanja koji pokazuju da su branioci bili krajnje nekompetentni i da je došlo do

¹¹⁴ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 3.

¹¹⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 3. V. također par. 15-18 i Repliku *amicus curiae*, par. 4-5, i TŽ. 301-302.

¹¹⁶ V., na primjer, Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 18, 28, 34, 46, 49, 55, 58-60, 65-66. U nekoliko ovih paragrafa, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće trebalo odbrani dati više vremena da se pripremi. Takvi argumenti se ne odnose na kompetentnost branilaca, nego prije na pitanje da li je odbrani dodijeljeno dovoljno vremena i sredstava da se pripremi.

¹¹⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 19-21; TŽ. 302-303,

¹¹⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 22-26; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 14-15. V. također TŽ. 301. S tim u vezi, *amicus curiae* iznosi konkretan argument da su dokumenti koje je g. Brashich konačno dostavio bili u potpunom neredu i da veliki dio kutija sa dokumentima koji su bili relevantni za suđenje nije uopšte bio otvoren, što pokazuje da tim g. Brashicha uopšte nije obradio dokumente koji su se nalazili u tim kutijama.

¹¹⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 27-28, 30-34, 37-53, 56, 61-65. V. također Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo), par. 17-18, 20-25, 32-45. V. također Replika *amicus curiae*, par. 9.

neostvarenja pravde”.¹²⁰ Tužilaštvo tvrdi da *amicus curiae* nije pokazao da su navodne nekompetentne odluke Krajišnikovih branilaca bile očigledno pogrešne ili da nisu donošene u skladu s unaprijed dogovorenom strategijom; *amicus curiae* stoga nije uspio da pobije pretpostavku kompetentnosti branilaca.¹²¹ Tužilaštvo iznosi dodatni argument da *amicus curiae* nije uspio “pokazati učinak pogrešnih koraka na pravičnost suđenja”.¹²²

(b) Analiza

42. Kao što je nedavno podsjetilo Žalbeno vijeće:

Učesnik u sistemu pravne pomoći Međunarodnog suda ima pravo da mu se dodijeli kompetentan branilac. Podrazumijeva se da je dodijeljeni branilac kompetentan i ta presumpcija se može pobiti samo ako se dokaže suprotno. Između ostalog, žalilac mora pokazati “krajnju nekompetentnost” dodijeljenog branioca.¹²³

Žalbeno vijeće dalje podsjeća da se polazi od pretpostavke da se branioci ponašaju profesionalno i da, shodno tome, postupaju s dužnom revnošću, osim u slučaju kada se pokaže da su u svom ponašanju ispoljili grubi nehat.¹²⁴ Pored toga, premda je Pretresno vijeće dužno da obezbijedi pravično i ekspeditivno suđenje uz puno poštovanje prava optuženih (član 20(1) Statuta), njegova dužnost nije da strani u postupku diktira kako da izvodi svoje dokaze. Ako neki optuženi smatra da je njegovo pravo na djelotvornu pravnu pomoć ugroženo ponašanjem njegovog branioca, onda je optuženi odgovoran da skrene pažnju pretresnom vijeću na taj problem. Ako to ne učini za vrijeme suđenja, onda u žalbenom postupku može da bude uspješan u tom pogledu jedino ako pokaže da je branilac bio očigledno nekompetentan i da je propust pretresnog vijeća da interveniše doveo do neostvarenja pravde.¹²⁵

43. U tekućem predmetu, *amicus curiae* tvrdi da je Krajišnikovo pravo na djelotvorno pravno zastupanje bilo ugroženo ponašanjem branioca Brashicha, kao i branioca Stewarta. Žalbeno vijeće će prvo razmotriti navode u vezi s braniocem Brashichem.

(i) Navodne greške branioca Brashicha

44. Na početku, Žalbeno vijeće primjećuje da *amicus curiae* u svojoj Najavi žalbe nije iznio argument da je Krajišnikovo pravo na djelotvornu pravnu pomoć bilo ugroženo propustom branioca

¹²⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 21-22. V. takode Dopunski podnesak tužilaštva, par. 5-11.

¹²¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 23-24.

¹²² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 25.

¹²³ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 23 (fusnote izostavljene). V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 130.

¹²⁴ *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. 94-1-A, Odluka po Zahtevu žalioaca za produženje roka i izvođenje dodatnih dokaza, 16. oktobar 1998., par. 48.

¹²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 131.

Brashicha da sekretaru objelodani da su mu (braniocu Brashichu) u New Yorku izrečene disciplinske mjere zbog neprofesionalnog ponašanja.¹²⁶ Shodno tome, taj dio žalbene podosnove 1(A) *amicus curiae* se odbacuje.

45. *Amicus curiae*, kao prvo, tvrdi da branilac Brashich nije blagovremeno i uredno predao novom braniocu materijal vezan za taj predmet.¹²⁷ Međutim, Pretresno vijeće je bilo upoznato s tim problemom¹²⁸ i, u skladu sa sugestijom novog tima odbrane, prilagodilo je tempo suđenja tako što je omogućilo veliki broj dana bez zasjedanja.¹²⁹ Posmatrajući to zajedno s činjenicom da je novi tim odbrane iskoristio pomoć osoba koje su prethodno bile članovi Brashichevog tima odbrane¹³⁰ i činjenicom da je sam Krajišnik mogao da posluži kao veza između starog tima odbrane i novog tima odbrane,¹³¹ Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je propust branioca Brashicha da blagovremeno i uredno preda novom braniocu materijal o predmetu doveo do neostvarenja pravde.

46. *Amicus curiae* takode tvrdi da branilac Brashich nije novom timu odbrane dostavio nikakav koristan radni materijal.¹³² Žalbeno vijeće konstatuje da je branilac Brashich 12. maja 2003. godine, dva i po mjeseca prije nego što je branilac Stewart od njega preuzeo dužnost glavnog branioca, pred Pretresnim vijećem izjavio da je “najveći dio priprema koje je [on] izvršio zaključano u [njegovoj] glavi”.¹³³ Pored toga, branilac Stewart je u svom svjedočenju u žalbenom postupku izjavio da je branilac Brashich, kada su se sastali u avgustu 2003., donio samo “nekoliko nasumično izabраниh listova papira” i da je od Brashicha na kraju dobio “ogromnu količinu materijala koja je bila u dosta nesređenom stanju”.¹³⁴

47. Žalbeno vijeće prihvata da radni materijal koji je branilac Brashich predao braniocu Stewartu nije bio u onako dobrom stanju u kakvom je trebao da bude. Usprkos tome, novi tim odbrane je imao neke koristi od posla koji je obavio Brashichev tim, posebno od pretpretresnog podneska.¹³⁵ Pored toga, Pretresno vijeće i sekretar Suda bili su svjesni situacije i reagovali su na

¹²⁶ V. Najava žalbe *amicus curiae*, par. 10-14.

¹²⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 22-24, 26; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 14, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 624-625, 663.

¹²⁸ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3 (stavka 4) (“Navodno su se pojavili veliki problemi u vezi s prijenosom materijala sa starog na novi tim; došlo je do znatnih odugovlačenja u komunikaciji, a materijal je u dosta nesređenom stanju”).

¹²⁹ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3-4, 7-8. V. takode Druga odluka u vezi s odgodom pretresa, par. 4-5.

¹³⁰ V. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3 (stavka 2) i 11. V. takode iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 669.

¹³¹ S tim u vezi, v., na primjer, Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 18, i Druga odluka u vezi s odgodom pretresa, par. 4. V. takode iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 694.

¹³² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 25-26; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 15.

¹³³ T. 137.

¹³⁴ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 624.

¹³⁵ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 684. Vidi i Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 16. *Amicus curiae* tvrdi da je Brashichev pretpretresni podnesak bio nekvalitetan (Replika *amicus curiae*, par. 11). U prilog tome, on upućuje na izjavu branioca Stewarta da se “za pretpretresni podnesak može se reći da je znatno manje informativan u odnosu na to

nju tako što su joj prilagodili tempo suđenja i što su novom timu odbrane odobrili dosta vremena za pravnu pomoć u svrhu pripreme za suđenje.¹³⁶

48. Žalbeno vijeće ne vidi da je time napravljena ikakva greška¹³⁷ i konstatuje da propustima branioca Brashicha Krajišniku nije nanescena nikakva šteta koja bi dovela do sudske greške.

(ii) Navodne greške Stewartovog tima

a. Početak izvođenja dokaza odbrane usprkos očiglednoj nespremnosti

49. *Amicus curiae* tvrdi da je branilac Stewart bio očigledno nespreman za početak suđenja u februaru 2004. godine i da je napravio ozbiljnu grešku zbog toga što nije tražio odgodu glavnog pretresa prije početka suđenja.¹³⁸

50. Na samom početku, Žalbeno vijeće podsjeća da su neke pripremne radnje izvršene prije nego što je suđenje 3. februara 2004. godine započelo¹³⁹ i da je novi tim odbrane imao koristi od pomoći osoba koje su prethodno bile članovi Brashichevog tima odbrane.¹⁴⁰ Pored toga, sam Krajišnik je mogao da posluži kao veza između starog i novog tima odbrane i da pomogne u pripremi za suđenje.

51. Branilac Stewart je u svom svjedočenju izjavio da je do 3. februara 2004. godine, kada je počelo suđenje, pročitao samo jedan ili dva posto materijala vezanog za predmet.¹⁴¹ Ipak, istakao je da “postoji i nešto što se zove delegiranje [...] i pregledavanje dokumenata uz primjenu zdravog razuma”.¹⁴² Na pitanje *amicus curiae* da li je njegov tim 3. februara 2004. godine bio “krajnje nepripremljen za početak suđenja”, branilac Stewart je odgovorio: “Ako posmatrate cjelokupno suđenje, da, bili smo nepripremljeni, naravno da jesmo”.¹⁴³ Međutim, na pitanje sudskog vijeća u vezi s njegovom pripremljenošću za početak suđenja, branilac Stewart je dao detaljniji odgovor. Rekao je da, usprkos tome što suđenje nije trebalo početi onda kada je počelo, “značajne teškoće,

kakvi pretpretresni podnesci znaju biti, i to najblaže rečeno” (T. 4458). Ovo nije dovoljno da se pokaže da je pretpretresni podnesak bio toliko manjkav da nije bio ni od kakve koristi novom timu odbrane.

¹³⁶ V. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 5 (fusnota izostavljena).

¹³⁷ Konkretno, smanjenje od 25% broja radnih sati branioca namijenjenih za pripremu u pretpretresnoj fazi bilo je razumno kad se uzme u obzir, pored ostalog, da novi tim odbrane nije morao da priprema pretpretresni podnesak (v. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 5-7).

¹³⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 29-36; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 17-31.

¹³⁹ Konkretno, već je bio podnesen pretpretresni podnesak, a novi branilac je već ispostavio račun za određeni broj radnih sati za pripremu (v. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 6: “Iz argumenta odbrane po svemu sudeći proizilazi da je, do početka suđenja u februaru 2004., novi tim ispostavio račun za oko 1.045 radnih sati”).

¹⁴⁰ V. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3 (stavka 2) i 11.

¹⁴¹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 668.

¹⁴² Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 632, 660.

¹⁴³ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 671. V. takode TŽ. 672.

zapravo, nismo osjetili u toj početnoj fazi suđenja u februaru”.¹⁴⁴ Suprotno tvrdnji *amicus curiae*,¹⁴⁵ branilac Stewart se, dakle, nije složio s tim da je njegov tim bio “krajnje nepripremljen” za početak suđenja 3. februara 2004. godine.

52. Usprkos tome, jasno je da tim odbrane nije bio u dovoljnoj mjeri pripremljen za početak suđenja 3. februara 2004. i branilac Stewart je 18. decembra 2003. zaista i pokrenuo to pitanje na jednom neformalnom sastanku s dvojicom sudija i drugim službenicima Vijeća, na kojem je predložio da se smanji broj dana zasjedanja predviđen rasporedom suđenja.¹⁴⁶ Pretresno vijeće je uzelo u obzir teškoće koje je naveo branilac i odlučilo da prilagodi tempo suđenja, tako da je u periodu od 3. februara do 1. avgusta 2004. godine zasjedalo samo 18 (od 48) dana.¹⁴⁷ Branilac Stewart je u svom svjedočenju izjavio da je takvo rješenje, “uz predan rad i teškoće, [bilo] izvodljivo”.¹⁴⁸

53. *Amicus curiae* se ne slaže s tim i iznosi argument da bi primjereno pravno sredstvo koje je branilac Stewart trebao primijeniti zbog nepripremljenosti odbrane bilo podnošenje zahtjeva za odgodu glavnog pretresa,¹⁴⁹ čime bi se to pitanje stavilo na rješavanje pred Pretresno vijeće u punom sastavu, a potencijalno i Žalbeno vijeće.¹⁵⁰ Branilac Stewart je u svom svjedočenju u vezi s tim izjavio da njegov kobranilac jeste insistirao da se traži odgoda pretresa,¹⁵¹ ali da je on, s obzirom na to da je usporeni raspored suđenja već bio dogovoren i da je predsjedavajući sudija bio odlučan u tome da suđenje treba da otpočne 3. februara 2004. godine, donio stratešku odluku da u tom trenutku ne traži odgodu glavnog pretresa.¹⁵² S obzirom na okolnosti koje su postojale u to vrijeme, Žalbeno vijeće se slaže s tužilaštvom da je ta odluka bila u okviru braniočeve profesionalne procjene.¹⁵³

54. U svjetlu gorenavedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnikova odbrana nije bila krajnje nepripremljena za početak suđenja 3. februara 2004. godine. *Amicus curiae* nije pokazao da je nedovoljna pripremljenost Stewartovog tima odbrane na početku suđenja imala za posljedicu neostvarenje pravde. Stoga se njegov argument odbija.

¹⁴⁴ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 629-630. V. takode iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 669-670.

¹⁴⁵ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 18.

¹⁴⁶ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3 (stavka 5).

¹⁴⁷ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3-4, 7-8.

¹⁴⁸ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 630, 672.

¹⁴⁹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 20, 22.

¹⁵⁰ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 23.

¹⁵¹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 664.

¹⁵² Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 627, 664-666.

¹⁵³ Dopunski podnesak tužilaštva, par. 29.

b. Propust da se na pravilan način iskoriste resursi dodijeljeni za prepretresnu fazu

55. *Amicus curiae* tvrdi da branilac Stewart nije na pravilan način iskoristio resurse koji su mu dodijeljeni za prepretresnu fazu. On prvo navodi da je branilac Stewart propustio da zaposli dovoljno pomoćnog osoblja u Haagu.¹⁵⁴ Međutim, sam branilac Stewart je bio mišljenja da je njegov tim – u kojem su bila i dva pomoćnika za pravne poslove koja govore srpskohrvatski – bio dovoljno velik i dovoljno stručan.¹⁵⁵ *Amicus curiae* samo iznosi tvrdnju da “Sekretarijat preporučuje pet članova pomoćnog osoblja za predmet III nivoa” ili da “[I]etimičan pregled raspodjele budžeta pokazuje da pomoćnog osoblja nije bilo ni izbliza dovoljno za ispravno vođenje odbrane, a kamoli za rješavanje problema u vidu nesređenog mora dokumenata naslijeđenih od prethodnog branioca”.¹⁵⁶ Ove uopštene tvrdnje nisu dovoljne da bi se pokazalo da je branilac Stewart počinio grubi nehat zbog toga što nije angažovao dodatno osoblje u tekućem predmetu, posebno zbog toga što su u njegovom timu već bile osobe koje su radile u prethodnom timu odbrane i koje su, stoga, bile upoznate s predmetom i materijalima vezanim za predmet. Ovaj argument se odbacuje.

56. Kao drugo, *amicus curiae* iznosi argument da branilac Stewart nije dao odgovarajuća uputstva istražiteljima na Palama i da nije na odgovarajući način rukovodio njihovim radom, i s tim u vezi se poziva na izjavu branioca Stewarta, koju je ovaj dao u kontekstu zahtjeva za odgodu glavnog pretresa, u smislu da nije bilo vremena da im izda odgovarajuća uputstva i kontroliše njihov rad.¹⁵⁷ To nije u dovoljnoj mjeri konkretno da bi se pokazalo da je branilac Stewart počinio grubi nehat¹⁵⁸ ili da je Krajišniku time nanesena šteta. Pored toga, ovaj argument se čini više relevantnim za pitanje da li je odbrani dodijeljeno odgovarajuće vrijeme za pripremu, koje će biti razmotreno u okviru žalbene podosnove 1(B).¹⁵⁹

57. Kao treće, *amicus curiae* tvrdi da je branilac Stewart propustio da investira u nabavku računarskih programa (a posebno programa *Zylab*) koji bi olakšali teret pregledavanja

¹⁵⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 37-39.

¹⁵⁵ T. 4471.

¹⁵⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 38.

¹⁵⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 37, 39, gdje se upućuje na T. 4476.

¹⁵⁸ U ovom kontekstu, Žalbeno vijeće primjećuje da su možda sve teškoće u rukovodenju radom istražitelja na Palama poticale od samog Krajišnika. Štaviše, kao što se navodi u memorandumu koji je sekretar uputio Pretresnom vijeću i koji se citira u paragrafu 18 Obrazloženja usmene odluke kojom se odbacuje zahtjev gospodina Krajišnika za samozastupanje:

Istražitelji su članovi porodice, prijatelji i saradnici g. Krajišnika. Čini se da nisu voljni ili nisu u mogućnosti da rade direktno za g. Stewarta, i radije primaju uputstva od samog g. Krajišnika. To često dovodi do toga da je posao koji naprave istražitelji s Pala neupotrebljiv za tim odbrane g. Krajišnika u Hagu.

¹⁵⁹ V. dole, odjeljak III.A.4.

dokumenata.¹⁶⁰ Žalbeno vijeće konstatuje da jedina referenca koju u vezi s tim navodi *amicus curiae* ne pokazuje jasno da odbrana nije posjedovala računarske programe koje on pominje.¹⁶¹ U svakom slučaju, čak i ako odbrana do jula 2004. godine (kada je podnesen Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa) nije nabavila računarske programe koji bi joj olakšali pregledavanje dokumenata, *amicus curiae* nije konkretno naznačio na koji način je time nanesena šteta Krajišnikovom timu odbrane. Zapravo, *amicus curiae* ne navodi nikakve dokaze koji su mogli da utiču na presudu i koje je odbrana previdjela, a koje bi otkrila da je na vrijeme nabavila računarske programe. Ovaj argument se odbacuje.

c. Propust da se objelodanjeni materijal pregleda na odgovarajući način

58. *Amicus curiae* iznosi tvrdnju da branilac Stewart nije na odgovarajući način pregledao materijal koji je objelodanjen odbrani i da je zbog toga propustio da na odgovarajući način provjeri iskaze svjedoka u sudnici i da otkrije eventualne oslobadajuće materijale ili materijale koji dovode u pitanje dokaze tužilaštva.¹⁶² *Amicus curiae* iznosi argument da je branilac Stewart kada je počelo suđenje pročitao samo jedan ili dva posto dokumentacije u predmetu i podsjeća na izjavu branioca Stewarta da je nakon trinaest mjeseci suđenja pročitao samo petnaest posto dokumentacije, te da, zapravo, nikad nije dovršio pregled i analizu relevantnog materijala.¹⁶³

59. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće bilo svjesno količine materijala koja je objelodanjena odbrani.¹⁶⁴ Međutim, Pretresno vijeće je ispravno smatralo da se

[p]redmet u kojem više događaja i struktura vlasti i odgovornosti na kojima su zasnovane optužbe za krivična djela obuhvata veliku teritoriju, duže vremensko razdoblje i mnogo žrtava, ne može realno obraditi na jednako detaljan način kao u predmetu manjih razmjera. To čini nužnim i opravdava ograničenje dokaznog postupka strana. To nalaže stranama u postupku da navedu one aspekte predmeta kojima treba posvetiti veću ili manju pažnju, te da iznadu ravnotežu među tim aspektima. U kontekstu navedenih ograničenja, ispitivanje, recimo, istorijskog konteksta oružanih sukoba nužno oduzima vrijeme koje bi bilo potrebno da se provjere ili uvedu pojedinosti dokaza o

¹⁶⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 37 i fusnota 74, gdje se upućuje na paragraf 16 Zahtjeva odbrane za odgodu glavnog pretresa od 14. jula 2004. i potvrđuje da taj paragraf pokazuje da tim odbrane do jula 2004. godine nije kupio računarski program *Zylab*.

¹⁶¹ Paragraf 16 Zahtjeva odbrane za odgodu glavnog pretresa od 14. jula 2004. godine glasi kako slijedi:

Odbrana sada ima oko 150 CD-ova s materijalima tužilaštva, i na svakom od njih se, očigledno, nalaze različite količine podataka, ali mnogi sadrže veliki broj dosjea. Odbrana je u Haagu utrošila preko €7.000 na visokokvalitetne računare kojima je dopunila prilično dobra sredstva za rad koja su članovi tima u ovom predmetu već otprije individualno posjedovali. Na sreću, gđa Čmerić je iskusna i sposobna referent za predmet i dobro je obučena u rukovanju računarskom tehnologijom, dok ostala dva člana užeg tima, kao iskusni advokati, zajedno vjerovatno posjeduju prosječan nivo računarskih vještina. Ali zbog načina na koji su dosjei na CD-ovima organizovani, indeksirani i označeni, vrlo je teško rukovati njima, a skenirani dokumenti (za razliku od dosjea u formatu *MS Word* ili njemu sličnom formatu) su često u formatu koji ih čini vrlo sporim i teškim za čitanje i rukovanje.

¹⁶² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 40-47; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 25, 32, 39-41.

¹⁶³ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 32.

¹⁶⁴ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 12.

“bazi zločina” ili da se razjasne međusobni odnosi i djelovanje ljudi u okolnostima u kojima se navodi da je djelovao i optuženi. Od iskusnih branilaca se očekuje da iznadu odgovarajuću ravnotežu među tim aspektima, a to se od njih očekuje i na složenim suđenjima pred domaćim sudovima.¹⁶⁵

60. Pored toga, nije bilo neophodno da branilac Stewart lično pročita svaku rečenicu svakog pojedinog dokumenta koji je objelodanjen odbrani. Trebalo je da napravi odabir uz pomoć svog tima i Krajišnika¹⁶⁶ i, kao što je branilac Stewart priznao, takođe je morao – a to je zaista i učinio – da delegira pregledavanje dokumenata svom timu kada je to bilo primjereno učiniti.¹⁶⁷

61. S tim u vezi, *amicus curiae* tvrdi da delegiranje nikad nije izvršeno na primjeren način i da ni branilac Stewart ni njegov tim nisu nikad pregledali većinu objelodanjenog materijala.¹⁶⁸ Žalbeno vijeće konstatuje da je branilac Stewart u svom svjedočenju izjavio da je u velikoj količini objelodanjenog materijala bilo problematično identifikovati relevantne dokumente u okviru zadatih rokova¹⁶⁹ i da on i njegov tim nisu nikad bili u mogućnosti da taj materijal pregledaju kako bi osigurali da im nešto ne promakne.¹⁷⁰ *Amicus curiae* je ispravno primijetio da se ovaj dokaz podudara s argumentima iz Zahtjeva odbrane za odgodu glavnog pretresa iz jula 2004. godine i izjavama koje je branilac Stewart dao na suđenju u februaru 2005. godine da nije bio u mogućnosti da pregleda više desetina hiljada dosjea koje je odbrana posjedovala.¹⁷¹

62. Ipak, usprkos ovim teškoćama, branilac Stewart je uspio da iznese odbranu koja po njegovom mišljenju ispunjava njegove profesionalne obaveze.¹⁷² On je potvrdio da je tim odbrane prilikom unakrsnog ispitivanja prvih svjedoka tužilaštva bio konkretno upoznat sa strategijom odbrane.¹⁷³ On je, zajedno sa svojim timom, prilikom pripreme za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva uspio da pregleda relevantne materijale svjedoka.¹⁷⁴ Prilikom pripremanja za unakrsno ispitivanje, on i njegov tim su se usredotočili na ključna pitanja i na osnovu njih pravili detaljniju razradu.¹⁷⁵ Isto tako, premda je u svom svjedočenju izjavio da u načelu pripreme za unakrsno

¹⁶⁵ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 15.

¹⁶⁶ S tim u vezi, v. takođe Druga odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa, par. 13, što je potvrđeno i u odluci po žalbi: Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 42.

¹⁶⁷ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 632, 660, 669.

¹⁶⁸ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 31, 33-37, 39, 40.

¹⁶⁹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 633.

¹⁷⁰ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 643-644, 658, 675-676.

¹⁷¹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 36-37; T. 9598-9599; Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa, 14. juli 2004., par. 14, 15. V. takođe Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 42-43.

¹⁷² Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 705. Žalbeno vijeće smatra da je branilac Stewart izjavu od 16. jula 2004. (koja se pominje u Žalbenom podnesku *amicus curiae*, u par. 77) da njegov tim “ne mož[e] valjano braniti g. Krajišnika” (T. 4478) dao na početku suđenja, tako da to ne umanjuje njegovu kasniju ocjenu o tome da li je uspio da iznese odbranu u skladu sa svojim profesionalnim obavezama, koju je dao pred Žalbenim vijećem.

¹⁷³ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 685-688, 702. Žalbeno vijeće, stoga, odbacuje ocjenu koju je *amicus curiae* dao u vezi sa svjedočenjem branioca Stewarta po ovom pitanju: v. Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 27.

¹⁷⁴ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 669.

¹⁷⁵ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 643.

ispitivanje nisu bile odgovarajuće, branilac Stewart nije mogao da ukaže na neki konkretan primjer kako bi ilustrirao taj svoj navod,¹⁷⁶ a ni *amicus curiae* mu nije predočio nijedan primjer te vrste.

63. Uzevši sve u obzir, Žalbeno vijeće konstatuje da *amicus curiae* nije pokazao da je pregled objelodanjenog materijala od strane odbrane, koji možda jeste bio nesavršen, doveo do neostvarivanja pravde. Stoga je ovaj argument *amicus curiae* neodrživ.

d. Propust da se za vrijeme suđenja na predmetu radi puno radno vrijeme

64. *Amicus curiae* iznosi argument da je branilac Stewart donio odluku da u martu 2004. godine preuzme druge znatne profesionalne obaveze, tako da je na ovom predmetu radio samo približno 100 sati, premda se trebao u potpunosti posvetiti pripremi predmeta za suđenje.¹⁷⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da je branilac Stewart, kada je Pretresno vijeće zatražilo od njega da to objasni, u svoju odbranu naveo lične razloge i prethodne obaveze.¹⁷⁸ On je u svom svjedočenju u žalbenom postupku izjavio da je u trenutku kad je preuzeo Krajišnikov predmet već imao tekuće predmete u Londonu, ali da je morao da “ih dovrši” da bi se oslobodio obaveza “u dovoljnoj mjeri kako bi mogao da vodi [Krajišnikov] predmet”.¹⁷⁹ Žalbeno vijeće naglašava da branioci, kada prihvate da zastupaju nekog ko je optužen pred ovim Međunarodnim sudom, moraju tom zadatku dati apsolutni prioritet.¹⁸⁰ Usprkos tome, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da činjenica da je branilac Stewart za svoj rad na predmetu u martu 2004. godine ispostavio račun za samo oko 100 radnih sati sama po sebi pokazuje da je postupao s grubim nehatom.¹⁸¹ Žalbeno vijeće takođe ima u vidu da se čini da poslije marta 2004. godine nije bilo nikakvih pritužbi da na tekući predmet nije utrošeno dovoljno vremena. Ovaj argument se odbija.

e. Propust da se osmisli ili primijeni strategija odbrane

65. *Amicus curiae* tvrdi da branilac Stewart prije početka suđenja nije od Krajišnika pribavio valjana uputstva kako bi mogao da odredi odgovarajuću strategiju odbrane, navodeći konkretno da je “[i]z spisa sudskog postupka i eksplicitnih podnesaka tima odbrane sasvim očigledno da

¹⁷⁶ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 712.

¹⁷⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 48-50; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 38.

¹⁷⁸ T. 4466-4468.

¹⁷⁹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 625.

¹⁸⁰ Up. *Emmanuel Ndinabahizi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-01-71-A, Odluka po *Requête Urgente aux Fins de Prorogation de Délai pour le Dépôt du Mémoire en Appel*, 1. april 2005., str. 3; Odluka po zahtjevu Momčila Krajišnika da se Nathanu Z. Dershowitzu dopusti postupanje u svojstvu zastupnika zajedno s Alanom M. Dershowitzem i po zahtjevu za produženje roka, 5. septembar 2008., par. 10.

¹⁸¹ Pored toga, kao što je primijetilo Pretresno vijeće, “svi sati utrošeni na rad na predmetu ne mogu [se] obračunati u skladu sa važećim sistemom naknade troškova na Međunarodnom sudu” (Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 6).

funkcionalna strategija odbrane nije postojala”.¹⁸² S tim u vezi, *amicus curiae* upućuje na izjave kobranioca, gde Loukas, u prilog Drugom zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa da, zbog toga što nije bilo dovoljno vremena za pripremu, strategija odbrane nije razrađena na odgovarajući način.¹⁸³

66. Žalbeno vijeće konstatuje izjavu koju je branilac Stewart dao u svom svjedočenju da je prije početka suđenja jasno razumio strategiju odbrane, i to velikim dijelom na osnovu uputstava koje mu je dao Krajišnik.¹⁸⁴ Odbrana je tu strategiju kasnije pomenula u svojoj uvodnoj riječi.¹⁸⁵ Štaviše, neki od glavnih aspekata strategije odbrane takođe su bili zacrtani u Pretpretresnom podnesku odbrane, koji je Stewartov tim usvojio. Shodno tome, Žalbeno vijeće ne može da prihvati tvrdnju da je odbrana započela suđenje bez ikakve osnovne strategije. Pored toga, nije presudno to da li je strategija bila u potpunosti formulisana prije početka suđenja, budući da je za očekivati da se strategija doraduje u svjetlu teze tužilaštva, tokom izvođenja njegovih dokaza.¹⁸⁶ Budući da *amicus curiae* nije naveo nijedan konkretan postupak i/ili propust branioca na osnovu kojeg bi se moglo doći do zaključka da je on u vezi sa strategijom odbrane postupao s grubim nehatom, ovaj argument se odbija.

f. Propust da se dokazi tužilaštva adekvatno provjere

67. *Amicus curiae* tvrdi da je branilac Stewart propustio da osigura da se na terenu provede zadovoljavajuća istraga ili da se pregleda materijal koji je objelodanilo tužilaštvo, i da, shodno tome, nije na odgovarajući način provjerio iskaze svjedoka koji su svjedočili protiv Krajišnika.¹⁸⁷ Žalbeno vijeće je navod o propustu da se objelodanjeni materijal pregleda već razmotrilo gore u tekstu,¹⁸⁸ a ostali dijelovi tvrdnje koju je iznio *amicus curiae* nisu ničim potkrijepljeni. Ovaj argument se stoga odbija.

g. Propust da se napravi valjani izbor svjedoka koje je trebalo pozvati da svjedoče u korist Krajišnika

68. *Amicus curiae* tvrdi da branilac Stewart i njegov tim nisu bili dovoljno pripremljeni za pozivanje svjedoka odbrane, da nisu bili stanju da istražiteljima na Palama daju odgovarajuća uputstva kako bi ovi mogli da identifikuju svjedoke odbrane i obave razgovor s njima, da su

¹⁸² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 51-52 (citat uzet iz par. 51).

¹⁸³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 51, gdje se upućuje na T. 9577-9578.

¹⁸⁴ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 688.

¹⁸⁵ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 688; T. 17330-17348. V. Dopunski podnesak tužilaštva, par. 18.

¹⁸⁶ Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 29.

¹⁸⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 53-55. V. takođe Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 39-41.

propustili da propisno razmotre pitanje da li da pozovu vještake da svjedoče, i, konačno, da su propustili da valjano pripreme Krajišnika da svjedoči na odgovarajući način.¹⁸⁹ Međutim, izjave koje u prilog ovim tvrdnjama navodi *amicus curiae* ukazuju na to da su ovi navodni propusti bili posljedica nedostatka vremena za pripremu odbrane.¹⁹⁰ Ovo pitanje će biti razmotreno u okviru žalbene podosnove 1(B), koja se odnosi na to da li je odbrani odobreno dovoljno vremena i sredstava.¹⁹¹

h. Propust da se uloži žalba na značajne odluke

69. *Amicus curiae* tvrdi da je branilac Stewart postupao s grubim nehatom zbog toga što nije uložio žalbu na niz odluka, čime je, po njegovom mišljenju, ugroženo Krajišnikovo pravo na pravično suđenje.¹⁹² Međutim, *amicus curiae* nije nastojao da pokaže da bi ulaganje žalbe na te odluke bilo odobreno (na primjer, tako što bi pokazao da su bili ispunjeni kriteriji iz pravila 72(B) ili 73(B) Pravidnika). Premda *amicus curiae* osporava neke od tih odluka u drugim dijelovima svog Žalbenog podneska, Žalbeno vijeće konstatuje da je njegovo osporavanje odluka koje navodi u paragrafima od 61 do 65 svog Žalbenog podneska bez merituma. *Amicus curiae* nije pokazao da je branilac Stewart postupao s grubim nehatom zbog toga što nije uložio žalbu na odluke koje pominje *amicus curiae*.

i. Ostavke ključnih članova tima odbrane

70. *Amicus curiae* tvrdi da su nedostaci u pripremi teze odbrane naveli kobranioca gđu Loukas i referenta za predmet gđu Čmerić da se 2005. godine povuku iz predmeta.¹⁹³ Bez obzira na to iz kojeg su se one tačno razloga povukle,¹⁹⁴ tvrdi *amicus curiae*, Krajišniku je time uskraćen

¹⁸⁸ V. gore, odjeljak III.A.3.(b)(ii)(c).

¹⁸⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 56-60. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 15-16, gdje se iznosi argument da propust da se pronađu vještaci, te da im se izdaju uputstva i iskoristi njihovo vještačenje u jednom predmetu ovakvog vremenskog i geografskog opsega, u kojem se sudi članu rukovodstva, predstavlja fatalnu grešku.

¹⁹⁰ V. Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 58.

¹⁹¹ V. dole, odjeljak III.A.4.

¹⁹² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 61-65.

¹⁹³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 66-67; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 43.

¹⁹⁴ Kao što *amicus curiae*, po svemu sudeći, priznaje, dokazi na koje se poziva ne pokazuju nedvosmisleno da li su se gđa Loukas i gđa Čmerić povukle zbog lošeg rukovođenja od strane branioca Stewarta ili zbog pritiska u predmetu izazvanog nedostatkom vremena (Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 44-45, gdje se pominju dokazni predmet AD4, str. 1 i 4 (povjerljivo), dokazni predmet AD6, str. 2, 3, Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 66, gdje se upućuje na T. 6646, 9592, 9599). S tim u skladu, ne može se smatrati da *amicus curiae* iznosi argument da je štetu koju je prouzrokovala njihova ostavka izazvao branilac Stewart, tako da *amicus curiae* ovdje ne tvrdi da je pomoć koju je pružio branilac Stewart bila nedjelotvorna.

kontinuitet u zastupanju tokom cijelog njegovog suđenja, što je dodatno umanjilo djelotvornost njegovog zastupanja.¹⁹⁵

71. Žalbeno vijeće konstatuje da je gđu Loukas odmah zamijenio g. David Josse, koji je već bio upoznat s predmetom, budući da je tri mjeseca prije povlačenja gđe Loukas radio kao pravni savjetnik odbrane.¹⁹⁶ Gospođu Čmerić, koja se iz predmeta povukla 14. aprila 2005. godine, odmah je zamijenio g. Stefan Karganović. *Amicus curiae* ne objašnjava na koji su način ili u kom smislu ove smjene ugrozile kontinuitet zastupanja Krajišnika, posebno kad se ima u vidu da je branilac Stewart ostao da radi na predmetu do kraja suđenja. Ovaj argument se odbija.

j. Zaključak

72. U vezi s navodnom nedjelotvornom pomoći branioca, Žalbeno vijeće konstatuje da *amicus curiae* nije uspio da dokaže da je branilac Stewart počinio grubi profesionalni nehat koji je doveo do neostvarenja pravde.

4. Odgovarajuće vrijeme i uslovi za pripremu odbrane (podosnova 1(B))

73. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće uskratilo Krajišniku odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane i da je tim postupkom Krajišniku nepravilno nanesena šteta, što predstavlja grešku u primjeni prava koja obesnažuje Prvostepenu presudu.¹⁹⁷

(a) Argumenti strana u postupku

74. *Amicus curiae* prvo iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava kada je zahtijevalo da suđenje Krajišniku započne 3. februara 2004. godine, zbog toga što je novom braniocu uskratilo vrijeme koje bi bilo dovoljno za pripremu.¹⁹⁸ *Amicus curiae* tvrdi da se period u kojem je branilac bio g. Brashich mora u potpunosti izuzeti prilikom ocjenjivanja koliko je vremena i sredstava dodijeljeno Krajišniku jer je, iz razloga navedenih u prethodnoj žalbenoj podosnovi *amicus curiae*, Stewartov tim odbrane morao da izvrši pripreme za suđenje *ab initio*; stoga je dodijeljeno vrijeme za pripremu u trajanju od dva mjeseca bilo očigledno neprimjereno.¹⁹⁹ *Amicus curiae* izlaže argument da je Pretresno vijeće četiri dana prije početka suđenja bilo svjesno

¹⁹⁵ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 43, 45. V. takode *ibid.*, par. 26.

¹⁹⁶ Odluka sekretara, 22. juli 2005.

¹⁹⁷ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 7-9; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 69.

¹⁹⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 70.

¹⁹⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 71.

teškoća s kojima se odbrana suočava u vezi s objelodanjenim materijalom²⁰⁰ i da je bilo dužno da odgodi početak suđenja, čak i da to nije bilo formalno zatraženo.²⁰¹

75. Kao drugo, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće, nakon što je glavnog branioca navelo da pomisli da će tokom suđenja dolaziti do adekvatnih prekida, napravilo grešku zbog toga što je odbilo dva zahtjeva za odgodu pretresa koje je podnijela odbrana.²⁰² On dalje navodi da je prvi zahtjev za odgodu pretresa odbijen na osnovu toga što je odbrana u periodu od februara 2004. do sredine jula 2004. godine za pretpretresne pripreme imala 75 dana kada nije bilo zasjedanja, ali da je ova analiza pogrešno utemeljena jer je ogromna većina tih dana bez zasjedanja utrošena na nastojanja da se postigne sporazum o činjenicama ili na pripreme za predviđene svjedoke, a ne na pretpretresne pripreme.²⁰³ On dodaje da je Pretresno vijeće takođe napravilo grešku 1) zbog toga što je konstatovalo da je Sekretarijat postupio razumno dodijelivši odbrani umanjeni broj sati u pretpretresnoj fazi na osnovu pretpostavljene koristi od priprema koje je izvršio prethodni tim odbrane, budući da prethodni tim odbrane novom timu nije dostavio nikakav upotrebljiv radni materijal;²⁰⁴ i 2) zbog toga što je donijelo zaključak da pravičnost Krajišnikovog suđenja nije bila ugrožena usprkos činjenici da glavni branilac nije radio na predmetu puno radno vrijeme.²⁰⁵ Što se tiče drugog zahtjeva za odgodu pretresa, *amicus curiae* prihvata da je Žalbeno vijeće potvrdilo odluku Pretresnog vijeća, ali tvrdi da je to učinjeno na osnovu pogrešne pretpostavke da su branioci djelotvorno zastupali Krajišnikove interese; ova zabluda je imala ozbiljne reprekusije po suđenje, pa bi, stoga, Žalbeno vijeće trebalo da zanemari svoju odluku po drugom zahtjevu za odgodu pretresa.²⁰⁶

76. Kao treće, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je odbrani dodijelilo očigledno nedovoljno vremena za pripremu Završnog pretresnog podneska.²⁰⁷ S tim u vezi, *amicus curiae* prvo navodi sljedeće:

Pukih jedanaest dana za sastavljanje dokumenta važnosti Završnog podneska na suđenju ovih razmjera i složenosti – posebno kada se imaju na umu priznate manjkavosti u pripremanju u pretpretresnoj fazi i pretresnoj fazi suđenja – bilo je očigledno nedovoljno. Vijeće je znalo da ni glavni branilac ni kobračilac za vrijeme suđenja nisu ništa uradili u vezi sa Završnim podneskom.²⁰⁸

²⁰⁰ TŽ. 305. V. takođe Žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo), par. 72-73.

²⁰¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 74.

²⁰² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 75-82, gdje se upućuje na podneske od 14. jula 2004. i 22. februara 2005. godine.

²⁰³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 78. Replika *amicus curiae*, par. 12.

²⁰⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 25, 79. Replika *amicus curiae*, par. 11.

²⁰⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 80.

²⁰⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 81-82; Replika *amicus curiae*, par. 13.

²⁰⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 83.

²⁰⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 83 (naglasak u originalu, fusnota izostavljena).

Amicus curiae dodaje da je Pretresno vijeće još pogriješilo i zbog toga što je smatralo da je za pitanje koje se ovdje razmatra relevantna mogućnost da Krajišnikov branilac tokom suđenja nije mogao da radi na Završnom pretresnom podnesku zbog činjenice da Krajišnik nije svojoj odbrani plaćao svoj procijenjeni doprinos.²⁰⁹

77. Tužilaštvo odgovara da je Krajišnik imao dovoljno vremena i zadovoljavajuće uslove da pripremi i izvede svoju odbranu, te podsjeća na sljedeće:

Tokom cijelog postupka imao je angažovane advokate. On je uvelike učestvovao u pripremi izvođenja dokaza i, zahvaljujući svom položaju u hijerarhiji SDS-a i republici bosanskih Srba, imao jedinstvenu mogućnost da upravlja strategijom odbrane. On je za sebe rekao: "Ja sam najbolji izvor informacija, jer sam ja učestvovao tamo". Podnio je pretpretresni podnesak, koji je Stewartov tim usvojio, i opširno svjedočio dosljedno tom podnesku. Pozvao je 24 svjedoka da svjedoče za odbranu, te podnio detaljni završni podnesak u kojem je ponovo iznio svoju odbranu i argumentaciju u vezi s pravom i dokazima. Imao je dovoljno vremena da iznese svoju odbranu zahvaljujući čestim odgovorima pretresa koje su odobravane nakon početka suđenja.²¹⁰

Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće, štiteći Krajišnikovo pravo na odgovarajuće vrijeme i uslove, vodilo računa o "cjelini postupka", uključujući vrijeme i uslove koji su od početka postupka dodijeljeni Stewartovom timu, kao i samom Krajišniku, što je pristup koji je podržalo i Žalbeno vijeće.²¹¹ Tužilaštvo dodaje da je Pretresno vijeće prilikom utvrđivanja da li je za pripremu bilo odobreno odgovarajuće vrijeme razmotrilo okolnosti i složenost predmeta *Krajišnik*, te da je ispravno konstatovalo da se ovakav predmet u kojem je optuženi bio član rukovodstva ne može razmatrati jednako podrobno kao predmeti manjeg obima i da se od strana u postupku zahtijeva i očekuje da iznađu ravnotežu između važnijih aspekata i onih koji su manje važni i da u skladu s tim prilagode koliko će ići u detalje.²¹²

78. Tužilaštvo iznosi argument da su sve pritužbe na nedostatak vremena koje se odnose na pitanja iz perioda prije Odluke Žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi razmotrene u toj Odluci izričito ili implicitno, tako da je o njima već donesen konačan sud. Što se tiče vremena koje je odobreno za pripremu Završnog pretresnog podneska, tužilaštvo tvrdi da je Stewartov tim krajem aprila 2006. obaviješten da Završni pretresni podnesak mora podnijeti najkasnije 14. jula 2006. i da je odbrana bila dužna da svoje resurse rasporedi na način koji omogućava pripremu tog podneska za

²⁰⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 84-85. S tim u vezi, *amicus curiae* tvrdi da činjenica da je Pretresno vijeće bilo svjesno ovog problema i da nije preduzelo nikakve korake da ga riješi (kao što bi bilo davanje uputstva Sekretarijatu da preuzme odgovornost za naplatu eventualnog procijenjenog doprinosa) predstavlja grešku.

²¹⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 26 (fusnote izostavljene). Međutim, v. Replika *amicus curiae*, par. 10.

²¹¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 27, gdje se upućuje na Odluku po interlokutornoj žalbi, par. 16. Tužilaštvo podsjeća da je Žalbeno vijeće zauzelo stav da se doprinos prethodnog tima odbrane može uzeti u obzir i da Krajišnik može da služi kao vrijedna spona između starog i novog tima odbrane: Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 27, gdje se upućuje na Odluku po interlokutornoj žalbi, par. 33.

²¹² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 28.

vrijeme trajanja sudskog postupka.²¹³ Tužilaštvo dodaje da je rok za podnošenje Završnog pretresnog podneska ionako produžen do 18. avgusta 2006. godine i da je odbrana, stoga, imala “nekoliko dodatnih sedmica” koje su, prema prigovoru koji je uložio *amicus curiae*, trebale biti odobrene za dodatnu pripremu. Tužilaštvo, na kraju, tvrdi da *amicus curiae* nije pokazao da je Prvostepena presuda obesnažena ili da je suđenje Krajišniku bilo nepravično.²¹⁴

79. Što se tiče vremena koje je dodijeljeno za podnošenje Završnog pretresnog podneska, *amicus curiae* ponavlja da je branilac obavijestio Pretresno vijeće da neće imati vremena za bilo kakav značajniji rad na Završnom pretresnom podnesku prije okončanja usmenog pretresa. On dodaje da rok za podnošenje Završnog pretresnog podneska na kraju jeste produžen za 34 dana, ali da se radilo o samo 11 radnih dana i da tim odbrane nije bio plaćen za vrijeme ljetnog odmora Suda.²¹⁵

(b) Analiza

80. U sklopu prava na pravično suđenje (član 20(1) Statuta), pravo optuženog je “da ima odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane” (član 21(4)(b) Statuta). Ne može se apstraktno ocjenjivati šta su “odgovarajuće vrijeme i uslovi”, već to ovisi o okolnostima predmeta.²¹⁶ Nadalje, “[k]ada razmatra argument nekog žalioca u vezi s ovim pravom, Žalbeno vijeće mora da ocijeni da li su odgovarajuće vrijeme i uslovi bili uskraćeni odbrani u cjelini, a ne samo pojedinačnom braniocu”.²¹⁷

81. Žalbeno vijeće podsjeća da odluke koje se odnose na opšte vođenje suđenja spadaju u domen diskrecionih ovlasti pretresnih vijeća. Odluke pretresnih vijeća koje se tiču vremena i uslova dodijeljenih odbrani predstavljaju takve diskrecione odluke koje Žalbeno vijeće mora da uvažava. Da bi uspješno osporila neku diskrecionu odluku, strana u postupku mora da pokaže da je pretresno vijeće napravilo “primjetnu grešku” kojom je toj strani nanesena šteta. Žalbeno vijeće će preinačiti diskrecionu odluku pretresnog vijeća jedino ako konstatuje da je ona (1) zasnovana na pogrešnom tumačenju mjerodavnog prava; (2) zasnovana na očigledno netačnom zaključku o činjenicama; ili (3) u tolikoj mjeri nepravična ili nerazumna da predstavlja zloupotrebu diskrecionih ovlasti pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće će takođe razmotriti da li je pretresno vijeće prilikom donošenja

²¹³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 29-30, gdje se upućuje na Odluku od 24. aprila 2006., par. 18-21. Tužilaštvo takođe podsjeća da je Pretresno vijeće u toj odluci primijetilo da je jedan pomoćni član tima odbrane radio na završnom pretresnom podnesku od 2005. godine, ali da ni Krajišnikov branilac ni kobračilac nisu bili u mogućnosti da tom projektu posvete neko značajnije vrijeme (v. Odluka od 24. aprila 2006., par. 18).

²¹⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 30.

²¹⁵ Replika *amicus curiae*, par. 14.

²¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 220.

²¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 220 (fusnota izostavljena). V. takođe Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 16.

sporne odluke pridalo težinu spoljnim ili irelevantnim faktorima ili je propustilo da prida ikakvu ili dovoljnu težinu relevantnim faktorima.²¹⁸

82. Na početku, Žalbena vijeće konstatuje da su neki argumenti koje u okviru ove žalbene podosnove iznosi *amicus curiae* već razmotreni i odbačeni u Odluci po interlokutornoj žalbi od 25. aprila 2005. godine, kojom je riješeno po žalbi odbrane na odluku o odbacivanju Drugog zahtjeva odbrane za odgodu glavnog pretresa. Usprkos tome, *amicus curiae* iznosi argument da bi Žalbena vijeće trebalo zanemariti tu odluku jer je ona donesena “na osnovu pogrešne pretpostavke da branioci djelotvorno zastupaju interese žalioca [Krajišnika]”.²¹⁹ Žalbena vijeće je na drugom mjestu u ovoj Presudi već odbacilo argumente *amicus curiae* u vezi s ovim pitanjem.²²⁰ Stoga, Žalbena vijeće ne vidi nikakvu potrebu da se ponovo bavi pitanjima po kojima je već riješeno u Odluci po interlokutornoj žalbi.

(i) Vrijeme za pripremu u pretpretresnoj fazi

83. *Amicus curiae* navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je zahtijevalo da suđenje Krajišniku započne početkom februara 2004. godine jer je time, usprkos tome što je bilo svjesno da je branilac Stewart kao novi zastupnik optuženog bio očigledno nepripremljen za početak suđenja, izvršilo pritisak na odbranu kako bi suđenje započelo.²²¹

84. Žalbena vijeće je konstatovalo da tim branioca Stewarta nije bio krajnje nepripremljen za početak suđenja 3. februara 2004.²²² Vijeće dalje podsjeća da je Pretresno vijeće na prijedlog odbrane prilagodilo tempo suđenja tako što je u raspored uvrstilo brojne dane bez zasjedanja.²²³ Stoga *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu primjetnu grešku, pa se, shodno tome, njegov argument odbija.

(ii) Odbacivanje Prvog zahtjeva za odgodu glavnog pretresa

85. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku po više osnova kada je odbilo Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa od 14. jula 2004. godine.²²⁴ On, kao prvo, tvrdi da odbrana u periodu od februara 2004. do sredine jula 2004. godine jeste imala 75 dana bez zasjedanja kako bi izvršila pretpretresne pripreme, ali da je ogromna većina tih dana utrošena na

²¹⁸ V., na primjer, *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-AR73.2, Odluka po Žalbi odbrane na Odluku o daljem toku postupka, 16. maj 2008., par. 4-5; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 19; Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 7; *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.7, Odluka po Interlokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog veća o dodeli branioca, 1. novembar 2004., par. 9-10.

²¹⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 81. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 13.

²²⁰ V. gore, odjeljak III.A.3.

²²¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 70-74; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 46-50.

²²² V. gore, odjeljak III.A.3.(b)(ii)(a).

²²³ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), par. 3-4, 7-8.

nastojanja da se postigne dogovor o činjenicama ili na pripremu za predviđena svjedočenja svjedoka, a ne na pretpretresne pripreme.²²⁵ Međutim, on nije tačno naznačio koliko je vremena utrošeno na nastojanja da se postigne dogovor o činjenicama i na pripreme za zakazana svjedočenja, tako da nije pokazao da je preostalo vrijeme bilo nedovoljno za druge “pretpretresne pripreme” koje je trebalo izvršiti.²²⁶ To nije dovoljno da bi se dokazalo da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti.²²⁷ Pored toga, Žalbeno vijeće podsjeća da je navod da odbrana nije imala dovoljno vremena za pretpretresne pripreme već odbačen u Odluci po interlokutornoj žalbi.²²⁸

86. Dalje, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je umanjeni broj sati koji je Sekretarijat odobrio odbrani u pretpretresnoj fazi (2.100 radnih sati branioca za pretpretresnu fazu umjesto 2.800 radnih sati koliko je uobičajeno za predmete treće kategorije)²²⁹ bio razuman, budući da Brashichev tim nije novom timu dostavio nikakav upotrebljiv radni materijal.²³⁰ Pretresno vijeće je konstatovalo da su pripremne radnje koje je obavio Brashichev tim bile od neke koristi Stewartovom timu, primijetivši posebno 1) da novi tim odbrane nije morao da priprema i podnese pretpretresni podnesak i 2) da je određeno stručno znanje koje su stekli članovi Brashichevog tima očuvano, budući da su oni prešli u novi tim odbrane ili su na drugi način pomogli novom braniocu.²³¹ Kao što je objašnjeno gore u tekstu,²³² *amicus curiae* nije pokazao da je taj zaključak bio pogrešan, pa se ovaj argument odbacuje.

²²⁴ Zahtjev odbrane za odgodu glavnog pretresa, 14. juli 2004., par. 7.

²²⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 78. V. takođe Replika *amicus curiae*, par. 12.

²²⁶ S tim u vezi, treba napomenuti da je “dan zasjedanja” trajao nešto kraće od pet sati, tako da je odbrana imala vremena za daljnji rad čak i u dane zasjedanja.

²²⁷ U svojoj Replici, *amicus curiae* takođe iznosi argument da je “odobranje vremena za pripremu nakon početka izvođenja dokaza [...] očigledno neprimjereno” jer, “[d]a bi se obezbijedilo pravično suđenje, tim odbrane mora biti adekvatno pripremljen, što uključuje poznavanje dokumenata koje će koristiti u unakrsnom ispitivanju, prije početka suđenja” (Replika *amicus curiae*, par. 12 (naglasak u originalu)). Međutim, *amicus curiae* ne navodi nijedan konkretan primjer na koji način je Krajišnikovoj odbrani nanesena šteta zbog toga što je zadržano prvobitno rješenje, tako da se ovaj argument odbacuje.

²²⁸ Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 23 (fusnote izostavljene):

Žalbeno vijeće je uvjereno da je Pretresno vijeće pridalo znatan značaj argumentima odbrane da im je bilo teško da obave poslove koji su trebali da se završe u pretpretresnoj fazi postupka. U Pobjijanoj odluci Pretresno vijeće je imalo u vidu da je od početka suđenja odbrana Krajišnika raspolagala s nekoliko hiljada sati rada van rasprave za pripremu. Pretresno vijeće takođe je imalo u vidu da je prenošenje materijala sa starog na novi tim bilo problematično zato što je došlo do zastoja u komunikaciji i materijali nisu bili sređeni, i uvijek je uzimalo u obzir te teškoće te je “u skladu s tim prilagođavalo početak i tempo suđenja”. Pretresno vijeće je konstatovalo da branilac ne osporava tvrdnju da su bili u mogućnosti da pročitaju svega 15 posto dokumentacije, to predstavlja 38 posto zbirke na engleskom jeziku. Pretresno vijeće razmotrilo je i određene druge oblasti u kojima se odbrana Krajišnika, kako tvrdi, nije dovoljno pripremila. Vijeće je razumno zaključilo da su imali odgovarajuće vrijeme za pripremu unakrsnog ispitivanja svjedoka, te da će u drugim oblastima odbrana Krajišnika imati dovoljno vremena da se odgovarajuće pripremi, kako prije tako i tokom dokaznog postupka odbrane. Žalbeno vijeće nije se uvjerilo da je odbrana Krajišnika pokazala da je Pretresno vijeće u svom zaključku na bilo koji način zloupotrijebilo svoje diskreciono pravo.

²²⁹ V. Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa, par. 5.

²³⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 25, 79.

²³¹ Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa, par. 5 i fn 7.

87. *Amicus curiae* takode tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da Krajišnikovo suđenje nije bilo nepravično usprkos činjenici da branilac Stewart nije na predmetu radio puno radno vrijeme.²³³ Ovaj argument je, čini se, povezan s argumentom *amicus curiae* da je branilac Stewart počinio grubi nehat zbog toga što je u martu 2004. godine na predmetu radio samo oko 100 radnih sati:²³⁴ ako je branilac Stewart tako postupio iz nehata, onda Pretresno vijeće, uzevši to u obzir, nije trebalo da dođe do zaključka da je vrijeme koje je odobreno odbrani bilo odgovarajuće i da tražena odgoda nije bila neophodna. Žalbeno vijeće je već objasnilo da se nije uvjerilo da je činjenica da je branilac Stewart u martu 2004. godine na predmetu radio relativno ograničen broj sati dovoljna da bi se poništila pretpostavka o njegovoj kompetentnosti.²³⁵ S tim u skladu, Žalbeno vijeće ne može da zaključi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je to uzelo u obzir prilikom procjenjivanja da li je odbrani odobreno odgovarajuće vrijeme.

(iii) Proceduralne odluke zasnovane na irelevantnim faktorima

88. Kako tvrdi *amicus curiae*, dodatni dokazi koji su izvedeni u žalbenom postupku pokazuju da je Pretresno vijeće proceduralne odluke koje su nepovoljne po Krajišnika zasnovalo na irelevantnim faktorima.²³⁶ Kao prvo, tvrdi on, Pretresno vijeće je zbog odluke branioca Stewarta od 12. jula 2004. godine da prekine pregovore o usaglašenim činjenicama “kaznilo” Krajišnika tako što je poslije toga odbijalo zahtjeve za odgodu glavnog pretresa.²³⁷ Kao drugo, on tvrdi da je Pretresno vijeće odbilo da Krajišniku omogući više vremena zbog toga što je smatralo da branilac Stewart loše rukovodi odbranom i da za to dodatno vrijeme neće biti iskorišteno na primjeren način.²³⁸ Kao treće, *amicus curiae* tvrdi da je to što Pretresno vijeće navodno nije bilo sklono braniocu Stewartu imalo uticaja na odluke koje je donijelo po zahtjevima odbrane.²³⁹

89. Žalbeno vijeće nije u mogućnosti da razmotri ove tvrdnje. Kao prvo, dodatni dokazi ne pokazuju jasno kakav je bio stav Pretresnog vijeća prema sposobnostima branioca Stewarta u pogledu rukovođenja, kao ni to da li mu je ono bilo nesklono.²⁴⁰ Kao drugo, bez obzira na navodno nezadovoljstvo predsjedavajućeg sudije zbog toga što je 12. jula 2004. godine prekinut proces

²³² V. gore, odjeljak III.A.3(b).

²³³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 80.

²³⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 48-50.

²³⁵ V. gore, odjeljak III.A.3.(b)(ii)(d).

²³⁶ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 51, 57-59.

²³⁷ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 52-53.

²³⁸ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 54-55.

²³⁹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 56, 60.

²⁴⁰ Dokazni predmet AD6, str. 1, 4, čiji je autor lično branilac Stewart, donekle ide u prilog navodu *amicus curiae* da je Pretresno vijeće odbilo da odobri odbrani dodatno vrijeme zbog toga što branilac Stewart nije dobro rukovodio predmetom i što mu sudije nisu bile sklone. Međutim, dokazni predmet AD8, čiji je autor jedan od sudija Pretresnog vijeća, baca ozbiljnu sumnju na tačnost te informacije. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće podsjeća da postoji trajna prezumpcija nepristrasnosti sudija, koju *amicus curiae* u tekućem predmetu nije uspio da pobije.

usaglašavanja činjenica,²⁴¹ tempo kojim je potom nastavljen postupak ne može da se okvalifikuje kao “kazna”.²⁴² I na kraju, *amicus curiae* nije naveo koje su konkretne odluke bile zasnovane na navodno irelevantnim faktorima. Ovaj argument se odbija.

(iv) Propust da se istraže pitanja vezana za pravičnost suđenja koja je postavio branilac

90. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što nije istražilo pitanja o pravičnosti suđenja i, po potrebi, preduzelo odgovarajuće mjere da osigura da suđenje bude pravično, s obzirom na zabrinutost odbrane u vezi s vremenskim ograničenjima koju je Vijeću prenio branilac Stewart u dopisu od 28. oktobra 2005. godine,²⁴³ što je bilo oko tri sedmice poslije početka izvođenja dokaza odbrane.²⁴⁴ Žalbeno vijeće konstatuje da su se, prema zabilješkama samog branioca Stewarta (povjerljivi dokazni predmet AD5), on i predsjedavajući sudija Pretresnog vijeća sastali 31. oktobra 2005. godine kako bi razgovarali o pitanjima koje je odbrana navela u tom dopisu.²⁴⁵

91. *Amicus curiae* svoje navode nije potkrijepio objašnjenjem koje je mjere, osim održavanja tog sastanka, trebalo preduzeti kako bi se osiguralo pravično suđenje. On umjesto toga iznosi argument da privatni, neslužbeni sastanak nije zadovoljavajući forum za razmatranje rasporeda suđenja u ovom predmetu jer nije podložan preispitivanju.²⁴⁶ Međutim, *amicus curiae* nije naveo na koji je način odbrani suštinski nanesena šteta, posebno kad se ima u vidu da je branilac Stewart u svom svjedočenju izjavio da izvođenje dokaza odbrane, “kad smo ga već započeli, [...] nije bilo najstrašniji ni najteži aspekt ovog predmeta” za njegov tim.²⁴⁷

92. Dodatni argumenti koje je iznio *amicus curiae*²⁴⁸ nisu potkrijepljeni izvedenim dokazima i *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je došlo do neostvarenja pravde. Ovi argumenti se odbijaju.

²⁴¹ V. iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 638-639.

²⁴² Kao što se ispravno navodi u par. 42 Dopunskog podneska tužilaštva, Pretresno vijeće je zasjedalo pet radnih dana u sedmici samo tokom šest od 21 sedmice u periodu od 12. jula 2004. do prekida glavnog pretresa do kojeg je došlo 10. decembra 2004., kada se povukao sudija El-Mahdi. Taj period obuhvata i četiri sedmice ljetnog odmora Suda i odgode u trajanju od dvije sedmice u septembru, te po jednu sedmicu u oktobru i novembru.

²⁴³ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo), par. 61-62, gdje se upućuje na dokazni predmet AD4 (povjerljivo).

²⁴⁴ Izvođenje dokaza odbrane započelo je 10. oktobra 2005. godine: Prvostepena presuda, par. 1250-1251.

²⁴⁵ Dokazni predmet AD5 (povjerljivo). str. 4, prema kojem je predsjedavajući sudija ponudio da od Sekretarijata zatraži da se timu odbrane odobre dodatni resursi i rekao braniocu da će se s ostalim sudijama konsultovati u vezi s rasporedom suđenja.

²⁴⁶ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 63-65.

²⁴⁷ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 677.

²⁴⁸ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae* (povjerljivo), par. 68-69, gdje se upućuje na dokazni predmet AD5 (povjerljivo).

(v) Vrijeme za pripremu Završnog pretresnog podneska

93. Posljednja tvrdnja koju u okviru ove žalbene podosnove iznosi *amicus curiae* je ta da je Pretresno vijeće odbrani odobrilo očigledno nedovoljno vremena za pripremu Završnog pretresnog podneska.²⁴⁹ Žalbeno vijeće konstatira da je Pretresno vijeće u svojoj Odluci od 24. aprila 2006. godine detaljno razmotrilo pitanje rokova za podnošenje završnih pretresnih podnesaka:

Branilac je obavijestio Vijeće da je odbrani potrebno šest sedmica od datuma posljednjeg pretresa s izvođenjem dokaza da dostavi završni pretresni podnesak u skladu s pravilom 86 Pravilnika Međunarodnog suda. Branilac navodi da, iako je pripremanje podneska odbrane bilo u toku (projekat je opisan u izvještaju upućenom Vijeću pod naslovom "Krajišnikov tim odbrane nakon 22. jula 2005.", koji je potpisao branilac i koji nosi datum 28. oktobar 2005.), taj projekat je pripremio jedan pomoćni član tima odbrane. Ni glavni branilac ni kobranilac g. Krajišnika nisu bili u mogućnosti da posvete iole značajniju količinu vremena ovom projektu.

Nalogom o rasporedu Vijeća od 26. aprila 2005., koji u tom smislu nije mijenjan kasnijim nalozima, stranama u postupku dato je jedanaest radnih dana od datuma posljednjeg pretresa s izvođenjem dokaza da dostave završne pretresne podneske. To, po našem mišljenju, predstavlja dovoljno vremena za dovršenje završnog podneska, budući da strana mora rasporediti svoje resurse na način koji omogućava pripremu podneska dok traje sudski postupak.

Razlog iz kojeg branilac nije našao vremena da radi na ovom podnesku možda leži u činjenici da g. Krajišnik od početka suđenja nije platio svoj procijenjeni doprinos sredstvima odbrane, koji predstavlja značajan dio cjeline. Vijeće je imalo razloga da u više navrata primijeti da bi bilo suprotno interesima pravde i predstavljalo parodiju programa pravne pomoći Međunarodnog suda da se znatan dio dragocjenog vremena Međunarodnog suda troši kako bi se neutralizirale posljedice odluke optuženog da u nedovoljnoj mjeri plaća svoj tim odbrane.

Vijeće ne očekuje da rok za završne podneske odbrane bude nakon 14. jula 2006. Posljednji pretres s izvođenjem dokaza biće najmanje jedanaest radnih dana prije roka, a Vijeće će konkretan datum moći utvrditi kada odluči o tome da li će pozvati svjedoke Vijeća.²⁵⁰

Pretresno vijeće je odlučilo da pozove svoje svjedoke i izvođenje dokaza je okončano 14. jula 2006. godine. U skladu s ranijom najavom, od strana je zatraženo da svoje završne pretresne podneske podnesu jedanaest radnih dana kasnije. Budući da je krajem jula i početkom avgusta uslijedio ljetni odmor Suda u trajanju od tri sedmice, to je značilo da su strane u postupku morale da podnesu svoje završne pretresne podneske najkasnije 18. avgusta 2006. godine, što su one i učinile.²⁵¹

94. Na osnovu gorenavedenog, Žalbeno vijeće primjećuje da je odbrana već 26. aprila 2005. godine obaviještena 1) da će Završni pretresni podnesak morati da podnese jedanaest radnih dana po završetku izvođenja dokaza i 2) da će morati da "rasporedi svoje resurse na način koji omogućava pripremu podneska dok traje sudski postupak".²⁵² S obzirom na to da je tokom cijelog suđenja bilo brojnih dana bez zasjedanja,²⁵³ zatim na činjenicu da je Pretresno vijeće, onih dana kad je zasjedanja bilo, zasjedalo po manje od pet sati, te činjenicu da je odbrana tokom ljetnog odmora

²⁴⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 83-87; Replika *amicus curiae*, par. 14.

²⁵⁰ Odluka od 24. aprila 2006., par. 18-21 (fusnote izostavljene).

²⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 1258.

²⁵² Odluka od 24. aprila 2006., par. 19.

Suda imala tri dodatne sedmice za rad na Završnom pretresnom podnesku, Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti kada je naložilo da se završni pretresni podnesci moraju podnijeti do 18. avgusta 2006. godine. Argumenti *amicus curiae* koji su zasnovani na dodatnim dokazima izvedenim u žalbenom postupku ne mijenjaju ovaj zaključak.²⁵⁴

(vi) Zaključak

95. *Amicus curiae* nije pokazao da su Krajišniku uskraćeni odgovarajuće vrijeme i uslovi za pripremu odbrane, niti da je suđenje bilo nepravično. Ova žalbena podosnova se odbija.

5. Ograničenja u vezi s vođenjem odbrane (podosnova 1(C))

(a) Argumenti strana u postupku

96. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće ugrozilo pravičnost suđenja Krajišniku, posebno zbog toga što je na nedopustiv način ograničilo njegovo pravo da ispita svjedoke koji ga terete i da poziva svjedoke koji bi svjedočili u njegovu korist.²⁵⁵ Konkretni argumenti koje navodi *amicus curiae* odnose se na (i) vrijeme za pripremu za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva i za samo unakrsno ispitivanje tih svjedoka;²⁵⁶ (ii) vrijeme za pripremu za izvođenje dokaza odbrane²⁵⁷ (iii) vrijeme za odgovarajuću istragu u vezi s pozivanjem vještaka;²⁵⁸ (iv) vrijeme koje je dodijeljeno za pozivanje svjedoka odbrane i odluke Pretresnog vijeća kojima su odbijeni zahtjevi odbrane za pozivanje određenih svjedoka;²⁵⁹ (v) navodno pogrešno ograničavanje vremena za Krajišnikovo svjedočenje;²⁶⁰ (vi) vrijeme za pripremu za unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća;²⁶¹ i (vii) Krajišnikovo učešće u sudskom postupku.²⁶²

97. Tužilaštvo odgovara da odluke Pretresnog vijeća kojima je regulisano vođenje Krajišnikove odbrane nisu lišile Krajišnika njegovog prava na pravično suđenje²⁶³ i da nametanje vremenskih

²⁵³ V., na primjer, Obrazloženje Odluke kojom je odbijen Zahtjev odbrane da se odobri vrijeme za pozivanje dodatnih svjedoka, 16. avgust 2006. (dalje u tekstu: Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka), par. 17-21, 24, 44.

²⁵⁴ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 70-71.

²⁵⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88.

²⁵⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 89-96. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 19, gdje *amicus curiae* objašnjava da se on "ne protivi prihvatanju dokumenata [...] direktno u sudnici *per se*, već prihvatanju materijala tolikog obima da nije postojala stvarna mogućnost da odbrana pogleda njegov sadržaj i da na temelju tih informacija donese odluku o tome hoće li se suprotstaviti njihovom prihvatanju".

²⁵⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 29-47, 97.

²⁵⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 98-100 (citirano iz par. 98).

²⁵⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 101-103. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 18, 20.

²⁶⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 105.

²⁶¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 106-107 (fusnota izostavljena). V. takode Replika *amicus curiae*, par. 21-22.

²⁶² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 108-110. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 23-24.

²⁶³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 33-43.

ograničenja za unakrsno ispitivanje i pozivanje svjedoka spada u okvir diskrecionih ovlasti Pretresnog vijeća, te dodaje da odbrana, sama po sebi, nema pravo da joj se dodijeli tačno onoliko vremena koliko je dodijeljeno tužilaštvu.²⁶⁴ Tužilaštvo iznosi argument da je, u tekućem predmetu, dodatno vrijeme odobreno nakon početka izvođenja dokaza odbrane²⁶⁵ i da *amicus curiae* nije uspio da pokaže na koji je način Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom primjene svojih diskrecionih ovlasti, zbog čega dodijeljeno vrijeme nije bilo proporcionalno ili kakva je šteta nanesena odbrani.²⁶⁶ Tužilaštvo takode tvrdi da je Pretresno vijeće valjano primijenilo svoje diskrecione ovlasti kada je odbilo da pozove izvjesne druge svjedoke i kada je dodjeljivalo vrijeme za unakrsno ispitivanje svjedoka Vijeća.²⁶⁷

98. U vezi s Krajišnikovim zahtjevom za samozastupanje, tužilaštvo tvrdi da pravo na samozastupanje nije apsolutno i da je Pretresno vijeće, stoga, imalo pravo da odbije Krajišnikov zahtjev, te da *amicus curiae* nije pokazao zbog čega je ta odluka bila pogrešna.²⁶⁸

(b) Analiza

99. Kao što je navedeno gore u tekstu, odluke koje se odnose na vođenje suđenja spadaju u domen diskrecionih ovlasti pretresnih vijeća i Žalbeno vijeće im pristupa s dužnim uvažavanjem.²⁶⁹

(i) Vrijeme za pripremu za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva i za samo unakrsno ispitivanje tih svjedoka

100. *Amicus Curiae* tvrdi da je odbrani nije odobreno dovoljno vremena za pripremu za unakrsno ispitivanje ključnih svjedoka tužilaštva i za samo unakrsno ispitivanje tih svjedoka.²⁷⁰ Što se tiče pripreme za unakrsno ispitivanje, Žalbeno vijeće konstatuje da se, ovim tvrdnjama *amicus curiae*, ne dodaje ništa navodima koji su već razmotreni gore u tekstu u okviru žalbenih podosnova 1(A)²⁷¹ i 1(B).²⁷² Ovi navodi se, stoga, odbacuju.

101. Što se tiče vremena koje je odbrani dodijeljeno za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je vrijeme za unakrsno

²⁶⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 36.

²⁶⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 36, gdje se napominje da je prema Nalogu o određivanju prioritnog redoslijeda svjedoka odbrane od 9. februara 2006. izvođenje dokaza odbrane trebalo da se okonča do 28. aprila 2006., ali da je Krajišnik u maju 2006. još uvijek svjedočio.

²⁶⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 36-37, gdje se upućuje na Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 38.

²⁶⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 39-40.

²⁶⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 41-43.

²⁶⁹ V. gore, odjeljak III.A.4(b).

²⁷⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 89-96; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 72.

²⁷¹ V. gore, odjeljak III.A.3(b)(c).

²⁷² V. gore, odjeljak III.A.4.

ispitivanje od strane odbrane ograničilo na 60 posto vremena koje je dodijeljeno tužilaštvu za glavno ispitivanje, budući da je to ograničenje bilo proizvoljno i da je njime nanesena šteta odbrani.²⁷³ *Amicus curiae* se s tim u vezi upućuje na pritužbe branioca na nedostatak vremena za unakrsno ispitivanje vještaka Browna i svjedoka Bjelobrka,²⁷⁴ ali ne navodi na koji je način Pretresno vijeće u tim konkretnim situacijama zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti iz pravila 90(F) Pravilnika. Isti nedostatak vrijedi i za tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je dopustilo uvođenje dokaza u vidu opštinskih registratora.²⁷⁵ Ti argumenti se odbacuju.

(ii) Nedovoljno vremena za pripremu za izvođenje dokaza odbrane

102. *Amicus curiae* iznosi argument da za pripremu izvođenja dokaza odbrane (od 22. jula 2005. do 10. oktobra 2005. godine) nije odobreno dovoljno vremena, kad se uzmu u obzir nedovoljni resursi, nedostatak vremena za pripremu za suđenje²⁷⁶ i složenost predmeta.²⁷⁷

103. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće 26. aprila 2005. godine izdalo Nalog o rasporedu u kojem je, pored ostalog, predvidjelo 1) da se izvođenje dokaza tužilaštva okonča najkasnije 22. jula 2005. godine; 2) da se svaki eventualni podnesak odbrane na osnovu pravila 98bis Pravilnika ima saslušati 16. avgusta 2005. godine, a odluka po tom podnesku donijeti najkasnije 19. avgusta 2005. godine i 3) da izvođenje dokaza odbrane započne 12. septembra 2005. (ili 5. septembra 2005. godine, u slučaju da odbrana ne podnese prijedlog za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis).²⁷⁸ Kako je i predviđeno rasporedom, izvođenje dokaza tužilaštva okončano je 22. jula 2005., argumenti strana u vezi s prijedlogom odbrane na osnovu pravila 98bis saslušani su 16. avgusta 2005., a odluka Pretresnog vijeća kojom je odbijen taj prijedlog izrečena je usmeno 19. avgusta 2005. godine.²⁷⁹ Međutim, dana 23. avgusta 2005. godine, odbrana je obavijestila Pretresno vijeće da neće biti u stanju da započne izvođenje svojih dokaza 12. septembra 2005. Dana 26. avgusta 2005. godine, Pretresno vijeće je odgodilo početak izvođenja dokaza odbrane za 3. oktobar 2005., ali je objasnilo da ovo diskreciono pravno sredstvo nije zasnovano na tome što je odbrana pokazala valjan razlog.²⁸⁰ Odbrana je 26. septembra 2005. godine podnijela zahtjev za produženje roka za podnošenje materijala u skladu s pravilom 65(G) i za

²⁷³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 93; Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 72.

²⁷⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 93 i fn 174 i 175. V. takođe Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 72 (gdje se poziva na iskaz svjedoka Stewarta u TŽ. 658 u prilog argumentu da je Pretresno vijeće u više navrata i nepravilno prekidalo unakrsno ispitivanje od strane branioca Stewarta, ali se ne navode konkretni primjeri iz spisa predmeta).

²⁷⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 94.

²⁷⁶ S tim u vezi, *amicus curiae* se poziva na argumente koje je iznio u paragrafima 29-47 svog Žalbenog podneska.

²⁷⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 97.

²⁷⁸ Nalog o rasporedu od 26. aprila 2005., str. 2.

²⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 1243,1248.

²⁸⁰ Nalog na osnovu pravila 65ter(G) i izmjena rasporeda u skladu s tim nalogom, 26. avgust 2005., str. 2.

odgodu početka izvođenja dokaza odbrane do 25. oktobra 2005. Pretresno vijeće je konstatovalo da nije pokazan valjan razlog za takvo dodatno produženje roka, navodeći konkretno da "nije u interesu pravde da se optuženom koji nijednom nije platio svoj procijenjeni udio u troškovima svoje odbrane dopusti da se okoristi 'znatnim štetnim učinkom' neplaćanja tako što bi mu se više puta odobrilo dodatno vrijeme za pripremu", ali je ipak odgodilo početak izvođenja dokaza odbrane za 10. oktobar 2005. godine.²⁸¹ Izvođenje dokaza odbrane zapravo je započelo tog datuma.²⁸²

104. Premda *amicus curiae* tvrdi da vrijeme koje je odbrani odobreno za pripremu nije bilo dovoljno, on nije pokazao na koji je način Pretresno vijeće donošenjem gorepomenutih odluka zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti, ni na koji je način Krajišniku tim odlukama nanesena ikakva konkretna šteta. Ova tvrdnja se odbija.

(iii) Vrijeme za odgovarajuću istragu u vezi s pozivanjem vještaka

105. *Amicus Curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što odbrani nije odobrilo dovoljno vremena za odgovarajuću istragu u vezi s pozivanjem vještaka.²⁸³ U Odluci po interlokutornoj žalbi razmatran je i odbijen sličan argument.²⁸⁴ *Amicus curiae* ne iznosi nikakav novi element koji bi pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti zbog toga što odbrani nije dalo više vremena za istragu u vezi s pozivanjem vještaka. Pored toga, *amicus curiae* nije uspio da pokaže na koji je način uvrštavanje dokaza vještaka u spis moglo uticati na Prvostepenu presudu. Ovaj dio žalbene podosnove 1(C) se odbija.

(iv) Vrijeme koje je dodijeljeno za pozivanje svjedoka odbrane

106. Žalbeno vijeće je već objasnilo sljedeće:

Žalbeno vijeće odavno stoji na stanovištu da "princip jednakosti sredstava između tužioca i optuženog u krivičnom sudenju zadire u samu suštinu jamstva pravičnog sudjenja". U najmanju ruku, "jednakost sredstava nameće obavezu pravosudnom tijelu da osigura da niti jedna od strana ne bude u nepovoljnom položaju kada iznosi svoju argumentaciju", u svakom slučaju kada je riječ o proceduralnoj jednakosti. To, međutim, ne znači da optuženi nužno ima pravo na istu količinu vremena ili na isti broj svjedoka kao i tužilaštvo. Tužilaštvo ima obavezu da iznese potpun prikaz, odnosno da sastavi koherentnu narativnu cjelinu, te da van razumne sumnje dokaže postojanje svih elementa krivičnih djela kojima se optuženi tereti. Nasuprot tome, strategija odbrane često se usredređuje na stvaranje konkretnih ciljanih pukotina u tezi tužilaštva a za taj poduhvat je često potrebno manje vremena i manje svjedoka. To je dovoljan razlog kojim se može objasniti zašto princip suštinske proporcionalnosti, a ne princip stroge matematičke jednakosti, u opštem smislu reguliše odnos vremena i svjedoka koji se odobravaju dvjema stranama u postupku.

Pored toga, valja primijetiti da, iako pravilo 73ter daje Pretresnom vijeću ovlasti da ograniči dužinu vremena i broj svjedoka za izvođenje dokaza odbrane, takva ograničenja uvijek podliježu opštem uslovu poštivanja prava optuženog na osnovu člana 21 Statuta Međunarodnog suda. Stoga,

²⁸¹ Odluka po Zahtjevu odbrane za daljnje odlaganje početka izvođenja dokaza odbrane, 28. septembar 2005., str. 3.

²⁸² Prvostepena presuda, par. 1250.

²⁸³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 98-100.

²⁸⁴ Odluka po interlokutornoj žalbi, par. 52.

pored pitanja da li je, u odnosu na vrijeme dodijeljeno tužilaštvu, vrijeme dato optuženom u razumnoj mjeri proporcionalno, Pretresno vijeće mora takode razmotriti da li je ta količina vremena objektivno dovoljna da omogući optuženom da iznese svoju tezu na način koji je u skladu s njegovim pravima.²⁸⁵

107. *Amicus curiae* tvrdi da vrijeme koje je dodijeljeno odbrani za izvođenje dokaza nije bilo dovoljno. O pitanju vremena koje je dodijeljeno za izvođenje dokaza odbrane vodena je iscrpna diskusija na suđenju i Žalbena vijeće smatra da je korisno navesti citat iz jedne odluke Pretresnog vijeća u kojem se rezimiraju relevantna dešavanja u predmetu:

Tokom konferencije na osnovu pravila 65ter koja je održana 23. augusta 2005., Vijeće je odbrani odobrilo količinu vremena koju je smatralo potrebnom za izvođenje njenih dokaza. Vijeće je, prema vlastitom iskustvu, objasnilo da dodjela odbrani 60 posto vremena koje je utrošilo tužilaštvo predstavljalo razumnu smjernicu. Ipak, Vijeće je odobrilo količinu vremena koja je bliža iznosu od 70 posto vremena koje je utrošilo tužilaštvo.

Kako je gore navedeno, Vijeće je 26. aprila 2005. prvobitno naložilo da izvođenje dokaza odbrane može početi 12. septembra 2005. Vijeće je zatim odlučilo da početak izvođenja dokaza odbrane odgodi do 3. oktobra 2005. pošto je odbrana obavijestila Vijeće da joj je potrebno još vremena za pripremu. Dana 26. septembra 2005., odbrana je podnijela još jedan zahtjev za daljnje odgaganje početka izvođenja dokaza odbrane. Vijeće je djelimično odobrilo taj zahtjev i odgodilo izvođenje dokaza odbrane za još jednu nedjelju. Zbog tih odgoda, odbrani su odobrene četiri dodatne nedjelje za pripremanje njenih dokaza.

Poslije početka izvođenja dokaza odbrane, branioci su podnijeli više zahtjeva za odgaganje i prekid postupka kako bi imali više vremena za pripremanje svojih dokaza. Vijeće podsjeća na svoju Odluku od 18. novembra 2005. kojom je odbrani odobreno dodatnih sedam nedjelja za pripremanje i izvođenje dokaza. Vijeće je ostavilo odbrani da sama odluči kako će rasporediti to dodatno vrijeme za pripremanje i izvođenje dokaza, pod uslovom da se izvođenje dokaza odbrane u svakom slučaju završi do 28. aprila 2006. Odbrana je odlučila da srazmjerno veliki dio vremena utroši na pripremanje svojih dokaza.

Na pretresu održanom 23. februara 2006. odbrana je obavijestila Vijeće da nije u mogućnosti da ispoštuje rok za završetak izvođenja dokaza odbrane do 28. aprila 2006. i zatražila je neprekinuti segment vremena izvan sudnice za daljnje pripreme do 1. maja 2006. Dana 27. februara 2006., Vijeće je odobrilo jednomjesečno produženje roka kao "konačno produženje" za odbranu.

Štaviše, Vijeće podsjeća na svoju odluku od 24. marta 2006., kojom je odbrani odobrilo četiri dodatna dana za pripremanje glavnog ispitivanja g. Krajišnika.

Datum završetka izvođenja dokaza odbrane na kraju je pomjeren 15 nedjelja unatrag, sa prvobitnog roka 10. marta 2006. na 22. juni 2006.

Ukratko govoreći, Vijeće je pokazalo fleksibilnost u pogledu određivanja datuma početka izvođenja dokaza odbrane, stvarnog omjera vremena dodijeljenog odbrani, kao i datuma završetka izvođenja dokaza odbrane. Ono je odbrani odobrilo veliku količinu vremena za pripremanje i izvođenje njenih dokaza i dopustilo joj je da sama odluči kako će rasporediti to vrijeme. Odbrana se opredijelila za to da znatnu količinu vremena utroši na pripreme izvan sudnice, što pokazuje gorenavedeni veliki broj dana bez zasjedanja (73 dana bez zasjedanja, ako se računa od zakazanog datuma početka izvođenja dokaza odbrane, odnosno 90 dana bez zasjedanja, ako se računa od završetka izvođenja dokaza odbrane, ne računajući vikende, državne praznike i sudske pauze).²⁸⁶

108. S obzirom na gorenavedeno, Žalbena vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti tako što odbrani nije dodijelilo dovoljno vremena. Kao

²⁸⁵ *Tužilac protiv Nasera Orića*, predmet br. IT-03-68-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s dužinom dokaznog postupka odbrane, 20. juli 2005. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s dužinom dokaznog postupka odbrane u predmetu *Orić*), par. 7-8 (fusnote izostavljene). V. takode *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.7, Odluka po žalbi okrivljenih na Odluku o dodjeljivanju vremena za izvođenje dokaza odbrane, 1. juli 2008., par. 16, 19, 39.

²⁸⁶ Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 38-44 (fusnote izostavljene).

prvo, uopštene tvrdnje koje iznosi *amicus curiae*²⁸⁷ nisu dovoljne da bi se pokazalo da, objektivno, vrijeme koje je dodijeljeno odbrani nije bilo proporcionalno vremenu koje je dodijeljeno tužilaštvu ili da nije bilo “objektivno dovoljno da omogući optuženom da iznese svoju tezu na način koji je u skladu s njegovim pravima”.²⁸⁸ Pored toga, premda je tačno da je odbrana iskoristila samo 138,5 sati vremena koje joj je dodijeljeno za glavno ispitivanje,²⁸⁹ razlog za to ne leži u Pretresnom vijeću, nego u samoj odbrani: kao što je navedeno gore u tekstu, timu odbrane je data znatna sloboda prilikom određivanja koliko će vremena utrošiti na pripremu, a koliko na izvođenje dokaza, pod uslovom da se izvođenje dokaza odbrane završi određenog datuma (pri čemu je taj datum pomjeran u više navrata kako bi se udovoljilo odbrani). Na odbrani je bilo da organizuje izvođenje svojih dokaza u okviru propisanih rokova.

109. *Amicus Curiae* takode iznosi argument da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je odbrani uskratilo mogućnost da pozove svjedoke koji bi potkrijepili Krajišnikovo svjedočenje, kao i svjedoke Čizmovića, Šarca i Durkovića.²⁹⁰ Žalbeno vijeće konstatuje da je odbrana, nakon što je 22. juna 2006. godine završila s izvođenjem svojih dokaza, podnijela zahtjev za dodatno vrijeme kako bi pozvala dodatne svjedoke.²⁹¹ Pretresno vijeće je odbilo taj zahtjev, posebno odbacivši argument da Krajišnik ima pravo na dodatno vrijeme za izvođenje dokaza koji potkrepljuju njegovu svjedočenje:

Vijeće ne nalazi nikakvog osnova za tvrdnju da se optuženom mora dati razumna mogućnost za iznošenje potkrepljujućih dokaza, odnosno da on ima pravo da ne svjedoči kao posljednji svjedok odbrane. Pravilo 85(C) ne precizira u kojoj fazi izvođenja odbrane optuženi može da se pojavi kao svjedok. Da je odbrana smatrala neophodnim da izvede dokaze koji potkrepljuju svjedočenje optuženog, trebalo je da optuženog pozove kao svjedoka ranije nego što je to učinila.²⁹²

Žalbeno vijeće ne vidi nikakvu grešku u ovome. Što se tiče svjedoka Čizmovića, Šarca i Durkovića, čini se da je Pretresno vijeće odbilo da ih pozove ne samo zbog toga što ih je odbrana mogla pozvati unutar roka koji je postavljen za izvođenje njenih dokaza, nego i zbog toga što sažeci njihovih očekivanih svjedočenja koje je odbrana dostavila 30. juna 2006. godine “ne otkrivaju nijedno relevantno područje dokaznog materijala koje već nije obrađeno ili bez koga bi bilo nepravilno donijeti odluku u predmetu”.²⁹³ *Amicus curiae* nije pokazao da je ovaj zaključak pogrešan i Žalbeno vijeće ne može da zaključi da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti zbog toga što je odbilo da pozove te svjedoke. Pored toga, Žalbeno vijeće konstatuje da *amicus curiae* nije

²⁸⁷ V. konkretno Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 101.

²⁸⁸ Odluka u vezi s dužinom dokaznog postupka odbrane u predmetu *Orić*, par. 8.

²⁸⁹ V. Replika *amicus curiae*, par. 18; Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 3.

²⁹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 102-103.

²⁹¹ Zahtjev odbrane da se odbri vrijeme za pozivanje dodatnih svjedoka, 30. juni 2006.

²⁹² Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 49.

²⁹³ Obrazloženje odluke o odbijanju zahtjeva za pozivanje dodatnih svjedoka, par. 50. V. takode *ibid.*, par. 51.

naveo nijedan primjer da je Pretresno vijeće odbacilo dijelove Krajišnikovog usmenog svjedočenja zbog toga što oni nisu bili potkrijepljeni.

110. Na kraju, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je ograničilo vrijeme za Krajišnikovo svjedočenje.²⁹⁴ Žalbeno vijeće podsjeća 1) da je Pretresno vijeće 27. februara 2006. odbrani dodijelilo ukupno 20 dana za glavno ispitivanje Krajišnika; 2) da je 19. maja 2006. odobren jedan dodatni dan; 3) da je odbrana 22. maja 2006. zatražila tri dodatna dana; i 4) da je Pretresno vijeće 23. maja 2006. djelimično odobrilo taj zahtjev, dodijelivši još jedan dan za glavno ispitivanje.²⁹⁵ *Amicus curiae* nije uspio da pokaže zbog čega bi Odluka od 23. maja 2006. predstavljala zloupotrebu diskrecionih ovlasti. On je posebno propustio da konkretno naznači zbog čega vrijeme koje je dodijelilo Pretresno vijeće nije bilo dovoljno. Žalbeno vijeće odbacuje tu tvrdnju. S obzirom na to, nije potrebno razmatrati da li je Pretresno vijeće trebalo odobriti ulaganje žalbe na Odluku od 23. maja 2006. godine.

(v) Unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća

111. *Amicus curiae* tvrdi da odbrani nije dodijeljeno dovoljno vremena i resursa da se pripremi za unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća.²⁹⁶ On navodi da su ti svjedoci pozvani da svjedoče dan nakon što je Krajišnik završio sa svojim svjedočenjem i dostavljanjem dokaznih predmeta i da, shodno tome, Krajišnik nije imao mogućnost da razmotri objelodanjene materijale koji se odnose na te svjedoke i da svom braniocu izda uputstva za njihovo unakrsno ispitivanje.²⁹⁷

112. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće 30. marta 2006. najavilo da namjerava da pozove svjedoke u skladu s pravilom 98 Pravilnika.²⁹⁸ Identitet glavnih svjedoka koje je imalo na umu, to jest Bogdana Subotića, Velibora Ostojića, Biljane Plavšić i Branka Đerića, koji su svi bivši članovi rukovodstva bosanskih Srba, Vijeće je objelodanilo 11. aprila 2006.²⁹⁹ Dana 24. aprila 2006. godine, Pretresno vijeće je donijelo odluku u kojoj je definisalo proceduru za pozivanje i ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća. Tom procedurom je bilo konkretno predviđeno da se izjava svakog od svjedoka Pretresnog vijeća dostavi stranama u postupku najkasnije sedam dana prije dana kada je zakazano svjedočenje tog svjedoka, te da se svakom svjedoku i stranama u postupku dostave verzije tih izjava na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.³⁰⁰ Krajišnikovo svjedočenje

²⁹⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 105.

²⁹⁵ V. Odluka po Zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu na Odluku Pretresnog vijeća od 23. maja 2006., 2. juni 2006., str. 2. V. takode T. 24599-24605.

²⁹⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 106.

²⁹⁷ Replika *amicus curiae*, par. 21.

²⁹⁸ T. 22233-22234; Prvostepena presuda, par. 1255.

²⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 1255.

³⁰⁰ Odluka od 24. aprila 2006., Dodatak, par. 14. V. takode Odluka od 24. aprila 2006., par. 9, gdje se navodi da će Pretresno vijeće u praksi nastojati da strane u postupku obavijesti barem dvije sedmice unaprijed.

trajalo je od 25. aprila do 22. juna 2006. godine. Rasporedom je bilo predviđeno da svjedočenja svjedoka Pretresnog vijeća započnu u ponedjeljak, 26. juna 2006., ali budući da se predviđeni svjedok nije pojavio, sjednica održana dana 26. juna 2006. bila je posvećena “tekućim poslovima i proceduralnim pitanjima”,³⁰¹ a prvi svjedok Pretresnog vijeća saslušan je u utorak, 27. juna 2006. godine.

113. Na osnovu gorenavedenog, Žalbeno vijeće primjećuje da je odbrana bila dosta unaprijed obaviještena o tome koje osobe Pretresno vijeće namjerava da pozove kao glavne svjedoke, da su ti svjedoci Krajišniku i njegovoj odbrani bili dobro poznati - njih četvoro su prethodno bili uvršteni na spisak potencijalnih svjedoka odbrane i odbrana je čak Pretresnom vijeću u skladu s pravilom 65ter dostavila sažetke njihovih očekivanih svjedočenja³⁰² - i da je odbrana materijal koji se odnosi na te svjedoke primila u razumnom roku prije njihovih svjedočenja.³⁰³ Pored toga, iako Krajišnik nije bio u mogućnosti da diskutuje sa svojim timom odbrane tokom perioda dok je svjedočio,³⁰⁴ njegovo svjedočenje je završeno 22. juna 2006., a prvi svjedok Pretresnog vijeća svjedočio je tek 27. juna 2006. godine. U datim okolnostima i s obzirom na to da nije pokazano da je nanesena ikakva konkretna šteta, Žalbeno vijeće ne može da zaključi da Pretresno vijeće odbrani nije dodijelilo dovoljno vremena da se pripremi za unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća.

114. *Amicus curiae* iznosi i argument da odbrani nije dodijeljeno dovoljno vremena za unakrsno ispitivanje svjedoka Pretresnog vijeća. On tvrdi da je “odbrani odobreno svega dva sata za unakrsno ispitivanje gde Plavšić, suštinski ključnog svjedoka na čije se svjedočenje Vijeće kasnije u velikoj mjeri oslonilo”.³⁰⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da je ovaj prigovor iznesen na suđenju i odbačen kako slijedi:

Što se tiče vremena dodijeljenog za unakrsno ispitivanje, odbrana je 20. juna 2006. obaviještena da će svjedočenje gde Plavšić trajati tri dana. Vijeće je zatim tužilaštvu dodijelilo jedan sat i dvadeset minuta za ispitivanje, a odbrani dva sata i četrdeset minuta. Na kraju je Vijeće iskoristilo dva sata i četrdeset minuta, tužilaštvo pola sata a odbrana dva sata. Odbrana je, dakle, imala 75 posto vremena koje je imalo Vijeće, to je znatno više od 60 posto, to je postotak kojim se Vijeće rukovalo u vezi sa stranama u ovom postupku. S obzirom na to da je odbrani ranije dostavljen sav materijal relevantan za unakrsno ispitivanje, uključujući izjavu gde Plavšić i prevedene odlomke iz njene knjige, odbrana je mogla, na način koji je smatrala primjerenim, rasporediti dodijeljeno vrijeme i postaviti gdi Plavšić pitanja koja je smatrala najvažnijim.³⁰⁶

³⁰¹ T. 26286-26288 (citata uzet iz T. 26288).

³⁰² Kao što je Vijeće podsjetilo u paragrafu 2 Obrazloženja odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća Biljanom Plavšić i Brankom Đerićem i Odluke o uvrštenju izjave i odlomaka knjige Biljane Plavšić u dokaze, 14. avgust 2006. (dalje u tekstu: Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća).

³⁰³ S tim u vezi, v., na primjer, Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća, par. 4-6, 15.

³⁰⁴ Odluka od 24. aprila 2006., par. 29-31.

³⁰⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 106.

³⁰⁶ Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća, par. 17 (fusnote izostavljene).

115. Po mišljenju Žalbenog vijeća, *amicus curiae* nije uspio da pokaže da vrijeme koje je odbrani dodijeljeno za unakrsno ispitivanje gde Plavšić nije bilo dovoljno ili da je time Krajišniku nanесena stvarna šteta. Konkretno, iako se poziva na izjavu koju je branilac Stewart dao u svom svjedočenju da je odbrana bila spriječena da postavlja pitanja vezana za knjigu gde Plavšić i da je Krajišniku “preventivno i neopravdano” uskraćena mogućnost da je ispita,³⁰⁷ *amicus curiae* ne navodi relevantne dijelove svjedočenja gde Plavšić niti objašnjava kakav je to uticaj imalo na ocjenu svjedočenja gde Plavšić od strane Pretresnog vijeća ili na presudu. Pored toga, odbrana je na unakrsno ispitivanje gde Plavšić utrošila samo tri četvrtine od dva sata i 40 minuta, koliko joj je za unakrsno ispitivanje te svjedokinje dodijelilo Pretresno vijeće. Ovaj argument se odbacuje.

116. Na kraju, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti kada je od gde Plavšić tražilo da naznači dijelove svoje knjige, organizovalo da dotični odlomci budu prevedeni i uvrstilo ih u spis predmeta. Suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*,³⁰⁸ gdi Plavšić nije bilo dopušteno da vrši odabir materijala relevantnog za ocjenu njene vjerodostojnosti, nego je od nje jednostavno traženo da u svojoj knjizi naznači one stranice koje se odnose na Krajišnika.³⁰⁹ Nadalje, nije bilo potrebe da se cijela knjiga prevodi na engleski jezik jer je Krajišnik, koji ju je i sam pročitao,³¹⁰ mogao svom braniocu označiti sve dijelove koji su bili relevantni za unakrsno ispitivanje gde Plavšić.

(vi) Krajišnikovo učešće u postupku

a. Odluka kojom je odbijen zahtjev za samozastupanje

117. Pred kraj izvođenja dokaza tužilaštva, Krajišnik je najavio da želi da se sam zastupa u svim postupcima pred Međunarodnim sudom.³¹¹ Ovaj njegov zahtjev je usmeno odbijen 22. jula 2005.,³¹² a pismeno obrazloženje je izdato 18. avgusta 2005. godine.³¹³ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnikov zahtjev u cijelosti dvosmislen, dodavši da bi on, čak i da nije tako, bio u načelu odbijen iz sljedećih razloga:

usprkos činjenici da optuženi, prema jurisprudenciji ovog Međunarodnog suda, prije početka suđenja ima pretpostavljeno pravo na samozastupanje, stvarno korištenje tog prava, ako se optuženi na njega pozove nakon što je suđenje već počelo, zavisi od javnog interesa efikasnog provođenja pravde. Vijeće ima široka diskreciona ovlaštenja da odbije zahtjev optuženog da se

³⁰⁷ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 73, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 620-622.

³⁰⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 107.

³⁰⁹ V. Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća, par. 5-6.

³¹⁰ T. 26966.

³¹¹ T. 13399.

³¹² T. 17048.

³¹³ Obrazloženje usmene odluke kojom se odbacuje Zahtjev gospodina Krajišnika za samozastupanje, 18. avgust 2005. (dalje u tekstu: Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozastupanje).

brani bez zastupnika ako je taj zahtjev podnesen usred suđenja i ako može ozbiljno da poremeti suđenje.³¹⁴

118. U vezi s prvim razlogom koji navodi Pretresno vijeće, *amicus curiae* tvrdi da Krajišnikov zahtjev za samozastupanje nije ništa manje dvosmislen nego sličan zahtjev koji je Žalbeno vijeće odobrilo 11. maja 2007. godine.³¹⁵ Međutim, on ovu tvrdnju ne obrazlaže, što bi moglo da opravda njeno odbacivanje bez razmatranja. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Krajišnikov zahtjev za samozastupanje “dvosmisle[n], zato što je u biti sredstvo za postizanje drugog cilja”,³¹⁶ to jest pribavljanja dodatnih resursa za pripremu i izvođenje svoje odbrane.³¹⁷ S obzirom na obrazloženje odluke Pretresnog vijeća, Žalbeno vijeće ne može da konstatuje da je zaključak Pretresnog vijeća bio pogrešan. Pored toga, Pretresno vijeće je prilikom donošenja odluke po Krajišnikovom zahtjevu za samozastupanje imalo puno pravo da u obzir uzme moguće remećenje postupka u tako podmakloj fazi suđenja.³¹⁸ Navod *amicus curiae* da bi se zahtjevi optuženih za samozastupanje morali uvijek odobravati ukoliko ponašanje tih optuženih nije trajno opstruktivno³¹⁹ se odbacuje.

b. Krajišnikovo učešće u unakrsnom ispitivanju

119. Kao što je pomenuto gore u tekstu,³²⁰ Pretresno vijeće je na izuzetnoj i privremenoj osnovi dopustilo Krajišniku da, do donošenja konačne odluke po njegovom zahtjevu za samozastupanje, svojim pitanjima svjedocima dopuni unakrsno ispitivanje koje je vodio njegov branilac.³²¹ Žalbeno vijeće je mišljenja da je Pretresno vijeće tom prilikom postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlasti. Žalbeno vijeće je već ranije prihvatilo činjenicu da optuženi kojeg zastupa branilac može u određenim okolnostima direktno svjedocima postavljati pitanja, pod nadzorom Pretresnog vijeća.³²² Po mišljenju Žalbenog vijeća, u datim okolnostima (u iščekivanju odluke po zahtjevu za samozastupanje) bilo je primjereno da se Krajišniku dopusti da postavlja pitanja svjedocima nakon

³¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1244. V. takode Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozastupanje.

³¹⁵ Replika *amicus curiae*, par. 23.

³¹⁶ Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozastupanje, par. 21.

³¹⁷ S tim u vezi, v. Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozastupanje, par. 10 (“Vijeću je već ranije postalo jasno da je zahtjev g. Krajišnika za samozastupanje ustvari njegov pokušaj da finansijski i strukturalno poboljša tim odbrane”) i dalje.

³¹⁸ *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, Odluka po interlokutornoj žalbi na odluku Pretresnog veća o dodeli branioca, 1. novembar 2004., par. 13-14.

³¹⁹ V. Replika *amicus curiae*, par. 23.

³²⁰ V. gore, odjeljak III.A.1.

³²¹ Prvostepena presuda, par. 1245. Ova praksa je produžena i nakon što je Krajišnikov zahtjev za samozastupanje odbijen: Pretresno vijeće je Krajišniku dozvolilo ograničenu ulogu u dopunjavanju glavnog ispitivanja svjedoka odbrane koje je vodio njegov branilac, i to pod nadzorom Pretresnog vijeća (T. 17205-17206; Prvostepena presuda, par. 1246). Čini se da *amicus curiae* ne tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku postupivši tako. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće, iz razloga koji se navode dole u tekstu, ne vidi nikakvu grešku u tome.

³²² *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.5, Odluka po Praljkovoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća o modalitetima ispitivanja svjedoka od 10. maja 2007., 24. avgust 2007. godine. V. takode predmet *Nahimana i drugi*, Drugostepena presuda, par. 267; *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-

što ih je unakrsno ispitao njegov branilac. Žalbeno vijeće konstatuje i to da je Pretresno vijeće izričito upozorilo Krajišnika na rizike koji se dovode u vezu s uzimanjem aktivnog učešća u unakrsnom ispitivanju.³²³ U datim okolnostima, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je *amicus curiae* pokazao da je zbog te odluke Pretresnog vijeća suđenje bilo nepravično. Jedina konkretna šteta koju navodi *amicus curiae* odnosi se na to kako je Krajišnik vodio unakrsno ispitivanje svjedoka Davidovića,³²⁴ ali on s tim u vezi ne daje nikakve reference, tako da Žalbeno vijeće ne može da ocijeni taj njegov navod.

(vii) Zaključak

120. *Amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku ili zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti. Ova žalbena podosnova se odbacuje.

6. Zamjena sudije El Mahdija sudijom Hanoteauom (podosnova 1(E))³²⁵

(a) Argumenti strana u postupku

121. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je dopustilo da sudija Hanoteau zamijeni sudiju El Mahdija u okolnostima koje suđenje čine nepravičnim.³²⁶ *Amicus curiae* priznaje da ovo pitanje nije bilo pokrenuto na suđenju, ali tvrdi da nedjelotvorna pomoć branioca na suđenju predstavlja vanrednu okolnost koja dopušta da se ova greška razmotri u žalbenom postupku.³²⁷

122. *Amicus curiae* tvrdi da su sudije u novom sastavu Pretresnog vijeća zloupotrijebile svoje diskrecione ovlasti i napravile grešku u primjeni prava kada su naložile da se suđenje nastavi iako je bilo očito da se sudija Hanoteau, koji je zamijenio prethodnog sudiju, nije valjano upoznao s predmetom.³²⁸ S tim u vezi, *amicus curiae* iznosi argument da je sudija zamjenik dužan da “pregleda pretresni spis u cijelosti, 'što god taj spis sadržao' - a sadrži, između ostalog, video zapise, transkripte, dokazne predmete, vanpretresne iskaze, odluke, naloge”,³²⁹ što sudija Hanoteau nije

AR73.11, Odluka po Žalbi Slobodana Praljka na Odluku Pretresnog vijeća o direktnom ispitivanju svjedoka od 26. juna 2008., 11. septembar 2008., par. 22.

³²³ T. 13440:

[...] to što nemate iskustva u pravnim stvarima znači da postoji ozbiljan rizik da ćete pogoršati svoj položaj. Trebali biste biti svjesni toga da ćete, ako tokom ispitivanja svjedoka nehotice pogoršate svoj položaj, morati da snosite posljedice toga. Vijeće vam, stoga, toplo savjetuje da se s vašim dodijeljenim braniocem konsultujete u vezi sa svim pitanjima koja biste eventualno željeli da postavite svjedocima.

³²⁴ Replika *amicus curiae*, par. 24.

³²⁵ Kao što je navedeno gore (fn 75), *amicus curiae* je povukao podosnovu 1(D).

³²⁶ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 19-20.

³²⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 111. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 26.

³²⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 112, 118.

³²⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 112 (fusnote izostavljene).

mogao učiniti za samo mjesec dana pripreme.³³⁰ Kako tvrdi *amicus curiae*, žalba predviđena pravilom 15bis(D) Pravilnika odnosi se samo na odluku ostalih sudija vijeća da nastave suđenje sa novim sudijom kao zamjenom, ali ne i na mogućnost osporavanja odluke o nastavku suđenja koja se donese kasnije, primjenom diskrecionih ovlasti od strane tog novog sudije i/ili pretresnog vijeća u novom sastavu. *Amicus curiae* zaključuje da su samo dvojica sudija bila adekvatno upoznata s predmetom i da je Krajišniku nanesena stvarna šteta zbog toga što nije bilo aktivnog učešća jednog od trojice sudija, budući da mu je time uskraćeno pravo da mu sudi kompetentan sud u ispravnom sastavu, te dodaje da je presuda zbog toga suštinski neutemeljena.³³¹

123. Tužilaštvo odgovara da na odluku da se suđenje nastavi s novim sudijom kao zamjenom nije uložena žalba u predviđenom roku od sedam dana, tako da je ova žalbena osnova zastarjela.³³² Tužilaštvo tvrdi da, u svakom slučaju, *amicus curiae* nije pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti zbog toga što je nastavilo suđenje nakon što je od sudije Hanoteaua primilo potvrdu. Kao prvo, ostale sudije vijeća nisu ovlaštene da preispituju potvrdu drugog sudije. Kao drugo, pravilo koje se odnosi na potvrdu od strane sudije koji zamjenjuje drugog sudiju djeluje kao sigurnosni mehanizam koji osigurava pravičnost suđenja, a od sudija se očekuje da postupaju u skladu sa svojom svečanom izjavom. U tekućem predmetu, ne postoje nikakvi dokazi da je suđenje bilo nepravično zbog potvrde sudije Hanoteaua i *amicus curiae* ne može objektivno opravdati nikakvu sumnju u pogledu nepristranosti sudije Hanoteaua.³³³ Kao treće, nužno upoznavanje sa spisom predmeta ne iziskuje da se svaki dokument posebno pročita, nego se od sudije traži da “vidi šta se događalo”.³³⁴ *Amicus curiae* ne iznosi nikakve dokaze o tome da se sudija Hanoteau nije u dovoljnoj mjeri upoznao s predmetom da bi mogao valjano obavljati svoju funkciju, to jest da bi na kraju suđenja mogao da donese pravičnu odluku, zasnovanu na cjelokupnim dokazima.³³⁵

124. *Amicus Curiae* odgovara da se rok od sedam dana za ulaganje žalbe koji pominje tužilaštvo primjenjuje samo na odluku da se suđenje nastavi sa sudijom zamjenikom, dok se u ovom slučaju prigovor odnosi na “kasnije korištenje diskrecionih ovlaštenja od strane zamjenika i/ili Vijeća u novom sastavu da se nastavi suđenje.”³³⁶ “Nadalje/alternativno”, tvrdi *amicus curiae*, “obaveza u

³³⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 114-117.

³³¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 118-119.

³³² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 44.

³³³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 45.

³³⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 46, gdje se upućuje na predmet *Tužilac protiv Pauline Nyiramasuhuko i drugih*, predmet br. ICTR-98-42-A15bis, Odluka u vezi s procedurom u skladu s pravilom 15 bis(D), 24. septembar 2003., par. 33.

³³⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 46-47.

³³⁶ Replika *amicus curiae*, par. 25 (naglasak u originalu).

vezi s nanošenjem štete nužno znači da su ovakve žalbe opravdane isključivo *poslije* perioda predviđenog pravilom 15*bis*(D)”.³³⁷

125. U odgovor na tvrdnju tužilaštva da ostale sudije iz sastava vijeća ne mogu da preispituju potvrdu drugog sudije, *amicus curiae* iznosi sljedeći argument:

Potvrda ne povlači za sobom nastavak postupka; potreban je još jedan nalog Vijeća. [...] ako je očito da potvrda ne može zadovoljiti potrebni standard, postupak se mora odgoditi. Nije riječ o ovlaštenju za preispitivanje već o okolnosti koju je Vijeće dužno razmotriti u okviru svog zasebnog ovlaštenja u vezi s pravljenjem rasporeda.³³⁸

126. *Amicus curiae* takođe tvrdi da je, za razliku od dokazivanja proceduralne štete, gotovo nemoguće dokazati štetu koja je nanesena presudi, a koja je posljedica nekog aspekta sudijskog postupanja, tako da se u praksi žalbenih postupaka traži da se ispita u kojoj je mjeri to postupanje *moglo* da ima uticaja na presudu.³³⁹ *Amicus curiae* takođe ponavlja da nije dovoljno da sudija zamjenik “vidi šta se događalo”; on mora da izvrši kompletan pregled spisa predmeta.³⁴⁰

(b) Analiza

127. Pravilo 15*bis*(D) Pravilnika predviđa da, u slučaju da optuženi uskrati pristanak za nastavljanje suđenja sa sudijom zamjenikom u skladu s pravilom 15*bis*(C) Pravilnika, ostale sudije vijeća ipak mogu donijeti odluku da se suđenje nastavi sa sudijom zamjenikom ukoliko bi to bilo u interesu pravde. U tom pravilu se dalje precizira sljedeće:

Na tu odluku bilo koja od strana može izjaviti žalbu direktno Žalbenom vijeću u punom sastavu. Ako protiv odluke da se postupak nastavi s novim sudijom ne bude izjavljena žalba ili ako Žalbeno vijeće potvrdi tu odluku, predsjednik u postojeći sastav vijeća imenuje sudiju koji, međutim, može postati član vijeća tek nakon što potvrdi da se upoznao sa spisom postupka. Prema odredbama ovog stava može se izvesti samo jedna zamjena.

128. Žalbeno vijeće se slaže s tvrdnjom *amicus curiae* da se žalba predviđena pravilom 15*bis*(D) Pravilnika odnosi samo na odluku ostalih sudija vijeća da se suđenje nastavi sa sudijom zamjenikom, ali ne i na mogućnost osporavanja odluke o nastavku suđenja koja se donese kasnije, primjenom diskrecionih ovlasti tog novog sudije i/ili pretresnog vijeća u novom sastavu. Donijevši odluku da nastavi suđenje sa sudijom zamjenikom, Pretresno vijeće je implicitno prihvatilo potvrdu da se sudija Hanoteau u traženoj mjeri upoznao s predmetom. *Amicus curiae* nije izveo nikakve dokaze o tome da se sudija Hanoteau nije u dovoljnoj mjeri upoznao s predmetom da bio mogao da na valjan način obavlja svoju funkciju. Shodno tome, *amicus curiae* nije pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti zbog toga što je nastavilo suđenje nakon što je od

³³⁷ Replika *amicus curiae*, par. 26 (naglasak u originalu).

³³⁸ Replika *amicus curiae*, par. 27 (fusnota izostavljena).

³³⁹ Replika *amicus curiae*, par. 28.

³⁴⁰ Replika *amicus curiae*, par. 30-31.

sudije Hanoteaua primilo potvrdu i time učinilo sudenje nepravičnim. Ova žalbena podosnova se odbacuje.

7. Navodni propust da se vijećanje valjano provede (podosnova 1(F))

(a) Argumenti strana u postupku

129. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da valjano provede vijećanje i da to pokazuje činjenica da je Prvostepena presuda donesena samo 29 dana poslije završnih riječi strana u postupku, što je period koji je “očigledno nedovoljan” da bi omogućio sudijama da razmotre obimni dokazni materijal koji je predložen na sudenju. Po mišljenju *amicus curiae*, to predstavlja grešku u primjeni prava koja obesnažuje Prvostepenu presudu.³⁴¹

130. *Amicus curiae* iznosi argument da je iz formulacije pravila 87 jasno da proces vijećanja može da započne tek nakon što su strane u postupku završile s izvođenjem dokaza; iako se neke pripremne radnje mogu obaviti prije završetka izvođenja dokaza, Pretresno vijeće je u poziciji da valjano i u potpunosti razmotri dokaze tek nakon što su mu oni u potpunosti predloženi.³⁴² *Amicus curiae* podsjeća da se dužnost vijećanja ne može delegirati i tvrdi da je nemoguće da su trojica sudija Pretresnog vijeća u periodu kraćem od mjesec dana bila u stanju da podrobno razmotre obiman korpus dokaza i da donesu tako iscrpnu Prvostepenu presudu.³⁴³

131. Tužilaštvo odgovara da nema nikakvih objektivnih dokaza za tvrdnju, zasnovanu isključivo na broju dana vijećanja, da je Pretresno vijeće prilikom utvrđivanja činjeničnog stanja napravilo grešku ili bilo pristrano. Tužilaštvo tvrdi da *amicus curiae* nije pokazao na koji je način pripremni rad prerastao u vijećanje, već samo navodi da je taj period bio “očigledno nedovoljan”.³⁴⁴ Međutim, opaske opšte prirode o dužini vijećanja ne predstavljaju potkrepu valjane žalbene osnove; za razliku od toga, “strana koja je iznosi mora pokazati da je došlo do neke očigledne greške u zaključcima, koja pokazuje da je vijeće pogriješilo ili navodi na razuman zaključak da je vijećanje bilo neispravno, kako se tvrdi”.³⁴⁵ Tužilaštvo na kraju iznosi sljedeći zaključak:

³⁴¹ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 21-22; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 120; Replika *amicus curiae*, par. 32.

³⁴² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 121. U paragrafu 122, *amicus curiae* dodaje sljedeće:

Vijećanjem prije nego što su strane u postupku završile izvođenje dokaza, vijeće se onemogućuje da bez prethodno stvorenih sudova ocjeni ukupne dokaze jer je već donijelo prve ocjene i zaključke u vezi s ranijim dokazima. To, ne samo što stvara dojam pristrasnosti, već može dovesti i do stvarne pristrasnosti.

³⁴³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 123-124.

³⁴⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 48-49.

³⁴⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 49. V. takode *ibid.*, par. 50, gdje se citira par. 19 presude u predmetu *SZHNE protiv ministra za imigraciju i multikulturalne i starosjedilačke poslove /SZHNE v. Minister of Immigration and Multicultural & Indigenous Affairs*, [2006] FCA 597, 22. maj 2006. (Australija):

Amicus curiae nije pokazao da je neuzimanjem u obzir relevantnog materijala ili uzimanjem u obzir nevažnog materijala napravljen propust. On nije pokazao da je pristrasnost objektivno postojala ukazujući na očigledno nerazumne činjenične ili pravne zaključke koji pokazuju da je konačni stav zauzet prije završetka dokaznog postupka.³⁴⁶

132. *Amicus curiae* odgovara da je “[d]opustivi period vijećanja koje se ne može delegirati toliko kratak da je razumnom posmatraču lako shvatiti da su značajni zaključci o dokazima ili donijeti prije završetka izvođenja dokaza strana u postupku ili da ih nisu donijele sudije u Pretresnom vijeću nego neko drugi”.³⁴⁷

(b) Analiza

133. Žalbeno vijeće podsjeća da svaki sudija Međunarodnog suda prije stupanja na dužnost daje svečanu izjavu da će svoju dužnost vršiti i svoja ovlaštenja koristiti časno, vjerno, nepristrano i savjesno.³⁴⁸ Postoji trajna prezumpcija da će sudije postupati u skladu s ovom svečanom izjavom.³⁴⁹ Strana koja ulaže žalbu mora da predoči dovoljno dokaza da bi osporila tu prezumpciju.³⁵⁰ Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je *amicus curiae* to ovdje učinio.

134. Baš kao što ni uopštene opaske o dužini prvostepene presude ili nekih konkretnih dijelova prvostepene presude obično nisu dovoljne da bi se dokazalo da je napravljena greška u primjeni prava zbog nedostatka obrazloženog mišljenja,³⁵¹ tako ni komentari opšte prirode o dužini vijećanja nisu dovoljni da bi se dokazalo da je u procesu vijećanja bilo nepravilnosti. U tekućem predmetu, *amicus curiae* tvrdi da tokom samo 18 radnih dana nije bilo moguće provesti valjano vijećanje o ovako složenom predmetu, ali ne navodi nikakve dokaze u prilog toj tvrdnji. Konkretno, on nije pokazao da su do zaključaka iz presude došle neke druge osobe, a ne sudije Vijeća, ili da je pripremni rad prerastao u vijećanje. S tim u vezi, s obzirom na to da je pravično da se presuda donese u razumnom roku, Žalbeno vijeće smatra da se, u predmetima koji su obimni i složeni kao što je tekući predmet, pripremni rad može i treba obavljati tokom suđenja. Ovim se ne sugeriše da bi odluke trebale da donose neke druge osobe, a ne sudije, ili da bi sudije trebale da donose bilo kakve neprimjerene odluke prije nego što saslušaju sve dokaze. Međutim, postoje brojne radnje koje se mogu i trebaju preduzeti da bi vijeća bila u najboljoj mogućoj poziciji da u razumnom roku poslije završnih riječi strana u postupku pripreme obrazloženu, jasnu i konciznu presudu. U tom

Činjenica da je neka presuda donesena *ex tempore* sama po sebi ne predstavlja grešku na koju se može uložiti žalba. Pravo pitanje jeste to da li su dokazi i argumenti strane u postupku bili valjano razmotreni, a ne koliko dugo su dokazi i argumenti razmatrani.

³⁴⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 51.

³⁴⁷ Replika *amicus curiae*, par. 33.

³⁴⁸ Pravilo 14 Pravilnika.

³⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 197.

³⁵⁰ *Ibid.*

³⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 25.

kontekstu, Žalbeno vijeće ne može da izvede zaključak da proces vijećanja nije bio valjan. Ova žalbena podosnova se odbija.

8. Završna opaska

135. Žalbeno vijeće je odbacilo tvrdnju *amicus curiae* da suđenje Krajišniku nije bilo pravično. Bez obzira na to, Žalbeno vijeće konstatuje da neki aspekti vođenja suđenja nisu bili lišeni nedostataka i da su mogli da stvore utisak nepravičnosti. Međutim, na osnovu cjelovite procjene spisa predmeta i dodatnih dokaza koji su izvedeni u žalbenom postupku, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je *amicus curiae* pokazao da ti nedostaci predstavljaju neostvarenje pravde koje bi ugrozilo pravičnost Krajišnikovog suđenja. Ova žalbena osnova se, stoga, odbija u cijelosti.

B. Navodni propust da se obrazloži mišljenje (Druga žalbena osnova)

1. Argumenti strana u postupku

136. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je propustilo da u dovoljnoj mjeri obrazloži Presudu,³⁵² budući da se odlučilo za “ilustrativni pristup”, umjesto da je navelo razloge iz kojih je smatralo da su neki svjedoci ili dokazni predmeti pouzdani, a drugi nisu.³⁵³ On iznosi konkretan argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što nije u dovoljnoj mjeri obrazložilo svoje zaključke o (1) ključnim pitanjima u vezi s odgovornošću³⁵⁴ i o (2) pouzdanosti određenih svjedoka koji su osuđeni za teške ratne zločine ili osumnjičeni da su ih počinili.³⁵⁵ Što se tiče ovog posljednjeg, *amicus curiae* tvrdi da je pouzdanost tih svjedoka bila sumnjiva, posebno zbog toga što su možda nastojali da okrive Krajišnika i skinu krivicu sa sebe,³⁵⁶ i da je odbrana osporila njihove iskaze;³⁵⁷ stoga je Pretresno vijeće bilo dužno da izričito navede odgovarajuće razloge iz kojih je smatralo da se može bezbjedno osloniti na iskaze tih svjedoka prilikom donošenja ključnih zaključaka.³⁵⁸ *Amicus curiae* navodi spisak tih svjedoka

³⁵² Najava žalbe *amicus curiae*, par. 25-28; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 125-138.

³⁵³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 129-132. S tim u vezi, *amicus curiae* konkretno upućuje na paragrafe 292 i 889 Prvostepene presude.

³⁵⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 132, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 336 i 987.

³⁵⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 133-138.

³⁵⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 133, 135, 137-138.

³⁵⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 135-136 (ovaj posljednji paragraf se odnosi na Krajišnikov Završni pretresni podnesak (povjerljivo), par. 38-42, 74-78).

³⁵⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 133, 135. Kako navodi *amicus curiae*, Pretresno vijeće je napravilo grešku kada je izjavilo da se “zaključci o vjerodostojnosti svjedoka ne mogu [...] uvijek u potpunosti obrazložiti, a pretresna vijeća nisu ni obavezna davati takva obrazloženja” (Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 136, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 888).

za koje smatra, *prima facie*, da su sumnjive pouzdanosti i u vezi s kojima je Pretresno vijeće navodno propustilo dati adekvatno obrazloženje zbog čega se oslonilo na njihove iskaze.³⁵⁹

137. Tužilaštvo odgovara da u Prvostepenoj presudi, kada se ona čita kao cjelina, nije primijenjen “ilustrativni pristup” i tvrdi da su zaključci Pretresnog vijeća o Krajišnikovoj odgovornosti koji se navode u dijelu 6 Prvostepene presude zasnovani na detaljnim zaključcima o činjenicama i dokazima koji se navode u prethodnim dijelovima Presude.³⁶⁰ Što se tiče “svjedoka insajdera”, među kojima su i bivša saoptužena osoba ili druge osuđene osobe, tužilaštvo iznosi argument da Pretresno vijeće nije obavezno da iznosi konkretne zaključke o pouzdanosti takvih svjedoka, ali da je dužno da pažljivo ispita njihove iskaze, što je Vijeće i učinilo.³⁶¹ Pozivajući se na izjavu samog Pretresnog vijeća da je “podrobno razmotrilo tu ogromnu količinu dokaza”,³⁶² tužilaštvo podsjeća da se pretpostavlja da je Pretresno vijeće zaista ocijenilo sve dokaze, te da Pretresno vijeće ne mora da objašnjava sve aspekte svoje odluke.³⁶³ Kako tvrdi tužilaštvo, *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo bilo kakvu konkretnu grešku prilikom ocjenjivanja dokaza svjedoka “insajdera”.³⁶⁴ Tužilaštvo konstatuje da je Krajišnik, u svakom slučaju, osuđen “na osnovu čitavog spleta dokaza, uključujući dokumente iz relevantnog perioda, presretnute razgovore, kao i iskaze važnih svjedoka predstavnika međunarodne zajednice”, i da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da nijedno pretresno vijeće koje postupa razumno ne bi Krajišnika proglasilo krivim na osnovu ovih dokaza uzetih u cjelini.³⁶⁵

138. *Amicus curiae* odgovara da Pretresno vijeće jeste usvojilo ilustrativni pristup i da se u prethodnim dijelovima Prvostepene presude na koje se poziva tužilaštvo samo daje kontekst i pozadina presude, ali da ne oni sadrže detaljnu analizu individualne odgovornosti za zločine. On

³⁵⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 133, 135 i 138, gdje se navode svjedoci Biljana Plavšić, Momčilo Mandić, svjedok 625, Branko Đerić, Miroslav Deronjić, svjedok 666, Milan Trbojević, svjedok 623, Nedeljko Prstojević, Dragan Đokanović i svjedok 680.

³⁶⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 53-54, gdje se posebno upućuje na dio 3. Prvostepene presude pod naslovom “Vlast u republici bosanskih Srba”. Tužilaštvo dodaje da to što *amicus curiae* konkretno upućuje na paragrafe 336 i 987 Prvostepene presude ne pokazuje da Pretresno vijeće nije obrazložilo svoje mišljenje o bilo kojem pravno relevantnom pitanju: Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 55-57. Kako tvrdi tužilaštvo, paragraf 336 Prvostepene presude je irelevantan za argument koji iznosi *amicus curiae* zbog toga što se u njemu ne navodi nikakav bitan zaključak Pretresnog vijeća. Što se tiče paragrafa 987 Prvostepene presude, tužilaštvo iznosi argument da *amicus curiae* griješi jer zanemaruje druge relevantne dijelove Prvostepene presude u kojima se potkrepljuje dati zaključak i navodi njegovo detaljno obrazloženje.

³⁶¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 59.

³⁶² Prvostepena presuda, par. 889.

³⁶³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 60.

³⁶⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 60. Tužilaštvo ilustruje navod “da je pristup [Pretresnog] Vijeća prilikom ocjene pouzdanosti dokaza bio ispravan” tako što upućuje na ocjenu iskaza svjedoka Đerića i Mandića koju je Pretresno vijeće dalo u paragrafima 267 i 1085 Prvostepene presude (Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 61). Tužilaštvo dodaje da *amicus curiae*, time što je jednostavno nabrojao paragrafe koje osporava i naveo “svjedoke insajdere” bez odgovarajućeg obrazloženja, nije uspio da objasni zbog čega se nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi oslonio na dotične iskaze (Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 62-63).

³⁶⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 64.

konkretno tvrdi da dijelovi Prvostepene presude koji se odnose na činjenje zločina i oni koji se tiču Krajišnikove odgovornosti nisu u dovoljnoj mjeri povezani.³⁶⁶ *Amicus curiae* dalje tvrdi da je pouzdanost pojedinih svjedoka koje pominje u svom Žalbenom podnesku “objektivno problematična” i da se Pretresno vijeće usprkos tome u velikoj mjeri oslonilo na njihove iskaze a da nije na odgovarajući način obrazložilo zbog čega ih je smatralo pouzdanim.³⁶⁷ *Amicus curiae* takode tvrdi da ne postoji prezumpcija da je Pretresno vijeće ocijenilo sve dokaze.³⁶⁸

2. Analiza

(a) Obaveza da se navede obrazloženo mišljenje

139. Kao što je Žalbeno vijeće nedavno podsjetilo:

Odredbe Statuta o pravičnom suđenju obuhvataju pravo svakog optuženog da dobije obrazloženje Pretresnog veća po članu 23 Statuta i pravilu 98ter(C) Pravilnika. Obrazloženje omogućava da optuženi ostvari svoje pravo na žalbu i da Žalbeno veće izvrši svoju statutarnu obavezu po članu 25 da tu žalbu razmotri. Međutim, uslov da se mora dati obrazloženje, odnosi se na presudu pretresnog veća, ali ne i na svaki pojedinačni argument iznet u toku suđenja.³⁶⁹

Opšte je pravilo da je pretresno vijeće “dužno da izvede zaključke samo o onim činjenicama koje su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice”;³⁷⁰ ono “nije dužno da opisuje svaki korak svog razmišljanja za svaki pojedini zaključak koji donese”³⁷¹ niti je “dužno da podrobno izloži zbog čega je prihvatilo ili odbacilo neki konkretan iskaz svjedoka”.³⁷² Međutim, u određenim slučajevima pred pretresna vijeća se mogu postaviti strožiji zahtjevi.³⁷³ “[N]užno je da svaki žalilac koji tvrdi da je zbog nedostatka obrazloženog mišljenja došlo do pogrešne primjene prava navede sva konkretna pitanja, zaključke o činjenicama ili argumente koje on tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo razmotriti, te da objasni zbog čega takav propust obesnažuje odluku.”³⁷⁴

(b) Da li je Pretresno vijeće napravilo grešku i primijenilo “ilustrativni pristup”

140. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće primijenilo “ilustrativni pristup” u vezi s dokazima koje je razmatralo, te da je propustilo da na odgovarajući način obrazloži svoje zaključke.

³⁶⁶ Replika *amicus curiae*, par. 35-36.

³⁶⁷ Replika *amicus curiae*, par. 37-40. *Amicus curiae* tvrdi da Prvostepena presuda ne odražava garanciju Pretresnog vijeća da će takvom iskazu pristupiti s oprezom (Replika *amicus curiae*, par. 38).

³⁶⁸ Replika *amicus curiae*, par. 40.

³⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 81 (reference izostavljene). V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 603; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23 i 288.

³⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13.

³⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 18. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 39.

³⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 20.

³⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 24.

³⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 25 (referenca izostavljena). V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 9.

Amicus curiae konkretnije upućuje na paragrafe 292 i 889 Prvostepene presude, koji glase kako slijedi:

292. Vijeće napominje da ne postoji prikladan način da se ovdje detaljno prezentiraju svi dokazi koje je Vijeće saslušalo i primilo tokom suđenja. Vijeće je uspjelo da detaljno predoči samo najrelevantnije dokaze, ali se uglavnom moralo ograničiti na sažetu prezentaciju dokaza.

889. Drugo, Vijeće ovdje jednostavno ne može razmatrati sve dokaze relevantne za odgovornost optuženog koji su mu predočeni tokom dvoipogodišnjeg suđenja i koje je potom analiziralo. Nakon što je detaljno razmotrilo tu ogromnu količinu dokaza, ono što Vijeće može (i mora) učiniti jeste da ilustruje tipove činjenica na kojima je zasnovalo svoje zaključke kako bi ti zaključci bili u dovoljnoj mjeri obrazloženi.

141. Žalbena vijeće nije uvjereno da ovi paragrafi pokazuju da je Pretresno vijeće propustilo da pruži odgovarajuće obrazloženje svoje odluke. Pretresno vijeće ne mora uputiti na svjedočenje svakog svjedoka ili svaki dokazni predmet koji je uvršten u spis; za pretpostaviti je da je Pretresno vijeće ocijenilo sve dokaze koji su mu predočeni.³⁷⁵ U stvari, Pretresno vijeće je konkretno navelo da je “podrobno razmotrilo” dokaze koji su mu predočeni. U oba sporna paragrafa jednostavno se ističe činjenica da Pretresno vijeće u presudi nije moglo da *prezentira i razmotri* “sve dokaze” što je izjava koja se, sama po sebi, ne može izjednačiti s propustom da se *ispitaju* dotični dokazi, niti s propustom da se navede zadovoljavajuće obrazloženje zaključaka do kojih je Vijeće došlo u Prvostepenoj presudi. Žalbena vijeće smatra da pristup koji je Pretresno vijeće primijenilo u osporenim paragrafima nije bio pogrešan.

142. Žalbena vijeće takođe podsjeća da je nužno da svaki žalilac koji tvrdi da je zbog nedostatka obrazloženog mišljenja došlo do pogrešne primjene prava navede sva konkretna pitanja, zaključke o činjenicama ili argumente koje on tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo razmotriti, te da objasni zbog čega takav propust obesnažuje odluku.³⁷⁶ U tekućem predmetu, *amicus curiae* iznosi uopštenu tvrdnju da Pretresno vijeće “nije iznijelo odgovarajuće obrazloženje svojih zaključaka o ključnim pitanjima u vezi s odgovornošću”.³⁷⁷ Ta navodna greška u primjeni prava potencijalno utiče na svaki zaključak Pretresnog vijeća u vezi s Krajišnikovom odgovornošću, pa je *amicus curiae*, stoga, bio dužan da preciznije obrazloži svoje argumente upućivanjem na konkretne paragrafe Prvostepene presude; nije dovoljno samo uopšteno navesti da u cijeloj Prvostepenoj presudi postoji manjkavost i zatražiti preispitivanje zaključaka Pretresnog vijeća bez preciziranja o kojim se zaključcima radi, jer bi se u suprotnom žalbeni postupak pretvorio u suđenje *de novo*.³⁷⁸ Jedini dijelovi Prvostepene presude na koje *amicus curiae* upućuje u prilog svom navodu o nedostatku obrazloženog mišljenja

³⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

³⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 25.

³⁷⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 132.

³⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 120, 126.

su paragrafi 336 i 987 te presude,³⁷⁹ tako da će Žalbeno vijeće svoju ocjenu o navodnoj grešci ograničiti na ta dva paragrafa.

143. Kao prvo, što se tiče paragrafa 336 Prvostepene presude, Žalbeno vijeće smatra da *amicus curiae* nije uspio da pokaže na koji bi način njegovo upućivanje na ovaj paragraf, koji sadrži čisto činjenične zaključke o razaranju vjerskih objekata u opštini Brčko 1992. godine, mogao da potkrijepi njegovu tvrdnju da Pretresno vijeće nije obrazložilo svoje “zaključ[ke] o ključnim pitanjima u vezi s odgovornošću”.³⁸⁰

144. Što se tiče upućivanja *amicus curiae* na paragraf 987 Prvostepene presude, Žalbeno vijeće smatra da se zaključci koji su u tom paragrafu izneseni, naime, da su Krajišnik i Radovan Karadžić “vodili Republiku Srpsku kao svoj lični feud” i da su “[i]ntervenirali i vršili neposredan uticaj na svim nivoima djelovanja bosanskih Srba, uključujući i vojna dejstva”, ne mogu ispitivati izolovano. Ovaj paragraf ne stoji sam za sebe, nego se u njemu rezimiraju zaključci Pretresnog vijeća o Krajišnikovom “stilu rukovođenja”: u paragrafima Prvostepene presude koji slijede poslije toga detaljno se razmatraju o relevantni dokazi na osnovu kojih je donesen dotični zaključak.³⁸¹ Pored toga, kao što je istaklo tužilaštvo,³⁸² zaključak iz paragrafa 987 Prvostepene presude se dodatno oslanja i temelji na više zaključaka iz prethodnih dijelova Prvostepene presude u kojima se podrobno opisuje Krajišnikovo učešće u procesu donošenja odluka bosanskih Srba.³⁸³ Žalbeno vijeće, stoga, smatra da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri obrazložilo svoje zaključke iz paragrafa 987 Prvostepene presude.

(c) Da li je Pretresno vijeće propustilo dati dovoljno obrazloženje u vezi sa svjedocima “problematične pouzdanosti”

145. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da u dovoljnoj mjeri obrazloži zbog čega se oslonilo na iskaze svjedoka u čiju se pouzdanost navodno ozbiljno sumnjalo, kako bi Krajišnika proglasilo krivim. Čini se da on takođe iznosi argument da taj navodni nedostatak obrazloženja pokazuje da je Pretresno vijeće propustilo da iskaze tih svjedoka prouči pažljivo i s dužnim oprezom.³⁸⁴

³⁷⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, fn 236.

³⁸⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 132. Žalbeno vijeće takođe ima u vidu da je Pretresno vijeće uputilo na nekoliko dokaza kako bi potkrijepilo zaključke o činjenicama koje je izložilo u osporenom paragrafu.

³⁸¹ Prvostepena presuda, par. 988-1005.

³⁸² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 57.

³⁸³ V., pored ostalog, Prvostepena presuda, par. 161-162, 187, 205-207, 267-278.

³⁸⁴ V. Najava žalbe *amicus curiae*, par. 25 (“Da je Vijeće valjano proučilo iskaze svjedoka koji spadaju u ovu kategoriju, što bi moralo učiniti da je dalo odgovarajuće obrazloženje, Vijeće se ne bi uopšte ili se ne bi u istoj mjeri oslanjalo na njihove iskaze prilikom izricanja osuđujuće presude [Krajišniku]”); Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 134 *et seq.*

146. Žalbeno vijeće na početku podsjeća da je u praksi oba *ad hoc* međunarodna suda ustaljeno da ništa ne sprečava pretresna vijeća da se oslone na iskaze osuđenih osoba, uključujući i iskaze saučesnika osobe kojoj se sudi pred pretresnim vijećem.³⁸⁵ Zapravo, iskazi saučesnika i, u širem smislu, iskazi svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminiraju optuženog, nisu sami po sebi nepouzdana, posebno u slučajevima kad je takve svjedoke moguće podrobno unakrsno ispitati; stoga oslanjanje na takve iskaze, kao takvo, ne predstavlja grešku u primjeni prava.³⁸⁶ Međutim, “s obzirom na to da svjedoci koji su bili saučesnici mogu da imaju motive ili pobude da inkriminiraju optuženog pred Međunarodnim sudom, prilikom ocjenjivanja dokazne vrijednosti takvih iskaza, vijeća ih moraju pažljivo razmotriti u svjetlu okolnosti pod kojima su dati”.³⁸⁷ Shodno tome, pretresna vijeća bi trebala barem ukratko obrazložiti zbog čega prihvataju iskaze svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminiraju optuženog; na taj način, pretresna vijeća pokazuju da su te dokaze razmotrila s oprezom.

147. U tekućem predmetu, Pretresno vijeće je ovako formulisalo svoj pristup prilikom ispitivanja iskaza drugih optuženih ili osuđenih osoba:

Svjedočenja drugih optuženih ili osuđenih osoba. Neki od svjedoka u ovom predmetu su se u vrijeme svjedočenja izjasnili krivim i čekali izricanje kazne. Vijeće je svjesno problema koji se dovode u vezu s takvim svjedočenjima, kao što je mogućnost da svjedok ima motive da svjedoči neistinito kako bi poboljšao svoje izgled u fazi izricanja kazne. Vijeće je iskaze takvih svjedoka koristilo uz krajnji oprez. Na Međunarodnom sudu je uvriježena praksa da pretresna vijeća mogu konstatovati da su neki dijelovi svjedočenja nekog svjedoka pouzdani i osloniti se na njih, a istovremeno odbaciti ostale dijelove svjedočenja kao nevjerodostojne.³⁸⁸

Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije navelo identitet svjedoka u vezi s čijim iskazima je smatralo da treba primijeniti “krajnji oprez”, niti je izričito ispitalo pouzdanost svakog od tih svjedoka pojedinačno. Međutim, Pretresno vijeće je implicitno objasnilo zbog čega je prihvatilo određene dijelove dotičnih iskaza: upućivanjem na druge dokaze pokazalo je da je osporene iskaze prihvatilo zbog toga što je smatralo da su oni dosljedni ostalim izvedenim dokazima.³⁸⁹ Žalbeno vijeće, stoga, smatra da Prvostepena presuda pruža dovoljno obrazloženje za njegovu odluku da Krajišniku dozvoli da iskoristi svoje pravo na ulaganje žalbe.

³⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 439. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 203-206; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 98.

³⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 98. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 204, i Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.

³⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 98. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 439; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 204 i 206, i Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.

³⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 1203 (interne fusnote izostavljene).

³⁸⁹ U ovom kontekstu, Žalbeno vijeće također ima u vidu uopšteno objašnjenje Pretresnog vijeća o pristupu koji je primijenilo prilikom razmatranja dokaza koje je smatralo nepouzdanim ili irelevantnim, kada je izjavilo da “je u nekim slučajevima izričito odbilo neke dokaze. Međutim, najčešće se jednostavno nije oslanjalo na dokaze za koje je, nakon razmatranja cjelokupnog spisa, ocijenilo da nisu pouzdani ili da su irelevantni za donošenje utemeljene odluke”. (Prvostepena presuda, par. 22).

148. Što se tiče argumenta da Pretresno vijeće nije primijenilo nužni oprez prilikom ocjenjivanja spornih iskaza, Žalbeno vijeće smatra da gorenavedena izjava Pretresnog vijeća,³⁹⁰ naravno, ne može sama za sebe da postavi neoborivu prezumpciju da je Pretresno vijeće s oprezom pristupilo ispitivanju iskaza svakog od tih svjedoka. Međutim, ona predstavlja jasnu indiciju da je Pretresno vijeće prilikom ocjenjivanja dotičnih iskaza bilo itekako svjesno potencijalnog rizika vezanog za oslanjanje na njih. Pretresno vijeće je već tokom suđenja naglasilo da će u svom pristupu primijeniti poseban oprez i istaklo da će primijeniti “dodatni stepen sumnje i provjere” u vezi s jednim svjedokom koji bi u svom svjedočenju pred Pretresnim vijećem mogao da ima lični interes.³⁹¹ Iako se u Prvostepenoj presudi ne navodi izričito ocjena iskaza osporenih svjedoka koju je izvršilo Pretresno vijeće, na osnovu njegove ocjene cjelokupnih dokaza i, posebno, na osnovu toga što se prilikom donošenja svojih zaključaka oslonilo na brojne dokazne predmete, očigledno je da je Pretresno vijeće ocjenjivanju dotičnih iskaza pristupilo s oprezom.³⁹²

149. Žalbeno vijeće, konkretno, smatra da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku prilikom ispitivanja iskaza svjedoka koji su svjedočili pred njim, kao što nije pokazao ni da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se oslonilo na te dokaze prilikom donošenja zaključaka koji su bili od ključnog značaja za utvrđivanje Krajišnikove krivice. Žalbeno vijeće naglašava da to što *amicus curiae* samo daje popis svjedoka, navodno, “sumnjive pouzdanosti” i što nabraja paragrafe Prvostepene presude u kojima se Pretresno vijeće, kako tvrdi, pogrešno oslanja na iskaze tih svjedoka, samo po sebi nije dovoljno da bi se dokazala greška Pretresnog vijeća. U svakom slučaju, primjeri koje je ukratko naveo *amicus curiae*³⁹³ ne sadrže nikakvu indiciju da je Pretresno vijeće napravilo grešku u ocjenjivanju dokaza u cjelini. U stvari, u većini tih primjera, iskazi osporenih svjedoka predstavljaju samo jedan od nekoliko dokaza na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja svojih zaključaka.³⁹⁴

³⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 1203.

³⁹¹ V. Odluka po zahtjevu odbrane da se zabrani svjedočenje Miroslava Deronjića prije nego što mu se izrekne kazna, 16. februar 2004. (dalje u tekstu: Odluka u vezi sa Deronjićevim svjedočenjem), par. 9-10, gdje je Pretresno vijeće uvažilo činjenicu da bi osoba u poziciji u kojoj se nalazi g. Deronjić, koji se izjasnio krivim, ali mu još nije bila izrečena kazna, “mogla doći u iskušenje da poboljša svoje šanse pred vijećem koje izriče kaznu davanjem neistinitog iskaza ovom Vijeću, koji u znatnoj mjeri ide u prilog tezi optužbe”, pa je, stoga, izjavilo da će “primijeniti naročitu pažnju pri provjeri, odvagivanju i nalaženju potkrepe za iskaz koji mu da Deronjić” i da će pažljivo “nadgledati ispitivanje svjedoka”.

³⁹² Up. Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 174, gdje stoji da se “[p]ojedini elementi dokaznog materijala, kao što su iskazi raznih svjedoka ili dokumenti koji su uvršteni u spis, moraju analizirati u svjetlu cjelokupnog korpusa izvedenih dokaza. Stoga, čak i ako u pogledu pouzdanosti iskaza određenih svjedoka postoje izvjesne sumnje, ti iskazi mogu da budu potkrijepljeni drugim elementima dokaznog materijala, na osnovu čega Pretresno vijeće može da konstatuje da su dotični svjedoci pouzdani.”

³⁹³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, fn 237 i 240.

³⁹⁴ Žalbeno vijeće takode ima u vidu da su, u nekim slučajevima, osporeni iskazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo (v. na primjer Prvostepena presuda, par. 953, 958 i 1022) zasnovani na dokazima koji potiču iz perioda na koji se odnosi Optužnica. To što se Pretresno vijeće oslonilo na ove konkretne presretute telefonske razgovore iz tog vremena ne može, stoga, da predstavlja odraz namjere svjedoka da “inkriminiše osobu koja je optužena pred Međunarodnim sudom” (Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 204), tako da taj primjer nije podesan da bi se

150. Pored toga, dodatni dokaz da je Pretresno vijeće primijenilo oprezan pristup prilikom ocjenjivanja pouzdanosti iskaza osporenih svjedoka jeste činjenica da je ispravno primijenilo svoje diskrecione ovlasti i oslonilo se na neke konkretne dijelove tih iskaza, dok je druge njihove dijelove odbacilo kao nepouzdanе.³⁹⁵ U stvari, procjena u vezi s tim da li se treba osloniti na iskaz osobe koja bi mogla da ima određene interese prilikom svjedočenja pred Međunarodnim sudom će u najvećoj mjeri ovisiti o konkretnom kontekstu informacija koje pruži, kao što je ispravno navedeno u analizi koju je izvršilo Pretresno vijeće.³⁹⁶

151. S obzirom na gorenavedene razloge, Žalbeno vijeće konstatuje da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom ispitivanja iskaza svjedoka koji su, navodno, bili “sumnjive pouzdanosti” i da nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se oslonilo na iskaze tih svjedoka kada je Krajišniku izreklo osuđujuću presudu. *Amicus curiae* nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku prilikom ocjenjivanja dokaza u cjelini.

152. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće odbija ovu žalbenu osnovu koju je iznio *amicus curiae*.

C. Navodne greške u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom (Treća žalbena osnova)

153. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja i grešku u primjeni prava kada je konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu (dalje u tekstu: UZP) čiji je cilj bio trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nersrpskog stanovništva sa velikih područja Bosne i Hercegovine putem činjenja raznih zločina.³⁹⁷ Kako tvrdi *amicus curiae*:

posljedica ovakvog pristupa Vijeća je da se [Krajišnik] može smatrati odgovornim za svako pojedino krivično djelo koje su za vrijeme sukoba počinili Srbi, bez potrebe da se dokaže bilo kakva vidljiva veza između [Krajišnika] i bilo kojeg od dotičnih izvršilaca, a da se ne govori o dokazivanju van razumne sumnje da su krivična djela počinjena u sklopu ostvarivanja UZP-a.³⁹⁸

dokazalo da Pretresno vijeće nije primijenilo dužni oprez prilikom ocjenjivanja iskaza svjedoka koji bi mogli da imaju lični interes dok svjedoče pred Međunarodnim sudom.

³⁹⁵ V., pored ostalog, Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.

³⁹⁶ Dokaz za ovo je, pored ostalog, to što je Pretresno vijeće stepenovalo svoju ocjenu iskaza koji je dao Momčilo Mandić, jedan od svjedoka za koje *amicus curiae* tvrdi da su “objektivno problematične pouzdanosti” (Replika *amicus curiae*, par. 37. V. takode Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 138 i fn 237). Naime, Pretresno vijeće je u paragrafu 1085 Prvostepene presude odlučilo da se osloni na mišljenje g. Mandića, za koje je konstatovalo da je ekvivalentno procjeni koju je dao svjedok Đerić, te konstatovalo da je mišljenje g. Mandića tačno “u svjetlu svih dokaza”; međutim, u drugim dijelovima Prvostepene presude, Pretresno vijeće je, “u svjetlu dokaza uvrštenih u sudski spis”, odbacilo iskaz koji je dao g. Mandić (Prvostepena presuda, par. 267).

³⁹⁷ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 29-56.

³⁹⁸ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 29.

1. Navodenje identiteta učesnika UZP-a (podosnova 3(A))

(a) Argumenti strana u postupku

154. *Amicus curiae* tvrdi da Pretresno vijeće, zbog toga što nije navelo iscrpan spisak “običnih” učesnika UZP-a i što je pominjalo grupe u opštem smislu, a nije navodilo pojedince, nije ispravno identifikovalo učesnike UZP-a, tako da nije moglo da zaključi van razumne sumnje da su oni i Krajišnik imali zajednički cilj.³⁹⁹

155. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije moralo da konkretno navede sve učesnike UZP-a i da je moglo da navede neke učesnike UZP-a po grupama kojima su pripadali, a ne po imenu.⁴⁰⁰ Tužilaštvo dodaje da je “Vijeće, zapravo, učinilo više nego što je bilo dužno učiniti i, osim što je navelo grupe kojima su pripadale uključene osobe, navelo je imena članova rukovodstva UZP-a na Palama i nabrojalo dio običnih učesnika UZP-a”.⁴⁰¹

(b) Analiza

156. Premda pretresna vijeća moraju da navedu identitet više osoba koje pripadaju UZP-u, nije neophodno navesti ime svakog učesnika UZP-a. Ovisno o okolnostima predmeta, nekad je dovoljno da se navedu kategorije ili grupe osoba.⁴⁰² U tekućem predmetu, Pretresno vijeće je konstatovalo sljedeće:

1087. [...] Na Palama se nalazila rukovodstvena komponenta te grupe i u njoj su, pored ostalih, bili optuženi, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Momčilo Mandić, Velibor Ostojić, Mićo Stanišić i, od 12. maja 1992., general Ratko Mladić. Obični učesnici UZP-a bili su lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vode i drugi. Njihova baza bile su regije i opštine republike bosanskih Srba i oni su održavali tijesne veze s Palama.

1088. U toj lokalnoj komponenti bili su, pored ostalih, Arkan (Željko Ražnatović), dr. Beli (pravo ime Milenko Vojnović: lokalni zvaničnik SDS-a, poslanik u skupštini bosanskih Srba i član Glavnog odbora SDS-a), Mirko Blagojević (paravojni vođa), Radoslav Brdanin (predsjednik Kriznog štaba ARK-a i poslanik u skupštini bosanskih Srba), Simo Drljača (načelnik prijedorskog SJB-a), Rajko Dukić (predsjednik Izvršnog odbora SDS-a i član Glavnog odbora SDS-a), Gojko Kličković (predsjednik Ratnog predsjedništva Bosanske Krupe i član Glavnog odbora SDS-a), “Vojo” Kuprešanin (predsjednik ARK-a i član Glavnog odbora SDS-a), Rajko Kušić (čelnik SDS-a u Rogatici, paravojni vođa i član Glavnog odbora SDS-a), Mauzer (paravojni vođa, pravo ime Ljubiša Savić), Jovan Mijatović (član Kriznog štaba Zvornik i poslanik u skupštini bosanskih Srba), Veljko Milanković (paravojni vođa), Nedeljko Rašula (predsjednik Skupštine opštine Sanski Most i poslanik u skupštini bosanskih Srba), Momir Talić (komandant 1. krajiškog korpusa), Jovan Tintor (predsjednik Kriznog štaba Vogošća i član Glavnog odbora SDS-a), Vojin (Žučo) Vučković (paravojni vođa) i Stojan Župljanin (načelnik banjalučkog SJB-a).⁴⁰³

³⁹⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 139-140; Replika *amicus curiae*, par. 46.

⁴⁰⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 66-67, gdje se, na primjer, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 430.

⁴⁰¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 67.

⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 69.

⁴⁰³ Prvostepena presuda, par. 1087-1088 (reference izostavljene).

157. Pitanje koje Žalbeno vijeće treba da riješi je da li je Pretresno vijeće napravilo grešku jer njegov zaključak iz paragrafa 1087 da su “[o]bični učesnici UZP-a bili lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vode i drugi” nije precizan, budući da *nije* bliže određen navođenjem običnih učesnika UZP-a koji se pojedinačno imenuju u paragrafu 1088. Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće s tim u vezi zaista jeste napravilo grešku. Pretresno vijeće je propustilo da konkretno navede da li su svi ili samo neki lokalni političari, vojni i policijski komandanti i paravojne vode bili obični učesnici UZP-a. Pored toga, u zaključku iz paragrafa 1087 ne navodi se nikakvo vremensko razdoblje na osnovu kojeg bi se moglo pobliže precizirati za koga je konstatovano da je bio obični učesnik UZP-a. Isto tako, navod o geografskom opsegu UZP-a (“regije i opštine republike bosanskih Srba”) previše je uopšten da bi rasvijetlio nejasnoću u pogledu pitanja za koga je Pretresno vijeće u paragrafu 1087 konstatovalo da je bio obični učesnik UZP-a. Stoga, budući da je Pretresno vijeće među učesnike UZP-a uvrstilo osobe navodeći samo to da su “[o]bični učesnici UZP-a bili lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vode i drugi”, takvo navođenje identiteta učesnika UZP-a je nedopustivo neodređeno. Shodno tome, žalbena podosnova 3(A) koju je iznio *amicus curiae* se prihvata.⁴⁰⁴

2. Gdje počinje Krajišnikova krivična odgovornost (podosnova 3(B))

(a) Argumenti strana u postupku

158. U okviru žalbene podosnove 3(B), *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da Krajišnikova odgovornost počinje od ubijanja u Bijeljini početkom aprila 1992. godine, jer je propustilo da dokaže da je Krajišnik u vrijeme tih ubijanja imao namjeru da ubije.⁴⁰⁵

159. Tužilaštvo odgovara da je argument koji je iznio *amicus curiae* zasnovan na netačnoj premisi da je Pretresno vijeće Krajišnika za sva krivična djela osudilo po prvom obliku UZP-a; međutim, iz paragrafa 1096 do 1099 Prvostepene presude vidi se da je Pretresno vijeće, u stvari, osudilo Krajišnika po prvom i trećem obliku UZP-a.⁴⁰⁶ Kako tvrdi tužilaštvo, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik u realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja mogao predvidjeti prva

⁴⁰⁴ U vezi s uticajem ovog zaključka na osuđujuće presude izrečene Krajišniku, v. dole, odjeljak III.C.11.

⁴⁰⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 142, gdje se objašnjava da je Pretresno vijeće “dokazivalo namjeru pomoću pojma 'povratne sprege koordinacije i podrške'. Međutim, Vijeće ne pominje ubijanja počinjena prethodnih mjeseci, kao ni bilo koji drugi dokaz koji bi pokazivao da je [Krajišnik] u aprilu 1992. imao potrebnu namjeru da ubije”.

⁴⁰⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 68.

ubijanja, kao i prvi od svih “proširenih” krivičnih djela, i da njegova odgovornost za te zločine proizlazi iz trećeg oblika UZP-a.⁴⁰⁷

160. *Amicus curiae* replicira da Pretresno vijeće ni u jednom trenutku nije primijenilo kriterij “prirodne i predvidive posljedice” koji je potreban za utvrđivanje odgovornosti po trećem obliku UZP-a, niti je izjavilo da se odgovornost za prva ubijanja i prvi od svih proširenih krivičnih djela zasniva na trećem obliku UZP-a.⁴⁰⁸ *Amicus curiae* takođe tvrdi da je tužilaštvo svoj navod da je kriterij za treći oblik UZP-a ispunjen zasnovalo na krajnje uopštenim izjavama iz Prvostepene presude, ali da te izjave “ni izbliza ne zadovoljavaju kriterij za treći oblik UZP-a”.⁴⁰⁹

(b) Analiza

161. *Amicus curiae* navodi da Pretresno vijeće nije donijelo zaključke koji su bili neophodni da bi se Krajišniku izrekla osuđujuća presuda za ubijanja počinjena u aprilu 1992. godine,⁴¹⁰ budući da nije konstatovalo da je u to vrijeme imao traženu namjeru za ubijanje. Drugim riječima, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključke o tome da li je to ubijanje činilo dio UZP-a i da li se ono, shodno tome, može pripisati Krajišniku. Žalbeno vijeće će, stoga, svoje ispitivanje ograničiti na to da li je Pretresno vijeće donijelo pomenute zaključke, kao što je shodno mjerodavnom pravu bilo obavezno učiniti.⁴¹¹

162. Pretresno vijeće je konstatovalo da je zajednički zločinački cilj udruženog zločinačkog poduhvata bio trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva s velikih područja Bosne i Hercegovine.⁴¹² Pretresno vijeće je utvrdilo da su krivična djela deportacije i prisilnog premještanja (za koja se Krajišnik tereti u tačkama 7 i 8 Optužnice i koja su uvrštena u optužbu za progon u tački 3) bila djela koja su od kraja marta 1992. godine činila zajednički cilj UZP-a; Pretresno vijeće je ta krivična djela kasnije nazvalo

⁴⁰⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 68-70. Tužilaštvo u paragrafu 70 upućuje na odlomke iz Prvostepene presude kako bi pokazalo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Krajišnik, čak i prije prvog ubijanja 1992. godine u Bijeljini, bio svjestan da su ubijanje, protivpravno zatočenje, nečovječno postupanje, pljačkanje, protivpravno uništavanje i drugi zločini moguće posljedice realizacije zajedničkog zločinačkog cilja i da je ipak voljno preuzeo taj rizik.

⁴⁰⁸ Replika *amicus curiae*, par. 43. Prema riječima *amicus curiae*:

Vijeće nikad nije donijelo potrebne činjenične zaključke na osnovu odgovarajućeg kriterija: da je van razumne sumnje dokazano da je Krajišnik znao da su konkretna krivična djela bila prirodna i predvidljiva ostvarenja zajedničkog zločinačkog cilja.

⁴⁰⁹ Replika *amicus curiae*, par. 44.

⁴¹⁰ V. Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 142-143.

⁴¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 384-385; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 47 i 52.

⁴¹² Prvostepena presuda, par. 1089-1090 i fn 2214.

“prvobitnim” krivičnim djelima.⁴¹³ Zatim je konstatovalo da su nova – “proširena” – krivična djela kasnije dodata zajedničkom cilju:

Proširenje kažnjivih sredstava ostvarenja cilja je dokazano ako vodeći učesnici UZP-a, obaviješteni o novim vrstama krivičnih djela koja su počinjena u cilju ostvarenja zajedničkog cilja, ne preduzmu svrsishodne mjere da spriječe ponavljanje takvih krivičnih djela, već ustraju u ostvarenju zajedničkog cilja UZP-a. U takvim slučajevima se smatra da je dokazano da su učesnici UZP-a prihvatili proširenje sredstava ostvarenja cilja, budući da se više ne može smatrati da je ostvarenje zajedničkog cilja ograničeno na činjenje prvobitnih krivičnih djela. S prihvatanjem stvarnog činjenja novih vrsta krivičnih djela i nastavljanjem doprinošenja cilju poduhvata pojavljuje se i namjera, što znači da daljnje činjenje takvih krivičnih djela od strane UZP-a povlači odgovornost po prvom obliku UZP-a. [...]

Vijeće nalazi da su u ranim fazama kampanje bosanskih Srba zajednički cilj UZP-a činili diskriminatorna deportacija i prisilno premještanje, ali da je učesnicima UZP-a, među kojima je bio i optuženi, uskoro postalo jasno da ostvarenje zajedničkog cilja, zapravo, obuhvata činjenje jednog šireg niza zločina. Ti zločini su već tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na nov način definisali kažnjiva sredstva ostvarenja zajedničkog cilja UZP-a. U skladu s logikom koja je izložena ranije u ovom dijelu Presude, prihvatanje tog proširenog niza kažnjivih sredstava, zajedno s njihovom ustrajnom primjenom, signalizira namjeru da se zajednički cilj ostvari pomoću tih novih sredstava.⁴¹⁴

Pretno vijeće je, stoga, konstatovalo sljedeće:

1) krivična djela deportacije i prisilnog premještanja bila su prvobitna krivična djela UZP-a i Krajišnik je od početka UZP-a dijelio namjeru za činjenje tih krivičnih djela; on se, stoga, mora proglasiti odgovornim za ta krivična djela po prvom obliku UZP-a;

2) u okvir UZP-a dodata su druga krivična djela, nakon što su ih *rukovodeći učesnici UZP-a* postali svjesni, prihvatili ih i stekli namjeru za njihovo činjenje; stoga se Krajišnik mora proglasiti odgovornim po prvom obliku UZP-a za činjenje tih “proširenih” krivičnih djela *nakon* što su ona postala dio UZP-a.⁴¹⁵

163. U ovom kontekstu, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretno vijeće izmislilo novi oblik UZP-a, kao što na jednom drugom mjestu tvrdi *amicus curiae*.⁴¹⁶ Pretno vijeće je, zapravo, konstatovalo da kažnjiva sredstva ostvarenja zajedničkog cilja UZP-a mogu vremenom da evoluiraju.⁴¹⁷ Žalbeno vijeće u ovome ne vidi nikakvu grešku: UZP može doći do toga da usvoji proširena kažnjiva sredstva, pod uslovom da dokazi pokazuju da su učesnici UZP-a pristali na to proširenje sredstava. S tim u vezi, nije nužno pokazati da su učesnici UZP-a *eksplicitno* pristali na

⁴¹³ Prvostepena presuda, par. 1097.

⁴¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1098, 1118.

⁴¹⁵ Kao što se navodi u paragrafu 1098 Prvostepene presude (naglasak dodat):

S prihvatanjem stvarnog činjenja novih vrsta krivičnih djela i nastavljanjem doprinošenja cilju poduhvata pojavljuje se i namjera, što znači da *daljnje* činjenje takvih krivičnih djela od strane UZP-a povlači odgovornost po prvom obliku UZP-a.

Pretno vijeće ne navodi izričito koje su to nove vrste krivičnih djela. Međutim, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je za krivična djela koja se pominju u paragrafima 1095 i 1100 do 1118 konstatovano da spadaju u ovu kategoriju (“proširena krivična djela”).

⁴¹⁶ V. dole, odjeljak III.C.7.

⁴¹⁷ Prvostepena presuda, par. 1098.

proširenje kažnjivih sredstava; taj pristanak može da se improvizuje, a zaključak o njegovom postojanju može da se izvede iz posrednih dokaza.⁴¹⁸

164. Shodno tome, Žalbeno vijeće mora da ispita dva neriješena pitanja. Kao prvo, analiziraće da li je Pretresno vijeće konstatovalo da je Krajišnik posjedovao namjeru za činjenje proširenih krivičnih djela *prije* nego što su ona postala dio UZP-a – za šta je *amicus curiae* kao primjer naveo ubijanja u Bijeljini – zbog toga što su ona bila prirodna i predvidiva posljedica realizacije zajedničkog cilja.

165. Kao drugo, Žalbeno vijeće će ispitati zaključke Pretresnog vijeća o tome kako su i kada proširena krivična djela obuhvaćena zajedničkim ciljem UZP-a.

(i) Da li je Pretresno vijeće donijelo zaključak da Krajišnikova odgovornost za prva činjenja proširenih krivičnih djela proističe iz trećeg oblika UZP-a

166. Kako tvrdi tužilaštvo, Pretresno vijeće je konstatovalo da Krajišnik snosi odgovornost za proširena krivična djela – to jest krivična djela koja nisu bila dio prvobitnog zajedničkog cilja, već su kasnije uvrštena u taj cilj – čak i *prije* nego što su postala dio zajedničkog cilja. Njegova odgovornost u vezi s tim krivičnim djelima, tvrdi tužilaštvo, proizlazi iz trećeg oblika UZP-a, budući da su ona bila prirodna i predvidiva posljedica ostvarenja zajedničkog cilja.⁴¹⁹

167. Žalbeno vijeće, kao prvo, ima u vidu da je tužilaštvo u Optužnici Krajišnika teretilo odgovornošću po prvom obliku UZP-a i, alternativno, po trećem obliku UZP-a.⁴²⁰ Međutim, Žalbeno vijeće nije uvjerenom tvrdnjom da je Pretresno vijeće konstatovalo da Krajišnik snosi odgovornost po trećem obliku UZP-a. Kao prvo, iako je Pretresno vijeće pokrenulo pitanje da li Krajišnik snosi odgovornost po trećem obliku UZP-a za neka krivična djela,⁴²¹ ono se nije vratilo tom pitanju da bi odgovorilo na njega. Za razliku od toga, Pretresno vijeće je svoju analizu usredotočilo na pitanje da li su proširena krivična djela postala dio zajedničkog cilja,⁴²² što bi dovelo do toga da, od trenutka kad su postala dio zajedničkog cilja, Krajišnik snosi odgovornost za

⁴¹⁸ U praksi je čvrsto uvriježeno da zajednički cilj ne mora da bude dogovoren ili formulisan unaprijed, da može da se improvizuje na brzu ruku, a zaključak o njegovom postojanju može se izvesti iz činjenice da je više osoba djelovalo jedinstveno kako bi udruženi zločinački poduhvat provelo u djelo: Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 418; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 96 i 117; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 108-109; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227. Isto vrijedi i za proširenje kažnjivih sredstava.

⁴¹⁹ TŽ. 321-325.

⁴²⁰ Optužnica, par. 5.

⁴²¹ Prvostepena presuda, par. 1096.

⁴²² Prvostepena presuda, par. 1100-1117.

njih po prvom obliku UZP-a.⁴²³ Da je Pretresno vijeće namjeravalo da proglasi Krajišnika odgovornim za proširena krivična djela po trećem obliku UZP-a *prije* nego što su ta krivična djela postala dio zajedničkog cilja, ono bi, u najmanju ruku, napravilo nekakvu razliku između *prvih* počinjenja proširenih krivičnih djela (kada ona još nisu činila dio zajedničkog cilja) i počinjenja tih djela nakon što su ona postala dio zajedničkog cilja. Međutim, Pretresno vijeće nije napravilo tu razliku. Ovo ukazuje na činjenicu da je Pretresno vijeće konstatovalo da Krajišnik snosi odgovornost samo po prvom obliku UZP-a, a ne i po trećem obliku UZP-a.

168. Isto tako, ni drugi zaključci Pretresnog vijeća koje pominje tužilaštvo ne pokazuju da je Pretresno vijeće konstatovalo da Krajišnik snosi krivičnu odgovornost po trećem obliku UZP-a. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, “i prije nego što je u aprilu 1992. započelo preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba, optuženi i Radovan Karadžić bili svjesni da bi oružani sukob između nacionalnih grupa imao katastrofalne posljedice”.⁴²⁴ Međutim, ovaj zaključak nije dovoljan da bi se pokazala Krajišnikova *mens rea* za treći oblik UZP-a. Isto tako, zaključak Pretresnog vijeća da se “krivična odgovornost optuženog javlja s napadom i zločinima počinjenim u opštini Bijeljina početkom aprila 1992.”⁴²⁵ ne pokazuje da je činjenje proširenih krivičnih djela bilo prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja zajedničkog cilja. U širokom i uopštenom zaključku Pretresnog vijeća iz paragrafa 1119 Prvostepene presude da je Krajišnik “posjedovao *mens rea* potrebnu za činjenje zločina za koje je Vijeće u dijelu 5 ove Presude konstatovalo da su počinjeni”, ne navodi se da li je i kada je ta odgovornost proistekla iz prvog oblika UZP-a ili iz trećeg oblika UZP-a.⁴²⁶ Ovo pitanje se ne razjašnjava u prethodnim paragrafima 1110 do 1118 Prvostepene presude, jer se u njima samo uopšteno opisuje kako su učesnici UZP-a postali svjesni činjenja proširenih krivičnih djela “tokom perioda na koji se odnosi Optužnica”.⁴²⁷ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su “[p]reuzimanje vlasti u opštinama, lišavanje života, zatočenje, zlostavljanje, protjerivanje i oduzimanje i uništavanje imovine [...] započeli početkom aprila 1992. i tokom narednih mjeseci su ponavljani širom teritorija za koje se tvrdilo da su srpske. *To* je bio cilj rukovodstva bosanskih Srba”.⁴²⁸ Međutim, Pretresno vijeće je ovaj zaključak donijelo u kontekstu odbacivanja načina na koji je tužilaštvo protumačilo “šest strateških ciljeva”,⁴²⁹ dakle prije nego što je Pretresno vijeće uopšte i došlo do pitanja da li Krajišnik snosi odgovornost po trećem obliku UZP-a.

⁴²³ Prvostepena presuda, par. 1098: “S prihvatanjem stvarnog činjenja novih vrsta krivičnih djela i nastavljanjem doprinošenja cilju poduhvata pojavljuje se i namjera, što znači da *daljnje* činjenje takvih krivičnih djela od strane UZP-a povlači odgovornost po prvom obliku UZP-a”. (naglasak dodat).

⁴²⁴ Prvostepena presuda, par. 1099.

⁴²⁵ Prvostepena presuda, par. 1124.

⁴²⁶ Prvostepena presuda, par. 1119.

⁴²⁷ Prvostepena presuda, par. 1118. Na primjer, Pretresno vijeće je konstatovalo da su učesnici UZP-a tek u avgustu 1992. godine postali svjesni istrebljenja, a u novembru 1992. godine ubijanja koje je vršeno tokom zatočenja (*ibid.*, par. 1104, odnosno 1109).

169. Stoga, uzevši u obzir Prvostepenu presudu u cjelini, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće došlo do zaključka da Krajišnik snosi krivičnu odgovornost po trećem obliku UZP-a za *prva* činjenja proširenih krivičnih djela, to jest, prije nego što su ona postala dio zajedničkog cilja. U stvari, Pretresno vijeće je Krajišnika proglasilo odgovornim samo po prvom obliku UZP-a za daljnje činjenje tih krivičnih djela, to jest, nakon što su ona postala dio zajedničkog cilja UZP-a.

(ii) Da li je Pretresno vijeće donijelo zaključke o tome kako i kada su proširena krivična djela pridodata zajedničkom cilju UZP-a

170. Kao što se navodi gore u tekstu, ova žalbena podosnova je ograničena na navodni nedostatak zaključaka u vezi s pitanjem da li su proširena krivična djela, to jest, krivična djela koja prvobitno nisu bila obuhvaćena UZP-om, činila dio UZP-a, da bi se, kao takva, mogla pripisati Krajišniku. Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da su krivična djela deportacije i prisilnog premještanja bila prvobitna krivična djela UZP-a i da je Krajišnik od samog početka UZP-a dijelio namjeru za činjenje tih krivičnih djela. Žalbeno vijeće je zaključilo da je Pretresno vijeće u načelu konstatovalo da su druga, proširena krivična djela pridodata UZP-u nakon što su vodeći učesnici UZP-a bili obaviješteni o tome da su ona počinjena, a nisu preduzeli nikakve svrsishodne mjere da bi spriječili njihovo ponavljanje, nego su ustrajali u realizaciji zajedničkog cilja, čime su stekli namjeru za činjenje tih proširenih krivičnih djela. Shodno tome, Pretresno vijeće je konstatovalo da Krajišnik snosi krivičnu odgovornost po prvom obliku UZP-a za činjenje tih proširenih krivičnih djela *nakon* što su ona postala dio UZP-a.

171. Žalbeno vijeće konstataje da je Pretresno vijeće, da bi moglo da pripiše odgovornost za proširena krivična djela vodećim učesnicima UZP-a, uključujući i Krajišnika, stoga bilo obavezno da donese zaključke o tome (1) da li su vodeći učesnici UZP-a bili obaviješteni o tim krivičnim djelima, (2) da li je tačno da nisu preduzeli ništa da bi spriječili njihovo ponavljanje i da su ustrajali u realizaciji tog proširenja zajedničkog cilja, i (3) *kada* su proširena krivična djela postala dio zajedničkog cilja. Očito je da je Pretresno vijeće iznijelo nedovoljno zaključaka u vezi sa svaki od ovih zahtjeva.

172. Žalbeno vijeće, kao prvo, konstataje da se u dijelu Prvostepene presude koji se odnosi na zajednički cilj⁴³⁰ daje samo nekoliko “ilustrativnih” zaključaka o činjenicama⁴³¹ u vezi s tim kada je “vodećim učesnicima UZP-a” – što je izraz koji u Prvostepenoj presudi nigdje nije definisan⁴³² –

⁴³⁰ Prvostepena presuda, par. 1089-1119.

⁴³¹ Prvostepena presuda, par. 1100 (fn 2223).

⁴³² Pretresno vijeće je, po svemu sudeći, napravilo razliku između “rukovodstvene komponente” UZP-a koja se nalazila “na Palama” (par. 1087) i “lokalne komponente” (par. 1088), ali nije jasno da li izraz “vodeći učesnici UZP-a” (par. 1098) odgovara ijednoj od te dvije grupe.

postalo “poznato” da se čine proširena krivična djela.⁴³³ Pored toga, Pretresno vijeće nije donijelo nikakve zaključke koji bi bili u skladu s njegovim prethodnim navodom da bi, u svrhu uvrštavanja proširenih krivičnih djela u zajednički cilj, “vodeći učesnici UZP-a” morali da budu ne samo obaviješteni o njima, nego i da ne preduzmu nikakve svrsishodne mjere da bi spriječili njihovo ponavljanje i da istraju u realizaciji zajedničkog cilja, čime bi stekli namjeru za činjenje tih proširenih krivičnih djela.

173. Još je značajnije to što Pretresno vijeće, iako je iznijelo karakterizaciju da se “zajednički cilj [UZP-a], u njegovim kažnjivim sredstvima ostvarenja, konceptualizira kao proces koji je u toku”,⁴³⁴ nije izričito navelo u kom su konkretnom trenutku proširena krivična djela postala dio zajedničkog plana i da li su učesnici UZP-a u vezi s njima posjedovali ikakvu namjeru. Na primjer, Pretresno vijeće je konstatovalo da je ubistvo civila “*ubrzo* uvršteno među namjeravana krivična djela”,⁴³⁵ da rukovodstvo bosanskih Srba “ne samo da je *vrlo brzo* prihvatilo ubistva [...] nego je i podsticalo njihovo činjenje”⁴³⁶ i da je “oduzimanje imovine [...] *postalo* sredstvo za prisilnu promjenu nacionalnog sastava stanovništva”.⁴³⁷ Pretresno vijeće je samo načelno konstatovalo da su ti zločini “*već tokom perioda na koji se odnosi Optužnica* na nov način definisali kažnjiva sredstva ostvarenja zajedničkog cilja UZP-a”.⁴³⁸ Isto tako, u onim slučajevima u kojima je Pretresno vijeće konkretno navelo kalendarski mjesec u kojem je vodećim učesnicima UZP-a postalo poznato da se čine proširena krivična djela, ono nije preciziralo o kojem se tačno datumu radilo niti je navelo da li je Krajišnik bio među onim vodećim učesnicima UZP-a koji su došli do tih saznanja, a kamoli to u kojem su trenutku vodeći učesnici UZP-a, pored pukih saznanja o krivičnim djelima, stekli i namjeru za njihovo činjenje.

174. Pored toga, što se tiče “lokalne komponente” UZP-a,⁴³⁹ Pretresno vijeće nije donijelo nikakve zaključke o tome kada je članovima ove grupe postalo poznato da se čine proširena krivična djela. Shodno tome, Pretresno vijeće nije utvrdilo u kom trenutku su proširena krivična djela uvrštena u zajednički cilj putem učešća članova lokalne komponente UZP-a.

175. S obzirom na ove oskudne zaključke, ili njihovo potpuno odsustvo, Žalbeno vijeće nije u mogućnosti da s neophodnom preciznošću konstatuje kako i u kom trenutku je zajednički cilj UZP-

⁴³³ V., na primjer, par. 1108 (ubistvo civila izvan zatočeničkih objekata); 1109 (istrebljenje), 1111 (pljačkanje i oduzimanje imovine), 1114 (uništavanje spomenika kulture i svetišta).

⁴³⁴ Prvostepena presuda, par. 1098.

⁴³⁵ Prvostepena presuda, par. 1108 (naglasak dodat).

⁴³⁶ *Ibid.*

⁴³⁷ Prvostepena presuda, par. 1113 (naglasak dodat).

⁴³⁸ Prvostepena presuda, par. 1118 (naglasak dodat).

⁴³⁹ V. Prvostepena presuda, par. 1088.

a proširen tako da obuhvati druga krivična djela koja prvobitno nisu bila obuhvaćena njime i, shodno tome, po kojoj osnovi je Pretresno vijeće ta proširena krivična djela pripisalo Krajišniku.

176. Ni od Žalbenog vijeća ni od strana u postupku ne može se tražiti da se upuštaju u špekulisanje o značenju zaključaka Pretresnog vijeća – ili njihovog odsustva – u vezi s takvim ključnim elementom Krajišnikove individualne krivične odgovornosti kao što je obim zajedničkog cilja UZP-a. Pored toga što je samo iznijelo navod da je zajednički cilj bio “proces koji je bio u toku”,⁴⁴⁰ Pretresno vijeće je bilo dužno da tačno utvrdi kako i kada je obim zajedničkog cilja proširen, kako bi moglo Krajišniku da pripiše individualnu krivičnu odgovornost za ona krivična djela koja nisu bila dio prvobitnog plana, to jest za proširena krivična djela.

177. Na kraju, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava⁴⁴¹ zbog toga što nije donijelo zaključke koji su bili neophodni da bi se Krajišniku izrekla osuđujuća presuda u vezi sa sljedećim proširenim krivičnim djelima koja nisu bila uvrštena u prvobitni zajednički cilj UZP-a:

- progon (tačka 3), sa sljedećim djelima u osnovi: uvođenje i provođenje mjera ograničenja i diskriminacije, lišavanje života tokom i nakon napada, okrutno ili nečovječno postupanje tokom i nakon napada, protivpravno zatočenje, lišavanje života povezano sa zatočeničkim objektima, okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima, nehumani uslovi života u zatočeničkim objektima, prisilni rad na linijama fronta, korištenje živih štitova, oduzimanje ili pljačkanje imovine, te uništavanje privatne imovine, spomenika kulture i vjerskih objekata;
- istrebljenje (tačka 4); i
- ubistvo (tačka 5).⁴⁴²

178. Shodno tome, Žalbeno vijeće prihvata žalbenu podosnovu 3(B) koju je iznio *amicus curiae*, utoliko što se Krajišnik ne može proglasiti odgovornim za gorenavedena proširena krivična djela koja nisu bila dio prvobitnog zajedničkog cilja UZP-a, jer je taj cilj obuhvatao samo krivična djela deportacije i prisilnog premještanja iz tačaka 7 i 8 Optužnice, kao i iz tačke 3 Optužnice, u koju su uvrštena kao djela u osnovi progona. Stoga se osuđujuće presude za proširena krivična djela koje su

⁴⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 1098.

⁴⁴¹ U vezi s posljedicama ove greške u primjeni prava, v. dole, odjeljak III.C.11.

⁴⁴² Prvostepena presuda, par. 1095-1119. “Prvobitna” krivična djela UZP-a su: progon (tačka 3), s deportacijom i prisilnim premještanjem kao djelima u osnovi; deportacija (tačka 7); i nehumana djela (prisilno premještanje, tačka 8) (*ibid.*, par. 1097).

Krajišniku izrečene po tačkama 3, 4 i 5 poništavaju. Ostatak ovog dijela žalbene podosnove 3 (B) se odbija.

3. Okončanje UZP-a (ostatak podosnove 3(B))

(a) Argumenti strana u postupku

179. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga “što nije navelo kada su počinjeni poslednji zločini u okviru UZP-a”.⁴⁴³ Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije moralo da donosi izričite zaključke o tome kada je UZP okončan zbog toga što

[n]ije relevantno da li su učesnici UZP-a (ili drugi koji su djelovali u njihovo ime) nastavili djelovati nakon perioda koji se navodi u Optužnici. Relevantno je da je Vijeće zaključilo da je UZP postojao kada su zločini počinjeni, te da su svi zločini za koje je Krajišniku izrečena osuđujuća presuda bili počinjeni u cilju realizacije zajedničkog zločinačkog cilja.⁴⁴⁴

(b) Analiza

180. Nije sasvim jasno kakav argument *amicus curiae* ovdje nastoji da iznese. U dijelu u kojem tvrdi da je Pretresno vijeće moralo da konkretno navede kada je UZP okončan, njegova tvrdnja se mora odbaciti. Zapravo, sve što je Pretresno vijeće moralo da utvrdi jeste da su krivična djela za koja je Krajišnik osuđen bila počinjena u sklopu UZP-a, i što je i učinilo.⁴⁴⁵ U dijelu u kojem *amicus curiae* tvrdi da se u Prvostepenoj presudi ne navode jasno krivična djela za koja se Krajišnik smatra odgovornim, ta tvrdnja se mora odbaciti. Naime, Pretresno vijeće je konkretno navelo da Krajišnik snosi odgovornost za “krivična djela koja se pominju u dijelu 5” Prvostepene presude.⁴⁴⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da se u tom dijelu Prvostepene presude detaljno navodi više krivičnih djela koja su počinjena u periodu od aprila 1992. do 30. decembra 1992. godine.⁴⁴⁷ Stoga se Žalbeno vijeće uvjerilo da je Pretresno vijeće dovoljno konkretno navelo krivična djela za koja je Krajišnika proglasilo odgovornim. Shodno tome, ovaj dio žalbene podosnove 3(B) se odbija.

4. Oblik UZP-a (podosnova 3(C))

181. U okviru žalbene podosnove 3(C), *amicus curiae* iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je Krajišniku izreklo osuđujuću presudu za krivična

⁴⁴³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 143.

⁴⁴⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 71.

⁴⁴⁵ V. Prvostepena presuda, par. 1078 i dalje.

⁴⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 1078.

⁴⁴⁷ Ovo je u skladu s Optužnicom, u kojoj se optuženom na teret stavljaju krivična djela koja su počinjena u periodu od 1. jula 1991. do 30. decembra 1992. godine: Optužnica, par. 15, 18, 24, 27, kao i prilozi.

djela koja se navode u tački 3 (progon kao zločin protiv čovječnosti⁴⁴⁸), tački 4 (istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti) i tački 5 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti) na osnovu odgovornosti po “prvom obliku” UZP-a, jer Pretresno vijeće “nije utvrdilo postojanje namjere [...] koju je dijelio i [Krajišnik]” da se počine ta krivična djela. *Amicus curiae* takođe tvrdi da se Krajišnik ne može osuditi za ta krivična djela na osnovu odgovornosti po trećem obliku UZP-a zbog toga što Pretresno vijeće nije došlo do zaključka da su ta djela “bila prirodna i predvidljiva posljedica”.⁴⁴⁹ Žalbeno vijeće podsjeća da je već konstatovalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što nije donijelo zaključke koji su neophodni da bi se Krajišniku izrekla osuđujuća presuda za proširena krivična djela koja nisu bila uvrštena u prvobitni zajednički cilj UZP-a.⁴⁵⁰ Stoga su tvrdnje koje u okviru ove podosnove iznosi *amicus curiae* irelevantne.

5. Zajednički cilj (podosnova 3(D)(i))

(a) Argumenti strana u postupku

182. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je uslov da je optuženi morao da dijeli zajednički cilj s drugima zamijenilo drugim, manje zahtjevnim uslovom da je bio “u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s osobama koje su [...] izvršile zločine”.⁴⁵¹ *Amicus curiae* dalje tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što nije razmotrilo da li su postojali “opšta saglasnos[t] ili zajedničk[i] dogovo[r] koji predstavlja[ju] psihološki uzročni neksus” između Krajišnika i drugih učesnika navodnog UZP-a.⁴⁵²

183. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije zamijenilo uslov postojanja zajedničkog cilja ili svrhe manje zahtjevnim uslovom, kao i da je ispravno primijenilo pravo kada je konstatovalo da je zajednički cilj postojao i da je Krajišnik djelovao u skladu s tim ciljem.⁴⁵³ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće, time što je postavilo uslov da je Krajišnik bio “u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s osobama koje su [...] izvršile zločine u cilju ostvarenja zajedničkog cilja”,⁴⁵⁴ samo ponovilo ispravan pravni princip prema kojem se ne traži da se poimenično navede identitet svakog

⁴⁴⁸ Osim u onoj mjeri u kojoj su ovdje inkorporirana krivična djela deportacije i prisilnog premještanja.

⁴⁴⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 144.

⁴⁵⁰ V. gore, odjeljak III.C.2.

⁴⁵¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 147, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1086. V. takođe Replika *amicus curiae*, par. 47.

⁴⁵² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 148. V. takođe Replika *amicus curiae*, par. 48. *Amicus curiae* tvrdi da je uslov “opšte saglasnosti ili zajedničkog dogovora koji predstavlja psihološki uzročni neksus” priznat u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*, par. 215.

⁴⁵³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 75, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1097-1098, 1100-1101, 1104, 1115, 1118-1119.

⁴⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 1086.

pojednog učesnika UZP-a.⁴⁵⁵ I konačno, tužilaštvo tvrdi da ne postoji uslov psihološkog uzročnog nekusa da bi se nekom pripisala odgovornost za UZP.⁴⁵⁶

(b) Analiza

184. Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće zamijenilo uslov postojanja zajedničkog cilja nekim manje zahtjevnim uslovom. Premda Pretresno vijeće jeste izjavilo da je Krajišnik morao biti “u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s osobama koje su [...] izvršile zločine”,⁴⁵⁷ ono je to učinilo u kontekstu diskusije o uslovu postojanja “više osoba” vezanom za UZP – konkretnije, u sklopu objašnjenja da nije neophodno da se u potpunosti navedu svi učesnici UZP-a.⁴⁵⁸ *Amicus curiae* nije pokazao da je Pretresno vijeće praktično propustilo da zahtijeva dokaz o zajedničkom kažnjivom cilju. U stvari, prilikom rezimiranja elemenata UZP-a, Pretresno vijeće je podsjetilo da se mora dokazati “zajednički cilj koji predstavlja ili obuhvata činjenje zločina sankcionisanog Statutom”.⁴⁵⁹ Pretresno vijeće je objasnilo da:

nije potrebno da zajednički cilj bude prethodno dogovoren ili formulisan. To znači da drugi element UZP-a ne pretpostavlja pripremno planiranje ni izričit dogovor između učesnika UZP-a.⁴⁶⁰

Žalbeno vijeće je mišljenja da je Pretresno vijeće ispravno utvrdilo mjerodavno pravo.⁴⁶¹ Potom je ispravno primijenilo to pravo na tekući predmet, došavši na kraju do zaključka da je dokazano postojanje zajedničkog cilja koji je obuhvatao činjenje više krivičnih djela.⁴⁶² Argument *amicus curiae* se odbacuje.

185. Žalbeno vijeće dalje konstatuje da Pretresno vijeće nije moralo da donosi odluku o tome da li je postojala “saglasnos[t] ili zajedničk[i] dogovo[r] koji predstavlja[ju] psihološki uzročni neksus” između Krajišnika i drugih učesnika UZP-a. Suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* samo se, s tim u vezi, navodi primjer iz italijanske sudske

⁴⁵⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 76.

⁴⁵⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 77.

⁴⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 1086.

⁴⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 1086, gdje u pododjeljku 6.17.1 pod naslovom “Više osoba” stoji sljedeće:

Jasno je da se navod u paragrafu 7 Optužnice odnosi na UZP koji je činila velika i neodređena grupa osoba. Vijeće konstatuje da na osnovu dokaza nije moguće u potpunosti navesti sve učesnike tog UZP-a, a čak i kad bi bilo moguće, to nije ni poželjno ni neophodno. Neophodno je uvjeriti se da je optuženi bio u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s osobama koje su u raznim svojstvima izvršile zločine u cilju ostvarenja zajedničkog cilja ili koje su angažovale druge osobe da to učine.

⁴⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 883(ii).

⁴⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 883(ii) (reference izostavljene).

⁴⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 418; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 96, 117; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 108-109; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31.

⁴⁶² Prvostepena presuda, par. 1089-1119.

prakse,⁴⁶³ ali se pomenuti uslov ne postavlja,⁴⁶⁴ kao što se ne postavlja ni u kasnijoj praksi ovog Žalbenog vijeća ili Žalbenog vijeća MKSR-a. Ova žalbena podosnova se odbija.

6. Prvobitni cilj (podosnova 3(D)(ii))

(a) Argumenti strana u postupku

186. *Amicus curiae* iznosi argument da Pretresno vijeće nije donijelo konačan zaključak o činjenicama u vezi sa ciljem koji je UZP imao u svom začetku, već da je izjavilo da zaključak do kojeg je došlo ne isključuje mogućnost da prvobitni zločini iz okvira UZP-a nisu bili ograničeni samo na deportaciju i prisilno premještanje.⁴⁶⁵ Prema navodima *amicus curiae*, Pretresno vijeće je umjesto toga trebalo da navede da nije van razumne sumnje dokazano da su ubistvo, istrebljenje i progon prvobitno činili dio UZP-a.⁴⁶⁶

187. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće izričito konstatovalo 1) da je UZP u početku obuhvatao krivična djela deportacije i prisilnog premještanja na diskriminatornoj osnovi i 2) da su dodatna krivična djela, čak i ako nisu bila u sklopu prvobitnih krivičnih djela, ubrzo postala namjeravana kao sredstvo za postizanje zajedničkog zločinačkog cilja.⁴⁶⁷ Sa stajališta tužilaštva, “opaska Pretresnog vijeća da postoji mogućnost da prvobitna krivična djela UZP-a nisu bila ograničena samo na deportaciju i prisilno premještanje ne slabi ovaj zaključak”.⁴⁶⁸

(b) Analiza

188. Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je *amicus curiae* pokazao da Prvostepena presuda sadrži ikakvu grešku. Pretresno vijeće je očito donijelo konačne zaključke o tome koja su krivična djela bila prvobitno obuhvaćena UZP-om:

Vijeće zaključuje da su krivična djela deportacije i prisilnog premještanja (za koja se optuženi tereti u tačkama 7 i 8 Optužnice i koja su uvrštena u optužbu za progon u tački 3) bila nužno sredstvo za ostvarenje zajedničkog cilja prisilnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz velikih dijelova Bosne i Hercegovine. Vijeće će ta krivična djela nazivati “prvobitnim” krivičnim djelima. To su bila krivična djela koja su činila zajednički cilj UZP-a krajem marta 1992., kada je optuženi pozvao da se “počne ovo što smo se dogovorili: etničko razdvajanje na terenu”.⁴⁶⁹

⁴⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 215.

⁴⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 220-227.

⁴⁶⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 149, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1098, 1118.

⁴⁶⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 150.

⁴⁶⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 78-79.

⁴⁶⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 80.

⁴⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 1097. V. takođe par. 1118:

Vijeće nalazi da su u ranim fazama kampanje bosanskih Srba zajednički cilj UZP-a činili diskriminatorna deportacija i prisilno premještanje, ali da je učesnicima UZP-a, među kojima je

Pretno vijeće je potom izjavilo da je moguće da je UZP od svog početka obuhvatao i druga krivična djela, ali da se to ne može utvrditi na osnovu izvedenih dokaza.⁴⁷⁰ Stoga je Pretno vijeće, praktično, konstatovalo da nije van razumne sumnje dokazano da su ubistvo, istrebljenje i progon prvobitno činili dio UZP-a. Ova žalbena podosnova se odbija.

7. “UZP kao proces koji je u toku” (podosnova 3(D)(iii))

189. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je konstatovalo da je UZP tokom svog postojanja proširen; po njegovom mišljenju, koncept UZP-a kao “procesa koji je u toku” nema uporište ni u međunarodnom običajnom pravu ni u praksi ovog Međunarodnog suda i u suprotnosti je s načelom legaliteta.⁴⁷¹ Žalbeno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Pretno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što nije donijelo zaključke koji su bili nužni da bi se Krajišniku izrekla osuđujuća presuda u vezi sa proširenim krivičnim djelima koja nisu bila obuhvaćena prvobitnim zajedničkim ciljem UZP-a.⁴⁷² Stoga su tvrdnje koje u okviru ove žalbene podosnove iznosi *amicus curiae* irelevantne.

8. Dokaz o zajedničkom cilju (podosnova 3(D)(iv))

(a) Argumenti strana u postupku

190. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretno vijeće napravilo grešku 1) oslonivši se u velikoj mjeri na uopštene izjave – kao što je Krajišnikov poziv poslanicima da se “počne ovo što smo se dogovorili: etničko razdvajanje na terenu”⁴⁷³ – prilikom donošenja zaključka da je postojao zajednički cilj koji je obuhvatao činjenje konkretnih krivičnih djela⁴⁷⁴; i 2) “zaključivši da podrška opštim političkim ciljevima, poput 'etničkog razdvajanja' nužno predstavlja namjeru da se počine konkretna krivična djela” i propustivši da razmotri da li je bilo moguće na osnovu njih razumno doći do drugačijih zaključaka.⁴⁷⁵ *Amicus curiae* takođe tvrdi da je Pretno vijeće pomiješalo elemente komandne odgovornosti s UZP-om kada je konstatovalo da je činjenica da učesnici UZP-a nisu preduzeli svrsishodne mjere da bi spriječili ponavljanje novih krivičnih djela relevantan element koji pokazuje da je došlo do proširenja kažnjivih sredstava za ostvarenje cilja.⁴⁷⁶ Nadalje, *amicus curiae* tvrdi da je Pretno vijeće napravilo grešku zbog toga što je smatralo da je Krajišnikov propust da preduzme svrsishodne mjere relevantan usprkos tome što je izričito konstatovalo da dokazi ne

bio i optuženi, uskoro postalo jasno da ostvarenje zajedničkog cilja, zapravo, obuhvata činjenje jednog šireg niza zločina.

⁴⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 1098, 1118.

⁴⁷¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 151.

⁴⁷² V. gore, odjeljak III.C.2.

⁴⁷³ Prvostepena presuda, par. 1097, gdje se citira dokazni predmet P65, separator 109, str. 12.

⁴⁷⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 154.

⁴⁷⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 155.

pokazuju da je Krajišnik imao materijalnu mogućnost da spriječi ili kazni glavne počinioce proširenih krivičnih djela ili da protiv njih preduzme krivične ili disciplinske mjere.⁴⁷⁷

191. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije zamaglilo razliku između opštih političkih ciljeva i zajedničkog zločinačkog cilja, niti je napravilo grešku zbog toga što je svoje zaključke zasnovalo na širokom spektru raznolikih dokaza, među kojima su bile i političke izjave.⁴⁷⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da Pretresno vijeće nije pomiješalo odgovornost nadređenog sa UZP-om: kao prvo, Pretresno vijeće je propust učesnika UZP-a da preduzmu mjere i spriječe ponovno činjenje novih krivičnih djela smatralo dijelom dokazne osnove iz koje se može izvući zaključak o njihovoj *mens rea*, a ne njihovim doprinosom zločinačkom cilju; kao drugo, Pretresno vijeće je ovaj propust, zajedno s ustrajnom realizacijom prvobitnog zajedničkog cilja, ispravno uzelo kao dokaz da su učesnici UZP-a posjedovali namjeru da nova krivična djela budu dodatna kažnjiva sredstva neophodna za ostvarenje zajedničkog zločinačkog cilja.⁴⁷⁹

(b) Analiza

192. Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće zamaglilo razliku između opštih političkih ciljeva i zajedničkog zločinačkog cilja UZP-a ili da je pogriješilo zbog toga što se oslonilo na Krajišnikove političke izjave prilikom donošenja zaključka o postojanju UZP-a i namjere za činjenje konkretnih krivičnih djela. *Amicus curiae* upućuje samo na jednu Krajišnikovu izjavu – Krajišnikov poziv poslanicima da se “počne ovo što smo se dogovorili: etničko razdvajanje na terenu” – ali ne objašnjava zašto se na takvu izjavu nije trebalo oslanjati i zbog čega to obesnažuje zaključke Pretresnog vijeća koji su zasnovani na širokom spektru raznolikih dokaza.⁴⁸⁰ Žalbeno vijeće je mišljenja da se Pretresno vijeće moglo razumno osloniti na takvu izjavu, zajedno uz druge dokaze, prilikom donošenja zaključka 1) da je postojao zajednički cilj prisilnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa velikih područja Bosne i Hercegovine i 2) da je Krajišnik posjedovao namjeru za činjenje raznih krivičnih djela smišljenih u cilju ostvarenja tog cilja. Žalbeno vijeće takođe odbacuje tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što nije razmotrilo mogućnost izvođenja drugačijih zaključaka. Pretresno vijeće nije moralo da iznosi diskusiju o drugačijim zaključcima koje je razmatralo, ukoliko je bilo uvjereno da je zaključak pri kojem je ostalo bio jedini razuman.

⁴⁷⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 156, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1098.

⁴⁷⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 157. *Amicus curiae* dodaje da “dokazi pred Vijećem nisu pokazali da je [Krajišnik] imao efektivnu kontrolu nad političkim i državnim organima bosanskih Srba ili snagama bosanskih Srba, te da je stoga imao stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni zločine koje su oni počinili”: Replika *amicus curiae*, par. 52.

⁴⁷⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 83.

⁴⁷⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 84.

⁴⁸⁰ Koji se razmatraju u čitavom dijelu 6 Prvostepene presude i koji su rezimirani u pododjeljku 6.17.2 (par. 1089-1119).

193. Žalbeno vijeće takođe nije uvjeren u tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće pomiješalo elemente komandne odgovornosti s UZP-om. Pretresno vijeće je izjavilo da je “[p]roširenje kažnjivih sredstava ostvarenja cilja dokazano ako vodeći učesnici UZP-a, obaviješteni o novim vrstama krivičnih djela koja su počinjena u cilju ostvarenja zajedničkog cilja, ne preduzmu svrsishodne mjere da spriječe ponavljanje takvih krivičnih djela, već ustraju u ostvarenju zajedničkog cilja UZP-a”.⁴⁸¹ Izbor riječi Pretresnog vijeća (“svrsishodne mjere da spriječe”) nije najsretniji jer se podudara s pravnim uslovima u kontekstu odgovornosti nadređenog, tako da to može da izazove određenu zbrku. Usprkos tome, Žalbeno vijeće se slaže s tim da propust da se preduzmu svrsishodne mjere da bi se spriječilo ponavljanje proširenih krivičnih djela može da predstavlja jedan od faktora koje treba uzeti u obzir prilikom utvrđivanja da li dokazi pokazuju da su učesnici UZP-a prihvatili proširenje kažnjivih sredstava u cilju realizacije zajedničkog cilja.

194. *Amicus curiae* takođe iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku jer je smatralo da je Krajišnikov propust da preduzme svrsishodne mjere u cilju sprečavanja ponavljanja zločina relevantan za pitanje postojanja i razmjera zajedničkog cilja, iako je u isto vrijeme konstatovalo da Krajišnik nije imao materijalnu mogućnost da spriječi te zločine.⁴⁸² Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da se ne može zaključiti da je Krajišnik lično imao efektivnu kontrolu (u smislu člana 7(3) Statuta) nad političkim i državnim organima bosanskih Srba i snagama bosanskih Srba, ali da je dokazano da je Krajišnik imao određenu vlast i uticaj nad tim organima,⁴⁸³ da je “imao nadležnost da interveniše”,⁴⁸⁴ ali da je propustio da tu nadležnost primijeni.⁴⁸⁵ Po mišljenju Žalbenog vijeća, Pretresno vijeće je moglo s pravom da smatra da je ovaj propust da interveniše jedan od elemenata koji dokazuju da je Krajišnik prihvatio određene zločine, čak i ako možda lično nije imao efektivnu kontrolu nad političkim i državnim organima bosanskih Srba i snagama bosanskih Srba. Ova žalbena podosnova se odbija.

9. *Mens rea* (podosnova 3(E) i osnova 7)

(a) Argumenti strana u postupku

195. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je Krajišnika osudilo ne zahtijevajući da se van razumne sumnje dokaže tražena *mens*

⁴⁸¹ Prvostepena presuda, par. 1098.

⁴⁸² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 157.

⁴⁸³ Prvostepena presuda, par. 1121(e).

⁴⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 1119.

⁴⁸⁵ S tim u vezi, v., na primjer, Prvostepena presuda, par. 955:

Vijeće nije pronašlo nikakve dokaze o tome da je optuženi ikad pokušao da brani Muslimane u Skupštini ni da je ikad pokušao da spriječi bilo kojeg skupštinskog poslanika u bilo čemu što je bilo usmjereno protiv Muslimana, niti da je ikad pokušao da se suprotstavi zagovaračima ekstremnih stavova riječima “Šta ti pričaš?”

rea u vezi s pojedinačnim učesnicima UZP-a.⁴⁸⁶ On tvrdi da je Pretresno vijeće, prilikom analiziranja koncepta UZP-a kao “procesa koji je bio u toku”, uslov “zajedničke namjere” učesnika UZP-a razvodnilo “manje zahtjevnim uslovom (i) svijesti o novim krivičnim djelima, (ii) nepreduzimanja mjera da se takva krivična djela spriječe (iii) i istrajnosti u realizaciji zajedničkog cilja”.⁴⁸⁷ *Amicus curiae* takođe tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je svoj zaključak o postojanju namjere zasnovalo neposredno na zaključcima o znanju i značajnom pomaganju, a da prethodno nije donijelo neophodne zaključke na osnovu dokaza koji su mu predočeni, niti se zapitalo da li je razumno moglo da dođe i do drugačijih zaključaka.⁴⁸⁸

196. *Amicus curiae* takođe tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je propustilo da utvrdi Krajišnikovu *mens rea* i što je samo uputilo na informacije koje su stizale do “rukovodstva bosanskih Srba”.⁴⁸⁹ Kako tvrdi *amicus curiae*, Pretresno vijeće je “naprosto doda[lo]” nova krivična djela u UZP, bez obzira na to kad su počinjena i kada je rukovodstvo bosanskih Srba saznalo za njih.⁴⁹⁰ On takođe iznosi argument da dodatni dokazi u vidu svjedočenja Radovana Karadžića pokazuju da Krajišnik nije imao kažnjivo stanje svijesti.⁴⁹¹

197. *Amicus curiae* dalje tvrdi da je Pretresno vijeće prebacilo teret dokazivanja na Krajišnika zbog toga što je od njega zahtijevalo da dokaže da su mu određene informacije “uskraćivane”.⁴⁹² On iznosi argument da je nekoliko zaključaka iz Prvostepene presude u vezi s Krajišnikovom *mens rea* zasnovano na pukim nagađanjima.⁴⁹³

⁴⁸⁶ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 45.

⁴⁸⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 161.

⁴⁸⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 162 (gdje se citira *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića* (interlokutorno), predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*), Izdvojeno mišljenje sudije Hunta, fn 39) i 163; Replika *amicus curiae*, par. 53.

⁴⁸⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 164.

⁴⁹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 164.

⁴⁹¹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 91-93, gdje se upućuje na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 213-215; AD3, str. 11-12, 14; TŽ. 589.

⁴⁹² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 165, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 892.

⁴⁹³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 214, gdje se osporavaju sljedeći zaključci Pretresnog vijeća:

- (a) da je informacija o preuzimanju vlasti u opštinama došla do Krajišnika (Prvostepena presuda, par. 940);
- (b) da je Krajišnik znao za saradnju JNA sa bosanskim Srbima u njihovom preuzimanju vlasti (Prvostepena presuda, par. 947);
- (c) da su da su informacije o prisilnom raseljavanju bosanskih Muslimana saopštavane Krajišniku i da istovremeno “Vijeće ne zaključuje da je optuženi i sam primao dotične izvještaje” (iako *amicus curiae* ne navodi nijedan konkretan paragraf Prvostepene presude, on, po svemu sudeći, upućuje na par. 1024 te Presude);
- (d) da je Krajišnik znatno prije avgusta 1992. godine znao “mnoge činjenice” o zatočenju civila (Prvostepena presuda, par. 1037); i

198. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće, konstatovavši da je Krajišnik posjedovao namjeru da se krivična djela izvrše, ispravno definisalo i primijenilo standard dokazivanja (to jest, van razumne sumnje),⁴⁹⁴ kao i mjerodavno pravo u vezi s *mens rea* za UZP⁴⁹⁵ i standard za izvođenje zaključaka iz posrednih dokaza.⁴⁹⁶ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće svoje zaključke zasnovalo na velikom korpusu kako neposrednih, tako i posrednih dokaza, putem kojih je van razumne sumnje dokazano da je Krajišnik znao za proširena krivična djela i da je podržavao njihovo činj enje.⁴⁹⁷

199. Na kraju, tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće nije prebacilo teret dokazivanja na Krajišnika, nego je, zapravo, konstatovalo da nema nikakvih dokaza koji bi pobili obiman dokazni materijal na osnovu kojeg se vidi da je on bio dobro obaviješten i da je čak aktivno tražio informacije.⁴⁹⁸

(b) Analiza

200. *Amicus curiae*, kao prvo, iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je razvodnilo uslov postojanja “zajedničke namjere” i umjesto njega zahtijevalo samo (i) obaviještenost o novim krivičnim djelima, (ii) nepreduzimanje mjera da se takva krivična djela spriječe (iii) i istrajnost u realizaciji zajedničkog cilja. Žalbeno vijeće nije uvjeren o ovim argumentom. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće ispravno definisalo *mens rea* koja se traži kod prvog oblika UZP-a, objasnivši da se mora pokazati da su “učesnici u UZP-u, uključujući optuženog, imali isto stanje svijesti, to jest stanje svijesti da zločin ili zločine sankcionisane Statutom koji čine dio cilja treba izvršiti”;⁴⁹⁹ Pretresno vijeće je potom, na osnovu posrednih dokaza, došlo do zaključka da su Krajišnik i ostali učesnici UZP-a stekli tu zajedničku namjeru za činj enje proširenih krivičnih djela.⁵⁰⁰ Stoga, kada je Pretresno vijeće konstatovalo da se “[s] prihvatanjem stvarnog činj enja novih vrsta krivičnih djela i nastavljanjem doprinošenja cilju

(e) da je Krajišnik znao za bolesti zatočenika koje je trebalo pomilovati, što je zaključak koji se potkrepljuje sljedećim argumentom: “Vojni tužilac *bi* Predsjedništvu iznio razloge” (Prvostepena presuda, par. 1062 (naglasak dodao *amicus curiae*)).

Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 213 i 215, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 970, 974, 1056.

⁴⁹⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 85 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1201) i 86 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 974-975, 996, 1089-1090, 1094, 1108, 1115, 1119).

⁴⁹⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 85, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 883.

⁴⁹⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 85 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 890, 1196) i 87 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 890, 1098). Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 159-166.

⁴⁹⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88-94.

⁴⁹⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 95.

⁴⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 883(ii), gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 227.

⁵⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1098, 1118. V. takođe par. 890, gdje je Pretresno vijeće navelo da su neki zaključci u vezi s Krajišnikovom “obaviještenošću [...] o događajima, prihvatanju novih okolnosti i generalnom posjedovanju namjere tokom perioda na koji se odnosi Optužnica” zasnovani na pouzdanim zaključcima izvedenim iz drugih pouzdanih dokaza.

poduhvata pojavljuje i namjera”,⁵⁰¹ ono nije postavilo drugačiji standard za *mens rea*, nego je jednostavno objasnilo osnovu za svoj zaključak o namjeri Krajišnika i ostalih učesnika UZP-a u vezi s proširenim krivičnim djelima. To ne predstavlja grešku u primjeni prava.

201. *Amicus curiae* takode tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava i grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog toga što je svoj zaključak o Krajišnikovoj *mens rea* zasnovalo neposredno na zaključcima o znanju i značajnoj pomoći, kao i zbog toga što je zaključilo da je Krajišnik posjedovao traženu *mens rea* za činjenje krivičnih djela u okviru UZP-a – kako *prvobitnih* krivičnih djela, tako i *proširenih* krivičnih djela.⁵⁰²

202. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće s oprezom donosilo zaključke u vezi s Krajišnikovom namjerom. Očigledno je da je Pretresno vijeće bilo svjesno toga da, prije nego što na osnovu posrednih dokaza donese zaključak o činjenicama, mora da utvrdi da li je na osnovu tih dokaza moguće doći do drugačijih razumnih zaključaka.⁵⁰³ Pretresno vijeće je naglasilo da “se na osnovu toga što je neka osoba bila obaviještena, a nastavila je svoje učešće, može izvući zaključak o njenoj namjeri” i izjavilo da, stoga, “informacije koje je optuženi dobio tokom tog perioda predstavljaju važan element za utvrđivanje njegove odgovornosti”.⁵⁰⁴

203. Kao što se navodi gore u tekstu,⁵⁰⁵ Pretresno vijeće nije donijelo neophodne zaključke o *mens rea* učesnika UZP-a u vezi s *proširenim* krivičnim djelima. Pretresno vijeće je konstatovalo da su ta krivična djela postala obuhvaćena zajedničkim ciljem onda kada su vodeći učesnici UZP-a bili obaviješteni o njima, a nisu preduzeli svrsishodne mjere da spriječe njihovo ponavljanje, već su ustrajali u realizaciji zajedničkog cilja UZP-a.⁵⁰⁶ Pretresno vijeće, međutim, nije konstatovalo u kojem trenutku su vodeći učesnici UZP-a postali svjesni svakog od raznih proširenih krivičnih djela. Isto tako, nema nikakvih zaključaka o tome kada su učesnici UZP-a iz lokalne komponente postali svjesni proširenih krivičnih djela. S obzirom na odsustvo tih zaključaka, Žalbeno vijeće konstatuje

⁵⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1098.

⁵⁰² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 162 (gdje se poziva na fusnotu 39 iz Izdvojenog mišljenja sudije Davida Hunta u Odluci u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*), 163, 212-215. Replika *amicus curiae*, par. 53. U vezi s tvrdnjom *amicus curiae* da je Pretresno vijeće propustilo da donese neophodne zaključke u vezi s Krajišnikovom namjerom za prva činjenja proširenih krivičnih djela, v. gore, odjeljak III.C.2.

⁵⁰³ Prvostepena presuda, par. 1196:

Vijeće se prilikom formulisanja svojih nalaza u izvjesnoj mjeri oslonilo na zaključke koje je izvuklo iz posrednih dokaza. Nalaz mora da bude više od razumnog zaključka izvedenog iz okolnosti; on mora da bude *jedini* razuman zaključak. (naglasak u originalu, reference izostavljene).

V. takode Prvostepena presuda, par. 1201 (“Optuženi mora biti oslobođen odgovornosti ako osim krivice optuženog postoji ikakvo drugo razumno tumačenje dokaza koje je prihvatilo Vijeće”).

⁵⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 890 (naglasak dodat). V. takode *ibid.*, par. 892-893.

⁵⁰⁵ V. gore, odjeljak III.C.2.

⁵⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1098.

da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je Krajišniku izreklo osuđujuću presudu za proširena krivična djela.⁵⁰⁷

204. Što se tiče zaključaka Pretresnog vijeća o *mens rea* učesnika UZP-a u vezi s prvobitnim krivičnim djelima,⁵⁰⁸ u svjetlu količine i kvaliteta informacija o prvobitnim krivičnim djelima koje su dostavljene Krajišniku i ostalim učesnicima UZP-a,⁵⁰⁹ te činjenice da on nije intervenisao da bi spriječio ponavljanje zločina,⁵¹⁰ kao i njegove istrajnosti u realizaciji UZP-a,⁵¹¹ Žalbena vijeće se uvjerilo da *amicus curiae* nije pokazao ni da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava ni da nijedan razuman prevoditelj o činjenicama ne bi konstatovao da je zaključak da su Krajišnik i ostali učesnici UZP-a posjedovali *mens rea* u vezi s prvobitnim krivičnim djelima jedini mogući zaključak koji se može razumno izvesti na osnovu predočenih dokaza.

205. Što se tiče svjedočenja Radovana Karadžića, Žalbena vijeće se nije uvjerilo da puke reference na ograničene dijelove Karadžićevog iskaza⁵¹² i na Karadžićevu izjavu na osnovu pravila 92ter⁵¹³ koje navodi *amicus curiae* dovode u pitanje obimne dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja gorepomenutih zaključaka o Krajišnikovoj *mens rea* u vezi s prvobitnim krivičnim djelima.⁵¹⁴ Žalbena vijeće se, stoga, nije uvjerilo da Karadžićeva izjava na osnovu pravila 92ter i njegovo svjedočenje predstavljaju osnovu za razumnu sumnju koja bi navela Žalbena vijeće da poništi zaključak o Krajišnikovoj *mens rea* u vezi s prvobitnim krivičnim djelima.

⁵⁰⁷ V. gore, odjeljak III.C.2.

⁵⁰⁸ V. gore, odjeljak III.C.2. V. takode Prvostepena presuda, par. 911-912, 1097. V. takode *ibid.*, par. 1119 (“On je htio da se veliki broj Muslimana i Hrvata iseli s teritorija pod kontrolom bosanskih Srba”).

⁵⁰⁹ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 964 (Dragan Đokanović je izvijestio Krajišnika o svojim saznanjima u vezi s protjerivanjem ljudi iz njihovih domova); 1021-1022 (Mandić učestvuje u razgovoru o politici etničkog čišćenja); 1023 (Krajišnik je na zasjedanju Skupštine obaviješten o preuzimanju vlasti na Ilidži i etničkom čišćenju koje je izvršeno u toj opštini); 1024 (“o prisilnom raseljavanju Muslimana izvještaji su putem komandnog lanca VRS-a podnošeni Glavnom štabu, pa time i generalu Mladiću, koji je obavještavao članove Predsjedništva [...]” i “Vijeće ne zaključuje da je optuženi i sam primao dotične izvještaje”); 1025 (general Talić govori o nastojanjima da se izbjegli Muslimani i Hrvati protjeraju u centralnu Bosnu); 1027 (Krajišnik je prisustvovao jednom sastanku u Banjaluci na kojem se Radovan Karadžić žalio na to da “nije preduzeto dovoljno da se iz Banje Luke uklone Muslimani i Hrvati”); 1028 (Radoslav Brdanin je pohvalio “napore na čišćenju” u Prijedoru); 1031 (pitanje “etničkog čišćenja” pokrenuto je na sastancima sa Herbertom Okunom i Cyrusom Vanceom u Ženevi); i 1041 (razgovor između Krajišnika i Momčila Mandića o, pored ostalog, prisilnom raseljavanju civila).

⁵¹⁰ S tim u vezi, v. gore, odjeljak III.C.8(b).

⁵¹¹ U vezi s Krajišnikovom ustrajnošću u provođenju UZP-a, v., na primjer, Prvostepena presuda, par. 1115.

⁵¹² Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 91-93, gdje se upućuje na TŽ. 589.

⁵¹³ Dokazni predmet AD3, str. 11-12, 14.

⁵¹⁴ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 964 (Dragan Đokanović je izvijestio Krajišnika o svojim saznanjima u vezi s protjerivanjem ljudi iz njihovih domova); 1021-1022 (Mandić učestvuje u razgovoru o politici etničkog čišćenja); 1023 (Krajišnik je na zasjedanju Skupštine obaviješten o preuzimanju vlasti na Ilidži i etničkom čišćenju koje je izvršeno u toj opštini); 1024 (“o prisilnom raseljavanju Muslimana izvještaji su putem komandnog lanca VRS-a podnošeni Glavnom štabu, pa time i generalu Mladiću, koji je obavještavao članove Predsjedništva [...]” i “Vijeće ne zaključuje da je optuženi i sam primao dotične izvještaje”); 1027 (Krajišnik je prisustvovao jednom sastanku u Banjaluci na kojem se Radovan Karadžić žalio na to da “nije preduzeto dovoljno da se iz Banje Luke uklone Muslimani i Hrvati”); 1031 (pitanje “etničkog čišćenja” pokrenuto je na sastancima sa Herbertom Okunom i Cyrusom Vanceom u Ženevi); i 1041 (razgovor između Krajišnika i Momčila Mandića o, pored ostalog, prisilnom raseljavanju civila).

206. Žalbeno vijeće, pored toga, konstatuje da je argument koji je iznio *amicus curiae*, da je Pretresno vijeće Krajišniku nametnulo teret da dokaže da su mu informacije bile “uskraćivane”, bez merituma.⁵¹⁵ Zapravo, Pretresno vijeće je konstatovalo da su, zbog same strukture rukovodstva bosanskih Srba, članovi tog rukovodstva, a posebno Krajišnik i Radovan Karadžić, dijelili najosjetljivije informacije.⁵¹⁶ Krajišnik nije bio samo dobro obaviješten, nego je aktivno nastojao da dode do detaljnih informacija o razvoju događaja.⁵¹⁷ To što je Pretresno vijeće, prilikom donošenja svojih zaključaka o dokazima u cjelini, u vezi s Krajišnikovim saznanjima o događajima navelo da on nije predočio nikakve pobijajuće dokaze, ne predstavlja prebacivanje tereta dokazivanja na optuženog.

207. Na kraju, argumenti *amicus curiae* da je nekoliko zaključaka Pretresnog vijeća zasnovano na pukim nagađanjima odbijaju se zbog toga što nisu ničim potkrijepljeni i što su nerazumni,⁵¹⁸ kao i zbog toga što zanemaruju dokaze koji leže u osnovi svakog od osporenih zaključaka.⁵¹⁹

208. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je propustilo da donese zaključak da je Krajišnik imao *mens rea* u vezi s proširenim krivičnim djelima. Ostatak ove žalbene podosnove se odbija.

10. Značajan doprinos UZP-u (podosnova 3(F))

(a) Argumenti strana u postupku

209. *Amicus curiae* iznosi argument da Krajišnikovi postupci koje navodi Pretresno vijeće ne predstavljaju doprinos UZP-u koji je u dovoljnoj mjeri značajan da bi opravdao to što se on tereti krivičnom odgovornošću za zločine u okviru UZP-a.⁵²⁰ On daje sljedeće objašnjenje:

Vijeće je smatralo da je [Krajišnik], zato što nije spriječio huškačke izjave skupštinskih poslanika, kao predsjednik Skupštine, zapravo poticao i prihvatao njihove izjave. Time ono prešutno priznaje da sam [Krajišnik] nije davao huškačke izjave. Isto tako, Vijeće zanemaruje ulogu koju predsjednik zakonodavne skupštine ima prema Ustavu, a koja nije u tome da ušutkava govornike, već da olakšava poslanicima da dođu do riječi, drugim riječima, da im dopušta da govore. Predsjednik skupštine se ne može smatrati odgovornim za sve što je rečeno u parlamentarnoj

⁵¹⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 165.

⁵¹⁶ Prvostepena presuda, par. 892-893.

⁵¹⁷ Prvostepena presuda, par. 893.

⁵¹⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 214.

⁵¹⁹ Suprotno tvrdnji *amicus curiae* (Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 213), Pretresno vijeće je svoj zaključak o tome da je Krajišnik znao za naoružavanje bosanskih Srba zasnovalo ne samo na Krajišnikovom svjedočenju u sudnici, nego i na drugim dokazima koji pokazuju da je SDS počeo da naoružava srpsko stanovništvo i da je rukovodstvo SDS-a, a posebno Krajišnik, znalo za pripreme za samoodbranu (v. Prvostepena presuda, par. 35-36 i fn 62, par. 927-928). Pored toga, nije bilo nerazumno od Pretresnog vijeća što je uputilo na T. 25284-25286, koji se odnosi na ispitivanje Krajišnika u vezi s jednim telefonskim razgovorom iz 1991. godine, u kojem ga Rajkoć, predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, obavještava o (planiranoj) kupovini hiljadu automatskih pušaka.

⁵²⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 167-168. U ovom kontekstu, *amicus curiae* podsjeća da je Žalbeno vijeće u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* (par. 427) naglasilo da doprinos optuženog UZP-u mora da dosegne određeni nivo značaja da bi mu se mogla pripisati krivična odgovornost za počinjena krivična djela.

skupštini. Tim pristupom se, po svemu sudeći, uslov "sprečavanja/kažnjavanja" za utvrđivanje komandne odgovornosti spaja s UZP-om.⁵²¹

210. *Amicus curiae* takođe navodi da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključak da određeni Krajišnikovi postupci jesu koincidirali sa zajedničkim ciljem UZP-a i da su bili u skladu s tim ciljem. S tim u vezi, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće smatralo da je Krajišnikov glavni doprinos UZP-u bilo uspostavljanje i podržavanje struktura Srpske demokratske stranke (dalje u tekstu: SDS). On dalje tvrdi da SDS nije proglašen zločinačkom organizacijom i da, stoga, učesće u uspostavljanju struktura SDS-a nije kažnjivo.⁵²²

211. Na kraju, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog toga što je konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u UZP-u, iako su dokazi u vezi s tim bili nedovoljni.⁵²³

212. Tužilaštvo odgovara da su tvrdnje koje iznosi *amicus curiae* nepotkrijepljene, da ne ispunjavaju standarde preispitivanja u žalbenom postupku i da, stoga, trebaju biti odbačene bez razmatranja.⁵²⁴ Po mišljenju tužilaštva, Pretresno vijeće je donijelo mnoštvo zaključaka u vezi s Krajišnikovim doprinosom UZP-u, koji je obuhvatao "koordinacijsku, rukovodeću i nadzornu funkciju u provođenju UZP-a koje je vršio na raznim visokim političkim položajima na kojima je bio, služeći se ovlaštenjima koja je imao nad organima i pojedincima koji su bili umiješani u izvršenje krivičnih djela".⁵²⁵

213. Tužilaštvo navodi da Pretresno vijeće, suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*, nije konstatovalo da se Krajišnikov doprinos UZP-u sastojao od njegovog propusta da spriječi druge poslanike u skupštini bosanskih Srba da daju huškačke izjave; zapravo, Pretresno vijeće je njegovo prisustvo i ponašanje za vrijeme skupštinskih rasprava uzelo u obzir kao jedan od faktora koji pokazuju da je znao za krivična djela, da ih je podržavao i da je namjeravao da ona budu izvršena.⁵²⁶ Nadalje, tužilaštvo napominje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je i sam Krajišnik davao huškačke izjave.⁵²⁷

214. U vezi s argumentom *amicus curiae* da Pretresno vijeće nije trebalo da uzme u obzir Krajišnikove radnje na uspostavljanju struktura SDS-a, tužilaštvo odgovara kako slijedi:

⁵²¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 169 (naglasak u originalu).

⁵²² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 170.

⁵²³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 172.

⁵²⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 98.

⁵²⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 99, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1120-1121, kao i par. 140, 975, 987, 1002, 1119, 1158-1160.

⁵²⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 100.

⁵²⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 101, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 46, 73, 115, 194, 901, 911, 917, 923, 954, 1015, 1092, 1121.

Taj argument predstavlja krivo tumačenje analize Vijeća. Vijeće je zaključilo da je Krajišnik svoj glavni doprinos realizaciji zajedničkog zločinačkog cilja dao služeći se ovlaštenjima i uticajem koje je imao zahvaljujući svom visokom položaju u rukovodstvu bosanskih Srba. Vijeće je zaključilo da je “svoju političku umješnost koristio i na lokalnom i na međunarodnom planu kako bi omogućio ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a putem zločina koje je ostvarenje tog cilja podrazumijevalo”. Vijeće je opisalo stvaranje SDS-a i Krajišnikovu ulogu u stvaranju struktura SDS-a u dijelu 2. Prethodni politički događaji. Na taj način je navelo organe koje je Krajišnik mogao kontrolisati i njegova ovlaštenja koja su iz toga proizlazila. U tim zaključcima se, u biti, navode sredstva koja su Krajišnika stajala na raspolaganju za realizaciju zajedničkog zločinačkog cilja, nakon što je ovaj postao operativan krajem marta 1992. Ti zaključci ne pokazuju da je Vijeće pogriješilo kada je uzelo u obzir njegove postupke koji su prethodili zajedničkom zločinačkom cilju. [...]

Kako bilo da bilo, Vijeće nije zaključilo da je Krajišnikova uloga u osnivanju stranke SDS predstavljala doprinos UZP-u nego da je on UZP-u doprinio “podrškom ili održavanjem organa SDS-a i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou”. Iz paragrafa 1120 je jasno da Krajišnikovo učešće proizilazi iz toga što je on te strukture mogao kontrolisati nakon što se počelo s realizacijom zajedničkog zločinačkog cilja, a ne iz samog osnivanja stranke SDS.⁵²⁸

Tužilaštvo takođe tvrdi da činjenica da SDS nije proglašen protivzakonitom organizacijom nije relevantna, budući da doprinos učesnika UZP-a ne mora sam po sebi da bude protivzakonit.⁵²⁹

(b) Analiza

215. Žalbeno vijeće podsjeća da učešće optužene osobe u UZP-u ne mora da obuhvati činjenje nekog krivičnog djela, nego da može da bude u vidu pomaganja ili davanja doprinosa realizaciji zajedničkog cilja ili svrhe.⁵³⁰ Doprinos ne mora da bude neophodan ili znatan, ali bi trebalo da se radi, u najmanju ruku, o značajnom doprinosu krivičnim djelima za koja je optuženi proglašen odgovornim.⁵³¹

216. U tekućem predmetu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik zauzima centralno mjesto u UZP-u jer on “nije samo učestvovao u ostvarenju zajedničkog cilja, nego je bio jedan od pokretača njegovog ostvarenja”. Pretresno vijeće je konstatovalo da se Krajišnikov ukupni doprinos UZP-u ogleda

u njegovoj pomoći osnivanju i održavanju kontinuiteta SDS-a i državnih struktura koje su odigrale značajnu ulogu u činjenju zločina. On je takođe svoju političku umješnost koristio i na lokalnom i na međunarodnom planu kako bi omogućio ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a putem zločina koje je ostvarenje tog cilja podrazumijevalo.⁵³²

⁵²⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 103 i 105 (reference izostavljene).

⁵²⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 105.

⁵³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Babić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 466; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 31 i 81; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(iii).

⁵³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430.

⁵³² Prvostepena presuda, par. 1119-1120.

Konkretnije, Pretresno vijeće je konstatovalo da su sljedeći vidovi Krajišnikovog doprinosa⁵³³ UZP-u koji su mu stavljeni na teret dokazani:

- (a) formulisanje, pokretanje, promovisanje, učešće i/ili podsticanje razvoja i provođenja politike SDS-a i državne politike bosanskih Srba koja je za svrhu imala ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata;
- (b) učešće u osnivanju, podršci ili održavanju organa SDS-a i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva, ratna povjereništa (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba) te VRS, TO i MUP (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih je mogao postići cilj udruženog zločinačkog poduhvata;⁵³⁴
- (c) podržavanje, podsticanje, omogućavanje ili učešće u širenju informacija bosanskim Srbima da im prijete opasnost ugnjetavanja od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, da su teritorije na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba, ili informacija čija je svrha bila da na neki drugi način u bosanskim Srbima usade strah i mržnju prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili osiguraju njihovu podršku i učešće u postizanju ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata;
- (d) vođenje, podsticanje, bodrenje i davanje ovlasti političkim i državnim organima bosanskih Srba i snagama bosanskih Srba da djeluju na ostvarivanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata;
- (e) pomaganje ili podržavanje činjenja ili podsticanje na činjenje daljnjih zločina neprovođenjem istrage, nepreduzimanjem mjera po istrazi [...] za zločine počinjene nad bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima ili drugim nesrbima u cijelom periodu na koji se odnosi ova optužnica;
- (f) podržavanje, omogućavanje ili učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija i javnosti uskrate tačne ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima ili drugim nesrbima u Bosni i Hercegovini i o ulozi koju su u tim zločinima odigrale snage bosanskih Srba.⁵³⁵

217. *Amicus curiae* tvrdi da ponašanje koje je Pretresno vijeće navelo ne doseže nivo značajnog doprinosa UZP-u, ali on taj svoj argument ne razrađuje, osim što navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je smatralo da Krajišnikov propust da spriječi druge poslanike skupštine bosanskih Srba da daju huškačke izjave predstavlja doprinos UZP-u.⁵³⁶ U vezi s ovim pitanjem, Žalbeno vijeće primjećuje da nije jasno da li je Pretresno vijeće konstatovalo da taj propust predstavlja doprinos UZP-u⁵³⁷ ili je samo uputilo na taj propust kao na jedan od faktora koji

⁵³³ Optužnica, par. 8.

⁵³⁴ Osim u vezi s osnivanjem SDS-a kao stranke i osnivanjem TO-a.

⁵³⁵ Prvostepena presuda, par. 1121.

⁵³⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 167-169.

⁵³⁷ Zapravo, propust da spriječi druge poslanike u skupštini bosanskih Srba da daju huškačke izjave bi možda mogao da potpadne pod dokazani navod (c) podržavanje, podsticanje, omogućavanje ili učešće u širenju informacija bosanskim Srbima da im prijete opasnost ugnjetavanja od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, da su teritorije na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba, ili informacija čija je svrha bila da na neki drugi način u bosanskim Srbima usade strah i mržnju prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili osiguraju njihovu podršku i učešće u postizanju ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata.

pokazuju da je Krajišnik znao za krivična djela, da ih je podržavao i da je namjeravao da ona budu izvršena,⁵³⁸ kao što tvrdi tužilaštvo.⁵³⁹ U svakom slučaju, Pretresno vijeće je konstatovalo da Krajišnik nije djelovao kao neutralan predsjedavajući skupštine i izjavilo da, “[k]ada nije sam stvarao ili ponavljao tuđe ekstremne političke stavove, primjenjivao je metodu davanja podrške agresivnim elementima u Skupštini tako što im je pružao platformu da iznose svoje stavove”⁵⁴⁰ i da nema nikakvih dokaza da je Krajišnik ikad pokušao da ublaži ekstremističke stavove.⁵⁴¹ To bi možda moglo da predstavlja značajan doprinos UZP-u. Što je još važnije, očigledno je da Pretresno vijeće nije konstatovalo da se Krajišnikov doprinos UZP-u svodi na njegov propust da spriječi druge poslanike u skupštini bosanskih Srba da daju huškačke izjave. Kao što se navodi gore u tekstu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik doprinio provođenju UZP-a na više različitih načina. *Amicus curiae* nije pokazao da ti drugi doprinosi koje je dao Krajišnik nisu bili u dovoljnoj mjeri značajni da bi iz njih proistekla njegova odgovornost za krivična djela koja su počinjena u okviru provođenja UZP-a.

218. Žalbeno vijeće odbacuje i tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da se Krajišnikov glavni doprinos UZP-u sastojao od uspostavljanja i podržavanja struktura Srpske demokratske stranke (SDS). Kao što se navodi gore u tekstu, Pretresno vijeće je konstatovalo da se Krajišnikov ukupni doprinos UZP-u sastojao iz “njegove pomoći osnivanju i održavanju kontinuiteta SDS-a i državnih struktura koje su odigrale značajnu ulogu u činjenu zločina”.⁵⁴² Upotreba izraza “održavanje kontinuiteta” pokazuje da se Pretresno vijeće uvjerilo da Krajišnikov doprinos nije bio ograničen na uspostavljanje struktura SDS-a, već je obuhvatao aktivno provođenje zajedničkog cilja tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. Pored toga, to što učešće u uspostavljanju struktura SDS-a nije bilo kažnjivo nije relevantna činjenica: kao što je objašnjeno gore u tekstu, učešće optuženog u UZP-u ne mora da obuhvati činjenje nekog krivičnog djela, ono što je važno je to da ono omogućava realizaciju zajedničkog cilja ili svrhe koji obuhvataju činjenje krivičnih djela.⁵⁴³ *Amicus curiae* nije uspio da pokaže da

⁵³⁸ U prilog svom argumentu da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Krajišnik doprinio UZP-u tako što je propustio da spriječi druge poslanike u skupštini bosanskih Srba da daju huškačke izjave, *amicus curiae* se poziva na Prvostepenu presudu, par. 954-955, u okviru odjeljka pod naslovom “Znanje o zločinima povezanim s napadima i podrška tim zločinima”.

⁵³⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 100.

⁵⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 954. V. takode par. 46, 73, 115, 194, 901, 911, 917, 923, 1015, 1092, 1121, gdje Pretresno vijeće razmatra o Krajišnikove huškačke izjave.

⁵⁴¹ Prvostepena presuda, par. 955.

⁵⁴² Prvostepena presuda, par. 1120. V. takode par. 1121, gdje je Pretresno vijeće konstatovalo da je Krajišnik “učestvovao u osnivanju, podršci ili održavanju organa SDS-a i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva, ratna povjereništa (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba) te VRS, TO i MUP (dalje u tekstu: snage bosanskih Srba), preko kojih je mogao postići cilj udruženog zločinačkog poduhvata”.

⁵⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Babić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 466; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31 i 81; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(iii).

Krajišnikova uloga u uspostavljanju i održavanju kontinuiteta struktura SDS-a nije doprinijela realizaciji UZP-a.

219. Na kraju, tvrdnja *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog toga što je konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u UZP-u nije obrazložena ni potkrijepljena, te se, kao takva, odbija.

11. Korištenje glavnih izvršilaca kao "oruda" od strane nekog učesnika UZP-a (podosnova 3(G))

(a) Argumenti strana u postupku

220. *Amicus curiae* u svojoj Najavi žalbe iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava "kada je zaključilo, bez odgovarajućih zaštitnih mehanizama, da neka osoba [na primjer učesnik UZP-a] može snositi krivičnu odgovornost za djela osoba koje nisu bile učesnici UZP-a i koje možda nisu ni znale za postojanje ili ciljeve UZP-a".⁵⁴⁴ *Amicus curiae* s tim u vezi tvrdi da se učesnici UZP-a smatraju odgovornim za krivična djela koja počine osobe koje nisu učesnici UZP-a samo onda (1) kada se dotična krivična djela mogu pripisati učesniku UZP-a koji je glavnog izvršioca koristio kao oruđe za vršenje djela u skladu sa zajedničkim ciljem, i (2) kada postoji veza između optuženog i tih krivičnih djela.⁵⁴⁵ U vezi s prvim od ovih uslova, *amicus curiae* tvrdi da Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin* pokazuje da se krivična djela koja su počinile osobe koje nisu bile učesnici UZP-a mogu pripisati učesnicima UZP-a samo u tri situacije: kada učesnik UZP-a koristi neku drugu osobu kao instrument ili oruđe za izvršavanje *actus reus* krivičnog djela, kada učesnik UZP-a naredi drugoj osobi ili podstakne drugu osobu da izvrši krivično djelo.⁵⁴⁶ *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je odstupilo od ovih uslova i usvojilo neograničeni niz pokazatelja i irelevantnih faktora.⁵⁴⁷ On takode tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da donese ključne zaključke u vezi s pripisivanjem odgovornosti:

Vijeće nije, kao što je to potrebno, primijenilo pravo na dokazni materijal i uvjerilo se da se svako od krivičnih djela za koja je [Krajišniku] izrečena osuđujuća kazna može "pripisati barem jednom učesniku udruženog zločinačkog poduhvata". Vijeće nije utvrdilo da su učesnici UZP-a instrumentalizovali ili iskoristili glavne izvršioce kao sredstva za izvršavanje *actus reus* krivičnih djela, kao ni da je glavnim izvršiocima naredeno ili da su bili podstaknuti da izvrše krivična djela. Štaviše, Vijeće je, određivši neispravan pravni standard, tu grešku učinilo još težom tako što te "pokazatelje" nije primijenilo na dokazni materijal u vezi sa konkretnim krivičnim djelima iz Optužnice.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 50, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 883.

⁵⁴⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 173-175.

⁵⁴⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 177-179.

⁵⁴⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 180, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1082.

⁵⁴⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 181.

U vezi s drugim uslovom koji navodi, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće propustilo da utvrdi postojanje veze između Krajišnika i krivičnih djela i da je “propustilo uzeti u obzir značaj [Krajišnikovog] poricanja *de jure* ovlaštenja u vezi s izvršenjem krivičnih djela”.⁵⁴⁹

221. Tužilaštvo odgovara da je pristup Pretresnog vijeća u skladu s pristupom iz Drugostepene presude u predmetu *Brdanin* i da je *amicus curiae* svoje tvrdnje zasnovao na dvjema pogrešnim predodžbama: (1) da je Žalbeno vijeće usvojilo dvostruki uslov za pripisivanje krivične odgovornosti učesnicima UZP-a za krivična djela koja su počinile osobe koje nisu učesnici UZP-a i (2) da je pripisivanje odgovornosti za krivična djela ograničeno na slučajeve u kojima neki učesnik UZP-a osobi koja nije učesnik UZP-a naredi ili je podstakne na izvršenje krivičnog djela, ili iskoristi glavnog izvršioca kao oruđe.⁵⁵⁰ U vezi s ovim posljednjim, tužilaštvo tvrdi da se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* prihvata da se dotična veza može ustanoviti na razne druge načine, na primjer, u slučaju kada učesnik jednog UZP-a i glavni izvršilac djeluju na provođenju nekog zasebnog UZP-a ili kada neki učesnik UZP-a koristi aktera koji nije nedužan kao sredstvo za izvršenje krivičnih djela.⁵⁵¹

222. Tužilaštvo takode tvrdi da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da su zaključci Pretresnog vijeća na osnovu kojih su se učesnicima UZP-a mogla pripisati krivična djela glavnih izvršilaca bili manjkavi.⁵⁵² Kao prvo, tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće, suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*, jeste konstatovalo da se krivična djela glavnih izvršilaca mogu pripisati učesnicima UZP-a, i to u dijelu 3, i pododjeljcima 6.4 do 6.16 Prvostepene presude, gdje je podrobno razmatralo strukture koje su povezivale učesnike UZP-a sa glavnim izvršiocima; činjenica da Pretresno vijeće u pododjeljku 6.17 nije rezimiralo te zaključke ne predstavlja grešku na koju je moguće uložiti žalbu.⁵⁵³ Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da *amicus curiae* nije uspio da izvrši svoju obavezu u žalbenom postupku zbog toga što se nije očitovao o konkretnim zaključcima Pretresnog vijeća koji pokazuju kako su glavni izvršiocili bili povezani s učesnicima UZP-a. S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće bilo svjesno nužnosti da se pokaže Krajišnikova povezanost s osobama koje su fizički izvršile krivična djela, kao i nužnosti da se napravi razlika između osoba koje su djelovale u sklopu UZP-a i drugih osoba koje su činile slična krivična djela, ali nisu djelovale u sklopu UZP-a, da je usvojilo spisak faktora koji pokazuju odnose između osoba koje su radile zajedno, da se oslonilo na te faktore prilikom donošenja zaključka da su se razni učesnici UZP-a oslanjali na doprinose drugih učesnika, kao i na djela osoba koje nisu bile učesnici UZP-a, nego su angažovane da čine zločine, te da je analiziralo mnoštvo dokaza i precizno izložilo strukture koje su povezivale

⁵⁴⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 182.

⁵⁵⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 106, 108-114.

⁵⁵¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 111-113.

⁵⁵² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 107, 115-121.

učesnike UZP-a sa glavnim izvršiocima.⁵⁵⁴ Na kraju, tužilaštvo primjećuje da je Pretresno vijeće u paragrafima 1083-1085 Prvostepene presude objasnilo zbog čega je odbacilo Krajišnikovo poricanje svake povezanosti s onima koji su izvršili krivična djela i iznosi argument da je Pretresno vijeće, stoga, suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*, uzelo u obzir Krajišnikovo poricanje ovlaštenja *de jure*.⁵⁵⁵

223. *Amicus curiae* odgovara da dodatni načini da se zločini osoba koje nisu bile učesnici UZP-a pripišu nekom učesniku UZP-a, koje je predložilo tužilaštvo (to jest, činjenje krivičnog djela u okviru nekog zasebnog UZP-a ili činjenje putem nekog aktera koji nije nedužan), “povlače za sobom normativne poteškoće uslijed uzročne nepovezanosti s krivičnim djelom, a tužilaštvo nije pokazalo da su takvi vidovi odgovornosti predviđeni Statutom ili običajnim pravom”;⁵⁵⁶ u svakom slučaju, diskusija o ovim vidovima krivične odgovornosti u suštini nije od presudnog značaja, budući da Pretresno vijeće nije pomenulo ni utvrdilo te vidove odgovornosti, niti su oni dokazani na osnovu izvedenih dokaza.⁵⁵⁷

224. *Amicus curiae* tvrdi da tužilaštvo implicitno priznaje da se u dijelovima Prvostepene presude koji se odnose na krivična djela (dijelovi 4 i 5) i na Krajišnikovu odgovornost za ta krivična djela (dio 6) ne pokazuje tražena veza između Krajišnika i krivičnih djela.⁵⁵⁸ *Amicus curiae* tvrdi da se, suprotno onome što tvrdi tužilaštvo, u dijelu 3 ne navode ključni dokazi o toj vezi, već se jednostavno daje pregled koji sadrži osnovne informacije i prikaz zakonskih okvira i organa vlasti.⁵⁵⁹

(b) Analiza

(i) Mjerodavno pravo

225. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin*, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se učesnicima UZP-a može pripisati krivična odgovornost za krivična djela koja počine glavni izvršiocima koji nisu bili učesnici UZP-a, pod uslovom da se dokaže da se ta krivična djela mogu pripisati barem jednom učesniku UZP-a i da je taj učesnik djelovao u skladu sa zajedničkim ciljem

⁵⁵³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 115.

⁵⁵⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 116-119.

⁵⁵⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 120. Tužilaštvo dodaje da *amicus curiae*, u svakom slučaju, nije pokazao na koji je način Krajišnikovo poricanje ovlasti *de jure* povezano s njegovom odgovornošću, koja se zasniva na UZP-u.

⁵⁵⁶ Replika *amicus curiae*, par. 58.

⁵⁵⁷ Replika *amicus curiae*, par. 59.

⁵⁵⁸ Replika *amicus curiae*, par. 61.

⁵⁵⁹ Replika *amicus curiae*, par. 62.

kada je koristio glavne izvršioce.⁵⁶⁰ Takva veza je dokazana onda kada se pokaže da je učesnik UZP-a koristio osobu koja nije učesnik UZP-a za izvršenje nekog krivičnog djela u skladu sa zajedničkom zločinačkom svrhom UZP-a.⁵⁶¹

226. Postojanje veze između dotičnog krivičnog djela i učesnika UZP-a utvrđuje se za svaki slučaj posebno.⁵⁶² Faktori koji ukazuju na postojanje takve veze obuhvataju dokaze o tome da je učesnik UZP-a od osobe koja nije učesnik UZP-a eksplicitno ili implicitno tražio da poćini takvo krivično djelo ili da je tu osobu podstaknuo, naredio joj, bodrio je ili je na neki drugi način iskoristio za izvršenje krivičnog djela. Međutim, nije presudno to da li je osoba koja nije učesnik UZP-a dijelila *mens rea* učesnika UZP-a ili da li je bila svjesna postojanja UZP-a; ono što je bitno kod prvog oblika UZP-a je to da li je učesnik UZP-a iskoristio osobu koja nije učesnik UZP-a da izvrši *actus reus* krivičnog djela koje ćini dio zajedničke svrhe.⁵⁶³

(ii) Zaključci Pretresnog vijeća

227. Rezimirajući mjerodavno pravo u vezi s udruženim zločinaćkim poduhvatom, Pretresno vijeće je konstatovalo da “UZP može da postoji ćak i u situacijama kada nijedan od glavnih poćinilaca nije njegov učesnik ili su učesnici samo neki od njih i to zato što, na primjer, nisu svjesni UZP-a niti njegovog cilja, a učesnici UZP-a su ih *naveli* da poćine zloćine kojima se taj cilj ostvaruje”.⁵⁶⁴ Pretresno vijeće je potom identifikovalo učesnike UZP-a u tekućem predmetu.⁵⁶⁵ Prvo je citiralo paragraf 7 Optužnice⁵⁶⁶ i primijetilo da je tužilaštvo u svom Završnom pretresnom

⁵⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413, 430. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

⁵⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 120.

⁵⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 169.

⁵⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 410.

⁵⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 883(ii) (naglasak dodat), gdje se upućuje na *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87-PT, Odluka po Ojdanićevom podnesku kojim se osporava nadležnost: posredno saizvršilaštvo, 22. mart 2006., Izdvojeno mišljenje sudije Bonomyja. V. takode Prvostepena presuda, par. 1082 (gdje Pretresno vijeće upućuje na “djela osoba koje nisu učesnici UZP-a, ali su angažovane kako bi ćinile zloćine”) i 1086 (gdje Pretresno vijeće upućuje na učesnike UZP-a “koji su u raznim svojstvima izvršili zloćine u cilju ostvarenja zajednićkog cilja ili koj[i] su angažova[li] druge osobe da to ućine”).

⁵⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 1079-1088.

⁵⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 1079. Paragraf 7 Optužnice glasi kako slijedi:

U udruženom zločinaćkom poduhvatu ućestvovali su brojni pojedinci. Svaki je učesnik, djelima ili propustima, doprinio ostvarivanju cilja tog poduhvata. Momćilo Krajišnik i Biljana Plavšić su djelovali u dogovoru s drugim ućesnicima udruženog zloćinaćkog poduhvata, uključujući Radovana Karadžića i Nikolu Koljevića. Među ostalim ućesnicima udruženog zloćinaćkog poduhvata bili su: Slobodan Milošević, Željko Ražnatović (zvani Arkan), general Ratko Mladić, general Momir Talić, Radoslav Brdanin, te drugi ućesnici rukovodstva bosanskih Srba na republićkom, regionalnom i općtinskom nivou; ćlanovi rukovodstva SDS-a na republićkom, regionalnom i općtinskom nivou; pripadnici Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (u daljnjem tekstu: VJ), vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Vojske Republike Srpske (u daljnjem tekstu: VRS), Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (u daljnjem tekstu: TO), policije bosanskih Srba (u daljnjem tekstu: MUP), te pripadnici srbijanskih i bosansko-srpskih paravojnih snaga i dobrovoljaćkih jedinica, te vojne i politićke

podnesku dopustilo mogućnost postojanja UZP-a koji je činila “ključna grupa” osoba.⁵⁶⁷ Pretresno vijeće je potom objasnilo da je pozvalo tužilaštvo da iznese komentar o tome “pomoću kakvih dokaza se počinio zločin koji djeluju kao dio UZP-a mogu razlikovati od počinilaca zločina koji nisu dio tog UZP-a, ali su počinili slične zločine”⁵⁶⁸ i tužilaštvo je nabrojalo sljedeće faktore pomoću kojih se može napraviti ta razlika:

Da li je počinilac bio član ijednog organizovanog tijela povezanog s UZP-om ili se dovodi u vezu s takvim tijelom; da li su počinjena krivična djela bila dosljedna obrascu sličnih krivičnih djela koja su učesnici UZP-a činili nad sličnim tipovima žrtava; da li je počinilac djelovao u isto vrijeme kad i učesnici UZP-a ili osobe koje su bile oruda ili instrumenti UZP-a; da li je djelo počinio ca pospješilo cilj UZP-a; da li su učesnici UZP-a implicitno ili eksplicitno odobrili djelo počinio ca; da li je počinilac u bilo kom trenutku djelovao u saradnji ili u vezi s učesnicima UZP-a u okviru perioda na koji se odnosi Optužnica; da li je ijedan učesnik UZP-a koji je bio u poziciji da preduzme ikakve svrsishodne napore da se takva djela kazne to i učinio; da li su učesnici UZP-a koji su bili u poziciji da kazne slična djela to i učinili; da li su učesnici UZP-a ili oni koji su bili oruda UZP-a nastavili vezu s izvršiocima i nakon što je djelo izvršeno; na kraju – pri čemu ovo nije konačan spisak – da li su djela izvršena u kontekstu sistematskog napada, uključujući i napad relativno manjeg intenziteta koji se odvijao tokom dužeg perioda.⁵⁶⁹

Pretresno vijeće je prihvatilo ove argumente i dodalo sljedeće:

Osoba koja nije u UZP-u može da ima isti opšti cilj kao i grupa, a da ne bude povezana s djelovanjem te grupe. Zločini koje takva osoba počinio, naravno, ne mogu se pripisati grupi. S druge strane, veze koje nastanu tokom ostvarivanja zajedničkog cilja pojedince pretvaraju u učesnike zločinačkog poduhvata. Te osobe se u ostvarivanju kažnjivih ciljeva u obimu u kojem ih ne bi bile u stanju ostvariti same oslanjaju na doprinos drugih osoba, kao i one na njihov, te na djela osoba koje nisu učesnici UZP-a, ali su angažovane kako bi činile zločine.⁵⁷⁰

228. Pretresno vijeće je potom odbacilo Krajišnikovo poricanje svake veze s osobama koje su mogle biti povezane sa činjenjem zločina i donijelo konkretan zaključak da je Krajišnik, u smislu moći i uticaja, bio čovjek broj dva, odmah iza Karadžića.⁵⁷¹ Pretresno vijeće je zatim konstatovalo da nije moguće, poželjno ni neophodno da se u potpunosti i konkretno navedu svi učesnici UZP-a; zapravo, ono što je neophodno jeste “uvjeriti se da je optuženi bio u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s osobama koje su u raznim svojstvima izvršile zločine u cilju ostvarenja zajedničkog cilja

ličnosti iz (Socijalističke) Federativne Republike Jugoslavije, Republike Srbije i Republike Crne Gore.

⁵⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 1080, gdje se citira Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 3:

Ako Pretresno vijeće konstatuje da su članove UZP-a činile samo osobe iz ključne grupe (kao što su Krajišnik, Karadžić, Plavšićeva, Koljević, Mladić, Mićo Stanišić i Mandić), Krajišnik i dalje snosi krivičnu odgovornost za učešće u tom UZP-u, budući da su fizički počinio ca zločina djelovali kao instrumenti tog UZP-a. Slično tome, kod svih zločina koje su izvršili lokalni bosanski Srbi koji nisu bili učesnici UZP-a, ti Srbi su djelovali kao instrumenti pod vodstvom učesnika UZP-a.

⁵⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 1081.

⁵⁶⁹ T. 27468-27469.

⁵⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 1082.

⁵⁷¹ Prvostepena presuda, par. 1083-1085.

ili koje su angažovale druge osobe da to učine”.⁵⁷² Pretresno vijeće je poslije toga donijelo zaključke u vezi s učešćem u UZP-u,⁵⁷³ dalo kratak prikaz krivičnih djela koja po njegovom mišljenju čine dio UZP-a, te zaključilo da je Krajišnik, s obzirom na njegov ukupni doprinos UZP-u, odgovoran za ta krivična djela, počev od zločina počinjenih početkom aprila 1992. godine u Bijeljini.⁵⁷⁴

(iii) Zaključci o krivičnim djelima koja su počinili učesnici UZP-a bez korištenja glavnih izvršilaca

229. Prije ispitivanja zaključaka Pretresnog vijeća o krivičnim djelima koja su počinili učesnici UZP-a bez korištenja glavnih izvršilaca, neophodno je podsjećanje na zaključke Pretresnog vijeća o identitetu učesnika UZP-a i krivičnim djelima koja su bila obuhvaćena njihovim zajedničkim ciljem.

230. Pretresno vijeće je konstatovalo da je UZP obuhvatao sljedeće osobe:

U rukovodstvu stacioniranom na Palama: Krajišnik, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Momčilo Mandić, Velibor Ostojić, Mićo Stanišić i general Ratko Mladić (počev od 12. maja 1992. godine).⁵⁷⁵

U lokalnoj komponenti koju su činili obični učesnici UZP-a: Arkan (Željko Ražnatović), dr Beli (pravo ime Milenko Vojnović), Mirko Blagojević, Radoslav Brđanin, Simo Drljača, Rajko Dukić, Gojko Kličković, “Vojo” Kuprešanin, Rajko Kušić, Mauzer (pravo ime Ljubiša Savić), Jovan Mijatović, Veljko Milanković, Nedeljko Rašula, Momir Talić, Jovan Tintor, Vojin (Žučo) Vučković i Stojan Župljanin.⁵⁷⁶

231. Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da su “obični učesnici UZP-a bili lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vođe i drugi”.⁵⁷⁷ Žalbena vijeća podsjećaju da je već konstatovalo da je ovaj zaključak, bez ikakvog bližeg određivanja, pogrešan jer nije konkretan i jer je nedopustivo neodređen.⁵⁷⁸ Međutim, ostali dijelovi zaključaka Pretresnog vijeća o identitetu učesnika UZP-a su valjani.⁵⁷⁹

⁵⁷² Prvostepena presuda, par. 1086. Žalbena vijeća podsjećaju da je već konstatovalo da ova izjava nije dovoljna da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće propustilo da postavi uslov da su učesnici dijelili zajednički cilj: v. gore, odjeljak III.C.5.

⁵⁷³ Prvostepena presuda, par. 1087-1088.

⁵⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 1089-1124.

⁵⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 1087.

⁵⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁵⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 1087.

⁵⁷⁸ V. gore, odjeljak III.C.1.

⁵⁷⁹ Up. Prvostepena presuda, par. 1087-1088. V. gore, odjeljak III.C.1.

232. Nadalje, Žalbeno vijeće podsjeća da se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće donijelo potrebne zaključke u vezi s obimom zajedničkog cilja UZP-a u odnosu na proširena krivična djela, kao i u vezi s Krajišnikovom *mens rea* u odnosu na taj prošireni zajednički cilj.⁵⁸⁰ Žalbeno vijeće, stoga, neće razmatrati zaključke Pretresnog vijeća koji se odnose na pitanje da li su *proširena* krivična djela počinili lično učesnici UZP-a.

233. Pored toga, pregledavši Prvostepenu presudu, Žalbeno vijeće konstatuje da ona ne sadrži nikakve zaključke o *prvobitnim* krivičnim djelima (to jest deportaciji, prisilnom premještanju i progonu kojem je u osnovi neko od prethodna dva krivična djela) koja su lično počinili učesnici UZP-a.

234. Žalbeno vijeće će se sada osvrnuti na tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom primjene pravnog standarda za pripisivanje krivične odgovornosti na osnovu UZP-a i da je propustilo da konstatuje da su učesnici UZP-a *koristili* glavne izvršioce za činjenje zločina.⁵⁸¹

(iv) Zaključci o krivičnim djelima počinjenim od strane glavnih izvršilaca koje su koristili učesnici UZP-a

a. Da li je Pretresno vijeće primijenilo pogrešan pravni standard za pripisivanje odgovornosti na osnovu UZP-a?

235. Žalbeno vijeće podsjeća na svoj zaključak u predmetu *Brdanin* da su za krivično djelo koje počini neka osoba koja nije učesnik UZP-a odgovorni svi učesnici UZP-a ako se pokaže da se to krivično djelo može pripisati barem jednom učesniku UZP-a i da je taj učesnik UZP-a, kada je koristio glavnog izvršioca, djelovao u skladu sa zajedničkim ciljem.⁵⁸²

236. Pretresno vijeće je u paragrafima 883(ii), 1082 i 1086 Prvostepene presude zauzelo stav da učesnik UZP-a može da snosi krivičnu odgovornost za krivična djela koja počine drugi učesnici UZP-a ili glavni izvršioци koje je neki učesnik UZP-a “angažovao” da čine krivična djela kojima se provodi zajednički cilj. Žalbeno vijeće se uvjerilo da je ovaj standard u suštini odgovara standardu koji je u kratkim crtama izložen u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin*, donesenoj poslije

⁵⁸⁰ V. gore, odjeljak III.C.2.

⁵⁸¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 181.

⁵⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413, 430. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

Prvostepene presude u tekućem predmetu.⁵⁸³ *Amicus curiae*, stoga, nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće u tom pogledu napravilo grešku.

b. Da li je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključke o tome kako su učesnici UZP-a osobe koje nisu bile učesnici UZP-a za činjenje krivičnih djela?

237. Žalbeno vijeće će sada analizirati da li je Pretresno vijeće donijelo neophodne zaključke o činjeničnom stanju koji dokazuju vezu između glavnih izvršilaca krivičnih djela i učesnika UZP-a koji se navode gore;⁵⁸⁴ drugim riječima, da li su učesnici UZP-a koristili glavne izvršioce za činjenje krivičnih djela u okviru provođenja zajedničke svrhe u smislu da se ta krivična djela mogu pripisati učesnicima UZP-a.⁵⁸⁵ Kao prvo, Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije izričito navelo da su učesnici UZP-a angažovali ili koristili glavne izvršioce za činjenje konkretnih krivičnih djela u okviru provođenja zajedničke svrhe. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće trebalo da donese ovaj zaključak, ali da taj propust, u okolnostima ovog predmeta, kao takav ne obesnažuje Prvostepenu presudu⁵⁸⁶ zbog toga što je Pretresno vijeće na drugi način utvrdilo postojanje veze između učesnika UZP-a i glavnih izvršilaca krivičnih djela koja su činila dio zajedničkog cilja. Međutim, u vezi s velikim brojem glavnih izvršilaca Pretresno vijeće nije donijelo nikakve konkretne zaključke o njihovoj povezanosti s nekim od učesnika UZP-a. Žalbeno vijeće će ovo imati u vidu prilikom pregleda zaključaka Pretresnog vijeća. Ova analiza se mora izvršiti na osnovu Prvostepene presude kao cjeline. Stoga je korisno da se prvo ispituju opšti zaključci Pretresnog vijeća u vezi s odgovornošću i ulozi “rukovodstva na Palama” (koje se naziva i “rukovodstvom bosanskih Srba”) i njegovom odnosu s raznim organima državnog aparata bosanskih Srba. Žalbeno vijeće će potom, u tom kontekstu, analizirati konkretne zaključke u vezi sa svakim učesnikom UZP-a – i rukovodstvenom komponentom i lokalnom komponentom – i njihovim vezama sa glavnim izvršiocima. Kao što je razmotreno gore u tekstu, ova analiza će biti ograničena samo na počinioce *prvobitnih* krivičnih djela, budući da Pretresno vijeće nije donijelo nikakve zaključke koji su neophodni da bi se *proširena* krivična djela uvrstila u zajednički cilj UZP-a; shodno tome, ta se krivična djela ne mogu pripisati Krajišniku.⁵⁸⁷

c. Opšti zaključci Pretresnog vijeća o odnosu rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a, kriznih štabova, ratnih predsjedništava, ratnih povjereništava i paravojnih grupa

⁵⁸³ *Ibid.*

⁵⁸⁴ Pitanje da li ovi zaključci odolijevaju ostalim protivargumentima u žalbenom postupku – a posebno da li razumni presuditelj o činjenicama mogao da dode do njih – ostavljeno je za kasnije razmatranje, ukoliko to bude potrebno.

⁵⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413, 430. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

⁵⁸⁶ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 181.

⁵⁸⁷ V. gore, odjeljak III.C.2.

238. Žalbeno vijeće će u ovom dijelu Presude analizirati odnos rukovodstva bosanskih Srba i, redom, VRS-a, kriznih štabova, ratnih predsjedništava, ratnih povjereništava i paravojnih grupa. O odnosu između rukovodstva bosanskih Srba i JNA i TO-a govori se zasebno u pododjeljcima koji slijede.

239. Što se tiče VRS-a, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Radovan Karadžić bio vrhovni komandant te vojske, a da je neposredno ispod njega bio Ratko Mladić, koji je od 12. maja 1992. godine bio komandant Glavnog štaba VRS-a.⁵⁸⁸ Pretresno vijeće je smatralo da se u periodu od maja do novembra 1992. godine Mladić redovno konsultovao s rukovodstvom bosanskih Srba i da je Predsjedništvo donosilo odluke o pitanjima vezanim za vojsku.⁵⁸⁹ Pretresno vijeće je takođe smatralo da je VRS redovno podnosio izvještaje Predsjedništvu, u pismenoj ili usmenoj formi, o “kriznim područjima” i stanju na terenu.⁵⁹⁰ Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Predsjedništvo posjedovalo ovlasti da pokrene istragu o navodima o krivičnim djelima počinjenim u vezi s borbenim dejstvima, da naredi prekid vatre, obustavi vojna dejstva i oslobodi ratne zarobljenike.⁵⁹¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je između Predsjedništva i Glavnog štaba postojala bliska povezanost i da su naredjenja političkog rukovodstva prenošena vojnim starješinama.⁵⁹² Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba aktivno nadziralo dejstva snaga bosanskih Srba⁵⁹³ i da je VRS imao plan djelovanja koji je u najširim crtama definisalo političko rukovodstvo.⁵⁹⁴

240. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je “rukovodstvo bosanskih Srba počelo da vrši vojni pritisak na Sarajevo već u aprilu 1992.”⁵⁹⁵ i da je Predsjedništvo tek u junu 1992. opozvalo napad na Sarajevo,⁵⁹⁶ te je zaključilo da je VRS informisao Predsjedništvo o operativnim detaljima i ciljevima.⁵⁹⁷

241. S obzirom na gorenavedeno, Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće konstatovalo da je između VRS-a i rukovodstva bosanskih Srba postojala jedna opšta veza i uzeće taj zaključak u obzir kada kasnije bude utvrđivalo da li je Pretresno vijeće krivična djela koja su počinili pripadnici tih institucija pripisalo ijednom od učesnika UZP-a.

⁵⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 194, 205.

⁵⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 205. Pretresno vijeće je takođe imalo u vidu Krajišnikovo priznanje da je Mladić bio neposredno potčinjen Predsjedništvu, Prvostepena presuda, par. 194.

⁵⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 200.

⁵⁹¹ Prvostepena presuda, par. 205.

⁵⁹² Prvostepena presuda, par. 206, 961.

⁵⁹³ Prvostepena presuda, par. 975. V. takođe par. 977.

⁵⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 994. V. takođe par. 996, 998.

⁵⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 952.

⁵⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 957. V. takođe par. 959, 961.

⁵⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 1008. V. takođe par. 1009, gdje se pominje još takvih sastanaka između rukovodstva i Glavnog štaba tokom 1992. godine.

242. Što se tiče kriznih štabova, Pretresno vijeće je konstatovalo da je među članovima svakog od njih bio barem po jedan skupštinski poslanik i da je, stoga, rukovodstvo bosanskih Srba imalo “znatnu kontrolu nad” kriznim štabovima.⁵⁹⁸ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba izdavalo direktna naređenja ili uputstva kriznim štabovima, koji su ih primali i djelovali u skladu s njima.⁵⁹⁹ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su krizni štabovi izvještavali rukovodstvo bosanskih Srba.⁶⁰⁰

243. Međutim, Pretresno vijeće je takođe smatralo da “neposredna ili operativna kontrola nad kriznim štabovima i nije bila način na koji je rukovodstvo bosanskih Srba uspjelo da postigne svoje ciljeve na terenu”.⁶⁰¹ Pored toga, Pretresno vijeće nije konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba imalo kontrolu nad svim kriznim štabovima u svim opštinama. Umjesto toga, Pretresno vijeće je zaključilo da je “rukovodstvo bosanskih Srba, *usprkos povremenom gubitku neposredne ili operativne kontrole u nekim opštinama*, krizne štabove u većini opština ipak čvrsto držalo u šaci, a preko njih i same opštine”.⁶⁰² Pretresno vijeće nije izričito navelo u kojim opštinama rukovodstvo bosanskih Srba nije imalo direktnu kontrolu nad kriznim štabovima.

244. Što se tiče ratnih predsjedništava i ratnih povjereništava, Pretresno vijeće je konstatovalo da ih je osnovalo rukovodstvo bosanskih Srba,⁶⁰³ koje je izdalo uputstva za njihovo organizovanje i rad u ratnim uslovima i objasnilo da se ratna predsjedništva osnivaju “radi organizovanja, koordinacije i sinhronizacije aktivnosti za odbranu srpskog naroda i uspostavljanja državne vlasti”.⁶⁰⁴ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su ratna povjereništva redovno izvještavala Predsjedništvo o stanju na terenu.⁶⁰⁵

245. S obzirom na gorenavedeno, Žalbena vijeće smatra da Pretresno vijeće nije donijelo nijedan opšti zaključak o vezi između rukovodstva bosanskih Srba i kriznih štabova, ali da jeste konstatovalo da je između rukovodstva bosanskih Srba i ratnih predsjedništava i ratnih povjereništava postojala opšta povezanost. Žalbena vijeće će ovo uzeti u obzir kada bude pregledalo zaključke Pretresnog vijeća o umiješanosti članova tih organa u počinjena krivična djela.

246. U vezi s odnosom između rukovodstva bosanskih Srba i paravojnih grupa, Pretresno vijeće je konstatovalo da se rukovodstvo bosanskih Srba kolebalo između prihvatanja svakog ko je htio da

⁵⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 267.

⁵⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 268.

⁶⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 270. V. takođe Prvostepena presuda, par. 272, 284.

⁶⁰¹ Prvostepena presuda, par. 267.

⁶⁰² Prvostepena presuda, par. 271 (naglasak dodat). Konkretnije, Pretresno vijeće je konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba u aprilu 1992. godine održalo sastanak o bezbjednosnim i vojnim pitanjima s lokalnim organima vlasti na Ilidži, *ibid.*, par. 992.

⁶⁰³ Prvostepena presuda, par. 272, 274, 276.

⁶⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 273, gdje se poziva na dokazni predmet P529, separator 108, stavka 4.

se bori za “srpstvo” i primanja u svoje redove samo onih koji su voljni da se potčine vojnom komandnom lancu.⁶⁰⁶ Pretresno vijeće je zaključilo da je

[r]ukovodstvo bosanskih Srba bilo neodlučno kada je riječ o odnosu prema paravojnim grupama, među kojima su bili i “dobrovoljci” iz Srbije; koristilo ih je, prema situaciji, za terorisanje Muslimana i Hrvata, a u drugim prilikama se žalilo na njih kad su njihovi postupci ugrožavali novi ustroj republike bosanskih Srba. Postoje dokazi o tome da je rukovodstvo bosanskih Srba, od jula 1992. nadalje, kada je većina teritorija već bila osvojena, generalno smatralo da paravojne jedinice predstavljaju smetnju.⁶⁰⁷

Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba bilo svjesno ozbiljnih problema koje su paravojne formacije pravile u raznim opštinama, kao i neobuzdanog ponašanja njihovih pripadnika.⁶⁰⁸

247. S druge strane, Pretresno vijeće je došlo do zaključka da su rukovodstvo bosanskih Srba i VRS u nekoliko navrata pokušali da uvrste paravojne formacije u redovne jedinice VRS-a.⁶⁰⁹ Isto tako, formacija “Žute ose” bila je u direktnoj vezi s rukovodstvom na Palama i krajem maja 1992. godine bila je potčinjena VRS-u.⁶¹⁰ Pored toga, Pretresno vijeće je došlo do zaključka da je rukovodstvo bosanskih Srba cijenilo usluge paravojnih grupa tokom preuzimanja vlasti u Bijeljini i Bratuncu u aprilu 1992. godine.⁶¹¹ Pretresno vijeće je takode konstatovalo da je Rajko Kušić, pripadnik paravojne formacije i učesnik UZP-a, morao rukovodstvu bosanskih Srba na Palama da podnese izvještaj o tome zašto kasni sa čišćenjem Rogatice.⁶¹² S obzirom na gorenavedeno, Žalbeno vijeće smatra da Pretresno vijeće nije donijelo nijedan definitivni zaključak o vezi između rukovodstva bosanskih Srba i paravojnih formacija u opštem smislu. Žalbeno vijeće će ovo uzeti u obzir prilikom pregleda zaključaka Pretresnog vijeća o krivičnim djelima koja su počinile paravojne formacije.

248. Pored toga, Pretresno vijeće je utvrdilo da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica postojao opšti obrazac koji je primjenjivan u opštinama u pogledu prirode napada na muslimansko i hrvatsko civilno stanovništvo. S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da je postojao *modus operandi* koji je “iziskivao angažman vlasti bosanskih Srba na centralnom, regionalnom i opštinskom nivou”.⁶¹³

⁶⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 279.

⁶⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 209.

⁶⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 979.

⁶⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 222.

⁶⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 222. V. takode *ibid.*, par. 938.

⁶¹⁰ Prvostepena presuda, par. 213.

⁶¹¹ Prvostepena presuda, par. 980.

⁶¹² Prvostepena presuda, par. 1029.

⁶¹³ Prvostepena presuda, par. 710. V. takode *ibid.*, par. 708-710.

d. Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s korištenjem glavnih izvršilaca od strane pojedinih učesnika UZP-a

249. Pregled zaključaka Pretresnog vijeća o korištenju glavnih izvršilaca od strane učesnika UZP-a pokazuje da je Pretresno vijeće takve zaključke donijelo samo u vezi sa sljedećim učesnicima UZP-a: Ratkom Mladićem, Gojkom Kličkovićem, Jovanom Mijatovićem, Vojinom (Žućom) Vučkovićem, “Vojom” Kuprešaninom, Radoslavom Brđaninom, Ljubišom (Mauzerom) Savićem i Veljkom Milankovićem.

i. General Ratko Mladić

(a) Zaključci o dužnostima i ulozi Ratka Mladića kao komandanta VRS-a

250. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Ratko Mladić počev od 12. maja 1992. godine bio član rukovodstvene komponente UZP-a, stacionirane na Palama.⁶¹⁴ Od 12. maja 1992. godine, kada je osnovan VRS,⁶¹⁵ bio je njegov komandant i, kao takav, neposredno potčinjen Predsjedništvu.⁶¹⁶

(b) Zaključci o opštoj umiješanosti Ratka Mladića u zločine

251. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Ratko Mladić, u govoru koji je 12. maja 1992. godine održao u skupštini bosanskih Srba, dao rukovodstvu bosanskih Srba savjet o tome kako da ostvari kontroverzne vojne ciljeve “tiho, cinično i nemilosrdno, a da se pritom ostane ispod dometa radara pažnje međunarodne javnosti”:

Mi ne smijemo kazati, mi ćemo uništiti Sarajevo, ne, mi nećemo, mi hoćemo da sačuvamo Sarajevo, nama Sarajevo treba. Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, ne, jer to Ameriku diže na noge, ali ... jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. Šta je, ne znamo ... Pa tako isto sa strujom ... Prema tome mi moramo mudro saopštiti svijetu, gadali su oni, pogodili dalekovod i nestalo struje, gadali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija.⁶¹⁷

252. Nadalje, Pretresno vijeće je smatralo da jedno naredenje koje je Ratko Mladić 22. jula 1992. godine izdao svojim potčinjenima ilustruje integraciju političkog i vojnog djelovanja bosanskih

⁶¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1087.

⁶¹⁵ Prvostepena presuda, par. 138, 194.

⁶¹⁶ Prvostepena presuda, par. 194, 205. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1004, 1009, 1011 (gdje se detaljno navode primjeri kada je Ratko Mladić podnosio izvještaje Predsjedništvu), 1012. VRS je u svom sastavu imao pet korpusa: 1. krajiški korpus (bivši 5. korpus JNA, na čijem čelu je od 17. marta 1992. bio Momir Talić); 2. krajiški korpus (bivši 10. korpus JNA); Istočnobosanski korpus (bivši 17. korpus JNA); Sarajevsko-romanijski korpus (bivši 4. korpus JNA); i Hercegovački korpus (bivši dio 9. korpusa JNA). U novembru 1992. godine, formiran je Drinski korpus: *ibid.*, par. 197.

⁶¹⁷ Prvostepena presuda, par. 975, gdje se poziva na dokazni predmet P65, separator 127, str. 42-43.

Srba i predstavlja ispunjenje želje koju je Krajišnik izrazio 18. marta 1992. da se “na terenu stvori činjenično stanje” koje će ojačati njihovu poziciju u pregovorima.⁶¹⁸

253. Pretresno vijeće je takode citiralo jedno naređenje Ratka Mladića od 19. novembra 1992. godine kako bi ilustriralo da je politički cilj promjene nacionalnog sastava stanovništva ušao u redovna vojna naređenja. Mladić je, pored ostalog, naredio da se neprijatelj sa područja Birača, Žepe i Goražda natjera da “sa muslimanskim stanovništvom” napusti te prostore. Ovo naređenje je preslikano u naređenjima koja su izdavali potčinjeni oficiri duž komandnog lanca.⁶¹⁹ Krajišnik je na sudu priznao da su ovo naređenje Ratka Mladića i njemu slična pozivali na “etničko čišćenje” i da su predstavljala zločin.⁶²⁰

254. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da su, putem komandnog lanca VRS-a, izvještaji o prisilnom raseljavanju Muslimana podnošeni Glavnom štabu, pa time i generalu Mladiću.⁶²¹ Isto tako, prema izjavi svjedoka 583, koji je bio član jedne međunarodne organizacije, protesti u vezi s protivpravnošću prisilnog masovnog protjerivanja stanovništva na nacionalnoj osnovi redovno su upućivani Ratku Mladiću.⁶²²

255. U kontekstu gorenavedenih zaključaka, Žalbeno vijeće će sada razmotriti da li je Pretresno vijeće *prvobitna* krivična djela UZP-a koja su počinili vojnici VRS-a pripisalo Ratku Mladiću.

(c) Krivična djela koja su počinili vojnici VRS-a

256. Bratunac: U vezi s krivičnim djelima deportacije i prisilnog premještanja počinjenim u Bratuncu, Pretresno vijeće je konstatovalo sljedeće:

Drugi primjer preuzimanja opštinske vlasti provedenog *pod pokroviteljstvom rukovodstva bosanskih Srba* jeste slučaj Bratunca. Miroslav Deronjić, čelnik SDS-a u Bratuncu, svjedočio je da je oko 10. maja 1992., nakon što je muslimansko stanovništvo sela Glogova prisilno premješteno (a u djelimično spaljenom selu ostalo je 65 mrtvih), pozvan na Pale na sastanak Kriznog štaba SDS-a i predsjednika opština kojim su predsjedavali Ratko Mladić, Radovan Karadžić i Velibor Ostojić. Tom sastanku je prisustvovalo pedesetak ljudi. Svrha tog sastanka bila je da lokalni funkcioneri izvijeste Mladića o vojnoj situaciji u svojim opštinama. Deronjić je izvijestio o napadu na Glogovu i nastavku operacija premještanja muslimanskog stanovništva iz opštine Bratunac. Rekao je da su mu čestitali uz aplauz. Ostojić je prokomentarisao da se opština Bratunac na karti sada može obojiti u plavo, jer su tom bojom označavali stanovništvo srpske nacionalnosti.⁶²³

⁶¹⁸ Prvostepena presuda, par. 998.

⁶¹⁹ Prvostepena presuda, par. 999.

⁶²⁰ Prvostepena presuda, par. 1000. Krajišnik je dodao: “Ja ne znam zašto je [Ratko Mladić] to uradio”: *ibid.*

⁶²¹ Prvostepena presuda, par. 1024-1027.

⁶²² Prvostepena presuda, par. 1030.

⁶²³ Prvostepena presuda, par. 941 (naglasak dodat, fusnote izostavljene). V. takode *ibid.*, par. 311-312, 314, 316-317, 320.

Iako se u ovom zaključku kao glavni izvršioци ne pominju pripadnici VRS-a, Žalbeno vijeće se uvjerilo da navod “pod pokroviteljstvom rukovodstva bosanskih Srba”,⁶²⁴ kao i navod o svrsi tog sastanka (da se izvijesti Ratko Mladić) pokazuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba, čiji je Ratko Mladić bio član, koristilo glavne izvršioce za činjenje krivičnih djela deportacije (tačka 7)⁶²⁵ i drugih nehumanih djela (prisilno premještanje, tačka 8)⁶²⁶ u sklopu provođenja zajedničke svrhe.

257. Zvornik: Pretresno vijeće je konstatovalo da je, približno 28. maja 1992. godine, major Svetozar Andrić, komandant 1. birčanske brigade VRS-a, naredio zvorničkom TO-u da organizuje iseljavanje muslimanskog stanovništva i koordinira ga s opštinama kroz koje će to stanovništvo proći.⁶²⁷ S obzirom na zaključke Pretresnog vijeća u vezi s položajem Ratka Mladića u VRS-u, kao i na njegovu podršku prisilnom iseljavanju i činjenicu da je u brojnim prilikama izvještavan o tome, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Ratko Mladić koristio majora Svetozara Andrića u cilju činjenja ovih krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja u skladu sa zajedničkom svrhom (deportacija, tačka 7; nehumana djela, tačka 8).⁶²⁸

258. Banja Luka: Pretresno vijeće je, nadalje, utvrdilo da su Predrag Radić, general Momir Talić, komandant 1. krajiškog korpusa VRS-a, i potpukovnik Božidar Popović, upravnik logora Manjača, objasnili svjedoku Amiru Džonliću, prilikom njegovog obilaska tog logora s jednom delegacijom za ljudska prava krajem maja ili početkom juna 1992. godine, da je logor pod kontrolom 1. krajiškog korpusa VRS-a i da su skoro svi zatočeni ratni zarobljenici.⁶²⁹ Dana 6. avgusta 1992. godine, jedan pukovnik iz 1. krajiškog korpusa poslao je dopis načelniku SJB-a u Prijedoru u kojem ga je obavijestio da je broj zatočenika u logoru Manjača koji se zapravo ne mogu okarakterisati kao ratni zarobljenici “dosta velik” i apelovao je na njega da organizuje njihovo puštanje na slobodu. Dana 22. avgusta 1992. godine, u prisustvu komandanta logora i jednog majora iz 1. krajiškog korpusa, razmotren je spisak zatvorenika za koje nije bilo nikakvih dokaza da su učestvovali u borbenim dejstvima. Logor Manjača je zatvoren tek 16. decembra 1992. godine.⁶³⁰ Pored toga, Pretresno vijeće je utvrdilo da je 14. i 16. decembra 1992. godine 1. krajiški korpus obavijestio Glavni štab o konvojima autobusa kojima su dvije grupe zatočenika (u jednoj je bilo 1.008 zatočenika, a u drugoj

⁶²⁴ Žalbeno vijeće smatra da ne mora da razmatra pitanje da li su ta krivična djela pripisana drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba, zbog toga što je pripisivanje odgovornosti jednom od učesnika UZP-a dovoljno da bi se krivična odgovornost za ta krivična djela pripisala ostalim učesnicima UZP-a.

⁶²⁵ Prvostepena presuda, par. 727, 732. V. dole, odjeljak III.D gdje se ova osuđujuća presuda poništava.

⁶²⁶ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶²⁷ Prvostepena presuda, par. 365.

⁶²⁸ Prvostepena presuda, par. 732.

⁶²⁹ Prvostepena presuda, par. 384.

⁶³⁰ Prvostepena presuda, par. 389-390.

1.001 zatočenik) iz logora Manjača odvezene van teritorije republike bosanskih Srba. Za obezbjeđenje tih konvoja bio je zadužen general Kelečević iz VRS-a.⁶³¹

259. S obzirom na zaključke u vezi s (i) kontrolom koju je VRS imao nad logorom Manjača, uključujući ovlasti za puštanje zarobljenika na slobodu; (ii) propustom da se provede istraga po prijavama o zlostavljanju; (iii) izvještajima podnošenim Glavnom štabu VRS-a; (iv) dugotrajnim periodom tokom kojeg je logor radio; (v) i ličnim učešćem Ratka Mladića u prikrivanju krivičnih djela počinjenih u zatočeničkim objektima,⁶³² Žalbeno vijeće zaključuje da je Pretresno vijeće pripisalo krivično djelo deportacije (tačka 7)⁶³³ Ratku Mladiću.

260. Trnovo: Pretresno vijeće je konstatovalo da su krajem maja 1992. godine srpske snage pod komandom pukovnika Ratka Bundala iz VRS-a napale grad Trnovo i namjerno uništavale kuće čiji su vlasnici bili Muslimani, te uništile gradsku džamiju. Više od polovine muslimanskog stanovništva napustilo je opštinu Trnovo zbog tog napada i zbog drugih ograničenja koja su mu nametnuta. Neki Muslimani su otišli iz opštine nakon što su bili zatočeni.⁶³⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo da ti incidenti predstavljaju nehumana djela (prisilno premještanje, tačka 8).⁶³⁵ Budući da se u vezi s tim krivičnim djelima ne pominju nikakve druge jedinice osim jedinica VRS-a i s obzirom na uticaj koji je Ratko Mladić generalno imao nad glavnim izvršiocima krivičnih djela iz redova VRS-a, Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić koristio glavne izvršioce u cilju činjenja ovog krivičnog djela.

261. Sokolac: Dana 22. septembra 1992. godine, kako je konstatovalo Pretresno vijeće, pripadnici 2. romanijske brigade VRS-a opkolili su selo Novoseoci i, usprkos tome što nije bilo nikakvog oružanog otpora, po naredenju generala Radislava Krstića⁶³⁶ ubili 40 do 45 muškaraca, Muslimana, a žene i djecu su ukrcali u autobuse i odvezli u Sarajevo. Istog dana, general Krstić je izvijestio Glavni štab VRS-a da je “[u] toku dana vršeno [...] čišćenje sela Novoseoci”.⁶³⁷ Pretresno vijeće je konstatovalo da ovaj incident predstavlja nehumano djelo (prisilno premještanje, tačka 8).⁶³⁸ Iz gorenavedenih razloga,⁶³⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće ovo krivično djelo pripisalo Ratku Mladiću.

⁶³¹ Prvostepena presuda, par. 1026.

⁶³² Prvostepena presuda, par. 1054.

⁶³³ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶³⁴ Prvostepena presuda, par. 591-593.

⁶³⁵ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶³⁶ Prvostepena presuda, par. 971.

⁶³⁷ Prvostepena presuda, par. 691. V. takode Prvostepena presuda, par. 1114.

⁶³⁸ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶³⁹ V. gore, odjeljak III.C.11(b)(iv)(d)(i)(a) i (b).

262. Žalbeno vijeće se, prema tome, uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Ratko Mladić koristio glavne izvršioce za činjenje sljedećih prvobitnih krivičnih djela u skladu sa zajedničkom svrhom: deportacije (tačka 7) u Bratuncu,⁶⁴⁰ Banjoj Luci i Zvorniku; i nehumanih djela (prisilno premještanje, tačka 8) u Bratuncu, Zvorniku, Trnovu i na Sokocu.

ii. Gojko Kličković

263. Pretresno vijeće je konstatovalo da je 28. aprila 1992. godine, Gojko Kličković, predsjednik Ratnog predsjedništva opštine Bosanska Krupa i član lokalne komponente UZP-a, naredio komandantima tri bataljona 1. podgrmečke brigade da odmah “izvrše evakuaciju muslimanskog stanovništva” sa teritorije pod njihovom kontrolom.⁶⁴¹ U skladu s tim naređenjem, Izvršni odbor Mjesne zajednice Arapuša je 1. maja 1992. godine, zajedno s lokalnim “odborom izbjeglica” i “komandom bataljona”, izdao nalog za evakuaciju svih mještana Arapuše i izbjeglica (ukupno 460 ljudi) u selo Fajtovići u opštini Sanski Most.⁶⁴² Pretresno vijeće je, nadalje, utvrdilo da je Ratno predsjedništvo opštine Bosanska Krupa dana 22. maja 1992. godine SJB-u i vojnoj policiji izdalo naređenje “[o] evakuaciji preostalog muslimanskog stanovništva sa područja srpske opštine Bosanska Krupa”, a da je tri dana kasnije “predložilo” komandi 1. podgrmečke brigade da izvrši pripreme za “čišćenje” lijeve obale rijeke Une.⁶⁴³

264. S obzirom na gorenavedene zaključke, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Gojko Kličković koristio glavne izvršioce za počinjenje krivičnog djela nehumanih djela (prisilno premještanje, tačka 8)⁶⁴⁴ u sklopu provođenja zajedničke svrhe.

iii. Jovan Mijatović

265. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Jovan Mijatović bio član Kriznog štaba opštine Zvornik, poslanik u skupštini bosanskih Srba i član lokalne komponente UZP-a.⁶⁴⁵

266. Pretresno vijeće je utvrdilo da je 26. juna 1992. godine jedna velika grupa srpskih vojnika, pripadnika TO-a i paravojnih jedinica, s tenkovima i drugim vojnim vozilima ušla u selo Kozluk (u opštini Zvornik).⁶⁴⁶ Pretresno vijeće je smatralo da je Jovan Mijatović bio u toj grupi koja je, potom, saopštila Muslimanima da imaju sat vremena da pakuje svoje stvari i odu odatle, inače će

⁶⁴⁰ V. dole, odjeljak III.D.

⁶⁴¹ Prvostepena presuda, par. 398, 1088.

⁶⁴² Prvostepena presuda, par. 398.

⁶⁴³ Prvostepena presuda, par. 400.

⁶⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁶⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 366.

biti ubijeni. Stanovnike tog sela su natjerali i da potpišu izjave kojima se odriču svoje imovine.⁶⁴⁷ Pretresno vijeće je konstatovalo da su Srbi koji su napali i zauzeli Kozluk istog dana organizovali konvoj kojim je približno 1.800 ljudi odvezeno iz opštine Zvornik u Srbiju,⁶⁴⁸ što predstavlja deportaciju (tačka 7).⁶⁴⁹

267. Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Jovan Mijatović došao u dotično selo sa snagama koje su izvodile napad i da je zajedno sa tim snagama saopštio stanovnicima sela da moraju da napuste selo u roku od sat vremena, inače će biti ubijeni. Istog dana, stanovnike sela su natjerali da potpišu izjave kojima se odriču svoje imovine, a snage koje su izvodile napad deportovale su približno 1.800 ljudi. U svjetlu ovih zaključaka, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mijatović koristio glavne izvršioce krivičnog djela deportacije (tačka 7) i da je njemu pripisalo to krivično djelo.

iv. Vojin Vučković zvani Žučo

268. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Vojin Vučković zvani Žučo, zajedno sa svojim bratom Dušanom Vučkovićem zvanim Repić, bio na čelu paravojne jedinice zvane "Žute ose", koja je brojala oko 100 pripadnika.⁶⁵⁰ Iako je Pretresno vijeće utvrdilo da su oba brata imala nekolicinu ljudi pod svojom komandom,⁶⁵¹ smatralo je da je samo Vojin Vučković bio član lokalne komponente UZP-a.⁶⁵²

269. Pretresno vijeće je smatralo da su u periodu od aprila do maja 1992. godine "Žute ose" blisko saradivale sa TO-om u Zvorniku i da im je čak logistička služba TO-a izdala naoružanje.⁶⁵³ Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da su poslije osnivanja Zvorničke brigade VRS-a "Žute ose" bile potčinjene toj brigadi⁶⁵⁴ i da je Vojin Vučković dobio naoružanje od SJB-a Pale, te da se sastao s Plavšićevom i ministrom odbrane Subotićem, koji mu je saopštio da se svaka vojna jedinica koja prima naredjenja od VRS-a smatra jedinicom u sastavu VRS-a.⁶⁵⁵

270. Zvornik: Pretresno vijeće je konstatovalo da su, približno 28. maja 1992. godine, pripadnici "Žutih osa" natjerali između 400 i 500 Muslimana iz sela Divič, među kojima su bili žene, djeca i

⁶⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 366.

⁶⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 366.

⁶⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 728, 732.

⁶⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 213, 949.

⁶⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 372 (gdje se pominju "Repićevi ljudi").

⁶⁵² Prvostepena presuda, par. 1088. V. takode TŽ. 264, gdje je tužilaštvo izložilo svoje argumente u vezi s odnosom između rukovodstva bosanskih Srba i paravojnih vođa kao što je Vojin Vučković zvani Žučo.

⁶⁵³ Prvostepena presuda, par. 213.

⁶⁵⁴ *Ibid.*

⁶⁵⁵ V. *ibid.*

starci, da se ukrcaju u autobuse i rekli im da će ih odvesti na teritoriju pod kontrolom Muslimana.⁶⁵⁶ U Crnom Vrhu su te zarobljenike pustili da nastavljaju pješice.⁶⁵⁷ Na osnovu tih zaključaka i s obzirom na činjenicu da je "Žute ose" predvodio Vojin Vučković, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće utvrdilo da je on koristio glavne izvršioce za činjenu krivičnog djela deportacije (tačka 7) u skladu sa zajedničkom svrhom.⁶⁵⁸

v. "Vojo" Kuprešanin

271. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Vojo Kuprešanin, predsjednik ARK-a i član Glavnog odbora SDS-a, bio član lokalne komponente UZP-a.⁶⁵⁹ Pretresno vijeće je takođe donijelo sljedeće zaključke u vezi s raseljavanjem Muslimana i Hrvata iz opštine Sanski Most, koje čini deportaciju (tačka 7) i nehumana djela (tačka 8):⁶⁶⁰ (1) dana 30. maja 1992. godine, Krizni štab opštine Sanski Most donio je odluku da svim osobama koje se nisu latile oružja i koje žele da odu iz opštine dozvoli da to učine i "odlučeno je i da treba stupiti u kontakt s rukovodstvom ARK-a u vezi s preseljenjem stanovništva"; i (2) dana 22. juna 1992. godine, Krizni štab ARK-a je obavijestio Krizni štab opštine Sanski Most o svojoj odluci da svaka opština u regiji treba da imenuje osobu koja će biti zadužena za pitanja preseljenja i razmjene stanovnika i zatvorenika, "te da ta osoba treba da podnosi izvještaje Voji Kuprešaninu iz ARK-a".⁶⁶¹ Krizni štab opštine Sanski Most je u tu svrhu imenovao Vladu Vrkeša, predsjednika SDS-a opštine Sanski Most, i osnovao komisiju za migraciju stanovništva.⁶⁶²

272. Budući da je Pretresno vijeće u kontekstu svojih zaključaka o raseljavanju stanovništva iz Sanskog Mosta pomenulo Vladu Vrkeša i dotičnu komisiju, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće smatralo da su i Vrkeš i ta komisija bili umiješani u to raseljavanje.⁶⁶³ Isto tako, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće smatralo da je rukovodstvo ARK-a generalno, a posebno Vojo Kuprešanin, vršilo uticaj na to raseljavanje, u saradnji sa Kriznim štabom opštine Sanski Most.⁶⁶⁴ U tim okolnostima i s obzirom na opšte zaključke o uticaju Glavnog odbora SDS-a (čiji je Vojo Kuprešanin bio član) na krizne štabove,⁶⁶⁵ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno

⁶⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 365.

⁶⁵⁷ *Ibid.*

⁶⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 728, 730, 732.

⁶⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁶⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 727, 732.

⁶⁶¹ Prvostepena presuda, par. 531.

⁶⁶² Prvostepena presuda, par. 529, 531.

⁶⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 529-533.

⁶⁶⁴ V. takođe Prvostepena presuda, par. 905, 1002 (gdje se konstatuje da je Vojo Kuprešanin bio jedan od "moćnika" u ARK-u).

⁶⁶⁵ V. Prvostepena presuda, par. 270. V. takođe Prvostepena presuda, par. 529 (gdje se navode dokazi da je, prema riječima Vlade Vrkeša, u SDS-u vladalo mišljenje da se ta vrsta akcije izvodi kao protivmanevar akcijama Muslimana na drugim mjestima, te da je neophodno iseliti Muslimane kako bi Sanski Most postao isključivo srpski grad).

vijeće zaključilo da je Vojo Kuprešanin iskoristio Vladu Vrkeša za činjenje krivičnih djela deportacije (tačka 7)⁶⁶⁶ i nehumanih djela (tačka 8)⁶⁶⁷ u skladu sa zajedničkom svrhom UZP-a, koja je obuhvatala deportaciju i prisilno premještanje.

vi. Radoslav Brdanin

273. Prema zaključcima Pretresnog vijeća, Radoslav Brdanin je bio predsjednik Kriznog štaba ARK-a, poslanik u skupštini bosanskih Srba i član lokalne komponente UZP-a.⁶⁶⁸ Žalbeno vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće konstatovalo da su “[o]pštinski krizni štabovi u ARK-u dobijali instrukcije od Kriznog štaba ARK-a, izvršavali njegove odluke i podnosili mu izvještaje”.⁶⁶⁹

274. Pretresno vijeće je utvrdilo da je “[a]gencija za preseljenje stanovništva, takozvana 'Brdaninova agencija' - naziv koji se odnosi na Radoslava Brdanina - rukovodila svim aspektima preseljenja stanovništva”,⁶⁷⁰ i da je “[u] julu i avgustu 1992. masa ljudi čekala u redu pred kancelarijama Brdaninove agencije”.⁶⁷¹ Pretresno vijeće je smatralo da su “[u] periodu od maja 1992. do februara 1993., [...] iz Banja Luke odlazili mnogi civili Muslimani i Hrvati, iz straha i zbog [nepodnošljivih uslova]. Agencija za preseljenje stanovništva [...] rukovodila je svim aspektima preseljenja stanovništva. U julu i avgustu 1992. [...] gotovo svakodnevno su autobusi puni ljudi odlazili iz opštine u Hrvatsku i druga mjesta”.⁶⁷² Pretresno vijeće je konstatovalo da to raseljavanje Muslimana i Hrvata predstavlja deportaciju (tačka 7).⁶⁷³

275. S obzirom na to da je Pretresno vijeće konstatovalo da je “Brdaninova agencija” za preseljenje odigrala značajnu ulogu u organizaciji raseljavanja nesrba iz Banje Luke i da je osnovana shodno odluci Kriznog štaba ARK-a,⁶⁷⁴ Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće zaključilo da je Radoslav Brdanin radnike te agencije za preseljenje koristio za počinjenje krivičnog djela deportacije (tačka 7) u sklopu realizacije zajedničkog cilja.

⁶⁶⁶ V. dole, odjeljak III.D.

⁶⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 727, 730.

⁶⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 491, 1088.

⁶⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 262. V. takođe *ibid.*, par. 260-261. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da je Izvršni odbor SDS-a bio instanca koja je postavljala “koordinatore” za ARK i da su oni imali zadatak da osiguraju provođenje odluka skupštine bosanskih Srba i vlade bosanskih Srba i da učestvuju u radu regionalnih kriznih štabova. (Prvostepena presuda, par. 262).

⁶⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 380.

⁶⁷¹ *Ibid.*

⁶⁷² Prvostepena presuda, par. 380.

⁶⁷³ Prvostepena presuda, par. 728, 732.

⁶⁷⁴ Dokazni predmet P512.A (transkript Džonlićevog svjedočenja), str. 2397-2398: “Svi su u gradu govorili da je to bila Brdaninova agencija, tako su je ljudi -- svi su je tako zvali, Brdaninova agencija. Neki ljudi su čak mislili da su Brdanin i Perka u srodstvu. Ali oni su tu agenciju zvali Brdaninovom i kasnije sam saznao da je Krizni štab Krajine donio odluku da se osnuje ta agencija za preseljenje, a kako je Brdanin bio na čelu Kriznog štaba, vjerovatno je to bio razlog što je ona bila poznata pod nazivom Brdaninova agencija za preseljenje”.

vii. Ljubiša Savić zvani Mauzer

276. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Ljubiša Savić zvani Mauzer bio vodeća ličnost SDS-a u Bijeljini, komandant paravojne jedinice Srpska (narodna) garda⁶⁷⁵ i član lokalne komponente UZP-a.⁶⁷⁶

277. Bijeljina: Pretresno vijeće je konstatovalo da je Ljubiša Savić zvani Mauzer 15. juna 1992. godine izjavio da će “svi Muslimani biti otpušteni sa posla i istjerani s teritorije”.⁶⁷⁷ Pretresno vijeće je potom zaključilo da su “[n]ajkasnije od jula 1992. Muslimani u Bijeljini bili predmet organizovane kampanje pljačke i protjerivanja”.⁶⁷⁸ Zatim je objasnilo je da je Vojkan Đurković iz bijeljinskog SDS-a, uz pomoć Mauzerovih ljudi, na osnovu spiska imućnih Muslimana koji je sastavio bijeljinski SDS, “obilazio ljude na spisku kako bi od njih iznudio imovinu”; neki Muslimani “su odmah zatočeni, oduzete su im dragocjenosti i prebačeni su u 'međuprostor' između zaraćenih strana gdje su ponekad boravili danima prije nego što su mogli preći na teritoriju pod muslimanskom kontrolom”.⁶⁷⁹ Pretresno vijeće je konstatovalo da su paravojne grupe u Bijeljini, uključujući Mauzerove ljude, “provodile teror” među muslimanskim stanovnicima tako što su im upadale u domove, pljačkale ili silovale, pa su oni napuštali Bijeljину usljed tog “pritiska i terorisanja”.⁶⁸⁰

278. Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mauzer koristio svoje ljude za počinjenje krivičnih djela deportacije (tačka 7)⁶⁸¹ i nehumanih djela (tačka 8) nad Muslimanima u Bijeljini u cilju provođenja zajedničke zločinačke svrhe.⁶⁸²

viii. Veljko Milanković

279. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Veljko Milanković u ljeto 1991. godine u Prnjavoru predvodio "Vukove s Vučjaka", paravojnu grupu koja je brojala oko 150 pripadnika, i da je bio član lokalne komponente UZP-a.⁶⁸³ Pretresno vijeće je, nadalje, utvrdilo da su 5. juna 1992. godine "Vukovi" prebačeni iz prnjavorskog TO-a pod komandu 327. motorizovane brigade naredjenjem generala Talića, komandanta 1. krajiškog korpusa, koji je "Vukove" u nekoliko navrata pohvalio.

⁶⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 305.

⁶⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁶⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 306.

⁶⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 307.

⁶⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 307.

⁶⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 306, 966.

⁶⁸¹ V. dole, odjeljak III.D.

⁶⁸² V. Prvostepena presuda, par. 727-728, 732.

⁶⁸³ Prvostepena presuda, par. 214, 218, 1088.

280. Pretresno vijeće je, pored toga, konstatovalo da je približno u martu 1992. godine jedna grupa koju su činili pripadnici policije, srpski vojnici iz Laktaša i Veljko Milanković, naredila stanovnicima muslimanskog sela Lišnja da napuste svoje domove. Većinu stanovnika sela odveli su u jednu pilanu u Vijaci, gdje su se nalazili vojnici JNA i policajci.⁶⁸⁴ Neke ljude koje su zatočili u pilani sljedećeg dana su pustili na slobodu, dok su nekih 250 do 300 muškaraca, Muslimana, ukrcali u autobuse i odvezli u grad Prnjavor. Tu su ih pod stražom držali i ispitivali srpski policajci, a tukli su ih stražari, lokalni pripadnici rezervnog sastava policije i vojnici koji su prolazili kroz opštinu. Zatočenici nisu dobijali nikakvu hranu osim one koju su im donosili prijatelji i rodaci, a tjerali su ih da obavljaju razne poslove. Neke zatočenike su odveli u SJB u Prnjavoru, gdje su ih ispitivali i tukli.⁶⁸⁵

281. Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije donijelo nikakav zaključak o vezi između Veljka Milankovića i glavnih izvršilaca gorenavedenih krivičnih djela. Iako je utvrđeno da je on približno u martu 1992. godine naredio muslimanskim stanovnicima sela Lišnja da napuste svoje domove,⁶⁸⁶ nema nikakvih zaključaka koji bi ukazivali na to da li su on ili "Vukovi s Vučjaka" učestvovali u krivičnim djelima koja su uslijedila u pilani u Vijaci i kasnije u gradu Prnjavoru.

282. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su upravo "Vukovi s Vučjaka" posebno zlostavljali i napadali Muslimane u Prnjavoru i da su počev od prve polovine 1992. godine i nadalje, Muslimani i Hrvati odlazili iz te opštine u pravcu granice sa Mađarskom usljed pritiska i prijetnji od strane Srba.⁶⁸⁷ Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće došlo do zaključka da su "Vukovi s Vučjaka" bili među onim Srbima za koje je utvrđeno da su vršili pritisak na Muslimane i Hrvate i prijetili im kako bi oni otišli iz Prnjavora u Mađarsku. Shodno tome, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Veljko Milanković koristio svoje ljude za izvršenje krivičnog djela deportacije koje je počinjeno u Prnjavoru (tačka 7), u sklopu provođenja zajedničke svrhe.⁶⁸⁸

(c) Zaključak

283. Na osnovu gorenavedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće zaključilo da su učesnici UZP-a počinili sljedeća prvobitna krivična djela tako što su koristili glavne izvršioce u sklopu provođenja zajedničke svrhe:

⁶⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 502.

⁶⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 502.

⁶⁸⁶ Žalbeno vijeće ima u vidu da je Pretresno vijeće konstatovalo da je u Prnjavoru počinjeno krivično djelo deportacije, ali da nije donijelo analogan zaključak u vezi s prisilnim premještanjem. Budući da je Pretresno vijeće utvrdilo da su Muslimani iz Lišnje raseljeni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba, Krajišniku nije izrečena osuđujuća presuda za to krivično djelo.

⁶⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 504, 507.

⁶⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 507, 732.

1. **tačka 3, progon (deportacija):** Bratunac, Zvornik, Sanski Most, Banja Luka, Bijeljina i Prnjavor;⁶⁸⁹
2. **tačka 3, progon (prisilno premještanje):** Bijeljina, Bratunac, Zvornik, Bosanska Krupa, Sanski Most, Trnovo i Sokolac;
3. **tačka 7, deportacija:** Bratunac, Zvornik, Sanski Most, Banja Luka, Bijeljina i Prnjavor;⁶⁹⁰
4. **tačka 8, nehumana djela (prisilno premještanje):** Bijeljina, Bratunac, Zvornik, Bosanska Krupa, Sanski Most, Trnovo i Sokolac.

284. Osuđujuće presude koje su Krajišniku izrečene po tačkama 3, 7 i 8 za ostala prvobitna krivična djela stoga se poništavaju.

12. Nedovoljna obaviještenost o UZP-u (podosnova 3(H))

(a) Argumenti strana u postupku

285. *Amicus curiae* tvrdi da Krajišnik nije pravovremeno obaviješten o tome da se tereti za učešće u UZP-u u kojem su njegovi učesnici kao sredstva koristili fizičke izvršioce krivičnih djela koja su, kako se navodi, počinjena u okviru tog UZP-a; stoga mu Pretresno vijeće na osnovu toga nije moglo izreći osuđujuću presudu.⁶⁹¹

286. Tužilaštvo odgovara da je Krajišnik bio u dovoljnoj mjeri obaviješten da bi mogao da snosi odgovornost za krivična djela koja su počinile osobe koje nisu bile učesnici UZP-a, a koje su učesnici UZP-a koristili za činjenje krivičnih djela.⁶⁹² Tužilaštvo posebno upućuje na paragrafe 5 i 7 Optužnice i tvrdi da je Krajišnik u još nekoliko drugih paragrafa obaviješten o tome da su neke osobe djelovale kao sredstva učesnika UZP-a, i to tako što je upotrijebljen izraz “agenti” i što se pominje djelovanje “putem” drugih.⁶⁹³ Tužilaštvo takođe tvrdi da je u svom Pretpretresnom podnesku i uvodnoj riječi navelo dodatne pojedinosti u vezi s ovim pitanjem.⁶⁹⁴ Tužilaštvo dodaje da se, budući da to pitanje nije bilo pokrenuto na sudenju, u svakom slučaju mora pokazati da je

⁶⁸⁹ Žalbeno vijeće napominje da su osuđujuće presude za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti u vezi s opštinama Bratunac, Sanski Most i Bijeljina poništene na drugom mjestu u ovoj Presudi (v. dole, odjeljak III.D).

⁶⁹⁰ Žalbeno vijeće napominje da su osuđujuće presude za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti u vezi s opštinama Bratunac, Sanski Most i Bijeljina poništene na drugom mjestu u ovoj Presudi (v. dole, odjeljak III.D).

⁶⁹¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 184-187. *Amicus curiae* tvrdi da je tužilaštvo prirodu svoje teze u vezi s navodnim UZP-om precizno navelo tek u svom Završnom pretresnom podnesku: Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 184, gdje se upućuje na Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 3.

⁶⁹² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 122-126.

⁶⁹³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 124-125, gdje se upućuje na Optužnicu, par. 8, 12, 16, 19-21, 22-23, 25-26.

svaki navodni nedostatak Optužnice imao ozbiljnog uticaja na odbranu, ali da *amicus curiae* usprkos tome nije pokazao na koji je način odbrani nanesena šteta.⁶⁹⁵

287. *Amicus curiae* odgovara da tužilaštvo nije uspjelo da pokaže kojim je navodima Krajišnik bio u dovoljnoj mjeri obaviješten i dodaje:

S obzirom na to da primjenjiva pravna teorija nije bila jasna u vrijeme podnošenja završnih pretresnih podnesaka, teško je zamisliti kako je [Krajišnik] mogao adekvatno pripremiti odbranu u skladu s pravnom teorijom na osnovu koje je osuđen. Očito je neprimjereno da se primjenjiva teorija o odgovornosti stvara naknadno, nakon suđenja.⁶⁹⁶

(b) Analiza

288. Žalbena vijeće je mišljenja da je Krajišniku u Optužnici stavljeno do znanja da bi mogao da snosi odgovornost za krivična djela koja su počinile osobe koje nisu bile učesnici UZP-a. Kao prvo, Žalbena vijeće konstatuje da se u raznim paragrafima Optužnice navodi da su krivična djela počinili učesnici UZP-a i “njihovi agenti”:

- u paragrafu 12 navodi se da je Krajišnik “imao *de facto* kontrolu i vlast nad snagama bosanskih Srba te političkim i državnim organima bosanskih Srba i njihovim agentima, koji su učestvovali u krivičnim djelima za koja tereti” ova Optužnica;
- u paragrafu 16 (tačke 1 i 2 – Genocid i saučesništvo u genocidu) navodi se da su “snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba i njihovi agenti birali za cilj” značajan dio grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata “s namjerom da ih unište”;
- u paragrafu 19 (tačka 3 – Progon, kao i tačke 4, 5 i 6 – Istrebljenje i lišavanje života,⁶⁹⁷ te tačke 7 i 8 – Deportacija i nehumana djela⁶⁹⁸) navodi se da su “[s]nage bosanskih Srba te politički i državni organi bosanskih Srba i njihovi agenti počinili [...] progone”.⁶⁹⁹

289. Žalbena vijeće takođe konstatuje da se u paragrafu 8 Optužnice navodi da je Krajišnik djelovao “putem” svojih saradničkih odnosa, položaja i članstava navedenih na drugim mjestima u Optužnici. U paragrafu 26 Optužnice takođe se implicira činjenje krivičnih djela od strane osoba koje nisu bile učesnici UZP-a.⁷⁰⁰

⁶⁹⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 126, gdje se upućuje na Pretpretresni podnesak tužilaštva, par. 246, 260, 266, 271, 277, 303, 318, 321, 330, 332, 347, 356, 359, 363, 374, 376, 397, 399, 408, 412, 414, 450, 473, 494, 544; uvodna riječ tužilaštva, T. 314, 355, 356.

⁶⁹⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 122.

⁶⁹⁶ Replika *amicus curiae*, par. 63.

⁶⁹⁷ V. Optužnica, par. 25, u čiji su sadržaj pozivom na njih uvršteni paragrafi 18 do 23.

⁶⁹⁸ V. Optužnica, par. 26, u čiji su sadržaj pozivom na njih uvršteni paragrafi 18 do 23.

⁶⁹⁹ V. takođe Optužnica, par. 20-23.

⁷⁰⁰ V. Optužnica, par. 12, 16, 19-21, 22-23, 25-26. Pored toga, paragraf 7 Optužnice sadrži navod o vrlo širokom UZP-u, kojeg su konkretno činili “pripadnici Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ), Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Vojske Republike Srpske (dalje u tekstu: VRS), Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu: TO), policije bosanskih Srba (dalje u tekstu: MUP), te pripadnici

290. Žalbeno vijeće zaključuje da je Krajišnik u Optužnici obaviješten da bi mogao da snosi odgovornost za krivična djela koja su počinile osobe koje nisu bile učesnici UZP-a. Žalbeno vijeće posebno podsjeća da pripisivanje krivične odgovornosti nekom učesniku UZP-a za krivična djela koja počinu neka osoba koja nije učesnik UZP-a, a koju je učesnik koristio u skladu sa zajedničkim ciljem, spada u “opšt[e] okvir[e] udruženog zločinačkog poduhvata kao vida odgovornosti u međunarodnom običajnom pravu”.⁷⁰¹ Ova žalbena podosnova se odbija.

D. Deportacija (Četvrta žalbena osnova)

291. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik kriv za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti po članu 7(1) Statuta, zbog prisilnog raseljavanja osoba iz više opština u Bosni i Hercegovini, tačnije opštine Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanski Novi, Bratunac, Brčko, Čajniče, Doboј, Foča, Gacko, Nevesinje, Pale, Prnjavor, Rogatica, Sanski Most, Vlasenica i Zvornik.⁷⁰² *Amicus curiae* osporava ovu osuđujuću presudu.⁷⁰³

1. Argumenti strana u postupku

292. *Amicus curiae* navodi da se sljedeći elementi moraju utvrditi da bi se dokazala deportacija: (1) (a) prisilno raseljavanje, (b) osoba koje se zakonito nalaze na nekom području, (c) preko *de jure* ili *de facto* državne granice, (d) bez ikakvih osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom, pri čemu (2) mora da postoji namjera da se one trajno uklone.⁷⁰⁴ U vezi s deportacijom preko neke *de facto* granice, *amicus curiae* iznosi argument da to mora biti *de facto* državna granica ili bi, u suprotnom, pominjanje granice i razlika između deportacije i prisilnog premještanja bili besmisleni.⁷⁰⁵

293. *Amicus curiae* potom navodi da je Pretresno vijeće napravilo četiri greške. On, kao prvo, tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da donese osnovne zaključke koji se traže kod osuđujuće

srbijanskih i bosansko-srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica [...] iz (Socijalističke) Federativne Republike Jugoslavije, Republike Srbije i Republike Crne Gore”. Stoga je Krajišnik ovim paragrafom obaviješten da bi mogao da bude proglašen odgovornim za krivična djela koja su počinili pripadnici raznih vojnih i paravojnih snaga, usprkos tome što se tu sugeriše da ta odgovornost proističe iz činjenice da su te osobe takode bile učesnici UZP-a (a ne sredstva u rukama učesnika UZP-a).

⁷⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413.

⁷⁰² Prvostepena presuda, par. 732, 1182. Međutim, Žalbeno vijeće je gore u tekstu, u okviru žalbene podosnove 3(G) *amicus curiae* utvrdilo postojanje veze između fizičkih izvršilaca i učesnika UZP-a za krivično djelo deportacije samo u opštinama Bratunac, Zvornik, Sanski Most, Banja Luka, Bijeljina i Prnjavor. Shodno tome, argumenti *amicus curiae* u vezi s ostalim osuđujućim presudama za deportaciju su irelevantni i nije ih potrebno razmatrati u okviru ove žalbene osnove.

⁷⁰³ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 57-61. *Amicus curiae* takode navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je Krajišniku izreklo osuđujuću presudu za deportaciju kao oblik progona (Najava žalbe *amicus curiae*, par. 58-59), ali ne obrazlaže ovaj navod u svom Žalbenom podnesku. Žalbeno vijeće, stoga, neće razmatrati taj navod.

⁷⁰⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 189.

⁷⁰⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 190-191.

presude za deportaciju.⁷⁰⁶ Konkretno, *amicus curiae* tvrdi da Pretresno vijeće nije zaključilo da je raseljavanje vršeno bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom⁷⁰⁷ ni da su ljudi raseljavani preko neke *de jure* ili *de facto* državne granice.⁷⁰⁸ U vezi s ovom posljednjom tvrdnjom, *amicus curiae* navodi da Pretresno vijeće nije preciziralo “jesu li u Makedoniju ili Hrvatsku iseljene dovoljno velike grupe ljudi da bi to predstavljalo deportaciju”, ostavivši tako otvorenu mogućnost da su raseljene osobe, sve ili većina njih, bile samo interno raseljene unutar granica Bosne i Hercegovine. *Amicus curiae* dodaje da tvrdnja da je unutar Bosne i Hercegovine postojala *de facto* državna granica nije odgovor na ovo pitanje zbog toga što Pretresno vijeće nije došlo do zaključka da je neka druga država okupirala dio teritorije Bosne i Hercegovine.⁷⁰⁹

294. Kao drugo, *amicus curiae* navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je propustilo da dođe do relevantnih zaključaka u vezi sa svakom opštinom.⁷¹⁰ *Amicus curiae* tvrdi da je Krajišniku uskraćena mogućnost da shvati i ospori zaključke iz Prvostepene presude zbog toga što je Pretresno vijeće primijenilo globalan pristup pitanju deportacije.⁷¹¹

295. Kao treće, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je zaključilo da je tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo sljedeće: (1) da je neki, ili značajan, broj civila raseljen preko neke *de jure* ili *de facto* državne granice; (2) da to raseljavanje nije opravdano nijednom od osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom; i (3) da je neki, ili značajan, broj civila raseljen fizički, ili nekim oblikom prisile, a ne da je pobjegao iz drugih razloga.⁷¹²

296. Kao četvrto, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće, alternativno, napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde zbog toga što je Krajišnika proglasilo krivim za deportaciju, budući da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da dođe do takvog zaključka na osnovu dokaza koji su izvedeni na suđenju.⁷¹³

297. Tužilaštvo se slaže s *amicus curiae* da primjena prava od strane Pretresnog vijeća u vezi s deportacijom nije bila ispravna utoliko što Pretresno vijeće “nije izvršilo potrebnu analizu da utvrdi da li je prijedena granica u dovoljnoj mjeri *de facto* postojala za svaki slučaj raseljavanja unutar

⁷⁰⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 192-195.

⁷⁰⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 192.

⁷⁰⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 193-195. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 67.

⁷⁰⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 193-194.

⁷¹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 196-198. V. takode Replika *amicus curiae*, par. 66.

⁷¹¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 196, 198.

⁷¹² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 199.

⁷¹³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 201.

[Bosne i Hercegovine]”.⁷¹⁴ Međutim, tužilaštvo tvrdi da su ostali argumenti koje iznosi *amicus curiae* bez osnova.⁷¹⁵

298. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno navelo pravne odredbe o deportaciji;⁷¹⁶ suprotno tvrdnji *amicus curiae*, deportacija ne zahtijeva dokaz niti o postojanju namjere za trajno raseljavanje, niti nekakav minimalni broj raseljenih osoba. Tužilaštvo takode iznosi argument da tvrdnja *amicus curiae* da “*de facto* granica” nužno znači *de facto* državna granica nema uporište u izvorima međunarodnog humanitarnog prava na koje se on poziva.⁷¹⁷ Tužilaštvo podsjeća da su u Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić* izložene tri alternative u vezi s pitanjem šta su dovoljni kriteriji za deportaciju, to jest, raseljavanje preko *de jure* granice u neku drugu državu, raseljavanje s okupirane teritorije i raseljavanje preko neke *de facto* granice.⁷¹⁸ Tužilaštvo, stoga, tvrdi da se ne može zaključiti da *de facto* granica apsolutno mora da bude državna granica ili da je potrebno dokazati stanje okupacije kako bi se dokazalo postojanje *de facto* granice.⁷¹⁹

299. Tužilaštvo potom tvrdi da je Pretresno vijeće bilo očigledno svjesno toga da deportacija i prisilno premještanje zahtijevaju raseljavanje “bez ikakvih osnova dopuštenih međunarodnim pravom”⁷²⁰ i da jeste konstatovalo da je raseljavanje u tekućem predmetu bilo protivpravno jer je predstavljalo direktnu posljedicu režima progona na čelu s Radovanom Karadžićem i Krajišnikom.⁷²¹

300. Što se tiče adekvatnosti zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s prelaskom granica, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće Krajišniku izreklo osuđujuću presudu za deportaciju u vezi s dva oblika raseljavanja: (1) raseljavanje preko *de jure* granica u druge države, kao što su Makedonija i Hrvatska, i (2) raseljavanje na lokacije koje nisu bile pod kontrolom bosanskih Srba, ali unutar Bosne i Hercegovine.⁷²² Tužilaštvo priznaje da je Pretresno vijeće, u vezi s ovim drugim oblikom raseljavanja, trebalo da za svaku opštinu analizira da li se radilo o prelasku *de facto* granice; zbog

⁷¹⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 127; v. takode Krajišnik, TŽ. 327.

⁷¹⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 127.

⁷¹⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 128, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 723.

⁷¹⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 128-129.

⁷¹⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 129, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 300.

⁷¹⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 129-131.

⁷²⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 132, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 723, 725.

⁷²¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 133, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 729-731, 1144.

⁷²² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 134, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 728.

propusta Pretresnog vijeća da to učini, Žalbeno vijeće bi trebalo da ponovo razmotri zaključke o deportaciji u vezi s jednim brojem opština.⁷²³

301. Tužilaštvo dalje navodi da je Pretresno vijeće donijelo dovoljno zaključaka o činjenicama u vezi s deportacijom i prisilnim premještanjem za svaku relevantnu opštinu.⁷²⁴

302. Na kraju, tužilaštvo iznosi argument da *amicus curiae* nije uspio da potkrijepi svoje navode da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog toga što je Krajišnika proglasilo krivim za deportaciju.⁷²⁵

303. *Amicus curiae* u svojoj Replici ponovo iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće propustilo da donese konkretan zaključak o protivpravosti raseljavanja i dodaje da se odgovor tužilaštva odnosi samo na “kontekst i konstatacije u vezi s elementom prisile iz kojih bi se *mogao* izvući zaključak o protivpravosti”, što nije dovoljno.⁷²⁶ On takođe ponovo iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće propustilo da donese potrebne zaključke u vezi s raseljavanjem preko *de jure* granica⁷²⁷ za svaku pojedinu opštinu.⁷²⁸

2. Analiza

304. Žalbeno vijeće je u dosadašnjoj praksi zastupalo mišljenje “da je *actus reus* deportacije prisilno raseljavanje osoba protjerivanjem ili drugim oblicima prisile iz područja na kojem zakonito borave preko državne granice *de jure* ili, u određenim situacijama, granice *de facto*, bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravnim normama”⁷²⁹ i da *mens rea* tog krivičnog djela ne zahtijeva namjeru da se osobe rasele preko granice na trajnoj osnovi.⁷³⁰ Pretresno vijeće je ispravno navelo mjerodavne pravne odredbe o deportaciji.⁷³¹

⁷²³ Preciznije rečeno, tužilaštvo objašnjava da bi Žalbeno vijeće trebalo (1) da poništi osuđujuću presudu za deportaciju i izrekne osuđujuću presudu za prisilno premještanje zbog prisilnog raseljavanja iz opština Brčko, Doboje, Nevesinje i Vlasenica; (2) da poništi osuđujuću presudu za deportaciju, ali potvrdi osuđujuću presudu za prisilno premještanje zbog prisilnog raseljavanja iz opština Bratunac, Sanski Most, Pale i Rogatica;⁷²³ i (3) da potvrdi osuđujuću presudu za deportaciju i prisilno premještanje zbog prisilnog raseljavanja iz opštine Bijeljina⁷²³ (Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 135-137, 139). Kao što je već rečeno, ovi argumenti su irelevantni.

⁷²⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 140-142. Tužilaštvo se posebno poziva na dio 4. Prvostepene presude u kojem se navode detalji o raseljavanju u svakoj od opština.

⁷²⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 143.

⁷²⁶ Replika *amicus curiae*, par. 65 (naglasak u originalu).

⁷²⁷ Replika *amicus curiae*, par. 67.

⁷²⁸ Replika *amicus curiae*, par. 66.

⁷²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278. V. takođe par. 300, gdje se dodaje da “[m]eđunarodno običajno pravo takođe prihvata da raseljavanje s ‘okupirane teritorije’, kako se izričito kaže u članu 49 Ženevske konvencije IV i potvrđuje u mnogobrojnim rezolucijama Savjeta bezbjednosti, isto tako predstavlja deportaciju” (fusnote izostavljene).

⁷³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 307; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 206.

⁷³¹ Prvostepena presuda, par. 722-726.

305. *Amicus curiae* navodi da prisilno raseljavanje preko neke *de facto* granice predstavlja deportaciju jedino ako se radilo o *de facto državnoj* granici.⁷³² Kao što je priznalo tužilaštvo,⁷³³ prilikom donošenja zaključka da je deportacija izvršena u nekoliko opština, Pretresno vijeće nije ispitalo da li je prisilno raseljavanje izvršeno preko neke *de facto* granice, što bi, ako jeste, predstavljalo deportaciju. Dakle, ako ijedan zaključak o deportaciji treba da ostane na snazi, onda bi to trebalo da bude na osnovu toga što je raseljavanje izvršeno preko *de jure* državne granice. Stoga se Žalbeno vijeće uzdržava od donošenja odluke po ovom pitanju.

306. Žalbeno vijeće će sada ispitati konkretne greške koje navodi *amicus curiae*.

(a) Raseljavanje bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom

307. *Amicus curiae*, kao prvo, iznosi argument da je Pretresno vijeće propustilo da konstatuje da je raseljavanje vršeno bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom.⁷³⁴ On takode tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo van razumne sumnje da je raseljavanje vršeno bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom, ali tu svoju tvrdnju dalje ne obrazlaže.⁷³⁵

308. Na samom početku, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće ispravno navelo da “[i] deportacija i prisilno premještanje podrazumijevaju prisilno raseljavanje osoba s područja na kojem se one zakonito nalaze, bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom”,⁷³⁶ pri čemu je dodalo da međunarodno humanitarno pravo predviđa određene ograničene okolnosti u kojima je raseljavanje civila tokom oružanog sukoba dopušteno.⁷³⁷ Pretresno vijeće je, stoga, očigledno bilo svjesno uslova da prisilno raseljavanje mora da bude “bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom”. Premda Pretresno vijeće nije izričito konstatovalo da su prisilna raseljavanja u tekućem predmetu bila “bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom”, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da taj nedostatak u Prvostepenoj presudi obesnažuje izrečenu presudu. Štaviše, iz nekoliko dijelova Prvostepene presude jasno je da je Pretresno vijeće implicitno konstatovalo da su prisilna raseljavanja vršena “bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom” i da su bila direktna posljedica “veoma teških životnih uslova” koje su stvorile srpske vlasti i snage.⁷³⁸ Žalbeno vijeće se slaže s

⁷³² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 190-191.

⁷³³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 127, 135-139.

⁷³⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 192.

⁷³⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 199.

⁷³⁶ Prvostepena presuda, par. 723.

⁷³⁷ Prvostepena presuda, par. 725.

⁷³⁸ V. Prvostepena presuda, dio 4 (gdje se sistematski opisuje prisilno raseljavanje u opštinama na koje se odnosi Optužnica) i par. 727-732.

tim: jasno je da se ovo prisilno raseljavanje ne može opravdati po međunarodnom pravu.⁷³⁹ U stvari, *amicus curiae* čak ni ne sugerije suprotno. Ovi argumenti se odbijaju.

(b) Raseljavanja preko granice

309. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključak o tome da li je izvršen dovoljan broj raseljavanja preko *de jure* ili *de facto* granice. Nije jasno da li *amicus curiae* dovodi u pitanje to što nije donesen zaključak o prirodi granice preko koje su vršena raseljavanja ili to što je tačan broj deportovanih osoba neodređen.⁷⁴⁰ Što se tiče potonjeg, Žalbena vijeće se slaže s izjavom iz Prvostepene presude u predmetu *Stakić* da deportacija ne zahtijeva “da mora postojati neki najmanji broj osoba koje su prisilno premještene da bi počinitelj snosio krivičnu odgovornost” budući da bi takav uslov bio “ravan negiranju zaštitnog učinka zabrane deportacije”.⁷⁴¹ Žalbena vijeće takođe podsjeća da, osim u slučaju kad se radi o istrebljenju, nije nužno da krivično djelo bude izvršeno nad većim brojem osoba da bi predstavljalo zločin protiv čovječnosti: djelo usmjereno protiv ograničenog broja žrtava ili čak protiv samo jedne žrtve može da predstavlja zločin protiv čovječnosti, pod uslovom da čini dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.⁷⁴² Ovaj argument *amicus curiae* se, stoga, odbija.

310. Što se tiče argumenta da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključak da je pređena *de jure* ili *de facto* granica, Žalbena vijeće konstatuje, kao što je priznalo i tužilaštvo,⁷⁴³ da Pretresno vijeće “nije izvršilo potrebnu analizu da utvrdi da li je prijedena granica bila u dovoljnoj mjeri *de facto* za svaki slučaj raseljavanja unutar BiH” i da se neki od zaključaka o deportaciji moraju poništiti.⁷⁴⁴ Međutim, Žalbena vijeće je mišljenja da Pretresno vijeće, u vezi s nekim opštinama, jeste donijelo tražene zaključke o raseljavanju preko *de jure* granice u dijelu 4. Prvostepene presude.⁷⁴⁵

⁷³⁹ S tim u vezi, Žalbena vijeće podsjeća da za raseljavanje iz humanitarnih razloga “opravdanje [po međunarodnom pravu] ne može biti humanitarna kriza koja ga je uzrokovala, a rezultat je upravo protivpravnog djelovanja optuženog”: Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 287.

⁷⁴⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 193.

⁷⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 685.

⁷⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 924; Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 94; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 96.

⁷⁴³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 127. V. takođe *ibid.*, par. 135.

⁷⁴⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 135-139.

⁷⁴⁵ V. Prvostepena presuda, par. 366 (gdje se iznosi zaključak da su civili odvezeni iz Zvornika u Srbiju), 380 i 392 (gdje se iznosi zaključak da su Muslimani i Hrvati bili prisiljeni da bježe iz Banje Luke i idu u Hrvatsku i na druga mjesta), 504 i 507 (gdje se iznosi zaključak da su Muslimani i Hrvati bili prisiljeni da napuste Prnjavor i odu u Madarsku).

(c) Navodni propust da se donesu relevantni zaključci u vezi sa svakom opštinom

311. *Amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće, zaključivši da su elementi deportacije utvrđeni, donijelo samo globalni zaključak za sve opštine, zbog čega je Krajišniku uskraćena mogućnost da shvati šta je pojedinačno zaključeno u vezi sa svakom opštinom.⁷⁴⁶

312. Žalbeno vijeće konstatuje da je *amicus curiae* propustio da navede tačne reference na relevantne paragrafe Prvostepene presude koje osporava. Usprkos tome, Žalbeno vijeće smatra da je *amicus curiae*, po svoj prilici, mislio na paragrafe 727 do 732 Prvostepene presude, gdje je Pretresno vijeće navelo spisak opština u kojima je smatralo da je izvršena deportacija.

313. Žalbeno vijeće se ne slaže s *amicus curiae* da zaključci u vezi sa svakom relevantnom opštinom nisu dovoljno konkretni. Kao što je primijetilo tužilaštvo,⁷⁴⁷ Pretresno vijeće je u dijelu 4. Prvostepene presude izvršilo podrobnu analizu krivičnih djela počinjenih u svakoj od opština. Stoga se pravni zaključci u vezi s krivičnim djelom deportacije moraju čitati zajedno s tim činjeničnim zaključcima. Ovaj argument se odbacuje.

(d) Navodna greška Pretresnog vijeća zbog zaključka da su elementi deportacije dokazani van razumne sumnje

314. *Amicus curiae* u svojoj trećoj žalbenoj podosnovi tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo da su civili bili raseljavani preko *de jure* ili *de facto* državne granice, da je to raseljavanje vršeno bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom i da su civili raseljavani fizički, prisilom, a ne da su bježali iz drugih razloga.⁷⁴⁸ Žalbeno vijeće podsjeća da je već konstatovalo da je Pretresno vijeće implicitno zaključilo da je raseljavanje vršeno bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom i da je taj zaključak razuman.⁷⁴⁹

315. Ostale tvrdnje koje iznosi *amicus curiae* nisu ni na koji način obrazložene; on, stoga, nije iznio teret dokazivanja u žalbenom postupku. Usprkos tome, Žalbeno vijeće se slaže s tužilaštvom da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da je deportacija izvršena u nekoliko opština, a da pritom nije donijelo zaključak da je pređena granica koja je u dovoljnoj mjeri *de facto*. Shodno tome, Žalbeno vijeće će ispitati zaključke Pretresnog vijeća o činjenicama kako bi utvrdilo da li su zaključci o deportaciji u vezi sa svakom od opština održivi. Žalbeno vijeće će

⁷⁴⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 196-198.

⁷⁴⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 141.

⁷⁴⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 199.

⁷⁴⁹ V. gore, odjeljak III.D.2(a).

takođe ukratko objasniti zbog čega je Pretresno vijeće postupilo razumno kada je zaključilo da je raseljavanje u tekućem predmetu, zapravo, bilo prisilno raseljavanje.

(i) Pregled zaključaka za svaku od opština

316. Nakon što je pažljivo pregledalo zaključke o činjenicama za svaku relevantnu opštinu, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito zaključilo da je prisilno raseljavanje ljudi preko *de jure* državnih granica vršeno u opštinama Zvornik,⁷⁵⁰ Banja Luka⁷⁵¹ i Prnjavor.⁷⁵² Pretresno vijeće je potom ispravno konstatovalo da to raseljavanje predstavlja deportaciju kao zločin protiv čovječnosti.⁷⁵³

317. Međutim, Pretresno vijeće je propustilo da donese zaključak da su osobe iz opština Bijeljina,⁷⁵⁴ Bratunac⁷⁵⁵ i Sanski Most⁷⁵⁶ bile prisilno raseljene preko *de jure* državne granice. Štaviše, Pretresno vijeće nije donijelo nikakav zaključak u vezi s prelaskom bilo kakve *de facto* granice. Prema tome Pretresno vijeće je napravilo grešku zbog toga što je izreklo osuđujuću presudu za krivično djelo deportacije u vezi s tim opštinama.

318. Tužilaštvo takođe, u vezi s opštinama Brčko, Doboj, Nevesinje i Vlasenica, iznosi argument da zaključci o činjenicama do kojih je došlo Pretresno vijeće ukazuju na to da je prisilno raseljavanje ljudi vršeno, ali da Pretresno vijeće nije izreklo osuđujuću presudu za druga nehumana djela (prisilno premještanje).⁷⁵⁷ Žalbeno vijeće se slaže s tim argumentom⁷⁵⁸ i konstatuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je propustilo da izrekne te osuđujuće presude. Usprkos tome, imajući u vidu da tužilaštvo nije uložilo žalbu u vezi s ovim pitanjem, Žalbeno vijeće neće izreći osuđujuću presudu za druga nehumana djela (prisilno premještanje) u vezi s tim opštinama.

⁷⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 366.

⁷⁵¹ Prvostepena presuda, par. 380, 392.

⁷⁵² Prvostepena presuda, par. 504, 507.

⁷⁵³ Prvostepena presuda, par. 732.

⁷⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 307, 309. Tužilaštvo iznosi argument da se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenje svjedoka Davidovića prilikom donošenja zaključka o deportaciji u Bijeljini (Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 139, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Davidovića, T. 14235, na koji se poziva u fusnoti 700 Prvostepene presude. V. takođe *amicus curiae*, TŽ. 328-329). Međutim, Žalbeno vijeće ima u vidu da kontekst u kojem je Pretresno vijeće uputilo na taj dio svjedočenja svjedoka Davidović nema nikakve veze s pitanjem raseljavanja preko neke *de jure* granice (Prvostepena presuda, par. 307 i fn 700).

⁷⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 317, 320.

⁷⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 516.

⁷⁵⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 136.

⁷⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 337 (Brčko), 345 (Doboj), 358 (Vlasenica), 670 (Nevesinje).

(ii) Da li je raseljavanje bilo prisilno?

319. Osvrćući se na tvrdnju *amicus curiae* da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je raseljavanje bilo prisilno, Žalbena vijeće podsjeća da “se izraz 'prisilno', kada se koristi u vezi s krivičnim djelom deportacije, ne smije ograničavati na fizičku silu, nego obuhvata i prijetnju silom ili prisilu, kao što je strah od nasilja, prinude, zatočenja, psihološkog pritiska ili zloupotrebe vlasti protiv osobe, osoba ili druge osobe, kao i iskorištavanje okolnosti prisile”.⁷⁵⁹ Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske vlasti i snage stvorile “veoma teške životne uslove” za Muslimane i Hrvate zbog kojih im je ostanak u svojim opštinama postao nemoguć.⁷⁶⁰ Pored toga, Pretresno vijeće je u vezi s nekoliko opština konstatovalo da su “srpske vlasti i srpske snage [Muslimane i Hrvate] često fizički istjerivale”.⁷⁶¹ *Amicus curiae* nije pokazao da su ovi zaključci bili nerazumni ili da razuman presuditelj o činjenicama ne bi razumno došao do zaključka da je raseljavanje u stvari bilo “prisilno raseljavanje” u smislu krivičnog djela deportacije.⁷⁶²

(e) Navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja

320. *Amicus curiae* navodi, alternativno, da je Pretresno vijeće napravilo greške u utvrđivanju činjeničnog stanja koje su dovele do neostvarenja pravde.⁷⁶³ Međutim, on s tim u vezi ne navodi nijedan konkretan argument ili referencu. Žalbena vijeće, stoga, konstatuje da argumenti koje je u okviru ove žalbene podosnove iznio *amicus curiae* ne ispunjavaju standard preispitivanja i odbija da se dalje bavi njima.

3. Zaključak

321. S obzirom na gorenavedeno, Žalbena vijeće djelimično odobrava četvrtu žalbenu osnovu koju je iznio *amicus curiae* i poništava osuđujuću presudu za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti za opštine Bijeljina, Bratunac i Sanski Most. Ostatak ove žalbene osnove se odbija.

E. Prisilno premještanje (Peta žalbena osnova)

322. Pretresno vijeće je Krajišnika proglasilo krivim za nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti po članu 7(1) Statuta, zbog raseljavanja ljudi iz više opština u Bosni i Hercegovini, tačnije opština Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac,

⁷⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 281. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233. Pretresno vijeće je uredno navelo mjerodavno pravo u vezi s ovim pitanjem: Prvostepena presuda, par. 724.

⁷⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 729.

⁷⁶¹ Prvostepena presuda, par. 730.

⁷⁶² Konkretno, tvrdnja *amicus curiae* da su civili “pobjeg[li] iz straha da će biti uhvaćen[i] u neprijateljstvima oružanih snaga ili iz straha od diskriminacije ili iz nekog drugog razloga koji nije prinuda” (Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 199) nije potkrijepljena i, stoga, nije dovoljna da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku.

⁷⁶³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 201.

Bratunac, Čajniče, Čelinac, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Ključ, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Trnovo, Višegrad i Zvornik.⁷⁶⁴ *Amicus curiae* osporava ovu osuđujuću presudu.⁷⁶⁵

1. Argumenti strana u postupku

323. *Amicus curiae*, kao prvo, tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je Krajišnika proglasilo krivim za druga nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti, a da prethodno nije konstatovalo da je to raseljavanje bilo dovoljne težine da predstavlja druga nehumana djela, da su njime nanesene teške duševne ili fizičke povrede, ili da je ono predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo, te da su Krajišnik ili neka osoba za koju Krajišnik snosi krivičnu odgovornost namjerno počinili djela koja čine prisilno premještanje.⁷⁶⁶

324. Kao drugo, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključak da je tužilaštvo van razumne sumnje i za svaku relevantnu opštinu dokazalo da je raseljavanje ljudi vršeno bez ikakve zakonske osnove, kao i da je značajan broj ljudi fizički raseljen prisilom i da nije pobjegao iz drugih razloga.⁷⁶⁷ U vezi s ovim posljednjim pitanjem, *amicus curiae* iznosi i tvrdnju da je Pretresno vijeće trebalo uzeti u obzir mogućnost da navodne žrtve možda nisu pobjegle dobrovoljno, nego da su to učinile iz nužde. To, prema mišljenju *amicus curiae*, ne bi predstavljalo prisilu, pa, stoga, ne bi povlačilo Krajišnikovu individualnu krivičnu odgovornost.⁷⁶⁸

325. Na kraju, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde zbog toga što je za djela prisilnog premještanja Krajišnika proglasilo krivim za druga nehumana djela, budući nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da dode do takvog zaključka na osnovu dokaza koji su izvedeni na sudu.⁷⁶⁹

326. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće donijelo sve neophodne zaključke u prilog osuđujućoj presudi za druga nehumana djela (prisilno premještanje). Tužilaštvo iznosi i argument da Pretresno vijeće “nije bilo dužno utvrditi da li su konkretna djela u osnovi raseljavanja dovoljno

⁷⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 732, 1182. Međutim, Žalbeno vijeće je u odnosu na žalbenu podosnovu 3(G) *amicus curiae*, koja je izložena gore u tekstu, utvrdilo povezanost između fizičkih izvršilaca i učesnika UZP-a samo za krivično djelo drugih nehumanih djela (prisilno premještanje) u opštinama Bijeljina, Bosanska Krupa, Bratunac, Sanski Most, Sokolac, Trnovo i Zvornik. Shodno tome, argumenti koje je *amicus curiae* iznio u vezi s ostalim osuđujućim presudama za druga nehumana djela (prisilno premještanje) su irelevantni i nije ih potrebno razmatrati u okviru ove žalbene osnove.

⁷⁶⁵ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 62-66. *Amicus curiae* takode navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je Krajišnika osudilo za prisilno premještanje kao djelo progona (Najava žalbe *amicus curiae*, par. 63-64), ali taj navod ne razrađuje dalje u svom Žalbenom podnesku. Žalbeno vijeće ga, stoga, neće uzeti u razmatranje.

⁷⁶⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 204-205; Replika *amicus curiae*, par. 68.

⁷⁶⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 206.

⁷⁶⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 207-208; Replika *amicus curiae*, par. 69.

teška da se mogu okvalifikovati kao druga nehumana djela predviđena članom 5(i), jer su ista djela bila dovoljno teška da se mogu smatrati deportacijom prema članu 5(d)".⁷⁷⁰

327. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće, suprotno onome što tvrdi *amicus curiae*, izričito konstatovalo da je Krajišnik posjedovao namjeru za prisilno premještanje, te dodaje da je prisilno raseljavanje Muslimana i Hrvata upravo i bilo cilj diskriminatornog napada usmjerenog protiv tih dviju grupa i da je činilo zajednički cilj UZP-a.⁷⁷¹

328. Što se tiče argumenata *amicus curiae* u vezi s "uslovom da se prijede prag i nepostojanjem pravne osnove", tužilaštvo tvrdi da bi ih trebalo odbiti iz razloga koji su već izloženi u vezi sa četvrtom žalbenom osnovom koju je iznio *amicus curiae*. Tužilaštvo dodaje da tvrdnja *amicus curiae* da Pretresno vijeće nije valjano uzelo u obzir prisilnu prirodu raseljavanja nije ničim potkrijepljena.⁷⁷²

329. Na kraju, tužilaštvo navodi argument da *amicus curiae* nije potkrijepio svoju tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja.⁷⁷³

2. Analiza

(a) Navodna greška u vezi s pragom težine koji prisilno premještanje treba da dosegne da bi se okvalifikovalo kao druga nehumana djela

330. Žalbeno vijeće je u dosadašnjoj praksi zastupalo stav da "djela prisilnog premještanja *mogu* biti dovoljne težine da predstavljaju druga nehumana djela".⁷⁷⁴ S tim u skladu, pretresna vijeća bi trebala da ispituju da li su konkretni slučajevi prisilnog premještanja u predmetu u kojem postupaju bili u dovoljnoj mjeri teški da predstavljaju "druga nehumana djela" po članu 5(i) Statuta. Pretresno vijeće u tekućem predmetu to nije učinilo; naprotiv, čini se da je pretpostavilo da djela prisilnog premještanja predstavljaju "druga nehumana djela" po članu 5(i) Statuta.⁷⁷⁵ Žalbeno vijeće konstatuje da je to bila greška, ali nije uvjeren da ta greška obesnažuje osuđujuću presudu koja je žalioocu izrečena za druga nehumana djela (prisilno premještanje).

331. Prilikom donošenja zaključka da konkretna djela prisilnog premještanja predstavljaju "druga nehumana djela" po članu 5(i) Statuta, pretresna vijeća moraju da se uvjere da je prisilno

⁷⁶⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 209.

⁷⁷⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 144. V. takode par. 146.

⁷⁷¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 148, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 809, 1097-1099, 1119.

⁷⁷² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 149.

⁷⁷³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 150.

⁷⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317 (naglasak dodat).

⁷⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 722-726.

premještanje slične težine kao i drugi zločini protiv čovječnosti koji su nabrojani u tom članu.⁷⁷⁶ U tekućem predmetu, ovaj uslov je ispunjen. Djela prisilnog premještanja⁷⁷⁷ bila su slične težine kao i slučajevi deportacije,⁷⁷⁸ budući da su obuhvatala prisilno napuštanje svog boravišta i zajednice, bez ikakvih garancija u pogledu mogućnosti budućeg povratka, pri čemu su žrtvama takvog prisilnog premještanja redovno nanošene teške duševne povrede.⁷⁷⁹

332. *Amicus curiae* takođe navodi da je Pretresno vijeće propustilo da donese zaključak da su djela i propuste raseljavanja ljudi namjerno izvršili Krajišnik ili jedna ili više osoba i da za to on snosi odgovornost. Žalbena vijeće se ne slaže s tim. Pretresno vijeće je jasno konstatovalo da su srpske vlasti i srpske snage namjeravale da vrše prisilno raseljavanje.⁷⁸⁰ Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik

znao za masovno zatočenje i protjerivanje civila [...]. On je htio da se veliki broj Muslimana i Hrvata iseli s teritorija pod kontrolom bosanskih Srba i, ako je ostvarenje srpske dominacije i održive državnosti nužno značilo patnje, smrt i razaranje, on je prihvatao da će mnogi Muslimani i Hrvati svih uzrasta platiti tu visoku cijenu.⁷⁸¹

Amicus curiae nije uspio da pokaže da su ovi zaključci pogrešni. Ova žalbena podosnova se odbija.

(b) Navodna greška u vezi s propustom Pretresnog vijeća da donese osnovne zaključke za krivično djelo prisilnog premještanja

333. U okviru ove žalbene podosnove, *amicus curiae* iznosi argument da je Pretresno vijeće propustilo da za svaku od opština donese zaključak o tome da li je raseljavanje ljudi vršeno bez zakonske osnove i da li je značajan broj ljudi fizički raseljen primjenom prisile ili je pobjegao iz drugih razloga.⁷⁸² Žalbena vijeće konstatuje da su ovo u suštini isti argumenti koje je *amicus curiae* iznio u okviru svoje četvrte žalbene osnove u vezi s krivičnim djelom deportacije i odbija ih iz istih razloga: 1) Pretresno vijeće je implicitno konstatovalo da je prisilno premještanje vršeno bez

⁷⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 626; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 152; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566, i Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 151, 154 (gdje se navodi da činjenje i nečinjenje moraju biti jednako teški kao i ostali zločini protiv čovječnosti).

⁷⁷⁷ V. Prvostepena presuda, par. 309 (Bijeljina), 402 (Bosanska Krupa), 314 (Bratunac), 533 (Sanski Most), 693 (Sokolac), 593 (Trnovo) i 365 (Zvornik).

⁷⁷⁸ V. Prvostepena presuda, par. 380 (Banja Luka), 611 (Bileća), 419 (Bosanski Novi), 621 (Čajniče), 637 (Foča), 658-659 (Gacko), 507 (Prnjavor) i 366 (Zvornik).

⁷⁷⁹ S tim u vezi, v. Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 629; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 523; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 566.

⁷⁸⁰ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 729 (“Srpske opštinske vlasti i srpske snage stvarale su veoma teške životne uslove za Muslimane i Hrvate, koji su imali za cilj, i uspjeli, praktično onemogućiti većini Muslimana i Hrvata da ostanu”), 730 (“srpske vlasti i srpske snage su te grupe [to jest Muslimane i Hrvate koji su ostali u svojim domovima usprkos ubijanju, hapšenjima i rasprostranjenjima diskriminaciji] često fizički istjerivale”).

⁷⁸¹ Prvostepena presuda, par. 1119. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i bio jedna od pokretača tog poduhvata čiji je cilj bio “trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nersrpskog stanovništva s velikih područja Bosne i Hercegovine”: Prvostepena presuda, par. 1089, gdje se citira Optužnica, par. 4-5.

zakonskih osnova; 2) baš kao u slučaju krivičnog djela deportacije, ni krivično djelo drugih nehumanih djela (prisilno premještanje) ne zahtijeva postojanje nekog najmanjeg broja osoba koje treba prisilno premjestiti; i 3) Pretresno vijeće je razumno zaključilo da su žrtve ili bile fizički prisiljene da odu ili nisu svojevrijem pristale na raseljenje.⁷⁸³

(c) Navodna greška u utvrđivanju činjeničnog stanja

334. Pored toga, *amicus curiae* navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde.⁷⁸⁴ Međutim, on u vezi s tim ne navodi nijedan konkretan argument ili referencu. Žalbeno vijeće, stoga, konstatuje da tvrdnje koje je *amicus curiae* iznio u okviru ove žalbene podosnove ne ispunjavaju standard preispitivanja i odbija da se dalje bavi njima.

3. Zaključak

335. S obzirom na gorenavedeno, peta žalbena osnova koju je iznio *amicus curiae* odbija se u cijelosti.

F. Krajišnikov položaj u hijerarhiji (Šesta žalbena osnova)

1. Argumenti strana u postupku

336. *Amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja kada je donosilo zaključke u vezi sa Krajišnikovim položajem u hijerarhiji.⁷⁸⁵ On tvrdi da je ta greška dovela do neostvarenja pravde⁷⁸⁶ zbog kojeg bi osuđujuće presude po tačkama Optužnice 3-5, 7 i 8 koje su izrečene Krajišniku trebale biti poništene.⁷⁸⁷

337. Konkretnije rečeno, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo (i) da je Krajišnik bio osoba “broj dva” u hijerarhiji bosanskih Srba; (ii) da su Krajišnik i Radovan Karadžić vodili Republiku Srpsku “kao svoj lični feud”; (iii) da je Krajišnik imao neposredan pristup polugama državne vlasti bosanskih Srba; i (iv) da je “aktivno nadzirao” dejstva oružanih snaga bosanskih Srba i da je skupština bosanskih Srba bila forum na kojem se “formulisala i koordinirala vojna strategija”.⁷⁸⁸ Po mišljenju *amicus curiae*, Pretresno vijeće je pogriješilo zbog toga što se prilikom donošenja ovih važnih zaključaka skoro isključivo oslonilo na

⁷⁸² Najava žalbe *amicus curiae*, par. 62; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 206.

⁷⁸³ V. gore, odjeljak III.D.

⁷⁸⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 209.

⁷⁸⁵ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 67; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 210.

⁷⁸⁶ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 68.

⁷⁸⁷ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 70.

⁷⁸⁸ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 210, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 949, 975, 1085, kao i 987.

iskaze bivšeg ministra pravosuda Momčila Mandića i bivšeg predsjednika vlade Branka Đerića, to jest na svjedoke koji su nepouzdana jer su imali vlastiti interes ili su svjedoci saučesnici.⁷⁸⁹ *Amicus curiae* dodaje da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo iskaz svjedoka Mandića. On takođe tvrdi da je Pretresno vijeće izričito konstatovalo da Krajišnik nije imao efektivnu kontrolu, što je zaključak koji se kosi s osporavanim zaključcima.⁷⁹⁰ Na kraju, on se poziva na kontradiktorne dokaze koje je Pretresno vijeće, navodno, propustilo obrazložiti i prigovara zbog korištenja izraza kao što su “broj dva” i “lični feud” zbog njima svojstvene neodređenosti i uopštenosti.⁷⁹¹

338. *Amicus curiae*, pored toga, navodi da dodatni dokazi u vidu izjave Radovana Karadžića, koja je uvrštena u spis u žalbenom postupku, u dodatnoj mjeri pokrepljuju njegove argumente da je Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom procjene Krajišnikovog položaja u hijerarhiji.⁷⁹²

339. U prilog svom prvom argumentu, *amicus curiae* navodi da izjava Radovana Karadžića pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo da je Krajišnik bio osoba “broj dva” u rukovodstvu bosanskih Srba, odmah poslije Karadžića.⁷⁹³ On tvrdi da Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter, zapravo, ukazuje na to da su ključne osobe koje su donosile odluke bila tri člana Predsjedništva, to jest Nikola Koljević, Biljana Plavšić i Karadžić,⁷⁹⁴ te da Krajišnik nikad nije učestvovao u donošenju odluka u Predsjedništvu.⁷⁹⁵ *Amicus curiae* tvrdi da Karadžićeva izjava pokazuje da je Krajišnik prisustvovao sjednicama Predsjedništva samo zato da bi dostavljao informacije u svojstvu predsjednika skupštine, u skladu sa svojim obavezama iz skupštinskog Poslovnika,⁷⁹⁶ i da su, na sličan način, ministri u vladi povremeno činili isto, a da ih samo na osnovu toga niko nije smatrao članovima Predsjedništva.⁷⁹⁷

340. U prilog svom drugom argumentu, *amicus curiae* navodi da izjava Radovana Karadžića pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da su Krajišnik i Karadžić vodili Republiku Srpsku kao svoj “lični feud”.⁷⁹⁸ *Amicus curiae* iznosi argument da Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter pokazuje da je Republika Srpska bila republika “s duboko usađenom ustavnom tradicijom”;⁷⁹⁹ da je Krajišnikova uloga u skupštini bosanskih Srba bila samo “da održava red i upravlja parlamentarnom procedurom, ali ne i da djeluje kao značajan

⁷⁸⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211; Replika *amicus curiae*, par. 70.

⁷⁹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121.

⁷⁹¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1085.

⁷⁹² Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 80-81.

⁷⁹³ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 82-84.

⁷⁹⁴ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 82, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 4, 6, 12; TŽ. 595.

⁷⁹⁵ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 82, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 4; TŽ. 599.

⁷⁹⁶ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 83, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 4.

⁷⁹⁷ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 84, gdje se upućuje na TŽ. 538-539, 545-546, 568-569, 571, 582-583, 595-598, 601.

⁷⁹⁸ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 85-87.

⁷⁹⁹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 85, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 5-7; TŽ. 533.

faktor u procesu donošenja odluka”;⁸⁰⁰ i da Krajišnik “nije učestvovao u radu vlade, već je radio samo ono što je podrazumijevao njegov položaj u Parlamentu”.⁸⁰¹

341. U prilog svom trećem argumentu, *amicus curiae* navodi da izjava Radovana Karadžića pokazuje da Krajišnik nije imao neposredan pristup polugama državne vlasti bosanskih Srba.⁸⁰² Na primjer, Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter pokazuje da Krajišnik: (i) nije prisustvovao sastancima kabineta niti je imao uticaja na rad kabineta;⁸⁰³ (ii) nije učestvovao u osnivanju kriznih štabova niti imao uticaja na njihov rad;⁸⁰⁴ (iii) nije učestvovao u osnivanju ratnih predsjedništava niti je imao uticaja na njihov rad;⁸⁰⁵ (iv) nije učestvovao u osnivanju ratnih povjereništava;⁸⁰⁶ (v) nije učestvovao u osnivanju regionalnih i opštinskih struktura;⁸⁰⁷ (vi) nije učestvovao u osnivanju SDS-a; i da (vii) nije bio član Izvršnog odbora te stranke;⁸⁰⁸ (viii) nije bio u bliskim odnosima s Momčilom Mandićem ili Mićom Stanišićem;⁸⁰⁹ i da (ix) ga Karadžić nikad nije smatrao “svojim privatnim predsjednikom vlade”.⁸¹⁰

342. Na kraju, *amicus curiae* iznosi argument da Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je Krajišnik aktivno nadzirao dejstva oružanih snaga bosanskih Srba i da je skupština bosanskih Srba bila forum na kojem je formulisana i koordinirana vojna strategija. Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter i njegovo svjedočenje navodno pokazuju da Krajišnik nije imao uticaja na vojne aktivnosti⁸¹¹ i da nije bio u komandnom lancu vojske.⁸¹² *Amicus curiae*, konačno, iznosi argument da, prema onome što je izjavio Karadžić, Krajišnik nije imao nikakvu vlast nad MUP-om, niti je imao ikakvu ulogu u osnivanju TO-a, kao i da nije izdavao naredbe Glavnom štabu.⁸¹³

⁸⁰⁰ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 86, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 9; TŽ. 570.

⁸⁰¹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 87, gdje se citira dokazni predmet AD3, str. 12. Kao primjer, *amicus curiae* ističe da Krajišnik nije imao ovlasti da provodi istragu i da, kao predsjednik skupštine, nije imao svoje istražne organe. V. Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 87, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 10-11.

⁸⁰² Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88-89. V. posebno par. 89, gdje *amicus curiae* upućuje na Karadžićevu izjavu u sudnici da Krajišnik “u vladi nije imao nikakvih ingerencija” (TŽ. 575-576).

⁸⁰³ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 a., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 6.

⁸⁰⁴ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 b., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 7.

⁸⁰⁵ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 c., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 8.

⁸⁰⁶ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 d., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 8.

⁸⁰⁷ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 e., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 9.

⁸⁰⁸ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 f., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 9.

⁸⁰⁹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 g., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 12.

⁸¹⁰ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 88 h., gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 12.

⁸¹¹ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 90, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 12; TŽ. 592, 604-605.

⁸¹² Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 90, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 14.

⁸¹³ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 90, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 7-10.

343. Tužilaštvo odgovara da bi ovu žalbenu osnovu trebalo odbiti.⁸¹⁴ Tužilaštvo iznosi argument da *amicus curiae* zanemaruje relevantne zaključke o činjenicama i potkrepljujuće dokaze na kojima počivaju zaključci Pretresnog vijeća.⁸¹⁵

344. U odgovor na dodatne dokaze u vidu izjave Radovana Karadžića, tužilaštvo iznosi argument da se njegove tvrdnje u vezi s Krajišnikovim položajem u hijerarhiji Republike Srpske kose sa dokazima.⁸¹⁶

345. *Amicus curiae* replicira da tužilaštvo pogrešno tumači njegove argumente u vezi s Krajišnikovim “položajem u hijerarhiji” zbog toga što o ovom pitanju govori u smislu njegove “moći i ovlaštenja”, što nije ispravno.⁸¹⁷ On takođe osporava da odjeljak Prvostepene presude pod naslovom “Znanje za operacije preuzimanja vlasti i podrška tim operacijama” ide u prilog zaključku da je Krajišnik imao neposredan pristup polugama državne bosanskih Srba.⁸¹⁸

2. Analiza

346. Žalbeno vijeće naglašava da se četiri zaključka koja *amicus curiae* osporava ne mogu ispitivati izolovano, već se moraju razmatrati zajedno s drugim zaključcima o činjenicama koji leže u njihovoj osnovi. S tim u vezi, Žalbeno vijeće primjećuje da su zaključci o onome što *amicus curiae* naziva Krajišnikovim “položajem u hijerarhiji”⁸¹⁹ rukovodstva bosanskih Srba suštinski povezani sa zaključcima o moći i ovlastima koje je Krajišnik imao u republici bosanskih Srba (kasnije nazvanoj Republika Srpska). Konkretno, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik bio osoba “broj dva”, iza Radovana Karadžića u smislu “moći i uticaja”.⁸²⁰ Žalbeno vijeće, stoga, odbacuje argument *amicus curiae* da Krajišnikova moć i ovlasti nemaju nikakve veze s njegovim navodnim položajem osobe “broj dva” u hijerarhiji bosanskih Srba.⁸²¹

(a) Navodni nedostatak i nepouzdanost dokaza

347. *Amicus curiae* iznosi argument da se Pretresno vijeće “gotovo isključivo” oslonilo na iskaze svjedoka Mandića i Đerića prilikom donošenja zaključka iz paragrafa 1085 Prvostepene presude da

⁸¹⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 158.

⁸¹⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 151-155, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 137, 140, 168-169, 173, 174-182, 184-186, 262, 267-271, 272-279, 285, 912, 935-948, 957, 976-986, 988-1005, 1018, 1076. V. takođe Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 156-157.

⁸¹⁶ Dopunski podnesak tužilaštva, par. 50-53, 56, 59-62, 82-83, gdje se upućuje na obimne dokaze u vidu svjedočenja i dokaznih predmeta predloženih na suđenju.

⁸¹⁷ Replika *amicus curiae*, par. 71.

⁸¹⁸ Replika *amicus curiae*, par. 72.

⁸¹⁹ Replika *amicus curiae*, par. 71.

⁸²⁰ Prvostepena presuda, par. 1085.

⁸²¹ V. Replika *amicus curiae*, par. 71.

je Krajišnik bio osoba “broj dva”, iza Radovana Karadžića.⁸²² Ovaj argument nije uvjerio Žalbeno vijeće. Pretresno vijeće je konstatovalo da su svjedočenja svjedoka Mandića i Đerića u vezi s ovim pitanjem bila tačna “u svjetlu svih dokaza”;⁸²³ zaključak Pretresnog vijeća, stoga, nije zasnovan samo na iskazima svjedoka Mandića i Đerića. Iako Pretresno vijeće nije ponovo navelo sve dokaze na kojima je zasnovalo svoj zaključak, očito je da se pozvalo na dokaze koji se razmatraju u cijelom dijelu 3. i dijelu 6. Prvostepene presude i koji pokazuju Krajišnikovu moć i uticaj.⁸²⁴ Ove dokaze, na kojima su djelimično zasnovani i osporeni zaključci iz paragrafa 949, 975 i 987 Prvostepene presude, *amicus curiae* nije konkretno osporio.

348. Žalbeno vijeće nije uvjereno ni u to da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je prihvatilo svjedočenja svjedoka Mandića i Đerića o ovom pitanju. Žalbeno vijeće je već podrobno razmotrilo pitanje oslanjanja na iskaze svjedoka koji bi mogli da imaju motiv da inkriminišu optuženog.⁸²⁵ S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da oslanjanje na iskaze takvih svjedoka ne predstavlja samo po sebi grešku u primjeni prava, ali da se prilikom korištenja takvih dokaza mora primijeniti poseban oprez. Prilikom procjenjivanja pouzdanosti takvih dokaza, pretresna vijeća zapravo moraju razmotriti da li je dotični svjedok imao konkretan motiv da svjedoči na način na koji je svjedočio i da laže.⁸²⁶

349. U tekućem predmetu, Pretresno vijeće nije izričito navelo da je primijenilo “krajnji oprez” prilikom ocjenjivanja iskaza svjedoka Mandića i Đerića, niti da je ispitalo da li su njih dvojica imala

⁸²² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211. Iako *amicus curiae* iznosi uopšten navod o nedostatku dokaza za zaključke iz paragrafa 949, 975, 987 i 1085 Prvostepene presude, konkretne argumente navodi samo da bi osporio zaključak iz paragrafa 1085.

⁸²³ Prvostepena presuda, par. 1085.

⁸²⁴ V. dokaze koje je razmotrilo i zaključke do kojih je došlo Pretresno vijeće u vezi s Krajišnikovim članstvom u Savjetu za nacionalnu bezbjednost (dalje u tekstu: SNB) i Predsjedništvu (Prvostepena presuda, par. 137, 168-169, 173-187), njegovim položajem predsjednika skupštine bosanskih Srba i istaknutim mjestom koje je imao u SDS-u (Prvostepena presuda, par. 3, 140, 173, 187). Konkretno, Pretresno vijeće je prihvatilo dokaze koji pokazuju da je Krajišnik bio na položaju vlasti odmah do Radovana Karadžića (v., na primjer, Prvostepena presuda, par. 169 i 957 (gdje je konstatovano da je Krajišnik predsjedavao sjednicama Predsjedništva kada je Karadžić bio odsutan), 180 i 1013 (gdje se poziva na razne dokaze u prilog zaključku da je Krajišnik uvijek bio u centru moći zajedno s Radovanom Karadžićem), 183-185 (gdje je konstatovano da razni ministri nisu podnosili izvještaje vladi, nego direktno Krajišniku i Radovanu Karadžiću)) i u paragrafu 187 zaključilo sljedeće:

... vlada bosanskih Srba, pa prema tome i republika bosanskih Srba, nije bila ništa drugo do tijelo za provođenje politike rukovodstva SDS-a pod budnim okom i čvrstom rukom Karadžića i optuženog.

Pored dokaza koji se pominju u tim paragrafima, Žalbeno vijeće takode ima u vidu da je nekoliko svjedoka čije je iskaze Pretresno vijeće prihvatilo opisalo Krajišnika i Radovana Karadžića kao dva najvažnija članka bosanskih Srba. V., pored ostalog, Prvostepena presuda, par. 140, gdje se upućuje na svjedoka Neškovića (T. 16606-16607: “položaj Karadžića i položaj Krajišnika, ja bih definisao da su oni bili jedan suvereni vrh moći”), svjedoka Prstojevića (T. 14566-14567, gdje je, na pitanje za koje je osobe smatrao da spadaju u rukovodstvo Republike Srpske, izjavio, “od vrha nadole”: “Potpuno je jasno. Gospodin dr Radovan Karadžić, gospodin Momo Krajišnik, predsjednik vlade, Đerić, resorni ministri koji se pojavljuju, MUP-a ili Ministarstva pravosuđa”), i ambasadora Okuna (T. 4154: “Pa, predsjednik Krajišnik je bez sumnje bio jedan od dvojice najviših rukovodilaca bosanskih Srba, pri čemu je drugi bio dr Karadžić”) – neke od ovih referenci se dodatno pominju u par. 262, 279 i 912.

⁸²⁵ V. gore, odjeljak III.B.2(c).

⁸²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 206.

ličnih motiva da lažno svjedoče. Međutim, Pretresno vijeće jeste postupilo s oprezom: konstatovalo je da su procjene koje su iznijeli svjedoci Mandić i Đerić tačne “u svjetlu svih dokaza”.⁸²⁷ Pored toga, činjenica da Pretresno vijeće nije konkretno pomenulo moguće motive svjedoka Mandića i Đerića da lažno svjedoče ne znači da ih je propustilo uzeti u obzir.⁸²⁸ Žalbeno vijeće ističe da pretresna vijeća nisu dužna da opravdaju svaki korak u procesu svog rasuđivanja.⁸²⁹

350. Žalbeno vijeće takođe odbacuje tvrdnju da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo iskaz svjedoka Mandića. Iako je svjedok Mandić pomenuo činjenicu da su i Biljana Plavšić i Nikola Koljević smatrali da bi oni trebali da budu “broj dva”,⁸³⁰ on je jasno stavio do znanja da je, po njegovom mišljenju, Krajišnik bio osoba “broj dva”, poslije Radovana Karadžića.⁸³¹

351. Pored toga, Žalbeno vijeće nije uvjereno da su Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter i njegovo usmeno svjedočenje sami po sebi dovoljni da dovedu u pitanje obimne dokaze koji potkrepljuju zaključke Pretresnog vijeća.⁸³² Stoga, Žalbeno vijeće konstatuje da Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter i njegovo usmeno svjedočenje ne stvaraju razumnu sumnju koja bi navela Žalbeno vijeće da poništi zaključke o Krajišnikovom položaju u hijerarhiji rukovodstva bosanskih Srba. Ovaj dio šeste žalbene osnove koju je iznio *amicus curiae* se odbacuje.

(b) Da li se osporeni zaključci kose s ostalim zaključcima Pretresnog vijeća

352. *Amicus curiae* iznosi argument da se zaključci Pretresnog vijeća u vezi s Krajišnikovim ovlastima i nadležnošću kose s njegovim zaključkom da Krajišnik nije imao efektivnu kontrolu.⁸³³ Žalbeno vijeće se ne slaže s tim. Pretresno vijeće je u osporenom paragrafu 1121(e) Prvostepene presude objasnilo da,

[p]remda dokazi u tekućem predmetu pokazuju da je optuženi imao vlast i uticaj nad onim organima koji se u Optužnici nazivaju političkim organima i organima vlasti snaga bosanskih Srba, oni ne pokazuju da je on lično imao efektivnu kontrolu nad tim organima.

⁸²⁷ Prvostepena presuda, par. 1085.

⁸²⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 206.

⁸²⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 206.

⁸³⁰ Iskaz svjedoka Mandića, T. 8618-8619, 9281-9282.

⁸³¹ Žalbeno vijeće ima u vidu da je svjedok Mandić i tokom glavnog ispitivanja (T. 8618-8619) i tokom unakrsnog ispitivanja (T. 9281-9282) obrazložio svoje mišljenje da je Krajišnik bio osoba “broj dva” u rukovodstvu, iza Radovana Karadžića.

⁸³² Krajišnik je bio “broj dva” (Iskaz svjedoka Neškovića, T. 16843; Iskaz svjedoka Đokanovića, T. 10626-10627. Za daljnje reference, v. Dopunski podnesak tužilaštva, par. 50-51); Krajišnik nije imao ovlasti da provodi istragu o zločinima (Krajišnik, T. 24475-24477. Za daljnje reference, v. Dopunski podnesak tužilaštva, par. 82-83); Krajišnikov pristup polugama vlasti (v. reference u Prvostepenoj presudi, par. 183-186, i Dopunskom podnesku tužilaštva, par. 52); Krajišnik je učestvovao u radu SDS-a i kriznih štabova, kao i u njihovoj transformaciji u ratna predsjedništva i ratna povjereništva (v. reference u Prvostepenoj presudi, par. 263, 272-279, i Dopunskom podnesku tužilaštva, par. 53-56); Krajišnik je imao vlast nad VRS-om i TO-om (v. reference u Prvostepenoj presudi, par. 1004, i Dopunskom podnesku tužilaštva, par. 59-62).

⁸³³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121.

Pretno vijeće je ovim i samo napravilo jasnu razliku između, na jednoj strani, svojih zaključaka u vezi s vlašću i uticajem koje je Krajišnik imao i posljedica koje iz toga proizlaze po njegovu krivičnu odgovornosti kao učesnika UZP-a i, na drugoj strani, toga što nije imao efektivnu kontrolu – u svrhu odgovornosti po članu 7(3) – nad političkim i državnim organima bosanskih Srba, kao i njihovim oružanim snagama. Postupivši tako, Pretno vijeće je zauzelo ispravan stav da “efektivna kontrola nije element koji se zahtijeva za odgovornost vezanu za UZP”,⁸³⁴ jedini oblik odgovornosti za koji je utvrđeno da se može primijeniti na Krajišnika. Žalbeno vijeće ne vidi nikakvu grešku niti protivrječnost u zaključcima Pretnog vijeća.

(c) Navodni propust da se obrazlože kontradiktorni dokazi

353. *Amicus curiae* dalje tvrdi da je Pretno vijeće propustilo da se pozabavi pitanjem kontradiktornih dokaza koji su mu predočeni.⁸³⁵ Žalbeno vijeće podsjeća da je u praksi Međunarodnog suda uvriježen stav da “[a]ko se pretno vijeće nije osvrnulo na iskaz nekog svjedoka, čak i ako je taj iskaz u suprotnosti sa zaključkom pretnog vijeća, treba pretpostaviti da pretno vijeće jeste ocijenilo i odvagulo taj iskaz, ali je zaključilo da ga taj iskaz ne sprečava da izvede dati zaključak”.⁸³⁶ Zapravo, nema potrebe da pretno vijeće pominje svjedočenje svakog svjedoka ili svaki dokazni predmet koji je uvršten u spis, “osim ako ne postoje naznake da je pretno vijeće potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz”.⁸³⁷

354. U tekućem predmetu, tekst Prvostepene presude pokazuje da Pretno vijeće nije zanemarilo svjedočenja svjedoka na koja upućuje *amicus curiae*. Naprotiv, Pretno vijeće se oslonilo na iskaze svakog od tih svjedoka prilikom donošenja raznih zaključaka u Prvostepenoj presudi.⁸³⁸ U ovom kontekstu, Žalbeno vijeće ističe da to što pretna vijeća određene dijelove svjedočenja nekog svjedoka prihvataju, a druge odbacuju, nije nerazumno.⁸³⁹

355. Žalbeno vijeće, stoga, konstatuje da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretno vijeće napravilo grešku zbog načina na koji je ocijenilo dokaze koji su mu predočeni i zbog toga što

⁸³⁴ Prvostepena presuda, par. 1121(c).

⁸³⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211 i fn 307, gdje se navode primjeri takvih kontradiktornih iskaza svjedoka.

⁸³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

⁸³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 86.

⁸³⁸ V. Prvostepena presuda, fn 69, 92, 263, 457, 458, 639, 1144, 1148, 1150, 1151, 1153 (svjedok Vasić); fn 35, 41, 43, 44, 61, 63, 311, 378, 600, 1311, 1316, 1318, 2272 (svjedok Divčić); fn 553, 857, 2273 (svjedok Kasagić); fn 315, 378, 403, 404, 446, 599, 660, 1317 (svjedok Kapetina); fn 35, 58, 71, 105-107, 206, 276, 293, 295, 378, 576, 788, 789, 793 (svjedok Savkić); fn 447, 611, 1357 (svjedok Poplašen); i fn 265, 309, 311, 313, 314, 316-319, 321, 326, 369, 378, 386, 393-395, 661, 1317 (svjedok Lakić).

⁸³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 333. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 214; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 248.

se na te dokaze oslonilo prilikom donošenja osporenih zaključaka iz paragrafa 949, 975, 987 i 1085 Prvostepene presude.

(d) Navodna neodređenost i uopštenost izraza

356. *Amicus curiae* tvrdi da su neodređenost i uopštenost svojstveni izrazima “broj dva”, “lični feud” i “ogromna ovlaštenja”.⁸⁴⁰ Tačno je da se može smatrati da su ovi izrazi, posmatrani izolovano, prilično neodređeni, uz konotaciju donekle simbolične ocjene Krajišnikovog položaja, ali oni su nedvosmisleni u kontekstu analize Pretresnog vijeća koja se odnose na Krajišnikovu moć i uticaj koji je imao u rukovodstvu bosanskih Srba.

357. Konkretno, kao što se razmatra gore u tekstu,⁸⁴¹ paragraf 987 Prvostepene presude, u kojem je Pretresno vijeće zauzelo stav da su Krajišnik i Radovan Karadžić “vodili Republiku Srpsku kao svoj lični feud”, ne stoji sam za sebe, nego predstavlja rezime zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s Krajišnikovim stilom rukovođenja.⁸⁴² U tom kontekstu, upotrebljeni izraz “lični feud” nije ni neodređen ni nejasan – njegov značaj je Pretresno vijeće objasnilo kada je preciziralo da su Krajišnik i Radovan Karadžić “intervenirali i vršili neposredan uticaj na svim nivoima djelovanja bosanskih Srba”.⁸⁴³

358. Isto tako, premda to što se Pretresno vijeće prilikom donošenja svojih zaključaka⁸⁴⁴ oslonilo na Mandićev navod o Krajišniku kao osobi “broj dva” može izgledati prilično uopšteno kad se posmatra izolovano, u kontekstu analize koju je izvršilo Pretresno vijeće jasno je da Pretresno vijeće, kao što se razmatra gore u tekstu, nije namjeravalo da donese zaključak o hijerarhiji kojim bi se definisao konkretni komandni lanac. Pretresno vijeće je, zapravo, razmatralo Krajišnikovu moć i uticaj u rukovodstvu bosanskih Srba.

359. Žalbeno vijeće smatra da *amicus curiae* nije uspio da pokaže kako su osporeni izrazi uticali na pravne zaključke Pretresnog vijeća o Krajišnikovoj ulozi u rukovodstvu bosanskih Srba, koja predstavlja osnovu za njegovu odgovornost kao učesnika UZP-a. *Amicus curiae*, stoga, nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku zbog toga što je upotrijebilo dotične izraze.

⁸⁴⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 211.

⁸⁴¹ V. gore, odjeljak III.B.2(b).

⁸⁴² Prvostepena presuda, par. 987-1005.

⁸⁴³ Prvostepena presuda, par. 947.

⁸⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1085.

3. Zaključak

360. Žalbeno vijeće, stoga, konstatuje da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da su zaključci iz paragrafa 949, 975, 987 i 1085 Prvostepene presude pogrešni i odbija šestu žalbenu osnovu koju je iznio *amicus curiae*.

G. Navodno kršenje pravila 90(H)(ii) (Osma žalbena osnova)

1. Argumenti strana u postupku

361. *Amicus curiae* tvrdi 1) da je tužilaštvo prekršilo pravilo 90(H)(ii) Pravilnika zbog toga što Krajišniku tokom njegovog svjedočenja nije postavilo bitna pitanja na koja se oslonilo da bi dokazalo njegovu krivicu, a koja su se kosila s njegovim iskazom,⁸⁴⁵ i 2) da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što je dopustilo to kršenje i konstatovalo da su dokazana određena pitanja u vezi s kojima Krajišnik nikad nije bio ispitan.⁸⁴⁶ *Amicus curiae* takođe tvrdi da je, u pogledu pitanja o kojima je Krajišnik svjedočio, a tužilaštvo ga u vezi s njima nije unakrsno ispitalo, Pretresno vijeće bilo dužno da prihvati Krajišnikov iskaz.⁸⁴⁷

362. Tužilaštvo odgovara da se pravilo 90(H)(ii) Pravilnika ne primjenjuje na optuženog koji odluči da svjedoči.⁸⁴⁸ Ono tvrdi da se “[u] cijelom pravilu 90, riječ 'svjedok' na nekim mjestima odnosi na optuženog, a na nekim mjestima ne odnosi”⁸⁴⁹ i da ispitivanje svrhe pravila 90(H)(ii) – a to je da se svjedok zaštititi od toga da bude “doveden u stupicu”, budući da svjedocima u načelu nisu poznati ostali dokazi u predmetu – jasno pokazuje da se to pravilo ne primjenjuje na Krajišnika, koji je, u trenutku kad je sjeo na klupu za svjedoke, bio u potpunosti svjestan navoda tužilaštva protiv njega, kao i toga koji se aspekti njegovog iskaza kose s dokazima tužilaštva.⁸⁵⁰ Tužilaštvo dodaje da “ne postoji obaveza da se neko pitanje iznese u unakrsnom ispitivanju u situaciji u kojoj

⁸⁴⁵ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 76; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 216-218.

⁸⁴⁶ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 76; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 217; Replika *amicus curiae*, par. 78. On iznosi konkretan argument da Krajišniku tokom njegovog svjedočenja nije postavljeno nijedno pitanje u vezi sa sljedećim zaključcima Pretresnog vijeća: (1) godine 1996., Krajišnik je u jednom govoru hvalio vođu 'Vukova s Vučjaka'; (2) diskutovao je o “strateškoj situaciji” s Kriznim štabom Ilidže i prosljedio vladi njihove zahtjeve; i (3) zajedno s drugima je došao u Lukavicu helikopterom (Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 217, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 986, 992 odnosno 1044).

⁸⁴⁷ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 221.

⁸⁴⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 168-173.

⁸⁴⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 170. Tužilaštvo navodi sljedeće primjere:

...pravilo 90(C), kojim se zabranjuje da svjedok prisustvuje svjedočenju drugog svjedoka, očigledno nije primjenjivo na optuženog. Za razliku od te odredbe, pravilo 90(F), kojim se pretresnom vijeću dozvoljava da vrši kontrolu nad načinom i redosljedom ispitivanja svjedoka, odnosi se na optuženog.

⁸⁵⁰ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 169, 171-172.

je svjedok upoznat s činjenicom da se njegov prikaz događaja osporava”, kao što je slučaj s optuženim koji se nalazi na suđenju.⁸⁵¹

363. Tužilaštvo takode tvrdi da pravilo 90(H)(ii) Pravidnika nije prekršeno čak i da je bilo primjenjivo, i to zbog toga što je Krajišniku izložena priroda navoda tužilaštva, a ovo pravilo ne zahtijeva da se svjedoku obrazloži svaka pojedinost koju strana koja ga ispituje ne prihvata.⁸⁵² Pored toga, *amicus curiae* nije uspio da pokaže na koji način to navodno kršenje pravila obesnažuje Prvostepenu presudu.⁸⁵³

364. Tužilaštvo, na kraju, tvrdi da je Pretresno vijeće postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlasti kada je Krajišnikov iskaz zanemarilo čak i bez unakrsnog ispitivanja, budući da je on bio nepouzdan i neuvjerljiv i da su ga pobijali drugi dokazi koji su se činili pouzdanim.⁸⁵⁴

365. *Amicus curiae* u svojoj Replici ponavlja da Krajišnik nije mogao “dati sve od sebe” u vezi s važnim pitanjima i da se u argumentima tužilaštva sugerije zamjena uloga u pogledu tereta dokazivanja, budući da bi optuženi bio dužan da predvidi sve teme u vezi s kojima će tužilaštvo kasnije pozvati Pretresno vijeće da donese zaključke koji su nepovoljni po njega.⁸⁵⁵

2. Analiza

(a) Opšte napomene

366. Pravilo 90(H)(ii) Pravidnika predviđa kako slijedi:

Prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka koji može dati iskaz relevantan za navode strane koja ga unakrsno ispituje, pravni zastupnik mora takvom svjedoku iznijeti prirodu navoda strane koju zastupa koja je u kontradikciji sa svjedočenjem tog svjedoka.

367. Žalbeno vijeće podsjeća da se ovim pravilom

nastoji olakšati pravično i efikasno izvođenje dokaza, a da se istovremeno svjedoku koji je podvrgnut unakrsnom ispitivanju pruži mogućnost da lično objasni one aspekte svog iskaza koje pobijaju dokazi suprotne strane u postupku, čime se svjedok pošteduje ponovnog bespotrebnog pojavljivanja u sudnici da bi to učinio, a pretresnom vijeću se omogućuje da, zahvaljujući

⁸⁵¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 173.

⁸⁵² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 174, 176. Tužilaštvo tvrdi da je Krajišnik tokom svog unakrsnog ispitivanja mogao uredno komentarisati navode tužilaštva u vezi sa (1) njegovim znanjem o učesću paravojske i njegovoj podršci za to; (2) njegovim odnosima s opštinama; i (3) njegovim znanjem o zatočenju civila i njegovoj podršci za to: v. Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 176, gdje se upućuje na razne dijelove transkripta.

⁸⁵³ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 175.

⁸⁵⁴ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 177, gdje se konkretno upućuje na predmet *Bulstrode v. Trimble*, [1970] V.R. 840 (Australija, Vrhovni sud Viktorije), i predmet *Chalmers v. Griffiths*, (2005) S.C.C.R. 30 (Škotska, Žalbeni sud). *Amicus curiae* odgovara da je pozivanje na predmet *Chalmers v. Griffiths* neprimjereno: Replika *amicus curiae*, par. 79-80.

⁸⁵⁵ Replika *amicus curiae*, par. 78.

objašnjenjima od strane svjedoka ili njegovog branioca, izvrši tačniju procjenu vjerodostojnosti njegovog svjedočenja.⁸⁵⁶

Shodno tome, Žalbeno vijeće se slaže da je osnovna svrha dotičnog pravila “da pospješi pravičnost postupka davanjem mogućnosti svjedoku da ocijeni *kontekst* pitanja strane koja ga unakrsno ispituje i da iznese svoj komentar u vezi s protivrječnim verzijama dotičnih događaja”.⁸⁵⁷

368. Žalbeno vijeće naglašava da je za ispunjavanje uslova iz pravila 90(H)(ii) Pravilnika dovoljno da strana koja vrši unakrsno ispitivanje iznese svjedoku prirodu svojih navoda, to jest opštu *suštinu* svojih navoda koji se kose s iskazom svjedoka, i to uglavnom zbog toga da bi se taj svjedok zaštitio od svake eventualne konfuzije.⁸⁵⁸ Nema potrebe da strana koja vrši unakrsno ispitivanje objasni svaku pojedinost kontradiktornih dokaza, a ovo pravilo dopušta izvjesnu fleksibilnost, zavisno od okolnosti suđenja.⁸⁵⁹ Konkretno, ako je na osnovu okolnosti predmeta očigledno da se svjedokova verzija događaja osporava, nema potrebe da strana koja vrši unakrsno ispitivanje traći vrijeme na iznošenje svojih navoda tom svjedoku.⁸⁶⁰

(b) Primjena pravila 90(H)(ii) na Krajišnika kao svjedoka

369. Žalbeno vijeće MKSR-a je u vezi sa slično formulisanim pravilom 90(G)(ii) Pravilnika o postupku i dokazima MKSR-a zauzelo sljedeći stav:

⁸⁵⁶ *Tužilac protiv Radoslava Brdanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-AR73.7, Odluka po Interlokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća za čije ulaganje nije bila potrebna dozvola, 13. juni 2002. (dalje u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Brdanin i Talić*), str. 4.

⁸⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karera*, par. 25; *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-T, Nalog kojim se utvrđuju smjernice za proceduru u skladu s pravilom 90(H)(ii), 6. mart 2007. (dalje u tekstu: Nalog kojim se utvrđuju smjernice u predmetu *Popović i drugi*), par. 1 (naglasak dodat). V. takođe *Tužilac protiv Radoslava Brdanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-T, Odluka po Zahtjevu optuženog Radoslava Brdanina da se pravilo 90(H)(ii) proglasi ništavnim u onoj mjeri u kojoj se kosi sa članom 21 Statuta Međunarodnog suda, te po podnescima optuženog Momira Talića u vezi s pravilom 90(H)(ii), 22. mart 2002. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Brdanin i Talić*), par. 13, 17.

⁸⁵⁸ *Tužilac protiv Nasera Orića*, predmet br. IT-03-68-T, Odluka po djelimično povjerljivom zahtjevu odbrane koji se odnosi na posljedice po stranu koja propusti iznijeti svoje navode svjedocima u skladu s pravilom 90(H)(ii), 17. januar 2006. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Orić*), str. 1-2. V. takođe Nalog kojim se utvrđuju smjernice u predmetu *Popović i drugi*, par. 2; *Tužilac protiv Stanislava Galića*, predmet br. IT-98-29-T, T. 6465 (2. april 2002.); Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Brdanin i Talić*, par. 13, 17.

⁸⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karera*, par. 26; Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Brdanin i Talić*, par. 14. V. takođe Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Orić*, str.1-2, i Nalog kojim se utvrđuju smjernice u predmetu *Popović i drugi*, par. 2.

⁸⁶⁰ V., na primjer, predmet *Browne v. Dunn*, (1893) 6 R. 1894, 67 (koji je prihvaćen kao vodeći predmet u vezi s ovim pitanjem u pravosudnim sistemima *common law* u kojima je usvojeno pravilo slično pravilu 90(H)(ii) Pravilnika), gdje je lord Herschell (L.C.) na str. 71 izjavio da se uslov da se svjedoku iznesu navodi ne primjenjuje u slučajevima kada je

inače savršeno jasno da je on unaprijed bio u potpunosti obaviješten o namjeri da se pobije vjerodostojnost iskaza koji daje. Naravno, ni na trenutak ne sporim da postoje predmeti u kojima je takvo obavještenje svjedoku dato na tako jasan i nedvojben način, a pitanje u vezi s kojim se njegov iskaz pobija i u vezi s kojim će biti pobijen je tako očigledno da nije potrebno tračiti vrijeme na dalje ispitivanje u vezi s njim.

Kada optuženi svjedoči u svoju odbranu, on je i te kako svjestan konteksta pitanja koja mu postavlja tužilaštvo i navoda tužilaštva, ukoliko je u dovoljnoj mjeri obaviješten o optužbama koje mu se stavljaju na teret i pravno relevantnim činjenicama koje ih potkrepljuju.⁸⁶¹

Žalbeno vijeće MKSR-a je, stoga, konstatovalo da namjera nije bila da se pravilo 90(G)(ii) Pravilnika primjenjuje na optužene koji svjedoče u predmetima koji se protiv njih vode. Žalbeno vijeće se slaže s ovim mišljenjem u svrhe pravila 90(H)(ii) Pravilnika.

370. Žalbeno vijeće se u tekućem predmetu uvjerilo da je Krajišnik, u trenutku kad je sjeo na klupu za svjedoke da bi svjedočio u svoju odbranu, bio i te kako svjestan konteksta pitanja koja mu je postavljalo tužilaštvo, kao i navoda tužilaštva protiv njega. Konkretno, kao posljednja osoba koja je svjedočila kao svjedok odbrane, Krajišnik je o navodima protiv sebe obaviješten putem Optužnice, Pretpretnog podneska tužilaštva⁸⁶² i spiskova svjedoka koji su podneseni u skladu s pravilom 65ter(E)(ii), kao i tako što je prisustvovao suđenju cijelosti. U ovim okolnostima, Žalbeno vijeće zaključuje da tužilaštvo prilikom unakrsnog ispitivanja Krajišnika nije bilo dužno da ga obavijesti o prirodi svojih navoda protiv njega.

(c) Dijelovi Krajišnikovog svjedočenja koji nisu konkretno osporeni tokom unakrsnog ispitivanja

371. *Amicus curiae* takođe iznosi argument da je Pretresno vijeće bilo dužno da prihvati Krajišnikov prikaz događaja u vezi s pitanjima o kojima je svjedočio, a tužilaštvo ga o njima nije unakrsno ispitalo.⁸⁶³ Žalbeno vijeće, kao prvo, naglašava da *amicus curiae* nije naveo nijednu referencu na neki konkretan zaključak iz Prvostepene presude u kojem je Pretresno vijeće navodno odbacilo Krajišnikov iskaz iako on o dotičnom pitanju nije bio unakrsno ispitan. Pored toga, iako je tačno da strana koja vrši unakrsno ispitivanje svojim pitanjima vezanim za kontradiktorne dokaze omogućava presuditelju o činjenicama da tačnije ocijeni vjerodostojnost tog svjedoka,⁸⁶⁴ njegova vjerodostojnost može da bude osporena i drugim dokazima⁸⁶⁵ (pod uslovom da se svjedoku stavi do znanja da se njegova vjerodostojnost osporava), a ocjena ukupne vjerodostojnosti tog svjedoka spada u domen diskrecionih ovlasti presuditelja o činjenicama. Pretresno vijeće u tekućem predmetu je posebno detaljno navelo svoju ocjenu Krajišnikove vjerodostojnosti kao svjedoka,⁸⁶⁶ zaključivši da je Krajišnikov “nivo [...] vjerodostojnosti, pogotovo u unakrsnom ispitivanju, vrlo

⁸⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karera*, par. 27.

⁸⁶² *Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić*, predmet br. IT-00-39&40-PT, Pretpretni podnesak tužilaštva, 2. maj 2002.

⁸⁶³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 221. V. takođe Replika *amicus curiae*, par. 80.

⁸⁶⁴ Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Brđanin i Talić*, par. 13, što je potvrđeno u Odluci po žalbi u predmetu *Brđanin i Talić*, str. 4. V. takođe Nalog kojim se utvrđuju smjernice u predmetu *Popović i drugi*, str. 1.

⁸⁶⁵ V., na primjer, Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 820, 824, kao i fusnotu 1893, gdje se objašnjava da pretresna vijeća nisu dužna da prihvate dijelove iskaza svjedoka koji nisu konkretno osporeni u unakrsnom ispitivanju.

⁸⁶⁶ Krajišnik je svjedočio 40 dana, od čega je 13 dana utrošeno na unakrsno ispitivanje (Prvostepena presuda, par. 1202).

nizak”.⁸⁶⁷ Žalbena vijeće smatra da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku u svojoj ocjeni ukupne Krajišnikove vjerodostojnosti. Stoga je Pretresno vijeće s pravom moglo da ne povjeruje dijelovima Krajišnikovog iskaza čak i ako on konkretno u vezi s njima nije bio unakrsno ispitan.

372. Iz gorenavedenih razloga, Žalbena vijeće odbija ovu žalbeni osnovu.

H. Ocjena Krajišnikovog iskaza (Deveta žalbena osnova)

1. Argumenti strana u postupku

373. *Amicus curiae* tvrdi da zaključak Pretresnog vijeća o Krajišnikovom “vrlo niskom nivou vjerodostojnosti”⁸⁶⁸ sugerije da je njegov iskaz stoga u određenoj mjeri vjerodostojan i da je Pretresno vijeće, po pitanjima u vezi s kojima je utvrdilo da njegov iskaz jeste vjerodostojan, trebalo da presudi u njegovu korist zbog postojanja razumne sumnje.⁸⁶⁹ On, nadalje, osporava izjavu Pretresnog vijeća da “ovdje jednostavno ne može razmatrati sve dokaze relevantne za odgovornost optuženog”⁸⁷⁰ i navodi da ona “nije principijelno ispravna niti je pravična prema [Krajišniku]”,⁸⁷¹ te tvrdi da je Pretresno vijeće na njega prebacilo teret dokazivanja u vezi s njegovim znanjem o raznim pitanjima.⁸⁷²

374. *Amicus curiae* potom iznosi argument da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što se oslonilo na “neumjerene govore” Krajišnika ili drugih osoba u njegovom prisustvu, a da nije pomenulo objašnjenje koje je u vezi s tim Krajišnik dao tokom svog svjedočenja.⁸⁷³ Navodni nepravični pristup Pretresnog vijeća u vezi s ovim pitanjem, tvrdi *amicus curiae*, dodatno pokazuje to što je Pretresno vijeće odbacilo dokaze koji pokazuju da je Krajišnik bio umjerenjak,⁸⁷⁴ a

⁸⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 888.

⁸⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 888. V. takode *ibid.*, par. 902.

⁸⁶⁹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 222. *Amicus curiae* u paragrafu 81 svoje Replike precizira da je zaista mislio na svaku “razumnu” sumnju.

⁸⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 889.

⁸⁷¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 223.

⁸⁷² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 223-224, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 892.

⁸⁷³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 225, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 896-902, i na Krajišnikovo svjedočenje, T. 24877. *Amicus curiae*, čini se, tvrdi i da je to što se Pretresno vijeće u Prvostepenoj presudi oslonilo na ove dokaze bilo nepravično zbog toga što je tokom unakrsnog ispitivanja Krajišnika od strane tužilaštva predsjedavajući sudija navodno pokazao da ga se “ta vrsta svjedočenja nije dojmila, kao i da nije pobudila njegov interes” (Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 225, gdje se upućuje na Krajišnikovo svjedočenje, T. 24877-24878). Žalbena vijeće smatra da je *amicus curiae* izvrsno komentare predsjedavajućeg sudije, koji je jednostavno pozvao tužilaštvo da vodi računa o prioritetima i da efikasno iskoristi vrijeme koje mu je dodijeljeno (T. 24877-24878).

⁸⁷⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 226, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, fn 1765. *Amicus curiae* tvrdi da fn 1765 ilustruje “neobjektivan pristup Pretresnog vijeća, koje je [Krajišnikovom] iskazu pristupilo s već spremnim i negativnim stavom” (Replika *amicus curiae*, par. 85).

posebno što je odbacilo dva pisma kojima se dokazuje njegov karakter, a da autore tih pisama nije pozvalo da pristupe unakrsnom ispitivanju.⁸⁷⁵

375. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije pogriješilo prilikom ocjenjivanja Krajišnikove vjerodostojnosti, budući da je imalo pravo da neke dijelove njegovog iskaza prihvati, a neke odbaci. Tužilaštvo dodaje da “Vijeće nije moralo razmotriti sve dokaze u vezi s Krajišnikovom odgovornošću u Presudi ukoliko je razmotrilo sve relevantne dokaze i obrazložilo zaključke koji su ključni za presudu”. Tužilaštvo takođe objašnjava da se “[o] o iskazu ne mora govoriti u Presudi čak ni onda kada je [on] izričito u suprotnosti sa zaključcima Vijeća, dovoljno je da je bio razmotren” i tvrdi da *amicus curiae* nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće propustilo da razmotri sve dokaze ili da ih jeste razmotrilo, ali da je na osnovu njih donijelo nerazuman zaključak.⁸⁷⁶ Tužilaštvo iznosi argument da Pretresno vijeće nije teret dokazivanja prebacilo na Krajišnika i da je *amicus curiae* osporeni zaključak izvadio iz konteksta.⁸⁷⁷

376. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće moglo da se osloni na dokaze o neumjerenim govorima a da pritom ne pomene Krajišnikov iskaz s tim u vezi, budući da se od Pretresnog vijeća ne traži da pomene svaki pojedini kontradiktorni dokaz; u svakom slučaju, Pretresno vijeće jeste pomenulo Krajišnikov iskaz u kojem je ustvrdio da on nije imao takve ekstremne stavove.⁸⁷⁸ Tužilaštvo, na kraju, odgovara da je Pretresno vijeće ispravno postupilo kada je dokaze koji Krajišnika prikazuju kao umjerenjaka odbacilo na osnovu njegovih ličnih izjava u kojima je Muslimane okarakterisao kao “lažni narod”.⁸⁷⁹

2. Analiza

377. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće pažljivo obrazložilo svoju ocjenu Krajišnikove vjerodostojnosti.⁸⁸⁰ *Amicus curiae*, čini se, ne osporava zaključak Pretresnog vijeća o “vrlo niskom nivou vjerodostojnosti” Krajišnika, ali tvrdi da ovaj zaključak sugerije “određen[u] mjeru vjerodostojnost[i]” nekih dijelova Krajišnikovog iskaza. Međutim, *amicus curiae* je propustio da konkretno navede koje je dijelove Krajišnikovog iskaza Pretresno vijeće smatralo (ili trebalo

⁸⁷⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 226, gdje se upućuje na dokazne predmete D263 i D264, dva pisma koja je dostavio Krajišnik, a koja sadrže izjave o njegovom karakteru.

⁸⁷⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 179-181.

⁸⁷⁷ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 182-183, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 891-892.

⁸⁷⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 184-185.

⁸⁷⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 186-187.

⁸⁸⁰ V. konkretno Prvostepena presuda, par. 888. Pretresno vijeće takođe navodi više pojedinosti u raznim paragrafima u različitim dijelovima Prvostepene presude (posebno u dijelu 6) da bi objasnilo svoju ocjenu Krajišnikovog iskaza. V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 902, 947-948, 951, 955, 985, 998, 1005, 1012, 1036-1037, 1053-1054, 1059, 1062.

smatrati) vjerodostojnim, a navodno je propustilo da tim dokazima prida odgovarajuću težinu, čime je dovelo do neostvarenja pravde. Ovaj argument se odbija.

378. Kao što se razmatra gore u tekstu,⁸⁸¹ izjava Pretresnog vijeća da ne može razmatrati “sve dokaze” u Presudi, ne može se, sama po sebi, izjednačiti s propustom da se *ispitaju* dotični dokazi. *Amicus curiae* je propustio da navede ijedan konkretan zaključak u vezi s kojim Pretresno vijeće nije razmotrilo sve dokaze koji su mu predloženi. Žalbeno vijeće, stoga, ponavlja da pristup koji je Pretresno vijeće primijenilo u paragrafu 889 Prvostepene presude nije pogrešan. Isto tako, Žalbeno vijeće je već razmotrilo navod da je Pretresno vijeće u paragrafu 892 Prvostepene presude prebacilo teret dokazivanja na Krajišnika i utvrdilo je da je taj navod neosnovan.⁸⁸²

379. U vezi s navodom *amicus curiae* da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što se oslonilo na “neumjerene govore” ne pomenuvši Krajišnikov iskaz u vezi s tim pitanjem,⁸⁸³ Žalbeno vijeće, kao prvo, ponavlja da Pretresno vijeće nije obavezno da pomene svaki dokaz ili svaki argument koji je iznesen na suđenju, pod uslovom da nema naznaka da je Pretresno vijeće potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz.⁸⁸⁴ U tekućem predmetu, *amicus curiae* nije uspio da pokaže da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir Krajišnikov iskaz u vezi s tim govorima. Naprotiv, Pretresno vijeće je više puta pomenulo izjavu koju je Krajišnik tokom ispitivanja na suđenju dao u vezi s ovim pitanjem, što jasno pokazuje da je ocijenilo njegov iskaz s tim u vezi.⁸⁸⁵

380. Isto tako, prigovor *amicus curiae* u vezi s načinom na koji je Pretresno vijeće ocijenilo dokaze u fusnoti 1765 Prvostepene presude je neosnovan. *Amicus curiae* nije uspio da pokaže zbog čega je Pretresno vijeće napravilo grešku prihvativši iskaz koji je Krajišnik lično dao u vezi s ovim pitanjem. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik, “u jednom rijetkom trenutku relativne iskrenosti”, osudio izjavu koju je dao na jednoj sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj u januaru 1993. godine, u kojoj je doveo u pitanje muslimanski identitet uopšte. U kontekstu ovog iskaza koji je sam Krajišnik dao,⁸⁸⁶ Pretresno vijeće nije postupilo nerazumno kada je odbacilo

⁸⁸¹ V. gore, odjeljak III.B.2.

⁸⁸² V. gore, odjeljak III.C.9(b).

⁸⁸³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 225. Žalbeno vijeće napominje da se o takvim govorima raspravlja na dva mjesta u Prvostepenoj presudi: jednom u vezi s govorima koji su održani u skupštini bosanskih Srba tokom perioda na koji se odnosi Optužnica (Prvostepena presuda, par. 954-955), a jednom u vezi s govorima koji su održani nakon perioda na koji se odnosi Optužnica (Prvostepena presuda, par. 896-902, što je osporio *amicus curiae*), za koje je Pretresno vijeće konstatovalo da su ih Krajišnik i drugi rukovodioci bosanskih Srba održali s ciljem da “zadrže kontrolu nad područjima koja su prigrabili i na kojima su silom promijenili nacionalni sastav stanovništva” (Prvostepena presuda, par. 896).

⁸⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 498.

⁸⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 897, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24946-24949; par. 898, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 25718-25724; par. 899, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 25749; par. 900, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24878-24879, T. 25663; par. 901, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24964-24966; par. 902, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24967, 24983-24989.

⁸⁸⁶ Krajišnikov iskaz, T. 24967.

druge dokaze u kojima se navodilo da je Krajišnik “bio umjerenjak koji nikad nije izrazio netrpeljivost prema pripadnicima drugih nacija”.⁸⁸⁷

381. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće odbija devetu žalbenu osnovu koju je iznio *amicus curiae*.

I. Kumulativne osuđujuće presude (Deseta žalbena osnova)

382. Pretresno vijeće je konstatovalo da se osuđujuća presuda za progon kao zločin protiv čovječnosti može izreći kumulativno s osuđujućim presudama koje su Krajišniku izrečene za krivična djela ubistva, istrebljenja, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), koja su sva okvalifikovana kao zločini protiv čovječnosti.⁸⁸⁸ *Amicus curiae* osporava način na koji je Pretresno vijeće primijenilo pravo o kumulativnim osuđujućim presudama i traži od Žalbenog vijeća da poništi osuđujuću presudu po tački 3 (progon) Optužnice ili, alternativno, po tačkama 5 (ubistvo), 7 (deportacija) i 8 (nehumana djela) Optužnice.⁸⁸⁹

1. Argumenti strana u postupku

383. *Amicus curiae* navodi da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama.⁸⁹⁰ Kako tvrdi *amicus curiae*, krivično djelo progona zahtijeva dokazivanje materijalno različitog elementa, to jest namjere da se diskriminiše na nekoj određenoj osnovi, što se ne zahtijeva kod krivičnih djela ubistva, istrebljenja, deportacije i nehumanih djela (prisilnog premještanja) kao zločina protiv čovječnosti.⁸⁹¹ Međutim, *amicus curiae* tvrdi da, s obzirom na to da potonja krivična djela čine djela u osnovi progona, osuđujuća presuda za progon obuhvata i ta druga djela, tako da su kumulativne osuđujuće presude nedopustive.⁸⁹² *Amicus curiae* tvrdi da u prilog njegovom stavu govori praksa Međunarodnog suda⁸⁹³ i da je u

⁸⁸⁷ Prvostepena presuda, fn 1765. Pored toga, Pretresno vijeće je imalo pravo da odbije pridati ikakvu težinu dvama pismima koja su podnesena kao dokaz o Krajišnikovom karakteru i nije moralo da pozove autore tih pisama da pristupe unakrsnom ispitivanju.

⁸⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 1130.

⁸⁸⁹ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 83-85. *Amicus curiae* u paragrafu 232 svog Žalbenog podneska takođe traži od Žalbenog vijeća da poništi osuđujuću presudu koja je izrečena po tački 4 (istrebljenje). Ovaj zahtjev izlazi iz okvira Najave žalbe *amicus curiae*, pa bi se, stoga, mogao odbiti bez razmatranja, ali, kao što je objašnjeno dole u tekstu, tvrdnje koje je iznio *amicus curiae* ionako su lišene merituma.

⁸⁹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 227.

⁸⁹¹ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 229.

⁸⁹² Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 229-230, 232, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 231, i na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, Zajedničko protivno mišljenje sudije Schomburga i sudije Güneya o kumulativnim osudama, par. 5.

⁸⁹³ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 233, gdje se upućuje na drugostepene presude u predmetima *Krstić*, *Vasiljević* i *Krnjelac* (nisu navedene konkretne reference).

Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez* načinjena greška jer se odstupilo od te prakse, tako da se ovaj primjer ne bi trebao slijediti.⁸⁹⁴

384. Tužilaštvo odgovara da je prema uvriježenom pravu dopuštena kumulacija osuđujuće presude za progon kao zločin protiv čovječnosti i osuđujućih presuda za krivična djela ubistva, istrebljenja, deportacije i nehumanih djela (prisilnog premještanja), kao zločina protiv čovječnosti.⁸⁹⁵ Tužilaštvo navodi da se ne može tvrditi da je Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez* “donesena zbog nepoznavanja prava ili činjenica, kao ni da je donesena na osnovu pogrešnog pravnog principa”. S tim u vezi, tužilaštvo iznosi argument da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez* razmatrana postojeća praksa, da je utvrđeno da se način rasuđivanja u drugostepenim presudama u predmetima *Krnojelac*, *Vasiljević* i *Krstić* direktno kosi s načinom rasuđivanja i ispravnom primjenom kriterija iz predmeta *Čelebići* u predmetima *Jelisić*, *Kupreškić*, *Kunarac* i *Musema*, te da, stoga, postoje uvjerljivi razlozi za odstupanje od prakse primijenjene u predmetima *Krnojelac*, *Vasiljević* i *Krstić*. Tužilaštvo dodaje da *amicus curiae* nije u dovoljnoj mjeri potkrijepio svoj navod da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez* pogrešno primijenjeno pravo u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama.⁸⁹⁶

385. *Amicus curiae* u svojoj Replici tvrdi da tužilaštvo nije govorilo o njegovim argumentima, kao ni o protivnom mišljenju na kojem su oni zasnovani.⁸⁹⁷

2. Analiza

386. Na Međunarodnom sudu postoji čvrsto utemeljena praksa u vezi s pitanjem kumulativnih osuđujućih presuda. Žalbeno vijeće je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići* navelo sljedeći kriterij:

višestruke krivične osude po različitim odredbama za isto ponašanje dopustive su samo ako svaka od dotičnih odredbi sadrži materijalno različit element koji druga ne sadrži. Element je materijalno različit od nekog drugog elementa ako zahtijeva dokaz činjenice koji drugi element ne zahtijeva.

Ako ovaj test nije zadovoljen, vijeće mora odlučiti za koje će krivično djelo optuženog proglasiti krivim. Pri donošenju te odluke valja se rukovoditi principom da osudu treba izreći po užoj od dvije odredbe. Tako, ako neki skup činjenica sankcionišu dvije odredbe, od kojih jedna sadrži dodatni element koji je materijalno različit, osudu treba izreći samo po toj drugoj odredbi.⁸⁹⁸

⁸⁹⁴ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 233-235; Replika *amicus curiae*, par. 86. U paragrafu 236 svog Žalbenog podneska, *amicus curiae* dodaje da kumulativne osuđujuće presude u tekućem predmetu nisu neophodne da bi se u potpunosti odrazila krivična odgovornost, budući da “i osuđujuća presuda za progon može sadržavati 'detaljan' opis krivičnih djela neke osobe”.

⁸⁹⁵ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 189, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 589; Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 359-367; Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1039-1043.

⁸⁹⁶ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 191-192.

⁸⁹⁷ Replika *amicus curiae*, par. 87.

⁸⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413.

387. Pitanje da li se istim ponašanjem krše dvije zasebne odredbe Statuta jeste pravno pitanje.⁸⁹⁹ Stoga se “test iz predmeta *Čelebići* usredotočuje na pravne elemente svakog krivičnog djela koje može biti predmetom kumulativne osude, a ne na ponašanje optuženog u osnovi djela”.⁹⁰⁰

388. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, u vezi sa konkretnijim pitanjem kumulativnih osuđujućih presuda za krivična djela iz člana 5, riješeno je da ispravna primjena kriterija iz predmeta *Čelebići* zahtijeva da se “ispitaju, u pravnom smislu, elementi svakog krivičnog djela iz Statuta koje se odnosi na ponašanje za koje je optuženi osuđen”. Na osnovu tog rasuđivanja, Žalbena vijeće je prihvatilo da osuđujuće presude za, na jednoj strani, progon kao zločin protiv čovječnosti i, na drugoj strani, osuđujuće presude za ubistvo, druga nehumana djela i zatvaranje, kao zločine protiv čovječnosti, mogu biti komulativne, budući da svako od tih krivičnih djela sadrži “element koji zahtijeva dokaz činjenice koju za drugo djelo nije potrebno dokazati”.⁹⁰¹

389. *Amicus curiae* u tekućem predmetu navodi da Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez* predstavlja pogrešnu primjenu kriterija iz predmeta *Čelebići* i da se, stoga, ne bi trebala koristiti kao presedan. Žalbena vijeće se ne može složiti s ovim tumačenjem. Iako je u ranijoj praksi polazilo sa drugačijeg stanovišta,⁹⁰² Žalbena vijeće je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez* jasno objasnilo razloge koji opravdavaju odstupanje od prakse iz ranijih predmeta.⁹⁰³ U kasnijim drugostepenim presudama u predmetima *Stakić*, *Naletilić i Martinović* i *Nahimana i drugi* potvrđen je pristup koji je usvojen u predmetu *Kordić i Čerkez*.⁹⁰⁴ Žalbena vijeće, stoga, ne vidi nikakvog uvjerljivog razloga za odstupanje od sadašnje prakse u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama za krivična djela iz člana 5 Statuta.

390. Pretresno vijeće je u Prvostepenoj presudi utvrdilo da:

[p]rogon kao zločin protiv čovječnosti sadrži materijalno različit element od ubistva kao zločina protiv čovječnosti utoliko što progon zahtijeva dokaz da radnja ili propust predstavljaju *de facto* diskriminaciju, te dokaz da su radnja ili propust učinjeni s konkretnom namjerom da se diskriminiše. Za razliku od toga, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti zahtijeva dokaz da je optuženi uzrokovao smrt žrtve, što nije element koji se zahtijeva da bi se dokazao progon. Shodno tome, kumulativna osuđujuća presuda za progon i ubistvo po članu 5 Statuta je dopustiva. Ista logika važi i za istrebljenje, deportaciju i prisilno premještanje kao nehumano djelo.⁹⁰⁵

⁸⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 174. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 322.

⁹⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 356.

⁹⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1040-1043.

⁹⁰² V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 230-233; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 144-146; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 188.

⁹⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1040.

⁹⁰⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1026-1027; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 587-591; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 355-367.

⁹⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 1130.

391. Većina članova Žalbenog vijeća, uz protivno mišljenje sudije Güneya,⁹⁰⁶ smatra da je ovo ispravna primjena prava u odnosu na pitanje kumulativnih osuđujućih presuda. Stoga, Pretresno vijeće nije napravilo grešku zbog toga što je kumulisalo osuđujuću presudu za progon kao zločin protiv čovječnosti i osuđujuće presude za ubistvo, istrebljenje, deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje), kao zločine protiv čovječnosti. Ova žalbena osnova se odbija.

IV. ŽALBA MOMČILA KRAJIŠNIKA

392. Krajišnik traži poništavanje Prvostepene presude i tvrdi da bi trebao biti oslobođen po svim optužbama ili, alternativno, da bi trebalo ponoviti sudski proces.⁹⁰⁷ Kao što je navedeno gore u tekstu, Krajišnik u svojoj Najavi žalbe i Žalbenom podnesku nije istim redoslijedom iznio žalbene osnove.⁹⁰⁸ Žalbeno vijeće će pristupiti razmatranju ona četiri dijela koja je Krajišnik naveo u svom Žalbenom podnesku.

A. Argument koji je Krajišnik iznio u uvodu svog Žalbenog podneska

393. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je zaključilo da je 1991. godine postojao oružani sukob, budući da se nijedna od pravno-relevantnih radnji koje mu se stavljaju na teret nije desila 1991. godine.⁹⁰⁹ Tužilaštvo odgovara da Krajišnik ovu tvrdnju nije iznio u svojoj Najavi žalbe, te da bi ona trebala da bude odbačena.⁹¹⁰ Krajišnik u svojoj replici priznaje da ovaj argument nije iznesen u njegovoj Najavi žalbe, ali ipak traži od Žalbenog vijeća da ga uzme u razmatranje.⁹¹¹

394. Žalbeno vijeće se slaže s tužilaštvom da se ovaj argument može odbiti zbog toga što izlazi iz okvira Najave žalbe. Bilo kako bilo, pitanje da li je u Bosni i Hercegovini 1991. godine postojao oružani sukob nije relevantno za Krajišnikovu krivičnu odgovornost. Zapravo, on je proglašen odgovornim samo za krivična djela koja su počinjena u periodu od aprila do decembra 1992. godine, a Pretresno vijeće je očito konstatovalo da je u tom periodu postojao oružani sukob čije je težište bilo u Bosni i Hercegovini, što je zaključak koji Krajišnik ne osporava.⁹¹² Stoga se njegov argument odbacuje.

⁹⁰⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Güneya, par. 5.

⁹⁰⁷ Krajišnikova najava žalbe, str. 13; Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 84.

⁹⁰⁸ V. gore, odjeljak I.C.1.

⁹⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 3.

⁹¹⁰ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 3-4.

⁹¹¹ Krajišnikova replika, par. 2.

⁹¹² Prvostepena presuda, par. 707.

B. Navodno kršenje prava na pravično suđenje

395. U drugom dijelu svog Žalbenog podneska Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće po više osnova prekršilo njegovo pravo na pravično suđenje. Kao prvo, on iznosi argument da je Pretresno vijeće zanemarilo njegove pritužbe u vezi sa slabom saradnjom sa braniocem i da je odbacilo njegov zahtjev za samozastupanje.⁹¹³ Kao drugo, on tvrdi da njegov branilac po službenoj dužnosti nije bio revnosan i konkretno navodi sljedeće:

- on je tokom svog svjedočenja predočio više dokaznih predmeta, ali, umjesto da ih uvrsti u spis, Pretresno vijeće ih je vratilo njegovom braniocu i tužilaštvu kako bi se oni očitovali o njima. Branilac je potom zaboravio da te dokumente ponudi na uvrštavanje u spis, a Pretresno vijeće se oslonilo na taj propust da bi došlo do zaključka da njegovom svjedočenju ne može pridati nikakvu značajniju težinu;⁹¹⁴
- njegov branilac je poprimio “ponašanje tužioca”;⁹¹⁵
- njegov branilac je trebao da zatraži odgodu postupka, a Pretresno vijeće je trebalo da ima razumijevanja za taj zahtjev i da ga odobri.⁹¹⁶

Kao treće, Krajišnik tvrdi da ga je Pretresno vijeće “konstantno ograničavalo [...] kod ispitivanja svedoka, a u nekim slučajevima i na grub način onemogućilo da provede ispitivanje”.⁹¹⁷

396. Žalbeno vijeće odbacuje ove tvrdnje. Kao prvo, Krajišnik ne objašnjava na koji je način Pretresno vijeće zanemarilo njegove pritužbe u vezi sa slabom saradnjom s njegovim braniocem, niti pokazuje na koji je način Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je odbacilo njegov zahtjev

⁹¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 1. Tužilaštvo odgovara da Krajišnik ne pominje obrazloženje koje je Pretresno vijeće navelo za odbijanje njegovog zahtjeva za samozastupanje, u kojem je uzelo u obzir njegovu pritužbu u vezi s njegovom lošom saradnjom s braniocem: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 19.

⁹¹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 2-4. Tužilaštvo odgovara da je branilac po službenoj dužnosti bio revnosan i 1) da je Krajišnik propustio da navede dokumente koje je Pretresno vijeće propustilo uvrstiti u spis, kao i to na koji bi način njihovo uvrštavanje u spis uticalo na presudu; 2) da Pretresno vijeće, u stvari, jeste u spis uvrstilo veliki broj dokumenata koji su predočeni tokom Krajišnikovog svjedočenja; i 3) da su dokumenti koje je Krajišnik poslije svog svjedočenja dostavio Sekretarijatu zaista su mu vraćeni kako bi sa svojim braniocem razmotrio da li da ih ponudi na uvrštavanje u spis, ali Krajišnik “ne objašnjava putem dokaza u čemu je branilac pogriješio ne zatraživši njihovo uvrštavanje”: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 20-22.

⁹¹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 5. Tužilaštvo odgovara da Krajišnik nije objasnio na koji način je njegov branilac “poprimio ponašanje tužioca”: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 23.

⁹¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 6. Tužilaštvo odgovara da Krajišnikov branilac, u stvari, jeste podnio više zahtjeva za odgodu postupka, ali da Krajišnik ne pokazuje na koji je način Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni svojih diskrecionih ovlasti prilikom rješavanja po tim zahtjevima. Tužilaštvo dodaje da je Žalbeno vijeće u “Odluci po interlokutornoj žalbi u vezi sa Drugim zahtjevom za odgodu” od 25. aprila 2005. donijelo konačno rješenje po svim pritužbama u vezi s nedostatkom vremena za pripremu koje su uložene prije donošenja te odluke. V. Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 25.

⁹¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 8, gdje se upućuje na iskaz svjedokinje Plavšić, T. 26965 i 26966. Tužilaštvo odgovara da Krajišnik nije obrazložio na koji je način Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti iz pravila 90(F) Pravilnika: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 26.

za samozastupanje.⁹¹⁸ Slični problemi karakterišu i Krajišnikovu tvrdnju da branilac po službenoj dužnosti nije bio revnosan:

- Krajišnik navodi da je njegov branilac propustio da ponudi dokumente na uvrštavanje u spis, ali ne pokazuje da je eventualni propust njegovog branioca da ponudi te dokumente doveo do nedjelotvorne pomoći na suđenju;⁹¹⁹
- čini se da Krajišnik sugerira da je njegov branilac “poprimio ponašanje tužioca”, ali ne objašnjava na koji način;
- Krajišnik iznosi argument da je njegov branilac trebao da traži odgode postupka, ali njegov branilac, u stvari, jeste podnio više zahtjeva za odgodu postupka. Pored toga, Krajišnik nije uspio da pokaže na koji je način Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni svojih diskrecionih ovlasti kada je rješavalo po tim zahtjevima.

Konačno, Krajišnik ne objašnjava na koji je način Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti kada je ograničilo njegovo ispitivanje svjedoka.⁹²⁰ Ovi argumenti se odbacuju.

397. Međutim, Krajišnik u svom Dopunskom podnesku obrazlaže svoje navode o nedjelotvornoj pomoći svog branioca, g. Nicholasa Stewarta, na suđenju. On navodi argument da je branilac Stewart (1) bio krajnje nepripljmljen za predmet; (2) loše vodio predmet; (3) nije obezbijedio informacije od svog tima; i (4) bio nezainteresovan za predmet. Ovi nedostaci, tvrdi Krajišnik, doveli su do toga da je branilac Stewart bio izuzetno slabo upoznat s predmetom i da je propustio da provjeri dokaze tužilaštva i da djelotvorno izloži svoju odbranu.⁹²¹ Žalbeno vijeće će sada redom ispitati ove tvrdnje.

⁹¹⁸ V. T. 17048 i Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozastupanje. V. takode Prvostepena presuda, par. 1244.

⁹¹⁹ V. Odluka po zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008., zavedena kao javni dokument 4. novembra 2008. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 115 od 20. avgusta 2008.), par. 11-22.

⁹²⁰ Krajišnik u vezi s tim upućuje samo na jedan izvadak iz transkripta (T. 26965 i 26966, tokom svjedočenja Biljane Plavšić). Puko upućivanje na transkript nije dovoljno da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće je pregledalo taj izvadak i ne može da konstatuje da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti iz pravila 90(H) Pravidnika: nakon što je dalo Krajišniku posebnu dozvolu da direktno postavlja pitanja svjedoku, podsjetilo ga je da čini upravo to (postavlja pitanja), a ne da daje izjave o drugim pitanjima. Krajišnik se nije pridržavao ovih uputa i Pretresno vijeće je odlučilo da obustavi to ispitivanje. To je bilo u okviru diskrecionih ovlasti kojima Pretresno vijeće raspolaže.

⁹²¹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 4. Žalbeno vijeće, pored toga, ima u vidu Krajišnikov “Hitni podnesak u vezi s uticajem presude u predmetu *Milutinović i drugi* na žaliočev predmet”, podnesen 6. marta 2009. (dalje u tekstu: Hitni podnesak), u kojem on iznosi argument da Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi* ide u prilog njegovoj tvrdnji u vezi s nedjelotvornom pomoći njegovog branioca. Žalbeno vijeće može da uzme u razmatranje podneske koji su podneseni nakon završetka žalbenog pretresa ukoliko se oni odnose na izmjenu žalbenih osnova ili ako je od strana u postupku konkretno tražilo dodatne informacije (v. *Tužilac protiv Tharcissea Muvunyija*, ICTR-00-55A-A, Odluka po Zahtjevu Muvunyija za razmatranje podnesaka podnesenih nakon završetka pretresa, 18. juni 2008., par. 6). Žalbeno vijeće smatra da Hitni podnesak nije zahtjev za izmjenu žalbene osnove na osnovu pravila 108 Pravidnika. On, zapravo, sadrži jedan dodatni argument u prilog Krajišnikovoj žalbenoj osnovi vezanoj za nedjelotvornu pomoć njegovog branioca. Pored toga, Žalbeno vijeće napominje da ono prilikom pripremanja presuda uzima u obzir svu relevantnu praksu, uključujući i odluke donesene po završetku žalbenog pretresa. Da su za pravično rješavanje po žalbi u ovom predmetu bili neophodni dodatni argumenti strana u postupku o Prvostepenoj presudi u predmetu *Milutinović i drugi*, Žalbeno vijeće bi od Krajišnika tražilo da iznese dodatne argumente. Žalbeno vijeće to nije učinilo. Stoga se Hitni podnesak odbija.

1. Pripremljenost branioca

398. Krajišnik iznosi argument da je 3. februara 2004. godine, kada je počelo suđenje, tim branioca Stewarta bio krajnje nepripremljen za početak suđenja i da njegova odbrana nikad nije uspjela da nadoknadi taj nedostatak pripremljenosti s kojim se suočila na početku suđenja.⁹²² Žalbeno vijeće odbija ove tvrdnje iz razloga koji su izloženi u vezi s prvom žalbenom osnovom koju je iznio *amicus curiae*, u okviru koje su navedeni u suštini isti argumenti.⁹²³

2. Način na koji je branilac vodio predmet

399. Kao prvo, Krajišnik iznosi argument da je branilac Stewart loše vodio predmet zbog toga što je propustio da zatraži odgodu postupka kao bi se izbjeglo da suđenje počne 3. februara 2004.⁹²⁴ Ovaj argument se odbacuje iz razloga koji su detaljno navedeni u vezi s prvom žalbenom osnovom koju je iznio *amicus curiae*.⁹²⁵

400. Kao drugo, Krajišnik se, u prilog svom argumentu da ni sam branilac Stewart nije smatrao da je moguće da Krajišnika brani na odgovarajući način, poziva na dijelove iskaza koji je u žalbenom postupku dao branilac Stewart, kao i na izjave koje je dao tokom suđenja.⁹²⁶ Žalbeno vijeće je u spis već uvrstilo dokaze u vezi s ukupnom ocjenom da je branilac Stewart uspio da iznese odbranu u skladu sa svojom profesionalnom dužnošću.⁹²⁷ Iako pokazuju da to nije postignuto bez teškoća, te izjave na koje se poziva Krajišnik ne mijenjaju ocjenu dotičnih dokaza od strane Žalbenog vijeća.

401. Kao treće, Krajišnik tvrdi da povjerljivi dokazni predmet AD 5 i dokazni predmet AD 6 pokazuju da su i Pretresno vijeće i Sekretarijat bili zabrinuti zbog nesposobnosti branioca Stewarta da vodi predmet.⁹²⁸ On se, nadalje, poziva⁹²⁹ na iskaz koji je tokom svog svjedočenja dao George Mano da je rad tima odbrane vođen “nekako nasumice i neorganizovano”⁹³⁰ i na iskaz Stefana Karganovića da je rad tima odbrane bio “improvizacija”.⁹³¹ Žalbeno vijeće prihvata da dokazni

⁹²² Krajišnikov dopunski podnesak, par. 5-14.

⁹²³ U vezi s kvalitetom radnog materijala prethodnog branioca Brashicha i s tim kako je predao predmet novom braniocu (Krajišnikov dopunski podnesak, par. 5, 15), v. gore, odjeljak III.A.3(b)(i); u vezi s navodnim propustom branioca Stewarta da valjano pregleda dokumentaciju iz predmeta (Krajišnikov dopunski podnesak, par. 7-15), v. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii).

⁹²⁴ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 16, 18. U ovom kontekstu, Krajišnik takođe tvrdi da je prethodna praksa branioca Stewarta uglavnom bila u oblasti trgovačkog prava, ali ne objašnjava na koji način to eventualno utiče na njegov rad u svojstvu branioca ili na odluku sekretara da ga imenuje za branioca.

⁹²⁵ V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii)(a).

⁹²⁶ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 17, 19, 20, 72.

⁹²⁷ V. gore, odjeljak III.A.3 i 4; iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 705.

⁹²⁸ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 21-22.

⁹²⁹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 23.

⁹³⁰ Iskaz svjedoka Manoa, TŽ. 363.

⁹³¹ Iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 437.

predmet AD5 odražava izvjesnu zabrinutost koju je Pretresno vijeće možda imalo u pogledu sposobnosti branioca Stewarta da vodi predmet,⁹³² ali to nije dovoljno da bi se pokazalo da je branilac prilikom vođenja Krajišnikove odbrane postupao s grubim nehatom.⁹³³ Ocjeni g. Manoa u vezi s načinom na koji je branilac Stewart rukovodio timom odbrane ne može se pridati nikakva značajna težina s obzirom na njegovo ograničeno pravno iskustvo uopšte i u Krajišnikovom predmetu konkretno.⁹³⁴ Gospodin Karganović je rad odbrane opisao kao “improvizaciju” jer, kako je rekao, “nije postojao dosljedan razrađen plan koji bi bio osnova za ono što smo radili”.⁹³⁵ Žalbeno vijeće smatra da ovaj iskaz nije pouzdan, posebno s obzirom na činjenicu da g. Karganović nije bio upućen u sve rasprave o strategiji na suđenju koje su između sebe vodili branioci.⁹³⁶

402. Na kraju, Krajišnik navodi još tri primjera navodnog lošeg vođenja predmeta od strane branioca Stewarta. On, kao prvo, tvrdi da je branilac Stewart poslao kobranioca Davida Jossea u Bosnu i Hercegovinu iako g. Josse u to vrijeme nije znao ništa o lokalnoj situaciji, a na taj put je upućen bez člana tima koji tečno govori i engleski i b/h/s.⁹³⁷ Međutim, Žalbeno vijeće primjećuje, kao što je primijetio i sam Krajišnik, da je g. Jossea na tom putovanju pratila jedna osoba koja govori b/h/s.⁹³⁸ Ostali dokazi ne pokazuju da je branilac Stewart posebno loše vodio predmet.⁹³⁹ Kao drugo, Krajišnik navodi da su svjedoci odbrane često birani bez njegovog znanja i ne u skladu s odlukama o strategiji, te da su ti svjedoci mogli vrlo malo toga da kažu o ključnim pitanjima u ovom predmetu.⁹⁴⁰ Iskaz na koji je Krajišnik poziva u prilog svojim navodima⁹⁴¹ ne mijenja ocjenu Žalbenog vijeća u vezi sa sličnim argumentom koji je već odbačen prilikom razmatranja prve žalbene osnove koju je iznio *amicus curiae*.⁹⁴² Kao treće, Krajišnik tvrdi da je Završni pretresni podnesak odbrane bio manjkav, ali ne objašnjava zbog čega, niti u kojim dijelovima.⁹⁴³

403. Iz tih razloga, Žalbeno vijeće odbacuje Krajišnikovu tvrdnju da je branilac Stewart loše vodio predmet.

⁹³² Dokazni predmet AD5, str. 1 (povjerljivo).

⁹³³ Implikacije iz dokaznog predmeta AD6, str. 3, da je Pretresno vijeće smatralo da g. Stewart loše vodi predmet nisu pouzdane u svjetlu dokaznog predmeta AD8, str. 1-2.

⁹³⁴ V. iskaz svjedoka Manoa, TŽ. 357, 391-392. V. takođe iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 698.

⁹³⁵ Iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 437.

⁹³⁶ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 698.

⁹³⁷ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 24.

⁹³⁸ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 24.

⁹³⁹ Iskaz g. Karganovića, na koji se Krajišnik ovdje poziva, više odražava lično neslaganje tog svjedoka sa g. Stewartovim izborom prevodioca za to putovanje nego što predstavlja odraz mišljenja da je g. Stewart loše vodio predmet, koje generalno zastupa Krajišnik: iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 464-465.

⁹⁴⁰ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 25.

⁹⁴¹ Iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 467, 474, 476. Ovom iskazu se ne može pridati značajnija težina, prvenstveno kad se ima u vidu ograničena pravna stručnost g. Karganovića kao branioca (v. iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 429) i činjenica da on nije bio upućen u sve strateške odluke koje su donosili branioci (iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 698).

⁹⁴² V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii)(g).

⁹⁴³ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 26. V. takođe *ibid.*, par. 70.

3. Navodni propust branioca da osigura informacije od svog tima i od Krajišnika

404. Krajišnik tvrdi da su sudije Pretresnog vijeća branioca Stewarta smatrale “arogantn[im] i neprijatn[im]” i da je to Krajišniku nanijelo štetu.⁹⁴⁴ Isto tako, tvrdi on, branilac Stewart se ponašao pokroviteljski prema osobama koje je smatrao manje vrijednim od sebe i nije se obazirao na njihove savjete, a sugestije svog tima je odbacivao i postupao samo u skladu sa svojim ličnim zamislima.⁹⁴⁵ Žalbeno vijeće smatra da onaj dio dokaznog predmeta AD6 na koji se Krajišnik oslanja nije pouzdan, kad se ima u vidu dokazni predmet AD8. U ostalim dijelovima, on se poziva na iskaze koje su dali g. Mano i g. Karganović,⁹⁴⁶ kao i na izjavu g. Manoa koja je u spis uvrštena kao dokazni predmet AD1. Međutim, ovi iskazi sadrže samo generalizovane, subjektivne i, osim u jednom slučaju, nepotkrijepljene tvrdnje o karakteru branioca Stewarta, koje su, pored toga, u slučaju g. Manoa zasnovane na vrlo ograničenom periodu. Jedini potkrijepljeni primjer odnosi se na odluku branioca Stewarta da u vezi s događajima relevantnim za Optužnicu ne konsultuje g. Manoa, koji je bio stručnjak za historiju Balkana, dok se istovremeno na suđenju “žalio” da je njegovo poznavanje istorijskih činjenica vezanih za predmet bilo na nivou “obrazovanog laika”.⁹⁴⁷ Međutim, dokazi na koje se ovdje upućuje ne govore ništa o razlozima iz kojih je branilac Stewart odlučio da ne konsultuje g. Manoa i, u svakom slučaju, ne pokazuju da je branilac Stewart postupao s grubim nehatom.

405. Krajišnik iznosi i argument da branilac Stewart nije prihvatao njegova uputstva.⁹⁴⁸ U prilog tom argumentu Krajišnik navodi da se branilac Stewart povukao iz procesa usaglašavanja činjenica a da se prethodno nije s njim konsultovao, ali ne objašnjava dokaze da se nije protivio toj odluci branioca Stewarta kada je obaviješten o njoj.⁹⁴⁹ Ostali argumenti su ili nebitni⁹⁵⁰ ili je o njima već bilo govora.⁹⁵¹ Iz tih razloga, Krajišnikovi argumenti se odbijaju.

⁹⁴⁴ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 27.

⁹⁴⁵ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 28, 30.

⁹⁴⁶ Iskaz svjedoka Manoa, TŽ. 363, 364, 369; iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 441, 453, 480. Krajišnik, bez daljnjih objašnjenja, takođe upućuje na iskaz koji je dao branilac Stewart da odbrana nije imala dovoljno vremena da izdaje uputstva istražiteljima na Palama, niti da pregleda njihove izvještaje (Krajišnikov dopunski podnesak, par. 31). Budući da ovaj argument nije ničim potkrijepljen, Žalbeno vijeće ga odbija.

⁹⁴⁷ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 29, gdje se upućuje na T. 4463-4464.

⁹⁴⁸ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 65-69.

⁹⁴⁹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 685.

⁹⁵⁰ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 65-66 (gdje se pogrešno pridaje težina šaljivoj opasci branioca Stewarta (TŽ. 693) u vezi s dužnošću branilaca da vode svoje klijente), i 69 (gdje se navodi argument da Krajišnik jeste dao svoj doprinos timu odbrane).

⁹⁵¹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 67-68 (gdje se navodi argument da je svako eventualno uputstvo koje je Krajišnik dao braniocu Stewartu bilo uzaludno zbog toga što tim odbrane navodno nije razumio kako treba dokumentaciju predmeta). V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii)(a).

4. Navodna nezainteresovanost branioca za ovaj predmet

406. Krajišnik iznosi argument da se g. Stewart vrlo malo lično zanimao za predmet, da nije pokazao nikakvu zabrinutost u pogledu njegovog ishoda, da nije bio zainteresovan za činjenični kontekst i da je privatnim interesima davao prioritet nad poslovima vezanim za predmet.⁹⁵² Kao što je primijetilo tužilaštvo,⁹⁵³ osim subjektivnih utisaka g. Manoa i g. Karganovića na koje se poziva Krajišnik,⁹⁵⁴ spis predmeta ne ukazuje na to da branilac Stewart nije bio zainteresovan za predmet. Njegova kratka putovanja – tokom kojih je, prema vlastitom iskazu, radio⁹⁵⁵ – na koja upućuje g. Mano⁹⁵⁶ nisu neuobičajena stvar. Ova tvrdnja se, stoga, odbija.

407. S obzirom na činjenicu da je Žalbeno vijeće u prethodnim odjeljcima odbacilo navode o propustima Krajišnikovog bivšeg branioca, nema nikakve osnove za ispitivanje štete za koju Krajišnik tvrdi da mu je tim propustima nanescena (to jest, time što branilac Stewart nije bio upoznat s predmetom, što je propustio da dokaze tužilaštva provjeri i da na djelotvoran način iznese odbranu). Međutim, Krajišnik je ovaj svoj navod o nanescenoj šteti i potkrijepio, tako da Žalbeno vijeće smatra da bi ga bilo umjesno razmotriti.

5. Navodna nedovoljna upoznatost branioca sa predmetom

408. Krajišnik tvrdi da je nemogućnost odbrane da na odgovarajući način pregleda dokumentaciju vezanu za predmet dovela do toga da ona bude slabo upoznata sa predmetom. On tvrdi da se ovo posebno ogledalo u tome što nije postojala prava strategija vođenja odbrane.⁹⁵⁷ Pored argumenata koji su već razmotreni,⁹⁵⁸ Krajišnik se u prilog ovoj svojoj tvrdnji poziva na iskaze koje su dali g. Mano i g. Karganović.⁹⁵⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da nijedan od pomenutih iskaza nije pouzdan da bi potkrijepio tu tvrdnju.⁹⁶⁰

409. Krajišnik se, nadalje, poziva na iskaz koji je dao sam branilac Stewart koji je rekao da je koncept UZP-a “za njega nova zvjerka” i na izjavu g. Karganovića iz dokaznog predmeta AD2 da je branilac Stewart rekao da ne razumije predmet i da “nema predstavu” o tome kako da iznese

⁹⁵² Krajišnikov dopunski podnesak, par. 32-33.

⁹⁵³ Dopunski podnesak tužilaštva, par. 37.

⁹⁵⁴ Iskaz svjedoka Manoa, TŽ. 363, 417; iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 459; dokazni predmeti AD1, AD2. Žalbeno vijeće takode ima u vidu da iskaz g. Karganovića na koji se ovdje upućuje ne ide nedvosmisleno u prilog Krajišnikovoj tvrdnji da branioca Stewarta nije zanimao ishod suđenja.

⁹⁵⁵ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 692.

⁹⁵⁶ Iskaz svjedoka Manoa, TŽ. 363, 365, 402. V. takode dokazni predmet AD2, par. 3.

⁹⁵⁷ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 35.

⁹⁵⁸ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 34-35, 64; v. gore, odjeljak III.A.3.

⁹⁵⁹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 35.

⁹⁶⁰ Gospodin Mano je za tim odbrane radio tokom vrlo ograničenog perioda i posjeduje ograničeno pravno iskustvo. Slično njemu, g. Karganović se pridružio timu odbrane tek oko godinu dana poslije početka suđenja i ni on nema iskustva kao pravni zastupnik. Pored toga, branilac Stewart je u svom svjedočenju izjavio da g. Mano i g. Karganović nisu bili upućeni u sve rasprave između branioca Stewarta i kobranioca Jossea, TŽ. 698.

odbranu.⁹⁶¹ Žalbeno vijeće konstatuje da je branilac Stewart priznao da je u trenutku kad je preuzeo predmet o UZP-u znao malo, ali je posvjedočio da se prije početka suđenja u potpunosti upoznao s tim konceptom kako bi mogao da odgovori na kasnija međusobno povezana osporavanja činjenica.⁹⁶² Žalbeno vijeće u tome ne vidi grubi nehat. Izjava g. Karganovića iz dokaznog predmeta AD2 u vezi s tim kosi se sa već prihvaćenim dokazima i ne mijenja ocjenu tih dokaza koju je izvršilo Žalbeno vijeće.⁹⁶³ Iz tih razloga, Krajišnikovi argumenti se odbacuju.

6. Navodni propust branioca da provjeri dokaze tužilaštva

410. Krajišnik tvrdi da su branilac Stewart i njegov tim propustili da na djelotvoran način unakrsno ispituju svjedoke koji su ga teretili.⁹⁶⁴ Shodno tome, tvrdi Krajišnik, iskazi tih svjedoka na koje se Pretresno vijeće oslonilo nisu pouzdani.⁹⁶⁵ Krajišnik se poziva na svjedočenje branioca Stewarta i na više izjava koje su na suđenju dali branilac Stewart i kobračilac Loukas.⁹⁶⁶ Nakon što je pažljivo pregledalo te izjave, Žalbeno vijeće smatra da one ukazuju na činjenicu, koja se prihvata gore u tekstu,⁹⁶⁷ da Krajišnikova odbrana nije bila bez teškoća. Međutim, nijedna od njih ne pokazuje da su iskazi dotičnih svjedoka⁹⁶⁸ nepouzdati kao što se tvrdi. U stvari, branilac Stewart tokom svog svjedočenja nije naveo konkretne slučajeve kada je unakrsno ispitivanje bilo onemogućeno,⁹⁶⁹ a Krajišnik mu nije ukazao ni na jedan takav primjer.⁹⁷⁰ Baš naprotiv, branilac Stewart je u svom svjedočenju rekao da su on i njegov tim bili u mogućnosti da se pripreme za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva.⁹⁷¹ Shodno tome, Krajišnikova tvrdnja je neodrživa.

7. Navodni propust branioca da izvede djelotvornu odbranu

411. Krajišnik u suštini tvrdi da je branilac Stewart postupao s nemarom prilikom odabira svjedoka odbrane. On se, kao prvo, oslanja na svjedočenje g. Karganovića da svjedoci odbrane nisu birani na osnovu strateških odluka o tome da bi bili od koristi odbrani, te da su mogli vrlo malo toga da kažu u vezi s ključnim pitanjima u ovom predmetu.⁹⁷² On se takođe poziva na izjavu g. Karganovića iz dokaznog predmeta AD2 da branilac Stewart, kada je počelo izvođenje dokaza

⁹⁶¹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 36, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 703-704; dokazni predmet AD2, par. 6.

⁹⁶² Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 703-704.

⁹⁶³ V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii).

⁹⁶⁴ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 37-49, 59, 62-63.

⁹⁶⁵ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 49.

⁹⁶⁶ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 39-47, Aneks A.

⁹⁶⁷ V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii).

⁹⁶⁸ To su sljedeći svjedoci: Treanor, Plavšić, Đerić, Trbojević, Đokanović, Nielsen, Mandić, Hanson, Prstojević, Deronjić, Donia, Nešković, svjedok 623, Babić, Bjelobrk, Kljujić, Radić, svjedok 680, svjedok 583, Okun, Čengiđ i Davidović. V. Krajišnikov dopunski podnesak, Aneks A.

⁹⁶⁹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 712.

⁹⁷⁰ V. takođe gore, odjeljak III.A.3(b)(ii)(f).

⁹⁷¹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 669.

⁹⁷² Krajišnikov dopunski podnesak, par. 51, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Karganovića, TŽ. 476.

odbrane, nije preduzeo ništa da se sastane sa svjedocima odbrane i da nije imao nikakav plan odbrane.⁹⁷³ Pored toga, tvrdi Krajišnik, branilac Stewart je u svom svjedočenju izjavio da neki konkretan redoslijed pozivanja svjedoka nije bio “visoko na spisku prioriteta” i da on nije u dovoljnoj mjeri pripremio tezu odbrane.⁹⁷⁴

412. Žalbeno vijeće iz razloga navedenih gore u tekstu odbacuje dijelove svjedočenja g. Karganovića na koje se Krajišnik poziva.⁹⁷⁵ Njegovu izjavu iz dokaznog predmeta AD2 direktno pobijaju već prihvaćeni dokazi koji pokazuju da tim odbrane jeste imao strategiju već od početka izvođenja dokaza tužilaštva, kao i da se te strategije pridržavao tokom cijelog suđenja.⁹⁷⁶ Što se tiče svjedočenja branioca Stewarta, on nije izjavio da nije u dovoljnoj mjeri pripremio tezu odbrane; on je samo rekao da je zabrinut u vezi s tim da li ima dovoljno vremena da je pripremi.⁹⁷⁷ Ova Krajišnikova tvrdnja je već razmotrena i odbijena.⁹⁷⁸ Na kraju, Krajišnik je propustio da objasni kakvu je navodnu štetu izazvala odluka branioca Stewarta da svjedoke odbrane ne poziva nekim konkretnim redom.

413. Krajišnik potom tvrdi da je branilac Stewart propustio da pozove ključne svjedoke vještaka.⁹⁷⁹ Žalbeno vijeće konstatuje izjavu branioca Stewarta na suđenju da ga je nedostatak vremena primorao da donese “grubu odluku” da sa spiska svjedoka odbrane izbriše vještaka. Rekao je: “Svakako bismo više voljeli da smo donijeli dobro promišljen zaključak, ali nismo”. Međutim, branilac Stewart je istovremeno objasnio da tim odbrane “baš i ne misli da bi prevelika količina dokaza tih vještaka bila ikome od pomoći”.⁹⁸⁰ Ova kvalifikacija je u skladu s njegovim iskazom u žalbenom postupku, kada je rekao sljedeće: “[d]ošli smo do prilično čvrstog provizornog zaključka, g. Krajišnik, da je potencijalna, stvarna korist od svjedoka vještaka na vašoj strani u ovom predmetu vrlo ograničena”.⁹⁸¹ Ostali dokazi na koje se Krajišnik poziva ne idu u prilog Krajišnikovoj tvrdnji da je odluka branioca Stewarta da odustane od pozivanja svjedoka vještaka bila posljedica nemara⁹⁸² ili predstavljaju čisto nagađanje.⁹⁸³

⁹⁷³ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 52, gdje se upućuje na dokazni predmet AD2, par. 5, 9.

⁹⁷⁴ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 51, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 677.

⁹⁷⁵ V. gore, odjeljak IV.B.2.

⁹⁷⁶ V. gore, odjeljak III.A.3(b)(ii). V. takode Dopunski podnesak tužilaštva, par. 17-23.

⁹⁷⁷ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 676.

⁹⁷⁸ V. gore, odjeljak III.A.5(b).

⁹⁷⁹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 53-55.

⁹⁸⁰ T. 20854.

⁹⁸¹ Iskaz svjedoka Stewarta, TŽ. 646. Ova diskusija je u velikoj mjeri zasnovana na jednom detaljnom memorandumu o svjedocima vještacima koji je sačinio kobranilac branioca Stewarta: TŽ. 645-646. Branilac Stewart je u žalbenom postupku potvrdio da je ostao pri ovoj odluci da ne poziva svjedoke vještaka (TŽ. 646).

⁹⁸² Svjedočenje g. Karganovića prvenstveno prenosi neslaganje samog Krajišnika s tom odlukom (TŽ. 442-444), a u onoj mjeri u kojoj predstavlja izraz mišljenja g. Karganovića o tome da li je primjereno da se svjedoci vještaci ne pozivaju, ono nije pouzdano (TŽ. 473).

⁹⁸³ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 56-58. V. takode *ibid.*, par. 94. Žalbeno vijeće takode ima u vidu da je Krajišnik podnio jedan alternativni zahtjev, u slučaju da njegov zahtjev za poništavanje svih osuđujućih presuda ili za

414. Krajišnikov argument da je branilac Stewart propustio da izvede djelotvornu odbranu se, stoga, odbacuje.

8. Zaključak

415. Žalbeno vijeće odbija Krajišnikovu tvrdnju da je njegovo suđenje bilo nepravično.

C. Navodna greška zbog zaključka da je Krajišnik bio učesnik UZP-a i navodni propust da se ispravno pripišu krivična djela koja su počinile osobe koje nisu bile učesnici UZP-a

416. U trećem dijelu svog Žalbenog podneska, Krajišnik iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava i grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog toga što je konstatovalo da je on bio učesnik UZP-a.⁹⁸⁴ Žalbeno vijeće ovdje razmatra navodnu grešku u primjeni prava.

417. Krajišnik, kao prvo, tvrdi da on i drugi navodni učesnici UZP-a nisu djelovali zajedno ili u skladu s nekim zločinačkim planom, već da su bili samo pojedinci koji su obavljali poslove u okviru svojih zakonskih nadležnosti, u sklopu funkcionisanja državne uprave i u skladu s Ustavom.⁹⁸⁵ Krajišnik dodaje da se njegovo djelovanje ne može podvesti ni pod jedno od krivičnih djela sankcionisanih Statutom.⁹⁸⁶

418. Tužilaštvo odgovara da Krajišnik nije osuđen zbog toga što je učestvovao u radu institucija bosanskih Srba, nego zbog svog učešća u zločinačkim postupcima.⁹⁸⁷ Pored toga, to što se Krajišnikovo djelovanje ne može podvesti ni pod jedno od krivičnih djela iz Statuta nije relevantno, budući da njegovo učešće u UZP-u ne mora da obuhvati činjenje bilo kakvog krivičnog djela, nego može da bude u obliku pružanja pomoći provođenju tog UZP-a.⁹⁸⁸

obnovu postupka po svim tačkama Optužnice ne bude odobren (dalje u tekstu: Alternativni zahtjev). V. Objedinjeni dopunski podnesak u vezi s dodatnim dokazima, 18. novembar 2008., par. 95-97. Krajišnik u svom Alternativnom zahtjevu od Žalbenog vijeća traži da se ponovo pozovu bitni svjedoci tužilaštva, da mu se dozvoli da izvede dodatne dokaze vještaka, te da pozove, *proprio motu*, Chrissu Loukas da svjedoči o pitanju nedjelotvorne pomoći branioca (Objedinjeni dopunski podnesak u vezi s dodatnim dokazima, 18. novembar 2008., par. 97). Žalbeno vijeće konstatuje da prve dvije stvari koje Krajišnik traži praktično predstavljaju zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza, međutim, bez iznošenja uvjerljivih razloga za kasno podnošenje ovog podneska. Što se tiče treće stvari koju traži, Krajišnik ne iznosi nijedan argument u vezi s pitanjem zbog čega bi Žalbeno vijeće trebalo da pozove, *proprio motu*, Chrissu Loukas kao svjedoka. Pored toga, Žalbeno vijeće je već odbilo Krajišnikov zahtjev da se Chrissa Loukas pozove kao svjedok na osnovu pravila 115 Pravidnika (v. Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da predoči dodatne dokaze i pozove dodatne svjedoke na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac, 6. novembar 2008.). Shodno tome, Alternativni zahtjev se odbija.

⁹⁸⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 9-24.

⁹⁸⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 9-10. V. takode par. 134, 187, 203.

⁹⁸⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 13. V. takode par. 196.

⁹⁸⁷ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 34.

⁹⁸⁸ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 35, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 227. U vezi s ovim konkretnim pitanjem, v. dole, odjeljak IV.E.2(b)(iii).

419. Žalbeno vijeće će kasnije ispitati Krajišnikov navod da on i drugi navodni učesnici UZP-a nisu djelovali zajedno na provođenju nekog zločinačkog plana. Međutim, Žalbeno vijeće smjesta odbija njegov argument da su navodni učesnici UZP-a djelovali u okviru svojih zakonskih nadležnosti i u skladu s Ustavom, budući da to nije relevantno da bi se utvrdilo da li su postupci dotičnih osoba doveli do krivične dogovornosti shodno odredbama Statuta.

420. Krajišnik takođe navodi da je Pretresno vijeće propustilo da napravi razliku između krivičnih djela koja su počinjena u svrhu provođenja zajedničkog cilja i krivičnih djela koja su bila slična, ali se ne mogu pripisati UZP-u.⁹⁸⁹ On konkretno tvrdi da je Pretresno vijeće, u vezi sa svakim krivičnim djelom za koje je utvrđeno da je bilo počinjeno, trebalo ispitati da li su njegovi počinioci dijelili predumišljaj i ciljeve s učesnicima UZP-a⁹⁹⁰ i na kraju zaključuje da bi ga trebalo osloboditi odgovornosti za zločine koje su u BiH počinili nepotčinjeni elementi ili vanjski činiooci.⁹⁹¹

421. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće bilo svjesno te razlike i da je primijenilo odgovarajuće kriterije da bi je napravilo.⁹⁹²

422. Krajišnikov argument se u suštini odnosi na pitanje da li su on i drugi učesnici UZP-a “koristili” osobe koje nisu bile učesnici UZP-a za činjenje krivičnih djela u cilju provođenja zajedničke svrhe. S obzirom da je tako, Žalbeno vijeće upućuje na analizu ovog pitanja koju iznosi dole u tekstu.⁹⁹³

D. Navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja

423. U četvrtom dijelu svog Žalbenog podneska,⁹⁹⁴ Krajišnik ulaže više prigovora na zaključke Pretresnog vijeća o činjenicama, ali ih ne izlaže nekim konkretnim redom. Kao što je napomenuto gore u tekstu, Krajišnikov žalbeni podnesak ne slijedi strukturu Krajišnikove najave žalbe. Pored toga, čini se da Krajišnikovi argumenti nisu organizovani prema temama, niti generalno slijede strukturu Prvostepene presude.⁹⁹⁵ Žalbeno vijeće neće razmatrati jedan po jedan Krajišnikov

⁹⁸⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 18-24.

⁹⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 21, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*.

⁹⁹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 22. V. takođe Krajišnikovu repliku, par. 12-16.

⁹⁹² Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 33, 36-37. Tužilaštvo u paragrafu 38 dodaje da Krajišnik nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće učesnicima UZP-a pogrešno pripisalo ijedno krivično djelo.

⁹⁹³ V. dole, odjeljak IV.D.4(c).

⁹⁹⁴ Paragrafi 25-452, koji slijede pod nazivom “3. Pogrešno utvrđene činjenice”.

⁹⁹⁵ Usljed nedostataka u strukturi četvrte žalbene osnove u Krajišnikovom žalbenom podnesku, u Odgovoru tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak iznesena pitanja su grupisana u šest tema: 1) učešće u UZP-u; 2) zajednički cilj; 3) povezanost sa krivičnim djelima/glavnim izvršiocima; 4) doprinos; 5) *mens rea*; i 6) krivična djela: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 15. Tužilaštvo dodaje da, ukoliko ovaj pristup nije u skladu s relevantnim Uputstvom, onda od Žalbenog vijeća traži odobrenje da postupa na ovaj način: Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 17. Žalbeno vijeće daje odobrenje tužilaštvu da tako postupi.

argument prema numeričkom slijedu, nego će ih grupisati u skladu s opštom strukturom Prvostepene presude, u mjeri u kojoj je to moguće.

424. Žalbeno vijeće takođe napominje da Krajišnik u prilog svojim argumentima često upućuje na dokumente označene slovom “K” poslije kojeg slijedi broj.⁹⁹⁶ Neki od tih dokumenata su na sudenju uvršteni u spis, premda su označeni drugim brojevima kao dokazni predmeti.⁹⁹⁷ U tim slučajevima prema shvaćanju, Žalbenog vijeća, Krajišnik osporava ocjene Pretresnog vijeća u vezi s dokazima koji su mu predočeni. Međutim, većina tih dokumenata nije bila uvrštena u spis na sudenju. Izuzev dijelova dokumenta “K-0005”, koji se ne odnose na suštinu ovih njegovih argumenata, Žalbeno vijeće je odbilo Krajišnikov zahtjev da se ovi dokumenti prihvate kao dokazi u žalbenom postupku.⁹⁹⁸ Žalbeno vijeće će, stoga, odbiti one argumente, ili njihove dijelove, koji se oslanjaju isključivo na te dokumente.

425. Što se tiče dodatnih dokaza koji su uvršteni u spis u žalbenom postupku i koji bi mogli da idu u prilog Krajišnikovim argumentima, Žalbeno vijeće će ih, tamo gdje se on na njih poziva u svom Dopunskom podnesku, ispitati kao odraz njegovog mišljenja o uticaju takvih dokaza na zaključke Pretresnog vijeća.⁹⁹⁹

1. Osporavanje zaključaka o događajima koji su prethodili zločinima (uglavnom dio 2 Prvostepene presude)

426. Krajišnik osporava više zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s događajima iz 1991. i s početka 1992. godine koji su prethodili krivičnim djelima koja mu se stavljaju na teret. Premda se čini da on te argumente nije izložio nekakvim određenim redoslijedom, oni se u velikoj mjeri podudaraju s osnovnom strukturom Prvostepene presude. Žalbeno vijeće će ih, stoga, razmotriti po dijelovima koji odgovaraju onima iz Prvostepene presude, izuzev kad je u pitanju Krajišnikovo lično učešće u tim događajima, što će se razmatrati zasebno.

427. Na početku, Žalbeno vijeće konstatuje da su informacije koje se navode u dijelu 2 Prvostepene presude uglavnom kontekstualne informacije. Krajišnik osporava nekoliko zaključaka u ovom dijelu Prvostepene presude, ali u principu ne definiše uticaj tih navodnih grešaka. On u mnogim svojim argumentima osporava zaključke o činjenicama na kojima njegova osuđujuća presuda nije zasnovana ili zaključke čiju relevantnost ne objašnjava. Međutim, Žalbeno vijeće

⁹⁹⁶ V., na primjer, Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 28, 31, 56, 80, 81, 84, 101, 102, 108, 110, 120, 124, 131, 132, 154, 157, 168, 184, 208, 211, 239, 251, 254, 257-259, 265, 279, 280, 286, 292, 306, 362, 389, 409, 417, 429, 430.

⁹⁹⁷ V. Odluka po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008., par. 10.

⁹⁹⁸ V. Odluka po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008., par. 149.

⁹⁹⁹ Up. Odluka po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115, 16. oktobar 2008., Dispozitiv.

primjećuje da se dio 2 Prvostepene presude u određenoj mjeri odnosi na Krajišnikovu ulogu u događajima koji su prethodili stvaranju raznih institucija republike bosanskih Srba, kao i da je to bila jedna od osnova za njegovu krivičnu odgovornost na osnovi UZP-a.¹⁰⁰⁰ Žalbeno vijeće će, stoga, sada razmotriti argumente koje je Krajišnik iznio protiv zaključaka o činjenicama iz dijela 2 Prvostepene presude.

(a) Prethodni politički događaji

428. U dijelu 2 Prvostepene presude, koji nosi naslov “Prethodni politički događaji”, daje se prikaz konteksta sukoba u Bosni i Hercegovini.¹⁰⁰¹ U ovom dijelu Pretresno vijeće izlaže svoje zaključke o osnivanju SDS-a i podjeli vlasti između SDA, SDS-a i HDZ-a poslije prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini (dio 2.1), ulozi SDS-a u naoružavanju i mobilizaciji srpskog stanovništva u BiH počev od proljeća 1991. godine (dio 2.2), SDS-ovom eksploataciji straha bosanskih Srba da će u nezavisnoj BiH ostati u manjini (dio 2.3), stvaranju srpskih autonomnih regija i oblasti 1991. godine (dio 2.4), osnivanju skupštine bosanskih Srba (dio 2.5), SDS-ovom “Uputstvu, varijanta A i varijanta B” od 19. decembra 1991. godine (dio 2.6) i proglašenju i kasnijem osnivanju republike bosanskih Srba 1992. godine (dijelovi 2.7 i 2.8). Žalbeno vijeće će sada ispitati Krajišnikove argumente u vezi s ovim dijelovima Prvostepene presude.

(i) Stvaranje srpskih autonomnih regija i oblasti (dio 2.4)

429. Pretresno vijeće je konstatovalo da je SDS tokom prvih mjeseci 1991. godine počeo da organizuje opštine u BiH s većinskim srpskim stanovništvom u zajednice opština, što je 7. aprila 1991. godine dovelo do osnivanja Zajednice opština Bosanske Krajine, a potom su, u maju 1991. godine, osnovane još dvije takve zajednice.¹⁰⁰² Iako su čelnici SDS-a osnivanje tih zajednica pravdali ekonomskom nužnošću, Pretresno vijeće je zaključilo da je

jedna od funkcija koju je SDS dodijelio Zajednici opština Bosanske Krajine bila organizacija odbrane za vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti. Vijeće smatra da ta politika, kada se razmatra u kontekstu naoružavanja i mobilizacije srpskog stanovništva, pokazuje da je SDS bio spreman da se i silom suprotstavi mogućnosti pretvaranja Bosne i Hercegovine u nezavisnu jedinstvenu državu.¹⁰⁰³

430. Krajišnik osporava te zaključke i iznosi tvrdnju da je osnivanje Autonomne regije Krajine (dalje u tekstu: ARK) čin koji je bio skladu s Ustavom BiH i koji je opravdan “ekonomsk[om]

¹⁰⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1120 (“Prema mišljenju Vijeća, opšti doprinos optuženog UZP-u sastojao se u njegovoj pomoći osnivanju i održavanju kontinuiteta SDS-a i državnih struktura koje su odigrale značajnu ulogu u činjenju zločina.”).

¹⁰⁰¹ Prvostepena presuda, par. 24.

¹⁰⁰² Prvostepena presuda, par. 48.

¹⁰⁰³ Prvostepena presuda, par. 49.

zapostavljenošću i istorijskim težnjama Bosanske i Srpske Krajine za ujedinjenjem”, ali da je težnja muslimanske strane “da od BiH napravi unitarnu muslimansku državu bio [...] najvažniji razlog”.¹⁰⁰⁴ Žalbeno vijeće smatra da su ove tvrdnje irelevantne u odnosu na osporene zaključke ili da se, u svakom slučaju, ne kose s njima. Kao takve, one se odbijaju.

431. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je “[r]ukovodstvo SDS-a, u dogovoru s političkim krugovima u Srbiji, počelo [...] da razmatra mogućnost cijepanja Bosne i Hercegovine po etničkoj liniji i spajanja nekih njenih dijelova sa susjednim državama”. Pretresno vijeće se pozvalo, pored ostalog, na jedan sastanak koji su 14. februara 1991. godine održali Slobodan Milošević, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić i Krajišnik.¹⁰⁰⁵

432. Krajišnik osporava ovaj zaključak na osnovu jednog dokumenta koji ne čini dio spisa predmeta i nije prihvaćen u žalbenom postupku.¹⁰⁰⁶ Žalbeno vijeće, stoga, odbija njegov argument i dodaje da Krajišnik, u svakom slučaju, nije objasnio zbog čega Pretresno vijeće nije moglo razumno doći do svog zaključka na osnovu ostalih dokaza na koje se oslonilo.¹⁰⁰⁷

433. Nastavljajući svoj prikaz stvaranja srpskih autonomnih regija, Pretresno vijeće je pomenulo jedan povjerljivi dokument SDS-a od 23. februara 1991. godine, u kojem se razmatraju konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da BiH krene u pravcu nezavisnosti.¹⁰⁰⁸ Naizgled pokušavajući da ospori autentičnost ovog dokumenta, Krajišnik iznosi argument da on nije potpisan i da njegovo porijeklo nije poznato.¹⁰⁰⁹ Žalbeno vijeće odbija Krajišnikov argument zbog toga što se u njemu ne pominju ostali dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom analiziranja tog dokumenta.¹⁰¹⁰

434. Pretresno vijeće je potom konstatovalo da je rukovodstvo SDS-a najkasnije u junu 1991. godine naredilo opštinskim organima SDS-a da pripreme karte opština koje prikazuju nacionalni sastav stanovništva svakog područja.¹⁰¹¹ Krajišnik tvrdi da je u junu 1992. godine mapa etničkog razgraničenja između tri strane u BiH bila najvažnije pitanje na pregovorima.¹⁰¹² Žalbeno vijeće ne vidi zbog čega bi ovaj argument bio neposredno relevantan za osporeni zaključak. U svakom slučaju, Krajišnikov argument nije potkrijepljen. Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

435. Krajišnik zatim tvrdi da je pogrešan zaključak Pretresnog vijeća da su oružani sukobi u Sloveniji i Hrvatskoj naveli rukovodstvo SDS-a na razmišljanje o formiranju posebne srpske

¹⁰⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 250.

¹⁰⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 50.

¹⁰⁰⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 251.

¹⁰⁰⁷ Prvostepena presuda, fn 122.

¹⁰⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 51, gdje se upućuje na P65, separator 19 (dokument o koracima koje opštine trebaju da preduzmu).

¹⁰⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 252.

¹⁰¹⁰ Prvostepena presuda, fn 123-126.

¹⁰¹¹ Prvostepena presuda, par. 52.

¹⁰¹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 253.

teritorije u BiH.¹⁰¹³ Krajišnik ovaj svoj prigovor zasniva na jednom dokumentu koji nije uvršten u spis predmeta; pored toga, Krajišnik ne objašnjava ostale dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja ovog zaključka.¹⁰¹⁴ Žalbena vijeće odbija ovaj argument.

436. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je ARK, od svog osnivanja u septembru 1991. godine, počela da preuzima televizijske i radio instalacije i da emituje “srpske” programe kojima su pripadnici drugih nacionalnosti zastrašivani i da je muslimanskim čelnicima uskraćivala pristup radiju, a rukovodiocima SDS-a davala neograničen pristup tom mediju.¹⁰¹⁵ Krajišnik tvrdi da je preuzimanje kontrole nad televizijskim relejima izvršeno zbog “jednostranog emitovanja programa RTV Sarajevo i drugih medija pod kontrolom Muslimana”.¹⁰¹⁶ Ova neargumentovana tvrdnja se odbija.

437. Krajišnik zatim osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka Kljuića kada je konstatovalo da je jedan sastanak na kojem su učestvovali Krajišnik i drugi rukovodioci SDS-a održan u jesen 1991. godine u Krajišnikovom kabinetu.¹⁰¹⁷ Krajišnik tvrdi da je svjedok rekao da je tom sastanku prisustvovalo šest osoba, ali da su u njegovom kabinetu bile samo četiri fotelje.¹⁰¹⁸ Žalbena vijeće odbija ovu irelevantnu i nepotkrijepljenu tvrdnju.

438. Pretresno vijeće je svoje zaključke u dijelu 2.4 Prvostepene presude zaokružilo iznijevši stav da je SDS, najkasnije u jesen 1991. godine, bio spreman da “srpsk[e]” teritorije otcijepi od nezavisne BiH ukoliko bi to bio jedini način da Srbi ostanu u Jugoslaviji.¹⁰¹⁹ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo donijevši ovaj zaključak zbog toga što BiH nije bila nezavisna država.¹⁰²⁰ Žalbena vijeće primjećuje da se ovaj argument ne kosi s osporenim zaključkom i odbija ga. Krajišnik dalje tvrdi da su Srbi prvo bili protiv toga “da se BiH na neustavan način odcepi od Jugoslavije”, ali da su kasnije pristali na otcjepljenje uz kompromis da BiH bude decentralizovana država.¹⁰²¹ Ovaj argument sadrži barem tri slabe tačke: 1) nije potkrijepljen; 2) nije u dovoljnoj mjeri precizan da bi pokazao da je zaključak Pretresnog vijeća pogrešan;¹⁰²² i 3) zanemaruje

¹⁰¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 254, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 55.

¹⁰¹⁴ Prvostepena presuda, fn 133, 134.

¹⁰¹⁵ Prvostepena presuda, par. 58.

¹⁰¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 255, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 58.

¹⁰¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 256, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 61.

¹⁰¹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 256, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 61.

¹⁰¹⁹ Prvostepena presuda, par. 62.

¹⁰²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 257.

¹⁰²¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 257. V. takode TŽ. 177-178.

¹⁰²² Konkretno, tvrdnja da su bosanski Srbi kasnije pristali na otcjepljenje BiH pod uslovom da ona bude decentralizovana država ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je SDS, najkasnije u jesen 1991. godine, bio spreman na to da se “srpske” teritorije otcijepi od nezavisne BiH ukoliko bi to bio jedini način da Srbi ostanu u Jugoslaviji.

relevantne posredne zaključke Pretresnog vijeća¹⁰²³ i dokaze koje je Pretresno vijeće navelo.¹⁰²⁴ Kao takva, ova tvrdnja se odbija.

(ii) Osnivanje skupštine bosanskih Srba (dio 2.5)

439. Dio 2.5 Prvostepene presude odnosi se na osnivanje Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: skupština bosanskih Srba) od strane poslanika SDS-a, dana 24. oktobra 1991.¹⁰²⁵ Krajišnik iznosi argument da je, u načelu, inicijativa za osnivanje skupštine bosanskih Srba bila “odgovor srpske strane na neustavnu odluku partnera u S[kupštini] BiH 15. oktobra 1991. godine”.¹⁰²⁶ Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće uzelo u obzir političke događaje koji su prethodili osnivanju skupštine bosanskih Srba i da Krajišnik nije pokazao nikakvu grešku u zaključcima Pretresnog vijeća.¹⁰²⁷ Žalbeno vijeće se slaže s tim i primjećuje da je Krajišnikov argument, pored toga, nepotkrijepljen. Njegov argument se odbija.

440. Pretresno vijeće je konstatovalo da je među političkim događajima koji su prethodili osnivanju skupštine bosanskih Srba bio i protest SDS-a, jer bi proglašenje suvereniteta BiH bilo neustavan čin zbog toga što bi se time narušila prava Srba i zbog toga što ga nije odobrio Savjet za nacionalnu ravnopravnost.¹⁰²⁸ Krajišnik iznosi argument da srpski poslanici nisu uložili protest, nego su odluku o budućem uređenju BiH uputili Savjetu za zaštitu vitalnih interesa naroda i nacionalnih manjina u BiH.¹⁰²⁹ Budući da se ovaj argument oslanja na materijal koji nije uvršten u spis predmeta, on se odbija.

441. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je, tokom rasprave koja je 14. i 15. oktobra 1991. godine vođena o tome da li da se provede glasanje u vezi s proglašenjem suvereniteta Bosne i Hercegovine, Krajišnik, kao predsjednik Skupštine BiH, odgodio daljnje zasjedanje kada su ostale stranke donijele odluku da se pristupi glasanju.¹⁰³⁰ Krajišnik osporava ovaj zaključak i iznosi argument da on nije odgodio raspravu, nego da ju je zaključio, te da poslije toga nije mogao da interveniše.¹⁰³¹ Krajišnik ne prilaže nikakve dokaze ovom svom argumentu, koji se, stoga, odbija.

442. Dana 15. oktobra 1991. godine, nastavlja Pretresno vijeće, Politički savjet SDS-a sastao se da procijeni trenutnu situaciju. Krajišnik se obratio učesnicima tog sastanka i predložio da SDS, budući da je odluka o usvajanju deklaracije o suverenitetu Bosne i Hercegovine donesena

¹⁰²³ Kao što je zaključak da su i Krajišnik i Radovan Karadžić i Nikola Koljević insistirali na tome da BiH u cijelosti ostane u sastavu Jugoslavije ili da bude podijeljena (Prvostepena presuda, par. 61).

¹⁰²⁴ V. konkretno Prvostepena presuda, fn 153, gdje se upućuje na iskaz svjedoka 623, T. 5686-5696.

¹⁰²⁵ Prvostepena presuda, par. 67.

¹⁰²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 221.

¹⁰²⁷ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 152, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, dijelove 2 i 3, a posebno par. 63-69.

¹⁰²⁸ Prvostepena presuda, par. 63.

¹⁰²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 258.

¹⁰³⁰ Prvostepena presuda, par. 64.

nezakonito i neustavno, pronade način da se ona povuče.¹⁰³² Krajišnik navodi argument da je Pretresno vijeće pogrešno citiralo njegovu izjavu na tom sastanku.¹⁰³³ Žalbeno vijeće konstatuje da je, prema dokaznom predmetu P65, separator 47, Krajišnik izjavio da SDS mora “pronaći tehniku da dokaž[e]” da je ta odluka nelegalna i neustavna; on nije izričito izjavio da SDS mora da pronade način da se ona “opozove”.¹⁰³⁴ Međutim, citat njegove izjave koji je naveden u tom dokaznom predmetu nije u neskladu s osporenim zaključkom, a Krajišnik nije objasnio zbog čega taj zaključak nije održiv na osnovu dokaza na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹⁰³⁵ Njegov argument se, stoga, odbija. Krajišnikova dodatna tvrdnja da je srpska strana javno tražila poništavanje neustavnih odluka¹⁰³⁶ se odbija. Odbija se i njegov argument, koji je naveo u Replici, da Savjet SDS-a nije iznio stav da bi u BiH trebalo formirati paralelne institucije.¹⁰³⁷

443. Krajišnik zatim osporava zaključak Pretresnog vijeća da su se on, Radovan Karadžić, Nikola Koljević i Biljana Plavšić sastali s Predsjedništvom Jugoslavije kako bi izračunali procenat stanovništva bivše Jugoslavije koji podržava “koncept federacije” koji je zagovarao Slobodan Milošević.¹⁰³⁸ On tvrdi da je razlog iz kojeg su se on i drugi predstavnici bosanskih Srba konsultovali s predstavnicima savezne države bio taj što su svi oni priznavali postojanje Jugoslavije.¹⁰³⁹ Ovaj argument je nepotkrijepljen i, u svakom slučaju, ne kosi se s osporenim zaključkom. Kao takav, argument se odbija.

444. U dijelu 2.5 Prvostepene presude takode se navode neki rani primjeri dokumenata SDS-a u kojima se traži neposredno provođenje uputstava izdatih od strane republičkih i regionalnih institucija.¹⁰⁴⁰ Jedan takav primjer bio je kada je Radovan Karadžić 18. oktobra 1991. godine proglasio vanredno stanje u SDS-u i naredio da se organizuju svakodnevni sastanci opštinskih odbora SDS-a i danonoćna dežurstva. Postoje dokazi da su dva opštinska odbora SDS-a reagovala na uvođenje vanrednog stanja tako što su osnovala krizne štabove.¹⁰⁴¹ Krajišnik iznosi argument da se “vanredno stanje u SDS-a svelo na uspostavljanje dežurstva u stranci” i da su krizni štabovi bili uobičajeni u BiH, te da su osnivani na sve tri strane bez ikakvih zakonskih okvira.¹⁰⁴² Žalbeno vijeće primjećuje da ovi argumenti, u mjeri u kojoj su dovoljno razrađeni, nisu u neskladu

¹⁰³¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 258.

¹⁰³² Prvostepena presuda, par. 65.

¹⁰³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 259, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 47.

¹⁰³⁴ Dokazni predmet P65, separator 47, str. 2.

¹⁰³⁵ Prvostepena presuda, fn 159, gdje se, pored dokaznog predmeta P65, separator 47, upućuje i na iskaz svjedoka Treanora, T. 1423-1430 i dokazni predmet C7, par. 11.

¹⁰³⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 259.

¹⁰³⁷ Krajišnikova replika, par. 37, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 47, ali se ne pominju dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo u Prvostepenoj presudi, par. 65, fn 159-160.

¹⁰³⁸ Prvostepena presuda, par. 66.

¹⁰³⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 260.

¹⁰⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 70-72.

¹⁰⁴¹ Prvostepena presuda, par. 71.

osporenim zaključcima. Pored toga, Krajišnik se poziva na dokaze koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir, a ne objašnjava na koji je način pogriješilo u svojoj procjeni tih dokaza.¹⁰⁴³ Žalbeno vijeće, stoga, odbija Krajišnikove argumente.

445. Štaviše, Krajišnik tvrdi da je naredba kojom je u SDS-u uvedeno vanredno stanje “primer za tvrdnju odbrane da su odluke 'vrha stranke' bile deklarativni pamfleti bez realizacije”.¹⁰⁴⁴ Žalbeno vijeće odbija ovu nepotkrijepljenu tvrdnju.

(iii) Uputstvo SDS-a od 19. decembra 1991. (“Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B”)

446. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, “od novembra do decembra 1991. rukovodstvo SDS-a počelo praktične pripreme za stvaranje zasebne države, za slučaj da se Bosna i Hercegovina otcijepi [od jugoslovenske federacije]”.¹⁰⁴⁵ S tim u vezi, u dijelu 2.6 Prvostepene presude razmatra se o “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima” od 19. decembra 1991. i o takozvanom “Uputstvu, Varijanta A i Varijanta B” koje ono sadrži. Pretresno vijeće je na kraju konstatovalo da ova uputstva odražavaju politiku SDS-a, da su doprla do lokalnih rukovodilaca SDS-a u periodu od 20. decembra 1991. do početka 1992. godine, da su primljena i provedena u djelo, u potpunosti ili djelimično, u nekoliko opština u Bosni i Hercegovini, te da se SDS u nekoliko opština oslanjao na njih u svom djelovanju.¹⁰⁴⁶

447. Na početku, Krajišnik osporava tri uvodna zaključka iz dijela 2.6 Prvostepene presude. On, kao prvo, navodi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba započelo praktične pripreme za zasebnu državu u periodu od novembra do decembra 1991. godine, budući da su pripreme za osnivanje države bosanskih Srba počele nakon poziva Evropske zajednice za priznanje BiH kao suverene države i poslije “nezakonite odluke Predsedništva i Vlade BiH”.¹⁰⁴⁷ Žalbeno vijeće primjećuje da ovi argumenti nisu u neskladu s osporenim zaključkom. Kao takvi, oni se odbijaju.

448. Kao drugo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je zaključilo da jedno pismo koje je on potpisao 19. decembra 1991. godine i koje je bilo naslovljeno na vladu samoproglašene Srpske Krajine, odražava cilj da svi Srbi žive u jednoj državi, kao i stav da su Srbi u Hrvatskoj i BiH na teritoriji koja im istorijski pripada.¹⁰⁴⁸ On tvrdi da je “[č]estitka Republici

¹⁰⁴² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 261, gdje se upućuje na dokazne predmete P65, separator 51, P529, separator 8, P65, separator 52, P529, separator 10; Krajišnikova replika, par. 67.

¹⁰⁴³ Prvostepena presuda, fn 175, gdje se upućuje na dokazne predmete P65, separator 51, P529, separator 8, P65, separator 52, P529, separator 10; *ibid.*, fn 776, 778, gdje se upućuje na iskaz svjedoka 132, T. 12536, 12537.

¹⁰⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 262.

¹⁰⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 81.

¹⁰⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 97.

¹⁰⁴⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 263, gdje se upućuje na dokazni predmet P64, separator 543, bez ikakvog daljnjeg preciziranja.

¹⁰⁴⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 264, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 82.

Srpskoj Krajini bio protokolarni čin prilagođen političkom trenutku”.¹⁰⁴⁹ Žalbeno vijeće odbija ovaj argument zbog toga što on, čak i kad bi bio prihvaćen, nije u neskladu s osporenim zaključkom.

449. Kao treće, Krajišnik osporava to što je Pretresno vijeće, djelimično na osnovu svjedočenja Herberta Okuna, uputilo na sastanak između dotičnog svjedoka, Cyrusa Vancea i Radovana Karadžića,¹⁰⁵⁰ održan 2. decembra 1991. godine, pri čemu prvo iznosi argument da on nije prisustvovao tom sastanku. Budući da Pretresno vijeće nije ni zaključilo da mu jeste prisustvovao, ovaj argument je irelevantan i u skladu s tim se odbija. Krajišnikova druga tvrdnja, da je na tom sastanku Radovan Karadžić “izrazio g. Okunu zabrinutost zbog najave da bi BiH mogla postati nezavisna država na neustavan način”, odbija se jer je irelevantna, nerazrađena i predstavlja neargumentovan navod da je Pretresno vijeće trebalo da protumači dokaze na jedan određen način. Na kraju, Krajišnikova tvrdnja da je svjedok Okun pogriješio zbog toga što srpska strana 21. decembra 1991. jeste prihvatila nezavisnu, ali transformisanu BiH, odbija se zbog toga što je zasnovana isključivo na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta.¹⁰⁵¹ U svakom slučaju, čak i da srpska strana jeste prihvatila samostalnu, ali transformisanu BiH, to i dalje ne bi pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku, budući da je ono konstatovalo sljedeće:

[r]ukovodstvo SDS-a je stoga odlučilo da nastavi voditi dvostruku politiku kako bi što je duže moguće imalo sve opcije otvorene. S jedne strane, učestvovali su u pregovorima s drugim stranama ne bi li pronašli prihvatljiva rješenja za pripadnike tri naroda u Bosni i Hercegovini. S druge strane, aktivno su se pripremali za jednostrano izdvajanje iz Bosne i Hercegovine onih dijelova teritorije koje su smatrali srpskim u slučaju da pregovori ne budu uspješni.¹⁰⁵²

450. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Krajišnikove prigovore na konkretne zaključke Pretresnog vijeća u vezi s Uputstvom, Varijanta A i Varijanta B. Kao prvo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je on prisustvovao sastanku predstavnika SDS-a na visokom nivou, održanom 19. ili 20. decembra 1991. godine, na kojem je dotično Uputstvo objavljeno.¹⁰⁵³ Krajišnik se poziva na svoje svjedočenje i dokazne predmete P529, separator 383, i P64A, separator 543, ali ne objašnjava zbog čega je bilo pogrešno to što se Pretresno vijeće prilikom donošenja osporenog zaključka oslonilo na iskaz svjedoka Nedjeljka Prstojevića.¹⁰⁵⁴ Žalbeno vijeće odbija njegov argument.

451. Kao drugo, Krajišnik osporava to što se Pretresno vijeće pozvalo na telefonski razgovor koji su 21. decembra 1991. vodili on i Radovan Karadžić, navodeći argument da nisu razgovarali o

¹⁰⁴⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 264.

¹⁰⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 83.

¹⁰⁵¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 265. V. takode Krajišnikova replika, par. 24.

¹⁰⁵² Prvostepena presuda, par. 105.

¹⁰⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 40; Krajišnikova replika, par. 27, 64, 67 (gdje se iznosi tvrdnja da on nije potvrdio da je prisustvovao tom sastanku). Relevantni zaključak se navodi u paragrafu 86 Prvostepene presude.

¹⁰⁵⁴ Prvostepena presuda, fn 200.

Uputstvu, Varijanta A i Varijanta B.¹⁰⁵⁵ Pretresno vijeće se oslonilo na dokaze o tom razgovoru (dokazni predmet P529, separator 383, str. 3), kao i na brojne druge dokaze u vidu svjedočenja i dokumenata, da bi došlo do zaključka da su “[p]ripreme za preuzimanje vlasti u opštinama uslijedile odmah nakon objave Uputstva”.¹⁰⁵⁶ Budući da je Krajišnik propustio da objasni zbog čega Pretresno vijeće na osnovu svih dokaza na koje se pozvalo nije moglo razumno da dođe do ovog zaključka, Žalbeno vijeće odbija njegov argument.

452. Kao treće, Krajišnik tvrdi da Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B “nije bio plan zločinačke organizacije” i u prilog tome se poziva na dokazni predmet D9. On takode iznosi argument da to Uputstvo nije bilo neophodno zbog toga što je skupština bosanskih Srba 11. decembra 1991. godine izdala preporuku kojom je stvoren zakonski okvir za osnivanje opštinskih skupština tamo gdje je to bilo potrebno.¹⁰⁵⁷ Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Uputstvo iz decembra predstavljalo zločinački plan; Pretresno vijeće ga je iskoristilo samo da bi na osnovu njega utvrdilo postojanje nove centralne vlasti.¹⁰⁵⁸ U svojoj Replici, Krajišnik priznaje da se u Prvostepenoj presudi Uputstvo ne prikazuje kao plan UZP-a, ali iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da Uputstvo dokazuje postojanje nove centralne vlasti.¹⁰⁵⁹

453. Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije konstatovalo da Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B predstavlja “plan zločinačke organizacije”. Naprotiv, Pretresno vijeće je u svojoj analizi Krajišnikove krivične odgovornosti konstatovalo da značaj tog Uputstva leži “u činjenici da je to Uputstvo odobrilo rukovodstvo bosanskih Srba i da ga je primio veliki broj opštinskih organa vlasti bosanskih Srba”.¹⁰⁶⁰ Pretresno vijeće je smatralo da je Uputstvo išlo u prilog cilju Krajišnika i njegovih saradnika da se stvori ideja o centralnoj vlasti i da se ta ideja promoviše širom teritorija koje su držali bosanski Srbi, te da je ono “uobličilo poziv na zajedničko i koordinisano djelovanje”.¹⁰⁶¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je “[t]aj dokument predstavljao vidljivi znak centralne vlasti, a takva vlast je bila ključni preduslov za uspješno otejepljenje bosanskih Srba”.¹⁰⁶² Što se tiče argumenta da zbog preporuke od 11. decembra 1991. godine Uputstvo od 19. i 20. decembra 1991. godine nije bilo neophodno, Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće jeste uzelo u obzir preporuku od 11. decembra 1991., ali da je konstatovalo da je, usprkos tome što je ta preporuka bila usvojena kao što tvrdi Krajišnik, skupština bosanskih Srba istovremeno istakla da bi

¹⁰⁵⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 41; Prvostepena presuda, fn 209.

¹⁰⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 98.

¹⁰⁵⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 42.

¹⁰⁵⁸ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 59.

¹⁰⁵⁹ Krajišnikova replika, par. 26. V. takode par. 64.

¹⁰⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 904.

¹⁰⁶¹ Prvostepena presuda, par. 904.

¹⁰⁶² Prvostepena presuda, par. 904. V. takode par. 995.

poslanici trebali da nastave da rade u svojim opštinama i organima (BiH-a).¹⁰⁶³ Shodno tome, suprotno Krajišnikovoj tvrdnji, na osnovu puke činjenice da je ta preporuka bila usvojena ne može se izvesti zaključak da je Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B bilo “nepotrebno”.¹⁰⁶⁴ Krajišnik nije pokazao zbog čega su zaključci Pretresnog vijeća o preporuci od 11. decembra 1991. i Uputstvu od 19-20. decembra 1991. godine pogrešni. Prigovor koji je iznio u svojoj Replici je nepotkrijepljen, te se odbija.

454. Kao četvrto, Krajišnik iznosi argument da se samo nekoliko opština koje se pominju u Uputstvu u svom radu pozivalo na to Uputstvo, dok ga nijedna opština iz Varijante A nije primjenjivala niti se pozivala na njega.¹⁰⁶⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da Krajišnik ovaj svoj argument nije potkrijepio i da je propustio da objasni dokaze na kojima je Pretresno vijeće zasnovalo svoj zaključak da je više funkcionera SDS-a u Bosni i Hercegovini smatralo da Uputstvo pruža smjernice u tim izvanrednim okolnostima.¹⁰⁶⁶ Stoga se ovaj argument odbija.

455. Nakon što je ranije, u dijelu 2.6 Prvostepene presude, primijetilo da je Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B predviđalo stvaranje kriznih štabova SDS-a u opštinama,¹⁰⁶⁷ Pretresno vijeće je taj dio Prvostepene presude završilo zaključkom da je većina kriznih štabova osnovana tokom prvih mjeseci 1992. godine.¹⁰⁶⁸ Krajišnik osporava ovaj zaključak na osnovu dokaznog predmeta P64.A, separator 362,¹⁰⁶⁹ ali ne objašnjava zbog čega je on neodrživ u svjetlu svih ostalih dokaza na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹⁰⁷⁰ Njegov prigovor se, stoga, odbija.

(iv) Proglašenje republike bosanskih Srba

456. U dijelu 2.7 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je iznijelo zaključke o raznim događajima koji su pratili proglašenje republike bosanskih Srba 9. januara 1992. godine.

457. Na samom početku, Krajišnik osporava zaključak Pretresnog vijeća da je skupština bosanskih Srba 21. decembra 1991. godine donijela odluku da započne s pripremama za osnivanje republike bosanskih Srba,¹⁰⁷¹ navodeći u prilog tom prigovoru argument da je bosanskim Srbima bilo saopšteno da će dobiti svoju konstitutivnu nacionalnu jedinicu, što im je međunarodna

¹⁰⁶³ Prvostepena presuda, par. 85.

¹⁰⁶⁴ Zapravo, i sam Krajišnik priznaje da je nekoliko opština razmatralo “Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B” i pozivalo se na njega u svom radu: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 42.

¹⁰⁶⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 42, 43; Krajišnikova replika, par. 64.

¹⁰⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 98. V. takode par. 904 (“[...] što ne znači da neki opštinski organi vlasti nisu nastojali da djeluju u skladu s tim Uputstvom ili da se ne mogu pronaći neke opšte sličnosti između organizacionih koraka izloženih u tom dokumentu i stvarnih događaja”).

¹⁰⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 88, 92.

¹⁰⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 99.

¹⁰⁶⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 266.

¹⁰⁷⁰ Prvostepena presuda, fn 211.

¹⁰⁷¹ Prvostepena presuda, par. 101.

zajednica uskoro i ponudila posredstvom g. Cutileira, i da su pripreme za osnivanje republike bosanskih Srba bile u skladu s planom g. Cutileira.¹⁰⁷² Žalbena vijeće odbija Krajišnikove argumente.

458. Krajišnik zatim osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na jedan telefonski razgovor koji je 1. januara 1992. godine vodio s Radovanom Karadžićem, u kojem su njih dvojica reagovala na to što je Alija Izetbegović prethodnog dana zatražio nezavisnost BiH.¹⁰⁷³ Prema Pretresnom vijeću:

Karadžić je rekao: “Mi ćemo pustiti ove naše tigrove, pa nek rade svoj posao... Ne treba da ih zajebavamo.” Optuženi je odgovorio: “Moramo im pustiti, nema govora, da ti kažem, radiće oni to sami, htio ne htio.” Obojica su se složila da nakon Izetbegovićeve izjave neće više moći smiriti srpski narod, što im je do tog trenutka uspijevalo. Karadžić je rekao: “On [Izetbegović] hoće rat. On čačka mečku, on misli Srbi neće...” Optuženi je ubacio: “Mi moramo u prvom kontaktu reći njemu, molim te, ti se igraš vatre.”¹⁰⁷⁴

Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno citiralo ovaj razgovor. Pozivajući se na dokazni predmet P64.A, separator 65, on tvrdi da je rekao: “*Ne moramo* ih pustiti [to jest, srpske tigrove]...”.¹⁰⁷⁵ Žalbena vijeće konstatuje da se Pretresno vijeće prilikom donošenja svog zaključka oslonilo na dokazni predmet P403.A.1, čiji relevantni dijelovi imaju isti sadržaj kao i dokazni predmet P64.A, separator 65.¹⁰⁷⁶ U originalnoj verziji na b/h/s-u stoji da je Krajišnik rekao: “*Ne moramo ...*”, dok se u prijevodu na engleski pogrešno navodi “*Moramo ...*”.¹⁰⁷⁷ Međutim, Žalbena vijeće se slaže s tužilaštvom da Krajišnik nije pokazao uticaj koji je ta greška imala, s obzirom na ostatak razgovora.¹⁰⁷⁸ Krajišnikova dodatna tvrdnja da je “[u] intervjuu 1. januara 1992.” on “pozvao na mirno rešenje uređenja BiH kroz transformaciju BiH po uzoru na Belgiju i Švajcarsku”¹⁰⁷⁹ nije potkrijepljena i odbija se.

459. Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da je 17. januara 1992. godine, u Krajišnikovom prisustvu, predložen nacrt programa rada Ministarskog savjeta bosanskih Srba. U tom nacrtu se, pored ostalog, tražilo usvajanje Ustava i povećanje teritorije.¹⁰⁸⁰ Budući da je Krajišnik propustio da naznači u kojem pogledu ili na koji način njegova tvrdnja u vezi s ovim zaključkom pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku,¹⁰⁸¹ njegov argument se odbija.

¹⁰⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 267-269.

¹⁰⁷³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 273.

¹⁰⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 104.

¹⁰⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 273, gdje se citira dokazni predmet P64.A, separator 65, str. 0322-0531, drugo polje (naglasak dodao Krajišnik).

¹⁰⁷⁶ Prvostepena presuda, fn 230. Žalbena vijeće ima u vidu da se Pretresno vijeće, po svemu sudeći usljed tipografske greške, u svom zaključku pozvalo na dokazni predmet P403.B.

¹⁰⁷⁷ Dokazni predmet P64.A, separator 65, str. 0322-0530 (verzija na engleskom); dokazni predmet P64.A, separator 65, str. 0322-0531 (verzija na b/h/s-u).

¹⁰⁷⁸ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 79.

¹⁰⁷⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 270.

¹⁰⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 107.

¹⁰⁸¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 274.

460. Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su naoružavanje stanovništva i saradnja sa JNA pojačani kada je SDS počeo da razmišlja o tome kako će vjerovatno doći do oružanog sukoba. Pretresno vijeće je kao primjer navelo da je u periodu od januara do marta 1992. godine SDS formirao svoju vojnu jedinicu u Milićima, koju je opremila 216. brigada JNA.¹⁰⁸² Krajišnik tvrdi da je Tomislav Savkić u svom svjedočenju izjavio da vojne snage u Milićima nisu bile paravojna jedinica SDS-a, nego jedinica JNA.¹⁰⁸³ Žalbeno vijeće konstatuje da je Krajišnik propustio da objasni na koji način iskaz svjedoka Savkića, koji se odnosi na prisustvo paravojnih jedinica u Milićima od aprila 1992. godine nadalje,¹⁰⁸⁴ obezvrjeđuje osporeni zaključak, koji se odnosi na period od januara do marta 1992. godine. Pored toga, Krajišnik ne pominje ostale dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹⁰⁸⁵ Stoga, Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik nije uspio da pokaže da je napravljena greška i s tim u skladu odbija njegov argument.

461. Kao još jedan primjer saradnje sa JNA, Pretresno vijeće je navelo “[p]ovjerljivi dokument [dokazni predmet P64.A, separator 308] 'organa Republike Srpske Bosne i Hercegovine', koji prema kontekstu potiče iz januara ili početka februara 1992., upućen načelniku Generalštaba JNA u Beogradu i komandantima 2. i 4. vojne oblasti”, u kojem se traže razne vrste pomoći od JNA.¹⁰⁸⁶ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo što je ovom dokaznom predmetu “dalo značaj”, budući da se radi o nepotpisanom “dokumentu o namerama” bez naznačenog datuma i pošiljaoca.¹⁰⁸⁷ Žalbeno vijeće primjećuje da Krajišnik ne objašnjava ni šta misli pod “dokumentom o namjerama” niti kakav je značaj prihvatljivosti ili pouzdanosti tog dokumenta. On je takode propustio da objasni zašto Pretresno vijeće, kada je uočilo da je taj dokument bez datuma,¹⁰⁸⁸ nije moglo da ga razumno datira na osnovu konteksta. Štaviše, iako taj dokument ne sadrži konkretan navod o pošiljaocu, na prvi pogled je jasno da su ga poslali “organi Republike Srpske Bosne i Hercegovine”.¹⁰⁸⁹ S tim u vezi, Krajišnik tvrdi da je jedini organ koji je u to vrijeme postojao bila skupština bosanskih Srba, ali dokazi na koje se poziva ne idu u prilog toj tvrdnji.¹⁰⁹⁰ U svakom slučaju, na osnovu Prvostepene presude čini se da značaj tog dokumenta nije u tačnom identitetu njegovog pošiljaoca, nego u činjenici da su organi vlasti novoosnovane republike bosanskih Srba tražili pomoć od JNA u okviru svojih priprema za oružani sukob.¹⁰⁹¹ U svjetlu svih ostalih dokaza

¹⁰⁸² Prvostepena presuda, par. 108.

¹⁰⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 275, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Tomislava Savkića, T. 20600.

¹⁰⁸⁴ Iskaz svjedoka Tomislava Savkića, T. 20600.

¹⁰⁸⁵ Prvostepena presuda, fn 237.

¹⁰⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 109.

¹⁰⁸⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 276.

¹⁰⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 109 i fn 239.

¹⁰⁸⁹ Dokazni predmet P64.A, separator 308, str. 1.

¹⁰⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 276, gdje se upućuje na dokazni predmet P64, par. 176, fn 566 [sic: trebalo bi da stoji fn 466].

¹⁰⁹¹ Prvostepena presuda, par. 108, 109, fn. 1855.

koji potkrepljuju zaključak o pomoći JNA u događajima koji su uslijedili,¹⁰⁹² Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se oslonilo na taj dokument samo zato što je on nije bio potpisan. Iz tih razloga, Krajišnikovi prigovori u vezi s dokaznim predmetom P64.A, separator 308, odbijaju se.

462. Krajišnikov sljedeći prigovor odnosi se na jedan sastanak, održan 12. februara 1992. ili približno tog datuma, kojem je on prisustvovao i na kojem se razgovaralo o razmjeni stanovništva.¹⁰⁹³ Pretresno vijeće se prilikom donošenja zaključaka u vezi s tim oslonilo na iskaz svjedoka Patricka Treanora i dokazni predmet P65, separator 86, koji je jedan novinski članak.¹⁰⁹⁴ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se oslonilo na taj novinski članak prilikom donošenja zaključka da je razmjena stanovništva bila zvanični stav SDS-a, posebno zbog toga što takav stav nije iznesen ni u jednoj drugoj prilici.¹⁰⁹⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da Krajišnik ne navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojoj ocjeni iskaza svjedoka Treanora. Pored toga, Krajišnik krivo navodi da je zaključak Pretresnog vijeća, zasnovan na pomenutom sastanku, glasio da je razmjena stanovništva bila zvanični stav SDS-a.¹⁰⁹⁶ Njegovi argumenti se, stoga, odbijaju.

463. U nastavku svog prikaza događaja, Pretresno vijeće je primijetilo da je Radovan Karadžić u jednom govoru koji je održao 14. februara 1992. godine, pozvao da se “polako” provodi Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B.¹⁰⁹⁷ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno okarakterisalo govor Radovana Karadžića, jer je on izjavio da “vlast treba preuzeti na ljudski način”, a nije predvidio varijante A i B.¹⁰⁹⁸ Žalbeno vijeće odbija ovaj argument zato što Krajišnik nije objasnio na koji je način Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na one dijelove govora Radovana Karadžića koje je pomenulo, kao ni to zbog čega je ovaj zaključak neodrživ, s obzirom na sve dokaze na kojima je zasnovan.¹⁰⁹⁹

464. Krajišnikov sljedeći prigovor odnosi se na zaključak da bi republika bosanskih Srba, prema odredbama iz nacrtu njenog Ustava, “ušla” u sastav savezne Jugoslavije;¹¹⁰⁰ on iznosi argument da

¹⁰⁹² V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 42, 191-193, 196. V. takođe *ibid.*, par. 36-38 (o podršci od strane JNA 1991. godine).

¹⁰⁹³ Prvostepena presuda, par. 111.

¹⁰⁹⁴ Prvostepena presuda, fn 245.

¹⁰⁹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 277.

¹⁰⁹⁶ Zapravo, Pretresno vijeće je konstatovalo da je “u to vrijeme rukovodstvo SDS-a razmatralo premještanje stanovništva, barem kao mogućnost, uz uspostavljanje vlasti s ciljem stvaranja geografski i nacionalno homogenih entiteta”: Prvostepena presuda, par. 111.

¹⁰⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 112.

¹⁰⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 278, gdje se citira dokazni predmet P67, separator 27.

¹⁰⁹⁹ Prvostepena presuda, fn 246, gdje se upućuje na dokazni predmet P67.A, separator 27 (snimak govora koji je održao Radovan Karadžić, 14. februar 1992.); Treanor, T. 1574, 1578-1581, 2152-2162.

¹¹⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 113.

u Ustavu stoji da se ta Republika “nalazi u sastavu” Savezne Republike.¹¹⁰¹ Žalbeno vijeće smatra da Pretresno vijeće nije napravilo grešku upotrijebivši buduće vrijeme, budući da se njegov zaključak odnosi na nacrt Ustava koji još nije bio usvojen. U svakom slučaju, ono što je važno je to da su autori nacrtu Ustava predvidjeli da se republika bosanskih Srba otcijepi od BiH u slučaju da se potonja proglasi nezavisnom od savezne države Jugoslavije.

465. Paralelno sa diskusijom o Ustavu bosanskih Srba, Pretresno vijeće je iznijelo stav da su se SDS i druge dvije nacionalne grupe do 23. februara 1992. godine usaglasili u pogledu načela za novo ustavno uređenje BiH. To je, pored ostalog, obuhvatalo slobodu kretanja unutar svake konstitutivne jedinice, dok bi za preseljenje iz jedne jedinice u drugu bila potrebna “posebna dozvola”.¹¹⁰² Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće prilikom donošenja ovog zaključka pogrešno citiralo izjavu koju je Radovan Karadžić dao na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 25. februara 1992. godine, koja je prenesena u dokaznom predmetu P65, separator 93. Po njegovom mišljenju, ispravan citat bi glasio ovako: “Tu je i apsolutna sloboda kretanja, tj. nastanjivanje iz jedne sastavne jedinice u drugi dio iste sastavne jedinice. Dakle, *ne predviđa se neko veliko preseljavanje bez potrebe*, dozvole iz jedne u drugu jedinicu da se ne bi remetio nacionalni sastav.”¹¹⁰³ Žalbeno vijeće primjećuje da prijevod na engleski jezik ove rečenice, onako kako je ona navedena u dokaznom predmetu P65, separator 93, glasi: “In other words, major relocations from one unit to another without a special permit are not foreseen as that would upset the national mix.”¹¹⁰⁴ S obzirom na to da je Pretresno vijeće tokom svjedočenja Patricka Treanora posvetilo posebnu pažnju prijevodu ovog dijela tog dokaznog predmeta,¹¹⁰⁵ Žalbeno vijeće se uvjerilo da je Pretresno vijeće postupilo razumno kada se prilikom donošenja svog zaključka oslonilo na gorepomenutu verziju na engleskom jeziku. Krajišnikov argument se odbija.

466. Pretresno vijeće je, zatim, konstatovalo da je Krajišnik na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 25. februara 1992. godine rekao poslanicima da se mogu boriti političkim sredstvima ili osvojiti svoje teritorije silom.¹¹⁰⁶ Krajišnik osporava ovaj zaključak i tvrdi da je samo “informisao poslanike o pregovorima u Lisabonu, trudeći se da ih uveri da prihvate informaciju”.¹¹⁰⁷ Ova

¹¹⁰¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 279. Što se tiče argumenata koje je u odgovor na to iznijelo tužilaštvo, v. Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (gdje se navodi da je Pretresno vijeće govorilo o nacrtu Ustava). V. takode Krajišnikova replika, par. 39 (gdje on odgovara da se nacrt Ustava nije razlikovao od onog koji je usvojen).

¹¹⁰² Prvostepena presuda, par. 114.

¹¹⁰³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 284, gdje se poziva na dokazni predmet P65, separator 93 (naglasak dodao Krajišnik).

¹¹⁰⁴ Dokazni predmet P65, separator 93, str. 9.

¹¹⁰⁵ Iskaz svjedoka Patricka Treanora, T. 1595, 1596. Pretresno vijeće je prilikom donošenja svog osporenog zaključka uputilo na ovaj dio Treanorovog iskaza u vezi s prijevodom: Prvostepena presuda, fn 250.

¹¹⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 115.

¹¹⁰⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 281, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 624.

tvrdnja je samo zahtjev da se ocjena dokaza koju je izvršilo Pretresno vijeće (dokazni predmet P65, separator 93¹¹⁰⁸) zamijeni njegovom vlastitom ocjenom. Kao takva, ona se odbija.

467. Nadalje, Pretresno vijeće je konstatovalo da je “SDS u pregovorima zastupao uspostavljanje bezbjednosnih veza između bosanskih Srba i Srbije, nacionalnu podjelu u Bosni i Hercegovini i mogućnost premještanja stanovništva”.¹¹⁰⁹ Pretresno vijeće se prilikom donošenja ovih zaključaka oslonilo na svjedočenje Patricka Treanora i na zapisnik sa sjednice skupštine bosanskih Srba održane 25. februara 1992. godine (dokazni predmet P65, separator 93).¹¹¹⁰ Krajišnik osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka Treanora, po svemu sudeći na osnovu navodne nedosljednosti između iskaza tog svjedoka i dokaznog predmeta P65, separator 93. On tvrdi da je na dotičnoj sjednici skupštine bosanskih Srba Radovan “Karadžić diskutovao o transformaciji BiH u okviru Cutileirovog plana koji je predložila međunarodna zajednica, a sve tri strane iz BiH se s predlogom složile”.¹¹¹¹ Tužilaštvo odgovara da je ovaj Krajišnikov argument irelevantan.¹¹¹²

468. Žalbeno vijeće konstatuje da je Krajišnik u pravu kada kaže da je Radovan Karadžić u dijelovima svog govora pred skupštinom bosanskih Srba, na koji se oslonilo Pretresno vijeće, pomenuo pregovore s Evropskom zajednicom (dalje u tekstu: EZ) i g. Cutileirom.¹¹¹³ Međutim, to samo po sebi ne obezvrjeđuje ni zaključak Pretresnog vijeća niti svjedočenje Patricka Treanora.¹¹¹⁴ Pored toga, Pretresno vijeće se oslonilo i na izjave drugih govornika na toj sjednici skupštine bosanskih Srba.¹¹¹⁵ Žalbeno vijeće, stoga, odbija Krajišnikov argument. Njegovi ostali prigovori na osporene zaključke su ili irelevantni¹¹¹⁶ ili nepotkrijepljeni,¹¹¹⁷ te se, stoga, odbijaju.

469. Krajišnik na kraju osporava zaključak Pretresnog vijeća da su se poslanici SDS-a povukli sa zasjedanja Skupštine BiH 25. i 26. januara 1992. tokom rasprave u vezi s referendumom o nezavisnosti.¹¹¹⁸ Ovaj njegov prigovor je zasnovan na materijalu koji nije uvršten u spis

¹¹⁰⁸ Prvostepena presuda, fn 251, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 93. Žalbeno vijeće ima u vidu da je dokazni predmet P64.A, separator 624, na koji se poziva Krajišnik, identičan dokaznom predmetu P65, separator 93.

¹¹⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 116.

¹¹¹⁰ Prvostepena presuda, fn 253, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Patricka Treanora, T. 1594-1610; dokazni predmet P65, separator 93, str. 8-10, 19, 23.

¹¹¹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 282. Krajišnikova replika, par. 24.

¹¹¹² Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 51 (stavka 4).

¹¹¹³ Dokazni predmet P65, separator 93, str. 10.

¹¹¹⁴ V., na primjer, iskaz svjedoka Patricka Treanora, T. 1594, 1600.

¹¹¹⁵ Prvostepena presuda, fn 116, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 93, str. 8-10, 19, 23.

¹¹¹⁶ Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da je muslimanska strana bila protiv toga da se bosanski Srbi povežu sa Srbijom: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 283.

¹¹¹⁷ Krajišnik iznosi argument da se Srbi nisu zalagali za preseljenje stanovništva u okviru “Cutileirovih pregovora”: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 283. On takođe tvrdi da su tokom pregovora podjelu BiH zagovarali Muslimani, Hrvati i EZ, a ne Srbi, te da je Pretresno vijeće došlo do pogrešnog zaključka da je srpska strana “uspostavila spregu” za provođenje UZP-a: Krajišnikova replika, par. 23.

¹¹¹⁸ Prvostepena presuda, par. 119.

predmeta¹¹¹⁹ i stoga se odbija, zajedno s dvjema povezanim tvrdnjama koje karakteriše isti nedostatak.¹¹²⁰

470. Pored gorenavedenih argumenata, Krajišnik takođe iznosi tri tvrdnje u kojima je propustio da navede zaključke koje osporava i da definiše grešku koja je navodno napravljena.¹¹²¹ Te tvrdnje se odbijaju.

(v) Osnivanje republike bosanskih Srba

471. Pretresno vijeće je konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba do 24. marta 1992. godine “sve više gubilo vjeru u diplomatske napore”.¹¹²² Krajišnik osporava ovaj zaključak iznoseći nepotkrijepljeni argument da je srpska strana vjerovala da “međunarodna zajednica neće priznati BiH, bez unapred donesenog političkog rešenja, s kojim bi se složile sve tri strane”.¹¹²³ Ovaj argument se odbija.

(b) Krajišnikovo učešće u uspostavljanju organa bosanskih Srba

472. U svom zaključku o Krajišnikovom doprinosu UZP-u,¹¹²⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo da je on učestvovao, pored ostalog, u osnivanju, podršci ili održavanju državnih tijela bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva, ratna povjereništa, VRS i MUP.¹¹²⁵ Krajišnik iznosi četiri grupe prigovora na ove zaključke i oni se redom razmatraju dalje u tekstu.

(i) Državne, stranačke, regionalne i lokalne strukture

473. Krajišnik, kao prvo, tvrdi da “nije učestvovao u stvaranju stranačkih i državnih struktura”.¹¹²⁶ Prema njegovim navodima, skupština bosanskih Srba je osnovana “kao odgovor

¹¹¹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 286.

¹¹²⁰ Krajišnik tvrdi da je “[m]uslimansko-hrvatska strana organizovala referendum o nezavisnosti BiH na neustavan način” (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 279) i da je “muslimanska strana odustala od dogovora o uređenju BiH, i da ne želi da do dogovora dode” (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 280, 285; v. takođe Krajišnikovu repliku, par. 76).

¹¹²¹ Prva tvrdnja je da je, u telefonskom razgovoru koji je 21. decembra 1991. godine vodio sa Krajišnikom, Radovan Karadžić “saopštio da je novinarima rekao da bi Srbi odustali od odvajanja, ali od transformacije BiH neće odustati”: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 271. Druga tvrdnja je da su poslanici skupštine bosanskih Srba, “zbog izjave muslimansko-hrvatske strane da neće odustati od svoje neustavne odluke”, bezuslovno usvojili deklaraciju o osnivanju republike bosanskih Srba: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 272 (v. Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 75 (stavka 4)). Treći argument je taj da je Ustav republike bosanskih Srba proglašen 27. marta 1992. godine i da je bio kompatibilan sa Cutileirovim planom: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 280, 285).

¹¹²² Prvostepena presuda, par. 127-128.

¹¹²³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 287.

¹¹²⁴ Prvostepena presuda, odjeljak 6.17.3.

¹¹²⁵ Prvostepena presuda, par. 1121.

¹¹²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 219-220. Krajišnik u vezi s tim tvrdi da “nije učestvovao u osnivačkom odboru SDS-a BiH” (fn 310), ali Pretresno vijeće nije ni konstatovalo da je on učestvovao u osnivanju SDS-a (v. Prvostepena presuda, par. 25).

srpske strane na neustavnu odluku partnera u Skupštini BiH od 15 oktobra 1991. godine”.¹¹²⁷ Međutim, Krajišnik je propustio da potkrijepi ove tvrdnje. Nadalje, druga tvrdnja nije u suprotnosti sa zaključkom Pretresnog vijeća da je Krajišnik učestvovao u osnivanju državnih i stranačkih struktura. Žalbena vijeće odbija te argumente.

474. Kao drugo, Krajišnik tvrdi da “nije učestvovao u osnivanju regionalnih i lokalnih organa” i da “nije bio upoznat s osnivanjem ARK”, koja je, tvrdi on, u skladu s ustavnim odredbama proglašena 26. aprila 1991.¹¹²⁸ Žalbena vijeće konstatuje da dokazi na koje se Krajišnik poziva potkrepljuju samo to da je prilikom proglašenja ARK-a navedeno da je to učinjeno na osnovu Ustava BiH,¹¹²⁹ što je činjenica na kojoj osuđujuća presuda nije zasnovana. Ostali argumenti koje Krajišnik iznosi nisu potkrijepljeni. Žalbena vijeće, stoga, odbija te tvrdnje.

475. Krajišnik takođe tvrdi, bez daljnjih detalja, da je “[s]kupština srpskog naroda BiH verifikovala uspostavljene regije”, ali propušta da objasni zašto bi ova tvrdnja bila relevantna za osporene zaključke.¹¹³⁰ Kao takav, njegov argument se odbija.

(ii) Krizni štabovi

476. Krajišnik iznosi argument da nije učestvovao u osnivanju kriznih štabova.¹¹³¹ Žalbena vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Krajišnik neposredno učestvovao u osnivanju kriznih štabova. Međutim, Pretresno vijeće jeste konstatovalo da je on prisustvovao sastanku SDS-a na visokom nivou, koji je održan 19. ili 20. decembra 1991. godine i na kojem su predloženi Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B i zamisao o osnivanju kriznih štabova SDS-a.¹¹³² Krajišnik je prilikom osporavanja ovog zaključka propustio da objasni zbog čega je relevantan dokazni predmet P64.A, separator 362, to jest zapisnik sa sjednice skupštine bosanskih Srba održane 27. marta 1992. godine. Njegova dodatna tvrdnja da su krizni štabovi osnivani spontano¹¹³³ može se primjeniti na sve dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja zaključka da je u nekoliko opština primijenjeno Uputstvo, Varijanta A i Varijanta B, koje je predviđalo osnivanje kriznih štabova SDS-a, i da je većina srpskih kriznih štabova osnovana već do prvih mjeseci 1992. godine.¹¹³⁴ Pored toga, čini se da se najvažniji zaključci u vezi s odnosom između Krajišnika i kriznih štabova, bar što se tiče osuđujuće presude koja mu je izrečena, odnose na kontrolu koju je rukovodstvo bosanskih Srba imalo nad kriznim štabovima SDS-a nakon njihovog

¹¹²⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 221; Krajišnikova replika, par. 86. V. takođe TŽ. 180, gdje Krajišnik iznosi argument da će skupština bosanskih Srba “[reagovati] kad budu ugroženi vitalni interesi [srpskog naroda]”.

¹¹²⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, para. 224, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 464.

¹¹²⁹ Dokazni predmet P64.A, separator 464.

¹¹³⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 226, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 633.

¹¹³¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 225, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 362.

¹¹³² Prvostepena presuda, par. 86.

¹¹³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 230, gdje se upućuje na dokazni predmet C3, par. 8. V. takođe Krajišnikova replika, par. 67, 69 (stavka 5), 70.

osnivanja.¹¹³⁵ Krajišnikovo osporavanje ovih zaključaka već je razmotreno i odbačeno na drugom mjestu u ovoj Presudi.¹¹³⁶ Žalbeno vijeće, stoga, odbija Krajišnikove argumente.

477. Krajišnikov drugi prigovor odnosi se na zaključak Pretresnog vijeća da je uputstvo vlade bosanskih Srba kriznim štabovima od 26. aprila 1992. godine (uvršteno u spis kao dokazni predmet P529, separator 76) distribuirano i provođeno širom BiH.¹¹³⁷ Oslanjajući se na dokazni predmet P64.A, separator 699, Krajišnik iznosi tvrdnju da je vlada bosanskih Srba 27. aprila 1992. godine povukla to uputstvo, zaključivši da je potrebno novo, šire uputstvo.¹¹³⁸ Žalbeno vijeće primjećuje da su, prema dokaznom predmetu P64.A, separator 699, SNB i vlada bosanskih Srba 27. aprila 1992. godine zaključili da je potrebno “da se uradi šire uputstvo kriznim štabovima”.¹¹³⁹ Međutim, to ne pokazuje da je dotično uputstvo povučeno. Pored toga, Krajišnik ne objašnjava dokaze koji pokazuju da je to uputstvo bilo distribuirano i provođeno.¹¹⁴⁰ Njegov daljnji argument da je Predsjedništvo “formalno ukinulo” krizne štabove 23. maja 1992. godine¹¹⁴¹ takode se odbacuje: dokazni predmet koji Krajišnik pominje pokazuje da je vlada 23. maja 1992. godine započela raspravu o ukidanju kriznih štabova i osnivanju ratnih predsjedništava koja bi ih zamijenila.¹¹⁴² To je u skladu sa zaključkom Pretresnog vijeća da se u vladi tog dana samo “raspravljalo” o ukidanju kriznih štabova.¹¹⁴³ Iz tih razloga, Žalbeno vijeće odbija Krajišnikove argumente.

(iii) Ratna predsjedništva i ratna povjereništva

478. Krajišnik iznosi argument da je odluku da se formiraju ratna predsjedništva¹¹⁴⁴ i odluku da se donesu izmjene i dopune Ustava kako bi se omogućilo osnivanje ratnih predsjedništava i na republičkom i na opštinskom nivou¹¹⁴⁵ Predsjedništvo donijelo na nejavnoj sjednici i da on o tim odlukama nije bio obaviješten.¹¹⁴⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da dokazi na koje se Krajišnik poziva ne potkrepljuju nijedan od ova dva navoda. Pored toga, obje pomenute odluke su nedugo nakon

¹¹³⁴ Prvostepena presuda, par. 97-99.

¹¹³⁵ V. Prvostepena presuda, odjeljak 3.6.3.

¹¹³⁶ V. dole, odjeljak IV.D.2(b).

¹¹³⁷ Prvostepena presuda, par. 263-264.

¹¹³⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 228, 299 (stavka 4), gdje se upućuje na dokazni predmet P529, separator 76. Međutim, ovaj dokazni predmet ne pokazuje da je uputstvo za krizne štabove povučeno 27. aprila 1992. V. takode *ibid.*, par. 336, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 263. V. takode Krajišnikova replika, par. 68. V. takode dokazni predmet P529, separator 107, koji pokazuje samo to da je vlada zaključila da treba preduzeti mjere kojima bi se ukinuli krizni štabovi i umjesto njih osnovala ratna predsjedništva (stavka 4).

¹¹³⁹ Dokazni predmet P64.A, separator 699, str. 2.

¹¹⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 264.

¹¹⁴¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 229, gdje se upućuje na dokazni predmet P529, separator 107; *ibid.*, par. 299 (stavka 4), gdje se upućuje na dokazni predmet P583, separator 9. V. takode Krajišnikova replika, par. 68.

¹¹⁴² Dokazni predmet P529, separator 107, par. 4.

¹¹⁴³ Prvostepena presuda, par. 273, fn 587, gdje se upućuje na dokazni predmet P529, separator 107; iskaz svjedoka Hansona, T. 9700.

¹¹⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 274.

¹¹⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 275.

¹¹⁴⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 231, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separatori 141 i 144.

donošenja obavljene u *Službenom glasniku*.¹¹⁴⁷ Štaviše, ovaj Krajišnikov argument ne kosi se sa zaključcima Pretresnog vijeća da je on bio član Predsjedništva,¹¹⁴⁸ da su on i drugi rukovodioci bosanskih Srba razmjenjivali informacije, te da su on i Radovan Karadžić prenosili jedan drugom sve važne informacije o svemu što se ticalo bosanskih Srba.¹¹⁴⁹ Žalbeno vijeće, stoga, odbija ovu Krajišnikovu tvrdnju.

(iv) Ministarstvo unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP)

479. Krajišnik iznosi argument da je osnova po kojoj je skupština bosanskih Srba usvojila Zakon o unutrašnjim poslovima bila to što su, “[p]o Kutiljerovom planu, konstitutivne jedinice [...] imale pravo da formiraju MUP”.¹¹⁵⁰ Žalbeno vijeće ne vidi zbog čega bi Krajišnikov argument bio neposredno relevantan za zaključke Pretresnog vijeća u vezi s usvajanjem pomenutog zakona.¹¹⁵¹ Krajišnik dalje ne precizira koji zaključak osporava ili na koji način njegova tvrdnja pokazuje da je taj zaključak pogrešan, tako da Žalbeno vijeće odbija njegov argument, kao i njegove dvije dodatne tvrdnje koje sadrže iste nedostatke.¹¹⁵²

480. Krajišnik takode iznosi argument da je “MUP RS posle početka rata [...] profunkcionisao na delovima i organizaciji raspadnutog MUP-a BiH” koja je postojala prije rata.¹¹⁵³ Ova tvrdnja se ne kosi sa zaključcima Pretresnog vijeća o tome kako je osnivanje MUP-a bosanskih Srba realizovano u praksi¹¹⁵⁴ i s tim u skladu se odbija.

(c) Pripreme koje su prethodile preuzimanjau vlasti u opštinama

481. Pretresno vijeće je u okviru svoje analize Krajišnikove krivične odgovornosti podrobno ispitalo pripreme rukovodstva bosanskih Srba koje su prethodile preuzimanju vlasti u opštinama, koje je počelo 1. aprila 1992. godine.¹¹⁵⁵ Pretresno vijeće je opisalo proces konsolidovanja centralne vlasti bosanskih Srba (odjeljak 6.5 Prvostepene presude), ekspanzionizam teritorija s izmijenjenim nacionalnim sastavom stanovništva (odjeljak 6.6) i Krajišnikovo znanje o aktivnostima na naoružavanju i njegovu podršku tim aktivnostima (odjeljak 6.7).

(i) Konsolidovanje centralne vlasti bosanskih Srba

¹¹⁴⁷ Dokazni predmet P65, separatori 143 (na koji upućuje Pretresno vijeće: Prvostepena presuda, par. 274) i 144.

¹¹⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 181.

¹¹⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 892-893.

¹¹⁵⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 234.

¹¹⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 225, 235.

¹¹⁵² Te tvrdnje su sljedeće: (1) argument da je “[o]dluku o uspostavljanju opštinskih povereništava i koncept rada ovog tela usaglasio [...] g. Đokanović sa g. Karadžićem” (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 232); i (2) da je “Zakon o vojsci predložio [Narodnoj skupštini RS] ministar odbrane Subotić” (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 233).

¹¹⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 235.

¹¹⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 236-238.

¹¹⁵⁵ V. Prvostepena presuda, par. 925-934.

482. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, “[p]očev od januara 1992., pozivi na zauzimanje teritorija i stvaranje države pod srpskom dominacijom u Bosni i Hercegovini postali glasni i jasni u skupštini bosanskih Srba”.¹¹⁵⁶ Krajišnik tvrdi da je srpska strana samo nastojala da preuzme vlast u opštinama u kojima su Srbi bili u većini, a ne da zauzima teritorije.¹¹⁵⁷ Čini se da on tvrdi da je srpska strana imala legitimno pravo na preuzimanje vlasti u onim opštinama u kojima je pobijedila na izborima 1990. godine, ali nije bila u mogućnosti da to učini.¹¹⁵⁸ On se takode poziva na sljedeće izjave koje je Radovan Karadžić dao na sjednici održanoj 27. marta 1992. godine:

[...] neka se prouči situacija za odbranu života, imovine, teritorije. Mi drugih planova nemamo.
[...] nama nije potrebna demonstracija snage, ali treba kontrolisati punktove.¹¹⁵⁹

483. Tužilaštvo odgovara da je Krajišnikova tvrdnja činjenično pogrešna i zasnovana na vještačkoj distinkciji između preuzimanja vlasti i zauzimanja teritorije.¹¹⁶⁰

484. Žalbeno vijeće, kao prvo, ima u vidu da je Pretresno vijeće konstatovalo da su tri stranke (SDS, SDA i HDZ) podijelile funkcije na lokalnom nivou u opštinama u BiH u skladu s procentima glasova koje je svaka od tih stranaka osvojila na izborima održanim 18. novembra 1990. godine, pri čemu su ti procenti odgovarali nacionalnom sastavu stanovništva u svakoj od tih opština.¹¹⁶¹ Krajišnik tvrdi da Srbi nisu bili u mogućnosti da preuzmu vlast u skladu s rezultatima izbora održanim u novembru 1990. godine, ali ta tvrdnja nije potkrijepljena¹¹⁶² i ne pokazuje da na osnovu dokaza na koje se Pretresno vijeće oslonilo nije bilo moguće doći do zaključka do kojeg je ono došlo.¹¹⁶³ Stoga se ova tvrdnja odbija.

485. Pored toga, Krajišnikova tvrdnja da je cilj rukovodstva bosanskih Srba bio ograničen na preuzimanje vlasti (za razliku od zauzimanja teritorija) zasnovana je na jednoj neodređenoj distinkciji koju Pretresno vijeće nije napravilo i koja je, u svakom slučaju, irelevantna za osuđujuću presudu koja je Krajišniku izrečena. Očigledno je da je Pretresno vijeće izraze preuzimanje “vlasti” i zauzimanje “teritorija” koristilo kao međusobno zamjenjive,¹¹⁶⁴ pri čemu je za Pretresno vijeće odlučujući faktor bio to što je provođenje zajedničkog cilja UZP-a iziskivalo protjerivanje velikog

¹¹⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 903.

¹¹⁵⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 16, 17, 25, 28, 33. V. takode Krajišnikova najava žalbe, par. 23. V. takode Krajišnikova replika, par. 25.

¹¹⁵⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 17, 25, 28, 33. Za pretpostaviti je da Krajišnik ovdje misli na prve višestranačke izbore, održane 18. novembra 1990. godine, čiji rezultat je u suštini predstavljao odraz nacionalnog sastava stanovništva, budući da su pripadnici svake nacionalne grupe glasali za stranku koja je pretendovala da predstavlja njihovu nacionalnost: Prvostepena presuda, par. 19, 27.

¹¹⁵⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 26-27, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 114 i dokazni predmet P64.A, separator 362.

¹¹⁶⁰ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 53-58.

¹¹⁶¹ Prvostepena presuda, par. 31.

¹¹⁶² Krajišnik samo tvrdi, bez potkrepljivanja, da su “[v]last vršili zatečeni kadrovi iz predizbornog perioda”: Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 20.

¹¹⁶³ Prvostepena presuda, fn 58.

broja nesrba kako bi se postigla potpuna kontrola bosanskih Srba nad teritorijama na koje su polagali pravo.¹¹⁶⁵ To što se Krajišnik poziva na izjave od 24. i 27. marta 1992. godine ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom ocjenjivanja ranih poziva na ostvarivanje te kontrole u januaru 1992. godine.¹¹⁶⁶ Njegov argument se, stoga, odbija. Njegove dodatne tvrdnje, ukoliko su potkrijepljene, oslanjaju se na materijal koji nije uvršten u spis predmeta, te se, stoga, odbijaju.¹¹⁶⁷

(ii) Ekspanzionizam i stremljenje ka teritorijama s izmijenjenim nacionalnim sastavom

486. U odjeljku 6.6 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je ispitalo razne izjave u vezi s ekspanzionizmom bosanskih Srba i idejom mijenjanja nacionalnog sastava stanovništva na teritorijama. Jedna takva izjava je prijedlog “da zauzmemo svoje teritorije i da ih zadržimo”, koji je poslanik Rakić iznio pred skupštinom bosanskih Srba sedmicu prije 18. marta 1992. godine.¹¹⁶⁸ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo ovu izjavu jer je poslanik Rakić u stvari rekao: “Predlažem da zauzmemo *svoje* teritorije i da ih *zadržimo* i nikom ih ne damo”.¹¹⁶⁹ Krajišnik iznosi argument da je poslanik Rakić očito govorio “o odbrani srpskih, a ne zauzimanju tuđih teritorija”.¹¹⁷⁰ Međutim, onaj dio izjave poslanika Rakića koji je Pretresno vijeće ispustilo (“i nikom ih ne damo”¹¹⁷¹) ne mijenja dio njegove izjave na koji je Pretresno vijeće uputilo. Stoga Krajišnikov argument nije ništa drugo do nepotkrijepljeni zahtjev da se ocjena izjave poslanika Rakića koju je dalo Pretresno vijeće zamijeni njegovom ličnom ocjenom. Kao takav, njegov argument se odbija.

487. Krajišnik potom osporava zaključak Pretresnog vijeća da je njegov govor na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 18. marta 1992. godine bio “poziv na oružje”.¹¹⁷² Na toj sjednici, Krajišnik je rekao sljedeće:

problem je što [Muslimani] po svaku cijenu hoće da budu međunarodno priznati kao BiH. Oni hoće da to bude država. U tom smislu bilo bi dobro strateški učiniti jednu stvar i početi ovo što smo se dogovorili: etničko razdvajanje na terenu. Početi utvrđivati teritoriju, a kada se teritorija utvrdi, onda je stvar dodatnih razgovora kako će čija vlast da funkcioniše. Da li će to biti pošteno politički, ja to ne znam. Kažu da u politici nema puno poštenja i, ako to bude nepošteno, biće na

¹¹⁶⁴ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 289, 903, 910, 934, 947.

¹¹⁶⁵ Pretresno vijeće je konstatovalo da je zajednički cilj UZP-a bio da se “promijeni nacionalni sastav stanovništva na teritorijama pod kontrolom [rukovodstva bosanskih Srba] protjerivanjem i posljedično drastičnim smanjivanjem udjela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u tamošnjem stanovništvu”: Prvostepena presuda, par. 1090. V. takode *ibid.*, par. 1118, 1142.

¹¹⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 903-904.

¹¹⁶⁷ Krajišnik iznosi argument da se, nakon što je muslimanska strana 25. marta 1992. godine odbacila Lisabonski mirovni plan, “srpska strana odlučila da donese Ustav i da ‘zapreti preuzimanjem vlasti’ na teritorijama na kojima je dobila vlast na izborima, a koju nije vršila”: Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 28.

¹¹⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 911.

¹¹⁶⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 29 (naglasak dodao Krajišnik).

¹¹⁷⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 29.

¹¹⁷¹ Dokazni predmet P65, separator 107, str. 36.

¹¹⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 30, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 911. V. takode TŽ. 184-185.

dušu srpskom narodu. Ali, mi ne možemo prihvatiti državu onakvu koju neko zamišlja u glavama SDA.¹¹⁷³

Pretno vijeće je potom konstatovalo sljedeće:

Sušтина poruke koju je optuženi uputio predstavnicima bosanskih Srba bila je da želi da se na terenu stvori novo činjenično stanje kako bi se ojačala pozicija pregovarača bosanskih Srba, među kojima su najistaknutiji bili on i Karadžić. [...] Optuženi je priznao da jačanje pregovaračke pozicije stvaranjem činjeničnog stanja koje je upravo tema pregovora nije bilo poštena metoda; ipak, insinuirao je, bolje je da Srbi budu nepošteni prema Muslimanima, nego obrnuto. Govor od 18. marta bio je poziv na oružje.¹¹⁷⁴

488. Krajišnik tvrdi da je u svom govoru samo iznio prijedloge u kontekstu Cutileirovog plana i u prilog tome se poziva na svjedočenje Dragana Đokanovića i dokazni predmet P65, separator 109.¹¹⁷⁵ Žalbno vijeće primjećuje da je Krajišnik iznio isti argument na suđenju.¹¹⁷⁶ Pretno vijeće ga je odbacilo zbog toga što, da je bio istinit, Krajišnik ne bi pominjao zamisli SDA koje su iziskivale preventivno djelovanje Srba, niti bi govorio o nepoštenju.¹¹⁷⁷ Žalbno vijeće konstatuje da onaj dio svjedočenja Dragana Đokanovića na koji se Krajišnik poziva, u kojem je taj svjedok posvjedočio da je Krajišnik govorio o Cutileirovom planu,¹¹⁷⁸ ne čini ovu ocjenu Pretnog vijeća nerazumnom. Krajišnik u svom pozivanju na dokazni predmet P65, separator 109, ne govori o onim dijelovima tog dokaznog predmeta na koje se Pretno vijeće oslonilo.¹¹⁷⁹ Žalbno vijeće, stoga, odbija njegovu tvrdnju.

489. Krajišnik dalje tvrdi da je “naknadno” pribavio video snimak sjednice skupštine bosanskih Srba održane 18. marta 1992. godine, za koji tvrdi da sadrži dijelove njegovog govora koji nedostaju u stenogramu te sjednice.¹¹⁸⁰ Žalbno vijeće primjećuje da se ovaj argument temelji na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta, pa ga, stoga, odbija.

¹¹⁷³ Prvostepena presuda, par. 911, gdje se citira dokazni predmet P65, separator 109, str. 12-13.

¹¹⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 912.

¹¹⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 30, 32, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Dragana Đokanovića, T. 10653-10658; dokazni predmet P65, separator 109, str. 46-47. V. takode TŽ. 184-158, 223 i 288.

¹¹⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 913. Žalbno vijeće ima u vidu da je Krajišnik na suđenju iznio argument da se njegov govor odnosio na “Sarajevski sporazum”: *ibid.* Međutim, iz argumenata koje je Krajišnik iznio i dokaza na koje se pozvao jasno je da je argument koji iznosi u žalbenom postupku isti kao onaj koji je iznio na suđenju, premda ovaj put upućuje na “Cutileirov plan”.

¹¹⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 913.

¹¹⁷⁸ Iskaz svjedoka Dragana Đokanovića, T. 10657-10661.

¹¹⁷⁹ Prvostepena presuda, fn 1775, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 109, str. 12-13.

¹¹⁸⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 31, gdje se upućuje na “K-0196ND-veza P-529.raz.388”. Žalbno vijeće primjećuje da dokument K-0196 nije prihvaćen kao dodatni dokaz (Odluka u vezi s pravilom 115 od 20. avgusta 2008., par. 32-33) i da su relevantni dijelovi dokaznog predmeta P529, separator 388, identični dokaznom predmetu na koji se Pretno vijeće oslonilo kada je uputilo na dotični govor: Prvostepena presuda, fn 1775, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 109, str. 12-13; up. dokazni predmet P529, separator 388, str. 13-14.

(iii) Znanje o aktivnostima na naoružavanju i podrška tim aktivnostima

490. U odjeljku 6.7 Prvostepene presude izloženi su zaključci Pretresnog vijeća u vezi sa Krajišnikovim znanjem o aktivnostima na naoružavanju i podršci tim aktivnostima.¹¹⁸¹

491. Krajišnik prvo iznosi dva nepotkrijepljena prigovora na to što se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka 636 i dokazni predmet P51 prilikom donošenja kontekstualnih zaključaka o naoružavanju i mobilizaciji stanovništva 1991. godine.¹¹⁸² Ti argumenti se odbijaju.

492. Kao drugo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je on znao da je približno sredinom 1991. godine počelo naoružavanje stanovnika bosanskih Srba.¹¹⁸³ Međutim, Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Krajišnik učestvovao u nabavci i raspodjeli naoružanja.¹¹⁸⁴ U vezi s njegovim znanjem o ovim aktivnostima, Krajišnik se poziva na iskaz svjedoka Siniše Krsmana, ali ne objašnjava zbog čega Pretresno vijeće nije moglo razumno doći do svog zaključka na osnovu ostalih dokaza na koje se oslonilo.¹¹⁸⁵ Žalbeno vijeće, stoga, odbija Krajišnikove argumente.

493. Odjeljak 6.7 Prvostepene presude takode sadrži neke uopštenije zaključke u vezi s pripremama rukovodstva bosanskih Srba za preuzimanje vlasti. Konkretno, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik "novoj vladi [bosanskih Srba] izdao uputstvo da do 27. marta pripremi 'program preuzimanja i funkcionisanja vlasti na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine'".¹¹⁸⁶ Krajišnik iznosi argument da je samo sumirao prijedlog prethodnih govornika, Miroslava Vještica i Branka Đerića, čime je izbjegao da se taj prijedlog stavi na glasanje.¹¹⁸⁷ Krajišnik se u prilog ovom argumentu poziva na dokazni predmet P65, separator 114, ali ne objašnjava zbog čega je ocjena tog dokaznog predmeta od strane Pretresnog vijeća bila nerazumna.¹¹⁸⁸ Kao takav, njegov argument se odbija. Njegova dodatna tvrdnja da vlada nije naknadno sačinila dotični plan niti ga iznijela zasnovana je na nepotkrijepljenoj izjavi Radovana Karadžića,¹¹⁸⁹ te se i ona odbija.

¹¹⁸¹ V. takode odjeljak 2.2 Prvostepene presude.

¹¹⁸² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 245 (gdje Krajišnik iznosi tvrdnju da se iskaz svjedoka 636 "odnosi na ljude i područja koja su bila zahvaćena ratom u Hrvatskoj pre početka rata u BiH"), 246 (gdje Krajišnik tvrdi da je dokazni predmet P51 nepouzdan zbog toga što Druga vojna oblast nije mogla da zna koliko je oružja podijelio SDS ako je podjela bila tajna, kao što nije mogla da zna ni koliko su oružja imali Muslimani i Hrvati). V. Prvostepena presuda, par. 35-37.

¹¹⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 86-87, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Siniše Krsmana, T. 21911-21912, i Prvostepena presuda, par. 926.

¹¹⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 1121(f).

¹¹⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 926. V. takode *ibid.*, par. 890.

¹¹⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 933.

¹¹⁸⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 88. V. takode Krajišnikova replika, par. 87, 103.

¹¹⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 933 i fn 1820.

¹¹⁸⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 89 (stavka 1).

(d) Zaključak

494. Žalbeno vijeće odbija ovu žalbenu podosnovu.

2. Osporavanje činjeničnih zaključaka u vezi s rukovodstvom bosanskih Srba

(a) Uvod

495. Krajišnik iznosi niz argumenata kojima osporava zaključke Pretresnog vijeća u vezi sa strukturom rukovodstva bosanskih Srba i položajem na kojem se on nalazio u njemu. Žalbeno vijeće će redom razmotriti svaki od Krajišnikovih argumenata.

496. Na početku, Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što ga je nazvalo “članom rukovodstva bosanskih Srba”, budući da taj izraz nije poznat u “organizaciji državne uprave”.¹¹⁹⁰ Ovaj navod je irelevantan i ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je Krajišnik bio jedan od najvažnijih rukovodilaca bosanskih Srba. Ovaj argument se odbija.

(b) Argumenti u vezi s upravom u republici bosanskih Srba (dio 3 Prvostepene presude)

(i) Navodne greške u zaključcima o skupštini bosanskih Srba (odjeljak 3.1)

497. Krajišnik, čini se, navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je Ustav bosanskih Srba predviđao da u nekim okolnostima predsjednik skupštine preuzima dužnosti predsjednika republike bosanskih Srba.¹¹⁹¹ U prilog tom svom navodu, Krajišnik se poziva na Odluku o proglašenju Ustavnog zakona za provođenje Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine¹¹⁹² i osporava iskaz svjedoka Treanora u vezi s odredbama tog Ustavnog zakona. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće, u prilog svom zaključku, uputilo na član 87 Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine,¹¹⁹³ koji u relevantnom dijelu predviđa sljedeće: “Ako Predsjedniku Republike prestaje funkcija prije isteka mandata ili iz bilo kog razloga bude privremeno spriječen da vrši svoju funkciju, zamjenjuje ga predsjednik Narodne skupštine”.¹¹⁹⁴ Krajišnik je propustio da objasni na koji se način odluka na koju se poziva kosi s ovom odredbom. Krajišnik je takođe propustio da navede relevantne reference u transkriptu iskaza svjedoka Treanora

¹¹⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 361, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 289-296.

¹¹⁹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 288, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 135.

¹¹⁹² Dokazni predmet P64.A, separator 621.

¹¹⁹³ Prvostepena presuda, fn 287, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 96.

¹¹⁹⁴ Dokazni predmet P65, separator 96.

kako bi potkrijepio svoju tvrdnju da je taj svjedok “previdio odredbe Ustavnog zakona”. Žalbeno vijeće, stoga, odbija ovaj argument.¹¹⁹⁵

498. Krajišnik tvrdi da nije bio izabran za člana SNB-a.¹¹⁹⁶ On izgleda takode iznosi argument da su dva različita tijela nazivana “SNB-om”, to jest SNB kojeg je osnovao SDS i onaj kojeg je osnovala skupština bosanskih Srba,¹¹⁹⁷ premda on takode osporava činjenicu da je potonji SNB ikad zvanično osnovan.¹¹⁹⁸ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je skupština bosanskih Srba osnovala SNB 27. marta 1992. godine¹¹⁹⁹ i da je Krajišnik bio njegov član po službenoj dužnosti, s obzirom na svoju funkciju predsjednika skupštine.¹²⁰⁰ Krajišnik nije govorio o dokazima na koje se oslonilo Pretresno vijeće i propustio je da pokaže ikakvu grešku u ovim zaključcima. Njegov navod da je SNB koji se pominje u zapisniku bio SNB koji je osnovao SDS, a ne SNB koji je osnovala skupština, odbacuje se kao nepotkrijepljen.¹²⁰¹

499. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je Odluku o neposrednoj ratnoj opasnosti donio SNB, budući da je tu odluku, zapravo, donijelo dvočlano Predsjedništvo, a potvrdila ju je skupština bosanskih Srba.¹²⁰² Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće u paragrafu 137 Prvostepene presude nije konstatovalo da je SNB donio Odluku o neposrednoj ratnoj opasnosti, niti je uopšte pomenulo takvu odluku u tom paragrafu koji se odnosi na veze između SNB-a, predsjednika republike bosanskih Srba i skupštine bosanskih Srba. Dokumenti na koje se Krajišnik poziva su irelevantni i ne pokazuju da je u zaključcima u paragrafu 137 Prvostepene presude napravljena ikakva greška.¹²⁰³ Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

¹¹⁹⁵ Žalbeno vijeće takode ima u vidu da Krajišnik u svojoj replici priznaje da je “Krajišnik po Ustavnom zakonu zamenjivao predsednika RS” (Krajišnikova replika, par. 56).

¹¹⁹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 241. V. takode Krajišnikova replika, par. 49, gdje Krajišnik [...] iznosi argument da nikad nije postao član SNB-a.

¹¹⁹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 299.

¹¹⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 299; Krajišnikova replika, par. 45. V. takode Krajišnikov argument da odluka skupštine bosanskih Srba od 27. marta 1992. o osnivanju SNB-a nije bila objavljena u *Službenom glasniku* republike bosanskih Srba niti unijeta u zapisnik (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 298).

¹¹⁹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 137 i dokaze na koji se poziva u fn 289. V. takode par. 161.

¹²⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 137, fn 292, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 116, str. 1. V. takode par. 161, fn 336.

¹²⁰¹ S tim u vezi, Krajišnik se poziva na dokazni predmet P64.A, separator 784, ali se u tom dokaznom predmetu samo pominje “SNB”, bez naznake da se radi o organu SDS-a. Krajišnik takode iznosi argument “da saopštenje od 4. aprila 1992. nije bilo saopštenje SNB-a koji je formirala NSRS /Narodna skupština Republike Srpske/ [što] dokazuje pečat na saopštenju”, budući da je on identičan pečatu Glavnog odbora SDS-a (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 299). Žalbeno vijeće ne može da potvrdi ovaj navod zato što je pečat na dokumentu od 4. aprila 1992. (dokazni predmet P65, separator 118, original na b/h/s-u) jedva vidljiv. Međutim, Žalbeno vijeće konstatuje da, čak i da se na dokumentu od 4. aprila 1992. godine nalazi pečat SDS-a (kao što navodi Krajišnik), to nije dovoljno da bi se pokazalo da su postojala dva SNB-a, posebno s obzirom na to da nije bilo jasnog razdvajanja između institucija bosanskih Srba i SDS-a (u vezi s tim, v., na primjer, Prvostepena presuda, par. 187).

¹²⁰² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 289, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 137. Krajišnikova replika, par. 45-46.

¹²⁰³ Krajišnik upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 702 (Odluka o osnivanju kazneno-popravnih organizacija na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine) i na dokazni predmet P65, separator 127 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini održane 12. maja 1992. godine u Banjaluci). Dokazni predmet P65,

500. Upućujući na paragraf 138 Prvostepene presude, Krajišnik iznosi daljnji argument da “je diskutovao kao član pregovaračkog tima”.¹²⁰⁴ Krajišnik je propustio da definiše bilo kakvu konkretnu grešku. On samo upućuje na dokazni predmet pod naslovom “Stavovi o rješenju jugoslovenske državne krize i položaju Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji” od 10. juna 1991. godine,¹²⁰⁵ a ne navodi konkretno zbog čega je ovaj dokument relevantan za njegov argument. On takode upućuje na “delove fusnote 294 [Prvostepene presude]”,¹²⁰⁶ ne navodeći konkretno na koje se dokumente koji su navedeni u toj fusnoti poziva u prilog svom argumentu. U svakom slučaju, u osporenom paragrafu Prvostepene presude ne pominje se nikakvo “diskutovanje” niti bilo kakav “pregovarački tim”, već se daje pregled osoba koje su prisustvovala sjednicama skupštine bosanskih Srba. S obzirom na to, Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

501. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je on igrao važnu ulogu u ostvarivanju uticaja SDS-a na skupštinu bosanskih Srba.¹²⁰⁷ U prilog toj tvrdnji, on navodi da su svjedoci posvjedočili da su skupštinski poslanici bili nezavisni;¹²⁰⁸ on se konkretno poziva na iskaze svjedoka Trbojevića¹²⁰⁹ i Kasagića,¹²¹⁰ kao i na izjavu Radovana Karadžića u skladu s pravilom 92ter.¹²¹¹ Žalbeno vijeće je razmotrilo te iskaze svjedoka, kao i obimne dokaze u vidu svjedočenja na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja ovog zaključka¹²¹² i nije se uvjerilo da Karadžićeva izjava daje osnova za razumnu sumnju zbog koje bi Žalbeno vijeće poništilo dotični zaključak. Ovaj argument se odbija.

(ii) Navodne greške u zaključcima o vladi i pravosuđu bosanskih Srba (odjeljak 3.2)

502. Krajišnik izgleda tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je pomenulo izvratke iz štampe novinske agencije bosanskih Srba (dalje u tekstu: SRNA) tokom 1992. godine, budući da oni nisu bili predloženi na suđenju.¹²¹³ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je “[n]ovinska agencija republike bosanskih Srba SRNA sastavljala pregled iz štampe na srpskohrvatskom, rezimirajući saopštenja iz strane štampe, i dostavljala ih predsjedniku republike,

separator 127, str. 2 (tačka 3) zaista sugerise da je Odluku o neposrednoj ratnoj opasnosti usvojilo Predsjedništvo, a potom potvrdila skupština, kao što tvrdi Krajišnik. Međutim, ovo se nužno ne kosi sa zaključcima Pretresnog vijeća, koje je konstatovalo da je SNB bio prethodnica Predsjedništva (Prvostepena presuda, par. 161-167) i da je stanje neposredne ratne opasnosti proglašeno 15. aprila 1992. na zajedničkoj sjednici SNB-a i vlade (Prvostepena presuda, par. 172).

¹²⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 290, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 138.

¹²⁰⁵ Dokazni predmet P65, separator 27.

¹²⁰⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 381.

¹²⁰⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 291, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 140. V. takode Krajišnikova replika, par. 85; Krajišnikov dopunski podnesak, par. 87.

¹²⁰⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 291. V. takode Krajišnikova replika, par. 57, 59.

¹²⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 291 i fn 382, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Trbojevića, T. 11726.

¹²¹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 291 i fn 383, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Kasagića, T. 18545-18546.

¹²¹¹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 87, gdje se upućuje na AD3, str. 9.

¹²¹² Prvostepena presuda, fn 299.

¹²¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 292, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 145-146.

predsjedniku Skupštine, predsjedniku vlade i drugim vladinim ministrima”; Pretresno vijeće se prilikom donošenja ovog zaključka oslonilo na iskaz svjedoka Ostojića.¹²¹⁴ Krajišnik nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se oslonilo na dotično svjedočenje i ovaj argument se, stoga, odbija.

503. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku u svojim zaključcima u vezi s njegovim prisustvom na zajedničkim sastancima SNB-a i vlade; on u vezi s tim tvrdi da je bio prisutan na samo dva takva sastanka.¹²¹⁵ Čini se da se Krajišnikov argument odnosi na paragraf 146 Prvostepene presude, gdje je Pretresno vijeće navelo da je “[o]ptuženi učestvovao [...] zajedničkim sastancima SNB-a i vlade”.¹²¹⁶ Pretresno vijeće nije preciziralo kojem je broju sastanaka Krajišnik prisustvovao, tako da njegov argument da je bio prisutan na samo dva sastanka ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku u svom činjeničnom zaključku. Ovaj argument se, stoga, odbija, budući da se ne kosi sa zaključkom Pretresnog vijeća.

504. Čini se da Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je navelo da je vlada, kao nezavisno tijelo, svoju prvu sjednicu održala 23. maja 1992., umjesto 14. maja 1992. godine.¹²¹⁷ U prilog svom navodu da je prva sjednica vlade kao nezavisnog tijela održana 14. maja 1992. godine, Krajišnik se poziva na zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade Srpske Republike Bosne i Hercegovine koja je održana tog dana.¹²¹⁸ Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da je “[v]lada, kao nezavisno izvršno tijelo, prvi put zasjedala *bez SNB-a* [...] 23. maja 1992. godine”.¹²¹⁹ Stoga Krajišnik nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku donijevši pomenuti zaključak. Što se tiče drugog navoda koji se odnosi na potpisivanje zapisnika sa sjednice, u njemu nije definisana nikakva greška Pretresnog vijeća, te se on odbija.

505. Krajišnik, izgleda, osporava zaključak Pretresnog vijeća da se preselio na Pale 15. aprila 1992. godine ili približno tog datuma.¹²²⁰ Stranice transkripta koje Krajišnik navodi pokazuju da je on priznao da je 15. aprila 1992. otišao na Pale na jedan sastanak, kao i da se “konačno vratio” na Pale par dana kasnije.¹²²¹ Stoga, Krajišnik nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku.

¹²¹⁴ Prvostepena presuda, par. 145, fn 306.

¹²¹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 241, 299; Krajišnikova replika, par. 45.

¹²¹⁶ Prvostepena presuda, par. 146.

¹²¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 294 (stavka 1) i (opšti dio). Čini se da se ovaj argument odnosi na Prvostepenu presudu, par. 146.

¹²¹⁸ Dokazni predmet P583, separator 6.

¹²¹⁹ Prvostepena presuda, par. 146 (naglasak dodat).

¹²²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 295, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 23927-23930. Čini se da se ovaj argument odnosi na paragraf 147 Prvostepene presude.

¹²²¹ Krajišnikov iskaz, T. 23927.

506. Krajišnik tvrdi da je, suprotno zaključku Pretresnog vijeća, svjedok Kapetina potvrdio da republički informativni centar nije funkcionisao.¹²²² Iz transkripta iskaza svjedoka Kapetina na koji se poziva Krajišnik vrlo je teško razlučiti da li je republički informativni centar funkcionisao ili ne.¹²²³ Pored toga, Krajišnik je propustio da objasni na koji način dokazni predmet na koji se takođe pozvao potkrepljuje njegov argument.¹²²⁴ Ove dvije reference, stoga, nisu dovoljne da bi obesnažile zaključak Pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće odbija ovaj navod.

(iii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Predsjedništvo bosanskih Srba (odjeljak 3.3)

507. Krajišnik načelno tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojim zaključcima vezanim za funkcionisanje i ulogu Predsjedništva bosanskih Srba i za njegovu ulogu u tom organu, kao i u zaključku da je od strane članova Predsjedništva bio dobro obavješten o zločinima koji su se dešavali u opštinama. On takođe tvrdi da je “pogrešan značaj dat SNB-u”.¹²²⁵ Žalbeno vijeće će razmotriti konkretne argumente koje je Krajišnik iznio u vezi s tim.

508. Krajišnik tvrdi da je “navod da je SNB dobijao izvještaje kriznih štabova netačan, jer se radi o jednoj nedefinisanoj tački dnevnog reda”.¹²²⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da se u zapisniku sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade od 28. aprila 1992. godine zaista nalaze dvije tačke u kojima se pominju izvještaji o radu kriznih štabova i primjena tih izvještaja.¹²²⁷ Krajišnik nije pokazao zbog čega je zaključak da su krizni štabovi dostavljali izvještaje SNB-u, koji je Pretresno vijeće donijelo na osnovu ovog zapisnika, bio nerazuman. Stoga se Krajišnikov argument odbija.

509. Krajišnik navodi da predsjednik Predsjedništva nije bio ni šef države niti komandant oružanih snaga, ali da je *de facto* komandovao oružanim snagama.¹²²⁸ Krajišnik je propustio da naznači koji paragraf Prvostepene presude osporava, premda po svemu sudeći misli na paragraf 165 Prvostepene presude i zaključak da je Radovan Karadžić, kao predsjednik Predsjedništva, bio ovlašten da postavlja, unapređuje i razrješava vojne starješine, sudije vojnih sudova i vojne tužioce. On je, nadalje, propustio da definiše o kakvoj se grešci radilo i da to potkrijepi. Žalbeno vijeće odbija ovaj navod.

¹²²² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 297, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 153. V. takođe Krajišnikova replika, par. 131.

¹²²³ Iskaz svjedoka Kapetina, T. 20069-20070.

¹²²⁴ Dokazni predmet P64.A, separator 800.

¹²²⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 44, naslov prije par. 298. V. takođe Krajišnikova replika, par. 61.

¹²²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 299 (stavka 3), gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 124. Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument, izgleda, odnosi na paragraf 162 Prvostepene presude. V. takođe Krajišnikova replika, par. 6, 65.

¹²²⁷ Dokazni predmet P65, separator 124 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade Srpske Republike Bosne i Hercegovine, održanog 28. aprila 1992.), tačke 9-10.

¹²²⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 300. V. takođe Krajišnikova replika, par. 84.

510. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je u periodu od 1. aprila do 12. maja 1992. godine SNB vršio funkciju Predsjedništva i zbog toga što je navelo da je SNB donosio odluke u ime predsjednika republike bosanskih Srba.¹²²⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da u paragrafu 167 Prvostepene presude, u stvari, stoji da je “[n]akon imenovanja Predsjedništva, posljednji zabilježeni sastanak SNB-a održan 15. maja 1992. Predsjedništvo je u stvari zamijenilo SNB”, što je drugačije od onoga što navodi Krajišnik. Isto tako, očigledno je da dokument na koji se Krajišnik poziva nije relevantan za njegovu tvrdnju.¹²³⁰ Njegov argument se odbija.

511. Krajišnik navodi da su “konsultativni sastanci, nazvani sednicama Predsedništva, nastavak konsultacija nazvanih zajednički sastanci SNB-a i Vlade”.¹²³¹ On takođe tvrdi da su ti sastanci bili nezvanični, da se na njima nije glasalo ni o kakvim odlukama, te da u zapisnicima nije bilježeno prisustvo nekih osoba.¹²³² Ovi argumenti se mogu odbiti jer u njima nije definisana nikakva greška,¹²³³ jer su nepotkrijepljeni ili nerazrađeni.

512. Krajišnik takođe tvrdi da se svjedok Đerić u svom svjedočenju zbunio kad mu je postavljeno pitanje o Krajišnikovom prisustvovanju sjednicama Predsjedništva.¹²³⁴ Međutim, on čak ni ne pominje dva dokaza na koja se Pretresno vijeće oslonilo da bi u paragrafu 167 Prvostepene presude došlo do zaključka da je Krajišnik tokom 1992. godine prisustvovao svim zvaničnim sjednicama Predsjedništva na kojima je vođen zapisnik, osim možda jedne sjednice.¹²³⁵ Ovaj argument se odbija.

513. Krajišnik osporava zaključak da je on bio član Predsjedništva.¹²³⁶ Kao prvo, on iznosi argument da je sjednicama Predsjedništva prisustvovao samo kao gost.¹²³⁷ Međutim, ovaj argument

¹²²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 301, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 167. V. takođe Krajišnikova replika, par. 51.

¹²³⁰ Tačka 2 u zapisniku sa sjednice skupštine bosanskih Srba održane 12. maja 1992. odnosi se na usvajanje svečane zakletve. V. dokazni predmet P65, separator 127.

¹²³¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 302 (opšti dio, stavka 1), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 168. V. takođe Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 189, 305 (stavka 2); Krajišnikova replika, par. 50.

¹²³² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 189, 303 (stavka 2), 304 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 171-175. V. takođe Krajišnikova replika, par. 50.

¹²³³ U stvari, mnoge od Krajišnikovih tvrdnji su u skladu sa zaključcima iz paragrafa 168-171 Prvostepene presude, na primjer zaključcima da su sjednice bile nezvanične (par. 169) i da nije bilo zvaničnog glasanja jer je Predsjedništvo funkcionisalo na principu konsenzusa (par. 170).

¹²³⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 303 (opšti dio), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Đerića, T. 27073.

¹²³⁵ Prvostepena presuda, par. 168, fn 349, gdje se upućuje na dokazni predmet P64 (Treanorov izvještaj), str. 186-7 i Krajišnikov iskaz, T. 24789.

¹²³⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 131, 189, 206, 242, 303, 305-311; Krajišnikova replika, par. 6, 47-54; TŽ. 182, 532-534. Prvostepena presuda, par. 174-181.

¹²³⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 189, gdje se upućuje na iskaz svjedoka D-24, T. 22826-22828; iskaz svjedoka Subotića, T. 26553-26556; iskaz svjedoka Kapetine, T. 19950-19953; dokazni predmet P65, separator 214; dokazni predmet P529, separator 411. V. takođe Krajišnikova replika, par. 6, 52.

je Pretresno vijeće očito odbacilo.¹²³⁸ Pretresno vijeće je svoj zaključak da je Krajišnik, u stvari, bio član Predsjedništva zasnovalo na brojnim dokazima¹²³⁹ kojima se Krajišnik u svom Žalbenom podnesku uopšte ne bavi. Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

514. Krajišnik dalje tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je prihvatilo iskaz svjedokinje Plavšić o činjenici da je u Karadžićevom odsustvu sastancima Predsjedništva predsjedavao Krajišnik, zbog toga što je svjedok Đerić opovrgao tu izjavu.¹²⁴⁰ I ovog puta, Krajišnik ne samo da je propustio da objasni zbog čega bi se relevantni dio iskaza svjedoka Đerića trebao smatrati vjerodostojnijim od iskaza svjedokinje Plavšić, nego je propustio i da analizira ostale dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja osporenih zaključaka u paragrafima 169 i 177 Prvostepene presude. Ovaj argument se, stoga, odbija.

515. Krajišnik iznosi argument da je svjedokinja Plavšić dovela u pitanje vjerodostojnost zapisnika sa sastanaka Predsjedništva koji su predloženi na suđenju.¹²⁴¹ Pozivajući se na dokazni predmet D171, Krajišnik dodaje da je “[l]ice koje je zapisnike vodilo, 14. decembra 1993. predalo u kabinet Predsedništva 31 zapisnik, za period od 12. maja zaključno sa 7. septembrom 1992., što potvrđuje da ostali zapisnici koji su se pojavili na sudu nisu zapisnici Predsedništva”.¹²⁴² Krajišnikov prvi argument se odbija kao neosnovan. Što se tiče njegovog drugog argumenta, čini se da dokazni predmet D171 ne ide u prilog Krajišnikovom navodu u vezi s vjerodostojnošću zapisnika koji su uvršteni u spis na suđenju, a Krajišnik je propustio da objasni kako to “potvrđuje da ostali zapisnici koji su se pojavili na sudu nisu zapisnici Predsedništva”. Ovaj argument se odbija.

516. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u paragrafu 176 Prvostepene presude, kada je na osnovu prvog zapisnika sa sjednice Predsjedništva od 12. maja 1992. konstatovalo da su toj sjednici prisustvovali on i svjedok Đerić, čime je “uspostavljen temelj za tezu” da je njegovo puko prisustvo na toj sjednici dovoljno da se on proglasi članom Predsjedništva.¹²⁴³ On dalje tvrdi da činjenica da je zapisnik sa sjednice od 12. maja 1992. potpisala gđa Plavšić pokazuje da je taj zapisnik napisan poslije sjednice, budući da je gđa Plavšić tog dana bila u Sarajevu.¹²⁴⁴ On je propustio da pokaže na koji način je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo da su on i svjedok Đerić 12. maja 1992. prisustvovali sjednici Predsjedništva. Nadalje, ova konstatacija nije

¹²³⁸ Prvostepena presuda, par. 178-179.

¹²³⁹ Konkretno, v. dokaze na koje se poziva u paragrafima 176-177 i 180-181 Prvostepene presude.

¹²⁴⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 303 (stavka 1). V. takode Krajišnikova replika, par. 48, 51, 54, 82.

¹²⁴¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 304 (stavka 1), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 171-175. V. takode Krajišnikova replika, par. 50 (opšti dio), 53.

¹²⁴² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 304 (stavka 2). V. takode Krajišnikova replika, par. 49-50.

¹²⁴³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 305 (opšti dio).

¹²⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 305 (stavka 1).

jedina osnova za zaključak Pretresnog vijeća da je Krajišnik bio član Predsjedništva.¹²⁴⁵ Što se tiče njegovog argumenta da je zapisnik sa sjednice od 12. maja 1992. napisan kasnije, Pretresno vijeće je tu činjenicu već uvažilo.¹²⁴⁶ Ovi argumenti se odbijaju.

517. Krajišnik tvrdi da činjenicu da Predsjedništvo nije željelo da osnuje prošireno predsjedništvo “pokazuje zaključak sa sednice od 31. maja 1992. kad je donesena odluka o formiranju opštinskih predsjedništava a ne i republičkog”.¹²⁴⁷ On dalje tvrdi da nije prisustvovao prvoj “samostalnoj” sjednici Predsjedništva, održanoj 1. ili 2. juna 1992. godine, na kojoj je usvojen Zakon o dopunama Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine (koji je pružio osnovu za prošireno Predsjedništvo).¹²⁴⁸ Krajišnik, na kraju, tvrdi da je Predsjedništvo 30. novembra 1992. donijelo zaključak da se prošireno predsjedništvo ne može formirati budući da nije proglašeno ratno stanje.¹²⁴⁹ Krajišnik nije definisao nikakvu grešku, a ovi argumenti se ne kose sa zaključcima Pretresnog vijeća. Konkretno, Pretresno vijeće je uvažilo da prošireno predsjedništvo nije bilo zvanično osnovano,¹²⁵⁰ a Krajišnik nije uspio da pobije zaključak Pretresnog vijeća da je takvo prošireno predsjedništvo postojalo *de facto*.¹²⁵¹ Ovi argumenti se odbijaju.

518. Krajišnik dalje upućuje na iskaze nekoliko svjedoka,¹²⁵² na zapisnik sa sjednice Predsjedništva održane 30. novembra 1992. godine,¹²⁵³ kao i na transkript sa sjednice skupštine bosanskih Srba održane 23. i 24. novembra 1992. godine.¹²⁵⁴ Krajišnik takode osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na zapisnik sa sjednice održane 2. avgusta 1992. godine i iznosi argument da ga je osoba koja je pisala zapisnik pogrešno upisala kao člana Predsjedništva. Krajišnik, štaviše, potvrđuje da zapisnik sa sjednice održane 9. oktobra 1992. nije predat u arhivu Predsjedništva 14. decembra 1993. godine i da se, prema iskazu svjedoka Đerića, radilo o falsifikatu.¹²⁵⁵ Žalbena vijeće se nije uvjerilo da to pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je Krajišnik bio član Predsjedništva:

- Pretresno vijeće je razmotrilo iskaze svjedoka koje pominje Krajišnik,¹²⁵⁶ a Krajišnik nije uspio da pokaže da su zaključci Pretresnog vijeća – koji su zasnovani i na više

¹²⁴⁵ V. gore, odjeljak IV.D.2(b)(iii) i Prvostepena presuda, par. 176-181.

¹²⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 170.

¹²⁴⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 305 (stavka 3).

¹²⁴⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 305 (stavka 4).

¹²⁴⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 131 (stavka 1), 188, 305 (stavka 5); Krajišnikova replika, par. 49. V. takode Krajišnikov dopunski podnesak, par. 91, gdje se upućuje na TŽ. 598-600.

¹²⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 175.

¹²⁵¹ Prvostepena presuda, par. 180.

¹²⁵² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 131 (stavka 2). V. takode Krajišnikova replika, par. 48-49.

¹²⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 131 (stavka 3).

¹²⁵⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 131 (stavka 5).

¹²⁵⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 306. V. takode Krajišnikova replika, par. 53; TŽ. 534.

¹²⁵⁶ V. Prvostepena presuda, par. 178, fn 378.

drugih dokaza¹²⁵⁷ koje Krajišnik uopšte ne pominje, ili ih neuspješno osporava – bili nerazumni;

- Upućivanje na zapisnik sa sjednice Predsjedništva održane 30. novembra 1992. godine i na transkript sjednice skupštine bosanskih Srba održane 23. i 24. novembra 1992. godine nije dovoljno konkretno da bi potkrijepilo Krajišnikov argument;
- Krajišnik nije potkrijepio svoj navod da je u zapisniku sa sjednice od 2. avgusta 1992. godine pogrešno upisan kao član Predsjedništva;
- Krajišnik je propustio da definiše kakva je greška napravljena u vezi sa sjednicom održanom 9. oktobra 1992. godine.

Gorenavedeni argumenti se odbijaju.

519. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da je “Predsedništvo do 17. decembra 1992. *de facto* radilo u petočlanom sastavu, jer najmanje na 15 sednica to se nije desilo”.¹²⁵⁸ Činjenica da neki članovi Predsjedništva nisu prisustvovali nekim sjednicama nije dovoljna da bi se pokazalo da je zaključak da je Predsjedništvo u stvari radilo u petočlanom sastavu pogrešan, posebno s obzirom na to da je i samo Pretresno vijeće primijetilo da su sjednici od 9. oktobra 1992. prisustvovala samo tri osobe.¹²⁵⁹ Njegova tvrdnja se odbija kao nerazjašnjena.

520. Krajišnik takode tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je on prisustvovao svim sjednicama Predsjedništva.¹²⁶⁰ Međutim, Krajišnik pogrešno predstavlja zaključke Pretresnog vijeća. Pretresno vijeće je smatralo da je Krajišnik “prisustvovao gotovo svakoj zabilježenoj sjednici Predsjedništva [...] kao i nezvaničnim sastancima [...]”.¹²⁶¹ Nadalje, premda se Krajišnik poziva na niz dokumenata kako bi pokazao da nije prisustvovao jednom broju sjednica Predsjedništva, većina tih dokumenata nije uvrštena u spis predmeta. Ovaj argument se odbija.

521. Krajišnik, čini se, osporava zaključak Pretresnog vijeća da je on bio aktivan član petočlanog Predsjedništva ili *de facto* proširenog Predsjedništva, i iznosi argument da je kao predsjednik skupštine učestvovao u konsultativnim sastancima. On takode tvrdi da je 6. jula 1992. godine prihvatio “da odmeni g. Koljevića, koji je pretio ostavkom, a ne zato što mu je kao članu Predsedništva pripala obaveza iz nadležnosti Predsedništva”.¹²⁶² Međutim, neki od dokaznih

¹²⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 176-177.

¹²⁵⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 308. Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument, izgleda, odnosi na paragrafe 178-181 Prvostepene presude.

¹²⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 177.

¹²⁶⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 309; Krajišnikova replika, par. 52.

¹²⁶¹ Prvostepena presuda, par. 179.

¹²⁶² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 310-311, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 180, 182. Krajišnikova replika, par. 44, 49-51.

predmeta na koje se Krajišnik oslanja ne potkrepljuju njegove stavove. Na primjer, u zapisniku sa sjednice Predsjedništva Republike Srpske, održane 26. oktobra 1992. godine, Krajišnik je izričito naveden kao član Predsjedništva.¹²⁶³ Ostali dokazni predmeti jednostavno ne potvrđuju Krajišnikov argument.¹²⁶⁴ Ovi argumenti se odbijaju kao nepotkrijepljeni.

(iv) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na oružane snage (odjeljak 3.4)

522. Pretresno vijeće je konstatovalo sljedeće:

Vrhovni vojni komandant VRS-a bio je predsjednik republike Radovan Karadžić. Neposredno ispod njega bio je Mladić, koji je bio na dužnosti komandanta Glavnog štaba VRS-a. Usprkos pokušajima optuženog da umanjí značaj Predsjedništva, Vijeću je predočeno dovoljno dokaza da bi ono zaključilo kako se od maja do novembra 1992. general Mladić redovno savjetovao s rukovodstvom bosanskih Srba. Predsjedništvo je često raspravljalo o vojnim pitanjima i donosilo odluke o njima. Pored toga, Predsjedništvo je imalo ovlaštenje da pokrene istragu o navodima o krivičnim djelima počinjenim u vezi s borbenim dejstvima, da naredi prekid vatre i okonča vojne operacije ako to nalažu političke ili diplomatske okolnosti. Predsjedništvo je imalo ovlaštenje da obezbijedi puštanje ratnih zarobljenika na slobodu.¹²⁶⁵

523. Krajišnik iznosi argument da on nije bio dio komandnog lanca oružanih snaga bosanskih Srba.¹²⁶⁶ On s tim u vezi tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno upotrijebilo njegov “razgovor sa g. Miloševićem”.¹²⁶⁷ Međutim, Krajišnikov argument je nejasan, budući da nije precizirao na koji razgovor misli, niti je naznačio koji konkretni zaključak Pretresnog vijeća osporava. Ovaj argument se odbija. Isto vrijedi i za Krajišnikov argument da nije učestvovao u donošenju Zakona o vojsci.¹²⁶⁸

524. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da se general Mladić konsultovao s rukovodstvom bosanskih Srba.¹²⁶⁹ S tim u vezi, Krajišnik navodi da je upućivanje Pretresnog vijeća na T. 13032-13033 pogrešno,¹²⁷⁰ da je svjedok Treanor napravio grešku u tumačenju zapisnika sa sjednice Predsjedništva od 13. jula 1992. godine,¹²⁷¹ te da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je zanemarilo iskaz svjedoka Subotića, koji je posvjedočio da je Mladić autonomno donosio odluke.¹²⁷² Iako Krajišnik ispravno ukazuje na to da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je u prilog svom zaključku navelo određene stranice

¹²⁶³ Dokazni predmet P65, separator 208.

¹²⁶⁴ Dokazni predmet P64.A, separator 430; dokazni predmet P64.A, separator 726.

¹²⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 205 (fusnote izostavljene).

¹²⁶⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312.

¹²⁶⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 1). V. takode Krajišnikova replika, par. 84.

¹²⁶⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 2).

¹²⁶⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavke 5, 7, 8 i 12).

¹²⁷⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 7).

¹²⁷¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 8). S tim u vezi, Krajišnik tvrdi da je sjednica Predsjedništva od 13. jula 1992. godine bila “konsultativni sastanak povodom konferencije o BiH u Londonu gde je trebalo da se raspravlja o kontroli teškog naoružanja”.

¹²⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 12), 421, 441 (stavke 1-2). V. takode Krajišnikova replika, par. 83.

transkripta,¹²⁷³ sama ta greška nije dovoljna da bi se oborio dotični činjenični zaključak, koji je zasnovan i na drugim dokazima uvrštenim u spis predmeta.¹²⁷⁴ Pored toga, Krajišnik nije uspio da pokaže da je svjedok Treanor pogriješio u svojoj procjeni Mladićeve uloge na sjednici Predsjedništva održanoj 13. jula 1992. godine: onaj dio iskaza svjedoka Treanora na koji Krajišnik upućuje ne potkrepljuje njegovu tvdnju¹²⁷⁵ i on se poziva na dokument koji nije uvršten u spis predmeta. Konačno, u vezi sa svjedokom Subotićem, Krajišnik iznosi puki argument da je Pretresno vijeće trebalo uzeti u obzir jedan konkretan dio njegovog iskaza, ali ne naznačava zbog čega je taj dio iskaza pouzdaniji od ostatka iskaza koji je dao svjedok Subotić ili od drugih dokaza na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹²⁷⁶ Ovi argumenti se odbijaju.

525. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je Predsjedništvo često raspravljalo o operativnim vojnim pitanjima, budući da je Predsjedništvo tokom 1992. godine imao samo četiri sastanka sa GŠVRS.¹²⁷⁷ Krajišnikov argument se, po svojoj prilici, odnosi na zaključak iz paragrafa 205 Prvostepene presude da je Predsjedništvo često raspravljalo o vojnim pitanjima. Međutim, Krajišnik ne objašnjava zbog čega su dokazni predmeti na koje on ukazuje pouzdaniji od dokaza koje je Pretresno vijeće navelo u prilog svom zaključku.¹²⁷⁸ Ovaj argument se odbija.

526. Krajišnik više argumenata u vezi s ovlastima Predsjedništva za provođenje istrage. On prvo navodi da su članovi Predsjedništva pokretali inicijativu da se provede istraga o navodnim zločinima.¹²⁷⁹ Potom iznosi tvrdnju da je Pretresno vijeće, zaključujući da je Predsjedništvo imalo ovlasti da pokrene istrage, zanemarilo činjenicu da zahtjev koji je Predsjedništvo uputilo Glavnom štabu da se provede detaljna istraga o ubistvu 45 Srba nikad nije ispunjen.¹²⁸⁰ Krajišnik dodaje da je Predsjedništvo u još dvije situacije naredilo pokretanje istrage, ali da ta istraga nije izvršena.¹²⁸¹ Krajišnik, na kraju, tvrdi da su Karadžić, Plavšićeva, Đerić, Stanišić i Mandić “svaki sa pozicija svoje funkcije vršili istrage [...] iako je pitanje koliko su istrage bile istinite”,¹²⁸² ali da “ovakvih primera nema” za Krajišnika.¹²⁸³ Međutim, Krajišnik je propustio da definiše bilo kakvu konkretnu grešku, osim što je naveo da je Pretresno vijeće – zaključujući da je “Predsjedništvo imalo

¹²⁷³ Pretresno vijeće je pogrešno citiralo iskaz svjedoka Wilsona, T. 13032-13033, kao dokaz o Mladićevim vezama sa rukovodstvom bosanskih Srba.

¹²⁷⁴ V. Prvostepena presuda, fn 433.

¹²⁷⁵ V. iskaz svjedoka Patricka Treanora, T. 1754-1756.

¹²⁷⁶ V. Prvostepena presuda, fn 434, 437.

¹²⁷⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 6), gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 723, dokazni predmet P65, separator 184, dokazni predmet P65, separator 194.

¹²⁷⁸ Prvostepena presuda, fn 434.

¹²⁷⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 8), gdje se upućuje na dokazni predmet P200, separator 8A; TŽ. 187.

¹²⁸⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 9), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, fn 435.

¹²⁸¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 9). V. takođe Krajišnikova replika, par. 88, 91.

¹²⁸² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 10).

ovlaštenje da pokrene istragu” – zanemarilo “da se radilo o zahtevu [Predsjedništva] GŠ-u da izvrši detaljnu istragu u vezi ubistva 45 Srba, koja nije realizovana”. Ovaj navod se ne kosi sa zaključkom Pretresnog vijeća. Pored toga, dokumenti koje Krajišnik navodi u prilog svom argumentu u vezi sa zahtjevima Predsjedništva za provođenje istrage, kao i u vezi s istragama koje su izvršili Karadžić, Plavšićeva, Đerić, Stanišić i Mandić, ne pokazuju nikakvu grešku Pretresnog vijeća.¹²⁸⁴ Žalbeno vijeće odbija Krajišnikove argumente.

527. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je na osnovu jednog razgovora između Plavšićeve i Stanišića zaključilo da je Predsjedništvo imalo ovlasti da naredi prekid vatre.¹²⁸⁵ Krajišnik je propustio da pokaže zbog čega razgovor između Plavšićeve i Stanišića nije valjana osnova za zaključak do kojeg je došlo Pretresno vijeće. On isto tako ne pominje relevantne dijelove svog vlastitog svjedočenja, na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja zaključka da je Predsjedništvo imalo ovlasti da naredi prekid vatre.¹²⁸⁶ Stoga se ovaj argument odbija.

528. Krajišnikov argument u vezi s iskazom svjedoka 680 o telefonskom razgovoru “između nadređenog i podređenog” ne objašnjava zbog čega bi se iskazu ovog svjedoka trebala dati prednost u odnosu na iskaz svjedoka Browna.¹²⁸⁷ Stoga se ovaj argument odbija.

529. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da je Glavni štab detaljno izvještavao vladu bosanskih Srba.¹²⁸⁸ Prvo se mora primijetiti da je Krajišnikova referenca na paragraf 207 Prvostepene presude pogrešna. Njegov argument se, čini se, odnosi na zaključak iz paragrafa 206 Prvostepene presude da je Glavni štab detaljno izvještavao Predsjedništvo o vojnoj situaciji u cijeloj republici bosanskih Srba. Krajišnik nije potkrijepio ovaj svoj navod. Njegovo upućivanje na paragraf 1024 Prvostepene presude, u kojem se govori o izvještajima o prisilnom raseljavanju Muslimana koji su putem komandnog lanca VRS-a prenošeni Glavnom štabu i o činjenici da je general Mladić obavještavao članove Predsjedništva o rastu i stabilizaciji republike bosanskih Srba, ne potkrepljuje njegovu tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Pored toga,

¹²⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 10). V. takođe Krajišnikova replika, par. 88, 91.

¹²⁸⁴ Utvrđeno je da su dokumenti K-0177 i K-0037 na koje se Krajišnik oslanja u Krajišnikovom žalbenom podnesku, par. 312 (stavka 10), uvršteni u spis predmeta (dokazni predmet P64A, separator 798; dokazni predmet P892, separator 84 i dokazni predmet D252, v. Odluka u vezi s pravilom 115 od 20. avgusta 2008., par. 10). U Krajišnikovom žalbenom podnesku već postoji referenca na dokazni predmet P892, separator 84, i, kao ni dokazni predmet P64A, separator 798, on ne mijenja izvršenu analizu.

¹²⁸⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 11), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, fn 436.

¹²⁸⁶ Prvostepena presuda, fn 436, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24637-24638, 24640.

¹²⁸⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, paragraf koji slijedi iza par. 313 (stavka 1; povjerljivo) (pogrešno numerisan kao par. 368 u Žalbenom podnesku). V. takođe Krajišnikova replika, par. 82.

¹²⁸⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 314, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 207.

Krajišnik se nije osvrnuo na činjenicu da zaključak Pretresnog vijeća potkrepljuju drugi dokazi¹²⁸⁹ koje on čak nije ni pokušao da ospori. Shodno tome, ovaj argument se odbija.

530. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je zaključilo da je on znao kako su se dobrovoljci regrutovali u Srbiji, budući da dokazi pokazuju da je dobrovoljce pozvala Plavšićeva.¹²⁹⁰ Žalbena vijeće konstatuje da Krajišnik ne navodi nijedan uvjerljiv dokaz u prilog svojoj tvrdnji. Krajišnik je takode propustio da pomene da se Pretresno vijeće prilikom donošenja ovog zaključka oslonilo na druge dokazne predmete. Stoga se ovaj argument odbija.

531. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u svojim zaključcima u vezi sa Tolimirovim izvještajem i događajima koji su potom uslijedili.¹²⁹¹ Krajišnik tvrdi da je taj izvještaj upućen 28. jula 1992. godine i da je Mladić istog dana reagovao tako što je izdao naredenje da se razoružaju paravojne formacije. Krajišnik dalje tvrdi da je reagovao i Karadžić, “naredbom preko MUP-a o rasformiranju tzv. specijalnih jedinica i predpočinjavanju VRS i MUP-u”,¹²⁹² i da su potom reagovali nadležni funkcioneri. Krajišnik nije definisao navodnu grešku Pretresnog vijeća u paragrafu 210 Prvostepene presude. U svakom slučaju, ovaj paragraf se ne odnosi na događaje koji su uslijedili nakon podnošenja izvještaja od 28. jula 1992. godine, nego samo na sadržaj dotičnog izvještaja. Žalbena vijeće odbija Krajišnikove argumente.

532. Krajišnik tvrdi da su svjedoci Radić i Kasagić u svom iskazu izjavili da niko nije mogao da komanduje jedinicom SOS-a.¹²⁹³ Čini se da je ovaj argument usmjeren na zaključak Pretresnog vijeća da je skupština ARK-a zvanično stavila SOS pod kontrolu CSB-a Banja Luka. Krajišnik je propustio da naznači relevantne dijelove iskaza svjedoka Radića i Kasagića. U svakom slučaju, njegov argument ne uzima u obzir daljnji zaključak Pretresnog vijeća da je SOS zadržao određeni stepen nezavisnosti i ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku došavši do ovog zaključka. Žalbena vijeće odbija ovaj argument.

533. Krajišnik tvrdi da se zaključak iz Prvostepene presude, zasnovan na iskazu svjedoka 682, da su paravojne formacije bile povezane s Palama, kosi s iskazom svjedoka Subotića.¹²⁹⁴ Međutim, zaključci Pretresnog vijeća o vezi između paravojnih formacija i rukovodstva bosanskih Srba na Palama nisu zasnovani isključivo na iskazu svjedoka 682, budući da se Pretresno vijeće pozvalo na više drugih dokaza.¹²⁹⁵ Krajišnik te dokaze nije pomenuo. Pored toga, on nije objasnio zbog čega bi

¹²⁸⁹ Prvostepena presuda, fn 441.

¹²⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 315, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 208. V. takode Krajišnikova replika, par. 112.

¹²⁹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 316, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 210.

¹²⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 316.

¹²⁹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 317, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 212.

¹²⁹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 319, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 213.

¹²⁹⁵ V. Prvostepena presuda, fn 454-456.

se iskazu svjedoka Subotića trebala dati prednost u odnosu na iskaz svjedoka 682. Ovaj argument se odbija.

534. Krajišnik navodi da su Mladić, Glavni štab i predsjednik Predsjedništva “bili protiv paravojnih formacija i pokrenuli su konkretne mere protiv njih”.¹²⁹⁶ Krajišnik nije definisao nikakvu grešku u paragrafu 216 Prvostepene presude. Njegov argument da su Mladić i Glavni štab preduzeli mjere protiv paravojnih grupa ne kosi se sa zaključcima Pretresnog vijeća da je “Mladić izdao naređenje o razoružanju paravojnih formacija” i da je naredio da “svakog pripadnika paravojne jedinice koji odbije da se potčini jedinstvenoj komandi VRS-a treb[a] [...] razoružati i uhapsiti”.¹²⁹⁷ Žalbena vijeće odbija ovaj argument.

535. Krajišnik tvrdi da se “iz velikog broja naredbi vidi [...] da je postojala namera vojske da uspostavi poštovanje zakona”.¹²⁹⁸ Krajišnik nije definisao nikakvu grešku Pretresnog vijeća u paragrafu 217 Prvostepene presude, koji se odnosi samo na sadržaj izvještaja od 28. jula 1992. godine, a ne na druge postupke vojske. Ovaj argument se odbija.

536. Krajišnik navodi da “Vukovi sa Vučjaka nisu bili paravojna formacija nego jedinica u sastavu 1. krajiškog korpusa”.¹²⁹⁹ Žalbena vijeće ne vidi nikakav nesklad između Krajišnikovog argumenta i zaključka Pretresnog vijeća da se “[g]rupa kojom je komandovao Veljko Milanković, a djelovala je u Prnjavoru, priključila 1. krajiškom korpusu 1992. [...]”.¹³⁰⁰ Ovaj argument se odbija.

537. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što se prilikom donošenja zaključka iz paragrafa 219 Prvostepene presude oslonilo na iskaz svjedoka Selaka, budući da je on, kao Musliman, bio pristrasan.¹³⁰¹ Međutim, Krajišnik ne navodi nikakve dokaze u prilog svom navodu da je svjedok Selak bio pristrasan. U svakom slučaju, navod da je taj svjedok Musliman nije dovoljan da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće pogriješilo oslonivši se na njegov iskaz. Ovaj argument se odbija.

538. Krajišnik iznosi tvrdnju da je jedinica "Beli orlovi" bila privremeno stavljena pod komandu jedne druge jedinice VRS-a.¹³⁰² Žalbena vijeće ne vidi nikakav nesklad između Krajišnikovog argumenta i zaključka Pretresnog vijeća da je komandant Zvorničke brigade “naredio [...]

¹²⁹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 320, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 216.

¹²⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 216.

¹²⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 321, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 217.

¹²⁹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 322, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 218.

¹³⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 218.

¹³⁰¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 323, gdje se pogrešno upućuje na Prvostepenu presudu, par. 220.

¹³⁰² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 324, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 221.

privremenu otkomandu jedinice “Beli orlovi” iz Zvorničke brigade u Birčansku brigadu [...]”.¹³⁰³
Ovaj argument se, stoga, odbija.

539. Krajišnik tvrdi da zaključak iz paragrafa 222 Prvostepene presude da je rukovodstvo bosanskih Srba nastojalo da uvrsti paravojne grupe u sastav redovnih jedinica VRS-a zbog toga što su te grupe pravile probleme, nije potpun. Kako navodi Krajišnik, zbog toga što su paravojne formacije pravile probleme, “Glavni štab VRS i MUP su se trudili da ih predpočine VRS-u, razoružaju, proteraju i kazne, ali u tom poslu su nailazili na ogromne probleme”.¹³⁰⁴ Krajišnik nije naznačio nikakav materijal iz spisa predmeta da bi potkrijepio ovu tvrdnju. Ovaj argument se, stoga, odbija.

(v) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) (odjeljak 3.5)

540. Krajišnik iznosi niz argumenata u vezi sa zakonskim okvirima funkcionisanja MUP-a.¹³⁰⁵ On prvo navodi da je MUP imao zakonsku obavezu da prikuplja informacije i da ih dostavlja predsjedniku bosanskih Srba, a ne njemu.¹³⁰⁶ Potom, Krajišnik iznosi argument da je “[p]o Kutiljerovom planu svaka konstitutivna jedinica imala pravo da ima svoj MUP”.¹³⁰⁷ On dodaje da je ministar unutrašnjih poslova izabran 24. maja 1992.,¹³⁰⁸ a da je vlada bosanskih Srba formirana 12. maja 1992. godine.¹³⁰⁹ Krajišnik iznosi i argument da je “Mandić samoinicijativno poslao depešu o podeli MUP-a jer Skupština nije 27. marta donela odluku o formiranju MUP-a kako je Mandić tvrdio na svedočenju”.¹³¹⁰ On, na kraju, tvrdi da je MUP nakon početka rata nastavio da funkcioniše u istoj organizacionoj strukturi kao i prije rata¹³¹¹ i da je “posle izbora Vlade na Skupštini 12. maja 1992. počelo, iako sporo, povezivanje delova MUP-a RS”.¹³¹² U Krajišnikovim argumentima nije definisana nikakva konkretna greška u Prvostepenoj presudi, te se oni odbijaju.

541. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što se oslonilo na “[p]redlog za odlikovanje” kao na dokaz o saradnji između MUP-a bosanskih Srba i MUP-a Srbije i Jugoslavije.¹³¹³ On dalje tvrdi da je moguće da su oba MUP-a saradivala, ali da postoje primjeri

¹³⁰³ Prvostepena presuda, par. 221.

¹³⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 325, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 222.

¹³⁰⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 225-235. V. takode Krajišnikova replika, par. 77.

¹³⁰⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (opšti dio).

¹³⁰⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 1).

¹³⁰⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 2).

¹³⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 3).

¹³¹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 4). V. takode Krajišnikova replika, par. 79.

¹³¹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 5).

¹³¹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 327 (stavka 6).

¹³¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 328, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 240, i na dokazni predmet P763.A (Dodatak izvještaju vještaka Christiana Nielsena), par. 14.

koji dokazuju suprotno.¹³¹⁴ Krajišnikovo upućivanje na “predlog za odlikovanje” nije jasno. Dokument na koji se on u ovom kontekstu poziva ne upućuje na to da se saradnja između MUP-a bosanskih Srba i MUP-a Srbije i Jugoslavije svodila na “predlog za odlikovanje”.¹³¹⁵ Što se tiče primjera koji navodno opovrgavaju ovu saradnju, Krajišnik upućuje samo na dokazni predmet P763C, separator 66.¹³¹⁶ Međutim, iako bi ovaj dokazni predmet možda mogao da ukaže na to da je centralni MUP saradivao s jednim regionalnim ogrankom MUP-a,¹³¹⁷ on ne opovrgava saradnju između MUP-a bosanskih Srba i MUP-a Srbije i Jugoslavije. Ovi argumenti se odbacuju.

542. Krajišnik tvrdi da je Župljanin u jednoj depeši od 20. jula 1992. godine predložio da se izvrši razmjena vojno sposobnih muškaraca, Muslimana, za Srbe koji su bili zatočeni u muslimanskim zatvorima.¹³¹⁸ On dalje tvrdi da je predsjednik vlade 6. avgusta 1992. predložio da se zatočeni podijele u tri kategorije i da se prema njima postupa u skladu sa Ženevskim konvencijama.¹³¹⁹ On, na kraju, tvrdi da su, na osnovu prijedloga komisije MUP-a, neki zatočeni pomilovani, a neki pušteni na slobodu.¹³²⁰ Krajišnik ne definiše nikakvu konkretnu grešku u Prvostepenoj presudi i, shodno tome, njegovi argumenti se odbijaju.

543. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo da je “Karadžić izdao Smjernice o zadacima, načinu delovanja i funkcionisanju snaga odbrane u uslovima ratnog stanja”.¹³²¹ On navodi da je u julu 1992. godine donesena odluka da ministarstva umjesto Smjernica izrade operativne planove, ali da je vlada na kraju odustala od ideje o izradi operativnih planova, budući da bi to zahtijevalo ili izmjenu i dopunu Ustava, ili proglašenje ratnog stanja.¹³²² Jedini dokument koji Krajišnik navodi u prilog svojoj tvrdnji ne dokazuje da Karadžić nije izdao Smjernice koje se pominju Prvostepenoj presudi.¹³²³ Krajišnik, stoga, nije uspio da pokaže navodnu grešku Pretresnog vijeća i njegov argument se odbija.

¹³¹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 328, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 240.

¹³¹⁵ Dokazni predmet P763.A, par. 14 (fusnote izostavljene):

Ministarstvo unutrašnjih poslova RS koordiniralo je i saradivalo sa snagama SFRJ i snagama Republike Srbije u preuzimanju vlasti i održavanju vlasti na teritorijama koje su zauzeli bosanski Srbi u BiH. Izveštaji koje su pripremile službe bezbednosti savezne države, marta 1992. godine, potvrđuju da je postojao formalni plan saradnje između SSUP-a i policije bosanskih Srba u BiH. Petar Mihajlović, koji je bio inspektor SSUP-a, imenovan je za koordinatora te delatnosti. Taj plan koordinacije uključivao je raspored pripadnika MUP-a Srbije i SSUP-a u BiH. Bosanski Srbi u MUP SRBiH saradivali su sa MUP-om Srbije u naoružavanju Srba na teritoriji BiH barem već od jula 1991. godine.

¹³¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 479.

¹³¹⁷ Dokazni predmet P763.C, separator 66, str. 24, gdje Kljajić (navodno iz centralnog MUP-a) traži 500 uniformi od Župljanina (navodno iz regionalnog ogranka MUP-a).

¹³¹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 330 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 245-250.

¹³¹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 330 (stavka 1).

¹³²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 330 (stavka 2).

¹³²¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 331, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 251.

¹³²² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 331, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 251.

¹³²³ V. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 483, gdje se upućuje na dokazni predmet P583, separator 34.

544. Krajišnik navodi da su civilni sudovi imali nadležnost nad pripadnicima MUP-a, kao što pokazuje slučaj "Korićanske stijene".¹³²⁴ Nije sasvim jasno koji zaključak Krajišnik nastoji da ospori, ali čini se da je to zaključak da "nikada nije osnovana nijedna disciplinska komisija ili sud" kako bi se kaznili zaposlenici MUP-a koji su učestvovali u činjenju nezakonitih radnji.¹³²⁵ Međutim, činjenica da su možda i civilni sudovi imali nadležnost na zaposlenicima MUP-a¹³²⁶ nije dovoljna da bi se pokazalo da nije bilo neophodno preduzimati disciplinske mjere protiv zaposlenika MUP-a koji su učestvovali u nezakonitim radnjama. U svakom slučaju, važan zaključak je taj da pripadnici MUP-a, u stvari, nisu izvođeni ni pred kakve sudove i da je "[n]ajviše što su Ministarstvo unutrašnjih poslova i rukovodstvo bosanskih Srba uradili u vezi s tim bilo [...] da su osobe neprimjerenog ponašanja stavili pod nadležnost VRS-a".¹³²⁷ Krajišnik nije uspio da pokaže bilo kakvu grešku u ovom zaključku i njegov argument se odbacuje.

(vi) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjerenišтва

545. Krajišnik tvrdi da je pogrešno da se krizni štabovi dovode u vezu sa SDS-om jer je SDS, navodi on, prestao da djeluje tokom rata.¹³²⁸ Krajišnik ovu tvrdnju ne potkrepljuje nikakvim materijalom iz spisa predmeta niti ijednim zaključkom iz Prvostepene presude. Ovaj argument se odbija.

546. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je TO u opštini Bosanski Novi postojao do 15. juna 1992., budući da je, kako tvrdi, TO ukinut 12. maja 1992. godine i umjesto njega formiran VRS.¹³²⁹ Krajišnik nije uspio da pokaže zbog čega pretresno vijeće koje postupa razumno ne bi, na osnovu dokaza koji su se odnosili na opštinu Bosanski Novi,¹³³⁰ moglo da dođe do zaključka da su "od 1. aprila do 15. juna 1992., opštinski i regionalni organi SDS-a imali najistaknutiju ulogu u organizovanju jedinica TO-a" i propustio je da navede uvjerljive dokaze u prilog svojoj tvrdnji. Pored toga, propustio je da pomene zaključak Pretresnog vijeća iz paragrafa 195 Prvostepene presude da, usprkos tome što je formiran VRS, jedinice TO-a nisu bile potpuno raspuštene i da je TO i dalje imao značajnu ulogu. Krajišnik je

¹³²⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 332, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 252-254.

¹³²⁵ Prvostepena presuda, par. 252, gdje se upućuje na dokazni predmet P763, par. 216, 236.

¹³²⁶ S tim u vezi, Krajišnik upućuje na iskaz svjedoka Subotića, T. 26593-26594, ali tu se samo pominje da su predsjednik Okružnog suda u Banjoj Luci, istražni sudija i još jedan sudija prisustvovali sastanku sa svjedokom Subotićem, koji je sazvan na zahtjev Predsjedništva nakon događaja na Korićanskim stijenama.

¹³²⁷ Prvostepena presuda, par. 252.

¹³²⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 334, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 256-259.

¹³²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 335, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 260-261.

¹³³⁰ V. Prvostepena presuda, fn 554, posebno referencu na dokazni predmet P892, separator 50 (Izveštaj za Stanicu javne bezbjednosti Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 1.

posebno, propustio da pokaže da nijedno pretresno vijeće koje postupira razumno ne bi moglo da dode do ovog zaključka na osnovu dokaza koje je razmotrilo.¹³³¹ Krajišnikov argument se odbija.

547. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je prihvatilo Prstojevićev navod da je skupština bosanskih Srba osnovala krizne štabove.¹³³² On dalje navodi da je zaključak da je skupština bosanskih Srba osnovala krizne štabove na sjednici od 27. marta 1992. godine pogrešan¹³³³ zbog toga što je, kako tvrdi, g. Karadžić tada samo podsjetio poslanike da po zakonu imaju pravo da osnuju krizne štabove. Konačno, on tvrdi da je pismo koje je poslao Vlado Lakić bilo izuzetak i da je “izjava jednog diskutanta na sednici OOSDS-a Novo Sarajevo, da je krizne štabove formirala Skupština Srpskog naroda BiH, pogrešna”.¹³³⁴ Žalbena vijeća konstatuje da se u Prvostepenoj presudi ne navodi da je krizne štabove formirala skupština bosanskih Srba. Najviše što je u tom smislu rečeno u Prvostepenoj presudi je zaključak da svjedok Prstojević “taj sistem [uključujući izuzetnu ulogu kriznih štabova kao lokaln[e] zakonodavn[e] vlast[i], kao i činjenic[u] da su poslanici skupštine bosanskih Srba bili povezani s kriznim štabovima] vidi kao organizaciono potčinjavanje kriznih štabova samom predsjedniku Skupštine”.¹³³⁵ Ti argumenti se odbijaju.

548. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je zaključilo da je “centralni nivo” osigurao da u krizne štabove budu uključeni poslanici, budući da Karadžić u svom govoru pred skupštinom nije pomenuo poslanike i s obzirom na činjenicu da “to ne stoji ni u uputstvu Kriznog štaba AR Krajine za formiranje opštinskih kriznih štabova”.¹³³⁶ Krajišnik potom navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je navelo da je pismo iz Živinica poslao Krizni štab, zato što je to pismo funkcionerima BiH poslao Opštinski odbor SDS-a Živinice (dalje u tekstu: OOSDS). OOSDS Živinice je to pismo poslao nakon što je srpsko stanovništvo postavilo barikade. Stoga se ono ne može dovesti u vezu s izvještavanjem rukovodilaca bosanskih Srba od strane kriznih štabova.¹³³⁷ Žalbena vijeća primjećuje da paragraf 268 Prvostepene presude ne sadrži zaključke koje Krajišnik osporava. Stoga su njegovi argumenti nejasni i nepotkrijepljeni; kao takvi, oni se odbijaju.

549. Krajišnik poriče da je rukovodstvo bosanskih Srba imalo čvrstu kontrolu nad kriznim štabovima.¹³³⁸ On, kao prvo, tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je na osnovu iskaza svjedoka Hansona konstatovalo da su srpski rukovodioci kriznim štabovima izdavali neposredna

¹³³¹ V. Prvostepena presuda, fn 414.

¹³³² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 337, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 267. V. takode Krajišnikova replika, par. 67.

¹³³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 340.

¹³³⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 339. V. takode Krajišnikova replika, par. 67.

¹³³⁵ Prvostepena presuda, par. 267.

¹³³⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 338 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 268.

¹³³⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 338 (stavka 1).

naređenja ili uputstva koja su ovi potom provodili u djelo,¹³³⁹ zbog toga što su, kao što je objasnio u svom svjedočenju, krizni štabovi odluke donosili autonomno.¹³⁴⁰ Krajišnik je propustio da potkrijepi svoje navode da kriznim štabovima nisu izdavana naređenja ili uputstva koja su oni provodili u djelo. Dokazi na koje se poziva u fusnotama 495 i 496 svog Žalbenog podneska potkrepljuju zaključke koje on pokušava da ospori.¹³⁴¹ Pored toga, Krajišnik čak nije naveo ni konkretne reference na svoje vlastito svjedočenje,¹³⁴² a propustio je da objasni zbog čega se do zaključka iz paragrafa 268 Prvostepene presude ne bi moglo doći na osnovu ostalih dokaza koje je Pretresno vijeće razmotrilo. Ovaj argument se odbija.

550. Krajišnik potom iznosi niz od dvanaest međusobno nepovezanih argumenata u vezi sa zaključcima Pretresnog vijeća o interakciji centralnih vlasti i kriznih štabova.¹³⁴³ Svrha tih argumenata je da se ospore zaključci Pretresnog vijeća iz paragrafa 270 Prvostepene presude, kao i dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom njihovog donošenja. Svi ti argumenti se odbijaju iz sljedećih razloga:

- prvi Krajišnikov argument, da je vlada bosanskih Srba pokušala da ukine krizne štabove i zamijeni ih legalnim organima vlasti,¹³⁴⁴ nema nikakve veze s paragrafom 270 Prvostepene presude, u kojem Pretresno vijeće navodi druge “primjer[e] pokušaja centralizacije”. Ovaj argument se odbija;
- drugi Krajišnikov argument je da je “svedok Božo Antić objasnio da se radi o grešci u primeru izdavanja oružja”.¹³⁴⁵ Ovaj argument se, izgleda, odnosi na zaključak Pretresnog vijeća da su centralne vlasti materijalno pomagale krizne štabove, na primjer tako što su im dostavljale naoružanje.¹³⁴⁶ Međutim, Krajišnik ne pokušava da pokaže kako je Pretresno vijeće pogriješilo oslonivši se na dokazni predmet P529, separator 176 – dopis Božidara Antića, ministra privrede, o izdavanju raznog, konkretno navedenog, oružja i municije Kriznom štabu Grbavica – i Žalbeno vijeće ne vidi na koji način dio iskaza svjedoka Antića na koji se poziva Krajišnik pobija dokazni predmet P529,

¹³³⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 345 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 271.

¹³³⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 341. Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument, izgleda, odnosi na paragraf 268 Prvostepene presude.

¹³⁴⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 342, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 269. V. takođe Krajišnikova replika, par. 69.

¹³⁴¹ Fusnota 495 upućuje na dokazni predmet P528, par. 20, gdje konkretno stoji da su “[o]pštinski krizni štabovi dobijali naredbe od rukovodstva SDS-a preko Glavnog odbora, Skupštine bosanskih Srba ili direktnim pristupom Karadžiću, Momčilu Krajišniku i drugima i njima podnosili svoje izvještaje”. Krajišnik, čini se, više osporava navod iz fusnote 24 dokaznog predmeta P528 da je krizni štab Živinica uputio apel, pored ostalih, Krajišniku i Karadžiću, da pomognu u rješavanju krize (v. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 495, gdje se upućuje na “SA02-4584-5, SDS Živinice i drugi”). Međutim, on ne objašnjava zbog čega je ovo netačno, niti upućuje na bilo koji dokaz iz spisa predmeta. Fusnota 496 upućuje na dokazni predmet P.64.A, separator 697 (Zapisnik sa sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade Srpske Republike Bosne i Hercegovine održane dana 27. aprila 1992. godine). U ovom zapisniku stoji samo to da je “[z]aključeno da se uradi šire uputstvo kriznim štabovima, koje će obuhvatiti način političkog rada na terenu te organizaciji funkcionisanja vlasti” (str. 2).

¹³⁴² V. Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 342.

¹³⁴³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 270.

¹³⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 1).

¹³⁴⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 2).

¹³⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 270, preciznije fn 579, gdje se upućuje na dokazni predmet P529, separator 176 (Dopis Božidara Antića, ministra privrede, o izdavanju određenog oružja i municije Kriznom štabu Grbavica).

separator 176.¹³⁴⁷ Krajišnik je, nadalje, propustio da pokaže da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi na osnovu drugih dokaza koji se konkretno navode u fusnoti 579 Prvostepene presude mogao da dođe do zaključka da ima primjera da su centralne vlasti pružale kriznim štabovima materijalnu podršku u vidu dostavljanja naoružanja.¹³⁴⁸ Ovaj argument se odbija;

- Krajišnik, kao treći argument, navodi da dokazni predmet P529, separator 178, pokazuje da je vlada bosanskih Srba tražila pomoć od preduzeća *Boksit* iz Milića, a ne od kriznih štabova.¹³⁴⁹ Na dokazni predmet P529, separator 178 – koji jasno pokazuje da je, na zahtjev Kriznog štaba Pale, vlada od preduzeća *Boksit* tražila da Kriznom štabu Pale dostavi gorivo i da fakturu za to gorivo dostavi vladi – uputilo je Pretresno vijeće u prilog svom zaključku da je vlada pružala podršku kriznim štabovima u materijalnim sredstvima.¹³⁵⁰ Žalbeno vijeće ne vidi nikakvu grešku u tome;
- kao četvrti argument, Krajišnik navodi da “[p]omoć Vlade dvema opštinama iz Sarajeva predstavlja izuzetak jer postoji veliki broj slučajeva gde su opštine finansirale delatnosti iz nadležnosti Vlade”.¹³⁵¹ Čini se da se ova tvrdnja odnosi na zaključak Pretresnog vijeća da su centralne vlasti davale kredite kriznim štabovima i neposredno ih finansirale.¹³⁵² Krajišnikov argument se odbija zbog toga što on ne objašnjava zbog čega bi, na osnovu dokaza koje je Pretresno vijeće razmotrilo, ovaj zaključak bio neodrživ, te zbog toga što on samo iznosi tvrdnju da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu određenim dokazima;
- njegov peti argument, koji se odnosi na “stranačko izveštavanje pre početka rata i pre formiranja kriznih štabova”,¹³⁵³ odbija se jer Krajišnik u prilog svom argumentu ne navodi nikakve dokaze;
- Krajišnikov šesti argument, koji se tiče činjenice da se komandant TO Ilijaš obratio Karadžiću kao “vrhovnom komandantu i predsedniku SDS-a BiH”,¹³⁵⁴ ne odnosi se na zaključak Pretresnog vijeća da su se krizni štabovi za pomoć obraćali vladi bosanskih Srba,¹³⁵⁵ te se odbija;
- Krajišnikov sedmi argument, koji se odnosi na njegovu posjetu Ilijašu 28. juna 1992. godine,¹³⁵⁶ odbija se. U stvari, Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Krajišnik posjetio Ilijaš kao gost kriznog štaba; Vijeće se, zapravo, oslonilo na dokazni predmet P529, separator 195 i zaključilo da su krizni štabovi ponekad neposredno izvještavali rukovodstvo bosanskih Srba.¹³⁵⁷ Krajišnik nije uspio da pokaže da to predstavlja grešku; naprotiv, dokazni predmet na koji se Krajišnik poziva, u stvari, ide u prilog zaključku Pretresnog vijeća utoliko što u njemu stoji da je delegaciju koju je predvodio Krajišnik Krizni štab informisao o više događaja,¹³⁵⁸ a njegov vlastiti iskaz sam za sebe nije

¹³⁴⁷ Iskaz svjedoka Antića, T. 18232.

¹³⁴⁸ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 579.

¹³⁴⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 3), gdje se upućuje na dokazni predmet 529, separator 178.

¹³⁵⁰ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 579.

¹³⁵¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 4), gdje se upućuje na dokazne predmete P65, separator 137, P529, separator 403, stavka 8, P830 i P1149.

¹³⁵² V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 577 i 578.

¹³⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 5).

¹³⁵⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 6).

¹³⁵⁵ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 580.

¹³⁵⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 7), gdje se upućuje na dokazni predmet P529, separator 195, i Krajišnikov iskaz, T. 24478-24481.

¹³⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 270, fn 584.

¹³⁵⁸ V. dokazni predmet P529, separator 195.

dovoljan da bi pobio osporeni zaključak. Krajišnik je takode propustio da razmotri ostale dokaze koje Pretresno vijeće pominje u fusnoti 584 Prvostepene presude;

- Krajišnikov osmi argument, kojim se osporava iskaz svjedoka Hansona u vezi sa sjednicom OOSDS Novo Sarajevo,¹³⁵⁹ nije potkrijepljen i u njemu se ne razmatraju ostali dokazi koji potkrepljuju zaključak Pretresnog vijeća.¹³⁶⁰ Kao takav, ovaj argument se odbija;
- deveti argument, koji Krajišnik iznosi u paragrafu 343 svog Žalbenog podneska i u kojem navodi da g. Vještica nije bio član Kriznog štaba,¹³⁶¹ nema uporište u dokaznom predmetu na koji se poziva Krajišnik.¹³⁶² Kao takav, ovaj argument se odbija;
- Krajišnikov deseti i jedanaesti argument, koji se odnose na govor koji je 24. marta 1992. godine Karadžić održao pred skupštinom bosanskih Srba¹³⁶³ i koji su zasnovani na iskazu svjedoka Hansona, odbijaju se zbog toga što se u njima zanemaruje razmatranje ostalih dokaza koji idu u prilog zaključku Pretresnog vijeća i zbog toga što je Krajišnik propustio da na odgovarajući način potkrijepi svoje navode;¹³⁶⁴
- na kraju, Krajišnik samo upućuje na razne paragrafe u Prvostepenoj presudi kako bi potkrijepio svoj dvanaesti argument kojim osporava zaključak iz paragrafa 270 Prvostepene presude da “[p]oslanci nisu bili članovi KŠ-a niti transmisija između centralne vlasti i opština”,¹³⁶⁵ pri čemu relevantnost njegovih referenci nije jasna. Ovaj argument se odbija.

551. U paragrafu 344 svog Žalbenog podneska, Krajišnik iznosi daljnje prigovore na zaključke iz paragrafa 270 Prvostepene presude. Svi ti prigovori se odbijaju iz sljedećih razloga:

- kao prvo, Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je Karadžić najavio zauzimanje opštine Zvornik putem policije.¹³⁶⁶ Međutim, Krajišnik ne precizira koji konkretan zaključak Pretresnog vijeća želi da ospori i relevantnost njegovog navoda nije jasna. Ovaj argument se odbija;
- kao drugo, Krajišnik tvrdi da je Karadžić u svom govoru od 24. marta 1992. godine pred skupštinom bosanskih Srba pokušao da ublaži zabrinutost poslanika i spriječi donošenje radikalnih odluka. Krajišnik dodaje da je pogrešno dovoditi u vezu Karadžićev govor s Uputstvom, Varijanta A i Varijanta B.¹³⁶⁷ Krajišnikov argument ne osporava direktno Prvostepenu presudu, nego dio iskaza koji je dao svjedok Hanson.¹³⁶⁸ S obzirom na to da je njegov iskaz iskorišten da bi potkrijepio zaključak da je izvještavanje od strane štabova išlo preko skupštine bosanskih Srba,¹³⁶⁹ čini se da je Krajišnikov argument irelevantan. U svakom slučaju, Krajišnik ni ne pokušava da pokaže zbog čega bi dotični

¹³⁵⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 8).

¹³⁶⁰ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 582.

¹³⁶¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 9).

¹³⁶² V. dokazni predmet P65, separator 109, str. 35-38.

¹³⁶³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavke 10 i 11).

¹³⁶⁴ Krajišnikovo upućivanje na dokazne predmete P64A, separator 362, i P529, separator 389, nije dovoljno da bi se potkrijepio njegov navod, budući da se on ne navodi konkretne brojeve stranica relevantnih dokaza.

¹³⁶⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 343 (stavka 12).

¹³⁶⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 344 (opšti dio).

¹³⁶⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 344 (stavka 1). Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument, izgleda, odnosi na par. 270, fn 582 Prvostepene presude.

¹³⁶⁸ V. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 513, gdje se poziva na iskaz svjedoka Hansona, T. 9682-9683.

¹³⁶⁹ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 582.

zaključak bio neodrživ, kad se imaju u vidu ostali dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo. Ovaj argument se odbija;

- kao treće, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo njegove telefonske razgovore s Jovanom Tintorom i Momom Garićem.¹³⁷⁰ Pretresno vijeće se oslonilo na oba telefonska razgovora prilikom donošenja zaključka da je izvještavanje od strane kriznih štabova išlo preko pojedinih rukovodilaca, kao što su bili Karadžić ili Krajišnik. U prilog svojoj tvrdnji, Krajišnik se poziva na svoje vlastito svjedočenje, kao i na paragraf 990 Prvostepene presude. Ova potonja referenca ne ide u prilog Krajišnikovom argumentu, nego, u stvari, potvrđuje zaključak koji on osporava. Pored toga, Krajišnik ne upućuje ni na koji drugi dokaz osim svog svjedočenja i ni ne pokušava da pokaže zbog čega bi dotični zaključak bio neodrživ, kad se imaju u vidu ostali dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹³⁷¹ Na kraju, on takode nije uspio da pokaže da nijedno pretresno vijeće koje postupa razumno ne bi moglo da protumači dotične telefonske razgovore kao dokaze o tome da je izvještavanje od strane kriznih štabova išlo preko pojedinih rukovodilaca, među kojima je bio i on. Njegov prigovor u vezi s ovim zaključkom se odbija;
- Krajišnik navodi da je 28. aprila 1992. godine bio u Lisabonu i da, stoga, nije prisustvovao zajedničkoj sjednici SNB-a i vlade bosanskih Srba, na kojem je vlada informisana o situaciji u Srpskom Sarajevu.¹³⁷² Krajišnik, čini se, osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na Zapisnik sa zajedničke sjednice SNB-a i vlade bosanskih Srba održane 28. aprila 1992. godine¹³⁷³ da bi došlo do zaključka da su krizni štabovi ponekad direktno izvještavali Predsjedništvo bosanskih Srba. U prilog svojoj tvrdnji, Krajišnik se poziva na zapisnik sa dotične sjednice, ali se u tom zapisniku ne navodi ko je prisustvovao sjednici od 28. aprila 1992. godine. Krajišnik se još poziva i na paragraf 977 Prvostepene presude, ali taj paragraf ne ide u prilog njegovom navodu, budući da se u njemu ne pominje ni sjednica od 28. aprila 1992. ni to da se on nalazio u Lisabonu. Konačno, Krajišnik se oslanja na materijal koji nije uvršten u spis predmeta. U svakom slučaju, Krajišnik ni ne pokušava da pokaže zbog čega bi dotični zaključak bio neodrživ kad se imaju u vidu ostali dokazi na koje se Pretresno vijeće oslonilo.¹³⁷⁴ Shodno tome, ovaj argument se odbija.

552. Krajišnik dalje tvrdi da su krizni štabovi nastali spontano, kao posljedica krize u Bosni i Hercegovini, “a ne kao kriminalni akt”,¹³⁷⁵ i da je Predsjedništvo bosanskih Srba osnovalo krizni štab već u julu 1991. godine.¹³⁷⁶ Krajišnikovi argumenti nisu relevantni za zaključke Pretresnog vijeća iz paragrafa 271 Prvostepene presude. Pored toga, jedina referenca koju je Krajišnik naveo u prilog svojim argumentima jeste jedan dokument koji nije uvršten u spis predmeta. Ova tvrdnja se odbija.

¹³⁷⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 344 (stavka 2).

¹³⁷¹ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 583.

¹³⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 344 (stavka 4). V. Krajišnikova replika, par. 45.

¹³⁷³ Dokazni predmet P65, separator 124.

¹³⁷⁴ V. Prvostepena presuda, par. 270, fn 584.

¹³⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 346 (opšti dio), gdje se poziva na Prvostepenu presudu, par. 271.

¹³⁷⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 346 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 271. V. takode Krajišnikova replika, par. 70.

553. Krajišnik tvrdi da su vlada bosanskih Srba, kao i Plavšićeva i Karadžić, učestvovali u osnivanju opštinskih ratnih predsjedništava, ali da ih je Karadžić vrlo brzo ukinuo.¹³⁷⁷ Žalbeno vijeće, kao prvo, primjećuje da Krajišnik nije konkretno naveo koji zaključak Pretresnog vijeća osporava. Međutim, budući da se pitanje osnivanja opštinskih ratnih predsjedništava obrađuje u paragrafima 272 do 279 Prvostepene presude, za pretpostaviti je da se ovaj njegov argument odnosi na te paragrafe. U Prvostepenoj presudi stoji da je rukovodstvo bosanskih Srba preduzelo radnje na transformisanju kriznih štabova u ratna predsjedništva.¹³⁷⁸ Ovaj navod se, u tom smislu, uopšte ne kosi sa Krajišnikovim argumentom da su vlada BiH, Plavšićeva i Karadžić učestvovali u osnivanju opštinskih ratnih predsjedništava. U Prvostepenoj presudi dalje stoji da je 10. juna 1992. vlada bosanskih Srba “odlučila da zamijeni opštinska ratna predsjedništva ratnim povjereništva”.¹³⁷⁹ U prilog ovom zaključku, Pretresno vijeće je navelo Odluku o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama¹³⁸⁰ koju je donio Karadžić i njome je stavljena van snage Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava.¹³⁸¹ Krajišnik navodi istu ovu odluku u prilog svojoj tvrdnji. Stoga, Krajišnik nije pokazao da postoji bilo kakav nesklad između zaključaka do kojih je došlo Pretresno vijeće i argumenata koje je on iznio. Žalbeno vijeće, stoga, odbija ove argumente.

554. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da se on brinuo o povjerenicima i da ih je postavljao na dužnost.¹³⁸² Krajišnik iznosi puku tvrdnju da je Pretresno vijeće napravilo grešku, ali se ne poziva ni na kakve uvjerljive dokaze, niti se osvrće na dokaze na osnovu kojih je Pretresno vijeće došlo do pomenutog zaključka. Ovaj argument se odbija.

555. Krajišnik iznosi niz argumenata u vezi s opštinskim predsjedništvima. On prvo navodi da je Plavšićeva greškom potpisala Uputstvo o radu opštinskih predsjedništava od 24. maja 1992. godine, budući da je Odluka o formiranju opštinskih predsjedništava donešena tek 31. maja 1992.¹³⁸³ Ta Odluka, tvrdi Krajišnik, nije sadržala iste odredbe kao i Odluka o formiranju opštinskih povjereništava.¹³⁸⁴ Međutim, on je u svojim tvrdnjama propustio da definiše bilo kakvu grešku Pretresnog vijeća, te se one odbijaju. Krajišnik, nadalje, navodi da je Odluka o formiranju opštinskih predsjedništava poništena prije nego što je ijedno predsjedništvo, zapravo, moglo biti formirano,¹³⁸⁵ i da je, s obzirom na to da je ta Odluka stavljena van snage samo deset dana nakon

¹³⁷⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 346 (stavka 1).

¹³⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 272.

¹³⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 276.

¹³⁸⁰ Dokazni predmet P529, separator 112.

¹³⁸¹ Dokazni predmet P65, separator 143.

¹³⁸² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 346 (stavka 2), 351, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 277. V. takode Krajišnikova replika, par. 75, 135.

¹³⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 347 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 273.

¹³⁸⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 348 (stavka 1).

¹³⁸⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 348 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 274.

što je usvojena, pogrešno reći da su opštinska predsjedništva bila zadužena za koordinaciju i provođenje politike.¹³⁸⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće bilo svjesno činjenice da je Odluka o formiranju ratnih predsjedništava od 31. maja 1992. godine stavljena van snage 10. juna 1992. godine¹³⁸⁷ i uzelo je to u obzir prilikom donošenja svojih zaključaka. U Krajišnikovom daljnjem argumentu da su Odluka o formiranju opštinskih povjereništava i Odluka o formiranju opštinskih predsjedništava sadržale različite odredbe ne definiše se nikakva greška Pretresnog vijeća i taj argument se ne kosi sa zaključcima Pretresnog vijeća iz paragrafa 274 Prvostepene presude. Ovi argumenti se odbijaju.

556. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je uputilo na pismo sekretara SDS-a, Trifka Komada, o provođenju odluke o formiranju ratnih predsjedništava, zato što opštine koje su to pismo primile nisu postupile u skladu s njim i zato što nije bilo predviđeno postavljanje regionalnih povjerenika.¹³⁸⁸ Krajišnikov argument je usmjeren na pogrešno pitanje. U Prvostepenoj presudi se upućuje na dotično pismo samo da bi se pokazalo da su opštinski organi vlasti kojima je ono upućeno bili upoznati s Odlukom od 31. maja 1992. godine.¹³⁸⁹ Tu se ne pominje da li su u skladu s tim pismom preduzete ikakve radnje. Krajišnikov argument, stoga, ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo ikakvu grešku u svojim zaključcima. Kao takav, on se odbija.

557. Krajišnik tvrdi da je g. Đokanović imenovao članove opštinskih povjereništava, što drugi republički povjerenici nisu činili.¹³⁹⁰ Krajišnik nije definisao grešku koju je navodno napravilo Pretresno vijeće. Štaviše, u Prvostepenoj presudi se ne pominje da je Đokanović imenovao članove opštinskih povjereništava, već se samo navodi da je on bio imenovan za republičkog povjerenika.¹³⁹¹ Krajišnikova tvrdnja je, stoga, zasnovana na pogrešnom prikazu navoda iz Prvostepene presude. Ovaj argument se odbija.

558. Krajišnik tvrdi da Plavšićeva nije bila obaviještena o čemu je Krajišnik razgovarao s opštinskim predstavnicima i da, stoga, nije bila u poziciji da izjavi da je Krajišnik zahvaljujući svom položaju mogao da rješava probleme tih predstavnika.¹³⁹² Pretresno vijeće se oslonilo na iskaz svjedokinje Plavšić da bi konstatovalo da se Krajišnik “redovno [...] sastajao sa opštinskim predstavnicima”,¹³⁹³ a ne da bi utvrdilo o čemu se diskutovalo na tim sastancima, kao što sugeriše

¹³⁸⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 347 (stavka 1).

¹³⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 276.

¹³⁸⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 349, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 275.

¹³⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 275.

¹³⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 350, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 276.

¹³⁹¹ Prvostepena presuda, par. 276.

¹³⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 352 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 278.

¹³⁹³ Prvostepena presuda, par. 278.

Krajišnik. Stoga je argument koji je iznio Krajišnik zasnovan na pogrešnom prikazu zaključka Pretresnog vijeća. On se, kao takav, odbija.

559. Krajišnik tvrdi da je osnovni zadatak povjerenika bio da pomognu u uspostavljanju lokalnih organa vlasti i da oni nisu imali obavezu da informišu skupštinu bosanskih Srba.¹³⁹⁴ Njegov prvi argument se ne kosi sa zaključkom Pretresnog vijeća da su povjerenici “pruža[li] pomoć u osnivanju vlada”.¹³⁹⁵ Što se tiče argumenta da povjerenici nisu bili obavezni da informišu skupštinu, Pretresno vijeće je razmotrilo dokazni predmet na koji se Krajišnik poziva u prilog tom svom argumentu i konkretno je uputilo na intervencije od strane g. Maksimovića i g. Mijatovića,¹³⁹⁶ kao što je učinio i Krajišnik. Štaviše, pomenute intervencije ne pokazuju jasno da povjerenici nisu imali obavezu da informišu skupštinu bosanskih Srba. Na kraju, Krajišnik je propustio da se osvrne na dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo u prilog svom zaključku da je “glavna uloga ratnih povjereništava bila [...] da predsjedništvo i skupštinu bosanskih Srba obavještavaju o situaciji na terenu”.¹³⁹⁷ Ove Krajišnikove tvrdnje se odbijaju zbog toga što se ne kose sa zaključcima Pretresnog vijeća, kao i zbog toga što on ne pominje dokaze na koje se oslonilo Pretresno vijeće.¹³⁹⁸

560. Krajišnik potom iznosi niz prigovora na zaključke iz paragrafa 280-281 Prvostepene presude. Ti prigovori se odbijaju iz sljedećih razloga:

- kao prvo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da su krizni štabovi ispunjavali prazninu između povlačenja JNA i formiranja VRS-a, “jer je VRS formirana pre odlaska JNA iz BiH”.¹³⁹⁹ Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da su krizni štabovi popunili prazninu do “osnivanja VRS-a sa efektivnom kontrolom nad oružanim snagama na terenu”.¹⁴⁰⁰ Pretresno vijeće, stoga, nije impliciralo da je VRS osnovan tek nakon što se JNA potpuno povukla iz BiH, što je suprotno onome što, čini se, tvrdi Krajišnik. Ovaj argument se, stoga, odbija;
- kao drugo, Krajišnik tvrdi da nije ispravno reći da je “VRS komandu preuzela sredinom juna 1992.”¹⁴⁰¹ S tim u vezi, on upućuje na dva dokazna predmeta (“Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, april 1993.” (dokazni predmet P529, separator 255) i Zakon o vojsci (dokazni predmet P 64A, separator 806)), pri čemu ne navodi konkretne odlomke iz ovih dokumenata u prilog

¹³⁹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 352 (stavka 1). Premda Krajišnik samo upućuje na Prvostepenu presudu, par. 278 (v. Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 352 (opšti dio)), čini se da se njegov argument da povjerenici nisu imali obavezu da informišu skupštinu bosanskih Srba odnosi na zaključak Pretresnog vijeća iz paragrafa 279 Prvostepene presude da je osnovna uloga ratnih povjereništava bila da predsjedništvo i skupštinu bosanskih Srba obavještavaju o situaciji na terenu.

¹³⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 278.

¹³⁹⁶ V. referencu na dokazni predmet P65, separator 213, str. 106-107, 109-111 u Prvostepenoj presudi, par. 278, fn 616.

¹³⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 279.

¹³⁹⁸ Isto tako, tvrdnja da je “g. Trbojević [...] potvrdio da krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povereništva nisu dostavljali izveštaje Vladi” (Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 353, gdje se osporava Prvostepena presuda, par. 289), odbija se bez razmatranja.

¹³⁹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 354 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 280-281.

¹⁴⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 281 (naglasak dodat).

¹⁴⁰¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 354 (stavka 1).

svojoj tvrdnji. On je takode propustio da razmotri dokaze na koje se oslonilo Pretresno vijeće prilikom donošenja svog zaključka.¹⁴⁰² Ovaj argument se odbija;

- kao treće, Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je konstatovalo da je SDS formirao vojne jedinice “jer g. Karadžić je 27. marta 1992., sedam dana pre početka rata, govorio o neophodnosti da se formiraju jedinice TO i da se naoružan narod stavi pod komandu JNA”.¹⁴⁰³ Međutim, Krajišnik nije uspio da pokaže zbog čega bi ovaj navod bio relevantan i on se odbija;
- kao četvrto, Krajišnik navodi da se Bosanska Krupa, opština koja se graničila s Hrvatskom, u kojoj se vodio rat, “samoinicijativno organizovala”.¹⁴⁰⁴ Krajišnik ni ovdje nije uspio da pokaže zbog čega bi ova njegova izjava bila relevantna, te se ona odbija.

561. Krajišnik tvrdi da je vještak Brown napravio grešku zbog toga što je došao do zaključka da su, po Đerićevom uputstvu, “krizni štabovi [...] bili instrument vojnih i civilnih organa vlasti za ostvarivanje zajedničkog cilja”.¹⁴⁰⁵ Krajišnik je propustio da objasni zbog čega se činjenica da je Đerićevo uputstvo “važilo samo dva dana” kosi s relevantnim zaključkom Pretresnog vijeća, zasnovanim na Brownovom izvještaju da “uputstvo Karadžića od 27. marta i njegovo provođenje u opštinama ARK-a pokazuju da su krizni štabovi i vojska imali zajedničke ciljeve, ali da nisu imali nadležnost jedni nad drugima”.¹⁴⁰⁶ Ovaj argument se odbija.

562. Krajišnik navodi da je VRS zamijenio TO amandmanom na Ustav usvojenim 12. maja 1992. godine.¹⁴⁰⁷ Ova tvrdnja se ne kosi sa paragrafom Prvostepene presude na koji Krajišnik upućuje.¹⁴⁰⁸ Ovaj argument se odbija.

563. Krajišnik tvrdi da se krizni štabovi nisu miješali u komandovanje VRS-om i kao primjer za to navodi slučaj kada jedan krizni štab nije imao mogućnost da izdaje naredbe oružanim snagama.¹⁴⁰⁹ Po mišljenju Žalbenog vijeća, Krajišnik nije uspio da pokaže da je zaključak Pretresnog vijeća da su krizni štabovi takode izdavali naredjenja oružanim snagama pogrešan. Kao prvo, Pretresno vijeće nije konstatovalo da su svi krizni štabovi uvijek bili u mogućnosti da to

¹⁴⁰² V. Prvostepena presuda, par. 281, fn 621.

¹⁴⁰³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 354 (stavka 2).

¹⁴⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 354 (stavka 3).

¹⁴⁰⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 356, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 284.

¹⁴⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 284.

¹⁴⁰⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 357, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 285.

¹⁴⁰⁸ V. Prvostepena presuda, par. 285:

Kao što je ranije rečeno, na sjednici skupštine bosanskih Srba održanoj 27. marta 1992. Karadžić je preporučio da se tamo gdje je to moguće jedinice TO-a koje su osnovali krizni štabovi stave pod komandu JNA. Neke od tih jedinica su se pripojile JNA, dok su se neke druge postojeće snage bosanskih Srba priključile TO-u. Kada se JNA zvanično povukla iz Bosne i Hercegovine, sve te jedinice ušle su u sastav VRS-a.

¹⁴⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 358, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 286-287, i na dokazni predmet P843.

učine. Kao drugo, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokazni predmet na koji se Krajišnik poziva,¹⁴¹⁰ a Krajišnik nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće postupilo nerazumno kada je na osnovu ostalih dokaza na koje se oslonilo došlo do svog zaključka.¹⁴¹¹ Ovaj argument se odbija.

564. Krajišnik tvrdi da je policija bosanskih Srba “bila podređena ministru”, a da su krizni štabovi radili autonomno.¹⁴¹² Zaključci Pretresnog vijeća o vezama između kriznih štabova i policije bosanskih Srba temelje se na brojnim dokazima koji su uvršteni u spis predmeta¹⁴¹³ i na koje se Krajišnik u svom prigovoru ne osvrće. Neargumentovana referenca na iskaz svjedoka Đokanovića, koji je na pitanje da li je, “kada je došao na Pale, imao utisak da su krizni štabovi djelovali nezavisno u odnosu na više organe vlasti”,¹⁴¹⁴ potvrdio da jeste stekao taj utisak, nije dovoljna da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Pored toga, u onom dijelu transkripta na koji se poziva Krajišnik ne stoji da je policija bosanskih Srba “bila podređena ministru”. Ovaj argument se odbija.

(c) Argumenti koji se odnose na Krajišnikovu odgovornost (dio 6 Prvostepene presude)

(i) Navodne greške u zaključcima o Krajišnikovoj podršci oružanim snagama (odjeljak 6.10)

565. Pretresno vijeće je u paragrafu 975 Prvostepene presude konstatovalo da je Krajišnik “aktivno nadzirao [operacije oružanih snaga bosanskih Srba 1992. godine] kao član rukovodstva” i da je skupština bosanskih Srba “bila forum gdje se formulisala i koordinirala vojna strategija”. Krajišnik osporava ove zaključke i tvrdi da su oni u suprotnosti s izvedenim dokazima.¹⁴¹⁵ On, kao prvo, tvrdi da nije izdavao naredjenja oružanim snagama bosanskih Srba¹⁴¹⁶ i da je u Ustavu i Zakonu o vojsci bilo jasno definisano ko je komandovao oružanim snagama.¹⁴¹⁷ Krajišnik je propustio da potkrijepi svoju prvu tvrdnju, te se ona odbija. Što se tiče argumenta u vezi s Ustavom i Zakonom o vojsci, čak i kad bi se činilo da Krajišnikovo neodređeno pozivanje na tekst tih dokumenata¹⁴¹⁸ i na svjedočenje Radovana Karadžića¹⁴¹⁹ upućuje na to da on, s pravne tačke gledišta, nije posjedovao ovlasti da izdaje naredjenja oružanim snagama, Krajišnik je propustio da se

¹⁴¹⁰ Dokazni predmet P843, na koji se poziva u Prvostepenoj presudi, fn 650.

¹⁴¹¹ V. Prvostepena presuda, fn 640-650.

¹⁴¹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 359, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 288. Krajišnikova replika, par. 42, 69, 78.

¹⁴¹³ V. Prvostepena presuda, par. 288.

¹⁴¹⁴ Iskaz svjedoka Đokanovića, T. 10699.

¹⁴¹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 116-129, gdje se osporavaju zaključci iz paragrafa 975-993 Prvostepene presude. V. takođe Krajišnikova replika, par. 121.

¹⁴¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 118 (opšti dio), 421; TŽ. 183-184.

¹⁴¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 117 (stavka 1). V. takođe Krajišnikov dopunski podnesak, par. 92, gdje se upućuje na TŽ. 605.

¹⁴¹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 147, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 806; dokazni predmet P64.A, separator 598.

očituje o zaključku Pretresnog vijeća da, “bez obzira na to da li je imalo pravo ili ne, Predsjedništvo jeste izdavalo naredenja”.¹⁴²⁰ U ovom argumentu se, dakle, zanemaruju ostali relevantni zaključci o činjenicama do kojih je došlo Pretresno vijeće, tako da je on nerazrađen. Kao takav, on se odbija.

566. Krajišnik osporava analizu Mladićevog govora od 12. maja 1992. godine pred skupštinom bosanskih Srba koju je izvršilo Pretresno vijeće,¹⁴²¹ navodeći argument da to “nije [bio] poziv na etničko čišćenje nego obraćanje jednog generala koji se reklamirao”.¹⁴²² Krajišnik dalje tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da je Mladić u govoru od 12. maja 1992. govorio o tajnim informacijama i planovima političkog rukovodstva, budući da do tog dana nije učestvovao u politici bosanskih Srba i nije mogao znati kakvu je politiku vodila skupština.¹⁴²³ U prvoj od ovih tvrdnji nije definisana nikakva greška od strane Pretresnog vijeća. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije okvalifikovalo Mladićev govor kao “poziv na etničko čišćenje”, nego je samo navelo njegove riječi da, prema njegovoj viziji,

mi ne možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi a ostali da odu. [...], to neće, ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti svijetu. To je, ljudi, genocid

pa je, stoga, izložio ono što je Pretresno vijeće nazvalo alternativnim načinom “da se kontroverzni vojni ciljevi ostvare tiho, cinično i nemilosrdno, a da se pritom ostane ispod dometa radara pažnje međunarodne javnosti”.¹⁴²⁴ Čini se da je ovaj Krajišnikov argument zasnovan na pogrešnom prikazu zaključaka Pretresnog vijeća. Stoga se odbija. Što se tiče druge navodne greške Pretresnog vijeća, taj navod nije potkrijepljen, te se, stoga, odbija.

567. Krajišnik osporava zaključak Pretresnog vijeća da je nakon Mladićevog govora od 12. maja 1992. godine cinično predložio da se donese odluka o jednostranoj obustavi vatre.¹⁴²⁵ U prilog tome Krajišnik se poziva na materijal, od kojeg jedan dio nije uvršten u spis predmeta, koji navodno pokazuje da je jednostrana obustava vatre bio iskren čin.¹⁴²⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Krajišnik, nadovezujući se na “Mladićevo poimanje 'diplomacije', održao govor u prilog jednostranom proglašenju obustave vatre, čija prava svrha bi bila da bosanski Srbi dobiju na vremenu, što bi im omogućilo da reorganizuju svoje oružane snage, kao i da steknu izvjesno povjerenje na međunarodnom nivou”.¹⁴²⁷ Pretresno vijeće je ovaj zaključak zasnovalo na

¹⁴¹⁹ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 92, gdje se upućuje na TŽ. 605.

¹⁴²⁰ Prvostepena presuda, par. 961.

¹⁴²¹ V. Prvostepena presuda, par. 975.

¹⁴²² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 118 (stavka 1). V. takode Krajišnikova replika, par. 33.

¹⁴²³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 119.

¹⁴²⁴ V. Prvostepena presuda, par. 975.

¹⁴²⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 120. V. takode Krajišnikova replika, par. 33, 127.

¹⁴²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 120 (stavke 1-4).

¹⁴²⁷ Prvostepena presuda, par. 977.

Krajišnikovoj reakciji na govor koji je Mladić održao na sjednici skupštine od 12. maja 1992. godine¹⁴²⁸ i na dijelovima iskaza koji je Krajišnik dao.¹⁴²⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da ono što je Krajišnik rekao na skupštini jeste sadržalo izvjesnu dozu cinizma, kada je izjavio da, s jedne strane, “[j]ednostrana objava prekida vatre, to je politički sasvim dobro da Skupština Srpskog naroda donese, da kaže mi evo imamo dobru volju, pokazujemo cijelom svijetu”,¹⁴³⁰ a s druge strane, da je

očito da ne smijemo nikako više vjerovati da se mi danas nešto igramo rata. Mi smo u ratu i ovo će se samo sa Muslimanima i Hrvatima moći riješiti u Bosni i Hercegovini s ratom. A politika će biti instrument da to privedemo kraju.¹⁴³¹

S obzirom na to, Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije postupilo nerazumno kada je došlo do dotičnog zaključka. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće trebalo da uzme u obzir druge dokaze koji dokazuju da je poziv na obustavu vatre bio iskren.¹⁴³² Žalbeno vijeće konstatuje da dokazi na koje se poziva Krajišnik pokazuju da su vlasti bosanskih Srba imale namjeru da poštuju petodnevnu obustavu vatre, ali da ne pokazuju da je Pretresno vijeće postupilo nerazumno kada je konstatovalo da je prava svrha objavljivanja jednostrane obustave vatre bila da bosanski Srbi dobiju na vremenu kako bi izvršili reorganizaciju svojih oružanih snaga, kao i da bi stekli izvjesno povjerenje na međunarodnom planu. Ovaj argument se, stoga, odbija.

568. Krajišnik navodi da je na sjednici skupštine održanoj 12. maja 1992. sumirao političku platformu za rješavanje krize u Bosni i Hercegovini i da nije govorio o “teritorijalnom proširenju”¹⁴³³ niti se zalagao za nasilje.¹⁴³⁴ Ovi navodi se odbijaju jer predstavljaju neregumentovane tvrdnje da je Pretresno vijeće propustilo da protumači dokaze na jedan određen način. Krajišnik takode tvrdi da zapisnik sa sjednice skupštine održane 12. maja 1992. pokazuje da su se poslanici opredijelili za političko rješenje i da su bili protiv vojnog rješenja krize.¹⁴³⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da je Krajišnik propustio da definiše bilo kakvu grešku i da nije ukazao ni na jedan konkretan zaključak Pretresnog vijeća. Kao drugo, referenca na zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba¹⁴³⁶ je neodređena jer je Krajišnik propustio da naznači konkretan broj stranice zapisnika kako bi potkrijepio svoj navod. Ovaj argument se odbija.

¹⁴²⁸ Dokazni predmet P65, separator 127, str. 49-51.

¹⁴²⁹ Krajišnikov iskaz, T. 25430-25436.

¹⁴³⁰ Dokazni predmet P65, separator 127, str. 49.

¹⁴³¹ Dokazni predmet P65, separator 127, str. 50-51.

¹⁴³² Dokazni predmet P64A, separator 369, a posebno prva tačka Karadžićeve platforme od 22. aprila 1992. za rješenje krize u BiH, u kojoj se poziva na bezuslovnu obustavu vatre; dokazni predmet P64A, separator 221, transkript telefonskog razgovora između gde Plavšić i Miće Stanišića od 15. maja 1992., gdje ona pominje “on[u] naš[u] odluk[u] u ovome... u Banja Luci da bude pet dana prekid vatre” i; dokazni predmet P529, separator 221, transkript razgovora između Mladića i Unkovića od 13. maja 1992., gdje Mladić kaže da se “mora [...] ovo petodnevno primirje poštovati”.

¹⁴³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 121.

¹⁴³⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 394.

¹⁴³⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 139.

¹⁴³⁶ Dokazni predmet P65, separator 127.

569. Krajišnik potom iznosi niz prigovora na zaključke Pretresnog vijeća koji se odnose na vezu između rukovodstva bosanskih Srba i paravojnih grupa.¹⁴³⁷ Krajišnik prvo iznosi argument da izvještaj od 28. jula 1992. o paravojnim snagama nije bio upućen njemu, nego samo predsjedniku Predsjedništva bosanskih Srba i predsjedniku vlade.¹⁴³⁸ Ovaj argument se odbija jer je Krajišnik propustio da navede zaključke koje osporava i da definiše kakvu je grešku napravilo Pretresno vijeće.¹⁴³⁹ Krajišnik dodaje da se, čak i u slučaju da Glavni štab VRS-a nije bio u mogućnosti da provede naredbu o ukidanju paravojnih formacija, ne bi trebalo zaključiti da je rukovodstvo bosanskih Srba tolerisalo paravojne grupe.¹⁴⁴⁰ Pretresno vijeće je konstatovalo da je “[r]ukovodstvo bosanskih Srba bilo [...] neodlučno kada je riječ o odnosu prema paravojnim grupama”.¹⁴⁴¹ Dokazi na koje se poziva Krajišnik u prilog svom navodu i koji ukazuju na to da je rukovodstvo bosanskih Srba povremeno pokušavalo da eliminiše paravojne grupe, ne kose se s ovim zaključkom.¹⁴⁴² Pored toga, Krajišnik je propustio da pokaže da su dotični dokazi nespojivi sa zaključkom Pretresnog vijeća da je rukovodstvo bosanskih Srba, u stvari, povremeno imalo koristi od postupaka paravojnih formacija ili da je, na osnovu dokaza koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir, ovaj zaključak nerazuman.¹⁴⁴³ Krajišnik, stoga, nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Ova tvrdnja se odbija.

570. Kao drugo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo njegove telefonske razgovore od 21. aprila 1992. godine, u kojima se raspitivao o događajima u Sarajevu. Krajišnik navodi da je samo bio zabrinut za svoj rodni grad i da se ne može zaključiti da se informisao o vojnim operacijama.¹⁴⁴⁴ Pored toga, on tvrdi da ti razgovori pokazuju da on nije znao da se šešeljevci nalaze na Grbavici i da nije znao ko je poveo vojnu akciju.¹⁴⁴⁵ Zaključak Pretresnog vijeća u vezi s telefonskim razgovorima od 21. aprila 1992. godine zasnovan je na transkriptima tri takva razgovora.¹⁴⁴⁶ Čini se da Krajišnik u svom argumentu osporava samo jedan od njih.¹⁴⁴⁷ On samo nudi svoje tumačenje dotičnih dokaza, ali ne objašnjava zbog čega su pogrešni zaključci do kojih je Pretresno vijeće došlo na osnovu dotičnog, kao i dva dodatna razgovora. Nadalje, relevantni dio iskaza svjedoka Prstojevića, na koji se Krajišnik poziva kao na razlog iz kojeg se zanimao za

¹⁴³⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 122-128.

¹⁴³⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 122.

¹⁴³⁹ Žalbeno vijeće ima u vidu da je dotični izvještaj (dokazni predmet P529, separator 463) naveden u prilog zaključku da je “rukovodstvo bosanskih Srba, od jula 1992. nadalje, kada je većina teritorija već bila osvojena, generalno smatralo da paravojne jedinice predstavljaju smetnju” (Prvostepena presuda, par. 979). Ukoliko Krajišnik nastoji da ospori ovaj zaključak, njegovi argumenti ne pokazuju nikakvu grešku od strane Pretresnog vijeća.

¹⁴⁴⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 122.

¹⁴⁴¹ Prvostepena presuda, par. 979.

¹⁴⁴² V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 979.

¹⁴⁴³ Prvostepena presuda, par. 980-986.

¹⁴⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 123 (opšti dio), 135, 393 (stavka 4).

¹⁴⁴⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 123 (stavka 1). V. takode *ibid.*, par. 393 (stavka 5).

¹⁴⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 982, fn 1964-1965.

¹⁴⁴⁷ V. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 157, gdje upućuje na dokazni predmet P64, separator 30A.

situaciju u Sarajevu, nije dovoljan da bi se obesnažili ovi zaključci, budući da dotični svjedok nije zauzeo nikakav stav u vezi s Krajišnikovim znanjem o vojnim operacijama.¹⁴⁴⁸ Krajišnikovi argumenti se odbijaju.

571. Kao treće, Krajišnik osporava zaključke Pretresnog vijeća u vezi s njegovim znanjem o aktivnostima Arkanove paravojne grupe i njegovoj podršci tim aktivnostima.¹⁴⁴⁹ Čini se da Krajišnik, konkretnije, osporava zaključak Pretresnog vijeća¹⁴⁵⁰ da je u aprilu ili maju 1992. godine, zajedno sa Karadžićem, Stanišićem i Arkanom, prisustvovao jednom sastanku u vili “Bosanka” na kojem je izvršena dodjela zadataka, a Arkanu date odriježene ruke radi sve što nije konkretno zabranjeno.¹⁴⁵¹ Krajišnik iznosi argument da Pretresno vijeće nije moglo izvući ovaj zaključak iz iskaza svjedoka Davidovića, budući da taj svjedok nije svjedočio o Krajišnikovoj umiješanosti u planiranje Arkanovih ratnih operacija, nego je samo izjavio da je on (Krajišnik) ušao “s nekim čovekom” dok su “oni” sedeli u vili “Bosanka”.¹⁴⁵² Krajišnik dalje navodi da se do 1995. godine nije nikad sreo s Arkanom i da ga je i tad upoznao sasvim slučajno.¹⁴⁵³ Krajišnik, na kraju, navodi više navodnih “lažnih tvrdnji” koje je iznio svjedok Davidović.¹⁴⁵⁴ To što se Krajišnik oslanja samo na jednu jedinu stranicu transkripta¹⁴⁵⁵ kako bi potkrijepio svoj navod da Pretresno vijeće nije moglo doći do zaključka do kojeg je došlo, nije dovoljno. Pretresno vijeće je svoj zaključak potkrijepilo drugim relevantnim dijelovima iskaza svjedoka Davidovića, koje je Krajišnik propustio da pomene.¹⁴⁵⁶ Pored toga, Krajišnik je propustio da potkrijepi svoj argument da se s Arkanom upoznao tek 1995. godine, pa se taj argument odbija. Što se tiče njegovih primjedbi u pogledu vjerodostojnosti svjedoka Davidovića, one se odbacuju iz sljedećih razloga:

- Krajišnik prvo iznosi argument da iskaz ovog svjedoka obiluje informacijama “iz druge ruke” u cilju veličanja uloge tog svjedoka u borbi protiv kriminala.¹⁴⁵⁷ Jedini primjer koji u tom smislu navodi Krajišnik jeste dokaz u kojem stoji sljedeće: “Zadužen je Mićo Stanišić [...] da odmah otputuje u Bijeljino i razriješi pitanje rada Centra bezbjednosti SAO Semberija”.¹⁴⁵⁸ Budući da je Krajišnik propustio da ovom dokazu suprotstavi bilo koji dio iskaza ovog svjedoka, a kamoli da objasni na koji način to utiče na vjerodostojnost svjedoka Davidovića, Žalbeno vijeće odbija njegov argument;

¹⁴⁴⁸ Iskaz svjedoka Prstojevića, T. 14568-14573, 14584.

¹⁴⁴⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124.

¹⁴⁵⁰ Krajišnik je propustio da naznači relevantni paragraf Prvostepene presude. Relevantni zaključak Pretresnog vijeća se, zapravo, nalazi u paragrafu 983 Prvostepene presude, gdje se upućuje na razne dijelove iskaza svjedoka Davidovića: T. 14255-14257, 14354-14355, 14362-14363, 15281.

¹⁴⁵¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (opšti dio).

¹⁴⁵² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (opšti dio), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Davidovića, T. 15281.

¹⁴⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavka 1); TŽ. 184.

¹⁴⁵⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavke 2-9). V. takođe Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 125, 366, 398, 400; Krajišnikova replika, par. 136.

¹⁴⁵⁵ V. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 159.

¹⁴⁵⁶ Iskaz svjedoka Davidovića, T. 14255-14257, 14354-14355, 14362-14363.

¹⁴⁵⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 400, gdje se upućuje na dokazni predmet P583, separator 26.

¹⁴⁵⁸ Dokazni predmet P583, separator 26, str. 6.

- kao drugo, Krajišnik upućuje na više navodnih lažnih tvrdnji koje je ovaj svjedok iznio.¹⁴⁵⁹ Žalbeno vijeće ove njegove tvrdnje odbija zbog toga što nisu potkrijepljene dokazima,¹⁴⁶⁰ što se u njima ne navode konkretne reference,¹⁴⁶¹ što nisu zasnovane na materijalu koji je uvršten u spis predmeta¹⁴⁶² i što u njima nije objašnjena nikakva greška u procjeni koju je izvršilo Pretresno vijeće;¹⁴⁶³
- kao treće, Krajišnik tvrdi sljedeće: “Da je svjedok Davidović lažno svedočio potvrdili su svjedoci koje je on 'prozvao' u svedočenju”.¹⁴⁶⁴ Krajišnik se u ovoj svojoj tvrdnji djelimično oslanja na dokazne predmete D219 i D220, ali budući da je propustio da naznači na koje se dijelove iskaza ovog svjedoka oni odnose, Žalbeno vijeće nije u mogućnosti da razmotri meritum njegovog argumenta. U preostalom dijelu, ova Krajišnikova tvrdnja oslanja se na materijal koji nije uvršten u spis predmeta. Žalbeno vijeće, stoga, odbija njegov argument;
- Krajišnik takođe konkretno osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka Milorada Davidovića prilikom donošenja zaključaka u vezi s tim da je rukovodstvo bosanskih Srba odobravalo prisustvo arkanovaca u Bijeljini i Zvorniku.¹⁴⁶⁵ Krajišnik se poziva na svjedočenje Biljane Plavšić, ali ne pokušava da objasni zbog čega je nerazumno to što se Pretresno vijeće u vezi s tim pitanjem oslonilo na iskaz svjedoka Davidovića.¹⁴⁶⁶ Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

572. Krajišnik, nadalje, navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je on javno hvalio Arkana zbog onoga što je učinio za republiku bosanskih Srba i konkretno tvrdi da je Arkana hvalio samo kao “političara”, a ne kao “ratnika”.¹⁴⁶⁷ Krajišnikovo puko pozivanje na vlastiti iskaz,¹⁴⁶⁸ koji je Pretresno vijeće takođe uzelo u obzir zajedno s drugim dokazima,¹⁴⁶⁹ nije dovoljno da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Ovaj argument se odbija.

573. Kao četvrto, Krajišnik i u vezi sa šešeljevcima i u vezi s arkanovcima iznosi argument da nije znao ništa o njihovim “grehovima”, da su oni bili pristalice Srpske radikalne stranke i da je on bio uvjeren da je “njihova uloga vešto plasirana da bi se njima plašila 'druga strana’”.¹⁴⁷⁰

¹⁴⁵⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124, 400.

¹⁴⁶⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavka 9).

¹⁴⁶¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavke 6, 8); *ibid.*, par. 400 (stavke 1, 3).

¹⁴⁶² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavke 4-5); *ibid.*, par. 400 (stavka 3).

¹⁴⁶³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 124 (stavke 3, 7-8); *ibid.*, par. 400 (stavke 2-3).

¹⁴⁶⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 366, gdje se upućuje na dokazne predmete D219 i D220.

¹⁴⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 939.

¹⁴⁶⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 398.

¹⁴⁶⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 126. Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument odnosi na Prvostepenu presudu, par. 985.

¹⁴⁶⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 126, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 25439-25440.

¹⁴⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 985 i fn 1971, gdje se upućuje na dokazni predmet P1021.A; Krajišnikov iskaz, T.25386-25388, 25439-25440.

¹⁴⁷⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 127.

Krajišnikova nepotkrijepljena tvrdnja da nije znao ništa o njihovim grijesima ne pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Ova tvrdnja se odbija.¹⁴⁷¹

574. Na kraju, Krajišnik navodi da su ga o “Vukovima sa Vučjaka” obavijestili stanovnici opštine Prnjavor. Dodaje da je dobio uvjerenja da je to bila elitna jedinica 1. krajiškog korpusa i da su mnogi njeni pripadnici poginuli.¹⁴⁷² Krajišnik ne definiše nikakvu grešku, niti ukazuje na bilo koji konkretan zaključak Pretresnog vijeća. Dio iskaza svjedoka Vasića na koji se Krajišnik poziva ne potkrepljuje njegov argument, zato što se u njemu samo objašnjava ko su bili “Vukovi sa Vučjaka” i zato što je irelevantan za zaključke Pretresnog vijeća iz paragrafa 986 Prvostepene presude u vezi s tim da je Krajišnik znao za aktivnosti te jedinice i da ju je zbog istih pohvalio.¹⁴⁷³ Ovaj argument je, stoga, nepotkrijepljen, pa se odbija.

(ii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikov stil rukovođenja (odjeljak 6.11)

575. Pretresno vijeće je zauzelo stav da su Krajišnik i Radovan Karadžić u stvarnosti “vodili Republiku Srpsku kao svoj lični feud” i da su intervenisali i vršili neposredan uticaj na svim nivoima djelovanja bosanskih Srba, uključujući i vojna dejstva.¹⁴⁷⁴ Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je došlo do ovog zaključka.¹⁴⁷⁵ On prvo tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo da je on imao vlast zahvaljujući bliskosti sa Karadžićem.¹⁴⁷⁶ U prilog tome iznosi više argumenata kako bi se distancirao od Karadžića i SDS-a.¹⁴⁷⁷ Većina Krajišnikovih argumenata su puke tvrdnje, bez ikakvih konkretnih referenci na Prvostepenu presudu ili na materijal koji je uvršten u spis predmeta, koje se, u svakom slučaju, ne kose sa zaključcima Pretresnog vijeća.¹⁴⁷⁸ Činjenica da su dvije od tih tvrdnji¹⁴⁷⁹ potkrijepljene navodima sadržanim u izjavi Radovana Karadžića na osnovu pravila 92ter ne nadoknađuje ovu posljednju manjkavost.¹⁴⁸⁰ Stoga se ovi argumenti odbijaju. Što se tiče ostalih argumenata,¹⁴⁸¹ njihova

¹⁴⁷¹ Žalbeno vijeće takode ima u vidu da je Pretresno vijeće odbacilo Krajišnikovu tvrdnju da “nije znao da su se na strani bosanskih Srba, pored ostalih paravojnih formacija, borili arkanovci ili šešeljevci” (Prvostepena presuda, par. 985).

¹⁴⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 128. Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj argument, izgleda, odnosi na Prvostepenu presudu, par. 986.

¹⁴⁷³ V. iskaz svjedoka Vasića, T. 17426.

¹⁴⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 987.

¹⁴⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 129. V. takode Krajišnikova replika, par. 56.

¹⁴⁷⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 130, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 987-1005. V. takode Krajišnikova replika, par. 56.

¹⁴⁷⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 130 (stavke 1-11). V. takode Krajišnikova replika, par. 17.

¹⁴⁷⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 130 (stavke 1-3, 5-9). V. takode Krajišnikov dopunski podnesak, par. 87

¹⁴⁷⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 130 (stavke 1, 8).

¹⁴⁸⁰ Krajišnikov dopunski podnesak, par. 87, gdje se upućuje na dokazni predmet AD3, str. 9.

¹⁴⁸¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 130 (stavke 4 (“Optuženog su za predsednika SBiH predložili poslanici posle neuspelog izbora na tu funkciju Milana Trbojevića”), 10 (“Optuženog je rat zatekao u kući u Zabrdu”) i 11 (“SNB nije doneo nijednu odluku u ime Predsedništva ili Vladi [sic] RS kako stoji u Presudi”)).

relevantnost nije jasna i oni se ne kose s relevantnim zaključcima Pretresnog vijeća; oni se, stoga, takođe odbijaju.

576. Krajišnik tvrdi da je Karadžić 1996. godine imenovao Aleksu Buhu kao svog nasljednika u SDS-u, a Plavšićevu kao svog nasljednika na položaju predsjednika Republike, što pokazuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo da je on bio drugi po rangu u Republici Srpskoj i blizak sa Karadžićem.¹⁴⁸² Čini se da Krajišnik takođe osporava vjerodostojnost Plavšićeve u sudnici, budući da tvrdi da je nastojala da mu se osveti.¹⁴⁸³ Žalbeno vijeće primjećuje da je prvi argument zasnovan na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta. U svakom slučaju, čak i ako je Karadžić 1996. godine imenovao Buhu i Plavšićevu kao svoje nasljednike, to ne pokazuje da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da dođe do zaključka da je Krajišnik 1992. godine bio drugi po rangu i blizak sa Karadžićem. Ovaj argument se, stoga, odbija. Što se tiče Krajišnikovog osporavanja vjerodostojnosti Plavšićeve kao svjedoka, Pretresno vijeće je bilo svjesno činjenice da su ona i Krajišnik u lošim odnosima.¹⁴⁸⁴ Pretresno vijeće je, usprkos tome, na njenom iskazu zasnovalo više zaključaka, što je bilo u skladu s njegovim diskrecionim ovlastima. Krajišnik nije uspio da pokaže da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi prihvatio svjedočenje Plavšićeve u vezi s ovim pitanjem.

577. Pretresno vijeće je u paragrafu 992 Prvostepene presude konstatovalo da je približno 17. aprila 1992. godine na Ilidži održan sastanak članova vlade Bosne i Hercegovine i lokalnih vlasti, na kojem se diskutovalo “o bezbjednosnim i vojnim pitanjima koja su se ticala te opštine”. Krajišnik navodi da se diskusija odnosila na sjedište vlade i bezbjednosna pitanja koja su se nametnula zbog izbijanja rata, a ne na vojna pitanja.¹⁴⁸⁵ Zaključak Pretresnog vijeća zasnovan je na iskazu svjedoka Prstojevića.¹⁴⁸⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da je svjedok Prstojević praktično posvjedočio da se na sastanku održanom 17. aprila 1992. godine raspravljalo o pitanju odbrane Ilidže.¹⁴⁸⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da se činjenica da je svjedok Prstojević ranije rekao Pretresnom vijeću da se *generalno* na takvim sastancima “nije razgovaralo ni planiralo o vojnim operacijama [...] i vojnim dejstvom”¹⁴⁸⁸ ne kosi s njegovim iskazom u vezi s onim o čemu se diskutovalo na sastanku od 17. aprila 1992. godine. Krajišnik, stoga, nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo grešku u svom zaključku i ovaj argument se odbija.

¹⁴⁸² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 132, 208. V. takođe Krajišnikova replika, par. 43, 56.

¹⁴⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 133.

¹⁴⁸⁴ V. iskaz svjedokinje Plavšić, T. 26782-26783.

¹⁴⁸⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 136, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Prstojevića, T. 14568-14573.

¹⁴⁸⁶ Prvostepena presuda, fn 1981, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Prstojevića, T. 14663-14664, 14819-14821.

¹⁴⁸⁷ Iskaz svjedoka Prstojevića, T. 14663-14664, 14820.

¹⁴⁸⁸ Iskaz svjedoka Prstojevića, T. 14577.

578. Krajišnik osporava to što je Pretresno vijeće uputilo na izjavu Trifka Radića da bi Ilijaš pao da Krajišnik i Mladić nisu došli. On tvrdi da je Radićeva izjava bila “konfuzna, panična i neistinita”.¹⁴⁸⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik samo ponavlja argument koji je iznio na suđenju, a ne pokazuje nikakvu grešku u Prvostepenoj presudi.¹⁴⁹⁰ Dokaz na koji ukazuje nije relevantan za njegovu tvrdnju.¹⁴⁹¹ Njegov argument se odbija.

579. Osparavajući zaključke iz paragrafa 994-997 Prvostepene presude, Krajišnik prvo navodi da “šest strateških ciljeva” nisu predstavljali tajni zločinački plan, već su bili samo platforma koja je korištena tokom pregovora o Cutileirovom planu.¹⁴⁹² Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije izjavilo da “šest strateških ciljeva” predstavljaju zločinački plan. Pretresno vijeće je, zapravo, konstatovalo da su oni “razvodnjene izjave” i da, ako bi se u njima moglo pronaći ikakvo skriveno podmuklo značenje, onda je to zbog događaja koji su uslijedili.¹⁴⁹³ Pretresno vijeće je, nadalje, konstatovalo da anahrono tumačenje ovih ciljeva ne bi bilo preporučljivo, jer se tako ne bi shvatila njihova poenta, budući da su im “nedostajali sadržaj i upotrebljivost”; umjesto toga, ovi ciljevi su za Pretresno vijeće bili relevantni samo zbog toga što su

predstavljali simbole nove centralne vlasti u vrijeme kada se stari poredak raspao. Stepen u kojem su oni ušli u optičaj među bosanskim Srbima pokazatelj je u kojoj mjeri je ta nova vlast prihvaćena.¹⁴⁹⁴

Krajišnik ne osporava ove zaključke. Njegov argument je zasnovan na pogrešnom prikazu zaključaka Pretresnog vijeća, te se odbija.

580. Krajišnik tvrdi da su Predsjedništvo, skupštinsko rukovodstvo i vlada bosanskih Srba iznijeli poslanicima novi prijedlog, što je potvrđeno u pismu koje je upućeno Evropskoj zajednici.¹⁴⁹⁵ Krajišnik je propustio da jasno definiše grešku od strane Pretresnog vijeća. Pored toga, Pretresno vijeće je dokazni predmet koji Krajišnik pominje u prilog svojoj tvrdnji razmotrilo kada je objasnilo sadržaj “šest strateških ciljeva”.¹⁴⁹⁶ Na kraju, Krajišnikov argument se, čini se, samo izdaleka odnosi na zaključke Pretresnog vijeća u vezi s pomenutim ciljevima, te je, kao takav, irelevantan za osporavanje tih zaključaka. Ovaj argument se, stoga, odbija.

¹⁴⁸⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 137. Žalbeno vijeće konstatuje da se ovaj argument odnosi na Prvostepenu presudu, par. 993.

¹⁴⁹⁰ V. Krajišnikov iskaz, T. 25502-25504.

¹⁴⁹¹ Njegove reference na dokazni predmet P529, separator 195, i na njegovo vlastito svjedočenje (Krajišnik, T. 24478-24481) samo dokazuju da je 28. juna 1992. godine bio u Ilijašu.

¹⁴⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 37. V. takođe Krajišnikova replika, par. 26.

¹⁴⁹³ Prvostepena presuda, par. 995.

¹⁴⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 995.

¹⁴⁹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 38.

¹⁴⁹⁶ V. Prvostepena presuda, fn 1990.

581. Komentarišući zaključke izložene u paragrafima 999 i 1000 Prvostepene presude, Krajišnik iznosi argument da nije bio upoznat s direktivom koju je Mladić 19. novembra 1992. godine izdao Drinskom korpusu i da ne postoje nikakvi dokazi o tome da je on upoznat s takvom vrstom dokumenata.¹⁴⁹⁷ Međutim, Krajišnik je propustio da definiše grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo u vezi s ovim pitanjem, pa se ove tvrdnje odbijaju. Krajišnik takođe tvrdi da direktiva koju je izdao Mladić nije bila rezultat usaglašene politike u kojoj je on učestvovao, te da je u vrijeme kada je ona izdata, on dao dvije javne izjave u kojima se usprotivio etničkom čišćenju.¹⁴⁹⁸ Krajišnik ovu tvrdnju temelji na vlastitom iskazu koji je dao tokom svjedočenja, kao i na iskazu svjedoka Thompsona.¹⁴⁹⁹ Iskaz svjedoka Thompsona da on (svjedok) nije bio iznenađen kada je čuo kako se Krajišnik izjašnjava protiv etničkog čišćenja, mora se čitati u odgovarajućem kontekstu. Svjedok Thompson je dalje posvjedočio da nije vjerovao da Krajišnikova izjava ima ikakvo stvarno značenje, s obzirom na situaciju na terenu.¹⁵⁰⁰ Stoga Krajišnik u svom argumentu nije uspio da pokaže da je u tumačenju iskaza svjedoka Thompsona ili u zaključcima napravljena ikakva greška.

582. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada se oslonilo na izjavu koju je dr Beli dao pred skupštinom bosanskih Srba da bi došlo do zaključka da je Krajišnik “mogao u javnosti da bude pouzdani tumač politike srpskog rukovodstva”.¹⁵⁰¹ Krajišnik samo upućuje na tekst izjave Belog, ali ne objašnjava zbog čega je bilo nerazumno to što se Pretresno vijeće oslonilo na tu izjavu kada je zaključilo da je Krajišnik bio pouzdan direktni prenosilac zamisli rukovodstva bosanskih Srba javnosti bosanskih Srba. Ovaj argument se odbija.

583. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je, na osnovu govora koji je Vojo Kuprešanin održao na sastanku poslanika u julu 1992. godine, konstatovalo da je skupština bosanskih Srba imala nadležnost nad vojnim pitanjima.¹⁵⁰² Krajišnik tvrdi da riječi koje je upotrijebio Kuprešanin, da se “odred[e] krajnj[i] ciljev[i] da bi on mogao to preneti vojnicima”, pokazuju da, suprotno zaključku do kojeg je došlo Pretresno vijeće, skupština na sjednici održanoj 12. maja 1992. godine nije usvojila ciljeve u vezi s uspostavljanjem granica vojnim putem.¹⁵⁰³ Njegovi navodi se odbijaju kao puke tvrdnje da je Pretresno vijeće propustilo da protumači dokaze na jedan određen način.

¹⁴⁹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 140 (opšti dio).

¹⁴⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 140 (stavke 1-2). V. takođe Krajišnikova replika, par. 94, 139.

¹⁴⁹⁹ V. Krajišnikov žalbeni podnesak, fn 189-190, gdje se upućuje na iskaz svjedoka Thompsona, T. 15601-15603 i Krajišnikov iskaz, T. 25607.

¹⁵⁰⁰ Iskaz svjedoka Thompsona, T. 15603.

¹⁵⁰¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 142 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1001.

¹⁵⁰² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 143 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1002.

¹⁵⁰³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 143 (stavka 1).

584. Krajišnik, na osnovu iskaza svjedoka Trbojevića, navodi da skupština tokom cijelog rata nije definisala nikakve vojne ciljeve,¹⁵⁰⁴ te da je govor koji je održao na 17. sjednici pogrešno protumačen jer se nije odnosio na vojne zadatke, nego na predstojeće pregovore u Londonu.¹⁵⁰⁵ Iskaz svjedoka Trbojevića na koji upućuje Krajišnik ne pokazuje da skupština nikad nije donosila odluke o vojnim ciljevima.¹⁵⁰⁶ Što se tiče druge tvrdnje, Krajišnik je propustio da objasni na koji je način Pretresno vijeće pogrešno protumačilo govor koji je održao na 17. sjednici skupštine. Puko upućivanje na tekst tog govora¹⁵⁰⁷ nije dovoljno da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Ovi argumenti se odbijaju.

585. Krajišnik iznosi nekoliko argumenata kako bi osporio sljedeće zaključke iz paragrafa 1004-1005 Prvostepene presude.

Svi Krajišnikovi argumenti, izloženi niže u tekstu, mogu se odbaciti iz sljedećih razloga:

- Krajišnik, kao prvo, tvrdi da nije potvrdio da je prije nego što je zvanično uspostavljena Vrhovna komanda postojala neformalna vrhovna komanda, te da nije bio izvještavan od strane Glavnog štaba VRS-a.¹⁵⁰⁸ Međutim, Krajišnik se poziva samo na dio svog iskaza. To nije dovoljno da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što se oslonilo na drugi dio njegovog iskaza da bi zaključilo da je on prihvatio da je neformalna vrhovna komanda postojala i prije nego što je zvanično osnovana Vrhovna komanda, posebno kad se uzme u obzir Krajišnikovo pismo od 28. maja 1992. godine. Ovaj argument se odbija;¹⁵⁰⁹
- kao drugo, Krajišnik iznosi argument da su predstavnici Glavnog štaba 1992. godine prisustvovali sjednicama Predsjedništva samo četiri puta, i to u junu i avgustu.¹⁵¹⁰ Međutim, Krajišnik je propustio da dovede ovaj argument u vezu sa zaključkom iz paragrafa 1004 ili 1005 i nije definisao grešku koju je navodno napravilo Pretresno vijeće. Ovaj argument se odbija;
- kao treće, Krajišnik tvrdi da je Vrhovna komanda osnovana 20. decembra 1992. godine i da je bila samo konsultativno tijelo.¹⁵¹¹ Međutim, dokumenti na koje se poziva, u stvari, potvrđuju zaključak Pretresnog vijeća da je Vrhovna komanda zvanično osnovana u novembru 1992. godine¹⁵¹² i ne potkrepljuju Krajišnikovu tvrdnju da je Vrhovna komanda bila samo konsultativno tijelo. Ovaj argument se odbija;
- kao četvrto, Krajišnik tvrdi da je dana 28. maja 1992. godine, 16 dana poslije izbora tri člana Vrhovne komande, u svojstvu predsjednika skupštine poslao jedno pismo lordu Carringtonu i drugima.¹⁵¹³ Pretresno vijeće se oslonilo na tekst tog pisma kada je

¹⁵⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 145 (stavka 1).

¹⁵⁰⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 145 (stavka 2).

¹⁵⁰⁶ Iskaz svjedoka Trbojevića, T. 11647-11648.

¹⁵⁰⁷ Dokazni predmet P65, separator 182, str. 48-50.

¹⁵⁰⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 146, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 25613-25614. V. takođe Krajišnikova replika, par. 84.

¹⁵⁰⁹ V. Prvostepena presuda, fn 2005, gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24638-24640.

¹⁵¹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 147.

¹⁵¹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 148. V. takođe Krajišnikova replika, par. 84.

¹⁵¹² V. Prvostepena presuda, par. 1004; dokazni predmet P64A, separator 729; dokazni predmet P64A, separator 728.

¹⁵¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 149 (opšti dio).

zaključilo da je, u stvari, Krajišnik “u to vrijeme bio jedna od najvažnijih ličnosti u vojnoj strukturi bosanskih Srba, a možda je to čak i sam mislio”.¹⁵¹⁴ Puka činjenica da je Krajišnik možda potpisao to pismo u svojstvu predsjednika skupštine nije dovoljna da bi se pokazalo da je Pretresno vijeće napravilo grešku. Ovaj argument se odbija;

- kao peto, Krajišnik iznosi argument da mnogi dokazi pokazuju da on nije bio čak ni neformalno član Vrhovne komande, a da nijedan dokaz ne potvrđuje zaključak Pretresnog vijeća da je bio član tog tijela.¹⁵¹⁵ Međutim, dokazni predmeti koje pominje Krajišnik ne idu u prilog njegovoj tvrdnji.¹⁵¹⁶ Ovaj argument se odbija;
- kao šesto, Krajišnik tvrdi da nije izdavao nikakve naredbe vojsci, policiji niti bilo kojoj drugoj instituciji, i da od vojske i Mladića nije primao nikakve izvještaje.¹⁵¹⁷ U prilog ovoj tvrdnji, Krajišnik navodi svoj vlastiti iskaz, kao i iskaze svjedoka Subotića i Plavšićeve. Krajišnik je ovdje ponovo propustio da naznači zbog čega bi razumni presuditelj o činjenicama dao prednost ovim dokazima, a ne dokazima koje je Pretresno vijeće prihvatilo kada je izvodilo zaključke u pogledu veza između Krajišnika i vojske.¹⁵¹⁸ Pored toga, to što se oslanja na vlastiti iskaz, u stvari, predstavlja ponavljanje argumenta koji je već iznio na suđenju. On je propustio da potkrijepi svoju tvrdnju da nikad nije izdavao naredbe vojsci ili policiji. Krajišnikove tvrdnje se, stoga, mogu odbiti;
- kao sedmo, Krajišnik tvrdi da je svjedok Subotić potvrdio da se od 8. do 12. maja 1992. raspravljalo “samo na sednicama Vlade” i da je on podnosio izvještaje vladi, vrhovnom komandantu i predsjedniku Republike.¹⁵¹⁹ Ova tvrdnja se odbija zato što je irelevantna;
- konačno, Krajišnik tvrdi da nema nikakvih dokaza o tome da su mu upućivani izvještaji iz Glavnog štaba. On konkretno osporava zaključak Pretresnog vijeća da je pokušao da obmane Pretresno vijeće i navede ga na mišljenje da je bio slabi i izolovani birokrata koji se bavio isključivo sporednim administrativnim poslovima, kao što su hrana i odjeća. On tvrdi da se, u skladu s Ustavom, kao predsjednik skupštine nije miješao u nadležnosti drugih.¹⁵²⁰ Krajišnikove tvrdnje su nepotkrijepljene i u njima se zanemaruju zaključci Pretresnog vijeća i dokazi na koje se ono oslonilo.¹⁵²¹ Ovi argumenti se odbijaju.

(iii) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na protok informacija (odjeljak 6.12)

586. Krajišnik iznosi argument da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da ga je na sjednici Predsjedništva održanoj 9. juna 1992. godine Mladić izvijestio o vojnim operacijama, budući da su na toj sjednici samo vršene konsultacije između političkog rukovodstva i predstavnika vojske.¹⁵²² Zapisnik sa sjednice Predsjedništva od 9. juna 1992. godine,

¹⁵¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1004.

¹⁵¹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 149 (stavka 1).

¹⁵¹⁶ Dokazni predmet P64A, separatori 430 i 632.

¹⁵¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 149 (stavke 2-4), 190, 313 (opšti dio), 382 (stavka 1), 421; TŽ. 184.

¹⁵¹⁸ V., na primjer, Prvostepena presuda, fn 434, 437.

¹⁵¹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 149 (stavka 5).

¹⁵²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 150.

¹⁵²¹ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 987-993 (zaključci o Krajišnikovom neposrednom uticaju na svim nivoima djelovanja bosanskih Srba, uključujući vojna dejstva), gdje se upućuje na, pored ostalog, dokazni predmet P67, separator 30, str. 2; T. 25446-25458; dokazni predmet P625.A, str. 2; dokazni predmet P67, separator 29.

¹⁵²² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 382 (opšti dio), 423, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1009-1010.

na koji upućuje Krajišnik, u stvari pokazuje da je Mladić članove Predsjedništva, među kojima je bio i Krajišnik, detaljno informisao o vojnim operacijama.¹⁵²³ Ovaj argument se odbija.

587. Krajišnik navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je Odluku od 12. maja 1992. godine o osnivanju vojske bosanskih Srba pomenulo kao inkriminisanu radnju.¹⁵²⁴ Suprotno ovoj Krajišnikovoj tvrdnji, Pretresno vijeće nije nazvalo Odluku od 12. maja 1992. godine “inkriminisanom radnjom”. Pretresno vijeće je samo, kao primjer za svoj zaključak da se najviše rukovodstvo bosanskih Srba bavilo samo najozbiljnijim poslovima,¹⁵²⁵ navelo dnevni red za sjednicu skupštine, pripremljen na zajedničkoj sjednici SNB-a i vlade, koji je obuhvatao i usvajanje jednog amandmana na Ustav bosanskih Srba koji se odnosio na “popunjavanje” oružanih snaga i odluku da se vojnici JNA uvrste u sastav vojske bosanskih Srba. Pored toga, Krajišnik je propustio da potkrijepi ovaj svoj argument, pa se isti odbija.

588. U prilog svom zaključku da se najviše rukovodstvo bosanskih Srba bavilo samo najozbiljnijim poslovima,¹⁵²⁶ Pretresno vijeće je navelo i sljedeće primjere:

dana 15. maja 1992., Krizni štab opštine Bosanski Šamac uputio je telefaks naslovljen na predsjednika vlade Đerića kojim je tražio avijaciju i oklopno-mehanizovana sredstva za upotrebu u borbenim dejstvima. Pored teksta na tom telefaksu nalazile su se bilješke u rukopisu “Prosledujemo vladi 23.00” i “Veoma hitno! Na ruke Karadžiću i Krajišniku”. (Tog dana, na zajedničkoj sjednici SNB-a i vlade, diskutovalo se o situaciji u Bosanskom Šamcu). I, kao posljednji primjer, na sjednici Predsjedništva održanoj 31. avgusta 1992., kojoj su ponovo prisustvovali Mladić i general Gvero, zabilježeno je sljedeće: “Generali su upoznali Predsjedništvo u detalje o vojno-strategijskim pitanjima, stanju i položaju vojnih jedinica, opremljenosti i drugim pitanjima ... O svim detaljima bilo je govora, a u zapisniku zbog stepena tajnosti ovi podaci se ne navode. Iz iscrpne diskusije usvojeni su određeni zaključci, koji se ovdje ne navode.”¹⁵²⁷

Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je na osnovu telefaks poruke konstatovalo da je on bio obavještavan o vojnoj situaciji i da je mogao donositi odluke u vezi s vojnim pitanjima.¹⁵²⁸ Krajišnik iznosi argument da tog dana nije bio na Palama i da je odluke o angažovanju avijacije donosio Generalštab u Beogradu, a ne neko u RS-u.¹⁵²⁹ On iznosi i argument da sastanak od 14. maja 1992. nije bio zajednička sjednica vlade i SNB-a, nego samo sjednica vlade, i da je to razlog iz kojeg je zapisnik potpisao Đerić, a ne samo Karadžić.¹⁵³⁰ Na kraju, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u fusnoti 2019 Prvostepene presude (u vezi sa sjednicom Predsjedništva održanom 31. avgusta 1992. godine), zbog toga što su vojnici na sjednicu došli bez

¹⁵²³ Dokazni predmet P64A, separator 723.

¹⁵²⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 424, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1011.

¹⁵²⁵ Prvostepena presuda, par. 1010-1011.

¹⁵²⁶ Prvostepena presuda, par. 1010.

¹⁵²⁷ Prvostepena presuda, par. 1011 (fusnote izostavljene).

¹⁵²⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 425 (opšti dio).

¹⁵²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 425 (stavka 1).

¹⁵³⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 425 (stavka 2-3).

najave i uključili se u njen rad.¹⁵³¹ Krajišnikove tvrdnje da je Pretresno vijeće napravilo grešku u svojoj ocjeni te telefaks poruke i da su odluke o angažovanju avijacije donošene u Beogradu nisu potkrijepljene. Njegov argument u vezi sa sastankom od 14. maja 1992. godine nije jasan, s obzirom na to da u zaključcima koje Krajišnik osporava Pretresno vijeće taj sastanak nije pomenulo.¹⁵³² Pored toga, Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Krajišnik tog dana bio na Palama. Na kraju, nije jasno na koji “navod” Krajišnik misli kad pominje fusnotu 2019 Prvostepene presude, budući da ona upućuje na jedan dokument koji sadrži zapisnik sa sjednice Predsjedništva,¹⁵³³ kao i na Krajišnikovo vlastito svjedočenje na suđenju.¹⁵³⁴ Stoga se čini da je Krajišnikovo osporavanje zasnovano na pogrešnom tumačenju dokaza. Shodno tome, Krajišnikovi argumenti se odbijaju.

(iv) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikovo znanje o zatočenju civila i njegovoj podršci tom zatočenju (odjeljak 6.14)

589. Krajišnik tvrdi da je pomilovanje zatvorenika spadalo u nadležnost Predsjedništva. Krajišnik ne navodi koji paragraf Prvostepene presude osporava. Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće pomilovanje zarobljenika od strane Predsjedništva pomenulo u paragrafima 1059-1060 Prvostepene presude. Međutim, Žalbeno vijeće ne vidi nikakvu nedosljednost između Krajišnikovog prvog argumenta i Prvostepene presude. Što se tiče Krajišnikove dodatne tvrdnje da izvještaj 1. krajiškog korpusa pokazuje da situacija u logoru Manjača nije tačno prikazana, ona nije razrađena.¹⁵³⁵ Ovi prigovori se odbijaju.

(v) Navodne greške u zaključcima koji se odnose na Krajišnikovu odgovornost (odjeljak 6.17)

590. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je zaključilo da je on bio u bliskim odnosima sa gđom Plavšić, g. Mandićem i g. Stanišićem.¹⁵³⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije konstatovalo da je Krajišnik bio u bliskim odnosima sa Plavšićevom, nego je, zapravo, izjavilo da su, “[p]rema izjavi Biljane Plavšić, Momčilo Mandić [...] i Mićo Stanišić [...] bili u vrlo bliskim odnosima s optuženim”.¹⁵³⁷ Krajišnik je propustio da navede bilo kakve dokaze u prilog svom argumentu po pitanju svog odnosa sa Mandićem i Stanišićem. Ovaj prigovor se odbija.

¹⁵³¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 425 (stavka 4).

¹⁵³² V. Prvostepena presuda, par. 1011.

¹⁵³³ Dokazni predmet P65, separator 194.

¹⁵³⁴ Krajišnikov iskaz, T. 25617-25618.

¹⁵³⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 180, 312 (stavka 13).

¹⁵³⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 204, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1085.

¹⁵³⁷ Prvostepena presuda, par. 1085.

591. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što je konstatovalo da je MUP bosanskih Srba osnovan odlukom skupštine od 27. marta 1992. godine.¹⁵³⁸ Pretresno vijeće je u svojim početnim zaključcima u vezi s MUP-om ispravno navelo da je Zakon o unutrašnjim poslovima, kojim je osnovan MUP, usvojen 28. februara 1992. godine.¹⁵³⁹ Kasniji navod da je MUP osnovan 27. marta 1992. godine¹⁵⁴⁰ stoga predstavlja grešku Pretresnog vijeća. Međutim, Krajišnik je propustio da pokaže da je ova greška imala ikakvog uticaja na presudu. Žalbeno vijeće konstatuje da takvog uticaja nije bilo i ovaj argument se, stoga, odbija.

(d) Ostali argumenti koji se odbijaju bez razmatranja

592. Ostale tvrdnje koje se odbijaju bez razmatranja, bilo zbog toga što u njima nije definisan zaključak koji se osporava, bilo zbog toga što su pogrešno prikazani zaključci o činjenicama:

- “Iz telegrama Karadžića opštini Sokolac i odgovora, ne može se izvesti zaključak da su krizni štabovi izveštavali centralno rukovodstvo”;¹⁵⁴¹
- Krajišnikova tvrdnja da je Pretresno vijeće konstatovalo da se o “šest strateških ciljeva” diskutovalo u “Analizi borbene gotovosti”.¹⁵⁴²

593. Ostale tvrdnje koje se odbijaju bez razmatranja zbog toga što predstavljaju nepotkrijepljene ili nerazradene navode ili zbog toga o u njima nije definisana navodna greška Pretresnog vijeća:

- “Optuženi se nije bavio stranačkim poslovima”;¹⁵⁴³
- “Optuženi je bio prisutan na sastanku 15.4.1992. posle kog se vratio u Zabrđe i nije bio upoznat sa odlukom o povlačenju kadrova iz vlasti BiH”;¹⁵⁴⁴
- “Svi sastanci za koje postoje zapisnici su održani u stanju neposredne ratne opasnosti, a ne ratnog stanja, i ne mogu se smatrati sednicama Predsedništva”;¹⁵⁴⁵
- Tvrdnja da se Karadžić o vojnim pitanjima konsultovao s Plavšićevom i Koljevićem;¹⁵⁴⁶
- “Optuženi je objektivno svedočio o ulozi koju je imao u periodu za koje mu se sudi”;¹⁵⁴⁷

¹⁵³⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 3), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121, 1123.

¹⁵³⁹ Prvostepena presuda, par. 118, 225.

¹⁵⁴⁰ V. Prvostepena presuda, par. 1121.

¹⁵⁴¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 344 (stavka 3). Krajišnik nije naveo koji zaključak osporava.

¹⁵⁴² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 39. Pretresno vijeće nije došlo do takvog zaključka: v. Prvostepena presuda, par. 997.

¹⁵⁴³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 244, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 26. V. takođe Krajišnikov dopunski podnesak, par. 87, gdje Krajišnik upućuje na izjavu Radovana Karadžića na osnovu pravila 92ter u prilog svom argumentu. Međutim, Krajišnik je propustio da definiše navodnu grešku, a u osporenom paragrafu Prvostepene presude ne pominje se Krajišnikovo učešće u stranačkim poslovima.

¹⁵⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 299 (stavka 1, fusnote izostavljene).

¹⁵⁴⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 307, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 178.

¹⁵⁴⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 309 (stavka 1), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Subotića, T. 26459. V. takođe Krajišnikova replika, par. 17.

¹⁵⁴⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 312 (stavka 1), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 205.

- Tvrdnja u vezi s naredbom generala Talića koja se odnosila na sjednicu Predsjedništva od 29. maja 1992. godine;¹⁵⁴⁸
- “Pitanje vojnog pravosuđa razmatrano je na konsultativnom sastanku 24.7.1992. jer je predlog o osnivanju sedišta vojnih sudova trebao biti na sednici Skupštine koja se održavala istog dana”;¹⁵⁴⁹
- “Do povećanja broja pripadnika MUP-a RS došlo je zbog učešća MUP-a u ratnim operacijama”;¹⁵⁵⁰
- “Primer opštine Zvornik gde se pominje 'komandni štab JNA opštine Zvornik', kao nepostojeći pojam može se dovesti u vezu sa 'Varijantom A i B' jer takvo telo nije bilo predviđeno u ovom dokumentu”;¹⁵⁵¹
- Navod da je zaključak o granicama, koji je usvojen na 17. sjednici skupštine, predstavljao platformu za predstojeće pregovore, a ne vojni zadatak;¹⁵⁵²
- Navod da poslanik M. Mijatović na 40. sjednici skupštine održanoj 11. maja 1994. godine nije predložio da se redefinišu vojni ciljevi, nego da je samo kritikovao plan Kontakt grupe;¹⁵⁵³
- Navod da Krajišnik nije imao ovlasti da provodi istrage ili kažnjava izvršioce počinjenih zločina i da je to razlog iz kojeg to nikad nije ni učinio;¹⁵⁵⁴
- “Pogrešan je zaključak Veća da se Optuženi predstavljao bespomoćnim”;¹⁵⁵⁵
- Navod da je Pretresno vijeće nedosljedno zbog toga što je Krajišnika predstavilo kao inteligentnog, obrazovanog i moćnog čovjeka, a nije objasnilo zašto “nije legalizovao svoju ulogu, nego ilegalno glumio šefa države”;¹⁵⁵⁶
- “Vladu su poslanici zbog (ne)rada već kritikovali na drugoj 'ratnoj sednici' pa nije tačno da je g. Đerić bio sprečavan da vrši svoju funkciju. Poslanici su već na 3. sednici Narodne Skupštine RS zatražili njegovu smenu jer su ocenili da se nije snašao na čelu Vlade”;¹⁵⁵⁷
- “G. Mandić je na sednici Narodne Skupštine RS, objašnjavajući pozadinu njegovog nesporazuma sa Đerićem, izjavio da je g. Đerić težio da se meša u tuđe zanemarujući svoje poslove”;¹⁵⁵⁸

¹⁵⁴⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak (povjerljivo), paragraf koji slijedi nakon paragrafa 313 (koji je u podnesku pogrešno numerisan kao paragraf 368), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, fn 442.

¹⁵⁴⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 326, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 223. Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku napravilo Pretresno vijeće.

¹⁵⁵⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 329, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 241-244. Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku napravilo Pretresno vijeće.

¹⁵⁵¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 355, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 282-283 (fusnota izostavljena).

¹⁵⁵² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 144, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1003. Krajišnik nije naveo konkretan dio zapisnika sa 17. sjednice skupštine (dokazni predmet P65, separator 182) koji bi potkrijepio njegovu tvrdnju.

¹⁵⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 145 (opšti dio). Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku navodno napravilo Pretresno vijeće.

¹⁵⁵⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 194, 217, kao i fn 290. V. takođe Krajišnikova replika, par. 88-89, 92. Krajišnik je propustio da potkrijepi svoj argument.

¹⁵⁵⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 206 (opšti dio).

¹⁵⁵⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 207.

¹⁵⁵⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 209. Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku navodno napravilo Pretresno vijeće.

- “Optuženi je kao poslanik prisustvovao zajedničkim sednicama Kluba poslanika i GOSDS-a [Glavnog odbora Srpske demokratske stranke] u 1991. i 1992.”;¹⁵⁵⁹
- “General Subotić je potvrdio da se pre formiranja Vrhovne komande g. Karadžić, pre svih konsultovao sa članovima Predsedništva, g. Koljevićem i gđom Plavšić”.¹⁵⁶⁰

(e) Zaključak

594. Iz gorenavedenih razloga, odbijaju se Krajišnikovi prigovori na zaključke Pretresnog vijeća koji se odnose na njegov položaj u rukovodstvu bosanskih Srba.

3. Osporavanje zaključaka o Krajišnikovom znanju za počinjena krivična djela

595. Žalbeno vijeće podsjeća da je u svojoj diskusiji o žalbenim osnovama koje je iznio *amicus curiae* već zauzelo stav da nije pokazano ni da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava, niti da bi ijedan razumni presuditelj o činjenicama na temelju datih dokaza nije mogao konstatovati da je Krajišnikova namjera bila jedini razumni zaključak u vezi s prvobitnim krivičnim djelima.¹⁵⁶¹ Shodno tome, Krajišnikovo osporavanje zaključka u vezi sa znanjem za počinjene zločine je bespredmetno.

4. Osporavanje zaključaka o odgovornosti za UZP

596. Krajišnik načelno tvrdi da nije utvrđen nijedan element za njegovu odgovornost na osnovu UZP-a.¹⁵⁶² On se uglavnom ograničava na neargumentovane tvrdnje da su zaključci Pretresnog vijeća pogrešni. Žalbeno vijeće će razmotriti samo razrađene i potkrijepljene argumente. Spisak argumenta koji su odbačeni bez razmatranja dat je na kraju ovog odjeljka.¹⁵⁶³

(a) Učešće u UZP-u

597. Krajišnik poriče da su on i drugi politički i vojni rukovodioci bosanskih Srba učestvovali u UZP-u.¹⁵⁶⁴

¹⁵⁵⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 210. Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku navodno napravilo Pretresno vijeće.

¹⁵⁵⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 243. Krajišnik je propustio da definiše kakvu je grešku navodno napravilo Pretresno vijeće.

¹⁵⁶⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 441 (stavka 4).

¹⁵⁶¹ V.gore, odjeljak III.C.9.

¹⁵⁶² V., na primjer, Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 11-14, 46, 49-52, 61-67, 75, 141, 182, 185, 196-199, 217 (drugi par. s brojem “217”)-218, 227. V. takode Krajišnikova replika, par. 4, 6, peti i šesti argument, 15-16, 96; TŽ. 177-191.

¹⁵⁶³ V. dole, odjeljak IV.D.4(e).

¹⁵⁶⁴ V., na primjer, Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 9-11, 14, 60, 185, 187, 196, 199; Krajišnikova replika, par. 4-5. V. takode Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 85 i 93, gdje Krajišnik tvrdi da Karadžićeva izjava i svjedočenje u skladu s pravilom 92ter potkrepljuju argument da Krajišnik nije bio član UZP-a.

598. Krajišnik najprije tvrdi da se UZP može sastojati od učesnika na rukovodećem nivou samo ako oni kao svoje “instrumente” koriste glavne počiniocce. On tvrdi da to ovdje nije bio slučaj zbog toga što on nikad “nije bilo s kim sklapao dogovore” i što nije bio u dogovoru s glavnim počiniocima zločina.¹⁵⁶⁵ Žalbeno vijeće podsjeća da se optuženi može smatrati odgovornim za krivična djela osoba koje nisu bile učesnici UZP-a kad se dotična krivična djela mogu pripisati učesniku UZP-a koji je – kada je koristio glavnog izvršioca – postupao u skladu sa zajedničkim ciljem;¹⁵⁶⁶ nije potrebno pokazati da je s optuženim postojao sporazum ili da je on postupao u dogovoru s počiniocima koji nisu bili učesnici UZP-a i koji su zločine fizički izvršili.¹⁵⁶⁷ Pitanje da li se fizičkim izvršiocima počinjenih krivičnih djela u ovom predmetu koristio jedan ili više učesnika UZP-a već je razmotreno, pa Žalbeno vijeće upućuje na svoju raniju diskusiju u vezi s tim pitanjem.¹⁵⁶⁸

599. Krajišnik zatim tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo navodeći kako je Arkan uključen u UZP, ali nije definisao konkretnu grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.¹⁵⁶⁹ Pored toga, dokazi na koje on upućuje ne pojašnjavaju i ne potkrepljuju njegovu tvrdnju. Krajišnik citira svjedočenje Biljane Plavšić, u kojem se ona pozvala na svoju izjavu (dokazni predmet C7) i navela da u to vrijeme nije poznavala Arkana.¹⁵⁷⁰ Međutim, Biljana Plavšić u svojoj izjavi tri paragrafa niže opisuje kako je s Arkanom u Bijeljini posjećivala kuće Muslimana.¹⁵⁷¹ Isto tako, dokazni predmet P529, separator 265, predstavlja telefonski razgovor od 13. maja 1992. u kojem Ratko Mladić kaže da su arkanovci bili pod komandom VRS-a.¹⁵⁷² Ovaj argument se odbacuje.

600. Krajišnik tvrdi da je sud u Sarajevu g. Mandića, kao učesnika takozvanog UZP-a, oslobodio optužbe za krivična djela za koja je on (g. Mandić) implicitno proglašen krivim u Prvostepenoj presudi.¹⁵⁷³ Nije jasno na koji se zaključak Pretresnog vijeća ova izjava odnosi, a osim toga, nijedna presuda nekog nacionalnog suda ne obavezuje Pretresno vijeće. Ovaj argument se odbija zbog toga što greška koju je počinilo Pretresno vijeće nije definisana.

601. Krajišnik, nadalje, tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da je on bio učesnik UZP-a, na osnovu njegovog prisustva na “konsultativnim neformalnim sastancima, nazvanim

¹⁵⁶⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 49, 60.

¹⁵⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413, 430. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

¹⁵⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 418.

¹⁵⁶⁸ V.gore, odjeljak III.C.11.

¹⁵⁶⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 185, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1078-1086, 1090, 1095, 1103-1119, kao i na iskaz svjedokinje Biljane Plavšić, T. 26794-26795 i dokazni predmet P529, separator 265. V. takođe Krajišnikova replika, par. 18.

¹⁵⁷⁰ Iskaz svjedokinje Plavšić, T. 26794.

¹⁵⁷¹ Dokazni predmet C7, par. 16.

¹⁵⁷² Dokazni predmet P529, separator 265 (“Unković: Mi ovde imamo nešto arkanovaca. [...] Jesu oni pod našom komandom? Mladić: Sve, sve što nosi pušku, sve pod mojom komandom, ako misli nosit' glavu.”)

¹⁵⁷³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 239; Krajišnikova replika, par. 19.

sednicama Predsedništva, na kojima se nije glasalo niti je donesena i jedna inkriminisana odluka”.¹⁵⁷⁴ On tvrdi da je Pretresno vijeće zanemarilo činjenicu da su na tim sastancima usvojeni Uputstvo o primjeni Ženevskih konvencija, Odluka o povratku izbjeglog stanovništva i drugi slični akti, te dodaje da on nije bio nadležan za njihovo provođenje.¹⁵⁷⁵ S obzirom na to da Pretresno vijeće svoj zaključak da je Krajišnik bio učesnik UZP-a nije zasnovalo samo na njegovom prisustvu na sastancima,¹⁵⁷⁶ Žalbeno vijeće njegov prvi navod odbacuje kao argument kojim se zanemaruju ostali relevantni zaključci Pretresnog vijeća. Nadalje, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće razmotrilo prvi dokument koji je Krajišnik pomenuo, iako je to učinilo u drugom kontekstu.¹⁵⁷⁷ Što se tiče drugog dokumenta, Žalbeno vijeće konstatuje da u njemu piše da će oni koji se nisu vratili ili koji nisu opravdali nemogućnost svog povratka izgubiti državljanstvo Srpske Republike BiH.¹⁵⁷⁸ Međutim, ti ljudi se zbog prisilnog raseljavanja i ubijanja mnogih Hrvata i Muslimana nisu mogli vratiti u to vrijeme. Stoga Krajišnik nije pokazao na koji je način dotičnom odlukom olakšan povratak raseljenih lica. Na kraju, Krajišnikova tvrdnja da on nije bio nadležan za provođenje tih odluka ni na koji način ne pokazuje zašto je to relevantno za njegovu osuđujuću presudu. Shodno tome, Žalbeno vijeće ovaj navod odbija kao irelevantan.

602. Krajišnik, nadalje, tvrdi da on nije bio učesnik UZP-a 1991. ili 1992. godine, navodeći da je “[v]ijeće [...] zaključilo da je general Mladić pristupio UZP 12. 5. 1992. i ostao član zajedno sa ostalim članovima UZP do kraja rata, dok je [optuženi] po Presudi istupio iz UZP decembra 1992. iako i dalje učestvovao na konsultativnim sastancima sa članovima rukovodstva RS kao predsednik NSRS i član pregovaračkog tima”.¹⁵⁷⁹ Žalbeno vijeće ima u vidu da, suprotno Krajišnikovoj tvrdnji, Pretresno vijeće nikad nije zaključilo da je Krajišnik “istupio iz UZP decembra 1992.” Žalbeno vijeće odbija ovaj argument.

603. Krajišnik takode tvrdi da je rukovodstvo bosanskih Srba zbog političkih razlika bilo u sukobu sa Slobodanom Miloševićem.¹⁵⁸⁰ Žalbeno vijeće odbacuje ovaj navod kao nepotkrijepljenu tvrdnju i u kojoj nije definisana greška Pretresnog vijeća.

604. Krajišnik, nadalje, tvrdi da je prije rata javnosti slao optimističke poruke i da je radeći u Skupštini BiH do 5. aprila 1992. pokušao da spriječi rat. Isto tako, u junu 1991. se u jednoj

¹⁵⁷⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 73. V. takode par. 218, 222.

¹⁵⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 74. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije zanemarilo navedene dokumentarne dokaze s tim u vezi; konkretno, zaključeno je da je Odlukom o povratku izbjeglog stanovništva onemogućen povratak Hrvata i Muslimana (Odgovor tužilaštva na Krajišnikovu žalbu, par. 195). Krajišnik u replici osporava tužiočevo tumačenje Odluke o povratku izbjeglog stanovništva (Krajišnikova replika, par. 110).

¹⁵⁷⁶ V., pored ostalog, “Zaključci o odgovornosti optuženog”, Prvostepena presuda, par. 1078 i dalje.

¹⁵⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 957, fn 1899.

¹⁵⁷⁸ Dokazni predmet P529, separator 165.

¹⁵⁷⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 240.

¹⁵⁸⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 186.

televizijskoj emisiji zalagao za mir i političko rješenje u BiH, upravo u vrijeme kad je navodno postao učesnik UZP-a.¹⁵⁸¹ Žalbeno vijeće odbacuje prvi navod kao nepotkrijepljenu tvrdnju. Što se tiče drugog argumenta, Žalbeno vijeće je razmotrilo dokaze na koje Krajišnik upućuje, kao i dokaze o kojima je Pretresno vijeće donijelo osporene zaključke,¹⁵⁸² i nije uvjereno da Karadžićeva izjava stvara razumnu sumnju koja bi Žalbeno vijeće navela da poništi navedeni zaključak.

(b) Zajednički cilj

(i) Argumenti u vezi s preuzimanjem teritorije

605. Pretresno vijeće je zaključilo da su rukovodioci bosanskih Srba htjeli da “na terenu izgrade činjenično stanje koje će ojačati njihovu poziciju u pregovorima”.¹⁵⁸³ Krajišnik tvrdi da je taj zaključak pogrešan s obzirom na to da je u svakom prijedlogu sporazuma srpska strana bila spremna na teritorijalne ustupke.¹⁵⁸⁴ Žalbeno vijeće ovaj navod odbija jer on sadrži prigovor da Pretresno vijeće nije uzelo dokaze u obzir, ali ne i objašnjenje zbog čega su njegovi zaključci neodrživi u smislu preostalih dokaza.¹⁵⁸⁵ Nadalje, Krajišnikov argument počiva na dokumentu koji nije uvršten u spis predmeta stoga se odbija.

606. Što se tiče događaja u Bijeljini, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svom zaključku da su prvi oružani sukobi počeli u Bijeljini i da je sukob u Bijeljini bio početak realizacije plana srpske strane da se protjeraju Muslimani i izazove rat. On tvrdi da je stanovništvo u Bijeljini činilo 59% Srba i 31% Muslimana, pri čemu su Srbi imali apsolutnu vlast u opštini; stoga nije bilo potrebe da Srbi vlast preuzmu silom. Krajišnik, nadalje, tvrdi da su upravo Muslimani izazvali incident koji se pretvorio u oružani sukob, a da su dobrovoljci u BiH dolazili sa sve tri strane. On takode tvrdi da je u Čapljini, Bosanskom Brodu i Kupresu i ranije bilo sukoba u kojima su napadnuti Srbi, i da je dva dana prije sukoba Karadžić u skupštini rekao da bi bosanski Srbi trebali gledati da se mir očuva.¹⁵⁸⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije zaključilo da je do prvih sukoba došlo u Bijeljini, nego da je “Bijeljina [...] bila prva opština u Bosni i Hercegovini koju su 1992. godine zauzeli bosanski Srbi”.¹⁵⁸⁷ Krajišnikove sadašnje, irelevantne tvrdnje ne

¹⁵⁸¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 247, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 43, i dokazni predmet D177A. V. takode Krajišnikova replika, par. 102; Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 87, gdje se upućuje na TŽ. 589, 593.

¹⁵⁸² V. Prvostepena presuda, par. 870 i dalje.

¹⁵⁸³ Prvostepena presuda, par. 998.

¹⁵⁸⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 422, gdje se upućuje na dokazni predmet D114.

¹⁵⁸⁵ Dokazni predmet P1236, str. 1, i Krajišnikov iskaz, T. 25600-25602, na koji se upućuje u Prvostepenoj presudi, par. 998.

¹⁵⁸⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 362, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 297-309. V. takode Krajišnikova replika, par. 28-29, 160.

¹⁵⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 298.

pokazuju grešku u zaključku Pretresnog vijeća da Krajišnikova krivična odgovornost proizlazi iz zločina počinjenih tokom tog napada.¹⁵⁸⁸ Žalbeno vijeće odbija ove navode.

607. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svom tumačenju Karadžićeve izjave iz jula 1994. da bosanski Srbi treba “da se ratosilja[ju] neprijatelja iz kuće, a to je Hrvata i Muslimana”¹⁵⁸⁹ zbog toga što je zanemarilo ključni dio Karadžićeve rečenice: “Mi sasvim sigurno znamo da moramo nešto da damo, to je van svake sumnje.”¹⁵⁹⁰ Žalbeno vijeće odbacuje ovaj navod kao puku tvrdnju da Pretresno vijeće dokaze nije protumačilo na određeni način.

(ii) Počinjeni zločini navodno nisu bili dio zajedničkog cilja

608. Krajišnik osporava paragraf 1096 Prvostepene presude i – bez ikakvog upućivanja na dokaze – tvrdi da su zločini na teritoriji pod kontrolom Srba bili posljedica rata, a ne zločinačkog plana, kao i da su istovjetni zločini počinjeni i na teritorijama pod kontrolom Muslimana i Hrvata.¹⁵⁹¹ Nadalje, on tvrdi da srpska strana nije imala plan za počinjenje zločina i da nisu izvedeni dokazi kojima bi se pokazalo da je on o takvom cilju bio obaviješten.¹⁵⁹² Ti navodi se odbijaju zbog toga što nisu potkrijepljeni. U argumentu vezanom za prethodni navod, Krajišnik osporava zaključak Pretresnog vijeća da je zajednički cilj UZP-a bio trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, nesrpskog stanovništva s velikih područja BiH,¹⁵⁹³ oslanjajući se na dokaze koji navodno pokazuju da je “pomeranje srpskog stanovništva bilo masovnije nego muslimanskog”.¹⁵⁹⁴ Ovaj argument se odbija kao očigledno irelevantan.

609. Krajišnik zatim tvrdi da Brđaninova izjava o “naporima na čišćenju”, koju je 17. jula 1992. dao za *Kozarski Vjesnik* predstavlja individualni stav i ne može se povezati s njim ili sa zvaničnom politikom SDS-a.¹⁵⁹⁵ Žalbeno vijeće ima u vidu da Pretresno vijeće nije zaključilo da bi se Brđaninova izjava mogla povezati s Krajišnikom ili sa zvaničnom politikom SDS-a. Stoga se ova tvrdnja odbacuje zbog toga što je u njoj pogrešno prikazan zaključak Pretresnog vijeća.

610. U paragrafu 1090 Prvostepene presude Pretresno vijeće je uputilo na jednu odluku predstavnika raznih opština kako bi ilustrovalo svoj zaključak da je rukovodstvo bosanskih Srba htjelo da promijeni nacionalni sastav stanovništva na teritoriji pod svojom kontrolom

¹⁵⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 1124. Međutim, V.gore, odjeljak III.C.3.

¹⁵⁸⁹ Dokazni predmet P1201, str. 2, koji se citira u paragrafu 897 i 1116 Prvostepene presude.

¹⁵⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 392, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1116.

¹⁵⁹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 48.

¹⁵⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 217, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 903-909, 874-875, 964, 976, 983, 995, 1000, 1078-1080, 1086-1087, 1096. V. takode TŽ. 186.

¹⁵⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 1089-1090.

¹⁵⁹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 46-47.

¹⁵⁹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 426, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1028. V. takode Krajišnikova replika, par. 140.

protjerivanjem i, posljedično, drastičnim smanjivanjem udjela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u tamošnjem stanovništvu. Krajišnik ističe da je upućivanje na zaključke predstavnika opština od 7. juna 1992. pogrešno s obzirom na to da je svjedok Pašić doveo u pitanje njihovu vjerodostojnost.¹⁵⁹⁶ Međutim, Pašić nije doveo u pitanje vjerodostojnost zapisnika. On je, naprotiv, rekao da ne može da se sjeti da li je prisustvovao tom konkretnom sastanku. Stoga Žalbeno vijeće nije uvjereno da je Pretresno vijeće postupilo nerazumno kada se oslonilo na gorepomenute zaključke. Krajišnik dodaje da je svjedok Pašić takode naveo da srpska strana nije vodila politiku istjerivanja Muslimana silom;¹⁵⁹⁷ ta tvrdnja se odbija kao neargumentovana tvrdnja da je Pretresno vijeće propustilo uzeti u obzir jedan element dokaza.

(iii) Argument da zločini ili nisu bili počinjeni, ili da je o njima provedena istraga

611. Krajišnik tvrdi da su, prema iskazu svjedoka Radojka, Muslimani otišli na svoj zahtjev i da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir njegovo svjedočenje da su muslimanske trupe 1995. iz njegove opštine brutalno istjerale sve Srbe i mnoge od njih ubile. Shodno tome, Pretresno vijeće je navodno napravilo grešku kad je zaključilo da je u Bosanskom Petrovcu došlo do etničkog čišćenja Muslimana.¹⁵⁹⁸ Prvi navod u vezi s Radojkom se odbacuje kao argument kojim se iznosi prigovor zbog propusta Pretresnog vijeća da uzme u obzir jedan dokaz, ali se ne objašnjava zbog čega se taj zaključak ne bi mogao temeljiti na drugim dokazima. Preostali argumenti se odbijaju jer nisu relevantni.

(iv) Izjave navodno nisu bile pokazatelj postojanja zajedničkog cilja

612. Pretresno vijeće je zaključilo da je Krajišnik na sjednici skupštine održanoj 25. jula 1992. ustvrdio da dotad ostvareno preuzimanje vlasti na teritorijama nije dovoljno.¹⁵⁹⁹ Krajišnik tvrdi da je na sjednici skupštine održanoj od 24. do 26. jula 1992. “govorio o platformi za predstojeću sesiju pregovora na kojoj je mapa konstitutivnih jedinica bila najvažnije pitanje, a pošto nisu mogle da se uključe sve želje, [on] je rekao da je jedini cilj srpske strane, da pregovorima dođe do cilja i da srpskoj strani pripadnu oni prostori koji su srpski, a da bi smirio poslanike, rekao [je]da u postojećoj mapi nisu uključeni svi srpski prostori”.¹⁶⁰⁰ Nadalje, Krajišnik upućuje na dodatnu izjavu Radovana Karadžića, koji je rekao da je Krajišnik prije izbivanja rata bio uključen u napore da se postigne

¹⁵⁹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 213, gdje se upućuje na dokazni predmet P192, i na iskaz svjedoka Radomira Pašića, T. 19780-19785. V. takode Krajišnikova replika, par. 31.

¹⁵⁹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 213 (stavka 2), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Radomira Pašića, T. 19777. V. takode Krajišnikova replika, par. 31.

¹⁵⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 378 (stavke 1-2), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Jove Radojka, T. 21174-21264. V. takode Krajišnikova replika, par. 158-159.

¹⁵⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 1003 (gdje se upućuje na P65, separator 182), 1115.

¹⁶⁰⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 390.

političko rješenje, te da nikad nije podsticao, zagovarao ili sugerisao provođenje etničkog čišćenja, premještanje civilnog stanovništva ili ubijanje Muslimana.¹⁶⁰¹ Razmotrivši dokaze na temelju kojih je Pretresno vijeće donijelo svoje zaključke,¹⁶⁰² Žalbena vijeće nije uvjereno da dodatno svjedočenje dovodi do razumne sumnje koja bi Žalbena vijeće navela da poništi osporeni zaključak.

613. U paragrafu 1099 Prvostepene presude Pretresno vijeće je zaključilo da su, “prije nego što je u aprilu 1992. započelo preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba, optuženi i Radovan Karadžić [...] bili svjesni da bi oružani sukob između nacionalnih grupa imao katastrofalne posljedice”, te je, s tim u vezi, citiralo Karadžićevu izjavu sa sjednice Skupštine BiH od 15. oktobra 1991. Krajišnik tvrdi da je “[o]dbrana [...] prezentirala dokaz da je g. Karadžić samo ponovio reči Muhameda Filipovića od 10. 10. 1991. sa iste govornice što je i sam Karadžić objasnio u intervjuu *Politici* od 17. 10. 1991.”¹⁶⁰³ To nije dovoljno da se pokaže da zaključak Pretresnog vijeća naveden u paragrafu 1099 Prvostepene presude nije razuman. Krajišnik takođe tvrdi da je iz onoga što je Karadžić rekao očito da navedeni govor nije predstavljao prijetnju s obzirom na to da je on više puta ponovio reči “ne pretim”; Krajišnik dodaje da u trenutku dok je predsjedavao sjednicom tu izjavu nije smatrao tako alarmantnom, kao što je kasnije prikazana u medijima.¹⁶⁰⁴ Žalbena vijeće ovaj navod odbacuje kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način. Krajišnik, nadalje, tvrdi da je Karadžićeva platforma bila platforma srpske delegacije na razgovorima u Lisabonu od 26. aprila 1992.¹⁶⁰⁵ Žalbena vijeće ovu tvrdnju odbija kao irelevantnu, kao i zbog toga što u njoj nije definisana neka greška Pretresnog vijeća.

614. Krajišnik takođe osporava zaključak iz paragrafa 1076 Prvostepene presude. On kao prvo, tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da je mapa koju je koristio tokom intervjua na jednoj srpskoj televiziji bila iz 1992. godine zbog toga što na mapi prikazanoj za vrijeme intervjua nisu bile prikazane zaštićene zone Srebrenica, Žepa i Goražde, koje su bile pod muslimanskom kontrolom.¹⁶⁰⁶ Pretresno vijeće zaključilo da je mapa bila iz 1992. godine je na osnovu iskaza svjedoka Okuna, a Krajišnik nije pokazao da je taj zaključak nerazuman. Ovaj argument se odbija. Krajišnik, nadalje, tvrdi da mape broj 9 i 10 iz knjige Davida Owena *Balkanska odiseja*, str. 246 i 247, pokazuju da mapa P70 ne predstavlja faktičko stanje čak ni 1993. godine.¹⁶⁰⁷ S obzirom na to da je Pretresno vijeće zaključilo da se mapa odnosi na 1992., irelevantno je da li ona predstavlja faktičko stanje 1993. godine. Stoga se ovaj argument odbija. Krajišnik, nadalje, tvrdi da je tokom svog svjedočenja iznio prigovor na autentičnost video-snimka intervjua, navodeći da je snimak

¹⁶⁰¹ Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 87.

¹⁶⁰² Dokazni predmet P65, separator 182; Krajišnikov iskaz, T. 25671-25672.

¹⁶⁰³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 445.

¹⁶⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 445 (stavka 1).

¹⁶⁰⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 8), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 977-1121(d).

¹⁶⁰⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184, 438 (stavka 1).

sastavljen iz dva nepovezana dijela i da je Pretresno vijeće, zbog dijela intervjua koji nedostaje, donijelo pogrešan zaključak da se radi o vojnom razgraničenju između strana u sukobu u BiH 1992. godine.¹⁶⁰⁸ Žalbena vijeće prvi navod odbija kao puko ponavljanje argumenta koji nije prihvaćen u prvostepenom postupku i kojim se ne pokazuje greška Pretresnog vijeća, a drugi navod kao nepotkrijepljenu tvrdnju.

615. Krajišnik tvrdi da je srpska strana “istorijsk[u] činjenic[u] da je nad Srbima u II svetskom ratu bio izvršen genocid koristila kao taktiku” u pregovorima da ostvari svoj cilj i dobije 64% teritorije BiH, koliko su teritorije u privatnom vlasništvu posjedovali Srbi. On osporava zaključak da je to bio poziv na zauzimanje teritorija jer je Cutileirov plan predviđao formiranje konstitutivnih jedinica na osnovu popisa stanovništva iz 1971., 1981. i 1991. godine.¹⁶⁰⁹ Žalbena vijeće smatra da Krajišnik ne govori o dokazima koji pokazuju da navođenje zvjerstava iz Drugog svjetskog rata nije bilo ograničeno na pregovore¹⁶¹⁰ i da su Karadžić i Koljević to koristili kao odgovor na navode g. Okuna da se tada odvijalo “etničko[...] čišćenj[e]”.¹⁶¹¹ Stoga, Žalbena vijeće odbija Krajišnikov navod kao argument kojim se osporava analiza jednog dokaza od strane Pretresnog vijeća, ali se ne objašnjava zbog čega je zaključak Pretresnog vijeća neodrživ u svjetlu preostalih dokaza.

616. Krajišnik takođe tvrdi da je Pretresno vijeće krivo protumačilo njegovu izjavu o razgraničenju između Hrvata, Srba i Muslimana nakon sastanka u Sokocu 17. maja 1992. godine.¹⁶¹² Ovaj argument se odbacuje kao neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način.

617. Nadalje, u intervjuu koji je dao 26. januara 1992., Krajišnik je navodno dobronamjerno poručio muslimanskoj strani da će, ukoliko na neustavan način dobije međunarodno priznanje, to za Srbe predstavljati nametnuto rješenje u kojem će Srbi BiH doživljavati kao muslimansku državu iz koje bi se mnogi iselili u Srbiju jer ne bi željeli da u BiH od naroda budu svedeni na nacionalnu manjinu.¹⁶¹³ Žalbena vijeće odbija ovaj navod zbog propusta da se definiše navodna greška Pretresnog vijeća.

¹⁶⁰⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 438 (stavka 5).

¹⁶⁰⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 438 (stavke 2-3).

¹⁶⁰⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 85. V. takođe Krajišnikova replika, par. 25.

¹⁶¹⁰ Prvostepena presuda, par. 896. V. takođe *ibid.*, par. 923.

¹⁶¹¹ Prvostepena presuda, par. 1031.

¹⁶¹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 395, 405, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1015, 1121(d).

¹⁶¹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 248, gdje se upućuje na dokazni predmet P404 i na Prvostepenu presudu, par. 46, fn 115.

(v) Krajišnikova podrška promjeni nacionalnog sastava

618. Krajišnik osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na izjave i druge dokaze u vezi s pitanjem promjene nacionalnog sastava. On generalno tvrdi da nije zagovarao promjenu etničke strukture u BiH i da je bio jedan od rijetkih funkcionera koji se javno usprotivio etničkom čišćenju.¹⁶¹⁴ Krajišnik ne upućuje na dokaze koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir pri donošenju zaključka da je on pružao podršku promjeni nacionalnog sastava stanovništva.¹⁶¹⁵ Stoga, on nije pokazao da je zaključak Pretresnog vijeća s tim u vezi nerazuman.

619. Krajišnik takođe tvrdi da promjena nacionalnog sastava nikad nije bila njegov cilj i da tužilaštvo nije izvelo dokaze za tu tvrdnju.¹⁶¹⁶ On tvrdi da je na sjednici Skupštine opštine Vogošća ispričao šalu koju pripadnici srpskog naroda često koriste kad ne mogu da se slože, i da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je on na toj sjednici podržao etničko čišćenje.¹⁶¹⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće u osporenim paragrafima nije iz njegove šale zaključilo da je on na toj sjednici podržao etničko čišćenje. Stoga se njegov argument odbija kao argument u kojem se pogrešno prikazuje činjenični zaključak Pretresnog vijeća.

620. Krajišnik, nadalje, tvrdi da nije bio odgovoran za prisilno pomjeranje nesrpskog stanovništva,¹⁶¹⁸ ali ipak ne objašnjava na koji način dio svjedočenja Radomira Pašića na koji upućuje potkrepljuje njegovu tvrdnju. Stoga se ta tvrdnja odbacuje kao nedovoljno razrađena. On takođe tvrdi da mu nije bila namjera da promijeni nacionalni sastav stanovništva u BiH prisilnim premještanjem stanovništva zbog toga što dokazi govore da je više Srba nego Muslimana napustilo svoje domove, a da su čak i Muslimani iz “čistih” muslimanskih područja u FBiH napuštali svoja ognjišta tokom rata.¹⁶¹⁹ Žalbeno vijeće obje tvrdnje odbija kao irelevantne.

621. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da se on tokom mirovnih pregovora zalagao za etnički čiste srpske teritorije. On tvrdi da se radi o jezičkom nesporazumu jer se zalagao za “srpske teritorije” i da su pojmovi “srpske”, “muslimanske” i “hrvatske” teritorije bili radni termini koje su pregovarači koristili, a koji su označavali područja na kojima jedna od tri

¹⁶¹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 47, 439 (stavka 4).

¹⁶¹⁵ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 911, 1076-1077.

¹⁶¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 182. V. takođe Krajišnikova replika, par. 141.

¹⁶¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 183, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1076-1077. V. takođe Krajišnikova replika, par. 100.

¹⁶¹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184 (stavka 4), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 962, 999-1000, 1021-1035, i na iskaz svjedoka Radomira Pašića, T. 19772-19869.

¹⁶¹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 437, 439. V. takođe Krajišnikova replika, par. 163.

nacionalne zajednice ima relativnu ili apsolutnu većinu.¹⁶²⁰ Ovaj navod se odbacuje kao neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način.

622. Nadalje, Krajišnik tvrdi da se on, kao i cijela delegacija bosanskih Srba, zalagao za povratak izbjeglica. Srpska strana se složila da se povuče sa 23,9% teritorije koju je držala VRS kako bi se postiglo političko rješenje.¹⁶²¹ Pretresno vijeće je uzelo u obzir iskaz svjedoka 623 da su Krajišnik i Karadžić na mirovnim pregovorima u Ženevi ustrajali u zahtjevu za etnički čistim srpskim područjem u BiH.¹⁶²² Shodno tome, Krajišnik nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo grešku.

623. Krajišnik takođe tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je navelo da su javne izjave o ugroženosti srpskog naroda bile usmjerene na to da se stvori mržnja prema drugim dvjema nacionalnim zajednicama.¹⁶²³ On tvrdi da je prilikom svog obraćanja skupštini 18. marta 1992. govorio o Cutileirovom planu i o crtanju mapa na terenu.¹⁶²⁴ Žalbeno vijeće odbija ove navode kao neargumentovane tvrdnje da Pretresno vijeće dokaze nije protumačilo na određeni način.

624. Krajišnik osporava zaključak Pretresnog vijeća da je on “u jednoj emisiji televizije Banja Luka izrazio divljenje prema drugim govornicima, čije su šovinističke i samozadovoljne izjave imale za cilj da pokažu da postojeće stanje treba da ostane vječno”.¹⁶²⁵ Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da je on podržao Kuprešaninovu izjavu o etničkoj čistoći zbog toga što se njegov vlastiti govor održan tom prilikom odnosio na “plan Kontakt grupe”, te da Vijeće nije uzelo u obzir onaj dio njegovog govora u kojem je pozvao na mirno rješenje krize u BiH i naglasio da Srbi ne treba da mrze Muslimane i Hrvate. On takođe tvrdi da je zagovarao pravično političko rješenje i безусловni kraj rata, i za sve te navode upućuje na dokazni predmet P1184, transkript TV emisije od 21. avgusta 1994.¹⁶²⁶ Međutim, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće taj dokazni predmet uzelo u obzir¹⁶²⁷ i da je Krajišnik u istoj izjavi rekao: “Ova je zemlja u krvi stvorena i mi ćemo je braniti” i “[n]aš cilj je da sve ovo [...] za što se danas borimo bude jedinstvena država.”¹⁶²⁸ Stoga, Krajišnik nije pokazao da je zaključak Pretresnog vijeća bio

¹⁶²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 391, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1045, 1087, 1096, 1098, 1115.

¹⁶²¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 391, gdje se upućuje na D114.

¹⁶²² Prvostepena presuda, par. 950, gdje se upućuje na iskaz svjedoka 623, T. 5838.

¹⁶²³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (opšti dio), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121(c), (d) i 1123.

¹⁶²⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 1), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 912-913.

¹⁶²⁵ Prvostepena presuda, par. 896; Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 76.

¹⁶²⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 76, 184, gdje se upućuje na dokazni predmet P1184: “Mi nudimo mir i razgovore; mir i ravnopravnost; mir i pregovore [...] Ne mrzimo ni Muslimane ni Hrvate.” (str. 9, 12). V. takođe Krajišnikova replika, par. 98.

¹⁶²⁷ V. Prvostepena presuda, par. 896.

¹⁶²⁸ Dokazni predmet P1184, str. 12.

nerazuman. Argument da je Karadžić na istom skupu takode zagovarao političko rješenje¹⁶²⁹ odbija se kao nepotkrijepljena tvrdnja.

625. Krajišnik takode osporava zaključak Pretresnog vijeća da je u intervjuu za list *Oslobodjenje* u novembru 1994. iznio svoju viziju etnički čistog Sarajeva. On tvrdi da je taj intervju predstavljao “politički odgovor” na pritisak koji je vršen na srpsku stranu da odustane od svojih prava u Sarajevu.¹⁶³⁰ Žalbeno vijeće odbacuje ovaj argument kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način. Krajišnik takode tvrdi da je Pretresno vijeće bilo pristrasno kad je zaključilo da bi dodjeljivanjem Sarajeva srpskoj strani došlo do etničkog čišćenja, dok se to ne bi dogodilo ako bi ono bilo dodjeljeno Muslimanima.¹⁶³¹ Žalbeno vijeće ovaj argument odbija kao nepotkrijepljen.

626. Krajišnik, nadalje, osporava zaključak Pretresnog vijeća da je podržao huškački govor koji je na sjednici skupštine od 8. januara 1993. održao Kovačević, kojom prilikom mu je Krajišnik u zahvalu rekao: “Moram konstatovati da ste najbolji kad imate protivnika”. Krajišnik tvrdi da je zapravo kritikovao Kovačevića zbog patetičnog govora i da je zahvala bila sarkastična.¹⁶³² Žalbeno vijeće odbacuje ovaj navod kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način.

627. Krajišnik takode tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da se on zalagao za “stvaranje novog činjeničnog stanja na terenu” kako bi ojačao pregovaračku poziciju bosanskih Srba. On tvrdi da nije pozivao na protjerivanje pripadnika drugih nacija s teritorija na koje su Srbi polagali pravo ili na iskorjenjivanje muslimanskih i hrvatskih enklava, kao i da nije imao namjeru da se područja pod srpskom dominacijom ili područja na koja su Srbi polagali pravo otcijepi od BiH.¹⁶³³ Žalbeno vijeće odbija ove navode zbog zanemarivanja relevantnih zaključaka Pretresnog vijeća i zbog toga što nisu razrađeni i potkrijepljeni.

628. Pretresno vijeće je, nadalje, zaključilo da su Krajišnikovu direktivu o “novo[m] činjenično[m] stanj[u] kako bi se ojačala pozicija pregovarača bosanskih Srba” podržali poslanici u skupštini i u prilog tom zahtjevu pozvalo se na izjave Milovana Bjeloševića, Vidoja Ijačića i Miroslava Vještice iz marta 1992.¹⁶³⁴ Krajišnik taj zaključak, čini se, osporava tvrdnjom (1) da su u martu 1992. Srbi bili suočeni s “više uznemirujućih poteza” Muslimana, što je “navelo poslanike da diskutuju emotivno i panično”; (2) da su diskusije i Bjeloševića i Ijačića bile posljedica dešavanja

¹⁶²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 76.

¹⁶³⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 77-78, 392 (stavka 1), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 898, 1116.

¹⁶³¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 78.

¹⁶³² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (prva dva potparagrafa), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 900.

¹⁶³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 79.

¹⁶³⁴ Prvostepena presuda, par. 912 i 914 (citat preuzet iz par. 912).

na lokalnom nivou; i (3) da se Vještica u svom govoru nije obratio Krajišniku nego predsjedniku stranke.¹⁶³⁵ Žalbeno vijeće odbacuje prva dva navoda kao neargumentovane tvrdnje da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način, a treći navod zbog toga što je potkrijepljen dokumentom koji nije uvršten u spis predmeta.

629. Pretresno vijeće je odbacilo Krajišnikovu odbranu da u skupštini nije mogao ništa da kaže u prilog Muslimana, a da ne bude optužen da ih brani, zaključivši da nije pronašlo nikakve dokaze o tome da je Krajišnik ikad pokušao da brani Muslimane u skupštini.¹⁶³⁶ Krajišnik tvrdi da je taj zaključak “nerealan i neobičan” i da se njime zanemaruje činjenica da su Muslimani i Srbi u ratu bili neprijatelji. Nadalje, on tvrdi da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir da on, uprkos zločinima koje su Muslimani počinili nad članovima njegove porodice i u njegovom selu, nikad nije pokazao neprijateljstvo, nego se zalagao za pravično političko rješenje s Muslimanima i javno upućivao poruku da Srbi ne treba da mrze Muslimane i Hrvate.¹⁶³⁷ Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da “[n]eki usamljeni glasovi *jesu* pokušali” da zauzmu umjereniji stav.¹⁶³⁸ Stoga, Krajišnik nije pokazao da je Pretresno vijeće nerazumno odbacilo prvi argument. Isto tako, njegov posljednji navod se odbacuje kao argument kojim se osporava činjenica da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir jedan dokaz, ali se ne objašnjava zbog čega je zaključak Pretresnog vijeća o njegovoj podršci nepolitičkom rješenju neodrživ u svjetlu preostalih dokaza.¹⁶³⁹

630. Krajišnik takođe tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je, na temelju iskaza svjedoka 623, zaključilo da je njegov stav bio da zajednički život s Muslimanima nije moguć.¹⁶⁴⁰ Žalbeno vijeće odbacuje ovaj navod kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način. Nadalje, što se tiče Krajišnikovog osporavanja vjerodostojnosti ili pouzdanosti svjedoka 623, Žalbeno vijeće konstatuje da se uglavnom radi o nepotkrijepljenim i nerazrađenim navodima koji ne pokazuju da je Pretresno vijeće svoj zaključak nerazumno zasnovalo na iskazu svjedoka 623. Ovi navodi se, stoga, odbijaju.

631. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da je on zagovarao podjelu BiH. On tvrdi da su upravo Muslimani, Hrvati i međunarodna zajednica podržavali podjelu kao jedan od mogućih scenarija. On se poziva na Zajedničku deklaraciju i konfederalni sporazum Muslimana i Hrvata od 14. septembra 1992., Zajedničku srpsko-muslimansku deklaraciju od 18. septembra 1992., Ustavni zakon koji su Muslimani predložili 28. septembra 1992., te na dokazni predmet

¹⁶³⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavke 5, 7-9).

¹⁶³⁶ Prvostepena presuda, par. 955.

¹⁶³⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 106. V. takođe Krajišnikova replika, par. 22, 109.

¹⁶³⁸ Prvostepena presuda, par. 956.

¹⁶³⁹ V. Prvostepena presuda, par. 911-913.

¹⁶⁴⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak (povjerljivo), par. 99, 446, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 950.

D60.¹⁶⁴¹ Žalbeno vijeće primjećuje da, čak i da su ostale strane u sukobu takođe podržavale navedenu podjelu, to ne umanjuje vrijednost zaključka Pretresnog vijeća da je Krajišnik podržavao podjelu po nacionalnoj liniji. Stoga, Žalbeno vijeće te navode odbija kao irelevantne.

632. Krajišnik, nadalje, osporava zaključak Pretresnog vijeća, naveden u paragrafu 999 Prvostepene presude, da je Mladić u redovna vojna naređenja ugradio politički cilj promjene nacionalnog sastava. Taj zaključak je Pretresno vijeće zasnovalo, pored ostalog, na Mladićevom naređenju Drinskom korpusu od 19. novembra 1992. godine. Kako bi potkrijepio svoj prigovor, Krajišnik tvrdi da nije bio obaviješten o tom naređenju, da ne postoji nijedan dokaz da je on bio obaviješten o takvoj vrsti dokumenata, kao i da to naređenje nije bilo rezultat usaglašene politike u kojoj je on učestvovao. Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik nije potkrijepio svoje argumente i odbacuje ih kao nepotkrijepljene i nerazrađene tvrdnje. Krajišnik takođe tvrdi da je, kad je to naređenje izdato, dao dvije javne izjave u kojima se usprotivio etničkom čišćenju, a kako bi to potkrijepio navodi riječi svjedoka Thompsona.¹⁶⁴² Međutim, svjedok Thompson je u svom iskazu takođe rekao sljedeće: “Mislim da bi se kontrast između takvih [Krajišnikovih] hvale vrijednih izjava s jedne, i događaja na terenu s druge strane, tom stanovništvu činio grotesknim.”¹⁶⁴³ Pored toga, Krajišnik tvrdi da su svjedoci odbrane odbacili navode da je postojao “bosansko srpski plan etničkog čišćenja u selima” i da ga nijedan svjedok nije doveo u vezu s odlaskom Muslimana.¹⁶⁴⁴ Iako Krajišnik, kako bi potkrijepio svoj argument, upućuje na više svjedoka odbrane (ali ipak ne daje konkretne reference), on ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo kriterijum “jedin[og] razum[nog] zaključ[ka]” kad je, na osnovu drugih dokaza, zaključilo da je njegov cilj bila promjena nacionalnog sastava.¹⁶⁴⁵ Shodno tome, ovaj argument se odbija.

633. Krajišnik tvrdi da se zalagao za sprečavanje rata, ukazujući na opasnost neustavnog priznavanja nezavisnosti BiH.¹⁶⁴⁶ On takođe tvrdi da se neposredno prije početka rata Karadžić obratio poslanicima podržavajući mir¹⁶⁴⁷ i da je on (Krajišnik) taj stav podržavao tokom cijelog rata. Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik, u svjetlu dokaza koje je Pretresno vijeće razmotrilo u vezi s Karadžićevim stavom o oružanom sukobu,¹⁶⁴⁸ nije pokazao da su zaključci Pretresnog vijeća nerazumni. Isto tako, posljednji argument nije potkrijepljen dokazima i stoga se odbija.

¹⁶⁴¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 100-101. V. takođe Krajišnikova replika, par. 23, 63, 120.

¹⁶⁴² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 140.

¹⁶⁴³ Iskaz svjedoka Marka Thompsona, T. 15603.

¹⁶⁴⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 141.

¹⁶⁴⁵ V. Prvostepena presuda, par. 911-913.

¹⁶⁴⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 211. V. takođe Krajišnikova replika, par. 38.

¹⁶⁴⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 212, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 115. V. takođe Krajišnikova replika, par. 103.

¹⁶⁴⁸ V. Prvostepena presuda, par. 1099.

(vi) Izjave u vezi s muslimanskom nacijom

634. Pretresno vijeće je zaključilo da je Krajišnik na sjednici skupštine održanoj 8. januara 1993. doveo u pitanje samo postojanje muslimanskog identiteta.¹⁶⁴⁹ Krajišnik iznosi pet argumenata kako bi osporio taj zaključak.¹⁶⁵⁰

- kao prvo, on tvrdi da je pogrešan zaključak da je negirao pravo Muslimana na nacionalnost u primjeru kad su njihove oružane snage zauzele njegovo selo.¹⁶⁵¹ Međutim, Pretresno vijeće nije donijelo takav zaključak; Krajišnikov argument se, stoga, odbija;

- kao drugo, zaključak Pretresnog vijeća da je on omalovažavao Muslimane suprotan je izjavama sudije Oriea datim tokom suđenja i činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁶⁵² Žalbeno vijeće odbija ovaj navod kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način.

- kao treće, srpska strana je podržavala pravo Muslimana da dobiju teritoriju u BiH ravnopravno sa Srbima i Hrvatima.¹⁶⁵³ Žalbeno vijeće konstatuje da dokazni predmet P65, separator 218, pokazuje da je u jednom od zaključaka prihvaćenih na skupštini 8. januara 1993. navedeno da “[s]rpski narod, kao jedan od starih evropskih naroda, koji se konstituisao kao nacija, ima pravo na samoopredjeljenje i državno-pravni kontinuitet, priznavajući to pravo i drugim narodima.”¹⁶⁵⁴ Međutim, taj zaključak se ne odnosi konkretno na Muslimane kao jedan od naroda koji imaju pravo na samoopredjeljenje. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće ne vidi na koji bi način upućivanje na taj dokazni predmet moglo poništiti zaključak da je Krajišnik doveo u pitanje samo postojanje muslimanskog identiteta;

- kao četvrto, na skupštini bosanskih Srba je vođena rasprava i o Vance-Owenovom planu i o Cutileirovom planu.¹⁶⁵⁵ Ova tvrdnja se odbija zbog toga što nije razrađena;

- kao peto, u to vrijeme srpska strana nije povukla nijedan potez u cilju zauzimanja teritorija.¹⁶⁵⁶ Ova tvrdnja se odbija zbog toga što nije razrađena.

635. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da je on u Klubu poslanika 28. februara 1992. plašio prisutne da Muslimani žele da osnuju islamsku državu. On tvrdi da su tu želju iznijeli i pregovarači i Izetbegović.¹⁶⁵⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da stranice dokaznog predmeta D260 na koje se upućuje ne potkrepljuju Krajišnikove navode da je Izetbegović artikulirao svoj stav o neopstojnosti islama i neislamom, kao i svoj negativni stav prema hrišćanstvu i judaizmu. Isto tako, smisao zaključka Pretresnog vijeća u vezi s Krajišnikovim izjavama tokom tog sastanka, čini

¹⁶⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 901.

¹⁶⁵⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80, 392.

¹⁶⁵¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavka 1), gdje se upućuje na Krajišnikov iskaz, T. 24876-24877.

¹⁶⁵² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavka 2), gdje se upućuje na T. 24877 i na “presuđen[u] činjenic[u] 2-4, paragraf 12 o istorijskoj povezanosti Muslimana sa Turskom.”

¹⁶⁵³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavka 3), gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 218.

¹⁶⁵⁴ Dokazni predmet P65, separator 218, str. 74.

¹⁶⁵⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavke 3-4)

¹⁶⁵⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 80 (stavka 6).

¹⁶⁵⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 81, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 917-918 i na dokazni predmet D260, str. 3, 18-19, 22, 27, 32, 37-38, 43, 46, 53-54.

se, nije bio da se pruži odgovor na pitanje da li su Muslimani htjeli da osnuju islamsku državu, nego da se iznese činjenica da je Krajišnik zastupao stav da Srbi ne mogu sebi da dopuste da svoj životni prostor dijele s Muslimanima.¹⁶⁵⁸ Shodno tome, Žalbeno vijeće odbacuje Krajišnikove argumente kao navode u kojima se pogrešno postavljaju činjenični zaključci Pretresnog vijeća, te kao nerazradene tvrdnje.

636. Krajišnik, nadalje, tvrdi da je zaključak Pretresnog vijeća da je on zagovarao stav da Srbi ne mogu da dijele svoj životni prostor s Muslimanima “netačna opasna konstrukcija”.¹⁶⁵⁹ On tvrdi da je srpska strana, zbog toga što su Muslimani odbili da žive zajedno sa Srbima, bila zabrinuta da će im ovi nametnuti svoju dominaciju. Što se tiče života s Muslimanima u BiH, Krajišnik tvrdi da je srpska strana prihvatila da BiH bude nezavisna, ali decentralizovana država.¹⁶⁶⁰ Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik upućuje na stranicu dokaznog predmeta koja ne postoji. Isto tako, Krajišnik tvrdi da je 26. januara 1992. srpska strana prihvatila prijedlog Vlade BiH o regionalizaciji BiH, a da se zauzvrat obavezala da će pozvati Srbe da glasaju za nezavisnost BiH; međutim, Izetbegović je odustao od kompromisa, što je srpsku stranu navelo da uloži veto. On tvrdi da je odluka muslimansko-hrvatske strane da unatoč vetu organizuje referendum o nezavisnosti bila uvod u rat.¹⁶⁶¹ Krajišnik te argumente potkrepljuje dokumentima koji nisu uvršteni u spis predmeta. Stoga se njegovi navodi odbijaju.

637. Pretresno vijeće je takode zaključilo da je Krajišnik u jednom intervjuu objavljenom 26. januara 1992. naveo da će nezavisna BiH, po njegovom mišljenju, postati “islamska država” u roku od deset godina i da je razumljivo da Srbi ne žele da se izlože riziku da moraju živjeti u takvoj državi.¹⁶⁶² Krajišnik tvrdi da je u vezi njegov navod u *Oslobodenju* “pogrešno [...] tumačen” od strane Pretresnog vijeća.¹⁶⁶³ Žalbeno vijeće odbacuje ovaj argument kao neargumentovanu tvrdnju da Pretresno vijeće nije protumačilo dokaze na određeni način.

(c) Veza između Krajišnika i krivičnih djela/fizičkih izvršilaca krivičnih djela

638. Krajišnik tvrdi da na suđenju nije predložen nijedan dokaz koji ga povezuje s događajima u Bratuncu i da je iskaz svjedoka Deronjića osporio svjedok Đerić.¹⁶⁶⁴ Krajišnik nije pokazao zbog

¹⁶⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 917-918.

¹⁶⁵⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 83, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 918-919. V. takode Krajišnikova replika, par. 101.

¹⁶⁶⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 83, gdje se upućuje na dokazni predmet P64A, separator 207, str. SA02-5624, par. 2.

¹⁶⁶¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 84, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 923.

¹⁶⁶² Prvostepena presuda, par. 46.

¹⁶⁶³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 82, gdje se upućuje na dokazni predmet P404, str. 2.

¹⁶⁶⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 367, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 310-320, i na iskaz svjedoka Branka Đerića, T. 27135.

čega bi Pretresno vijeće Đerićevom iskazu trebalo dati prednost u odnosu na Deronjićev. Stoga, to što se Pretresno vijeće oslonilo na Đerićev iskaz nije bilo nerazumno.

639. Krajišnik tvrdi da nije bio nadređen neposrednim izvršiocima krivičnih dijela; da ih nije poznavao; da s njima fizički nije bio u kontaktu, te da, stoga, oni nisu mogli biti instrument u njegovim rukama.¹⁶⁶⁵ Ti navodi se odbijaju kao nepotkrijepljene tvrdnje.

(i) Osporavanje vezano za konkretne slučajeve umiješanosti

640. Krajišnik osporava zaključak Pretresnog vijeća naveden u paragrafu 994 Prvostepene presude da su on i Karadžić odabrali Mladića za položaj komandanta Glavnog štaba VRS-a. On tvrdi da je Mladića odabrao Karadžić.¹⁶⁶⁶ U tom dokaznom predmetu, međutim, jasno stoji: “Tražili smo [Karadžić i Krajišnik] Mladića”.¹⁶⁶⁷ Ovaj argument se odbacuje kao neargumentovana tvrdnja da je Pretresno vijeće dokaze trebalo protumačiti na određeni način.

(ii) Osporavanje vezano za djelovanje paravojnih grupa

641. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zaključivši da je on znao da se među pripadnicima TO nalaze šešeljevci.¹⁶⁶⁸ Ti navodi nisu potkrijepljeni i odbijaju se.

(d) Osporavanje zaključaka u vezi s Krajišnikovim doprinosom UZP-u

642. Krajišnik tvrdi da nije bilo dokaza da je njegovo ponašanje bilo “u funkciji navođenja na izvršenje nekog zločina ili pružanje pomoći” u zločinu koji čini dio zajedničkog cilja.¹⁶⁶⁹ Nadalje, on tvrdi da ne postoji nijedan primjer da je prisustvovao sastancima na kojima je iznesena i “najmanja indicija” o počinjenim zločinima, a da nije uslijedila aktivna mjera da se to ispita, a počinioi kazne.¹⁶⁷⁰ On takode tvrdi da nije učestvovao u nabavci i podjeli naoružanja.¹⁶⁷¹ Ovi navodi se ne temelje na dokazima, a što se tiče posljednjeg argumenta, nije jasno na koji način dokazi na koje žalilac upućuje potkrepljuju njegovu tvrdnju. Shodno tome, navodi se odbacuju kao nepotkrijepljeni i nerazrađeni.

643. Krajišnik, nadalje, tvrdi da Pretresno vijeće nije navelo nijedan dokaz da je on kao predsjednik Skupštine BiH, a kasnije predsjednik skupštine bosanskih Srba, mogao uticati na

¹⁶⁶⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 200-201.

¹⁶⁶⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 138, gdje se upućuje na dokazni predmet P65, separator 224. V. takode Krajišnikova replika, par. 62.

¹⁶⁶⁷ Dokazni predmet P65, separator 224, str. 146.

¹⁶⁶⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 5), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 975-993.

¹⁶⁶⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 65. V. takode Krajišnikova replika, par. 60.

¹⁶⁷⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 70, 195. V. takode Krajišnikova replika, par. 35.

¹⁶⁷¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184 (stavka 1), gdje se upućuje na iskaz svjedoka Siniše Krsmana, T. 21911-21912.

realizaciju zločinačkog plana. On takode tvrdi da zaključak Pretresnog veća da je koristio svoje političke sposobnosti kako bi na lokalnom i međunarodnom planu ostvario provođenje zločinačkog poduhvata nije dokazan.¹⁶⁷² Žalbeno vijeće odbija ove argumente kao tvrdnje koje nisu ni potkrijepljene ni razrađene.

644. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je donijelo zaključak da je on dao uputstvo za preuzimanje vlasti,¹⁶⁷³ kao i da se na sjednici skupštine održanoj 12. maja 1992. zalagao za nasilje.¹⁶⁷⁴ Ti navodi se odbijaju kao nepotkrijepljeni.

(e) Ostale tvrdnje koje se odbijaju bez razmatranja

645. Sljedeće tvrdnje se, kao irelevantne, odbijaju bez razmatranja:

- “[i]stovetan je slučaj u opštinama BiH u kojima su posle izbijanja rata Muslimani bili u većini, Muslimani nisu sa Srbima i Hrvatima delili vlast”;¹⁶⁷⁵

- “[p]re sukoba u Bijeljini sukob se desio u Čapljini, Bosanskom Brodu i Kupresu, koje je takode posetila gospođa Plavšić. Za razliku od Bijeljine, gde su Srbi imali apsolutnu vlast, u Bosanskom Brodu i Kupresu, gde je nad srpskim civilnim stanovništvom napravljen strašan masakr, Hrvati i Muslimani nisu imali apsolutnu vlast, čak je u Kupresu Srba bilo najviše”;¹⁶⁷⁶

- “[z]bog odbijanja Muslimana da se odazovu mobilizaciji u sastavu JNA, pred početak rata, uglavnom su bili Srbi koji su branili svoja sela i gradove. Tada uspostavljena linija razgraničenja ostala je do pred sam kraj rata”;¹⁶⁷⁷

646. Sljedeće tvrdnje se odbijaju bez razmatranja zbog toga što nisu razrađene, potkrijepljene ili zbog toga što u njima nije definisana greška Pretresnog vijeća:

- Krajišnik nije bio član “ključne grupe” u UZP-u;¹⁶⁷⁸

- “Veće je pogrešno zaključilo da centralna vlast u RS nije htela da uspostavi pravni sistem u kome bi se kažnjavali počinioci zločina”;¹⁶⁷⁹

- Krajišnik nije znao za neki plan istrebljenja ili progona, niti je takav plan prezentiran u toku dokaznog postupka;¹⁶⁸⁰

¹⁶⁷² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 222-223. V. takode Krajišnikova replika, par. 43.

¹⁶⁷³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 2), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121(d), 903-909, 934, 297-309.

¹⁶⁷⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 394, gdje se upućuje na dokazni predmet P64.A, separator 612, str. 00847752.

¹⁶⁷⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 35 (fusnota izostavljena). Ovaj argument je očigledno irelevantan.

¹⁶⁷⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 36 (fusnota izostavljena). Ovaj argument je očigledno irelevantan.

¹⁶⁷⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 96. Ovaj argument je očigledno irelevantan.

¹⁶⁷⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 11. Ova tvrdnja nije ni potkrijepljena ni razrađena.

¹⁶⁷⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 15. Ova tvrdnja nije ni potkrijepljena ni razrađena.

¹⁶⁸⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 60, gdje se upućuje na dokazni predmet P64A, separator 362 str. 31 (str. 24 engleskog prijevoda).

- “[t]elefonski razgovor Stanišića i Mandića sa Stojićem i Kesićem bio je šaljivi razgovor kolega iz MUP-a BiH koji nije imao nikakvu političku pozadinu”;¹⁶⁸¹
- “[p]rimer u kome se jedan poslanik protivio imenovanju sudija Muslimana pokazuje s kakvim problemom se suočavalo rukovodstvo RS u BiH u ratu. Iako je to postavljanje urađeno, nije realizovano, jer imenovane sudije nisu htele da polože zakletvu i odustale su od imenovanja”;¹⁶⁸²
- “[v]ećina poslanika na 17. sednici Skupštine je snažno kritikovala Vladu i zahtevala da se uspostavi pravna država”;¹⁶⁸³
- “[m]ajor Andrić nije delovao na osnovu stava Vlade RS što se vidi iz Odluke o osnivanju zatvora u Sušici od 31. maja koju je doneo na osnovu odluke Vlade SAO Birač”;¹⁶⁸⁴
- “[Krajišnik] nije dostavljao ni ulepšavao informacije međunarodnim predstavnicima i međunarodnom javnom mnenju”;¹⁶⁸⁵
- “[Krajišnik] nije bio privilegovan zbog toga što je bio blizak sa g. Karadžićem”;¹⁶⁸⁶
- [Krajišnik] nije djelovao skupa s navodnim drugim učesnicima UZP-a;¹⁶⁸⁷
- “U dokaznom postupku nije prezentiran nijedan primer da je optuženi učestvovao u zločinu koji je sledio obrazac sličnih zločina”;¹⁶⁸⁸
- “Svedoci su potvrdili da Optuženi nije bio u kontaktu ni s njima, a ni sa opštinskim rukovodstvom u inkriminisano vreme”;¹⁶⁸⁹
- “Neustavna odluka dela Vlade i Predsedništva BiH da BiH 'konkuriše' za međunarodno priznanje dodatno je uplašila srpski narod”;¹⁶⁹⁰
- “G. Deronjić, ne komentarišući opštinu Višegrad, je izjavio da je postojao obrazac za proterivanje Muslimana u celom Podrinju ne objasnivši nelogičnost da je, po njemu, u Bratunac i Srebrenicu doveo dobrovoljce Goran Zekić, a nije oslobodio svoju opštinu Srebrenica. 'Deronjićev modus' nije bio primenjen ni u Zvorniku”;¹⁶⁹¹

¹⁶⁸¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 105. Ova tvrdnja nije potkrijepljena.

¹⁶⁸² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 160. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁸³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 162, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1023. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁸⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 173. Krajišnik nije definisao pogrešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁸⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184 (stavka 18). Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁸⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184 (stavka 20). Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁸⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 187, 199. Ova tvrdnja nije ni potkrijepljena ni razrađena.

¹⁶⁸⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 197. Ova tvrdnja nije ni potkrijepljena ni razrađena.

¹⁶⁸⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 202, gdje se navode imena nekih svjedoka bez ikakve reference na spis predmeta.

¹⁶⁹⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 249, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 47. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 362 (stavka 9, fusnote izostavljene), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 297-309. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo. U dijelu u kojem Krajišnik osporava činjenicu da se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka Deronjića, pomenut u fusnoti 667 paragrafa 298, njegova tvrdnja se odbacuje kao neargumentovana tvrdnja da je Pretresno vijeće te dokaze trebalo protumačiti na određeni način.

- “[z]atvor Batković je bio vojni zatvor i Optuženi nije znao ni za postojanje ovog zatvora”;¹⁶⁹²
- “[j]edinica kojom je komandovao Mauzer bila je jedinica VRS Istočno-bosanskog korpusa, a ne paravojna formacija”;¹⁶⁹³
- “[d]a skrivanje zatvorenika nije bila politika Vlade potvrdio je zaštićeni svedok 666. Iznenadila ga je poseta ministra Ostojića zatvoru sa predstavnicima MKCK. Ministar MUP-a je pre posete g. Ostojića zatvoru Sušica naredio da se svi zatvori raspuste”;¹⁶⁹⁴
- “[d]ešavanja u Banja Luci 3. 4. 1992. po iskazu svedoka Kasagića desila su se u aranžmanu lokalnih vlasti”;¹⁶⁹⁵
- “Veće je napravilo formalnu grešku kad je prihvatilo navod iz P-425 da su u Bosanskom Petrovcu žrtve bili pored Muslimana i Hrvati jer u opštini je bilo ukupno 366 Hrvata”;¹⁶⁹⁶
- “[d]o 22. 4. 1992. srpske snage nisu bile ostvarile nikakav vojni uspeh u Sarajevu kad je g. Karadžić predložio da se osnaži sporazum o prekidu vatre, od 12. 4. 1992. znači nije bio cilj da se zadrže teritorijalni dobici, jer ih nije ni bilo, nego da se zaustavi rat”;¹⁶⁹⁷
- “Vlada je 28. jula 1992, posle održane sednice Skupštine (24. jula 1992.), zaključila da grupa ministara na čelu sa potpredsednikom Trbojevićem poseti Banja Luku i istraži problem zatvorenika s ciljem da se raspuste zatvori. Vlada je na sednici 29. 07. 1992. raspravljala o obavezama sa sednice Skupštine od 24-27. jula 1992. Pre toga ministar MUP-a je 19. 7. 1992. zatražio od svih CSB informaciju o zatvorenicima i logorima. Po depeši ministra MUP-a usledila je akcija svih Centara bezbednosti MUP-a i Odluka Predsednika Predsedništva o rasformiravanju tzv. specijalnih policijskih jedinica”;¹⁶⁹⁸
- “[d]okaz D-70 predstavlja jedan od predloga srpske strane u okviru Vance-Owenovog plana u 1993. kome g. Okun nije učestvovao iako je autoritativno u ovom dokazu svedočio”;¹⁶⁹⁹
- Pretresno vijeće je zaključilo da je Krajišnik “odigrao ulogu u stvaranju srpske opštine Rajlovac, koja se odvojila od sarajevske opštine Novi Grad”.¹⁷⁰⁰ Krajišnik tvrdi da nije tačno da je “igrao glavnu ulogu u formiranju SO Rajlovac”. On tvrdi da je navedena skupština opštine formirana na osnovu inicijative koju su pokrenuli odbornici u ljeto 1991. i koja je okončana 12. maja 1992., a razlog tome je nezakonito ponašanje muslimanskih

¹⁶⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 363, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 304-305. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 364, gdje se izgleda upućuje na Prvostepenu presudu, par. 305. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 372 (stavke 1-2), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1063. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 375, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 375-392. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 378, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 420-429. V. takode Krajišnikova replika, par. 157. Ovaj argument nije potkrijepljen.

¹⁶⁹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 393 (stavka 7), gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121(d). Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 429 (izostavljene reference i dio koji je naglašen u originalu). Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁶⁹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 438 (stavka 4). Žalbeno vijeće konstatuje da dokazni predmet D70 ne potkrepljuje Krajišnikov argument.

¹⁷⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 952.

odbornika i predsjednika opštine Novi Grad “koji su se suprotstavljali svakoj promeni postojećeg stanja”;¹⁷⁰¹

- Krajišnik takođe tvrdi da nije izdao nijednu naredbu bilo kom pripadniku oružanih snaga ili počiniocu zločina koji se može smatrati učesnikom UZP-a; da se nije predstavljao kao lice koje komanduje vojsci ili policiji RS; da se nije zalagao za podjelu BiH i etničko razdvajanje, nego za Cutileirove principe; kao i da nije dao nijednu izjavu niti povukao politički potez u cilju etničkog čišćenja;¹⁷⁰²

- Krajišnik tvrdi da je Plavšićeva potvrdila da čak ni Predsjedništvo nije moglo da naređuje Mladiću;¹⁷⁰³

- Krajišnik, nadalje, tvrdi da nije bio upoznat s navodnim zločinima arkanovaca i šešeljevaca. Kako bi to potkrijepio, on upućuje na dokazni predmet P67A, separator 30, i na vlastito svjedočenje.¹⁷⁰⁴

647. Žalbeno vijeće na kraju konstatuje da Krajišnik nije pokazao nijednu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je u okviru UZP-a postojao zajednički cilj da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone, silom ili drugim sredstvima, s velikih područja Bosne i Hercegovine činjenjem zločina, kao i da je on posjedovao traženu *mens rea* i da joj je doprinio.¹⁷⁰⁵ Žalbeno vijeće, stoga, odbija ovu žalbenu podosnovu.

E. Dodatni pravni prigovori u vezi s UZP-om

648. Krajišnik putem zastupnika u vezi s UZP-om osporava način primjene UZP-a od strane Pretresnog vijeća po tri pravne osnove. On tvrdi: (1) da UZP nije legitimna teorija za pripisivanje odgovornosti; (2) da je Pretresno vijeće napravilo grešku zbog toga što nije zahtijevalo značajan doprinos Krajišnika UZP-u; i (3) da UZP, ovako kako je primijenjen na Krajišnika, nije konzistentna i koherentna teorija o krivičnoj odgovornosti.

649. Žalbeno vijeće konstatuje da se ovi argumenti u izvjesnoj mjeri preklapaju s onima koje je Krajišnik iznio u svom žalbenom podnesku *pro se*. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da podnesak u Krajišnikovo ime nije u suprotnosti ni sa jednim Krajišnikovim pravnim argumentom koji je iznio *pro se* u vezi s UZP-om, nego je njegova svrha da konkretizira, dopuni ili proširi navedene pravne

¹⁷⁰¹ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 104 (naglasak dodat). U ovom argumentu nije navedena navodna greška Pretresnog vijeća.

¹⁷⁰² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184 (stavke 21-24). V. takođe Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 87, 92. Iako većina tih navoda nije potkrijepljena dokazima, dva su potkrijepljena svjedočenjem Radovana Karadžića u žalbenom postupku. Međutim, argument da Krajišnik nikad nije podsticao ili zagovarao etničko čišćenje već je odbačen, gore, odjeljci IV.D.4(b)(v) i IV.D.2(c)(i).

¹⁷⁰³ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 382, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1010. Krajišnik nije definisao grešku koju je Pretresno vijeće navodno napravilo.

¹⁷⁰⁴ Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 184, gdje se upućuje na iskaz Momčila Krajišnika, str. 25439. Ovo svjedočenje ne potkrepljuje njegov navod.

argumente.¹⁷⁰⁶ Žalbeno vijeće smatra da je primjereno da u ovom dijelu odvojeno razmotri argumente koje su zastupnici u vezi s UZP-om iznijeli u Krajišnikovo ime.

1. Legitimnost pripisivanja odgovornosti na osnovu UZP-a (Osnova 1)

650. Dana 9. aprila 2008., tužilaštvo je podnijelo zahtjev kojim je tražilo da se izbriše prva osnova Dershowitzovog podneska zbog toga što je šira od Krajišnikove najave žalbe.¹⁷⁰⁷ Dana 11. aprila 2008., Žalbeno vijeće je objasnilo da “smatra razumnim da se sva moguća sredstva za rješavanje tog pitanja ostave otvorenim, te u ovom trenutku nije uputno da se jedan dio Dershowitzovog podneska izbriše”.¹⁷⁰⁸

651. Žalbeno vijeće primjećuje da je prva osnova šira od Krajišnikove najave žalbe i da je u suprotnosti s uputstvima koja su g. A. Dershowitzu izdata 11. marta 2008.¹⁷⁰⁹ Naime, u Krajišnikovoj najavi žalbe ne tvrdi se da odgovornost za UZP nije legitimna, nego samo da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je Krajišnik odgovoran kao učesnik UZP-a.¹⁷¹⁰ Krajišnik nije podnio nikakav zahtjev za izmjenu Najave žalbe. Međutim, Žalbeno vijeće konstatuje da se Krajišnik sam zastupa i da u vrijeme podnošenja Najave žalbe još nije imao pomoć zastupnika u vezi s UZP-om. Pored toga, pitanje da li UZP uopšte postoji zadire u samu srž postupka koji se protiv njega vodi. Stoga, Žalbeno vijeće smatra da je u okolnostima ovog predmeta u interesu pravde da se ova žalbena osnova razmotri kao da je valjano podnesena.

(a) Statutarna osnova UZP-a (podosnova 1(A))

(i) Argumenti

652. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da UZP predstavlja primjerenu teoriju odgovornosti za utvrđivanje Krajišnikove krivice.¹⁷¹¹ Kao prvo, oni tvrde da za UZP u Statutu ne postoji nikakva izričito navedena osnova.¹⁷¹² Kao drugo, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da su UZP stvorile i razradile sudije Međunarodnog suda kao neprimjereno proširenje krivične odgovornosti izvan okvira odgovornosti koji su predvidjeli sastavljači Statuta, zaobilazeći pritom član 7(3) Statuta.¹⁷¹³ Oni takođe tvrde da se UZP-om proširuju isrodne domaće

¹⁷⁰⁵ Za vremenski okvir zajedničkog cilja, identitet učesnika UZP-a i zločine obuhvaćene zajedničkim ciljem V.gore, odjeljak III.C.11.

¹⁷⁰⁶ Dodatak podnesku Alana M. Dershowitza o udruženom zločinačkom poduhvatu, podnesen u skladu s Odlukom i Nalogom od 11. aprila 2008., 16. april 2008. (dalje u tekstu: Dershowitzov dodatak), par. 5-6.

¹⁷⁰⁷ Zahtjev tužilaštva da se izbriše prva osnova iz podneska o udruženom zločinačkom poduhvatu i da se zastupniku naloži da poštuje nalog Žalbenog vijeća.

¹⁷⁰⁸ Odluka po Zahtjevu tužilaštva da se iz Dershowitzovog podneska izbriše prva osnova i da se zastupniku naloži da se pridržava Odluke od 11. marta 2008. godine, str. 1.

¹⁷⁰⁹ Odluka po Zahtjevu tužioca za razjašnjenje i ponovno razmatranje Odluke od 28. februara 2008., 11. mart 2008., par. 10 (“Međutim, Žalbeno vijeće će podsjetiti g. Dershowitza da argumenti koje izloži moraju biti u okviru pitanja koja je g. Krajišnik naveo u svojoj Najavi žalbe.”).

doktrine posredne odgovornosti – navodno riskirajući da Sjedinjene Države odbace rad Međunarodnog suda – i potpuno neselektivno kombinuju koncepti kontinentalnog prava i *common lawa*.¹⁷¹⁴

653. Tužilaštvo odgovara da UZP predstavlja “činjenje” u smislu člana 7(1) Statuta¹⁷¹⁵ i tvrdi da iz neargumentovane činjenice da se članovi 7(2) i 7(3) Statuta primjenjuju na šefove država ne proizlazi da su te osobe izuzete od odgovornosti na osnovu člana 7(1).¹⁷¹⁶

(ii) Analiza

654. Kao preliminarno pitanje, Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik na suđenju nije pokrenuo pitanje statutarne osnove za UZP-a. S obzirom na to, može se smatrati da se on odrekao prava da to pitanje iznese u žalbenom postupku.¹⁷¹⁷

655. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće smatra da zastupnici u vezi s UZP-om ne iznose ubjedljive razloge¹⁷¹⁸ iz kojih bi Vijeće trebalo odustati od svog zaključka da “Statut predviđa, iako ne izričito, udruženi zločinački poduhvat kao vid krivične odgovornosti”.¹⁷¹⁹ Kao prvo, zastupnici se ne bave teleološkim tumačenjem Statuta, onako kako ga primjenjuje Međunarodni sud, gdje se nadležnost proširuje na sve koji su odgovorni za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, uključujući i one koji nisu neposredno izvršili *actus reus* krivičnog djela, i činjenicu da to može predstavljati “činjenje” iz člana 7(1) Statuta. Kao drugo, činjenica da se članovi 7(2) i 7(3) Statuta primjenjuju na funkcionere iz organa vlasti i druge osobe koje su mogle biti udaljene od konkretnih zločina ne znači da su te osobe oslobođene drugih vidova odgovornosti predviđenih Statutom. Naime, upravo suprotno tvrdnji zastupnika u vezi s UZP-om, u Izvještaju generalnog sekretara se izričito poziva na individualnu krivičnu odgovornost za “sve osobe koje učestvuju” u planiranju, pripremi ili izvršenju zločina navedenih u Statutu.¹⁷²⁰ Stoga, takođe nema nikakve osnove za argument zastupnika u vezi s UZP-om da UZP “zaobilazi” član 7(3) Statuta. Na kraju, s obzirom na to da UZP nije širi od Statuta i, kako je objašnjeno dalje u tekstu, da predstavlja dio običajnog

¹⁷¹⁰ Krajišnikova najava žalbe, par. 14 i dalje.

¹⁷¹¹ Dershowitzov podnesak, par. 1.

¹⁷¹² Dershowitzov podnesak, par. 2-9; TŽ. 204. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je član 7(1) Statuta iscrpan. Oni takođe upućuju na Izvještaj generalnog sekretara, par. 55-56.

¹⁷¹³ Dershowitzov podnesak, par. 5, 6, 10.

¹⁷¹⁴ Dershowitzov podnesak, par. 53-55. Iako su ga zastupnici u vezi s UZP-om iznijeli u okviru treće osnove, ovaj argument je suštinski bliži prvoj osnovi, pa ga Žalbenog vijeće razmatra u okviru prve osnove.

¹⁷¹⁵ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 4, 6.

¹⁷¹⁶ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 6.

¹⁷¹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 222; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 200; Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 361; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 174.

¹⁷¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 117; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 107.

¹⁷¹⁹ Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 21. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 187-193.

¹⁷²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 190, gdje se citira Izvještaj generalnog sekretara, par. 54.

prava, tvrdnja zastupnika u vezi s UZP-om da su sudije “stvorile” ovaj oblik odgovornosti je neodrživa.

656. Dodatna tvrdnja zastupnika u vezi s UZP-om da se primjenom UZP-a šire srodne domaće doktrine i kombinuju različiti pravni koncepti je, pored nepotkrijepljene tvrdnje da bi to moglo dovesti do toga da SAD odbace rad Međunarodnog suda, nerazrađena i odbija se. Ova podosnova se odbija.

(b) Osnova za UZP u međunarodnom običajnom pravu (podosnova 1(B))

(i) Argumenti

657. Zastupnici u vezi s UZP-om osporavaju zaključak iz Drugostepene presude u predmetu *Tadić* da UZP postoji u međunarodnom običajnom pravu.¹⁷²¹ Oni na temelju dva stručna članka¹⁷²² prvo tvrde da je u predmetu *Tadić* “jednostavno donesen zaključak” o osnovama za osuđujuću presudu na temelju “izolovanih izjava tužilaca” u predmetima iz Drugog svjetskog rata na koje se Vijeće pozvalo kad jasno pravno mišljenje nije bilo na raspolaganju.¹⁷²³ Oni takode tvrde da ti predmeti ne pružaju pravnu osnovu za udružene zločinačke poduhvate velikih razmjera koji su kasnije korišteni u predmetima pred Međunarodnim sudom, kao što je predmet protiv Krajišnika. Kao drugo, oni tvrde da Žalbena vijeće u predmetu *Tadić* nije razradilo UZP kao nezainteresirana strana, nego je, po njihovom mišljenju, “modeliralo” presedane kako bi se oni uklopili u teoriju koja će omogućiti izricanje osuđujuće presude Dušku Tadiću. I na kraju, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da UZP ima karakteristike zločinačke organizacije i oblika odgovornosti koji se temelje na udruživanju, ali da je prva karakteristika izričito odbačena u Izvještaju generalnog sekretara, a druga u Statutu postoji samo za krivično djelo genocida, za koje je Krajišnik oslobođen krivice.¹⁷²⁴

658. Tužilaštvo je odgovorilo, kao prvo, da zastupnici u vezi s UZP-om nisu dali nijedno ubjedljivo obrazloženje za tvrdnju da je Žalbena vijeće u predmetu *Tadić* pogriješilo kad je UZP prihvatilo kao dio međunarodnog običajnog prava, kao da nisu naveli ni razloge iz kojih UZP ne bi bio primjenjiv u ovom predmetu. Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da zastupnici u vezi s UZP-om upućuju na “konsenzus među stručnjacima”, ali navode citiraju samo dva članka. I na kraju,

¹⁷²¹ Dershowitzov podnesak, par. 11, 18; TŽ. 205.

¹⁷²² Dershowitzov podnesak, par. 13-15, 18, gdje se upućuje na S. Martinez i Allison Marston Danner, *Guilty Associations: Joint Criminal Enterprise, Command Responsibility, and the Development of International Criminal Law*, 93 Cal. L. Rev. 75 (2005.); Steven Powles, *Joint Criminal Enterprise, Criminal Liability by Prosecutorial Ingenuity and Judicial Creativity?*, 2 J. Int'l Crim. Just. 606 (2004.).

¹⁷²³ Dershowitzov podnesak, par. 12, 15.

¹⁷²⁴ Dershowitzov podnesak, par. 15-17.

tužilaštvo tvrdi da se Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* oslonilo na predmete *RuSHA* i *Pravosude*, koji su, po riječima tužilaštva, velikih razmjera i u njima se prihvata odgovornost za UZP.¹⁷²⁵

(ii) Analiza

659. Žalbeno vijeće podsjeća da je pružilo detaljno obrazloženje za donošenje zaključka o postojanju osnova za osuđujuće presude u predmetima iz Drugog svjetskog rata koje je citiralo u predmetu *Tadić*.¹⁷²⁶ Zastupnici u vezi s UZP-om to obrazloženje ne pominju. Nadalje, Žalbeno vijeće podsjeća da i predmet *Einsatzgruppen* i predmet *Pravosude* pokazuju da se UZP može primjeniti na predmete velikih razmjera,¹⁷²⁷ kao i da se UZP pravno razlikuje od udruživanja i od odgovornosti za članstvo u organizaciji.¹⁷²⁸ Zastupnici u vezi s UZP-om ne bave se nijednim od ovih zaključaka. Njihova dalja tvrdnja da je Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* “modeliralo” presedan da bi donijelo osuđujuću presudu protiv optuženog nije potkrijepljena. Ova podosnova se odbija.

(c) UZP kao vid “činjenja” (podosnova 1(C))

(i) Argumenti

660. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da UZP predstavlja vid “činjenja” po članu 7(1) Statuta.¹⁷²⁹ Oni tvrde, kao prvo, da bi takvo tumačenje ostale vidove odgovornosti nabrojane u članu 7(1) Statuta učinilo ništavnim.¹⁷³⁰ Kao drugo, zastupnici u vezi s UZP-om ističu da je Krajišnikov doprinos, onako kako ga je opisalo Pretresno vijeće, bio barem dva nivoa udaljen od konkretnog činjenja zločina.¹⁷³¹ Kao treće, oni tvrde da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* izričito prihvaćeno da UZP nije primjereno smatrati “činjenjem” u predmetima visokopozicioniranih aktera kao što je Krajišnik i kad glavni izvršioци zločina nisu učesnici UZP-a.¹⁷³² Na kraju, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je, “[u] vezi s načinom na koji je [Pretresno vijeće] neka krivična djela uvrstilo u odgovornost za UZP”, ono u biti zaključilo da je Krajišnik “počinio” zločine koji niti su bili dio njegovog prvobitnog cilja, niti su

¹⁷²⁵ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 5.

¹⁷²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195-219; v. konkretno par. 202-203, 208-209, 212-213.

¹⁷²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 422-423; *Tužilaštvo protiv Andréa Rwamakube*, predmet br. ICTR-98-44-AR72.4, Odluka po Interlokutornoj žalbi u vezi s primjenom udruženog zločinačkog poduhvata na zločin genocida, 22. oktobar 2004. (dalje u tekstu: Odluka u žalbenom postupku u predmetu *Rwamakuba*), para. 25.

¹⁷²⁸ Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 23, 25-26.

¹⁷²⁹ Dershowitzov podnesak, par. 19, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 877, 1078.

¹⁷³⁰ Dershowitzov podnesak, par. 20.

¹⁷³¹ Dershowitzov podnesak, par. 23-24, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1120-1121.

¹⁷³² Dershowitzov podnesak, par. 25-26, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, fn 891.

bili neophodni za ciljeve UZP-a, a koje su izvršili ljudi s kojima nije bio u kontaktu i nad kojima nije imao kontrolu.¹⁷³³

661. Tužilaštvo odgovara da je u praksi Međunarodnog suda odgovornost za UZP okarakterisana kao dio “činjenja” prema članu 7(1) Statuta. Ono smatra da to ostale vidove odgovornosti iz člana 7(1) Statuta ne čini ništavnim budući da se od njih razlikuje po obilježjima UZP-a.¹⁷³⁴ Tužilaštvo takode tvrdi da Krajišnikov individualni doprinos UZP-u ne mora predstavljati fizičko izvršenje, odnosno da ne mora biti direktan ili materijalan.¹⁷³⁵ Na kraju, ono tvrdi da UZP jeste “činjenje”, bez obzira na to što glavni izvršioци nisu učesnici UZP-a. Ono zastupa stav da grupa ljudi koji imaju zajednički cilj koji predstavlja ili uključuje činjenje krivičnih dijela obuhvaćenih Statutom predstavlja veću opasnost od pojedinačnih izvršilaca i opravdava teži vid odgovornosti u vidu “činjenja”.¹⁷³⁶

(ii) Analiza

662. Žalbeno vijeće je dosljedno zastupalo stav da učešće u UZP-u predstavlja oblik “činjenja” u smislu člana 7(1) Statuta.¹⁷³⁷ Iako se iz činjenica u datom predmetu može utvrditi odgovornost optuženog i za UZP i za druge vidove odgovornosti iz člana 7(1), ona prva se zbog pravnih obilježja UZP-a razlikuje od ostalih vidova. Prije svega, nijedan od drugih vidova ne iziskuje postojanje više osoba koje dijele zajednički zločinački cilj. Pored toga, dok UZP iziskuje da je optuženi imao namjeru da učestvuje i doprinese tom cilju,¹⁷³⁸ on može biti proglašen odgovornim za planiranje, podsticanje ili naređivanje zločina ako je imao namjeru da zločin bude počinjen ili je postupao svjestan velike vjerovatnoće da će zločin biti počinjen.¹⁷³⁹ Što se tiče *actus reus*, planiranje i podsticanje podrazumijeva djela koja su “bitno doprini[jela]” počinjenju nekog konkretnog krivičnog djela,¹⁷⁴⁰ a naređivanje znači da se osoba “upućuje” da poćini krivično djelo.¹⁷⁴¹ Nasuprot tome, UZP iziskuje da je optuženi doprinio zajedničkom cilju tako što je dao

¹⁷³³ Dershowitzov podnesak, par. 27.

¹⁷³⁴ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 6-7.

¹⁷³⁵ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 8, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 277; Prvostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 263; Drugostepenu presudu u predmetu *Rwamakuba*, par. 25; Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 425.

¹⁷³⁶ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 9.

¹⁷³⁷ Npr. Drugostepena presuda u predmetu *Kvoćka i drugi*, par. 79-80; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188; Odluka u vezi s udruženim zločinaćkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 20.

¹⁷³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kvoćka i drugi*, par. 82-83. U slučaju trećeg oblika UZP-a, optuženi je takode morao da bude svjestan da je zloćin koji nije dio dogovorenog zajednićkog cilja mogao biti poćinjen od strane učesnika UZP-a, ili od strane jedne ili više osoba koje je on (ili neki drugi učesnik UZP-a) koristio kako bi ostvario *actus reus* zloćina koji su dio zajednićkog cilja, a optuženi je voljno preuzeo taj rizik prikljućivši se poduhvatu ili nastavivši da učestvuje u njemu.

¹⁷³⁹ *Nahimana i drugi*, Drugostepena presuda, par. 479-481; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 30-32.

¹⁷⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26-27.

¹⁷⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28.

značajan doprinos zločinima.¹⁷⁴² Razlike između UZP-a i pomaganja i podržavanja su jasno određene i ovdje ih nije potrebno ponavljati.¹⁷⁴³ Argument zastupnika u vezi s UZP-om da UZP ostale vidove odgovornosti iz člana 7(1) čini bezvrijednim stoga nije osnovan.

663. Žalbeno vijeće primjećuje da je pitanje da li je Krajišnik bio udaljen od stvarnog počinjenja zločina pravno irelevantno za donošenje osuđujuće presude na osnovu UZP-a.¹⁷⁴⁴ Njegova udaljenost od zločina takođe nije direktno relevantna za to da li se njegova djela mogu okarakterisati kao “počinjenje” u okviru UZP-a. Kako je objašnjeno u predmetu *Kvočka i drugi*, učesće u UZP-u koje predstavlja oblik “počinjenja”

ne diktira[ju] samo cilj i svrha Statuta, nego opravdava i sama priroda mnogih međunarodnih krivičnih djela koja se najčešće počinjavaju u ratnim situacijama. Većina tih krivičnih djela nisu posljedica zločinačke sklonosti pojedinaca, nego predstavljaju manifestaciju kolektivnog kriminaliteta: zločine često izvršavaju grupe pojedinaca koji djeluju sprovedeći zajednički kriminalni plan. Iako samo neki od članova grupe mogu fizički počiniti krivično djelo (ubistvo, istrebljenje, bezobzirno razaranje gradova, naselja i sela, itd.), učestvovanje i doprinos drugih članova grupe često je ključno u omogućavanju izvršenja tog krivičnog djela. Iz ovoga slijedi da moralna težina takvog učestvovanja često nije nimalo manja – zapravo nimalo različita – od moralne težine onih koji izvrše navedena djela.¹⁷⁴⁵

664. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da UZP nije primjereno smatrati “činjenjem” u situaciji kada glavni izvršioци zločina nisu učesnici UZP-a. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* Žalbeno vijeće je ostavilo otvorenim pitanje da li je poistovjećivanje UZP-a s “činjenjem” opravdano kad se optuženom osuđujuća presuda na osnovu UZP-a izrekne za zločine koje je počinio glavni izvršilac koji nije učesnik UZP-a, nego ga je učesnik UZP-a koristio.¹⁷⁴⁶ U ovom predmetu, Krajišniku je, barem djelimično, osuđujuća presuda doista izrečena na osnovu zločina koje su počinila lica koja nisu bila učesnici UZP-a, a koji se imputiraju učesnicima UZP-a.¹⁷⁴⁷

665. U svakom slučaju, bez obzira na to da li se Krajišnik treba smatrati odgovornim za “činjenje” predmetnih zločina ili na osnovu nekog drugog vida odgovornosti, Pretresno vijeće nije pogriješilo kad ga je na osnovu člana 7(1) Statuta osudilo za te zločine. Stoga, zastupnici u vezi s UZP-om nisu pokazali na koji način navodna greška obesnažuje presudu.

666. Ukoliko referencama nepotkrijepljeni argument zastupnika u vezi s UZP-om o “načinu na koji je [Pretresno vijeće] neka krivična djela uvrstilo u odgovornost za UZP” upućuje na zaključke Pretresnog vijeća o tome kako se UZP vremenom širio, Žalbeno vijeće primjećuje da se o tom

¹⁷⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 96-97.

¹⁷⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89-90; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102.

¹⁷⁴⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(iii).

¹⁷⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 80, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 191.

¹⁷⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, fn 891.

¹⁷⁴⁷ V.gore, odjeljak III.C.11.

pitanju raspravljalo drugdje.¹⁷⁴⁸ U preostalim dijelovima taj argument, ukoliko je razrađen, predstavlja, čini se, samo još jedan pokušaj zastupnika u vezi s UZP-om da se Krajišnik distancira od zločina i tako pokaže da je neprimjereno njegovu odgovornost okvalifikovati kao “činjenje”. Iz gore navedenih razloga, taj argument se odbacuje. Ova podosnova se odbija.

(d) UZP i načelo *nullum crimen sine lege* (podosnova 1(D))

(i) Argumenti

667. S obzirom na “nedostatke” UZP-a opisane u njihovim prethodnim podosnovama, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Krajišnik nije bio na određeni način obaviješten o tome da se tereti za UZP.¹⁷⁴⁹ Oni tvrde da su se djela ili propusti na osnovu kojih mu je izrečena osuđujuća presuda dogodili 1992., dok se koncept odgovornosti na osnovu UZP-a pojavio tek u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* 1999. godine,¹⁷⁵⁰ te da je taj koncept s niskog nivoa, nasilja rulje, u predmetu *Tadić* proširen na dužnosnike visokog nivoa koji su imali samo slabe veze sa zločinima.¹⁷⁵¹ Stoga je, tvrde zastupnici u vezi s UZP-om, pripisivanje odgovornosti na osnovu UZP-a u suprotnosti s načelom *nullum crimen sine lege* i podložno je političkom uticaju.¹⁷⁵²

668. Tužilaštvo odgovara da su flagrantna priroda Krajišnikovih zločina, član 26 Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije, obimna praksa država pomenuta u predmetu *Tadić* i mnoge nacionalne jurisdikcije koje predviđaju takav vid odgovornosti pod raznim nazivima i teku paralelno s običajnim pravom, predstavljali obaveštenje Krajišniku da će snositi odgovornost za UZP.¹⁷⁵³

(ii) Analiza

669. Kao preliminarno pitanje, Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik nije osporio, nego je na sudenju, zapravo, izričito priznao da činjenica da je Presuda u predmetu *Tadić* donijeta nakon što su djela kojima se on tereti počinjena ne dovodi do protivrječnosti između UZP-a i načela *nullum crimen sine lege*.¹⁷⁵⁴ Stoga se, s obzirom na to da zastupnici u vezi s UZP-om sada tvrde da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* to načelo prekršeno, može smatrati da se Krajišnik

¹⁷⁴⁸ V.gore, odjeljak III.C.2.

¹⁷⁴⁹ Dershowitzov podnesak, par. 28; TŽ. 205.

¹⁷⁵⁰ Dershowitzov podnesak, par. 28, 30.

¹⁷⁵¹ Dershowitzov podnesak, par. 28; TŽ. 194-195.

¹⁷⁵² Dershowitzov podnesak, par. 29-30, gdje se citira Izvještaj generalnog sekretara, par. 34; TŽ. 234-235.

¹⁷⁵³ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 10, gdje se citira Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 43.

¹⁷⁵⁴ Završni pretresni podnesak odbrane, par. 134, gdje se citira Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 8.

odrekao svog prava da to ospori u žalbenom postupku.¹⁷⁵⁵ U svakom slučaju, zastupnici u vezi s UZP-om se nisu bavili sudskom praksom, prema kojoj se koncept UZP-a koji je utvrđen u predmetu *Tadić* ne krši načelo *nullum crimen sine lege*.¹⁷⁵⁶

670. Što se tiče prigovora zastupnika u vezi s UZP-om koji je i Krajišnik iznio na suđenju, da se navodnim “širenjem” UZP-a nakon Presude u predmetu *Tadić* krši navedeno načelo,¹⁷⁵⁷ Žalbeno vijeće prvo podsjeća da ono pri tumačenju doktrine UZP-a ne stvara novo pravo. Naprotiv, kao i kod ostalih odredaba iz Statuta, ono samo ukazuje na to kakvo je ispravno tumačenje te doktrine uvijek bilo, čak ako ranije i nije bilo izraženo na taj način.¹⁷⁵⁸ To nije u suprotnosti s načelom *nullum crimen sine lege*, koje

“ne sprečava neki sud da interpretira i pojašnjava elemente određenog krivičnog djela.” Ono takođe ne sprečava dalji razvoj prava kroz praksu suda. No ono sprečava sud da stvara novo pravo ili da pri tumačenju postojećeg prava izade van razumnih okvira prihvatljivog razjašnjenja.¹⁷⁵⁹

671. Da se vratimo na ovaj predmet: iako se predmet *Tadić* odnosio na optužene relativno niskog nivoa, Žalbeno vijeće konstatuje da su pravna obilježja UZP-a navedena u tom predmetu ista i u slučaju kad se UZP primjenjuje na optužene visokog nivoa. Stoga, zastupnici u vezi s UZP-om griješe kad govore o “širenju” UZP-a na predmete poput ovog koji se vodi protiv Krajišnika. Pored toga, Žalbeno vijeće smatra da njegov zaključak iz Odluke u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, iako donesen u vezi s djelima koja su navodno počinjena 1999. godine, važi i za Krajišnika u ovom predmetu:

Član 26 Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije, zajedno sa obimnom praksom država pomenutom u predmetu *Tadić*, činjenicom da mnogi nacionalni pravi sistemi predviđaju takav vid odgovornosti pod ovim ili onim nazivom, te da odredbe o tim vidovima odgovornosti teku paralelno s običajnim pravom, kao i izuzetna stravičnost krivičnih dela koja se terete bili su dovoljno upozorenje da su dela koja je optuženi počinio [...] dela koja povlače krivičnu odgovornost na osnovu učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁷⁶⁰

672. Dodatni argument zastupnika u vezi s UZP-om da je pripisivanje odgovornosti na osnovu UZP-a podložno političkim uticajima nije potkrijepljen i odbija se. Ova podosnova se odbija.

¹⁷⁵⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 222; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 200; Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 361; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 174.

¹⁷⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 101; Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 41.

¹⁷⁵⁷ Završni pretresni podnesak odbrane, par. 134(b).

¹⁷⁵⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 310; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 135.

¹⁷⁵⁹ Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 38 (fusnote izostavljene).

¹⁷⁶⁰ Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*, par. 43 (fusnota izostavljena).

2. Krajišnikov doprinos UZP-u (Osnova 2)

(a) Navodi da doprinos mora da bude znatan (podosnova 2(A))

(i) Argumenti

673. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što nije tražilo da Krajišnikov doprinos UZP-u bude znatan.¹⁷⁶¹ Oni tvrde da je Žalbeno vijeće u predmetu *Kvočka i drugi* “uvidjelo važnost uslova znatnog doprinosa” i da bi se njegovim izostankom u biti inkriminisala uvjerenja kojima se podržava činjenje krivičnih djela.¹⁷⁶²

674. Tužilaštvo odgovara da *actus reus* UZP-a ne iziskuje znatan doprinos niti je takav doprinos neophodan da se donese zaključak o *mens rea* potrebnoj za UZP.¹⁷⁶³ Ono tvrdi da doprinos optuženog samo treba da bude značajan.¹⁷⁶⁴ Tužilaštvo uvažava činjenicu da je Žalbeno vijeće prihvatilo iznimku od tog pravila u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kvočka i drugi*, ali tvrdi da se Krajišnikov predmet razlikuje od tog predmeta. Tužilaštvo dodaje da ne postoji rizik od inkrimisanja uvjerenja s obzirom na to da doprinos mora da bude značajan.¹⁷⁶⁵

(ii) Analiza

675. Pretresno vijeće je zaključilo da doprinos optuženog UZP-u s pravnog stanovišta ne mora da bude znatan.¹⁷⁶⁶ Žalbeno vijeće se slaže i odbija prigovor zastupnika u vezi s UZP-om koji tvrde suprotno. Ono takođe podsjeća da doprinos optuženog krivičnim djelima za koja se on smatra odgovornim mora, u najmanju ruku, biti znatan.¹⁷⁶⁷ Shodno tome, zastupnici u vezi s UZP-om griješe kad sugerišu da se UZP-om inkriminišu uvjerenja kojima se podržavaju krivična djela.

676. Žalbeno vijeće u predmetu *Kvočka i drugi* je zaključilo da se “mogu [...] javiti posebni slučajevi gdje se, kao izuzetak od opšteg pravila, mora dokazati da je optuženi dao [znatan] doprinos kako bi se moglo utvrditi njegovo eventualno učešće u [UZP-u]”.¹⁷⁶⁸ Međutim, njegova primjena navedene iznimke na Zorana Žigića bila je strogo ograničena na činjenice u tom

¹⁷⁶¹ Dershowitzov podnesak, par. 31-32; TŽ. 211.

¹⁷⁶² Dershowitzov podnesak, par. 33-37, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97 i 599.

¹⁷⁶³ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 11. V. takođe *ibid.*, par. 20.

¹⁷⁶⁴ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 13 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430), 19.

¹⁷⁶⁵ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 15-18. V. takođe TŽ. 235.

¹⁷⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 883 (iii).

¹⁷⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97.

¹⁷⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97.

predmetu.¹⁷⁶⁹ Stoga, predmet *Kvočka i drugi* ne predstavlja opšte pravno prihvatanje uslova znatnog doprinosa kao što navodi zastupnik u vezi s UZP-om.

677. Ma koliko zastupnici u vezi s UZP-om tvrdili da je Pretresno vijeće u ovom predmetu trebalo da utvrdi iznimku od opšteg pravila, oni su propustili potkrijepiti svoj argument, osim što su se pozvali na poništenje osuđujuće presude strane Žalbenog vijeća Zoranu Žigiću u predmetu *Kvočka i drugi*. Stoga je dovoljno konstatovati da se činjenične okolnosti u kojima je došlo do navedenog poništenja isuviše razlikuju od okolnosti koje se odnose na Krajišnikovu ulogu u UZP-u u ovom predmetu da bi se mogla napraviti iole smisljena analogija.¹⁷⁷⁰ Ova podosnova se odbija.

(b) Navodni propust da se razmotri doprinos pri ocjeni *mens rea* (podosnova 2(B))

(i) Argumenti

678. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što nije uzelo u obzir znatnost i prirodu Krajišnikovog doprinosa kad je razmatralo njegovu namjeru provodi zajednički cilj UZP-a.¹⁷⁷¹ Oni s tim u vezi tvrde da je Krajišnikov doprinos bio ograničen i da je Pretresno vijeće zaključilo da više oblika učešća koji se navode u Optužnici nije dokazano.¹⁷⁷² Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da se Pretresno vijeće, umjesto da razmotri Krajišnikov doprinos, uglavnom oslonilo na uopšteno svjedočenje da je on na neki način znao da se čine neka krivična djela kako bi donijelo zaključak da je on posjedovao namjeru.¹⁷⁷³ Povrh toga, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Krajišnikove “izolovane izjave” da je htio da izmijeni činjenično stanje na terenu i da Srbi i Muslimani ne mogu da žive zajedno ne dovode do jedinog razumnog zaključka da je on posjedovao traženu namjeru.¹⁷⁷⁴ Oni tvrde da, budući da te izjave dovode do razumnog

¹⁷⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 599 (fusnota izostavljena):

Po mišljenju Žalbenog vijeća, svakog posjetioca logora koji je počinio zločin nije primjereno smatrati učesnikom u udruženom zločinačkom poduhvatu. Žalbeno vijeće se drži opšteg pravila da znatan doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu nije nužan, ali konstatuje da je u datom slučaju “posjetilaca koji su koristili priliku da ulaze u logor” nužno ustanoviti znatan doprinos cjelokupnom učinku logora da bi se na osnovu doktrine o udruženom zločinačkom poduhvatu utvrdila odgovornost.

¹⁷⁷⁰ Zoran Žigić je bio “posjeti[lac] koji [je] koristi[o] datu priliku”, koji je ulazio u zatočenički logor Omarska da čini zločine. On nije imao nikakav službeni položaj u logoru i nije bio čuvar; iako su incidenti u kojima je on učestvovao teški, oni su “djelici u mozaiku opšte slike nasilja i opresije”: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 599. Nasuprot tome, Krajišnik je “bio na centralnom položaju u tom UZP-u”; “[o]n nije samo učestvovao u ostvarenju zajedničkog cilja, nego je bio jedan od pokretača njegovog ostvarenja”: Prvostepena presuda, par. 1119.

¹⁷⁷¹ Dershowitzov podnesak, par. 41, 43, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97.

¹⁷⁷² Dershowitzov podnesak, par. 38-40, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3, 25, 1120-1121.

¹⁷⁷³ Dershowitzov podnesak, par. 41, 43, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 891.

¹⁷⁷⁴ Dershowitzov podnesak, par. 42, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 429; Prvostepenu presudu, par. 897, 998.

zaključka da je on podržavao stvaranje nezavisne srpske države drugim sredstvima, a ne činjenjem zločina, nije dokazano da je on dijelio zajedničku namjeru UZP-a.¹⁷⁷⁵

679. Tužilaštvo odgovara da je nivo doprinosa tek jedno od sredstava za donošenje zaključka o namjeri. Ono upućuje na zaključke u Prvostepenoj presudi kako bi ustvrdilo da je Pretresno vijeće ispravno zaključilo da je Krajišnik dao značajan doprinos u UZP-u i da je posjedovao traženu namjeru.¹⁷⁷⁶

(ii) Analiza

680. Žalbeno vijeće u predmetu *Kvočka i drugi* je zaključilo sljedeće: “[u] praksi, značaj učestvovanja optuženog relevantan je da bi se dokazalo da je optuženi dijelio namjeru ostvarivanja zajedničkog cilja.”¹⁷⁷⁷ Međutim, to ne podrazumijeva pravni uslov da Pretresno vijeće uzme u obzir značaj – ili, prema riječima zastupnika u vezi s UZP-om, “znatnost ili prirodu” – doprinosa optuženog pri ocjeni njegove namjere. Ta ocjena više je pitanje dokaza nego materijalnog prava. U svakom slučaju, Pretresno vijeće je imalo u vidu značaj Krajišnikovog doprinosa prilikom donošenja zaključka o njegovoj *mens rea*.¹⁷⁷⁸ Ono pritom nije pogriješilo.

681. Žalbeno vijeće preostali dio ove podosnove shvata kao navod da je Pretresno vijeće pogriješilo pri donošenju zaključka o Krajišnikovoj *mens rea*. Kako bi potkrijepili tvrdnju da je Krajišnikov doprinos preuveličan i ograničen, zastupnici u vezi s UZP-om navode da je svjedočenje na koje se oslonilo Pretresno vijeće bilo uopšteno i da se odnosilo samo na njegovo znanje, a da dvije “izolovane izjave” na koje se oni pozivaju navode na razuman zaključak koji upućuje na to da je on nevin. Nadalje, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da dodatno svjedočenje Radovana Karadžića pokazuje da je Krajišnik tokom čitave 1992. godine neprekidno nastojao da postigne mirno rješenje putem pregovora.¹⁷⁷⁹

682. Pretresno vijeće je zaključilo da je Krajišnikov ukupni doprinos sastojao u njegovoj “pomoći osnivanju i održavanju kontinuiteta SDS-a i državnih struktura koje su odigrale značajnu ulogu u činjenju zločina.”¹⁷⁸⁰ Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je riječima “pomoći osnivanju” njegov doprinos preuveličan zbog toga što je Pretresno vijeće zaključilo da on nije sudjelovao u osnivanju stranke SDS.¹⁷⁸¹ Nadalje, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Karadžićeva izjava na

¹⁷⁷⁵ Dershowitzov podnesak, par. 42.

¹⁷⁷⁶ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 20-31.

¹⁷⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97.

¹⁷⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 1119, gdje se konstatuje da je Krajišnik “bio na centralnom položaju u tom UZP-u” i da je “bio jedan od pokretača njegovog ostvarenja”.

¹⁷⁷⁹ Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 87, gdje se upućuje na TŽ. 603.

¹⁷⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 1120.

¹⁷⁸¹ Dershowitzov podnesak, par. 39; Prvostepena presuda, par. 1121. V. *ibid.*, par. 3, 25.

osnovu pravila 92ter pokazuje da Krajišnik nije imao nikakvu ulogu u osnivanju SDS-a.¹⁷⁸² Žalbeno vijeće konstatuje da se osporeni zaključak, po svemu sudeći, ne odnosi na Krajišnikovo navodno učešće u uspostavljanju ili osnivanju same stranke SDS, nego na njegovu pomoć u osnivanju onih struktura SDS-a koje su odigrale značajnu ulogu u činjenju zločina.¹⁷⁸³ Zastupnici u vezi s UZP-om, stoga, pogrešno tumače osporeni zaključak kako bi potkrijepili vlastite argumente.

683. U svakom slučaju, ako, rasprave radi, pretpostavimo da je Pretresno vijeće preuveličalo Krajišnikov doprinos, kao što on tvrdi, Žalbeno vijeće nije uvjereno da je njegov doprinos u preostalim dijelovima¹⁷⁸⁴ bio "ograničen" ili da je bio takvog tipa da navodi na razumnu sumnju u to da li je on imao namjeru da provodi zajednički cilj.

684. Pretresno vijeće se oslonilo na svjedočenje o Krajišnikovom znanju zbog toga što je smatralo da se "na osnovu toga što je neka osoba bila obaviještena, a nastavila je svoje učešće, može izvući zaključak o njenoj namjeri."¹⁷⁸⁵ Zastupnici u vezi s UZP-om ne osporavaju taj zaključak.¹⁷⁸⁶ Njihova dodatna tvrdnja da je navedeno svjedočenje bilo uopšteno nije razrađena i stoga se odbacuje.

685. Osvrćući se na dvije Krajišnikove izjave, Žalbeno vijeće smatra da činjenica da one, same za sebe, mogu dovesti do razumnog zaključka koji upućuje na to da je on nevin nije odlučujuća. Zapravo, pitanje koje se postavlja jeste da li je jedini razuman zaključak na osnovu dokaza u cjelini bio taj da je Krajišnik posjedovao traženu *mens rea*.¹⁷⁸⁷ Pretresno vijeće je, stoga, postupilo ispravno kad je te dvije izjave ocijenilo u kontekstu ostalih događaja iz perioda na koji se odnosi Optužnica i u svjetlu drugih dokaza.¹⁷⁸⁸ Kako zastupnici u vezi s UZP-om ne pokušavaju objasniti zbog čega, odnosno u kom smislu bi ta holistička ocjena dokaza bila nerazumna, nema potrebe da Žalbeno vijeće dalje razmatra ovaj argument. Nadalje, Žalbeno vijeće u svjetlu dokaza koje je razmotrilo Pretresno vijeće ne smatra da dodatno svjedočenje Radovana Karadžića o Krajišnikovim stalnim naporima da se pregovorima dode do mirnog rješenja tokom 1992. godine stvara razumnu sumnju koja bi Žalbeno vijeće navela da poništi zaključak Pretresnog vijeća o Krajišnikovoj *mens rea*.

¹⁷⁸² Krajišnikov dopunski žalbeni podnesak, par. 87, gdje se upućuje na Karadžićevu izjavu u skladu s pravilom 92ter, str. 9.

¹⁷⁸³ Ovo je u skladu sa zaključkom Pretresnog vijeća da je Krajišnik formulisao, pokretao, promovisao, učestvovao i/ili podsticao razvoj i sprovođenje politike SDS-a koja je za svrhu imala ostvarenje cilja UZP-a: Prvostepena presuda, par. 1121.

¹⁷⁸⁴ V.gore, odjeljak III.C.10.

¹⁷⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 890-891 (citat iz par. 890).

¹⁷⁸⁶ V. takođe TŽ. 225.

¹⁷⁸⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 219; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 233.

¹⁷⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 897, 998.

(iii) Da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je Krajišnikovo političko djelovanje činilo dio njegovog doprinosa UZP-u?

686. Pretresno vijeće je zaključilo da se Krajišnikov

opšti doprinos [...] UZP-u sastojao [...] u njegovoj pomoći osnivanju i održavanju kontinuiteta SDS-a i državnih struktura koje su odigrale značajnu ulogu u činjenju zločina. On je takode svoju političku umješnost koristio i na lokalnom i na međunarodnom planu kako bi omogućio ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a putem zločina koje je ostvarenje tog cilja podrazumijevalo.¹⁷⁸⁹

687. Pretresno vijeće je zatim donijelo zaključak o konkretnim vidovima Krajišnikovog doprinosa. Ono je zaključilo da je Krajišnik doprinio UZP-u na šest načina,¹⁷⁹⁰ uglavnom kroz svoje političko djelovanje SDS-u i rukovodstvu bosanskih Srba.

688. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je to političko djelovanje predstavljalo doprinos UZP-u. On tvrdi sljedeće:

"Time što uopšteno povezuje postupke srpske strane sa "agresijom" i "secesijom", Veće praktično i na moju štetu briše razlike na srpskoj strani u BiH između zločinačkog ponašanja i legitimne političke delatnosti. Kada se učešće u agresiji i secesiji pripíše *apriori* meni, od tada pa nadalje svako čisto političko ponašanje time se kriminalizuje bez razlike. Time što moje političko ponašanje procenjuje iz ugla da je tumačenje koje bi bilo benigno po mene, skoro unapred isključeno, Veće zauzima pristrasan stav od samog početka, te na taj način čini suvišnim svako dalje razmatranje ili analizu dokaznog materijala, čime se obezbeđuje unapred nalaz da sam kriv.¹⁷⁹¹

Krajišnik u svom Žalbenom podnesku nadalje tvrdi da se njegovo djelovanje ne "može podvesti u njegovom pravnom obliku ni pod jedno krivično delo sankcionisano Statutom MKSJ."¹⁷⁹²

689. Isto tako, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je "ponašanje koje se individualno pripisuje Krajišniku uglavnom predstavljalo govore i političko djelovanje na koje je zagantovano imao pravo" i da se takvim ponašanjem ne krši pravo definisano u Statutu.¹⁷⁹³ Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Prvostepena presuda ne sadrži nijedan zaključak o Krajišnikovom stvarnom učešću u zločinima, te da je stoga zaključak o njegovom doprinosu UZP-u pogrešan.¹⁷⁹⁴

690. Na žalbenom pretresu, zastupnici u vezi s UZP-om su dodatno razradili tu argumentaciju, navevši da je Krajišniku izrečena osuđujuća presuda na temelju političkih izjava koje predstavljaju

¹⁷⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 1120.

¹⁷⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 1121(a), (b), (c), (d), (j), (k).

¹⁷⁹¹ Krajišnikova najava žalbe, par. 11.

¹⁷⁹² Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 13.

¹⁷⁹³ Dershowitzov podnesak, Uvod, str. 1.

¹⁷⁹⁴ Dershowitzov podnesak, par. 51.

legitiman stav.¹⁷⁹⁵ Zastupnici u vezi s UZP-om su tvrdili da je Krajišnik proglašen krivim zbog povezanosti, zato što je “dijelio političke stavove” onih koji su počinili ratne zločine.¹⁷⁹⁶

691. Argument zastupnika u vezi s UZP-om je trostruk. Oni, kao prvo, tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da Krajišnikovo političko djelovanje predstavlja dovoljan *actus reus*. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Krajišnik nije proglašen krivim zbog činjenja “ijednog *actus reus* navedenog” u članu 7(1) Statuta.¹⁷⁹⁷ Oni tvrde da je to prvi put da se na nekom međunarodnom sudu “*actus reus* optuženog potpuno zasniva na ponašanju koje je zaštićeno ustavom i ljudskim pravima.”¹⁷⁹⁸ Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće propustilo da prepozna i riješi očiti sukob između Krajišnikovih zaštićenih ljudskih prava, konkretno, prava na slobodu govora i političko djelovanje, te zaštićenih ljudskih prava žrtava.¹⁷⁹⁹ Po mišljenju zastupnika u vezi s UZP-om, pravne odredbe ne bi smjele sprečavati legitimno političko djelovanje.¹⁸⁰⁰ Oni naposljetku tvrde da doprinos UZP-u treba da bude “znatan” i da puki politički govori ne ispunjavaju taj uslov.¹⁸⁰¹

692. Kao drugo, zastupnici u vezi s UZP-om navode da je Pretresno vijeće pogriješilo u svom tumačenju nekih Krajišnikovih govora. Oni tvrde da je pri analizi govora Pretresno vijeće sistematski donosilo “zaključke koji su najštetniji po optuženog”.¹⁸⁰² Žalbena vijeće je navodne greške Pretresnog vijeća u vezi s Krajišnikovim govorima već ispitalo zajedno s drugim navodnim činjeničnim greškama na koje je ukazao Krajišnik.¹⁸⁰³

693. Kao treće, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je obaviještenost bila dovoljna da se dokaže Krajišnikova *mens rea*. Oni tvrde da obaviještenost “jednostavno nije dovoljna za *mens rea* kad se radi o političkom govoru”¹⁸⁰⁴ i da “političara treba hrabriti da nastavi govoriti čak i kad posjeduje saznanja da su počinjeni zločini,” osim ako nije optužen zbog toga što je takve govore držao.¹⁸⁰⁵ Oni na kraju naglašavaju da “kriteriji za *mens rea* moraju biti drugačiji”¹⁸⁰⁶ i da osoba čiji su ciljevi i sredstva samo politički ne prelazi prag potreban za krivicu koji iziskuju pravne odredbe u vezi s UZP-om.¹⁸⁰⁷

¹⁷⁹⁵ TŽ. 192. V. takode TŽ. 210.

¹⁷⁹⁶ TŽ. 193. V. takode TŽ. 203.

¹⁷⁹⁷ TŽ. 208, 211.

¹⁷⁹⁸ TŽ. 210.

¹⁷⁹⁹ TŽ. 214.

¹⁸⁰⁰ TŽ. 213.

¹⁸⁰¹ TŽ. 211-212.

¹⁸⁰² TŽ. 223.

¹⁸⁰³ V.gore, odjeljak IV. D.

¹⁸⁰⁴ TŽ. 225.

¹⁸⁰⁵ TŽ. 226, 232.

¹⁸⁰⁶ TŽ. 228.

¹⁸⁰⁷ TŽ. 228-230.

694. U svom Odgovoru na Krajišnikov žalbeni podnesak tužilaštvo konkretno ne odgovara na pitanje zaštićenog političkog govora i djelovanja, pomenuvši samo to da je Krajišnikov argument da “se njegovi postupci ne mogu podvesti ni pod jedno krivično djelo iz Statuta irelevantan [...] za njegovu odgovornost po osnovu UZP-a”, s obzirom na to da učešće u “zajedničkom planu”, ne mora uključivati izvršenje nekog konkretnog krivičnog djela iz jedne od [...] odredbi [Statuta], nego se može sastojati u pomoći ili doprinosu izvršenju zajedničkog plana ili nakane”.¹⁸⁰⁸ Na žalbenom pretresu tužilaštvo je takode navelo da se “ovaj predmet ne bavi govorom mržnje”.¹⁸⁰⁹ Ono je ustvrdilo da treba napraviti razliku između *actus reus* za zločin za koji se optuženi tereti i doprinosa koji učesnik UZP-a mora dati. Prema tome, doprinos, sam po sebi, ne mora da bude neko kažnjivo ponašanje, ali mora da doprinese činjenju zločina za koje se optuženi tereti, tako da njegova krivična odgovornost proizlazi iz tog doprinosa, te zajedničkog cilja i namjere koje dijeli s ostalim učesnicima UZP-a.¹⁸¹⁰ Tužilaštvo, nadalje, tvrdi da, u svakom slučaju, zaključci Pretresnog vijeća o Krajišnikovoj *mens rea* “nisu doneseni samo na temelju govora g. Krajišnika nego na osnovu svih dokaza, svih dokaza koji su se odnosili na učešće rukovodstva bosanskih Srba u ostvarenju i provođenju zajedničke namjere.”¹⁸¹¹

695. Žalbeno vijeće smatra da, suprotno navodima zastupnika u vezi s UZP-om, Pretresno vijeće nije zaključilo da Krajišnikovo političko djelovanje čini *actus reus* ijednog zločina protiv čovječnosti za koji mu je izrečena osuđujuća presuda. Krajišnik je, naprotiv, osuđen za zločine za koje je proglašen krivično odgovornim na temelju vida odgovornosti vezanog za UZP, koji iziskuje da je optuženi “dao [...] značajan doprinos počinjenju zločina.”¹⁸¹² Praksa Međunarodnog suda ne istiskuje da taj doprinos sam po sebi bude kažnjiv. Žalbeno vijeće je zapravo izričito zaključilo da doprinos “ne mora uključivati izvršenje nekog konkretnog krivičnog djela” predviđenog Statutom.¹⁸¹³ Pored toga, Žalbeno vijeće je u više navrata zaključilo da doprinos UZP-u “može imati oblik pružanja pomoći ili doprinosa izvršenju zajedničkog cilja”¹⁸¹⁴ i da nije potrebno da optuženi fizički izvrši *actus reus* počinjenog zločina ili da u njemu učestvuje.¹⁸¹⁵ Dovoljno je da optuženi “izvrši djela koja su na neki način usmjerena [ka] sprovođenju” UZP-a¹⁸¹⁶ u smislu da pruži značajan doprinos počinjenju krivičnih djela obuhvaćenih UZP-om. Iz tih razloga, Žalbeno

¹⁸⁰⁸ Odgovor tužilaštva na Krajišnikovu žalbu, par. 35 (fusnota izostavljena), gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 227. V. takode TŽ. 235.

¹⁸⁰⁹ TŽ. 279.

¹⁸¹⁰ TŽ. 235.

¹⁸¹¹ TŽ. 279. V. takode TŽ. 235.

¹⁸¹² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 431.

¹⁸¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

¹⁸¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 424, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 100.

¹⁸¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 424, 427; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99, 263; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31, 81; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

vijeće smatra da doprinos UZP-u, sam po sebi, ne mora da bude kažnjiv. Suprotna tvrdnja zastupnika u vezi s UZP-om se odbija.

696. Zastupnici u vezi s UZP-om, nadalje, tvrde da Krajišnikovi govori ne mogu u pravnom smislu predstavljati doprinos UZP-u zbog toga što su oni zaštićeni njegovim pravom na slobodu govora.¹⁸¹⁷ Žalbeno vijeće se ne slaže s tim. U pravnom smislu važno je to da optuženi pruži značajan doprinos počinjenju krivičnih djela obuhvaćenih UZP-om.¹⁸¹⁸ Mimo toga, pravo ne predviđa konkretne tipove ponašanja koji se sami po sebi ne bi mogli smatrati doprinosom zajedničkom cilju. Unutar tih pravnih okvira, pitanje da li je optuženi doprinio UZP-u predstavlja činjenično pitanje koje treba utvrditi od slučaja do slučaja.¹⁸¹⁹ Kako je ovaj argument zastupnika u vezi s UZP-om ograničen na pravno pitanje, nema potrebe da ga Žalbeno vijeće dalje razmatra.

697. Na kraju, zastupnici u vezi s UZP-om, u pogledu Krajišnikove *mens rea* tvrde da obaviještenost “[o zločinima] jednostavno nije dovoljna za *mens rea* kad se radi o političkom govoru”¹⁸²⁰ i da “[p]olitičara treba ohrabriti da nastavi govoriti čak i kad posjeduje saznanja da su počinjeni zločini”, osim ako niti optužen zbog toga što je te takve govore držao.¹⁸²¹ Žalbeno vijeće konstatuje da Pretresno vijeće nije smatralo da je neargumentovana Krajišnikova obaviještenost o zločinima dovoljna za dokazivanje njegove *mens rea*. Za razliku toga, Pretresno vijeće je zaključilo sljedeće:

Informacije koje je optuženi dobio tokom tog perioda predstavljaju važan element za utvrđivanje njegove odgovornosti *zato što se na osnovu toga što je neka osoba bila obaviještena, a nastavila je svoje učešće, može izvući zaključak o njoj namjeri.*¹⁸²²

Zastupnici u vezi s UZP-u nisu pokazali da je Pretresno vijeće u tom smislu pogriješilo.

698. Iz gorenavedenih razloga, ova podosnova se odbija.

3. Dosljednost i koherentnost navoda o UZP-u u obliku kojim se tereti Krajišnik (Osnova 3)

(a) Navodne nejasnoće u Optužnici i Prvostepenoj presudi u vezi s UZP-om (podosnova 3(A))

(i) Argumenti

699. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da zajednički cilj UZP-a za koji Optužnica tereti optuženog, sam po sebi, prema Statutu nije krivično djelo koje bi moglo biti ostvareno samo putem

¹⁸¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229.

¹⁸¹⁷ TŽ. 213-214, 225, 230.

¹⁸¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430.

¹⁸¹⁹ Što zastupnici u vezi s UZP-om, čini se, i sami priznaju: v. TŽ. 231-233.

¹⁸²⁰ TŽ. 225.

¹⁸²¹ TŽ. 226, 232.

činjenja krivičnih djela Statutom.¹⁸²³ Oni ističu da je cilj koji se navodi u Optužnici mogao biti postignut na protivzakonit način, kršenjem Statuta, zatim na protivzakonit način, ali bez takvog kršenja, ili na zakonit način,¹⁸²⁴ te da su sredstva UZP-a samo generalno okarakterisana kao “zločini koji su kažnjivi prema članovima 3, 4 i 5”.¹⁸²⁵ Budući da Pretresno vijeće nije izričito proglasilo Krajišnika odgovornim po trećem obliku UZP-a Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da iz toga proizlazi da je on odgovoran po prvom obliku UZP-a,¹⁸²⁶ ali da je opis zajedničkog cilja od strane Pretresnog vijeća kao “proces[a] koji je u toku” doveo do “amorfne i rastezljive definicije” UZP-a, njegovih ciljeva i sredstava, što to nije u skladu s uslovima za prvi oblik UZP-a navedenim u predmetu *Tadić*.¹⁸²⁷

700. Zastupnici u vezi s UZP-om potom tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo jer nije pokazalo da je Krajišnik u zločinima u okviru UZP-a učestvovao na neki neposredan ili konkretan način. Oni tvrde da vidovi doprinosa za koje je terećen, a za koje je utvrđeno da nisu dokazani, pokazuju da *actus reus* koji se kao uslov tražio u predmetu *Tadić* nije bio niti je mogao biti dokazan.¹⁸²⁸

701. Zastupnici u vezi s UZP-om takođe tvrde da je Prvostepena presuda u suprotnosti s predmetom *Tadić* zbog toga što se u njoj nije tražio dokaz da su se učesnici UZP-a “lično dogovorili” da upotrijebe protivzakonita sredstva razmatrana u okviru UZP-a. Oni tvrde da nedostatak takvog dokaza dovodi do rizika da se odgovornost za UZP pripiše na osnovu pukog pristanka na neki legitiman cilj.¹⁸²⁹

702. I na kraju, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće definisalo aktere koji su, u krajnjoj liniji, uopšteno povezani s UZP-om, ne zbog toga što su postojali dokazi da su oni doprinijeli UZP-u i dijelili njegov zajednički cilj, “nego samo zbog toga što su činili ili su bili bliži činjenju krivičnih djela i stoga su morali da budu povezani s UZP-om”, kako bi Krajišnika proglasilo odgovornim.¹⁸³⁰ Oni tvrde da je Pretresno vijeće poništilo uslov postojanja zajedničke namjere i nepravilno zaključilo da su mnogi glavni izvršioци, zapravo, bili učesnici UZP-a.¹⁸³¹ Zastupnici u vezi s UZP-om, nadalje, tvrde da su učesnici UZP-a koje je nabrojalo Pretresno vijeće

¹⁸²² Prvostepena presuda, par. 890 (naglasak dodat).

¹⁸²³ Dershowitzov podnesak, par. 44-45, 49; TŽ. 200.

¹⁸²⁴ Dershowitzov podnesak, par. 44-45, gdje se citira Optužnica, par. 4. Krajišnik tvrdi da je cilj naveden kao “trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva s velikih područja Bosne i Hercegovine”.

¹⁸²⁵ Dershowitzov podnesak, par. 46, gdje se citira Optužnica, par. 4.

¹⁸²⁶ Dershowitzov podnesak, par. 48; TŽ. 209.

¹⁸²⁷ Dershowitzov podnesak, par. 50, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1096-1099.

¹⁸²⁸ Dershowitzov podnesak, par. 51, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121(e) – (j). V. takođe Dershowitzov podnesak, par. 52.

¹⁸²⁹ Dershowitzov podnesak, par. 56-58.

¹⁸³⁰ Dershowitzov podnesak, par. 59-63, gdje se citira diskusija o Prvostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* u Antonio Cassese, *The Proper Limits of Individual Responsibility Under the Doctrine of Joint Criminal Enterprise*, 5 J. Int'l Crim. Just. 109, 127-128 (2007.).

trebali biti navedeni u Optužnici, te da je bilo potrebno izvesti konkretne i individualizirane dokaze da bi se potkrijepila njihova uključenost u UZP. Oni dodaju da u Prvostepenoj presudi nije konkretno naveden nivo dokaza koji je bio potreban da bi se pokazalo da je neki izvršilac postupao prema Krajišnikovim uputstvima ili da je s njim imao nekakav neksus ili vezu, osim što je navedeno da su njihovim djelima provedeni ciljevi UZP-a. Po njihovom mišljenju, Pretresno vijeće je time zanemarilo pitanje da li su glavni izvršiocu provodili vlastiti plan.¹⁸³²

703. Tužilaštvo odgovara da je teorija o UZP-u iznijeta u Optužnici i Prvostepenoj presudi jasna. Ono najprije primjećuje da su krivična djela nabrojana u Optužnici bila obuhvaćena ciljem UZP-a; alternativno, za njih se tereti po trećem obliku UZP-a. Što se tiče opisa zajedničkog cilja od strane Pretresnog vijeća kao “proces[a] koji je u toku”, tužilaštvo smatra da je važno da su krivična djela, u vrijeme kad su počinjena, bila obuhvaćena zajedničkim ciljem ili da su predstavljala predvidljive posljedice drugih krivičnih djela koja su njime bila obuhvaćena.¹⁸³³ Tužilaštvo, nadalje, tvrdi da zaključci u Prvostepenoj presudi pokazuju da se Krajišnikova osuđujuća presuda zasniva i na prvom i na trećem obliku UZP-a. Ono s tim u vezi tvrdi da su krivična djela koja prvobitno nisu bila dio zajedničkog cilja vremenom to postala zbog toga što se, kako su ih vodeći učesnici UZP-a koji su nastavili doprinositi zajedničkom zločinačkom cilju činili i prihvatili, razvila namjera za njihovo izvršenje i da je njihovo naknadno činjenje dovelo je do odgovornosti po prvom obliku UZP-a; povrh toga, prva od tih “proširenih krivičnih djela” predstavljala su predvidljive ishode (prvobitnog) zajedničkog zločinačkog cilja deportacije i prisilnog premještanja i potpadala su pod treći oblik UZP-a. Tužilaštvo takode negira da se odgovornost za UZP može pripisati za puko pristajanje na neki cilj: UZP iziskuje zajednički cilj koji podrazumijeva ili uključuje činjenje nekog krivičnog djela predviđenog Statutom, te zajedničku namjeru učesnika. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno tražilo zločinački cilj zajednički osobama koje su u okviru UZP-a djelovale zajedno, a ne samo isti cilj.¹⁸³⁴ Ono, nadalje, tvrdi da glavni izvršiocu ne moraju dijeliti zajednički cilj, pod uslovom da se zločin može pripisati nekom učesniku UZP-a. Na kraju, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće, zasnovavši svoju analizu na distinkciji između učesnika UZP-a i drugih, izvelo zaključke o učesnicima UZP-a i opisalo strukture kojima su oni bili povezani s glavnim izvršiocima; zastupnici u vezi s UZP-om nisu uspjeli pokazati da je Pretresno vijeće pogriješilo pri određivanju grupe učesnika UZP-a ili veza između glavnih izvršilaca i učesnika UZP-a.¹⁸³⁵

¹⁸³¹ Dershowitzov podnesak, par. 63.

¹⁸³² Dershowitzov podnesak, par. 64.

¹⁸³³ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 32 (gdje se upućuje na Optužnicu, par. 5), 33.

¹⁸³⁴ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 34 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1096-1119), 35-37.

¹⁸³⁵ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 38 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 413), 39-40.

(ii) Analiza

a. Zajednički cilj

704. Žalbeno vijeće podsjeća da zajednički cilj u okviru doktrine o UZP-u mora “predstavljati ili uključivati počinjenje krivičnog djela predviđenog Statutom”.¹⁸³⁶ U Optužnici je cilj UZP-a naveden kao

trajno uklanjanje, silom ili drugim sredstvima, bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva s velikih područja Bosne i Hercegovine, a činjenjem zločina koji su kažnjivi prema članovima 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog suda.¹⁸³⁷

Ovi navodni zločini su detaljnije navedeni u daljnjim dijelovima Optužnice.¹⁸³⁸ Shodno tome, u Optužnici je naveden zajednički cilj koji je uključivao činjenje krivičnih djela predviđenih Statutom. Pobijanje navoda o zajedničkom cilju UZP-a od strane zastupnika u vezi s UZP-om stoga se odbacuje.

705. Što se tiče njihovog osporavanja opisa zajedničkog cilja u Prvostepenoj presudi, Žalbeno vijeće upućuje na diskusiju o žalbenim podosnovama 3(B), 3(C) i 3(D) koje je iznio *amicus curiae*.¹⁸³⁹

b. Actus reus i mens rea

706. Suprotno argumentu zastupnika u vezi s UZP-om,¹⁸⁴⁰ nije bilo potrebno da Krajišnik na neki neposredan ili konkretan način “učestvuje u počinjenju nekog krivičnog djela” iz okvira UZP-a. Za pripisivanje odgovornosti za UZP dovoljno je da učesće optuženog u zajedničkom cilju predstavlja značajan doprinos zločinima za koje bi on trebao da bude proglašen odgovornim.¹⁸⁴¹ Zastupnici u vezi s UZP-om nisu pokazali da Krajišnikov doprinos, kako ga je utvrdilo Pretresno vijeće, ne prelazi navedeni prag.

707. Što se tiče Krajišnikove *mens rea*, Žalbeno vijeće je već zaključilo da je Pretresno vijeće ispravno zahtijevalo dokaze da su “učesnici u UZP-u, uključujući optuženog, imali isto stanje svijesti, to jest stanje svijesti da zločin ili zločine sankcionisane Statutom koji čine dio cilja treba

¹⁸³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 73; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 390.

¹⁸³⁷ Optužnica, par. 4.

¹⁸³⁸ Optužnica, par. 5, “Optužbe”.

¹⁸³⁹ V.gore, odjeljak III.C.2-8. V. Dershowitzov podnesak, par. 78(b)-(d).

¹⁸⁴⁰ Dershowitzov podnesak, par. 51.

¹⁸⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430. V. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

izvršiti.”¹⁸⁴² Prema tom standardu, nema prostora za tvrdnju zastupnika u vezi s UZP-om¹⁸⁴³ da se odgovornost za UZP može pripisati za puko pristajanje na neki legitiman cilj. U dijelu u kojem oni tvrde da odgovornost za UZP, pored zajedničkog cilja, iziskuje sporazum učesnika UZP-a da čine krivična djela,¹⁸⁴⁴ taj argument je s pravnog stanovišta pogrešan.¹⁸⁴⁵ “Most”, da upotrijebimo izraz zastupnika u vezi s UZP-om,¹⁸⁴⁶ između cilja UZP-a i Krajišnikove krivične odgovornosti – kad se radi o njegovoj *mens rea* – sastojao se od zajedničke namjere da se zločini koji čine dio zajedničkog cilja izvrše. Optužba za tu namjeru navedena je i u Optužnici,¹⁸⁴⁷ a Pretresno vijeće je zahtijevalo da se ona dokaže.¹⁸⁴⁸ Dodatna neargumentovana tvrdnja zastupnika u vezi s UZP-om da dokazi o Krajišnikovom cilju u vezi sa Sarajevom nisu dovoljni za krivičnu odgovornost odbija se.¹⁸⁴⁹

c. Učesnici UZP-a i glavni izvršioци

708. Žalbeno vijeće će sada razmotriti argumente zastupnika u vezi s UZP-om vezane za učesnike UZP-a. Ono će najprije razmotriti njihovu tvrdnju da ti argumenti nisu navedeni u Optužnici ili barem ne u dovoljnoj mjeri.¹⁸⁵⁰

709. Žalbeno vijeće konstatuje da su u Optužnici navedeni brojni pojedinci¹⁸⁵¹ za koje je Pretresno vijeće zaključilo da su bili učesnici UZP-a.¹⁸⁵² U Optužnici je, nadalje, navedeno da su u UZP-u učestvovali “drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba” i “rukovodstva SDS-a na republičkom, regionalnom i opštinskom nivou”, pripadnici “policije bosanskih Srba (u daljnjem tekstu: MUP)” i “pripadnici srbijanskih i bosansko-srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica”.¹⁸⁵³ Svi ti pojedinci čija imena nisu navedena u Optužnici, ali za koje je Pretresno vijeće zaključilo da su bili učesnici UZP-a, spadaju u neku od tih kategorija.¹⁸⁵⁴ Žalbeno vijeće, stoga, ne smatra da Optužnica u tom smislu sadrži nedostatke.¹⁸⁵⁵

¹⁸⁴² Prvostepena presuda, par. 883(ii), gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 228. V.gore, odjeljak III.C.9(b).

¹⁸⁴³ Dershowitzov podnesak, par. 56-57.

¹⁸⁴⁴ Dershowitzov podnesak, par. 57.

¹⁸⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 418. V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii). V. takode gore III.C.5(b).

¹⁸⁴⁶ Dershowitzov podnesak, par. 58.

¹⁸⁴⁷ Optužnica, par. 5.

¹⁸⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 883(ii).

¹⁸⁴⁹ V., na primjer, Prvostepena presuda, par. 898, 1115-1116, 1119.

¹⁸⁵⁰ Dershowitzov podnesak, par. 64; TŽ. 197-198.

¹⁸⁵¹ Optužnica, par. 7 (u kojem su među navodnim učesnicima u UZP-u navedeni Krajišnik, Biljana Plavšić, Radovan Karadžić, Željko Ražnatović (zvani “Arkan”), Ratko Mladić, Momir Talić i Radoslav Brdanin).

¹⁸⁵² Prvostepena presuda, par. 1087-1088.

¹⁸⁵³ Optužnica, par. 7.

¹⁸⁵⁴ Momčilo Mandić, Velibor Ostojić i Mićo Stanišić bili su dio rukovodstva bosanskih Srba: Prvostepena presuda, par. 1087. Milenko Vojnović zvani “dr. Beli”, Rajko Đukić, Gojko Kličković, “Vojo” Kuprešanin, Rajko Kušić i Jovan Tintor bili su članovi Glavnog odbora SDS-a: Prvostepena presuda, par. 1088. Simo Drljača i Stojan Župljanin bili su načelnici opštinskih SJB, a samim tim i pripadnici MUP-a: Prvostepena presuda, par. 228, 235, 242, 249, 489, 1088. I

710. Pored toga, uloge svih navedenih osoba, osim njih tri, opisane su u Pretpretresnom podnesku tužilaštva, koji je podnesen gotovo dvije godine prije početka suđenja.¹⁸⁵⁶ Stoga, ako je Optužnica ostavila Krajišnika u bilo kakvoj sumnji u pogledu tačnog identiteta učesnika UZP-a, navodne nejasnoće nisu bitno omele pripremu njegove odbrane.¹⁸⁵⁷

711. Što se tiče Prvostepene presude, zastupnici u vezi s UZP-om u suštini tvrde da je Pretresno vijeće nabrojalo učesnike UZP-a bez obzira na to da li su oni doprinijeli zajedničkom cilju UZP-a i dijelili taj cilj.¹⁸⁵⁸

712. Žalbeno vijeće najprije konstatuje da je Pretresno vijeće zahtjevalo uslov da “učesnici u UZP-u, uključujući optuženog, ima[ju] isto stanje svijesti”.¹⁸⁵⁹ Drugo, suprotno tvrdnji zastupnika u vezi s UZP-om,¹⁸⁶⁰ Pretresno vijeće jeste analiziralo pitanje nezavisnih grupa koje su možda dijelile zajednički cilj, a nisu bile ni u kakvom kontaktu, ili su “imale vlastite ciljeve”. Ono je zaključilo da “sam zajednički cilj nije uvijek dovoljan da bi se utvrdilo postojanje grupe, budući da se može desiti da različite i međusobno nezavisne grupe dijele identične ciljeve”,¹⁸⁶¹ te dodalo:

Osoba koja nije u UZP-u može da ima isti opšti cilj kao i grupa, a da ne bude povezana s djelovanjem te grupe. Zločini koje takva osoba počini, naravno, ne mogu se pripisati grupi. S druge strane, veze koje nastanu tokom ostvarivanja zajedničkog cilja pojedince pretvaraju u učesnike zločinačkog poduhvata. Te osobe se u ostvarivanju kažnjivih ciljeva u obimu u kojem ih ne bi bile u stanju ostvariti same oslanjaju na doprinos drugih osoba, kao i one na njihov, te na djela osoba koje nisu učesnici UZP-a, ali su angažovane kako bi činile zločine.¹⁸⁶²

Pretresno vijeće je zatim zaključilo ko su bili pojedini učesnici UZP-a.¹⁸⁶³

Jovan Mijatović i Nedeljko Rašula su, pored svojih funkcija člana Kriznog štaba u Zvorniku, odnosno predsjednika Skupštine opštine Sanski Most, bili poslanici u skupštini bosanskih Srba, pa samim tim i dio rukovodstva bosanskih Srba i na opštinskom i na republičkom nivou: Prvostepena presuda, par. 1088. Na kraju, Mirko Blagojević, Ljubiša Savić zvani “Mauzer”, Veljko Milanković i Vojin (Žučo) Vučković bili su paravojne vođe: Prvostepena presuda, par. 1088.

¹⁸⁵⁵ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 70. V. takođe gore, odjeljak III.C.1, gdje se objašnjava da, iako Pretresno vijeće mora identifikovati više osoba koje imaju veze s UZP-om, nije neophodno imenovati svaku pojedinu osobu: dovoljno je navesti kategorije ili grupe osoba. Isti princip primjenjuje se i na navođenje članova UZP-a u Optužnici.

¹⁸⁵⁶ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić*, predmet br. IT-00-39 & 40-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 2. maj 2002. (dalje u tekstu: Pretpretresni podnesak tužilaštva), par. 148, 154-156, 239, 310, 338, 349, 368, 380, 455 (Momčilo Mandić), 25, 150, 265, 315, 362, 380, 383, 406, 567 (Velibor Ostojić), 112, 127, 147, 1448, 157, 383, (Mićo Stanišić), 169, 284 (Rajko Dukić), 408, 416 (Gojko Kličković), fn 104 (“Vojo” Kuprešanin), par. 260-261, 263 (Rajko Kušić), 337-338, 341-342 (Jovan Tintor), 161 (Simo Drljača), 161, 406, 485 (Stojan Župljanin), 544 (Nedeljko Rašula), 258 (Mirko Blagojević), 254, 258 (Ljubiša Savić), 533-534, 536-537 (Veljko Milanković).

¹⁸⁵⁷ Npr. Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30.

¹⁸⁵⁸ Krajišnikova neargumentovana tvrdnja da je Pretresno vijeće učesnike UZP-a uopšteno i grupno identifikovalo (Dershowitzov podnesak, par. 59, 63) odbija se kako je to navedeno gore, u odjeljku III.C.1.

¹⁸⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 883(ii).

¹⁸⁶⁰ Dershowitzov podnesak, par. 61, 64.

¹⁸⁶¹ Prvostepena presuda, par. 884.

¹⁸⁶² Prvostepena presuda, par. 1082.

¹⁸⁶³ Prvostepena presuda, par. 1087-1088.

713. Zastupnici u vezi s UZP-om, time što su, bez dodatnih pojašnjenja, naveli “potrebu za konkretnim i individualiziranim dokazima kako bi se potkrijepila uključenost [učesnika UZP-a] u UZP”,¹⁸⁶⁴ nisu definisali grešku Pretresnog vijeća u analizi dokaza koji se odnose na uključenost učesnika¹⁸⁶⁵ i stoga se taj navod odbija.

714. Na kraju, u dijelu u kojem se argument zastupnika u vezi s UZP-om odnosi na glavne izvršioce koji nisu bili učesnici UZP-a, nego su ih učesnici UZP-a “koristili” za činjenje krivičnih djela,¹⁸⁶⁶ Žalbena vijeće podsjeća da ti izvršioци u pravnom smislu ne moraju da doprinesu zajedničkom cilju UZP-a ili da ga dijele. Krajišnik je mogao biti proglašen odgovornim za njihova krivična djela dokle god se ona mogu pripisati nekom učesniku UZP-a koji je, u skladu sa zajedničkim ciljem, koristio, glavne izvršioce, koji sami nisu bili njegovi učesnici.¹⁸⁶⁷ Što se setiče toga da li je Pretresno vijeće došlo do neophodnih činjeničnih zaključaka u vezi s tim, Žalbena vijeće upućuje na svoju diskusiju o podosnovi 3(G) koju je iznio *amicus curiae*.¹⁸⁶⁸

715. U dijelu u kojem zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće napravilo grešku zaključivši da su “[o]bični učesnici UZP-a bili [...] lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vođe i drugi”,¹⁸⁶⁹ ova žalbena podosnova se prihvata. Nadalje, u dijelu u kojem se argumenti zastupnika u vezi s UZP-om odnose na opseg zajedničkog cilja, ova podosnova se prihvata u okvirima koji se detaljno navode pod gorepomenutom podosnovom 3(B) koju je iznio *amicus curiae*. Na kraju, u onoj mjeri u kojoj zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je krivična djela koja su počinili izvršioци koji nisu bili učesnici UZP-a pripisalo Krajišniku, ova podosnova se prihvata u okvirima koji se detaljno navode pod gorepomenutom podosnovom 3(B) *amicus curiae*. Preostali dio ove podosnove se odbija.

(b) Navodne nedosljednosti u primjeni UZP-a od strane Pretresnog vijeća (podosnova 3(B))

(i) Argumenti

716. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da Pretresno vijeće nije dosljedno u primjeni odgovornosti za UZP iz dva razloga, što, po njihovom mišljenju, pokazuje manjkavosti u

¹⁸⁶⁴ Dershowitzov podnesak, par. 64.

¹⁸⁶⁵ Što se tiče “lokaln[e] komponent[e]” UZP-a: v. Prvostepena presuda, par. 1088, s referencama. Što se tiče učesnika UZP-a iz “rukovodstvene komponente na Palama” (Prvostepena presuda, par. 1087), Prvostepena presuda sadrži brojne zaključke o njihovoj uključenosti i nije ih moguće sve ovdje nabrojati. Na primjer, v. par. 893-895, 919, 983 (Radovan Karadžić); 938, 963, 981 (Biljana Plavšić), 45, 584, 935, 957, 959, 963 (Nikola Koljević), 953, 1021-1022 (Momčilo Mandić), 25, 922, 941, (Velibor Ostojić), 939, 983 (Mićo Stanišić) i 975-977, 1121(d) (Ratko Mladić).

¹⁸⁶⁶ Dershowitzov podnesak, par. 62-63, 64 (druga rečenica).

¹⁸⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413, 430. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

¹⁸⁶⁸ V.gore, odjeljak III.C.11.

¹⁸⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 1087. V.gore, odjeljak III.C.1.

Prvostepenoj presudi i u teoriji UZP-a.¹⁸⁷⁰ Prvi razlog se tiče zaključka, navedenog u paragrafu 1118 Prvostepene presude, da su u ranim fazama kampanje bosanskih Srba zajednički cilj činili diskriminatorna deportacija i prisilno premještanje, a da je zajednički cilj kasnije uključivao i širi niz zločina, te da je prihvatanje tog proširenog niza kažnjivih sredstava, zajedno s njihovom ustrajnom primjenom, ukazivalo na namjeru da se zajednički cilj ostvari pomoću tih novih sredstava.¹⁸⁷¹ Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je takva analiza pogrešna¹⁸⁷² i da nije u skladu sa zaključkom da je Krajišnikova krivična odgovornost počela s prvim ubijanjima počinjenim u napadu u Bijeljini početkom aprila 1992.¹⁸⁷³ Oni tvrde da na nije u skladu a navedenim zaključkom zbog toga što Krajišnikova odgovornost za ta ubijanja, koja nisu bila dio prvobitnog cilja UZP-a, mogla nastati samo nakon što je on primio izvještaje o tim ubijanjima, a ipak je ustrajao u svojim aktivnostima. Stoga, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da, u skladu s pristupom samog Pretresnog vijeća usvojenim u paragrafu 1118, nije bilo osnova za njegovu odgovornost za ubijanja u Bijeljini počinjena početkom aprila 1992.¹⁸⁷⁴

717. Druga navodna nedosljednost odnosi se na deportaciju, za koju je zaključeno da je bila jedno od prvobitnih krivičnih djela razmatranih u okviru UZP-a. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da je Pretresno vijeće zaključilo da je Krajišnik odgovoran za ovo krivično djelo zbog prebacivanja 9.000 Muslimana i Hrvata u Hrvatsku u julu 1992., te prebacivanja 1.008 i 1.001 zatočenika iz logora Manjača izvan Republike bosanskih Srba, koje je izvršeno u dva navrata, približno u decembru 1992.¹⁸⁷⁵ Međutim, zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da, zbog toga što dio Prvostepene presude koji se odnosi na zločine u opštinama koji govori o Manjači ne sadrži zaključke o prebacivanju zatočenika, ono, čini se, nije bilo dio krivičnih djela koje je utvrdilo Pretresno vijeće.¹⁸⁷⁶ Isto tako, oni tvrde da nije zaključeno da je 9.000 lica prebačeno od strane učesnika UZP-a, nego pod nadzorom UNHCR-a.¹⁸⁷⁷

718. Tužilaštvo odgovara da je Prvostepena presuda dosljedna u primjeni zajedničkog cilja. Ono najprije upućuje na svoje prethodne argumente da Krajišnikova odgovornost proizlazi i iz prvog i iz trećeg oblika UZP-a.¹⁸⁷⁸ Ono zatim navodi da se o grupama od 1.008 i 1.001 zatočenika iz Manjače govori u odjeljku Prvostepene presude naslovljenom “Zločini u opštinama” i da su oni pripisani

¹⁸⁷⁰ Dershowitzov podnesak, par. 66, 71, 74.

¹⁸⁷¹ Dershowitzov podnesak, par. 67, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1118.

¹⁸⁷² Dershowitzov podnesak, par. 67.

¹⁸⁷³ Dershowitzov podnesak, par. 65, 68-70, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 300, 1123-1124.

¹⁸⁷⁴ Dershowitzov podnesak, par. 70. V. takođe TŽ. 290.

¹⁸⁷⁵ Dershowitzov podnesak, par. 72-73, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1097.

¹⁸⁷⁶ Dershowitzov podnesak, par. 73.

¹⁸⁷⁷ Dershowitzov podnesak, par. 73, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 417.

¹⁸⁷⁸ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 41, fn 98, gdje se upućuje na argumente iz podosnove 3(A).

Krajišniku preko Momira Talića, učesnika UZP-a.¹⁸⁷⁹ Tužilaštvo tvrdi da je prebacivanje 9.000 lica bilo rezultat mjera koje su preduzele opštinske vlasti bosanskih Srba u Bosanskom Novom i ono je pripisano lokalnim političarima, kao i vojnim i policijskim zapovjednicima koji su bili učesnici UZP-a.¹⁸⁸⁰ Tužilaštvo tvrdi da sudjelovanje MKCK-a i UNHCR-a deportacije ne čini legalnim, niti razdvaja vezu ta djela od učesnika UZP-a.¹⁸⁸¹

(ii) Analiza

719. Žalbeno vijeće, kao prvo, konstatuje da zastupnici u vezi s UZP-om nisu razradili svoje prigovore na zaključke navedene u paragrafu 1118 Prvostepene presude.¹⁸⁸² Ovaj argument se odbija.

720. Kao drugo, argument zastupnika u vezi s UZP-om da zaključak naveden u paragrafu 1118, čak i da je tačan, nije u skladu sa zaključkom da Krajišnikova odgovornost počinje prvim ubijanjima tokom napada u Bijeljini razmatra se u podosnovi 3(B) koju je iznio *amicus curiae*. Shodno tome, Žalbeno vijeće upućuje na svoju raniju analizu tog pitanja.¹⁸⁸³

721. Što se tiče druge navodne nedosljednosti, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće prebacivanje grupa od 1.008 i 1.001 zatočenika iz logora Manjača, te 9.000 Muslimana i Hrvata, pomenulo u vezi sa svojim zaključkom da su deportacija i prisilno premještanje predstavljali “prvobitn[a]” krivična djela u okviru UZP-a.¹⁸⁸⁴ Pretresno vijeće nije donijelo nikakav izričit zaključak o prethodnim prebacivanjima u dijelu Presude pod naslovom “Zločini u opštinama”. Međutim, ono je uputilo na dokaze o tim prebacivanjima kako bi u tom dijelu zaključilo da su zatočenici iz logora Manjača prebačeni u Hrvatsku.¹⁸⁸⁵ Žalbeno vijeće, stoga, odbacuje argument zastupnika u vezi s UZP-om da prebacivanje grupa od 1.008, odnosno 1.001 zatočenika iz logora Manjača nije bilo dio krivičnih djela koja je utvrdilo Pretresno vijeće.¹⁸⁸⁶

722. Pretresno vijeće je zaključilo da raseljavanje 9.000 Muslimana i Hrvata nije bilo dobrovoljno zato što su opštinske vlasti bosanskih Srba vršile na njih pritisak da odu.¹⁸⁸⁷ Žalbeno

¹⁸⁷⁹ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 42 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 390 i fn 884), 43.

¹⁸⁸⁰ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 44, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 406-419.

¹⁸⁸¹ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 45.

¹⁸⁸² Dershowitzov podnesak, par. 67.

¹⁸⁸³ V.gore, odjeljak III.C.2.

¹⁸⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 1097.

¹⁸⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 390, fn 884, gdje se upućuje na dokazne predmete P891, par. 2.132; P892, separator 99. Pored toga, Pretresno vijeće je na ta prebacivanja uputilo iznoseći svoje zaključke o Krajišnikovoj obaviještenosti i podršci protjerivanju stanovništva: Prvostepena presuda, par. 1026, fn 2057-2058, gdje se upućuje na dokazne predmete P891, par. 2.132; P892, separator 99, str. 1.

¹⁸⁸⁶ V. takode Prvostepena presuda, par. 732 (gdje je zaključeno da “raseljavanje Muslimana i Hrvata iz Banje Luke”, gdje je bio smješten logor Manjača, predstavlja deportaciju).

¹⁸⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 417, 419, 730-732.

vijeće je već potvrdilo taj zaključak kako se to navodi gore u tekstu,¹⁸⁸⁸ i smatra da činjenica da su međunarodne snage pratile raseljene osobe¹⁸⁸⁹ nije učinilo dotično raseljavanje legalnim.¹⁸⁹⁰

723. Zastupnici u vezi s UZP-om nisu pokazali da postoji nedosljednost u zaključcima Pretresnog vijeća o prebacivanju 1.008 i 1.001 zatočenika iz Manjače i 9.000 Muslimana i Hrvata u julu 1992. godine.

724. U u dijelu u kojem zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da paragraf 1118 nije u skladu sa zaključkom Pretresnog vijeća da Krajišnikova odgovornost počinje sa prvim ubijanjima tokom napada u Bijeljini, ova žalbena podosnova se prihvata.¹⁸⁹¹ Preostali dio ove podosnove se odbija.

(c) Argumenti u vezi s načinom na koji je tužilaštvo iznijelo navode o UZP-u (podosnova 3(C))

(i) Argumenti

725. Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da navod koji je tužilaštvo iznijelo u svom Odgovoru na Krajišnikov žalbeni podnesak, da je Pretresno vijeće pravilno primijenilo pravo o UZP-u, “oslikava ključne probleme vezane za odgovornost na osnovu UZP-a”.¹⁸⁹² Oni tvrde da definicija UZP-a koju daje tužilaštvo¹⁸⁹³ pokreće mnoga pitanja koja su ranije postavili zastupnici u vezi s UZP-om.¹⁸⁹⁴ Konkretno, oni ističu da tužilaštvo nije konkretno navelo namjeru koja se traži u odnosu na zajednički cilj, kao ni grupu ili krivična djela koja drugi mogu počinuti u budućnosti u skladu sa zajedničkim ciljem.¹⁸⁹⁵ Po njihovom mišljenju, tvrdnja tužilaštva da optuženi mora biti “u dovoljnoj mjeri povezan ili upleten s” onima koji su počinili krivična djela ili koji su angažovali druge da ih počine, u skladu sa zajedničkim ciljem, ne izražava *actus reus* i *mens rea* optuženog.¹⁸⁹⁶ Zastupnici u vezi s UZP-om tvrde da srž pitanja predstavlja činjenica da se Krajišnikovi postupci ne mogu klasifikovati kao ikakvo krivično djelo; po njihovom mišljenju, Krajišnik može biti kažnjen samo ako je zbog svojih postupaka odgovoran za neko krivično djelo predviđeno Statutom.¹⁸⁹⁷

¹⁸⁸⁸ V., gore, odjeljak III.D i E.

¹⁸⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 417.

¹⁸⁹⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 180; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286.

¹⁸⁹¹ V.gore, odjeljak III.C.2.

¹⁸⁹² Dershowitzov podnesak, para. 75, gdje se upućuje na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 31-35.

¹⁸⁹³ Krajišnik upućuje na argument tužilaštva da “ono što počinje da transformiše više osoba u grupu ili poduhvat je zajednički cilj” (naglasio Krajišnik): Dershowitzov podnesak, par. 75.

¹⁸⁹⁴ “[N]a primjer, kada ljudi postaju grupa i šta pojedinac treba da zna, namjerava ili učini da bi postao odgovoran za krivična djela koja su počinili ostali članovi grupe”: Dershowitzov podnesak, par. 75.

¹⁸⁹⁵ Dershowitzov podnesak, par. 76.

¹⁸⁹⁶ Dershowitzov podnesak, par. 76, gdje se upućuje na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 32.

¹⁸⁹⁷ Dershowitzov podnesak, par. 77, gdje se upućuje na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak, par. 35 (gdje se tvrdi da pitanje da li se Krajišnikovi postupci mogu klarifikovati kao krivična djela predviđena Statutom nije relevantno za njegovu odgovornost na osnovu UZP-a).

726. Tužilaštvo je odgovorilo da u Krajišnikovom žalbenom podnesku nije konkretno navedeno zbog čega su pravni kriterijumi koje je izložilo Pretresno vijeće pogrešni. Ono takode smatra da zastupnici u vezi s UZP-om svojom tvrdnjom da se Krajišnikova djela ne mogu klasificirati kao krivična djela zanemaruju činjenicu da učešće u UZP-u ne mora da uključuje činjenje nekog konkretnog krivičnog djela.¹⁸⁹⁸

(ii) Analiza

727. Zastupnici u vezi s UZP-om nisu konkretno definisali grešku Pretresnog vijeća u vezi s ovom podosnovom. Oni umjesto toga samo govore o argumentima koje je tužilaštvo iznijelo u svom Odgovoru na Krajišnikov žalbeni podnesak. Shodno tome, ova podosnova zapravo samo predstavlja drugu repliku u Krajišnikovo ime na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podneask, što predstavlja kršenje pravila 113 Pravilnika.¹⁸⁹⁹

728. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće konstatuje da se argumenti zastupnika u vezi s UZP-om uglavnom odnose na osnovna obilježja *actus reus* i *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a. Oni su već jasno određeni i ovdje ih nije potrebno ponavljati.¹⁹⁰⁰ Ova podosnova se odbija.

4. Zaključak

729. Žalbeno vijeće u cijelosti odbijae prvu i drugu osnovu iz Dershowitzovog podneska.

730. Treća osnova iz Dershowitzovog podneska se prihvata u dijelu u kojem se tvrdi da postoji greška u zaključku Pretresnog vijeća da su “[o]bični učesnici UZP-a bili [...] lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vođe i drugi”.¹⁹⁰¹ U dijelu u kojem zastupnici u vezi s UZP-om u trećoj osnovi tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je krivična djela koja su počinili izvršiooci koji nisu bili učesnici u UZP-u pripisalo Krajišniku, njihova podosnova se prihvata onom okviru koji je naveden u podosnovi 3(G) koju je iznio *amicus curiae*.

731. Nadalje, u dijelu u kojem zastupnici u vezi s UZP-om u osnovama 3(A) i (B) tvrde da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojoj analizi zajedničkog cilja, uključujući i argument da paragraf

¹⁸⁹⁸ Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak, par. 47-48.

¹⁸⁹⁹ V. Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza, 28. februar 2008. (dalje u tekstu: Odluka od 28. februara 2008.), par. 11 (gdje je navedeno da će Žalbeno vijeće podnesak g. Dershowitza smatrati “dopunskim podneskom u ime g. Krajišnika”).

¹⁹⁰⁰ Npr. Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 410-413 (gdje se navodi *actus reus* i *mens rea* za učesnike UZP-a koji će se smatrati odgovornima za krivična djela koja počine osobe koje nisu dio UZP-a, Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 81-83 (gdje se, *inter alia*, definiše uslov “više” osoba i *mens rea* tražena za krivična djela počinjena mimo zajedničkog cilja, ali koja ipak predstavljaju predvidive posljedice zajedničkog cilja); Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227-228 (učešće u UZP-u ne mora uključivati činjenje konkretnog krivičnog djela navedenog u Statutu).

¹⁹⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1087. V.gore, odjeljak III.C.1.

1118 Prvostepene presude nije u skladu sa zaključkom Pretresnog vijeća da se Krajišnikova odgovornost počinje sa prvim ubijanjima tokom napada u Bijeljini, ta podosnova se prihvata u onom okviru koji se detaljno navodi gore u podosnovi 3(B) koju je iznio *amicus curiae*.¹⁹⁰² Preostali dio osnove 3 se odbija.

¹⁹⁰² V.gore, odjeljak III.C.2.

V. ŽALBE NA KAZNU

732. Žalbeno vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće osudilo Krajišnika na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 27 godina. *Amicus curiae*, Krajišnik i tužilaštvo uložili su žalbe na izrečenu kaznu. *Amicus curiae* tvrdi da je kazna pretjerana s obzirom na to da Krajišnik nije neposredno izvršio ili naredio nijedno krivično djelo. On dodaje da je Pretresno vijeće pri odmjeravanju Krajišnikove kazne pogrešno uzelo u obzir djela drugih. Krajišnik tvrdi da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, da je pogriješilo zbog toga što nije odvojeno analiziralo težinu krivičnih djela i otežavajuće okolnosti, te zbog toga što je izreklo kaznu koja djeluje kao odmazda. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti i odredilo očito neodgovarajuću kaznu.

A. Mjerodavno pravo i kriterij preispitivanja

733. Na osnovu člana 24 Statuta i pravila 101 Pravilnika, Pretresno vijeće mora prilikom odmjeravanja kazne uzeti u obzir sljedeće faktore: težinu krivičnog djela ili ukupno kažnjivo ponašanje; lične prilike osuđene osobe; opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije; te otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.¹⁹⁰³

734. Žalbe na kaznu i žalbe na prvostepenu presudu predstavljaju žalbe *stricto sensu*; one su korektivne prirode i ne predstavljaju suđenje *de novo*.¹⁹⁰⁴ Pretresna vijeća raspolažu širokim diskrecionim ovlastima u odmjeravanju primjerene kazne.¹⁹⁰⁵ Žalbeno vijeće će, po pravilu, preinačiti kaznu samo ako je Pretresno vijeće napravilo “primjetnu grešku” prilikom primjene svojih diskrecionih ovlasti ili ako je propustilo da se pridržava mjerodavnog prava.¹⁹⁰⁶ Strana u postupku koja osporava izrečenu kaznu dužna je da pokaže na koji je način Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja kazne izašlo van okvira koji mu dopuštaju njegove diskrecione ovlasti.¹⁹⁰⁷

735. Da bi pokazao da je Pretresno napravilo primjetnu grešku u primjeni svojih diskrecionih ovlasti, žalilac “mora da pokaže da je Pretresno veće pridalo težinu spoljnim ili irelevantnim okolnostima, da nije pridalo značaj relevantnim okolnostima, ili da im je pridalo nedovoljno

¹⁹⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 392; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 429, 716. Pored toga, pretresna vijeća moraju uzeti u obzir koliki je dio eventualne kazne koju joj je za isto djelo izrekao neki nacionalni sud ta osoba već izdržala, kako je navedeno u članu 10(3) Statuta i pravilu 101(B)(iv) Pravilnika.

¹⁹⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 408; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 9.

¹⁹⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 8.

¹⁹⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393.

¹⁹⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 725.

značaja, da je očigledno pogrešno procenilo činjenice na osnovu kojih je primenilo svoje diskreciono pravo ili da je donelo odluku koja je u toj meri nerazumna ili očigledno nepravedna da Žalbeno veće može da zaključi da Pretresno veće nije valjano primenilo svoje diskreciono pravo”.¹⁹⁰⁸

B. Žalba *amicus curiae* na kaznu (jedanesta osnova)

736. *Amicus curiae* tvrdi da je kazna koju je izreklo Pretresno vijeće prestroga i nesrazmjerna s obzirom na to da Krajišnik nije neposredno izvršio ili naredio nijedno od krivičnih djela.¹⁹⁰⁹ On dodaje da je Pretresno vijeće pri odmjeravanju Krajišnikove kazne takode pogrešno uzelo u obzir djela drugih.¹⁹¹⁰

737. Tužilaštvo odgovara da činjenica da Krajišnik nije fizički izvršio ili konkretno naložio nijedno od krivičnih djela ne znači da je manja kazna opravdana zbog toga što je on u krivičnim djelima učestvovao putem UZP-a, u kojem je bio na centralnom položaju. Tužilaštvo u vezi s tim podsjeća da je Pretresno vijeće zaključilo da je Krajišnik bio jedan od pokretača UZP-a, da je imao ključnu i presudnu ulogu u izvršenju krivičnih djela, kao vrlo veliki uticaj.¹⁹¹¹ Tužilaštvo takode tvrdi da se paragraf 1121 Prvostepene presude – na koji upućuje *amicus curiae* kako bi ustvrdio da je Pretresno vijeće pri odmjeravanju Krajišnikove kazne uzelo u obzir djela drugih osoba – odnosi isključivo na Krajišnikov doprinos UZP-u i da se u njemu ne pominju djela drugih.¹⁹¹²

738. *Amicus curiae* replicira da je osnova za Krajišnikovu krivičnu odgovornost toliko slaba da ne može biti valjana za kaznu u trajanju od 27 godina.¹⁹¹³ Po mišljenju *amicus curiae*:

[Krajišnikova] odgovornost za tačke 3-5 zasniva se na njegovom *ex post facto* znanju o djelima drugih učesnika UZP-a (koje je često posredno izvedeno). Osim toga, nije zaključeno da je [žalilac] bio neposredno umiješan u bilo koje od krivičnih djela za koja se tereti. Vijeće je, štaviše, izričito odbacilo navode prema kojima je [Krajišnik]:

- a. vršio efektivnu kontrolu nad organizacijama i oružanim snagama bosanskih Srba, koji su omogućili činjenje zločina;
- b. podsticao ili učestvovao u raspodjeli oružja bosanskim Srbima;
- c. tražio ili kordinirao aktivnosti snaga bosanskih Srba;
- d. upućivao ili podsticao pripadnike paravojnih jedinica osumnjičene za kažnjiva djela da se integrišu u snage bosanskih Srba.¹⁹¹⁴

¹⁹⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 394; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 95; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 44.

¹⁹⁰⁹ Najava žalbe *amicus curiae*, par. 86; Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 240; Replika *amicus curiae*, par. 88-89.

¹⁹¹⁰ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 240, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121.

¹⁹¹¹ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 194, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1119, 1158-1159.

¹⁹¹² Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, par. 195.

¹⁹¹³ Replika *amicus curiae*, par. 89.

¹⁹¹⁴ Replika *amicus curiae*, par. 89 (naglasak u originalu, reference izostavljene).

739. Žalbeno vijeće je mišljenja da činjenica da Krajišnik nije neposredno izvršio ili naložio nijedno od krivičnih djela ili da neki navodi u Optužnici u vezi s Krajišnikovim doprinosom nisu dokazani ne podrazumijeva nužno da bi Krajišniku trebala biti izrečena manja kazna. Naprotiv, Žalbeno vijeće se slaže s tužilaštvom da je Krajišnikov doprinos UZP-u bio vrlo velik, te da je stroga kazna opravdana.

740. Što se tiče navoda da se Pretresno vijeće pri odmjeravanju Krajišnikove kazne pozvalo na djela drugih, Žalbeno vijeće konstatuje da paragraf 1121 Prvostepene presude, na koji upućuje *amicus curiae*, govori samo o Krajišnikovom ličnom doprinosu UZP-u. Ukoliko je *amicus curiae* želio ustvrditi da djela i zločini koje su počinili drugi u skladu sa UZP-om ne mogu biti uzeti u obzir pri odmjeravanju odgovarajuće kazne, on nesumnjivo griješi. Ova osnova za žalbu se odbacuje.

C. Krajišnikova žalba na kaznu

1. Uvod

741. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo greške u primjeni prava u vezi s odmjeravanjem kazni.¹⁹¹⁵ Krajišnik ne traži smanjenje kazne, nego da se Prvostepena presuda poništi i da se donese nova oslobađajuća presuda ili, alternativno, da se Prvostepena presuda poništi a sudski proces ponovi.¹⁹¹⁶ Žalbeno vijeće će u tekstu koji slijedi analizirati Krajišnikove argumente.

2. Argumenti

742. Krajišnik prvo tvrdi da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji. On tvrdi da se Pretresno vijeće “nije pridržavalo obaveza da poštuje zakone koji su bili na snazi u vreme kada je krivično delo učinjeno.” Krajišnik tvrdi da, kad se kazna za krivično djelo smanji putem izmjene zakona, treba retroaktivno primijeniti blažu kaznu, kao što garantuju brojne međunarodne konvencije i instrumenti. U ovom slučaju, Krajišnik tvrdi da je pri odmjeravanju njegove kazne trebalo uzeti u obzir članove 38, 48 i 142 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Krajišnik konkretno upućuje na član 38 Krivičnog zakona, koji propisuje da je najteža kazna koja se može izreći kazna od 20 godina zatvora, i da se ta kazna može izreći samo za krivična djela za koja se ranije izricala smrtna kazna. Krajišnik na kraju

¹⁹¹⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 82.

¹⁹¹⁶ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 84.

tvrdi da “[s]ve kazne moraju da budu srazmerne učinjenom delu i ne smeju da krše međunarodne standarde.”¹⁹¹⁷

743. Drugo, Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što nije odvojeno analiziralo težinu krivičnih djela i otežavajuće okolnosti.¹⁹¹⁸ On tvrdi da je Pretresno vijeće otežavajućim faktorom smatralo dugotrajan period u kojem su činjeni zločini. Krajišnik tvrdi da nisu cijenjeni “njegovi napori i učešće u nalaženju rešenja za nastalu krizu učestvovanjem na brojnim sastancima sa međunarodnim posrednicima.” Pored toga, on tvrdi da je činjenicu da je djelovao u skladu sa “zakonskim ovlašćenjima” trebalo smatrati olakšavajućom okolnošću i “doprin[om] sprečavanju svih zločina koji su se dogodili kasnije.”¹⁹¹⁹

744. Krajišnik, nadalje, tvrdi da kazna u ovom slučaju “deluje kao odmazda”, da ona ne utiče na druge da ne čine krivična djela, te da nema nikakav utjecaj na “razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana.” Na kraju, on tvrdi da kazna koja mu je izrečena “u svetu uopšte, stvara nepoverenje u mogućnost da se nevinost može dokazati.”¹⁹²⁰

745. Tužilaštvo odgovara da bi Krajišnikove argumente u pogledu kazne trebalo odbaciti s obzirom na to da oni nisu najavljeni u Najavi žalbe i da se, shodno tome, radi o potpuno novim argumentima. Tužilaštvo dodaje da “[u]slov postavljen pravilom 108 za najavu žalbe – da se u njoj moraju navesti žalbene osnove – gubi smisao ako Žalbeno vijeće žalioocu dozvoli da izade iz okvira najave žalbe i u žalbenom podnesku iznese posve nove argumente a da nije pokazao valjan razlog niti dobio odobrenje za to.”¹⁹²¹

746. Krajišnik replicira da, “[i]ako su navodi tužilaštva formalno tačni [...] [Žalbeno veće] ne bi trebalo odbaciti navode koji nisu najavljeni u Najavi žalbe, koje je on uneo zbog boljeg razumevanja celine”.¹⁹²²

3. Analiza

747. Pravilo 108 Pravilnika propisuje sljedeće:

Strana koja želi da uloži žalbu na presudu mora [...] podnijeti najavu žalbe u kojoj će navesti žalbene osnove. Žalilac takođe treba navesti koji nalog, odluku ili rješenje osporava, tačan datum zavodenja i/ili stranicu transkripta, te u čemu se sastoje greške za koje tvrdi da su učinjene i svoj žalbeni prijedlog. Žalbeno vijeće može, ako mu se podneskom pokaže valjan razlog, odobriti izmjenu žalbenih osnova.

¹⁹¹⁷ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 82.

¹⁹¹⁸ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 82.

¹⁹¹⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 83.

¹⁹²⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 83.

¹⁹²¹ Odgovor tužilaštva na Krajišnikovu žalbu, par. 3-4.

¹⁹²² Krajišnikova replika, par. 2.

748. Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnikova najava žalbe ne sadrži nikakve prigovore na kaznu koju mu je izreklo Pretresno vijeće. Krajišnikovi argumenti vezani za odmjeravanje kazne su stoga novi, pa je, shodno tome, on trebao zatražiti odobrenje da izmijeni Najavu žalbe kako bi u nju uključio te dodatne navode. Krajišnik je to propustio učiniti. Žalbeno vijeće, nadalje, konstatuje da je tužilaštvo iznijelo prigovor zbog toga što ti argumenti nisu bili navedeni u Najavi žalbe,¹⁹²³ te ih nije pomenulo u svom Odgovoru. Međutim, Žalbeno vijeće smatra da u okolnostima ovog predmeta “tužilaštvo nije bilo materijalno oštećeno zato što zahtjev za izmjenu Najave žalbe na osnovu pravila 108 Pravilnika nije podnjet i da je stoga, na osnovu pravila 5 Pravilnika, nepotrebno pravno sredstvo u vidu odbijanja da se saslušaju žaliočevi argumenti.”¹⁹²⁴ Stoga će Žalbeno vijeće preći na analizu merituma navedenih argumenata.

749. Kao prvo, što se tiče Krajišnikove tvrdnje da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što nije uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, Žalbeno vijeće podsjeća da, iako Statut Međunarodnog suda iziskuje od pretresnih vijeća da uzmu u obzir opštu praksu o izricanju kazni zatvora u bivšoj Jugoslaviji, “ta praksa može poslužiti samo kao smjernica, ali nije obavezujuća.”¹⁹²⁵

750. Pretresno vijeće je u ovom predmetu postupilo u skladu sa svojom obavezom da uzme u obzir ovo pitanje, koje je razmotrilo u paragrafima 1170 do 1175 Prvostepene presude. Ono je zatim uzelo u obzir činjenicu da Krivični zakon SFRJ predviđa maksimalnu kaznu zatvora u trajanju od 15, a za najteža krivična djela u trajanju od 20 godina.¹⁹²⁶ Žalbeno vijeće smatra, i u tome se slaže sa Pretresnim vijećem, da “Međunarodni sud može da izrekne težu kaznu od one koja je bila predviđena relevantnim zakonskim odredbama u bivšoj Jugoslaviji”.¹⁹²⁷ Kako je navedeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, “Pretresno vijeće [je] bilo obavezno primijeniti pravne odredbe ovog Međunarodnog suda a ne zakone bivše Jugoslavije”¹⁹²⁸ i stoga je Krajišnikov argument da je Pretresno vijeće prekršilo načela *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege* bez osnova.

751. Kao drugo, što se tiče Krajišnikovog argumenta da je Pretresno vijeće propustilo odvojeno razmotriti težinu krivičnih djela i otežavajuće okolnosti,¹⁹²⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće objasnilo zašto se za to odlučilo kad je navelo da će “prirodenu težinu [krivičnih

¹⁹²³ Odgovor tužilaštva na Krajišnikovu žalbu, par. 3-4.

¹⁹²⁴ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 102.

¹⁹²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 335; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 418.

¹⁹²⁶ Prvostepena presuda, par. 1174.

¹⁹²⁷ Prvostepena presuda, par. 1170, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Momir Nikolić*, par. 97-100; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 157-165.

¹⁹²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398.

¹⁹²⁹ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 82.

djela] razmotriti zajedno sa svim eventualnim faktorima koji bi mogli da povećaju ili umanje relativnu težinu [žaliočevog] ponašanja” kako bi se “[izbjegao] rizik dvostrukog uračunavanja bilo kojeg konkretnog faktora.”¹⁹³⁰ Ovaj pristup je u skladu s Presudom po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, u kojoj je Žalbeno vijeće zaključilo da, iako je bolje da se težinom krivičnih djela i otežavajućim okolnostima bavi odvojeno, to “ne mora značiti da ih je Pretresno vijeće nedopustivo dvostruko računalo zato što je pitanja relevantna za težinu krivičnog djela uzelo u obzir kao da se radi o dodatnim otežavajućim okolnostima.”¹⁹³¹ Prvostepena presuda u tekućem predmetu “jasno pokazuje da je Pretresno vijeće stvarno napravilo razliku između otežavajućih okolnosti, s jedne strane, i težine krivičnog djela, s druge, mada ih je razmatralo pod istim naslovom.”¹⁹³² Ovaj argument se stoga odbacuje.

752. Krajišnik zatim tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je dugotrajan period u kojem su vršeni zločini smatralo otežavajućim faktorom.¹⁹³³ Međutim, on ne objašnjava zbog čega to tvrdi i ne daje nikakve reference da potkrijepi svoju tvrdnju. On ne pominje ni predmete koje je Pretresno vijeće navelo kako bi potkrijepilo svoju odluku da dugotrajnost smatra otežavajućim faktorom.¹⁹³⁴ Žalbeno vijeće ovaj argument odbija kao nerazrađen i nepotkrijepljen.

753. Krajišnik tvrdi da je Pretresno vijeće njegove napore i učešće u mirovnim pregovorima, kao i činjenicu da je djelovao u okviru “zakonski[h] ovlašćenj[a]” trebalo smatrati olakšavajućom okolnošću.¹⁹³⁵ Međutim, on svoj argument ne potkrepljuje nikakvim dokazima ili referencama na Prvostepenu presudu. Žalbeno vijeće podsjeća da “Pretresna vijeća raspolažu širokim diskrecionim ovlastima u odmjeravanju primjerene kazne.”¹⁹³⁶ Na Krajišniku je da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku zbog toga što je zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti ili zbog toga što nije postupilo u skladu s mjerodavnim pravom.¹⁹³⁷ Žalbeno vijeće u ovom predmetu ima u vidu da Pretresno vijeće u svojoj analizi olakšavajućih okolnosti nije konkretno pomenulo Krajišnikovo učešće u mirovnim pregovorima. Međutim, nakon što je iznijelo listu navedenih faktora, Pretresno vijeće je navelo da je “Vijeće [...] razmatralo i druge dokaze o karakteru optuženog, ali je, nakon što ih je odvagnulo, konstatovalo da oni nisu od pomoći za odmjeravanje kazne.”¹⁹³⁸ Iako nije jasno

¹⁹³⁰ Prvostepena presuda, par. 1140.

¹⁹³¹ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106.

¹⁹³² Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 107.

¹⁹³³ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 83.

¹⁹³⁴ Prvostepena presuda, par. 1153, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 517; Prvostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 912.

¹⁹³⁵ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 83.

¹⁹³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 8.

¹⁹³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393.

¹⁹³⁸ Prvostepena presuda, par. 1169.

da li su Krajišnikovo učešće u mirovnim pregovorima i činjenica da je djelovao u okviru svojih “zakonski[h] ovlašćenj[a]” spadali među “druge dokaze o karakteru”, čini se da opšta formulacija iz Prvostepene presude ukazuje na to da su ti faktori ipak mogli biti uzeti u obzir. Bilo kako bilo, čak i da to nije bio slučaj, Krajišnik nije pokazao da bi tim faktorima bila data dovoljna težina da bi imali ikakav uticaj na kaznu, posebno s obzirom na činjenicu da je Pretresno vijeće faktorima koje je izričito razmotrilo dalo samo “vrlo ograničen[u]” težinu kao olakšavajućim okolnostima.¹⁹³⁹ Ovaj argument se, stoga, odbacuje.

754. Napokon, što se tiče Krajišnikovog argumenta da njegova kazna “deluje kao odmazda”, da ne utiče na druge da ne čine krivična djela, te da nema nikakvog učinka na “razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana”,¹⁹⁴⁰ Žalbeno vijeće konstatuje da Krajišnik nije potkrijepio svoju tvrdnju. Njegov argument se svodi na neargumentovanu tvrdnju i njime se ne pokazuje nikakva greška. Žalbeno vijeće ga stoga odbija.

4. Zaključak

755. Žalbeno vijeće odbija sve Krajišnikove argumente kojima on ulaže prigovor kaznu.

D. Žalba tužilaštva na kaznu

756. Tužilaštvo navodi samo jednu osnovu za žalbu, iznoseći argument da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono pravo i izreklo očigledno neprimjerenu kaznu, čime je počinilo grešku u primjeni prava koja obesnažuje presudu.¹⁹⁴¹ Tužilaštvo tvrdi da je ova greška proizašla iz dvije manje greške: (1) kazna ne odražava načela kažnjavanja u smislu odvratanja i retribucije, kao ni težinu krivičnih djela i Krajišnikovu ulogu u njihovom počinjenju; i (2) Pretresno vijeće je dva puta pogriješilo u primjeni pravila 101(B) Pravilnika zato što nije odvojeno razmotrilo otežavajuće okolnosti i težinu krivičnog djela, dok je pri razmatranju olakšavajućih okolnosti pridalo težinu irelevantnim i vanjskim faktorima.¹⁹⁴² Shodno tome, tužilaštvo traži da Žalbeno vijeće kaznu zatvora u trajanju od 27 godina koju je izreklo Krajišniku zamijeni doživotnom kaznom zatvora.¹⁹⁴³

¹⁹³⁹ Prvostepena presuda, par. 1168.

¹⁹⁴⁰ Krajišnikov žalbeni podnesak, str. 83.

¹⁹⁴¹ Najava žalbe tužilaštva, par. 1.

¹⁹⁴² Najava žalbe tužilaštva, par. 2.1-2.4.

¹⁹⁴³ Najava žalbe tužilaštva, par. 3.

1. Podosnova 1: Načela odmjeraivanja kazne, težina kažnjivog ponašanja

(a) Argumenti

757. Tužilaštvo tvrdi da je doživotna kazna zatvora jedina kazna koja odgovara ukupnoj težini Krajišnikovih zločina i patnjama koje su nanesene njegovim žrtvama, dodajući da “[s]amo doživotna kazna zatvora može biti u skladu s načelima retribucije i odvraćanja, te primjereno izraziti osudu i gnušanje međunarodne zajednice, čime se osigurava djelotvornost međunarodnog krivičnog prava”.¹⁹⁴⁴

758. Što se tiče težine kažnjivog ponašanja, tužilaštvo podsjeća da su Krajišnik i Radovan Karadžić

bili dva najistaknutija i najmoćnija rukovodioca bosanskih Srba 1991.-1992. godine. Zajedno su vladali Republikom Srpskom tokom čitavog perioda na koji se odnosi Optužnica. Oni su bili “dva tijela s jednom dušom”. Oni su bili arhitekti politike koja je omogućila rukovodstvu bosanskih Srba da izmijeni etnički sastav velikih dijelova Bosne i Hercegovine prisilnim protjerivanjem ogromnog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Oni su vodili najveću kampanju etničkog čišćenja u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

[Krajišnik] je s vrha vlasti u Republici bosanskih Srba neumorno radio na ostvarenju tog cilja.¹⁹⁴⁵

Tužilaštvo upućuje na brojne zaključke Pretresnog vijeća kako bi ilustrovalo težinu krivičnih djela za koje je Krajišnik proglašen odgovornim i njegovu ključnu ulogu u činjenju tih krivičnih djela.¹⁹⁴⁶

759. Što se tiče svrhe izricanja kazni, tužilaštvo tvrdi da kazna izrečena Krajišniku nije u skladu s načelima retribucije i odvraćanja.¹⁹⁴⁷ Kao prvo, ne može se smatrati da izrečena kazna zadovoljava načelo retribucije zbog toga što nije u skladu s univerzalnom normom da počinocima najtežih krivičnih djela treba izricati najteže kazne; zbog toga što se njome na primjeren način ne stigmatizira i ne kažnjava težina Krajišnikovog ponašanja; te zbog toga što u njoj nije uzeto u obzir Krajišnikovo “svjesno preuzimanje rizika” i što ona jasno ne odražava osudu od strane međunarodne zajednice.¹⁹⁴⁸ Kao drugo, izrečena kazna nije u skladu s načelom odvraćanja zbog toga što, “[u]mjesto da jača pravni poredak i povjerenje društva u djelotvornost njegovih odredbi u vezi s kažnjavanjem, kazna od 27 godina u kontekstu ukupne težine [žaliočevih] zločina, zapravo, slabi poštovanje prema međunarodnom pravnom poretku.”¹⁹⁴⁹

760. Tužilaštvo takođe tvrdi da je disparitet između kazne koja je na kraju izrečena Milomiru Stakiću (40 godina) i kazne izrečene Krajišniku (27 godina) neobičan, ima li se u vidu da

¹⁹⁴⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 4. V. takođe par. 13, 28, 42.

¹⁹⁴⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 5-6 (fusnote izostavljene).

¹⁹⁴⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 6-12. V. takođe par. 30-33, 35-41.

¹⁹⁴⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 18-26.

¹⁹⁴⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 24.

Krajišnikova krivična djela obuhvataju krivična djela Milomira Stakića, a uključuju i krivična djela počinjena u još 34 opštine.¹⁹⁵⁰ Tužilaštvo slične argumente iznosi i u vezi s predmetom *Brđanin*.¹⁹⁵¹

761. Krajišnik odgovara da bi Žalbeni podnesak tužilaštva trebalo odbaciti kao neosnovan.¹⁹⁵² On prvo osporava zaključke Pretresnog vijeća koje je navelo tužilaštvo.¹⁹⁵³ Kao odgovor na argumente tužilaštva o prirodnoj težini krivičnih djela, Krajišnik tvrdi da ne može da komentariše da li su se zločini uopšte dogodili ili da li je njihov opis tačan, te da “[o]pis zločina ne može biti podloga da se tužilaštvo koristi njima da bi opravdalo svoj stav u žalbi”.¹⁹⁵⁴ Što se tiče njegove uloge u zločinima, Krajišnik poriče da je dao signal za početak protjerivanja Muslimana i Hrvata.¹⁹⁵⁵ On, osim toga, tvrdi (1) da skupština kojom je predsjedavao nikad nije donijela nijednu nezakonitu odluku ili odluku kojom se vršila diskriminacija Muslimana i Hrvata;¹⁹⁵⁶ (2) da ništa u dokaznom materijalu ne pokazuje da je podržavao protjerivanje Muslimana i Hrvata sa “srpskih područja”;¹⁹⁵⁷ (3) da dokazima nije utvrđeno da je imao kontrolu nad oružanim snagama;¹⁹⁵⁸ (4) da nije bio aktivni član predsjedništva bosanskih Srba;¹⁹⁵⁹ (5) da u RS nije postojala dominacija SDS-a i da nema dokaza da je bilo koji organ bio pod njegovim “budnim okom” ili da je prisustvovao bilo kojoj sjednici Izvršnog odbora SDS-a.¹⁹⁶⁰ Krajišnik takođe navodi da ni na koji način nije doprinio zločinima navedenim u Prvostepenoj presudi.¹⁹⁶¹

762. Krajišnik tvrdi da se načelo retribucije na njega ne može primijeniti zbog toga što se on ne može smatrati odgovornim za patnje ratnih žrtava.¹⁹⁶² Što se tiče odvratanja, on tvrdi da je “[g.] Babić prihvatio krivicu i razumljivo je da je sudsko veće našlo osnov za krivicu kao primer drugima da zločine ne čine u budućnosti”.¹⁹⁶³

763. Krajišnik osporava argument tužilaštva da postoji disparitet između njegove kazne i kazne odmjerene Milomiru Stakiću i Radoslavu Brđaninu i tvrdi da tokom kritičnog perioda nije imao

¹⁹⁴⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 26.

¹⁹⁵⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 14-17. V. takođe par. 66-71.

¹⁹⁵¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 66-71.

¹⁹⁵² Krajišnikov odgovor, str. 2 i par. 72.

¹⁹⁵³ Krajišnikov odgovor, par. 3-13. Krajišnik, konkretno, poriče (1) da su on i Radovan Karadžić bili najprominentnije i najmoćnije vođe bosanskih Srba u periodu 1991.-1992. godine i da su bili arhitekta politike etničkog čišćenja (par. 5); (2) da je neumorno radio na ostvarenju cilja etničkog razdvajanja po svaku cijenu (par. 6-7); (3) da je bio u bilo kakvoj vezi s počinjenim zločinima (par. 8-9); i (4) da je znao za počinjene zločine i da je podržavao zločine ili skrivao zločince (par. 10-13).

¹⁹⁵⁴ Krajišnikov odgovor, par. 29-33.

¹⁹⁵⁵ Krajišnikov odgovor, str. 8-10 (par. “34-42”).

¹⁹⁵⁶ Krajišnikov odgovor, par. 37.

¹⁹⁵⁷ Krajišnikov odgovor, par. 38.

¹⁹⁵⁸ Krajišnikov odgovor, par. 39.

¹⁹⁵⁹ Krajišnikov odgovor, par. 40.

¹⁹⁶⁰ Krajišnikov odgovor, par. 41.

¹⁹⁶¹ Krajišnikov odgovor, par. 42.

¹⁹⁶² Krajišnikov odgovor, str. 8 (par. “2 do 23”, pod naslovom “[ii] Odmazda”).

¹⁹⁶³ Krajišnikov odgovor, par. 25-26.

nikakav kontakt s tim osobama i da im nije naložio da čine ikakve zločine, da nije znao šta se u to vrijeme događalo u Prijedoru ili u ARK, te da se ne može zaključiti da je ikoga podsticao da čini zločine.¹⁹⁶⁴ On takođe poriče da je bio nadređen Stakiću ili nekoj drugoj osobi na nižem položaju, i da bi bilo “[p]rimerenije [...] da je tužilaštvo pravilo komparaciju moje funkcije sa funkcijom koju su imali gđa Biljana Plavšić i Milan Babić”.¹⁹⁶⁵

764. *Amicus curiae* takođe tvrdi da bi Žalbu tužilaštva trebalo odbiti.¹⁹⁶⁶ On smatra da se “tužilaštvo [...] upušta u prostu kvantitativnu procjenu koja zanemaruje složenije kvalitativne procjene koje je Pretresno vijeće nedvosmisleno iznijelo”,¹⁹⁶⁷ da tužilaštvo nastoji da Krajišnika kazni za uzastopne neuspjehe da se uhapsi Radovan Karadžić i da “[o]tvoreno politički stav tužilaštva zanemaruje temeljne postavke sudske prakse u vezi s izricanjem kazni na Međunarodnom sudu, to jest da je prevashodna dužnost svakog pretresnog vijeća da odmjeri kaznu tako da ona bude primjerena u odnosu na lične prilike optužene osobe i težinu krivičnog djela”.¹⁹⁶⁸

765. Prema riječima *amicus curiae*, činjenica da je optuženi bio na visokom političkom položaju u okviru kampanje koja je rezultirala činjenjem krajnje teških zločina ne znači da kazna doživotnog zatvora predstavlja jedinu primjerenu kaznu u odsustvu potvrdnog izjašnjenja o krivici.¹⁹⁶⁹ Nadalje, *amicus curiae* tvrdi da zahtjev tužilaštva da se izrekne kazna doživotnog zatvora “zamađuje razliku između individualne krivične odgovornosti i primjerenog kažnjavanja u okviru doktrine UZP.”¹⁹⁷⁰ U vezi s tim, *amicus curiae* tvrdi da bi činjenica da je Krajišnik proglašen odgovornim kao učesnik UZP-a, a ne kao neposredni izvršilac, trebala naći odraza u kazni koja mu se izriče.¹⁹⁷¹

766. *Amicus curiae* navodi da tvrdnja tužilaštva da Krajišnik zbog svog političkog položaja spada u kategoriju počinilaca najtežih krivičnih djela predstavlja grubo pojednostavljivanje oblika i stepena Krajišnikovog učešća u tim krivičnim djelima.¹⁹⁷² Po mišljenju *amicus curiae*, široke razmjere krivičnih djela za koja je Krajišnik proglašen odgovornim nisu jedini faktor koji bi trebalo

¹⁹⁶⁴ Krajišnikov odgovor, par. 14-17, 66-71.

¹⁹⁶⁵ Krajišnikov odgovor, par. 14-17.

¹⁹⁶⁶ Odgovor *amicus curiae*, par. 8, 51.

¹⁹⁶⁷ Odgovor *amicus curiae*, par. 11, 20, 31.

¹⁹⁶⁸ Odgovor *amicus curiae*, par. 13-14.

¹⁹⁶⁹ Odgovor *amicus curiae*, par. 17, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 60, i na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1057-1066. V. takođe Odgovor *amicus curiae*, par. 32.

¹⁹⁷⁰ Odgovor *amicus curiae*, par. 15.

¹⁹⁷¹ Odgovor *amicus curiae*, par. 15. V. takođe par. 18, gdje *amicus curiae* tvrdi: “[i]ako svi učesnici u UZP mogu biti smatrani krivično odgovornim za djela koja počine pojedinci iz njihovih redova bez obzira na njihovu konkretnu ulogu i nivo učestvovanja u dotičnim krivičnim djelima, ove različite uloge i nivoi učestvovanja održavaju se u kaznama izrečenim svakom pojedincu”.

¹⁹⁷² Odgovor *amicus curiae*, par. 28, 32.

uzeti u obzir; ključno je da se uzme u obzir i Krajišnikova uloga u krivičnim djelima.¹⁹⁷³ *Amicus curiae* tvrdi:

Iako Pretresno vijeće jeste zaključilo da su SDS (Srpska demokratska stranka) i državne strukture odigrali značajnu ulogu u zločinima počinjenim putem provođenja zajedničkog cilja UZP da se promijeni etnički sastav teritorija pod njihovom kontrolom i da je g. Krajišnik doprinio UZP pomažući u uspostavljanju i održavanju tih političkih institucija, ono je zaključilo da se odgovornost g. Krajišnika po tačkama od 3 do 5 (progon, istrebljivanje i ubistvo kao zločin protiv čovječnosti) zasniva na njegovom (često posredno izvedenom) znanju za takva djela drugih učesnika u UZP u ostvarivanju zajedničkog cilja. Iako je g. Krajišnik nesumnjivo zauzimao veoma visok politički položaj, suprotno sugestiji tužilaštva, Pretresno vijeće je odbacilo tvrdnju da je on imao efektivnu kontrolu nad političkim i vladinim organizacijama bosanskih Srba ili oružanim snagama koje su učestvovala u zločinima ili omogućile da se počine zločini za koje ga tereti Optužnica. Pretresno vijeće je takođe odbacilo tvrdnju da je g. Krajišnik podsticao, pomogao ili učestvovao u nabavci ili raspodjeli oružja bosanskim Srbima u okviru ostvarivanja zajedničkog cilja UZP, ili da je tražio, bilo direktnu bilo indirektnu pomoć ili da je omogućio i koordinirao učešće JNA ili VRS, odnosno paravojnih snaga ili drugih neslužbenih jedinica bosanskih Srba u svrhu ostvarivanja zajedničkog cilja. Pored toga, Pretresno vijeće je takođe odbacilo tvrdnju da je g. Krajišnik vodio, podržavao odnosno podsticao integrisanje u snage bosanskih Srba pripadnika paravojnih jedinica za koje se znalo ili sumnjalo da su učestvovala u kažnjivom ponašanju.¹⁹⁷⁴

767. Kao odgovor na argumente tužilaštva zasnovane na načelima odmjeravanja kazni, *amicus curiae* tvrdi da sastavni dio načela retribucije čini odmjerjenost, a da se načelu odvratanja kod izricanja presuda o kazni ne smije pridavati neprimjerena težina. Nadalje, on tvrdi da ta načela “ne mo[gu] opravdati odstupanje od temeljnog načela da nekog pojedinačnog optuženog treba kažnjavati samo na osnovu njegovog vlastitog protivpravnog postupanja”.¹⁹⁷⁵ *Amicus curiae* dodaje da se, u svakom slučaju, ne može reći da kazna koju je izreklo Pretresno vijeće nije primjeren izraz gnušanja međunarodne zajednice i da u dovoljnoj mjeri ne osigurava odvratanje.¹⁹⁷⁶

768. *Amicus curiae* takođe tvrdi da poređenje s kaznama odmjerenim u drugim predmetima nije od pomoći zato što “kvalitativne razlike između postupaka pojedinačnih optuženika u ovim predmetima i djela g. Krajišnika jesu takve da, iako kazna doživotnog zatvora i/ili vremenska kazna zatvora od preko trideset godina mogu biti primjerene za te optužene, one nisu primjerene za [njega]”.¹⁹⁷⁷

¹⁹⁷³ Odgovor *amicus curiae*, par. 30-31.

¹⁹⁷⁴ Odgovor *amicus curiae*, par. 33, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 893, 1120-1121.

¹⁹⁷⁵ Odgovor *amicus curiae*, par. 24.

¹⁹⁷⁶ Odgovor *amicus curiae*, par. 26.

¹⁹⁷⁷ Odgovor *amicus curiae*, par. 20-21 (citirano iz par. 21, naglasak iz originala izostavljen). *Amicus curiae* posebno ističe:

- Učestvovanje Momčila Krajišnika u krivičnim djelima razlikuje se od učestvovanja Milomira Stakića u opštini Prijedor zbog toga što je za Stakića “utvrđeno, između ostalog, da je aktivno učestvovao u uspostavljanju i vođenju zloglasnih logora u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju i da je bio učesnik u dogovoru da se upotrijebi oružana sila protiv civila.” Ono se takođe razlikuje od učestvovanja Radoslava Brdanina, koji je proglašen krivim za pomaganje i podržavanje raznih krivičnih djela u ARK (Odgovor *amicus curiae*, par. 34 (naglasak iz originala izostavljen));
- Ponašanje za koje je Krajišnik osuđen je u kvalitativnom smislu drugačije od tipa ponašanja Sylvestrea Gacumbitsija – za kojeg je utvrđeno da je naredio masakre i da je u njima učestvovao, da je podsticao na silovanje i da je ispoljavao naročiti sadizam – ili Stanislava Galića – čije zločine je karakterisala izuzetna

769. Tužilaštvo odgovara da se Krajišnikov odgovor ne osvrće na argumente tužilaštva u prilog kazni doživotnog zatvora, nego da u njemu Krajišnik poriče krivicu i osporava kako činjenične, tako i pravne zaključke o krivičnoj odgovornosti.¹⁹⁷⁸ Tužilaštvo dodaje da Krajišnik ne iznosi odgovarajuću argumentaciju, opredjeljujući se umjesto toga za iznošenje iskaza, pri čemu se detaljno poziva na dokumente – ali ne daje reference na sudski spis ili brojeve dokaznih predmeta – pa čak ni na materijal koji nije uvršten u spis.¹⁹⁷⁹

770. Tužilaštvo, nadalje, tvrdi da ne traži “simboličnu kaznu”; da ne zauzima nikakvu političku poziciju, a kamoli “otvoreno politički stav”; da to nije rezultat nikakve frustracije, te da njegov stav ne ovisi o statusu bilo kojeg drugog optuženog; kao i da samo traži primjerenu kaznu za krivična djela za koja je Pretresno vijeće Momčila Krajišnika proglasilo odgovornim na osnovu težine tih krivičnih djela i njegove uloge u njima.¹⁹⁸⁰ Nadalje, tužilaštvo tvrdi da *amicus curiae* krivo prikazuje stav tužilaštva po više pitanja.¹⁹⁸¹

771. Što se tiče inherentne težine krivičnih djela, tužilaštvo tvrdi da bi ona “trebala uključivati kvantitativnu ocjenu broja žrtava, te vremenski i geografski opseg krivičnih djela” i “kvalitativnu ocjenu prirode krivičnih djela”. Prema mišljenju tužilaštva, *amicus curiae* pokušava da preusmjeri pažnju s ogromnog broja žrtava u ovom predmetu. Tužilaštvo ponavlja da kazna koju je izreklo Pretresno vijeće ne odražava na odgovarajući način broj žrtava i razmjere krivičnih djela.¹⁹⁸²

772. Što se tiče Krajišnikove uloge u krivičnim djelima, unatoč tome što fizički izvršilac možda zavrijeđuje strožu kaznu nego učesnik UZP-a koji je dao samo mali doprinos poduhvatu, tužilaštvo tvrdi da je Krajišnik dao veliki doprinos UZP-u i da mora biti kažnjen za svoju ulogu jednog od arhitekata politike etničkog čišćenja.¹⁹⁸³ Ono tvrdi da *amicus curiae*, u naporu da minimizira Krajišnikovu ulogu u krivičnim djelima, ne govori o svim zaključcima Pretresnog vijeća o značajnom Krajišnikovom doprinosu UZP-u. Tužilaštvo podsjeća da je Pretresno vijeće zaključilo da je Krajišnik bio na centralnom položaju u UZP-u i da je bio jedan od njegovih pokretača.¹⁹⁸⁴ Nadalje, tužilaštvo ističe konkretnih šest zaključaka Pretresnog vijeća o učešću Krajišnika u UZP-u

brutalnost i surovost i čije je učestvovanje u zločinima bilo sistematsko, dugotrajno i unaprijed smišljeno (Odgovor *amicus curiae*, par. 35-37).

¹⁹⁷⁸ Replika tužilaštva na Krajišnikov podnesak, para. 3.

¹⁹⁷⁹ Replika tužilaštva na Krajišnikov podnesak, par. 3-4. Konkretno, tužilaštvo tvrdi da bi, u odsustvu odgovarajućeg zahtjeva na osnovu pravila 115, trebalo zanemariti reference na “video snim[ak]” u paragrafima 34-42 i fusnoti 9 Krajišnikovog odgovora, kao i reference u par. 73 tog odgovora.

¹⁹⁸⁰ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 3, gdje se upućuje na Odgovor *amicus curiae*, par. 13-14, i na Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27, 29-42.

¹⁹⁸¹ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 4.

¹⁹⁸² Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 6-8.

¹⁹⁸³ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 9.

¹⁹⁸⁴ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 13-14, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1119.

kako bi pokazalo da njegov doprinos nije bio ograničen na pomoć u uspostavi i održavanju političkih institucija.¹⁹⁸⁵

773. Tužilaštvo na kraju tvrdi da sugestija *amicus curiae* da su Milomir Stakić i Radoslav Brđanin bili više “direktno” uključeni u činjenje krivičnih djela od Krajišnika nije tačna zbog toga što su “[s]va trojica, zapravo, jednaka po tome što su bili politički lideri od kojih nijedan nije fizički izvršio zločine”.¹⁹⁸⁶

(b) Analiza

774. Žalbeno vijeće ponavlja da pri odmjeravanju kazne prevashodno treba uzeti u obzir težinu kažnjivog ponašanja;¹⁹⁸⁷ kazna bi trebala odražavati inherentnu težinu krivičnih djela, te oblik i stepen odgovornosti optuženog za ta krivična djela.¹⁹⁸⁸ S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da kazna koju je izreklo Pretresno vijeće nije srazmjerna težini Krajišnikovog kažnjivog ponašanja. Ali tužilaštvo takođe tvrdi da kazna koju je izreklo Pretresno vijeće ne ispunjava svrhu retribucije i odvraćanja. Žalbeno vijeće smatra da je posljednji argument, zapravo, vezan za prvi argument.

775. Na ovom Međunarodnom sudu i na MKSR-u je jasno utvrđeno da su retribucija i odvraćanje glavne svrhe kažnjavanja.¹⁹⁸⁹ Što se tiče retribucije, Žalbeno vijeće je objasnilo da nju “ne treba shvatati kao ispunjenje želje za osvetom nego kao želju da se na odgovarajući način izrazi gnušanje međunarodne zajednice nad tim zločinima”;¹⁹⁹⁰ retribuciju treba smatrati

objektivnim, obrazloženim i odmjerenim utvrđivanjem primjerene kazne koja na odgovarajući način odražava [...] krivicu počinioca, pri čemu se u obzir uzimaju svjesno preuzimanje rizika od strane počinioca, šteta koju je time nanio, te normativni karakter ponašanja počinioca. Štaviše, za razliku od osvete, retribucija u sebi sadrži načelo suzdržanosti; retribucija zahtijeva izricanje pravedne i primjerene kazne i ništa više od toga.¹⁹⁹¹

¹⁹⁸⁵ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 15, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1121(a), (b), (c), (d) i (k).

¹⁹⁸⁶ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 16-17.

¹⁹⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1038; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 375, 380; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731, 847-849.

¹⁹⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1038; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 133; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 409; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 375, 380; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731, 847-849.

¹⁹⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1057; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 136-137; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1074; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806. Pretresno vijeće u tekućem predmetu je ispravno konstatovalo da je cilj rehabilitacije manje važan od retribucije i odvraćanja: Prvostepena presuda, par. 1138.

¹⁹⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

¹⁹⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075, gdje se citira *R. v. M. (C.A.)*, [1996.] 1 S.C.R. 500, par. 80 (naglasak u originalu).

Stoga retribuciju treba shvatiti u modernijem smislu, kao “zasluženu kaznu”, a kazna treba da bude srazmjerna težini krivičnog djela i krivici optuženog.¹⁹⁹² Jasno je da je Pretresno vijeće bilo svjesno tih načela.¹⁹⁹³

776. Što se tiče odvracanja, kazna bi trebala biti primjerena kako bi se optuženi odvratio od ponavljanja krivičnog djela (individualno odvracanje), kao i da bi se osiguralo da se oni koji pomišljaju na činjenje sličnih zločina obeshrabre u tome (opšte odvracanje).¹⁹⁹⁴ Pitanje da li kazna predstavlja dovoljno odvracanje ne može se razdvojiti od težine datog kažnjivog ponašanja. Drugim riječima, ako je kazna previše blaga u poređenju s težinom kažnjivog ponašanja, ona onda zapravo neće postići svrhu odvracanja.¹⁹⁹⁵

777. Stoga se i kod retribucije i kod odvracanja pominje srazmjernost u odnosu na kažnjivo ponašanje. Nadalje, Žalbeno vijeće je mišljenja da će kazna srazmjerna težini kažnjivog ponašanja neminovno obezbijediti dovoljnu retribuciju i odvracanje. Kao što kaže i tužilaštvo, “dužnost Pretresnog vijeća je da odmjeri kaznu srazmjernu težini krivičnih djela i individualnoj krivici optuženog. Na taj način će se zadovoljiti načela retribucije i odvracanja koja vrijede pri odmjeravanju kazne.”¹⁹⁹⁶ Žalbeno vijeće zaključuje da se tvrdnje tužilaštva u vezi sa svrhom retribucije i odvracanja zapravo svode na njegove argumente da izrečena kazna nije primjerena težini Krajišnikovog ponašanja. Žalbeno vijeće će sada razmotriti te argumente.

(i) Zaključci Pretresnog vijeća

a. Težina krivičnih djela

778. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Krajišnik odgovoran za vrlo teške zločine, konkretno istaknuvši sljedeće: 1) lišavanje života (ubistvo i istrebljenje) približno 3.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; 2) prisilno uklanjanje više od 100.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s velikog dijela Bosne i Hercegovine;¹⁹⁹⁷ i 3) kampanju progona nesrba, pri čemu su djela u osnovi

¹⁹⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075, gdje se uz odobravanje citira Presuda o kazni u predmetu *Erdemović* iz 1996. godine, par. 65.

¹⁹⁹³ Prvostepena presuda, par. 1135.

¹⁹⁹⁴ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 45; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1076-1078. Pretresno vijeće je s dužnom pažnjom primilo na znanje ta načela: Prvostepena presuda, par. 1136-1137.

¹⁹⁹⁵ Isto tako, kazna ne bi smjela biti nesrazmjerno stroga u poređenju s dotičnim kažnjivim ponašanjem samo da bi se osiguralo maksimalno odvracanje, budući da bi to bilo nepravedno i suprotno osnovnom načelu da optuženi mora biti kažnjen samo za svoje zlodjelo. Upravo u tom smislu je Žalbeno vijeće navelo da svrsi odvracanja ne valja pridavati preveliku važnost u ukupnom odmjeravanju kazni koje se izriču osobama osuđenim pred Međunarodnim sudom: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1078; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 801; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 48.

¹⁹⁹⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 15.

¹⁹⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 1143-1144.

tog progona obuhvatala “lišavanja života, okrutno i nečovječno postupanje, fizičko ili psihičko zlostavljanje i seksualno nasilje, protivpravno zatočenje, prisilno premještanje i deportaciju, prisilni rad, hotimično ili bezobzirno uništavanje imovine, te pljačkanje”.¹⁹⁹⁸ Pretresno vijeće je takođe podsjetilo na bezbrojna svjedočanstva o brutalnosti, nasilju i izopačenosti koja je saslušalo.¹⁹⁹⁹

779. Iako je Žalbena vijeće zaključilo da je Pretresno vijeće krivičnu odgovornost za većinu krivičnih djela pogrešno pripisalo Krajišniku, što se tiče preostalih krivičnih djela još je uvijek primjereno imati u vidu izjavu Pretresnog vijeća da pri utvrđivanju relativne težine zločina treba uzeti u obzir

broj ubijenih ljudi, fizičku i psihičku traumu koju su pretrpjeli i još uvijek trpe preživjeli, te posljedice zločina koje su pretrpjele osobe bliske žrtvama. Vijeće može da uzme u obzir i ekonomske i društvene posljedice koje su pretrpjele grupe koje su bile predmet činjenja zločina, uključujući i posljedice uništavanja imovine pripadnika tih grupa i njihovih objekata namijenjenih kulturi i vjerskih objekata.²⁰⁰⁰

Pretresno vijeće je dodalo da “može uzeti u obzir i posebnu ranjivost nekih žrtava, kao što su djeca, starije osobe, invalidi ili ranjenici, te oni koji su držani u zatočenju”.²⁰⁰¹ Zatim je konstatovalo činjenice o “broju žrtava, njihovoj ranjivosti, te društvenim i ekonomskim posljedicama koje je zbog zločina pretrpjela regija”²⁰⁰² i zaključilo da su “[ž]rtvama u ovom predmetu nanesene [...] ogromne patnje, a cjelokupna muslimanska i hrvatska zajednica u Bosni i Hercegovini pretrpjela je vrlo duboke posljedice [...] koje će se] osjeća[ti] [...] decenijama u Bosni i Hercegovini i trpjeć ih stotine hiljada ljudi.”²⁰⁰³

¹⁹⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 1145. V. takođe par. 1144:

Prisilno uklanjanje u ovom predmetu bilo je dio kampanje progona koja je počela, barem u nekim opštinama, tako što su nesrbi otpušteni s posla i što je nad njima u opštem smislu vršena diskriminacija. Taj proces je kulminirao isključenjem desetina hiljada ljudi iz privrednog i društvenog života zajednica u kojima su živjeli.

¹⁹⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 1146.

²⁰⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1148 (fusnote izostavljene).

²⁰⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1149 (fusnota izostavljena).

²⁰⁰² Prvostepena presuda, par. 1150, gdje se u nastavku navodi:

Vijeće dodaje da zbog učinjenih zločina nisu patile samo ciljane grupe, nego i drugi koji nisu učestvovali u ostvarenju ciljeva UZP-a, uključujući i Srbe. Lišavanja života koja su detaljno opisana u dijelu 4 ove Presude često su bila izuzetno brutalna, i pokazivala neopravdanu mržnju ili užasnu bezobzirnost. U zatočeničkim centrima, žene i muškarci, mladi i stari, držani su u pretrpanom prostoru i nehumanim životnim uslovima, prepušteni na milost i nemilost onima koji su ih tu držali. Dok su ih držali u nehumanim životnim uslovima, žrtve su tukli, silovali i podvrgavali psihičkom i fizičkom zlostavljanju. Više od stotinu hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bilo je prisiljeno da napusti svoje domove. Mnoge od njih su natjerali da ostave svoju imovinu vlastima bosanskih Srba i odvojili su ih od njihovih porodica. Njihove kuće i vjerski objekti su masovno uništavani, a njihova imovina prepuštena pljačkanju.

²⁰⁰³ Prvostepena presuda, par. 1151.

780. Na kraju, Pretresno vijeće je utvrdilo da je kažnjiva kampanja trajala tokom dugog perioda i da su zločini činjeni u 35 opština u Bosni i Hercegovini, što je povećalo težinu kažnjivog ponašanja.²⁰⁰⁴

b. Krajišnikova uloga u činjenju krivičnih djela

781. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Krajišnik imao ključnu ulogu u činjenju zločina:

Kao predsjednik skupštine bosanskih Srba, član Glavnog odbora SDS-a, član SNB-a i član Predsjedništva, Momčilo Krajišnik je odigrao presudnu ulogu u ostvarenju cilja trajnog uklanjanja Muslimana i Hrvata iz nekih dijelova Bosne i Hercegovine. Položaji na kojima je bio omogućili su mu da propagira svoje stavove i dali mu ovlaštenja da omogući lokalnim organima vlasti, vojsci, policiji i paravojnim grupama da ostvaruju cilj UZP-a. Činjenica da Momčilo Krajišnik nije bio glavni počinitelj zločina ne čini ga ništa manje odgovornim.²⁰⁰⁵

Pretresno vijeće je dodalo da je “[k]ao politički rukovodilac koji je bio na nekoliko važnih javnih funkcija, Momčilo Krajišnik [...] bio obavezan da se stara o dobrobiti cjelokupnog stanovništva”, ali da je on “koristio svoja ovlaštenja da bi proveo kampanju progona nad muslimanskim i hrvatskim stanovništvom, umjesto da je to stanovništvo štitio”.²⁰⁰⁶

(ii) Diskusija

782. Kako je gore navedeno, Pretresno vijeće je izričito navelo da su krivična djela za koja je Krajišnik osuđen bila vrlo teška, te da je Krajišnik igrao ključnu ulogu u njihovom činjenju. Tužilaštvo nije ukazalo ni na jedan element koji je Pretresno vijeće eventualno propustilo uzeti u obzir pri odmjeravanju kazne; ono samo tvrdi da kazna nije adekvatan odraz težine Krajišnikovog kažnjivog ponašanja i da ne osigurava dovoljnu retribuciju i odvraćanje. Međutim, Žalbeno vijeće ne može zaključiti da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskrecione ovlasti ili izreklo očito neprimjerenu kaznu. Kazna zatvora u trajanju od 27 godina veoma je teška kazna, posebno kad se imaju u vidu Krajišnikove poodmakle godine.²⁰⁰⁷ Shodno tome, ne može se reći da izrečena kazna uopšte ne odražava težinu Krajišnikovog kažnjivog ponašanja ili da ne izražava gnušanje međunarodne zajednice i da je krajnje nedovoljna da osigura odvraćanje. Prema tome, ne može se tvrditi da kazna izrečena Krajišniku izlazi iz okvira kazni koje može izreći Pretresno vijeće.

783. Isto tako se ne može reći da je kazna očito neprimjerena u svjetlu dispariteta u odnosu na kazne izrečene u drugim predmetima, posebno u predmetima *Stakić* i *Brdanin*. Zapravo, sama činjenica da pretresna vijeća imaju određenu slobodu u odlučivanju kad se radi o odmjeravanju

²⁰⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 1153.

²⁰⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 1158.

²⁰⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1159. V. takode par. 1160.

kazne podrazumijeva da je određeni disparitet moguć, čak i među predmetima koji se odnose na slične činjenice. S tim u vezi, Žalbeno vijeće konstatuje da kazna izrečena u ovom predmetu (27 godina) i kazna koja je na kraju izrečena u predmetu *Brdanin* (30 godina)²⁰⁰⁸ spadaju u iste okvire. Nadalje, Žalbeno vijeće podsjeća da Pretresno vijeće kazne mora odmjeriti tako da one odgovaraju ličnim prilikama optuženog i težini kažnjivog ponašanja,²⁰⁰⁹ tako da je poredenje kazni izrečenih u različitim predmetima u načelu od ograničene pomoći.²⁰¹⁰ Konkretno, u ovom slučaju, uzevši u obzir razlike u ličnim prilikama Krajišnika i onima koje su prevladavale u predmetu *Stakić*,²⁰¹¹ Žalbeno vijeće nije utvrdilo da postoji “nerazumna nesrazmera ” između prve i druge kazne.²⁰¹² Prva podosnova tužilaštva stoga se odbija.

2. Podosnova 2

(a) Navodna greška zbog toga što se otežavajuće okolnosti nisu razmatrale odvojeno od težine krivičnog djela

(i) Argumenti

784. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni pravila 101(B) Pravilnika zbog toga što otežavajuće okolnosti nije razmatralo odvojeno od težine krivičnog djela, nego je razmotrilo “sv[e] eventualn[e] faktor[e] koji bi mogli da povećaju ili umanje relativnu težinu njegovog ponašanja” u okviru svoje procjene inherentne težine kako bi se “izbjega[o] rizik dvostrukog uračunavanja”.²⁰¹³ Po mišljenju tužilaštva, ta greška je dovela do toga da Pretresno vijeće samo sebe liši mogućnosti da iskoristi otežavajuće okolnosti kako bi povećalo kaznu ili poništilo efekte olakšavajućih okolnosti. Tužilaštvo pominje sljedeće faktore za koje kaže da ih je Pretresno vijeće trebalo smatrati otežavajućim faktorima (a ne faktorima “koji povećavaju težinu”):

²⁰⁰⁷ Kao što je gore navedeno (par. 2), Krajišnik je rođen 1945. godine i sada ima 64 godine. U slučaju da odsluži punu kaznu zatvora biće pušten na slobodu tek 2027. godine, kad bude imao 82 godine.

²⁰⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 506.

²⁰⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1046; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 375; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717.

²⁰¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1046; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 135; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 333; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 38; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 32; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 394; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719, 821.

²⁰¹¹ Na primjer, optuženi u predmetu *Stakić* rođen je 1962. godine (Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 2) i na kraju je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 40 godina. U slučaju da odsluži punu kaznu biće pušten tek 2041. godine, u dobi od 79 godina. U slučaju da Krajišnik odsluži punu kaznu biće pušten 2027. godine, kad bude imao 82 godine. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 413 (gdje se navode razni vidovi učešća koji su u tom predmetu smatrani otežavajućim okolnostima, a koji nisu utvrđeni u tekućem predmetu).

²⁰¹² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 349.

²⁰¹³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 45, gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1140.

Krajišnikovo obrazovanje i profesionalno iskustvo, zloupotrebu položaja vlasti i ulogu u planiranju udruženog zločinačkog poduhvata tokom dužeg perioda.²⁰¹⁴

785. Krajišnik ne odgovara na ove argumente. *Amicus curiae* odgovara sljedeće: “da li su faktori koji povećavaju težinu povreda bili uzeti u obzir prilikom razmatranja sveukupne težine krivičnih djela, odnosno da li su oni uzeti u obzir u kasnijoj fazi postupka odmjeravanja kazne pod zasebnim naslovom 'otežavajuće okolnosti' predstavljalo bi malu praktičnu razliku”. *Amicus curiae* dodaje:

Nije sporno da se obrazovanje i profesionalna biografija nekog optuženog, zloupotreba položaja i ovlaštenja i učestvovanje u planiranju osnova kasnijeg počinjenja zločina mogu smatrati otežavajućim okolnostima. Međutim, ti faktori također mogu (alternativno) povećati težinu krivičnih djela budući da su relevantni za procjenu uloge nekog optuženog u krivičnim djelima za koja je osuđen.²⁰¹⁵

(ii) Analiza

786. Pretresno vijeće je smatralo da “[o]dvojeno analiziranje težine krivičnih djela i eventualnih otežavajućih okolnosti ne bi imalo nikakvog praktičnog smisla”²⁰¹⁶ i objasnilo da će, “u cilju procjenjivanja prirodene težine krivičnih djela za koja je Momčilo Krajišnik osuđen, Vijeće [iste] razmotriti zajedno sa svim eventualnim faktorima koji bi mogli da povećaju ili umanje relativnu težinu njegovog ponašanja” kako bi se izbjegao rizik dvostrukog uračunavanja bilo kojeg konkretnog faktora.²⁰¹⁷ Što se tiče faktora koji povećavaju težinu Krajišnikovog ponašanja, Pretresno vijeće je posebno napomenulo da je Krajišnik bio obrazovan čovjek i da je zloupotrijebio svoju moć i javni položaj.²⁰¹⁸

787. Žalbeno vijeće je mišljenja da bi Pretresno vijeće trebalo nastojati da napravi razliku između težine kažnjivog ponašanja i otežavajućih okolnosti,²⁰¹⁹ ali da bi u nekim slučajevima razdvojiti jedno od drugog moglo biti teško ili isforsirano. Na primjer, Krajišnikov doprinos zločinima iz okvira UZP-a u ovom predmetu jeste upravo njegova zloupotreba vlasti i javnih funkcija; moglo bi se reći da se taj element odnosi i na “težinu kažnjivog ponašanja” i na “otežavajuće okolnosti”. Ono što je važno je da se izbjegne dvostruko uračunavanje (što znači da se prilikom odmjeravanja kazne nijedan faktor ne bi trebalo uzeti u obzir dva puta), što je Pretresno vijeće očito izbjeglo. Međutim,

²⁰¹⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 46-49.

²⁰¹⁵ Odgovor *amicus curiae*, par. 39-40. V. također par. 41.

²⁰¹⁶ Prvostepena presuda, par. 1139, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Bralo*, par. 27.

²⁰¹⁷ Prvostepena presuda, par. 1140, gdje se upućuje na Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106.

²⁰¹⁸ Prvostepena presuda, par. 1158-1160. Suprotno onome što tužilaštvo, čini se, tvrdi (Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 47), Pretresno vijeće nije izričito konstatovalo da je Krajišnikova “uloga u planiranju udruženog zločinačkog poduhvata tokom dužeg perioda” povećala težinu njegovog ponašanja, iako je konstatovalo da je kažnjiva kampanja trajala tokom dugog perioda i da je to povećalo relativnu težinu kažnjivog ponašanja: Prvostepena presuda, par. 1153.

²⁰¹⁹ Posebno zbog toga što težina krivičnog djela, kako je ranije navedeno, predstavlja “lakmus test”. Nadalje, odvojena analiza pokazuje da su uzeti u obzir i težina krivičnog djela i otežavajuće okolnosti, u skladu s članom 24 Statuta i pravilom 101 Pravilnika.

Žalbeno vijeće ne može zaključiti da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni pravila 101(B) Pravidnika zbog toga što nije odvojeno razmatralo težinu krivičnog djela i otežavajuće okolnosti.

(b) Navodna greška zbog toga što su irelevantni i vanjski faktori smatrani olakšavajućim okolnostima

(i) Argumenti

788. Tužilaštvo tvrdi da nikakve olakšavajuće okolnosti u ovom predmetu ne opravdavaju izricanje kazne kraće od doživotnog zatvora i da su faktori koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir kao olakšavajuće okolnosti bili irelevantni i vanjski faktori.²⁰²⁰ Tužilaštvo, kao prvo, tvrdi da “[o]dluka Pretresnog vijeća da pri ocjeni olakšavajućih okolnosti izvjesnu težinu prida istorijatu međunacionalnog sukoba i napetosti, te spoznaji da nasilju nisu pribjegavali samo bosanski Srbi, ukazuje na njegov propust da prepozna važnost svrhe retribucije i odvracanja. Pored toga, to je u suprotnosti s njegovim vlastitim činjeničnim zaključcima.”²⁰²¹ S tim u vezi tužilaštvo tvrdi:

- međunacionalna napetost i sukob ne mogu biti olakšavajuća okolnost za Krajišnikovu krivičnu odgovornost zbog toga što je Pretresno vijeće zaključilo da je Krajišnik “koristio istorijsko i trenutno međunacionalno nasilje da opravda svoju kampanju progona, istrebljenja, deportacije, ubistva i drugih nehumanih djela”;²⁰²²
- “međunarodno humanitarno pravo služi za regulisanje konfliktnih situacija. Ako bi se olakšavajuću okolnostima smatralo i samo postojanje sukoba i teškoće do kojih u ratovima neminovno dolazi, to bi, kao prvo, podrilo i same razloge iz kojih ovaj pravni sistem postoji”;²⁰²³
- “dopuštanjem da istorijske nepravde i bivši ili sadašnji zločini na bilo koji način predstavljaju olakšavajuću okolnost pri odmjeravanju kazne [žaliocu], stvara se opasan presedan zbog toga što se daje signal drugima da se mogu djelimično zaštititi od posljedica vlastitog kažnjivog ponašanja mogu djelimično zaštititi putem događaja kakvim Međunarodni sud pokušava stati na kraj”.²⁰²⁴

789. Tužilaštvo zatim tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo jer je Krajišnikovu starost smatralo olakšavajućom okolnošću. Tužilaštvo tvrdi da, s tačke gledišta retribucije, Krajišnikova starost nije olakšavajuća okolnost zbog toga 1) što nije naročito duboka (48 godina u vrijeme činenja krivičnih djela, a 61 godina u vrijeme izricanja kazne), a i da on nema nikakvih zdravstvenih problema; i 2)

²⁰²⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 51.

²⁰²¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 52.

²⁰²² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 53, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 43, 45. V. takode Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 54. Tužilaštvo dodaje da međunacionalne napetosti i sukob mogu biti relevantni kao olakšavajuća okolnost samo ako je sukob prije činenja krivičnih djela imao dramatičan uticaj na pojedinca lično, ali to s Krajišnikom nije slučaj (Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 53).

²⁰²³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 55, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Bralo*, par. 52, te na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 711.

²⁰²⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 56.

što je njegova relativna starost karakteristika koju dijeli s većinom osoba koje je Međunarodni sud osudio. Tužilaštvo dodaje je za očekivati da rukovodioci na visokim položajima budu tih godina starosti i da “[o]pšte odvratanje iziskuje da se olakšavajuće okolnosti zbog životne dobi ne primjenjuju na rukovodioce tih godina starosti kad im se odmjerava kazna za najteža krivična djela iz oblasti međunarodnog prava počinjena dok su se oni nalazili na vrhuncu svoje političke ili vojne moći.”²⁰²⁵

790. Kao treće, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće Krajišniku pogrešno dva puta uračunalo vrijeme provedeno u pritvoru.²⁰²⁶

791. Na kraju, tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće činjenicu da Krajišnik nije pokušao pobjeći nije trebalo smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁰²⁷ Tužilaštvo tvrdi da činjenica da neki optuženi nije pokušao da pobjegne nikad nije bila prihvaćena kao olakšavajući faktor u praksi Međunarodnog suda; samo se dobrovoljna predaja smatrala olakšavajućom okolnošću zbog toga što predstavlja pozitivan čin namjere da se saraduje s tužilaštvom.²⁰²⁸ Tužilaštvo tvrdi da je u ovom predmetu Optužnica bila zapečaćena, te da zaključak Pretresnog vijeća da je Krajišnik “najvjerovatnije bio svjestan da će biti krivično gonjen”, ali ipak nije pobjegao, predstavlja neutemeljeno i nedopustivo nagađanje. Tužilaštvo dodaje da se, u svakom slučaju, odluka da ne pobjegne ne može smatrati olakšavajućom okolnošću s obzirom na to da ne podrazumijeva saradnju.²⁰²⁹

792. Krajišnik ne odgovara na ove argumente. *Amicus curiae* odgovara da je Pretresno vijeće zaključilo da su Krajišnikove lične prilike imale gotovo zanemariv uticaj na kaznu.²⁰³⁰ On stoga, čini se, tvrdi da, ukoliko je Pretresno vijeće i napravilo grešku u utvrđivanju olakšavajućih faktora, ta greška nije imala nikakvog uticaja na kaznu.²⁰³¹ *Amicus curiae* takođe tvrdi da je Pretresno vijeće moglo legitimno uzeti u obzir Krajišnikovu starost zbog toga 1) što prirodno fizičko slabljenje koje prati poodmakle godine otežava starijim osobama izdržavanje iste kazne i 2) što starijem osuđeniku ostaje eventualno malo vremena za kvalitetan život nakon puštanja na slobodu. Po mišljenju *amicus curiae*, “[r]ealnost u ovom predmetu jeste to da je pitanje da li će g. Krajišnik dočekati da bude pušten na slobodu s obzirom na činjenicu da već ima preko šezdeset godina”.²⁰³² *Amicus curiae*, nadalje, suprotno tvrdnjama tužilaštva, tvrdi 1) da je starost uzeta u obzir u još najmanje dva

²⁰²⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 57-60.

²⁰²⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 61, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1166, 1168, 1180.

²⁰²⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 62-65.

²⁰²⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 62, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 857.

²⁰²⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 63-65.

²⁰³⁰ Odgovor *amicus curiae*, par. 43, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1168.

²⁰³¹ S tim u vezi, v. Odgovor *amicus curiae*, par. 48, 50-51.

predmeta za osobe koje su u vrijeme izricanja kazne bile u šestoj deceniji života, 2) da ne postoji načelo koje ograničava uzimanje starosti u obzir kada postoje dokazi o postojećem lošem zdravstvenom stanju i 3) da pretresnim vijećima nije zabranjeno da uzmu u obzir podmaklu starost osoba koje su zauzimale visoke položaje zbog toga što se na te položaje obično dolazi u starijim godinama.²⁰³³ *Amicus curiae* na kraju negira da je izvršeno bilo kakvo dvostruko uračunavanje vremena provedenog u pritvoru²⁰³⁴ ili da je Pretresno vijeće kao olakšavajući faktor uzelo u obzir činjenicu da Krajišnik nije pokušao da izbjegne pravdi.²⁰³⁵

793. Tužilaštvo odgovara da se činjenica da osuđena osoba može umrijeti u zatvoru ne priznaje kao olakšavajući faktor.²⁰³⁶

(ii) Analiza

794. U odjeljku naslovljenom “Lične prilike Momčila Krajišnika”, Pretresno vijeće je, pored ostalog, zaključilo:

- Krajišnikova starost treba biti uzeta u obzir pri odmjeravanju kazne.²⁰³⁷ U vezi s tim, Pretresno vijeće je objasnilo da “[l]ogika prema kojoj starost može da bude osnova za olakšavanje kazne zasniva se na činjenici da je starijim osobama zbog pogoršanja fizičkog stanja teže da odsluže istu kaznu nego mladim. Pored toga, starijoj osobi nakon odsluženja kazne može da preostane samo nekoliko godina života na slobodi”;²⁰³⁸
- iako je Optužnica protiv njega bila zapečaćena do dana njegovog hapšenja, “Momčilo Krajišnik je najvjerojatnije bio svjestan da će biti krivično gonjen. Usprkos tome, nije pokušao da pobjegne. Ovaj element mu u vrlo ograničenoj mjeri ide u prilog prilikom odmjeravanja kazne”;²⁰³⁹
- “Momčilo Krajišnik je u pritvoru proveo dosta vremena, od dana hapšenja, 3. aprila 2000., do 3. februara 2004., kada mu je počelo suđenje”;²⁰⁴⁰
- “dokazi koji su predloženi Vijeću o istorijatu sukoba i rastućim međunacionalnim tenzijama koje su mu prethodile, kao i svijest o tome da nasilje nisu primjenjivali isključivo bosanski Srbi, pomogli su Vijeću da razumije sukob u kojem je Momčilo Krajišnik počinio zločine. Ukupnost ponašanja koje je Vijeće uzelo u obzir obuhvata te okolnosti”.²⁰⁴¹

²⁰³² Odgovor *amicus curiae*, par. 46-47.

²⁰³³ Odgovor *amicus curiae*, par. 47-48.

²⁰³⁴ S tim u vezi, *amicus curiae* tvrdi da je Pretresno vijeće u paragrafu 1168 Prvostepene presude naglasilo da nijedan faktor koji je ono identifikovalo sam za sebe ne predstavlja olakšavajuću okolnost: Odgovor *amicus curiae*, par. 49.

²⁰³⁵ Odgovor *amicus curiae*, par. 50.

²⁰³⁶ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, par. 18.

²⁰³⁷ Prvostepena presuda, par. 1164.

²⁰³⁸ Prvostepena presuda, par. 1162, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 105.

²⁰³⁹ Prvostepena presuda, par. 1165.

²⁰⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 1166.

²⁰⁴¹ Prvostepena presuda, par. 1167.

Pretno vijeće je zatim navelo sljedeće: “[p]remda nijedan od gore navedenih faktora sam za sebe ne predstavlja olakšavajuću okolnost, kad se uzmu zajedno, ti faktori predstavljaju lične prilike kakvima se može pridati izvjesna, mada vrlo ograničena, težina u smislu ublažavanja kazne.”²⁰⁴²

795. Žalbeno vijeće je zbunjeno ovom formulacijom. Neki faktor ili predstavlja olakšavajuću okolnost ili ne. Ako ne, onda ne može biti smatran olakšavajućom okolnošću, čak i ako se uzme u obzir zajedno s drugim faktorima koji takode ne predstavljaju olakšavajuće okolnosti. Pretno vijeće je trebalo konkretno da navede koji elementi, po njegovom mišljenju, predstavljaju olakšavajuće okolnosti. To bi omogućilo osuđenoj osobi da obrazloženje Pretnog vijeća bolje razumije, a Žalbenom vijeću da valjano obavi preispitivanje. Međutim, i kad bi Žalbeno vijeće zaključilo da je Pretno vijeće pogriješilo zbog toga što je neke od gorepomenutih faktora smatralo olakšavajućim okolnostima,²⁰⁴³ još uvijek ne bi bilo očito da je takva greška imala bilo kakvog uticaja na izrečenu kaznu budući da je i samo Pretno vijeće navelo da je tim faktorima pridalo vrlo ograničenu težinu u smislu ublažavanja kazne.²⁰⁴⁴ Stoga Žalbeno vijeće ni u kom slučaju ne može da zaključi da je tužilaštvo pokazalo grešku koja poništava odluku o kazni. Ovaj argument tužilaštva se stoga odbacuje bez daljnje analize.

3. Zaključak

796. Iz gorenavedenih razloga, žalbena osnova tužilaštva koja se odnosi na kaznu se odbija.

E. Stavovi Žalbenog vijeća

797. Pretno vijeće je Krajišnika osudilo na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 3 (progon), 4 (istrebljenje), 5 (ubistvo), 7 (deportacija) i 8 (nehumana djela (prisilno premještanje)). Pretno vijeće je Krajišnika osudilo po pet tačaka Optužnice i izreklo mu jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 27 godina. Žalbeno vijeće je djelimično usvojilo Krajišnikovu žalbu i žalbu *amicus curiae* te je, shodno tome, u znatnoj mjeri revidiralo zaključke Pretnog vijeća. Osuđujuće presude Krajišniku po tri tačke Optužnice (progon, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje)) ostaju neizmijenjene, ali je Pretno vijeće Krajišniku pogrešno pripisalo krivičnu odgovornost po preostale dvije tačke i za većinu krivičnih djela navedenih u dijelovima 4 i 5 Prvostepene presude.

²⁰⁴² Prvostepena presuda, par. 1168.

²⁰⁴³ S tim u vezi, jasno je da se vrijeme provedeno u pritvoru ne bi smjelo smatrati olakšavajućom okolnošću, već da bi se ono trebalo uračunati u služenje kazne na osnovu pravila 101(C) Pravilnika. Nadalje, Žalbeno vijeće je već zaključilo da ne vidi razloga, odnosno da nije logično da se sam ratni kontekst smatra faktorom koji bi mogao predstavljati olakšavajuću okolnost za kažnjivo ponašanje njegovih učesnika: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 711; v. takode Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*, par. 13, 29.

²⁰⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1168.

798. Žalbeno vijeće podsjeća da su u nekim predmetima okolnosti opravdavale da se i samo uvjeri da li zaključci Pretresnog vijeća, sami za sebe ili u kombinaciji s relevantnim dokazima, potkrepljuju osuđujuću presudu.²⁰⁴⁵ S obzirom na kompleksne činjenične okolnosti u ovom predmetu, ocjena krivičnih djela za koja je Pretresno vijeće krivičnu odgovornost pogrešno pripisalo Krajišniku iziskivala bi od Žalbenog vijeća da u žalbenom postupku preispita cijeli sudski spis. Međutim, žalbeni postupak ne predstavlja suđenje *de novo* i od Žalbenog vijeća se ne može očekivati da postupa kao prvi presuditelj o činjenicama, s obzirom na to da ono u načelu nije u najboljem položaju da ocijeni pouzdanost i vjerodostojnost dokaza.²⁰⁴⁶

799. Iako pravilo 117(C) Pravilnika daje Žalbenom vijeću diskrecione ovlasti da u odgovarajućim okolnostima naloži ponovno suđenje, Žalbeno vijeće nije dužno da, nakon što je utvrdilo grešku, predmet vrati na ponovno suđenje. Nalog za ponovno suđenje je izuzetna mjera koja se nužno mora primjenjivati u ograničenim slučajevima.²⁰⁴⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da su osuđujuće presude za većinu krivičnih djela za koje je Krajišnik proglašen krivim poništene. Međutim, osuđujuće presude za progon, deportaciju i prisilno premještanje potvrđene su, a težina tih krivičnih djela iziskuje strogu i srazmjernu kaznu. Stoga, u okolnostima ovog konkretnog predmeta, Žalbeno vijeće smatra da prosljeđivanje predmeta na daljnji postupak nije u interesu pravde.

800. Ni Žalbeno vijeće, kao ni Pretresno, ne sumnja da su u periodu od aprila 1992. do decembra 1992. nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima na velikim područjima Bosne i Hercegovine činjeni teški zločini. Međutim, dokazi da su se zločini desili nisu dovoljni da potkrijepe osuđujuću presudu protiv nekog pojedinca: krivični postupak iziskuje da se predoče dokazi kojima se van razumne sumnje utvrđuje da je optuženi odgovoran za te zločine da bi mu se mogla izreći osuđujuća presuda. Kad se optuženi tereti za krivičnu odgovornost na osnovu UZP-a, tužilaštvo mora, pored ostalog, van razumne sumnje dokazati da su učesnici UZP-a posjedovali *mens rea* u vezi sa zajedničkim ciljem koji predstavlja ili uključuje činjenje nekog krivičnog djela predviđenog Statutom.²⁰⁴⁸ Pretresno vijeće nije donijelo zadovoljavajuće zaključke o ovom ključnom obilježju.

801. Žalbeno vijeće će sada odrediti primjerenu kaznu za zločine koji su ispravno pripisani Krajišniku.

²⁰⁴⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 75, 84; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 385-386; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 659, 662; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 170-172.

²⁰⁴⁶ V. gore, odjeljak II.A.

²⁰⁴⁷ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 148, i Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 77.

²⁰⁴⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

1. Primjerena kazna za Krajišnika

(a) Primjenjive svrhe kažnjavanja

802. Mjerodavne odredbe pri odmjeravanju kazne su članovi 23 i 24 Statuta i pravila 100 do 106 Pravilnika. Pri odmjeravanju kazne Žalbeno vijeće je dosljedno zastupalo stav da će se uzimati u obzir sljedeće svrhe kažnjavanja: (i) individualno i opšte odvraćanje; (ii) individualna i opšta afirmativna prevencija čiji je cilj uticanje na svijest optuženog, žrtava, njihovih srodnika, svjedoka i javnosti o pravnom poretku kako bi se oni uvjerali da se pravni sistem ostvaruje i provodi; (iii) retribucija; (iv) javna osuda i stigmatizacija od strane međunarodne zajednice; i (v) rehabilitacija.²⁰⁴⁹

803. Što se tiče retribucije i odvraćanja, Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići* je navelo sljedeće

Žalbeno vijeće (i pretresna vijeća kako MKSJ-a tako i MKSR-a) dosljedno su isticali da su dvije glavne svrhe izricanja kazni za te zločine odvraćanje i retribucija.²⁰⁵⁰

(i) Retribucija

804. Žalbeno vijeće podsjeća da se retribucija ne bi smjela krivo shvatiti kao izraz želje za osvetom ili odmazdom,²⁰⁵¹ nego za

objektivnim, obrazloženim i odmjerenim utvrđivanjem primjerene kazne koja na odgovarajući način odražava [...] krivicu počinioca, pri čemu se u obzir uzimaju svjesno preuzimanje rizika od strane počinioca, šteta koju je time nanio, te normativni karakter ponašanja počinioca. Štaviše, za razliku od osvete, retribucija u sebi sadrži načelo suzdržanosti; retribucija zahtijeva izricanje pravedne i primjerene kazne i ništa više od toga.²⁰⁵²

Stoga retribuciju treba shvatiti kao “zasluženu kaznu”.²⁰⁵³

(ii) Odvraćanje

805. Iako svrha individualnog odvraćanja jeste izricanje kazne s ciljem da se osuđena osoba odvratiti od ponovnog činjenja krivičnih djela nakon što odsluži kaznu i bude puštena na slobodu, opšte odvraćanje odnosi se na učinak kazne u smislu odvraćanja drugih potencijalnih počinitelja od činjenja istih ili sličnih krivičnih djela.²⁰⁵⁴ Međutim, važno je istaknuti da se tom faktoru ne smije pridati “prevelik[a] važnost” pri odmjeravanju kazne.²⁰⁵⁵

²⁰⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 678 (i daljnje reference).

²⁰⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806 (fusnote izostavljene).

²⁰⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075.

²⁰⁵² *Ibid.*, gdje se upućuje na *R. v. M. (C.A.)* [1996.] 1 S.C.R. 500, par. 80 (naglasak u originalu).

²⁰⁵³ Presuda o kazni u predmetu *Erdemović* iz 1996. godine, par. 65.

²⁰⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1076-1078.

²⁰⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 801.

(iii) Rehabilitacija

806. Žalbeno vijeće podsjeća na svoj zaključak u predmetu *Čelebići*:

[i]ako i nacionalna pravosuđa i izvjesni međunarodni i regionalni pravni instrumenti o ljudskim pravima predviđaju da sudovi pri odmjeravanju kazni moraju da vode računa prvenstveno o rehabilitaciji, to ne može da igra *dominantnu ulogu* u procesu odlučivanja pretresnih vijeća Međunarodnog suda.²⁰⁵⁶

U svjetlu težine mnogih krivičnih djela iz nadležnosti Međunarodnog suda, težina faktora koji se odnose na rehabilitaciju u nekim slučajevima može biti ograničena.²⁰⁵⁷

(iv) Individualna i opšta afirmativna prevencija

807. Vaspitna funkcija kazne koju izriče Međunarodni sud jeste da prenese poruku da se pravila međunarodnog humanitarnog prava moraju poštovati u svim okolnostima i na taj način se kaznom u svijest javnosti nastoje usaditi ta pravila i moralni zahtjevi na kojima su ona zasnovana.²⁰⁵⁸

808. Žalbeno vijeće podsjeća da sve gorepomenute svrhe kažnjavanja predstavljaju matricu prema kojoj se odmjerava srazmjerna kazna, na temelju faktora za odmjeravanje kazne navedenih u članu 24 Statuta i pravilu 101 Pravidnika.

(b) Član 24 Statuta i pravilo 101 Pravidnika

809. Prilikom izricanja kazne u obzir, pored ostalog, treba uzeti sljedeće faktore: (i) opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije; (ii) težinu krivičnih djela ili ukupnog kažnjivog ponašanja optuženog; (iii) individualne prilike optuženog, uključujući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti; (iv) vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru čekajući na prebacivanje na Međunarodni sud ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.²⁰⁵⁹

810. Žalbeno vijeće podsjeća da individualna krivica svakog optuženog u načelu određuje raspon kazne. Drugi ciljevi i funkcije kažnjavanja mogu da utiču na raspon kazne samo u okviru granica određenih individualnom krivicom.²⁰⁶⁰

²⁰⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806 (naglasak u originalu; fusnota izostavljena), gdje se upućuje na član 10(3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima; *General Comment* 21/44. U.N. GAOR, Human Rights Committee, 47. sjednica, par. 10, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.3 (1992.); član 5(6) ACHR.

²⁰⁵⁷ Up. Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 782.

²⁰⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1080-1082.

²⁰⁵⁹ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 679.

²⁰⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1087.

(i) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

811. U praksi Međunarodnog suda je uvriježeno da Pretresno vijeće prilikom određivanja odgovarajuće kazne mora uzeti u obzir praksu izricanja zatvorskih kazni u bivšoj Jugoslaviji, no da ta praksa nije obavezujuća.²⁰⁶¹

812. Žalbeno vijeće konstatuje da su članovima 141 do 156 Glave XVI Krivičnog zakona SFRJ iz 1976./77. godine regulisani opšti aspekti krivičnog prava i neka konkretna krivična djela, kao što su genocid i ratni zločini protiv civilnog stanovništva. Ti zločini su bili kažnjivi kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina, a najviše smrtnom kaznom, koja je, prema članu 38(2) Krivičnog zakona SFRJ, mogla biti zamijenjena kaznom zatvora u trajanju od 20 godina.²⁰⁶²

(ii) Težina krivičnih djela ukupnog kažnjivog ponašanja optuženog

813. Žalbeno vijeće smatra da krivična djela za koja je Krajišnik proglašen krivim spadaju među najteža krivična djela koja čovječanstvo poznaje: progon, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje).

(iii) Lične prilike optuženog, uključujući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

814. Žalbeno vijeće je utvrdilo sljedeće otežavajuće okolnosti koje su dokazane van razumne sumnje: (i) Krajišnikov položaj kao člana rukovodstva bosanskih Srba, (ii) broj i ranjivost mnogih žrtava i (iii) period u kojem su činjena krivična djela.

815. Žalbeno vijeće je potvrdilo zaključke Pretresnog vijeća da je Krajišnik intervenisao i imao direktan uticaj na svim nivoima djelovanja bosanskih Srba, uključujući i vojna dejstva, te da je bio osoba "broj dva" u smislu moći i uticaja u Republici Srpskoj.²⁰⁶³ Nadalje, Žalbeno vijeće je potvrdilo osuđujuću presudu izrečenu Krajišniku za deportacije u Zvorniku, Banjoj Luci i Prnjavoru, za prisilno premještanje u Bijeljini, Bratuncu, Zvorniku, Bosanskoj Krupi, Sanskom Mostu, Trnovu i Sokocu, kao i za progon, na osnovu gorepomenutih krivičnih djela. Ta krivična djela obuhvataju prisilno premještanje nekoliko hiljada civila Muslimana i Hrvata, među kojima je bilo žena, djece i starijih osoba, tokom cijelog perioda od aprila do decembra 1992.²⁰⁶⁴

²⁰⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681-82, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 813, 816; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 377; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 116-117.

²⁰⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1086, s daljnjim referencama.

²⁰⁶³ V. gore, odjeljak F.3.

²⁰⁶⁴ V. Prvostepena presuda, par. 366, 380, 392, 504, 507 (deportacija); *ibid.* Par. 309, 314, 365, 402, 533, 593, 693 (prisilno premještanje).

816. Žalbeno vijeće smatra da su sljedeće olakšavajuće okolnosti dokazane ocjenom stepena vjerovatnoće: (i) određeni Krajišnikovi pokušaji da pomogne pojedinim nesrbima,²⁰⁶⁵ (ii) činjenica da Krajišnik nije ranije kažnjavao, (iii) njegovo dobro vladanje u pritvoru i (iv) njegova starost i porodične prilike.²⁰⁶⁶

817. Žalbeno vijeće posebno uzima u obzir Krajišnikovu sporadičnu pomoć u oslobađanju pojedinih nesrba iz zatočeništva i činjenicu da je donosio lijekove pojedinim Muslimanima koje je poznao. Pored toga, Krajišnik je uređio da se humanitarna pomoć ravnopravno podijeli među različitim nacionalnostima u julu 1992. u Sarajevu.²⁰⁶⁷ Međutim, Žalbeno vijeće smatra da ove olakšavajuće okolnosti, u svjetlu težine krivičnih djela koja je gore navedena, mogu imati samo ograničeni uticaj na kaznu.

(iv) Vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru čekajući na prebacivanje na Međunarodni sud ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak

818. Krajišnik se nalazi u pritvoru od svog hapšenja, 3. aprila 2000. godine. Na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme provedeno u pritvoru, koje do dana izricanja ove presude iznosi 3.271 dan.

2. Zaključak

819. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće Krajišniku izriče kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.

²⁰⁶⁵ V. Prvostepena presuda, par. 1163.

²⁰⁶⁶ V. Prvostepena presuda, par. 1164.

²⁰⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 1163.

VI. DISPOZITIV

820. Iz gorenavedenih razloga, **ŽALBENO VIJEĆE**,

NA OSNOVU člana 25 Statuta i pravila 117 i 118 Pravilnika;

IMAJUĆI U VIDU pismene podneske strana u postupku i *amicus curiae*, te argumente koje su oni iznijeli na žalbenom pretresu 21. avgusta 2008. godine;

ZASJEDAJUĆI na otvorenoj sjednici;

ODOBRAVA podosnovu 3(A) koju je iznio *amicus curiae*;

djelimično **ODOBRAVA** podosnove 3(B), 3(E), 3(G) i osnove 4 i 7 koje je iznio *amicus curiae*;

ODBIJA preostale žalbene osnove koje je iznio *amicus curiae*, pri čemu je sudija Güney iznio suprotno mišljenje u vezi s osnovom 10;

djelimično **ODOBRAVA** treću žalbenu osnovu iz Dershowitzovog podneska;

ODBIJA preostali dio Krajišnikove žalbe;

PONIŠTAVA Krajišnikove osuđujuće presude po tačkama 4 i 5;

djelimično **PONIŠTAVA** Krajišnikove osuđujuće presude po tačkama 3, 7 i 8;

ODBIJA žalbenu osnovu tužilaštva u vezi s kaznom;

OSUĐUJE Krajišnika na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina koja počinje da teče od današnjeg dana, pri čemu mu se na osnovu pravila 101(C) i 107 Pravilnika u izdržavanje kazne uračunava vrijeme provedeno u pritvoru od dana hapšenja, 3. aprila 2000. godine;

NALAŽE, u skladu s pravilom 103(C) i 107 Pravilnika, da Momčilo Krajišnik ostane u pritvoru Međunarodnog suda sve dok se ne privede kraju organizovanje njegovog prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/

sudija Fausto Pocar, predsjedavajući

/potpis na originalu/

sudija Mohamed Shahabuddeen

/potpis na originalu/

sudija Mehmet Güney

/potpis na originalu/

sudija Andréia Vaz

/potpis na originalu/

sudija Theodor Meron

Sudija Mohamed Shahabuddeen prilaže izdvojeno mišljenje.

Dana 17. marta 2009. godine,
U Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

VII. IZDOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SHAHABUDEENA

A. Uvod

1. Usprkos rezervama u pogledu nekih aspekata obrazloženja ove razumljivo duge presude, slažem se sa zaključcima koji su u njoj iznijeti. Osim iznošenja jedne rezerve (koju navodim dolje), cilj ovog izdvojenog mišljenja jeste da se objasne razlozi iz kojih ne mogu prihvatiti argumente žalioaca iznijete u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom (dalje u tekstu: UZP).

2. Pomenuta rezerva se odnosi na zaključak Žalbenog vijeća da je Pretresno vijeće bilo “nedopustivo neodređeno” kad je govorilo o “obični[m] učesnici[ma]” UZP-a s obzirom na to da navedene osobe nisu konkretno imenovane u paragrafu 1088 Prvostepene presude.¹ Međutim, u paragrafu 7 Optužnice se u više redova pominju razni ljudi koji su bili u određenoj vezi. Stoga je Pretresno vijeće, umjesto da stalno ponavlja puni navod o njima, upotrijebilo izraz “obični učesnici”. Jasno je da njegova namjera nije bila da se tim izrazom obuhvate svi mogući ljudi za koje se moglo pomisliti da su “obični učesnici”, nego samo oni koji se navode u Optužnici. Međutim, do ovog pitanja mi nije u tolikoj mjeri stalo da bih iznio suprotno mišljenje, s obzirom na to da su moje uvažene kolege čvrsto pri suprotnom stavu.

3. Što se tiče glavnog pitanja ovog izdvojenog mišljenja, sam žalilac nije fizički izvršio nijedno od krivičnih djela po kojima se tereti. Tužilaštvo to i ne tvrdi. Teza tužilaštva je da se žaliočeva odgovornost temelji na UZP-u, doktrini koja se, tvrdi tužilaštvo, primjenjuje u međunarodnom običajnom pravu. Zastupnik žalioaca to dovodi u pitanje.² Žalbeno vijeće je više puta, posebno u predmetima *Tadić*³ i *Ojdanić*,⁴ odgovorilo na pitanje zastupnika žalioaca koje je ovaj pokrenuo osporavajući predmetnu tvrdnju. Žalilac taj odgovor ne prihvata, a njegov zastupnik se tom odgovoru žestoko suprotstavlja.

¹ Drugostepena presuda, par. 157.

² *Amicus curiae* to, po svemu sudeći, ne tvrdi; on tvrdi da UZP nije ispravno primijenjen. Opšte uzevši, podsjećam na moje protivljenje činjenici da *amicus curiae* ima *locus standi* da i sam uložiti žalbu. Međutim, neću insistirati na tom pitanju i podržaću suprotno mišljenje Žalbenog vijeća. V. *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.6, Odluka po Interlokutornoj žalbi *amici curiae* na nalog Pretresnog vijeća u vezi s pripremom i izvođenjem dokaza odbrane, 20. januar 2004., Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 4, 5 i 6.

³ *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (dalje u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*).

⁴ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića*, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. (dalje u tekstu: Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*).

4. Lako je pasti u iskušenje i u raspravu uključiti politiku. Sugestiju⁵ da je politika možda imala nekog uticaja na rad Pretresnog vijeća, koja je iznesena u ime žalioca, povukao je g. Alan Dershowitz na usmenom pretresu pred Žalbenim vijećem, što mu može služiti na čast.⁶

5. Žalilac nije pokazao nijedan uvjerljiv razlog u interesu pravde zbog kojeg bi trebalo odstupiti od prethodnih zaključaka Žalbenog vijeća, u smislu njegove ustaljene prakse koja je izložena u predmetu *Aleksovski*.⁷ Slično gledište je izneseno i potvrđeno u predmetu *Ojdanić*.⁸ U tom predmetu nije pokazan nijedan uvjerljiv razlog u interesu pravde koji bi opravdavao odstupanje; tekući predmet se ne razlikuje u tom smislu. Međutim, ukoliko griješim po tom pitanju, prijeći ću na suštinu predmeta.

6. Prije nego prijedem na suštinu, postoji jedno preliminarno pitanje koje valja istaknuti. Učeni zastupnik žalioca tvrdi da postoji “opšti konsenzus među stručnjacima da je tumačenje relevantnih presedana od strane Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić* bilo pogrešno”.⁹ Međunarodni sud uzima u obzir stručne tekstove pri utvrđivanju prava. Priznajem da takvi tekstovi mogu biti od pomoći.¹⁰ Namjera s kojom je zastupnik naveo okolnost da postoji “opšti konsenzus među stručnjacima” koji potkrepljuje njegove argumente je, nema sumnje, da se ta pogodnost uveća pozivanjem na konsenzus. Međutim, ima li zastupnik pravo tvrditi da takav konsenzus postoji?

7. Tužilaštvo tvrdi da zastupnik žalioca navodi samo dva članka¹¹ kako bi potkrijepio svoj argument da postoji “opšti konsenzus među stručnjacima” da je tumačenje presedana od strane Žalbenog vijeća “pogrešno”; tužilaštvo tvrdi da to nije dovoljno da bi se dokazalo da postoji opšti konsenzus među stručnjacima. Tužilaštvo je u pravu kad tvrdi da je zastupnik žalioca naveo samo dva članka. Ali, iako nije dovoljno pomenuti samo dva članka kako bi se potkrijepila sveobuhvatna tvrdnja da postoji “opšti konsenzus među stručnjacima da je tumačenje relevantnih presedana od

⁵ Zastupnik u ime žalioca kaže: “Možda je politika diktirala jedan ishod u jednom predmetu, a drugi u drugom”. V. *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A, Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu od 4. aprila 2008., zaveden 7. aprila 2008. (dalje u tekstu: Dershowitzov podnesak), par. 30.

⁶ TŽ. 233.

⁷ *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000., par. 107-108. Načelo iz predmeta *Aleksovski* počiva na praksi, a ne na pravu. Odluke Žalbenog vijeća mogu biti presedani, ali ti presedani nisu obavezujući. Doktrina *stare decisis*, koju predmet *Aleksovski* oponaša, ne primjenjuje se u međunarodnom pravu.

⁸ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 18 i 30. V. takođe *Tužilac protiv Mitra Vasiljevića*, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004., par. 95, i *Tužilac protiv Radoslava Brdanina*, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007., par. 405.

⁹ Dershowitzov podnesak, par. 13.

¹⁰ Međunarodni sud se u praksi rijetko poziva na takve tekstove. V. William A. Schabas, *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone* (Cambridge, 2006.) 107-112. Međutim, ti tekstovi se uzimaju u obzir. Britanski Gornji dom se takođe poziva na tekstove istaknutih stručnjaka. V. *Kraljica protiv Woollina*, [1999.] 1 A.C. 82, 94.

¹¹ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A, Odgovor na podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, 25. april 2008., par. 5. Zanimljiv članak Jenny S. Martinez i Allison Marston Danner, *Guilty Associations: Joint Criminal Enterprise, Command Responsibility, and the Development of*

strane Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić* bilo pogrešno”, taj mali broj referenci ublažen je činjenicom da se ta dva članka upućuju na druge radove u kojima se kritikuje na predmet *Tadić*.

8. Po mom mišljenju, žalilac ima pravo tvrditi da postoji takav konsenzus. Međutim, da li je on u pravu zapravo nije potrebno utvrđivati zbog toga što, sve i da takav konsenzus postoji, on nije utemeljen. Slijede moji razlozi za ovaj zaključak.

B. Opšta doktrina UZP-a

1. Opšti napad žalioaca na UZP

9. Suština žaliočevih argumenata odnosi se na opšte pitanje da li je UZP poznat u međunarodnom običajnom pravu, za razliku od valjanosti bilo kojeg pojedinačnog oblika UZP-a. Pretresno vijeće jeste pomenulo prvi i treći oblik UZP-a,¹² ali žaliočev napad usmjeren je na osnovni oblik UZP-a. Dotično pitanje će se u ovom dijelu razmatrati u tom širem smislu, pri čemu će i ostale kritike biti uzete u obzir, a ne samo kritike žalioaca.

2. UZP ne predstavlja dodatni vid odgovornosti nego je dio postojećeg vida odgovornosti

10. Suština žaliočevog argumenta je da UZP predstavlja dodatni vid odgovornosti pored onih propisanih članom 7(1) Statuta, te da Međunarodni sud ne može dodavati vidove odgovornosti onima koji su već propisani. Taj argument počiva na pogrešnom shvatanju.

11. Slažem se sa žaliocem da Međunarodni sud ne može dodavati vidove odgovornosti onima koji su propisani Statutom zbog toga što bi to predstavljalo protivpravnu izmjenu Statuta. Međutim, nisam uvjeren da UZP predstavlja dodatni vid odgovornosti koji bi se mogao zapaziti samo tako što bi Savjet bezbjednosti prvo izmijenio Statut kako bi ga u njemu naveo. On je dio postojećeg vida odgovornosti, konkretno, činjenja nekog sankcionisanog krivičnog djela; on ne predstavlja novi vid odgovornosti. Žalbeno vijeće “smatra udruženi zločinački poduhvat vidom ‘činjenja’ iz člana 7(1) Statuta”.¹³

12. Vidovi “činjenja” mogu varirati. UZP predstavlja opis jednog vida “činjenja”. Žalbeno vijeće u predmetima *Tadić* i *Ojdanić* pomoglo je čitaocima tako što je objasnilo moguće oblike činjenja, uključujući i postupanje putem mehanizma UZP-a. Stoga se UZP smatrao jednom metodom putem koje je propisani vid odgovornosti (“činjenje”) mogao biti ostvaren. U tom smislu, UZP se bez sumnje može opisati kao vid odgovornosti. Međutim, to nije *dodatni* vid odgovornosti

International Criminal Law, 93 Cal. L. Rev. 75 (2005.) razmotren je među korisnim člancima navedenim u 5 J. Int'l Crim. J. (2007.) 69-108.

¹² V., na primjer., *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006., par. 1096.

pored vidova odgovornosti trenutno propisanih u Statutu; kako je navedeno gore, on čini dio postojećeg vida odgovornosti.

13. Statut, kao kratki dokument, koristi jednostavne koncepte bez suvišnih detalja. On propisuje vidove odgovornosti, ali ne daje detalje koji bi mogli biti potrebni da bi se odredilo da li su ti vidovi odgovornosti u konkretnom slučaju utvrđeni. Očito je da detalji mogu biti potrebni da bi se odredilo da li je neki optuženi bio uključen u planiranje, podsticanje, naređivanje ili činjenje propisanog krivičnog djela, ili u pomaganje i podržavanje njegovog planiranja, pripreme ili izvršenja – što su vidovi odgovornosti propisani članom 7(1) Statuta. Statut treba shvatiti kao dokument koji Međunarodnom sudu daje ovlasti da navedene vidove odgovornosti tumači i da kaže koji ih konkretni postupci čine. Tumačenje Međunarodnog suda neće biti krivo samo zbog toga što koristi pojam koji nije naveden u tom članu.

14. Što se tiče “činjenja”, na primjer, može se postaviti pitanje da li ubistvo čini samo ona osoba koja povuče obarač ili je i osoba koja je to od nje zatražila takode *počinila* ubistvo. Može se postaviti i slično pitanje u slučaju kada puca pripadnik grupe osoba koje su se složile da će zajedno pucati ili da će to učiniti bilo koja od njih pojedinačno; da li bi i ostali pripadnici te grupe, a ne samo onaj koji puca, bili krivi za *činjenje* ubistva?

15. Međunarodni sud se može s pravom smatrati institucijom kojoj Statut daje ovlasti da pruži razumne odgovore na ta pitanja, što zapravo i jeste opšta praksa sudova; ako Međunarodni sud na ova pitanja odgovori potvrdno, kao što ja očekujem, njegovi odgovori će biti prevashodno sankcionisani Statutom. U oba gorenavedena slučaja Međunarodni sud će jedan propisani vid odgovornosti, konkretno, “činjenje” ubistva, tumačiti kao da obuhvata dvije različite metode djelovanja; Međunarodni sud neće uvoditi neki novi vid odgovornosti pored onog vida odgovornosti koji je već propisan.

3. Činjenica da se u Statutu ne pominje UZP ne znači da UZP nije dopušten kao oblik “činjenja”

16. Kako bi pojačao svoje argumente, zastupnik žalioca tvrdi da se UZP u Statutu nigdje ne pominje. To jeste tačno; ovaj argument je iznesen i pred Žalbenim vijećem u predmetu *Ojdanić*.¹⁴ Član 7(1) govori o “osob[i] koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje nekog od krivičnih djela navedenih u članovima od 2 do 5 ovog Statuta [...]”. UZP se ne pominje. Stoga, tvrdi zastupnik žalioca, Međunarodni sud nije nadležan da presuđuje po navodima na osnovu UZP-a.

¹³ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 20.

¹⁴ *Ibid.*, par. 13.

17. Ponavljam, pretpostavka tog argumenta je da UZP predstavlja dodatni vid odgovornosti pored vidova odgovornosti propisanih članom 7(1) Statuta. On to nije. On je samo metoda izvršenja jednog od tih vidova, odnosno “činjenja”. To je pojam koji Međunarodni sud koristi kada govori o toj metodi. Prema tome, činjenica da se u članu 7(1) Statuta ne pominje UZP je irelevantna, kako je ispravno zaključilo Žalbeno vijeće u predmetu *Ojdanić*.¹⁵

4. UZP ne čini ostale propisane vidove odgovornosti ništavnim

18. Žalilac takode tvrdi da “[t]umačenje da ‘činjenje’ obuhvata i odgovornost na osnovu UZP-a čini ništavnim ostale vidove odgovornosti izričito navedene u članu 7(1)” Statuta.¹⁶ To mora da znači da bi “činjenje” putem UZP-a uključivalo, na primjer, planiranje, naređivanje ili podsticanje – budući da su to drugi vidovi odgovornosti navedeni u toj odredbi. Međutim, nije jasno kako bi UZP kao metoda “činjenja” bio dovoljan da se pokaže da u krivičnom gonjenju zbog planiranja, naređivanja ili podsticanja nije potrebno dokazati čin planiranja ili čin naređivanja ili čin podsticanja. Karakteristike svojstvene svakom vidu odgovornosti uvijek se moraju dokazati; distinktivna obilježja čina “planiranja” ili čina “naređivanja” ili čina “podsticanja” nisu obuhvaćena korištenjem UZP-a kao metode “činjenja”.

5. UZP nije krivično djelo članstva u nekoj identifikovanoj zločinačkoj organizaciji

19. Ovo pitanje je zamagljeno sklonošću da se činjenje nekog krivičnog djela putem djelovanja u okviru UZP-a poistovjeti sa zločinom članstva u nekoj identifikovanoj zločinačkoj organizaciji iz Drugog svjetskog rata. Ovaj Međunarodni sud nije nadležan ni za jedan zločin koji se odnosi na članstvo u nekoj identifikovanoj zločinačkoj organizaciji. Tako bi pretpostavka da činjenje zločina djelovanjem u okviru UZP-a predstavlja istu stvar kao i zločin članstva u identifikovanoj zločinačkoj organizaciji zapravo značila da Međunarodni sud nije nadležan za UZP. To je zanimljiv argument, ali njegova polazna pretpostavka nije tačna.

20. Činjenje zločina članstva u nekoj identifikovanoj zločinačkoj organizaciji nije isto što i činjenje zločina djelovanjem putem UZP-a. U predmetu *Ojdanić* napravljena je razlika između ta dva koncepta.¹⁷ U prvom slučaju, krivično djelo je ostvareno kada se dokaže članstvo u nekoj organizaciji koju je identifikovao neki nadležni organ; samo članstvo u identifikovanoj organizaciji predstavlja krivično djelo. U drugom slučaju nije identifikovana nikakva organizacija; samim dokazom o pripadnosti grupi kriminalnost nije potpuna; mora postojati i dokaz o zajedničkoj

¹⁵ *Ibid.*, par. 19.

¹⁶ Dershowitzov podnesak, par. 20.

¹⁷ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 25 i 26.

namjeri da se počini propisano krivično djelo i o učešću, putem mehanizma grupe, u činjenju tog krivičnog djela.

21. Kvalitet argumentacije ove vrste je u tome što podsjeća Međunarodni sud na njegovu stalnu dužnost da vodi računa o tome da nekog ne proglasi krivim na osnovu povezivanja. Međutim, u okolnostima ovog predmeta, pretjerano insistiranje na toj dužnosti predstavljalo bi njeno obezvrijeđivanje.

6. UZP se razlikuje od udruživanja

22. Kao što je Žalbena vijeće u predmetu *Ojdanić* jasno navelo, odgovornost na osnovu UZP-a takođe se razlikuje od odgovornosti na osnovu udruživanja.¹⁸ Dok se za udruživanje traže dokazi da se više pojedinaca dogovorilo da počini neko krivično djelo ili skup krivičnih djela, za UZP je, osim toga, potrebno dokazati i to da su strane u tom dogovoru preduzele neku radnju za provođenje tog dogovora u djelo.¹⁹ Drugim riječima, za odgovornost na osnovu UZP-a potrebno je stvarno činjenje krivičnih djela²⁰ –ta distinkcija potvrđena je činjenicom da ovaj vid odgovornosti predstavlja formu činjenja. Stoga, kako je istaklo Žalbena vijeće, “čak i ako se prihvati da udruživanje ostaje van obuhvata Statuta Međunarodnog suda, to ne bi imalo nikakvog uticaja na činjenicu da je udruženi zločinački poduhvat kao vid ‘činjenja’ obuhvaćen članom 7(1) Statuta”.²¹

7. Argumenti branilaca iz drugog predmeta prihvatljivi su u svrhu dokazivanja šta je međunarodno običajno pravo

23. Upućujući na predmet *Tadić*,²² zastupnik žalioca tvrdi da “pregled tog presedana pokazuje da je Vijeće u predmetu *Tadić* uzelo veliku slobodu tumačenja, stalno – i neutemeljeno – donoseći zaključke o osnovama odgovornosti na temelju izolovanih izjava tužilaca, onda kad jasno pravno mišljenje nije bilo na raspolaganju”.²³ Žestinu argumenta učenog zastupnika žalioca nemoguće je poreći; pitanje je samo da li je taj argument tačan.

24. Argumentom zastupnika ne pobija se stav da je Žalbena vijeće, pretražujući predmete iz Drugog svjetskog rata u svrhu nalaženja dokaza o međunarodnom običajnom pravu, posebno “kad jasno pravno mišljenje nije bilo na raspolaganju”, bilo nadležno da razmotri izjave branilaca iz tih

¹⁸ *Ibid.*, par. 23.

¹⁹ *Ibid.*, par. 23, gdje se citira *XV Law Reports of Trials of War Criminals*, str. 95 i 97. Prema Komisiji Ujedinjenih nacija za ratne zločine, “razlika između optužbe za udruživanje i optužbe za delovanje na osnovu zajedničke zamisli jeste da se u prvom slučaju tvrdi da postoji dogovor za činjenje krivičnih djela, dok se u drugom tvrdi ne samo da postoji dogovor nego da su preduzete radnje kako bi se on sproveo u delo.” *Ibid.*, str. 97-98.

²⁰ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 23.

²¹ *Ibid.*

²² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*.

²³ Dershowitzov podnesak, par. 12.

predmeta kako bi utvrdilo kako je sud zapravo postupao; sudovi ponekad to rade. Argumenti branilaca navode se u boljim pravnim izvještajima nekih sudskih instanci prije obrazloženja presude. Ta praksa, ukoliko se primjenjuje, ne predstavlja nikakav ukrasni dodatak izvjestitelja: argumenti branilaca pomažu da se shvati o kojim se spornim pitanjima radilo. Stoga, upućivanje na argumente branilaca ne može biti pogrešno. Što se tiče navoda da su izjave bile “izolovane”, ključno pitanje je da li su one tačno odražavale međunarodno običajno pravo.

8. Veličina grupe žrtava nije odlučujuća za pitanje šta predstavlja međunarodno običajno pravo

25. Zastupnik žalioca takode citira izjavu dva autora (upućujući na presudu Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić* iz 1999. godine)²⁴ o “protivpravnom lišavanju života malih grupa savezničkih ratnih zarobljenika od strane njemačkih vojnika ili od strane njemačkih građana”.²⁵ Tu se naglašava činjenica da je grupa žrtava bila mala. U pretraživanju predmeta iz Drugog svjetskog rata u svrhu nalaženja dokaza o međunarodnom običajnom pravu veličina grupe žrtava nije nužno bitna, važna su načela kojima se reguliše odgovornost one grupe koja je izvršila napad.

9. Kriterijum kontrole nije važan

26. U nekim pravnim sistemima odgovornost optuženog za neki grupni zločin može se zasnivati na pojmu kontrole,²⁶ što otvara prostor za koncept saizvršilaštva. Na temelju takve kontrole optuženi može biti proglašen krivim iako je bio veoma udaljen od mjesta konkretnog zločina. Stoga se i optuženima koji su djelovali “iza kulisa” mogla pripisati krivična odgovornost.²⁷ Literatura to smatra značajnom posljedicom saizvršilaštva, i to je tačno. Ali to je i posljedica koja u istoj mjeri proizlazi iz načela UZP-a. Stoga se čini da se ovdje više radi o verbalnom neslaganju nego o suštinskim razlikama.

10. Kombinacija koncepta kontinentalnog prava i *common lawa* ne umanjuje osnovanost UZP-a

27. Sve što je dosad rečeno vodi razmatranju tvrdnje učenog zastupnika žalioca da “doktrina UZP-a neselektivno kombinuje koncepte kontinentalnog prava i kategorije *common lawa*”.²⁸ Čini se da je ova tvrdnja nagovještaj žestokog argumenta. Prešavši na njega, zastupnik se poziva na Casseseov članak i navodi da je taj uvaženi pravnik “priznao da je zbrka koja proizlazi iz

²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*.

²⁵ Dershowitzov podnesak, par. 14, gdje se citira Jenny S. Martinez i Allison Marston Danner, *Guilty Associations: Joint Criminal Enterprise, Command Responsibility, and the Development of International Criminal Law*, 93 Cal. L. Rev. 75, 110 (2005.).

²⁶ Claus Roxin, *Täterschaft und Tatherrschaft*, 6. izd. (Berlin i New York, 1994.), 278.

²⁷ V. predmet *Politbüro* (BGHSt, 40, str. 236 i dalje, 26. juli 1974.), koji se bavi krivičnom odgovornošću visokih političkih funkcionera Istočne Njemačke za lišavanje života građana koji su bježali, te *Videla i drugi*, Državni žalbeni sud (Odjel za krivično pravo) federalnog distrikta Buenos Aires, djelovodni br. 13, 9. decembar 1985., koji se odnosi na krivičnu odgovornost argentinskih rukovodilaca za “nestanke”. Oba predmeta odnosila su se na optužene “iza kulisa”.

kombinacije analitički različitih koncepata 'možda doprinijela dvojbama ili krivom tumačenju'."²⁹ Cassese u tom članku odmah dodaje pasus koji učeni zastupnik nije prenio u svom podnesku. Taj pasus glasi: "Međutim, činjenica je da su temelji te doktrine čvrsti i da korištenje formulacija koje su u malo neprecizne ne umanjuje suštinsku osnovanost tog koncepta".³⁰ Slažem se s tim.

11. Cassese kasnije nije odustao od svoje podrške doktrini UZP-a

28. Zastupnik žalioca se poziva na razne izjave profesora Cassesea.³¹ Postoji bojazan da bi to moglo ostaviti utisak da Cassese podržava to što zastupnik osporava UZP. Uzgred bih primijetio da je Cassese u predmetu *Tadić* 1999. godine bio član Žalbenog vijeća³² koje je *jednoglasno* iznijelo koncepciju UZP-a koja se sada napada; predmet *Tadić*, naravno, predstavlja *locus classicus* navedene doktrine na Međunarodnom sudu. Cassese nije odustao od podrške načelu UZP-a u tom predmetu.³³ Pored toga, primjećujem da je Cassese nedavno iznio razloge za svoju podršku (uključujući i međunarodne pravne izvore) doktrini UZP-a u podnesku *amicus curiae* koji su on i članovi uređivačkog odbora i izdavačkog savjeta *Journal of International Criminal Justice* podnijeli Pretretresnom vijeću Vanrednih vijeća Sudova za Kambodžu.³⁴ Ti razlozi su u skladu sa gorenavedenim.

C. Treći oblik UZP-a

29. Može se smatrati da gorenavedene opaske o opštoj doktrini UZP-a obuhvataju prvi i drugi oblik UZP-a. Primjereno je da se treći oblik razmatra odvojeno pošto je on bio podvrgnut posebnim kritikama budući da je rečeno da taj oblik omogućava izricanje osuđujuće presude za krivično djelo posebne namjere bez potrebe da se ta namjera dokaže.

30. U uvodu valja konstatovati da je zastupnik žalioca ustvrdio da UZP "ima puno toga zajedničkog s američkim poimanjem odgovornosti iz predmeta *Pinkerton* (posredna odgovornost za predvidiva krivična djela počinjena u sprovođenju zavjere)".³⁵ On tvrdi da su te doktrine "zbog

²⁸ Dershowitzov podnesak, par. 55.

²⁹ Dershowitzov podnesak, par. 55.

³⁰ Cassese, *The Proper Limits of Individual Responsibility*, 115.

³¹ Dershowitzov podnesak, par. 36, 55, 62, 63.

³² Drugosetpena presuda u predmetu *Tadić*.

³³ Casseseov zaključak u citiranom članku nosi naslov "Sporni pojam prošao je test pravnog preispitivanja", gdje iznosi opštu podršku načelima UZP-a, ali pritom preporučuje sudijama da pažljivo razmotre dokaze o njegovom postojanju u datom predmetu. Cassese, *The Proper Limits of Individual Responsibility*, 133.

³⁴ Predmet br. 001/18-07-2007-ECCC/OCIJ (PTC 02), Podnesak *amicus curiae*, profesora Antonia Cassesea i članova *Journal of International Criminal Justice* o doktrini udruženog zločinačkog poduhvata, 27. oktobar 2008.

³⁵ Dershowitzov podnesak, par. 53, gdje se upućuje na *Pinkerton protiv Sjedinjenih Američkih Država*, 328 U.S. 640 (1946.). S tim u vezi v. Jens Meierhenrich, *Conspiracy in International Law*, 2 Annu. Rev. Law Soc. Sci. 341-57 (2006.).

'svoje rastezljivosti' kontroverzne čak i u Sjedinjenim Američkim Državama".³⁶ Međutim, tvrdnje o sličnosti su pretjerane.

31. Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* je predmet *Pinkerton* primilo na znanje u jednoj fusnoti,³⁷ ali samo kao jedan od brojnih primjera predmeta u sistemima kontinentalnog prava i *common lawa* u kojima su za krivična djela počinjena izvan zajedničkog plana, ali koja su se ipak mogla predvidjeti, odgovornima smatrane sve osobe koje su učestvovala u zajedničkom zločinačkom planu ili poduhvatu.³⁸ Nadalje, Žalbeno vijeće je naglasilo da "pominjanje nacionalnog zakonodavstva i sudske prakse služi samo da bi se pokazalo da koncept zajedničke nakane prihvaćen u međunarodnom krivičnom pravu ima temelja u mnogim nacionalnim sistemima".³⁹ Temelj za zaključak Žalbenog vijeća da je odgovornost na osnovu UZP-a zasnovana na međunarodnom običajnom pravu bila je "konzistentnost i uvjerljivost gorepomenute sudske prakse i ugovora" na koje je Žalbeno vijeće uputilo ranije u svojoj raspravi.⁴⁰ Stoga, treba biti oprezan prilikom poređenja UZP-a s oblikom odgovornosti iz predmeta *Pinkerton*.

32. Što se tiče pitanja namjere, nudim dvije solucije. Iznosim ih na sljedeći način: kada pominjem primarnog počinioca mislim na stvarnog izvršioca dodatnog krivičnog djela, a kada pominjem sekundarnog počinioca mislim na učesnika UZP-a koji je mogao predvidjeti rizik da će primarni počinilac počiniti dodatno krivično djelo i bio je spreman preuzeti taj rizik. Isto tako, navodiću predmete iz engleskog pravosuđa, naravno, ne kao mjerodavne pravne izvore,⁴¹ nego samo kao ilustracije opštih pravnih činjenica. Na ovoj osnovi iznosim sljedeća dva stava:

a) Pod pretpostavkom da je neophodno dokazati namjeru, sekundarni počinilac može steći namjeru primarnog počinioca da počinji dodatno krivično djelo i biti za njega osuđen.

b) Alternativno, normalni uslov da se dokaže namjera uklonjen je pravnim odredbama koje se odnose na saučesnike ili ciljevima krivičnog prava.

³⁶ Dershowitzov podnesak, par. 54.

³⁷ Drugosetpna presuda u predmetu *Tadić*, fn 289.

³⁸ *Ibid.*, par. 224 i prateće fusnote koje upućuju na predmete u Francuskoj, Italiji, Engleskoj i Walesu, Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Zambiji.

³⁹ *Ibid.*, par. 225.

⁴⁰ *Ibid.*, par. 226; par. 185-223.

⁴¹ Čini mi se da je, uglavnom, kao pitanje interne discipline, a ne zbog nekog opšteg načela obavezujućeg presedana da je Žalbeno vijeće odlučilo da pretresna vijeća moraju poštovati odluke Žalbenog vijeća, ali teško je naći ikakav izuzetak od opšteg načela da u međunarodnom pravu ne postoji doktrina obavezujućeg presedana. Postoje elementi u praksi Međunarodnog suda koji oponašaju to opšte načelo.

1. Pod pretpostavkom da je neophodno dokazati namjeru, sekundarni počinitelj može steći namjeru primarnog počinioca da počinj dodatno krivično djelo i biti za njega osuđen.

33. U svom govoru u britanskom Donjem domu u predmetu *Powell*,⁴² lord Steyn je rekao da je “ustaljeni princip da sekundarni učesnik u zločinačkom poduhvatu može krivično odgovarati za veće krivično djelo koje je počinio primarni počinitelj, a koje je takvog tipa da ga je on predvidio, ali ga nije nužno namjeravao počinjiti”. Ili, kao što je u istom predmetu naveo lord Hutton, “kad dvije osobe krenu u udruženi zločinački poduhvat jedna osoba će biti odgovorna za djelo za koje smatra da ga u toku tog poduhvata može počinjiti druga osoba, čak i ako nije prešutno pristala na to djelo”.⁴³ Tu naizgled postoji anomalija, kao što je primijetio lord Steyn kad je naveo sljedeće: “Na prvi pogled [...] anomaliju predstavlja činjenica da se u slučaju sekundarnog učesnika traži niži oblik odgovornosti, odnosno predviđanje mogućeg činjenja većeg krivičnog djela, dok pravo u slučaju primarnog počinioca insistira na dokazu o postojanju posebne namjere koja predstavlja sastavni dio krivičnog djela”.⁴⁴ Stoga se ovi stavovi, koji nisu karakteristični samo za jedan pravni sistem, zasnivaju na tome da se sekundarni počinitelj smatra odgovornim za dodatno krivično djelo koje je počinio primarni počinitelj iako sam sekundarni počinitelj nije posjedovao namjeru, nego je samo predvidio da će ono biti počinjeno.

34. Opšte je prihvaćeno da predviđanje, iako u tehničkom smislu različito od namjere, može biti *dokaz* namjere.⁴⁵ Lord Scarman je u predmetu *Hancock*,⁴⁶ upućujući na predmet *Moloney*,⁴⁷ rekao:

[G]ornji [d]om je jasno dao do znanja da predviđanje posljedica nije ništa drugo nego dokaz o postojanju namjere; ona se mora uzeti u obzir, a njena težina mora biti ocijenjena zajedno sa svim dokazima u predmetu. Predviđanje ne podrazumijeva nužno postojanje namjere, iako može predstavljati činjenicu na temelju koje, kad se razmatra sa svim drugim dokazima, porota može smatrati da je ispravno donijeti zaključak o postojanju tražene namjere.

Međutim, razvoj sudske prakse kreće se ka eliminaciji svake distinkcije između predviđanja i namjere. Onda kada sekundarni počinitelj nije predvidio činjenje nekog zločina kao nezainteresirani promatrač, nego kao osoba koja se poistovjetila s ishodom, i kad relevantno djelo ili djela nisu bili “potpuno izvan suštine dogovorenog sporazuma”,⁴⁸ kratkovidno je tvrditi da sekundarni počinitelj nije stekao namjeru primarnog počinioca.

⁴² [1999.] 1 A.C. 1, 12-13.

⁴³ *Ibid.*, 20; v. i 18.

⁴⁴ *Ibid.*, 14.

⁴⁵ *Ibid.*, 22.

⁴⁶ *Kraljica protiv Hancocka* [1986.] A.C. 455, 471-472.

⁴⁷ *Kraljica protiv Moloneya* [1985.] A.C. 905.

⁴⁸ *Kraljica protiv Smitha (Wesleya)*, [1963.] 1 WLR 1200, 1205F, Slade J.

35. Kako je navedeno u predmetu *Tadić*,⁴⁹ “[sudovi su] tražili da događaj bude predvidiv”;⁵⁰ “prisilno odvođenje civila pred nišanima oružja” može rezultirati ubistvom;⁵¹ može se pretpostaviti da su osuđujuće presude za ubistvo u predmetu *Borkum* izrečene “na osnovu toga što su optuženi bili u položaju da, bilo zbog svog statusa, uloge ili ponašanja, predvide da će taj napad dovesti do ubijanja žrtava od strane nekih od učesnika u napadu”;⁵² italijanski Kasacioni sud u predmetu *Manelli* istakao je da “onaj koji od nekoga traži da rani ili ubije ne može odgovarati za pljačku koju je počinila ta druga osoba, jer to krivično djelo ne predstavlja logičan razvoj namjeravanog krivičnog djela, [...]”.⁵³

36. Naglasak je stavljen na potrebu da se dokažu okolnosti na osnovu kojih je sekundarni počinitelj dodatno krivično djelo koje je izvršio primarni počinitelj, po mišljenju suda koji presuđuje, mogao smatrati “logič[nim] razvoj[em]” prvog krivičnog djela. Situacija mora biti takva da se sekundarni počinitelj poveže s namjerom primarnog počinioca da počinii dodatno krivično djelo. Koliko je sekundarni počinitelj udaljen od neposrednog sticanja namjere primarnog počinioca?

37. Kao što je ispravno navedeno u predmetu *Tadić*, “traži [se] više od nehaja”;⁵⁴ mora se raditi o slučaju u kojem je “optuženi [...] hotimično pristao na [taj] rizik”⁵⁵ da će biti počinjeno dodatno krivično djelo. Šta znači “hotimično” pristati na rizik? Razumno tumačenje je da sekundarni počinitelj “hotimično” preuzima rizik da će primarni počinitelj počinii dodatno krivično djelo ukoliko sekundarni počinitelj prihvati da je to krivično djelo, ako bude počinjeno, i njegovo krivično djelo. Stoga, iznoseći ideje o trećem obliku Vijeće u predmetu *Tadić* nije imalo na umu predviđanje i namjeru kao potpuno odvojene pojmove, već je pretpostavilo da među njima postoji značajna veza.

38. Ilustracije radi, predmet *Tadić* odnosio se na slučaj u kojem je bilo “predvidivo da bi prisilno odvođenje civila pred nišanima oružja moglo rezultirati smrću jednog ili više tih civila”.⁵⁶ Sekundarni počinitelj, koji je u UZP-u bio zadužen za prisilno odvođenje civila pred *nišanom oružja* i koji je, stoga, bio svjestan rizika da provođenje UZP-a putem te opasne metode može rezultirati smrću, ima istu namjeru kao i primarni počinitelj koji tokom takvog odvođenja prouzrokuje nečiju smrt. Uslov postojanja navedene veze između predviđanja od strane sekundarnog počinioca i

⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*.

⁵⁰ *Ibid.*, par. 218.

⁵¹ *Ibid.*, par. 204.

⁵² *Ibid.*, par. 213.

⁵³ *Giustizia penale*, 1950, Drugi dio, cols. 696-697, citirano u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*, par. 218.

⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 220.

⁵⁵ *Ibid.*, par. 228. Naglasak u originalu.

⁵⁶ *Ibid.*, par. 204.

namjere od strane primarnog počinioca otklanja suštinu kritike da je sekundarni počinitelj osuđen za krivično djelo za koje ne posjeduje traženu namjeru.

39. Ovaj stav može biti zamagljen konceptom grubog nehata. Lord Steyn je konstatovao da “[g]rubi nehat može biti dovoljan u slučaju sekundarnog učesnika, ali ne i u slučaju primarnog počinioca”;⁵⁷ mora se pokazati da je primarni počinitelj posjedovao namjeru. Ali šta ako konkretne okolnosti predočene da bi se pokazao “grubi nehat” sekundarnog počinioca, zapravo, pokazuju nešto više s njegove strane? Prihvatimo li objašnjenje sira Johna Smitha, vodećeg engleskog pravnika, u slučaju ubistva (koje iziskuje dokaz o posebnoj namjeri),⁵⁸ za sekundarnog počinioca se “mora dokazati da je postupio s grubim nehatom, ne samo u pogledu toga da li bi mogla biti prouzrokovana nečija smrt, nego i u pogledu toga da li bi moglo biti počinjeno ubistvo; on je morao biti svjestan ne samo da bi mogla biti prouzrokovana teška tjelesna povreda, nego i da bi ona mogla biti prouzrokovana *hotimično* [...]”.⁵⁹

40. Stoga traženo predviđanje od strane sekundarnog počinioca ne treba široko shvatiti; mora se raditi o predviđanju namjere primarnog počinioca, tako da bi se moglo smatrati da se sekundarni počinitelj slaže s time da primarni počinitelj počinji dodatno krivično djelo ukoliko dođe do nekih određenih okolnosti. Objašnjavajući to u britanskom Gornjem domu, lord Mustill je u predmetu *Powell* rekao:⁶⁰

Tokom cijele moderne historije prava o sekundarnoj krivičnoj odgovornosti (barem onog tipa na koji se odnosi ova žalba) odgovornost sekundarnog optuženog zasnivala se na njegovom sudjelovanju u *udruženom poduhvatu* čiji je dio bilo i krivično djelo koje je počinio glavni počinitelj. Sve eventualne sumnje u vezi s ovim pitanjem razriješene su u predmetu *Kraljica protiv Andersona; Kraljica protiv Morrisa* [1966.] 2 Q.B. 110, na koji su brojne porote godinama upućivane. Meni se čini da ovaj Dom ne bi smio odstupati od tog već dugo utvrđenog načela bez izuzetno jakih razloga. Problem je kako da se s tim načelom uskladi predviđanje sekundarnog počinioca u vezi s onim što bi glavni počinitelj mogao da uradi. Dva aspekta ovog problema su jednostavna. Ako osoba S nije predvidjela šta je osoba P stvarno uradila, ona za to nije odgovorna, budući da to nije moglo biti dio nikakvog *udruženog poduhvata*. To je sud odlučio u predmetima *Kraljica protiv Andersona; Kraljica protiv Morrisa*. Nasuprot tome, ako osoba S jeste predvidjela djelo osobe P [pri čemu je osoba S sekundarni počinitelj, a osoba P primarni počinitelj] to će uvijek, na osnovu zdravog razuma, biti relevantno za odluku porote o tome da li je to bilo dio postupanja o kojem su se i osoba S i osoba P *složile*, iako često samo u smislu da će tako postupiti ukoliko iskrсну neke određene okolnosti.⁶¹

41. Optuženi koji je kriv za prvo krivično djelo, nije kriv za dodatno krivično djelo koje je počinio primarni počinitelj ukoliko ga ne predvidi ili ukoliko je to dodatno krivično djelo potpuno izvan okvira UZP-a. Situacija je drugačija ukoliko on unutar tog okvira predvidi neko krivično

⁵⁷ *Kraljica protiv Powella*, [1999.] 1 A.C. 1, 14.

⁵⁸ Ubistvo je krivično djelo posebne namjere. V. *Archbold Criminal Pleading, Evidence and Practice 2007* (London, 2007.), par. 17-35(a) i 17-37, te *Blackstone's Criminal Practice 2007* (Oxford, 2007.), par. B1.11(a).

⁵⁹ Sir John Smith, *Criminal Liability of Accessories: Law and Law Reform*, 113 L.Q.R. 453, 464 (1997.), koji lord Steyn citira u predmetu *Kraljica protiv Powella*, [1999.] 1 A.C.1, 13-14 (naglasak dodat).

⁶⁰ [1999.] 1 A.C. 1, 10-11.

djelo, koje primarni počinitelj čini pored prvobitno dogovorenog krivičnog djela. Zašto? Zbog toga što bi, kako je objasnio lord Mustill, dodatno krivično djelo bilo “dio postupanja o kojem su se [sekundarni počinitelj i primarni počinitelj] *složili*”, iako često samo u smislu da će tako postupiti ukoliko iskrсну neke određene okolnosti”.⁶² Kako se sekundarni počinitelj s primarnim počiniocem *složio* da se počini dodatno krivično djelo, sekundarni počinitelj stiče namjeru primarnog počinioca za činjenje tog krivičnog djela. Činjenje dodatnog krivičnog djela bilo je dio udruženog poduhvata u onom smislu tog pojma koji je lord Mustill upotrijebio u predmetu *Powell*.⁶³ Valja se prisjetiti da je u međunarodnom pravu, čak i više nego u nacionalnom pravu, važna suština.⁶⁴

42. Međunarodnom sudu je više puta ukazivano na posljedice “propusta da se razumije filozofski značaj znanja i namjere u teoriji krivičnog prava”.⁶⁵ Međutim, ovdje se ne radi samo o znanju, radi se o znanju u sprezi sa spremnošću da se preuzme rizik da primarni počinitelj počini krivično djelo. Ta spremnost čini dovoljno bitnu vezu između znanja i namjere da se s pravom može smatrati da sekundarni počinitelj dijeli namjeru primarnog počinioca i da, kao takav, može biti osuđen za dodatno krivično djelo koje ovaj počini.

2. Alternativno, normalni uslov da se dokaže namjera uklonjen je pravnim odredbama koje se odnose na saučesnike ili ciljevima krivičnog prava

43. Alternativno, prihvatiti li se da postoji distinkcija između predviđanja i namjere,⁶⁶ ona ne dovodi do oslobađajuće presude sekundarnom počiniocu. Već je rečeno da “[p]redviđanje i namjera nisu sinonimi”.⁶⁷ Čovjek može predvidjeti neki događaj, ali ne mora posjedovati namjeru da ga izazove. Stoga se kaže da sekundarni počinitelj može predvidjeti dodatno krivično djelo koje je počinio primarni počinitelj, ali budući da to predviđanje nije namjera, ono ne opravdava osuđujuću presudu sekundarnom počiniocu za dodatno krivično djelo. Kako je dokaz o postojanju namjere opšti⁶⁸ uslov krivičnog prava, kako opravdati osuđujuću presudu?

44. Odgovor je da u tim slučajevima dokaz o postojanju namjere jednostavno nije potreban. Ova pretpostavka počiva na dvije osnove: prva je pravo, konkretno, pravne odredbe koje se odnose na saučesnike. Druga je pravna politika vezana za ciljeve krivičnog prava.

⁶¹ *Ibid.*, naglasak dodat u riječima “udruženi poduhvat” i “složiti”.

⁶² Naglasak dodat.

⁶³ [1999.] 1 A.C. 1, at 10-11.

⁶⁴ *Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd*, Uvodni prigovori, ICJ Reports 1964., str. 62-63, sudija Koo; *Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd*, Druga faza, ICJ Reports 1970., str. 127, sudija Tanaka.

⁶⁵ Jens David Ohlin, *Three Conceptual Problems with the Doctrine of Joint Criminal Enterprise*, 5 J. Int'l Crim J. 69, 79 (2007.).

⁶⁶ V. *Archbold Criminal Pleading, Evidence and Practice 2007* (London, 2007.), par. 17-35(b).

⁶⁷ *Kraljica protiv Powella* [1999.] 1 A.C.1, 13.

⁶⁸ Nužna implikacija nekog zakona može biti da namjera nije nužna za krivično djelo, kao u slučajevima krivičnih djela kod kojih se radi o “objektivnoj odgovornosti”. V. *Warner v. Metropolitan Police Commissioner* [1969.] 2 A.C. 256.

45. Što se tiče isključivanja normalnog uslova za dokazivanje namjere proisteklog iz djelovanja pravnih odredbi koje se odnose na saučesnike, korisno je imati na umu da, kao što pokazuju predmeti, 'namjera' ne mora nužno u svakom krivično-pravnom kontekstu imati potpuno isto značenje".⁶⁹ Kako je objašnjeno u predmetu *Powell*, odgovornost u tim predmetima zasnovana je na načelu saučesništva, koje ima opštu primjenu u krivičnom pravu.⁷⁰ "Prema načelu saučesništva, krivična odgovornost ovisi o dokazu subjektivnog predviđanja učesnika u krivičnom poduhvatu da bi primarni počinitelj mogao počinuti veće krivično djelo".⁷¹ Suprotno opštem uslovu krivičnog prava koji se odnosi na namjeru, "predviđanje je neophodna i dovoljna osnova za krivičnu odgovornost saučesnika".⁷²

46. Stoga je onaj koji je pomagao i podržavao kriv za cjelokupno krivično djelo,⁷³ iako prema utvrđenoj sudskoj praksi nije imao namjeru da počinu dato krivično djelo; namjera da se počinu cjelokupno krivično djelo zapravo nije u skladu s pomaganjem i podržavanjem tog djela. Nije potrebno navoditi primjere iz nacionalnog prava, to načelo je jasno iz člana 7(1) Statuta, u kojem se kaže sljedeće:

Osoba koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje nekog od krivičnih djela navedenih u članovima od 2 do 5 ovog Statuta snosi individualnu odgovornost za to krivično djelo.

Onaj koji pomaže i podržava "snosi odgovornost za to krivično djelo" (to jest, za cjelokupno krivično djelo). On čini cjelokupno krivično djelo iako nije imao namjeru da ga počinu – kao što i ne bi u slučaju pomaganja i podržavanja. Sve što bi imao bilo bi predviđanje.

47. Kao što je ranije pomenuto, lord Steyn je u predmetu *Powell* rekao: "Na prvi pogled [...] anomaliju predstavlja činjenica da se u slučaju sekundarnog učesnika traži niži oblik odgovornosti, odnosno predviđanje mogućeg činjenja većeg krivičnog djela, dok pravo u slučaju primarnog počinioca insistira na dokazu o postojanju posebne namjere koja predstavlja sastavni dio krivičnog djela".⁷⁴ Međutim, anomalija ne postoji ako se ima na umu da su se predmeti u kojima je naglašena potreba za dokazivanjem namjere odnosili na primarnog počinioca.⁷⁵ Kada se radi o sekundarnom počiniocu, mjerodavno načelo proizlazi iz odgovornosti saučesnika, prema kojoj je predviđanje dovoljno.

⁶⁹ Lord Steyn u *Kraljica protiv Woollina* [1999.] 1 A.C. 82, 90.

⁷⁰ *Kraljica protiv Powella* [1999.] 1 A.C.1, 12.

⁷¹ *Ibid.*, 12.

⁷² *Ibid.*, 13, Lord Steyn.

⁷³ V., na primjer, čl. 8 Zakona o saučesnicima i pomagačima iz 1861. (Ujedinjeno Kraljevstvo), koji predviđa: "Svako ko pomogne, podrži, savjetuje ili izazove činjenje nekog teškog krivičnog djela, bez obzira na to da li se radi o krivičnom djelu koje propisuje *common law* ili neki drugi Zakon koji jeste ili će biti usvojen, može biti optužen, osuđen i kažnjen kao glavni počinitelj".

48. Što se tiče isključivanja normalnog uslova za dokazivanje namjere putem ciljeva krivičnog prava, a u vezi s prividnom anomalijom o kojoj se govori gore, lord Steyn je objasnio:

Odgovor na ovu navodnu anomaliju i druge slične slučajeve u cjelokupnom krivičnom pravu leži u razlozima prakse i politike. Kad bi pravo iziskivalo dokaz posebne namjere sekundarnog učesnika, upotrebljivost principa saučesništva bila bi ozbiljno uzdržana. Pravedno je da sekundarni učesnik, koji predvidi da bi primarni počinitelj mogao nekoga lišiti života s namjerom dovoljnom za ubistvo i koji po toj osnovi pomogne i podstakne primarnog počinioca u zločinačkom poduhvatu, bude kriv za ubistvo. On treba da bude krivično odgovoran za zlo koje je predvidio i koje je, zapravo, rezultat zločina koji je pomagao i podsticao. Međutim, poroti bi u praksi gotovo uvijek bilo nemoguće utvrditi da je sekundarni učesnik htio izazvati smrt ili da ju je smatrao gotovo sigurnom. U stvarnom svijetu bi dokazivanje namjere dovoljne za ubistvo u velikoj većini slučajeva udruženog poduhvata bilo gotovo nemoguće. Pored toga, predložena izmjena zakona [koju ovdje nije potrebno detaljnije iznositi] treba biti stavljena u kontekst. Sistem krivičnog pravosuđa postoji radi kontrole zločina. Primarna funkcija tog sistema treba biti da se pravedno, ali efikasno bori protiv onih koji se s drugima udružuju u zločinački poduhvat. Iskustvo je pokazalo da udruženi zločinački poduhvati i previše često eskaliraju u činjenje težih krivičnih djela. U cilju rješavanja ovog važnog društvenog problema načelo saučesništva je potrebno i ne može se ukinuti ili ublažiti.⁷⁶

49. Ovdje se govori o načelu saučesništva, ali je očita i šira analiza. Izjava lorda Steyna da “sistem krivičnog pravosuđa postoji radi kontrole zločina” odnosi se na realnost koju pravo mora uzeti u obzir. Međunarodno krivično pravo provodi sistem krivičnog pravosuđa kao takav, a ne neku intelektualnu konstrukciju ili novu logičku verziju onog što bi taj sistem trebao biti. Lord Hutton je u predmetu *Powell* takođe primijetio:

Prihvatam da, sa stanovišta logike, argument koji je iznesen u ime žalioaca ima određenu težinu i da, na prvi pogled, postoji anomalija ako predvidivost smrtnog ishoda ili izuzetno teške povrede nije dovoljna da bi predstavljala *mens rea* za ubistvo kod onog učesnika koji fizički liši žrtvu života, a jeste dovoljna da bi predstavljala *mens rea* kod sekundarnog učesnika. Ali pravila *common lawa* ne temelje se samo na logici nego se odnose i na praktične razloge, a u vezi s krivičnim djelima počinjenim tokom udruženog poduhvata, i na potrebu da se javnosti pruži efikasna zaštita od kriminalaca koji djeluju u bandama. Kao što je izjavio lord Salmon u predmetu *Kraljica protiv Majewskog* [1977.] A.C. 443, 482E, odbijajući kritiku zasnovanu samo na logici pravila *common lawa*, “to je stav koji je prihvaćen u engleskom *common lawu*, koji se zasniva na zdravom razumu i iskustvu, a ne isključivo na logici.”⁷⁷

Ukratko, lord Hutton je smatrao da “postoje praktični razlozi velike težine i važnosti koji se odnose na pitanja javnog interesa [...] koji odnose prevagu nad strogo logičkim razlozima”.⁷⁸

50. Kako je gore navedeno, objašnjenje lorda Steyna je da je “pravedno da sekundarni učesnik, koji predvidi da bi primarni počinitelj mogao nekoga lišiti života s namjerom dovoljnom za ubistvo i koji po toj osnovi pomogne i podstakne primarnog počinioca u zločinačkom poduhvatu, bude kriv za ubistvo”,⁷⁹ drugim riječima, iako nije posjedovao posebnu namjeru da ubije. “Odgovornost se

⁷⁴ *Kraljica protiv Powella* [1999.] 1 A.C.1, 14.

⁷⁵ *Ibid.*, 13.

⁷⁶ *Ibid.*, 23.

⁷⁷ *Ibid.*, 25.

⁷⁸ *Ibid.* To je istaknuo Antonio Cassese u Cassese, *The Proper Limits of Individual Responsibility*, 117-119.

⁷⁹ *R.v. Powell*, [1999.] 1 A.C. 1, 14.

nameće zbog toga što sekundarni učesnik [putem UZP-a] pomaže i podstiče zločinački poduhvat za koji je svjestan da može rezultirati činjenjem još težeg krivičnog djela”.⁸⁰ U takvom slučaju, čak i ako sekundarni počinitelj ne stekne namjeru primarnog počinioca, to ne znači da sekundarni počinitelj ne može biti osuđen za krivično djelo primarnog počinioca.

51. Zdravorazumski pristup praktičnog rješenja nadilazi eruditske rasprave preopterećene ispraznim i suhoparnim kategorijama: one bi mogle voditi nekom elegantnom novom modelu koji, međutim, ne bi uspio pružiti ono što je krivičnom pravu, kao sistemu društvene kontrole, potrebno. “Život prava nije logika, nego iskustvo”, rekao je Holmes.⁸¹ Taj poznati aforizam ne znači da logici nema mjesta u pravu: kao što razni predmeti jasno pokazuju, ima. Ta izjava znači da logiku valja primjenjivati na ono što je proizvod iskustva; kad se logika tako primjenjuje, ona potkrepljuje zaključak lorda Steyna i lorda Huttona da ciljevi krivičnog prava isključuju normalan uslov za dokaz posebne namjere u tim predmetima.

52. Pozicija do koje se došlo je da je normalan uslov za dokaz posebne namjere uklonjen djelovanjem pravnih odredbi koje se odnose na saučesnike. Alternativno, njega uklanjaju i stvarni ciljevi krivičnog prava. Ovaj predmet se bavi upravo implementacijom ciljeva krivičnog prava.

D. Zaključak

53. Kao i u domaćem pravu, i u međunarodnom krivičnom pravu nije potrebno dokazati da je optuženi lično ispalio fatalni hitac. Lična odgovornost je ključna za krivicu, ali prema opštem poimanju krivične odgovornosti koje nesumnjivo čini dio međunarodnog krivičnog prava, nedostatak dokaza o neposrednom djelovanju optuženog ne utiče nužno na njegovu “ličnu krivicu”. Ako osoba “A” zatraži od osobe “B” da ubije osobu “C”, osoba “A” snosi ličnu krivicu za smrt osobe “C”, iako osoba “A” nije upotrijebila oružje; tako je u cijelom svijetu. Teško je pronaći bilo kakvu principijelnu razliku ako se osoba “A” dogovori s nekom grupom ili nekim njenim članovima da ubiju osobu “C” ili da izazovu smrt osobe “C”. Ja uopšte ne sumnjam da je načelo UZP-a (tačan termin nije važan) univerzalno poznato i da čini dio međunarodnog običajnog prava.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Oliver Wendell Holmes, *The Common Law* (Boston, 1881.) 1. Navedena opaska izazvala je brojne komentare. V. takođe komentare lorda Steyna i lorda Huttona u *Kraljica protiv Powella* [1999.] 1 A.C.1, 14 i 25. Za stav da je pravosudna funkcija umijeće, v. Sir Robert Y. Jennings, “The Judicial Function and the Rule of Law in International Relations”, u *International Law at the Time of its Codification, Essays in Honour of Roberto Ago*, tom. III (Milano, 1987.) 148.

54. UZP nije novina. Ako zavirimo u knjige, vidjećemo da neki nacionalni sistemi koriste razne riječi za taj koncept,⁸² uključujući i sam termin “udruženi zločinački poduhvat”.⁸³ Na međunarodnom planu, osnovne komponente pojma nije izmislilo Žalbeno vijeće – one su postojale prije nego što je Žalbeno vijeće osnovano. Opšte je priznato da ta doktrina svoje korijene vuče iz predmeta vezanih za Drugi svjetski rat. Naglašavajući njegovu suštinu, kao što i mora da čini, međunarodno pravo će pronaći osnovna obilježja UZP-a širom svijeta. Ovaj koncept zaslužuje više nego da bude sveden na pojam intelektualne zloupotrebe.

55. Žaliočevi argumenti su zanimljivi, ali počivaju na pogrešnom shvatanju i vode ka nepotrebnom preuveličavanju protivpravnosti. Nisu me uvjerali.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/

Mohamed Shahabuddeen

Dana 17. marta 2009.

U Haagu, Nizozemska.

[pečat Međunarodnog suda]

⁸² V. *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene Optužnice i Zahtjevu tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001., par. 24, te Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 4 i 5.

⁸³ Termin “udruženi zločinački poduhvat” više puta je korišten 1997. u presudama Donjeg doma. V. lord Steyn u *Kraljica protiv Powella* [1999.] 1 A.C.1, 12, 14, 15, i lord Hutton, prvi paragraf njegovog govora. Činjenica da se radi o predmetu iz 1997. nije relevantna, termin se koristio u odnosu na prethodnu praksu.

VIII. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA

1. Pretresno vijeće je Presudu u ovom predmetu izreklo 27. septembra 2006.¹ I Krajišnik i tužilaštvo uložili su žalbu na Prvostepenu presudu. Pored toga, kako je objašnjeno dole u tekstu, *amicus curiae* je dobio odobrenje da uloži odvojenu žalbu. Glavni aspekti žalbenog postupka navedeni su u kratkim crtama u nastavku.²

A. Sastav Žalbenog vijeća

2. Dana 26. oktobra 2006. godine, tadašnji predsjednik Međunarodnog suda imenovao je sljedeće sudije u Žalbeno vijeće u ovom predmetu: sudiju Fausta Pocara, predsjedavajućeg i predžalbenog sudiju, sudiju Mohameda Shahabuddeena; sudiju Andrésiju Vaz, sudiju Theodora Merona, te sudiju Wolfganga Schomburga.³ Nalogom tadašnjeg predsjednika Suda od 2. novembra 2006., sudija Wolfgang Schomburg imenovan je za predžalbenog sudiju.⁴ Dana 16. maja 2007. godine, sudija Mehmet Güney je imenovan da zamijeni sudiju Wolfganga Schomburga, sudija Theodor Meron imenovan je za predžalbenog sudiju.⁵

B. Zastupanje Krajišnika

3. Dana 2. oktobra 2006. godine, Krajišnik je obavijestio predstavnike Sekretarijata da ne želi da ga branilac iz prvostepenog postupka zastupa u žalbenom postupku, te da je izabrao branioca koji nije bio, niti je mogao biti uvršten na spisak branilaca koji ispunjavaju uslove da zastupaju optužene slabog imovnog stanja koji vodi Sekretarijat.⁶ Dana 19. oktobra 2006., Krajišnik je predložio jednog branioca iz Sjedinjenih Američkih Država,⁷ ali taj branilac nije pristao da bude dodijeljen u ovom predmetu u skladu s Uputstvom za dodjelu branilaca po službenoj dužnosti.⁸

¹ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006. (dalje u tekstu: Prvostepena presuda).

² Ovdje se neće navoditi razni zahtjevi trećih strana da im se odobri pristup i korištenje povjerljivog materijala iz ovog predmeta u drugim postupcima.

³ Nalog o raspoređivanju sudija u predmetu koji rješava Žalbeno vijeće i imenovanju predžalbenog sudije, 26. oktobar 2006.

⁴ Nalog o ponovnom raspoređivanju predžalbenog sudije u predmetu koji rješava Žalbeno vijeće, 2. novembar 2006.

⁵ Nalog kojim se zamjenjuje sudija u predmetu koji rješava Žalbeno vijeće i ponovno imenuje predžalbeni sudija, 16. maj 2007.

⁶ V. Odluka sekretara Suda, 8. decembar 2006., str. 1. Gospodin Krajišnik je izabrao g. Deyana Ranka Brashicha. On je prethodno povučen kao glavni branilac g. Krajišnika zbog toga što su mu organi vlasti New Yorka zabranili obavljanje prakse u trajanju od jedne godine: v. *Tužilac protiv Momčila Krajišnik*, predmet br. IT-00-39-T, Odluka sekretara Suda, 2. maj 2003.). Nadalje, disciplinski postupak koji je sekretar pokrenuo protiv g. Brashicha još je bio u toku (Disciplinski odbor je na kraju zaključio da je g. Brashich prekršio član 35(v) Profesionalnog kodeksa branilaca koji postupaju pred Međunarodnim sudom: v. u predmetu g. Deyana Ranka Brashicha, advokata iz Sjedinjenih Država (podnijeto u *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A), Odluka po žalbi sekretara Disciplinskom odboru (dalje u tekstu: Odluka Disciplinskog odbora), 22. mart 2007.).

⁷ Gospodin Alan Dershowitz.

⁸ V. Odluka sekretara Suda, 8. decembar 2006., str. 1. O problemima u vezi s dodjelom g. Dershowitza u ovom predmetu raspravljalo se na statusnoj konferenciji održanoj 11. decembra 2006. (TŽ. 3-4, 7-10).

Dana 6. decembra 2006., imajući u vidu da branilac još uvijek nije bio dodijeljen, da je Krajišnik svoju najavu žalbe trebao dostaviti 30 dana nakon dodjele branioca⁹ i da je statusna konferencija bila zakazana za ponedjeljak, 11. decembar 2006., predžalbeni sudija je uputio Sekretarijat da do 8. decembra 2006. Krajišniku dodijeli stalnog branioca.¹⁰ Tog dana sekretar je imenovao g. Colina Nichollsa, QC, za Krajišnikovog stalnog branioca.¹¹

4. Na Statusnoj konferenciji održanoj 11. decembra 2006., g. Nicholls je objasnio da Krajišnik želi da se sam zastupa zbog toga što mu nije dodijeljen branilac kojeg je tražio.¹² Predžalbeni sudija je donio usmenu odluku kojom je potvrdio odluku sekretara da se dodijeli g. Nicholls.¹³ Dana 18. decembra 2006., g. Nicholls je zatražio odobrenje da uloži žalbu na tu odluku;¹⁴ predžalbeni sudija je taj zahtjev prosljedio Žalbenom vijeću u punom sastavu.¹⁵ Krajišnik je takođe uložio žalbu na dodjelu g. Nichollsa.¹⁶

5. Dana 27. decembra 2006., g. Nicholls je podnio zahtjev predsjedniku i zahtjev Žalbenom vijeću, kojima je tražio preispitivanje odluke Sekretarijata da bude imenovan za Krajišnikovog glavnog branioca.¹⁷ Zahtjev predsjedniku odbijen je u cijelosti;¹⁸ zahtjev Vijeću odbijen je djelimično, a Žalbeno vijeće je nastavilo da rješava po dijelu zahtjeva koji se odnosio na Krajišnikovo samozastupanje.¹⁹

6. Dana 2. januara 2007., u svjetlu Krajišnikovog zahtjeva da se sam zastupa, g. Nicholls je podnio zahtjev da, umjesto za branioca, bude imenovan za *amicus curiae*.²⁰ Gospodin Nicholls je kasnije podnio neka razjašnjenja tog zahtjeva.²¹

⁹ V. Odluka po Zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 26. oktobar 2006.

¹⁰ V. Odluka sekretara Suda, 8. decembar 2006., str. 2.

¹¹ Odluka sekretara Suda, 8. decembar 2006., str. 2. Sekretar je objasnio da je g. Krajišnik odbio izabrati branioca sa spiska koji mu je dostavljen; stoga je dodijeljen g. Nicholls, koji se nalazio na spisku i koji se složio s dodjelom.

¹² Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 3-4.

¹³ Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 12-14.

¹⁴ Zahtjev da se odobri ulaganje žalbe na usmenu odluku predžalbenog sudije Schomburga kojom se potvrđuje odluka sekretara da se g. Krajišniku dodijeli branilac, 18. decembar 2006.

¹⁵ Nalog o prosljeđivanju zahtjeva na osnovu pravila 65ter(J) i 107, 20. decembar 2006.

¹⁶ Najava žalbe na dodjelu Colina Nichollsa s datumom od 15. decembra 2006., pri čemu je engleski prijevod Najave zaveden 18. januara 2007., a prijevod same žalbe 2. februara 2007. (povjerljivo).

¹⁷ Zahtjev da predsjednik Suda preispita Odluke Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca, 27. decembar 2006. (korigovano 5. januara 2007.: *Corrigendum* Zahtjeva da predsjednik Suda preispita Odluke Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca; Zahtjev za preispitivanje odluka Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca), 27. decembar 2006. (korigovano 5. januara 2007.: *Corrigendum* Zahtjeva za preispitivanje Odluka Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca). Sekretar je podnio odgovore (Podnesak sekretara Suda u vezi sa Zahtjevom branioca za preispitivanje Odluka sekretara o dodjeli branioca, 16. januar 2007.; Podnesak sekretara Suda u vezi sa Zahtjevom branioca za preispitivanje Odluka sekretara o dodjeli branioca, 17. januar 2007.), na koje je advokat Nicholls replicirao 26. januara 2007. (Odgovor na "Podnesak sekretara Suda u vezi sa zahtjevom branioca za preispitivanje Odluka sekretara o dodjeli branioca"; Odgovor na "Podnesak sekretara Suda u vezi sa zahtjevom branioca za preispitivanje Odluka sekretara o dodjeli branioca").

¹⁸ Odluka po Zahtjevu za preispitivanje Odluke Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca, 1. februar 2007.

¹⁹ Odluka po Zahtjevu za preispitivanje Odluka Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca, 29. januar 2007.

²⁰ Zahtjev za imenovanje u svojstvu *amici curiae*, 2. januar 2007.

7. Na statusnoj konferenciji održanoj 26. marta 2007., predžalbeni sudija je pozvao g. Nichollsa i tužilaštvo da podnesu daljnje podneske u vezi s pitanjem samozastupanja u žalbenom postupku,²² što su oni i učinili.²³ Dana 11. maja 2007., Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je priznalo Krajišnikovo pravo da se sam zastupa i odobrilo zahtjeve za imenovanje u svojstvu *amicus curiae* koje je podnio g. Nicholls.²⁴ *Amicus curiae* je konkretno pozvan da “Žalbenom vijeću podnosi podneske koje bi podnosila strana u postupku (uključujući najavu žalbe, žalbeni podnesak, podnesak respondenta i repliku).”²⁵ Nakon te odluke, zamjenik sekretara je povukao imenovanje g. Nichollsa za Krajišnikovog branioca,²⁶ a nakon što je Žalbeno vijeće dalo neka razjašnjenja u vezi s imenovanjem *amicus curiae*,²⁷ zamjenik sekretara je g. Nichollsa imenovao za *amicus curiae*.²⁸

8. Dana 21. februara 2008., Krajišnik je podnio zahtjev kojim je, pored ostalog, tražio odobrenje Žalbenog vijeća da i dalje koristi usluge advokata Alana Dershowitza kako bi pripremio podnesak u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom.²⁹ Žalbeno vijeće je to odobrilo 28. februara 2008.³⁰ Dana 29. februara 2008., tužilaštvo je podnijelo zahtjev za razjašnjenje i ponovno razmatranje te odluke.³¹ Žalbeno vijeće je taj zahtjev djelimično odobrilo.³² Krajišnik je zatim zatražio produžetak roka za podnošenje podneska g. Alana Dershowitza,³³ što je Žalbeno vijeće odbilo 27. marta 2008.³⁴ Predžalbeni sudija je na statusnoj konferenciji održanoj 31. marta 2008 ipak odobrio kratko produženje roka.³⁵ Dana 4. aprila 2008., zamjenik sekretara Suda je odlučio da

²¹ Podnesak u vezi s prijedlogom za imenovanje u svojstvu *amicus curiae*, 12. april 2007.

²² Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 42, 49.

²³ Daljnji podnesci u vezi sa samozastupanjem u žalbenom postupku, 2. april 2007.; Podnesci tužilaštva u vezi s pravom na samozastupanje i ulogom *amicus curiae* u žalbenom postupku, 2. april 2007. (korigovano 3. aprila 2007.: *Corrigendum* tužilaštva u vezi s podnescima).

²⁴ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se sam zastupa, po podnescima branioca u vezi s imenovanjem *amicus curiae* i Zahtjevu tužilaštva od 16. februara 2007., 11. maj 2007. (dalje u tekstu: Odluka od 11. maja 2007.). “*Corrigendum* uz suprotno mišljenje” je podnesen 16. maja 2007.

²⁵ Odluka od 11. maja 2007., par. 21, gdje je takode navedeno da se “broj riječi podnesaka *amicus curiae* ograničava na dvije trećine onog dozvoljenog za strane u postupku shodno Uputstvu o dužini podnesaka i zahtjeva”.

²⁶ Odluka zamjenika sekretara Suda, 17. maj 2007.

²⁷ Odluka u vezi s Podneskom Sekretarijata od 18. maja 2007., 25. maj 2007. Sekretar je ranije podnio pismene podneske kojima je tražio neka razjašnjenja: Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) Pravilnika i Molba za razjašnjenje u vezi s imenovanjem *amicus curiae*, s datumom od 17. maja 2007., ali zaveden 18. maja 2007.; Dodatak Podnesku Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) Pravilnika i Molbi za razjašnjenje u vezi s imenovanjem *amicus curiae*, 23. maj 2007.

²⁸ Odluka zamjenika sekretara Suda, 8. juni 2007.

²⁹ Zahtjev Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza, s datumom od 21. februara 2008., engleski prijevod zaveden 22. februara 2008.

³⁰ Odluka po zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza, 28. februar 2008.

³¹ Zahtjev tužilaštva za razjašnjenje i preispitivanje Odluke po zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza (s povjerljivim dodacima), 29. februar 2008.

³² Odluka po zahtjevu tužioca za razjašnjenje i ponovno razmatranje Odluke od 28. februara 2008, 11. mart 2008.

³³ Zahtjev Momčila Krajišnika za ponovno određivanje roka za podnošenje dopunskog podneska Alana Dershowitza o udruženom zločinačkom poduhvatu, s datumom od 20. marta 2008., engleski prijevod zaveden 26. marta 2008.

³⁴ Odluka po Zahtjevu g. Krajišnika za ponovno određivanje roka za podnošenje dopunskog podneska g. Dershowitza, 27. mart 2008.

³⁵ Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 143. Predžalbeni sudija je naložio da dopunski podnesak g. Dershowitza bude podnesen najkasnije 7. aprila 2008.

“prihvati g. Dershowitza za zastupnika optuženog pred Međunarodnim sudom, u skladu s parametrima iz Odluke Žalbenog vijeća”.³⁶

9. Dana 2. septembra 2008. g. Alan Dershowitz je zatražio odobrenje da g. Nathan Dershowitz u ime Momčila Krajišnika postupa zajedno s nim u svojstvu branioca u vezi s pitanjem UZP-a, te da obavi razgovor s Radovanom Karadžićem u vezi s mogućim zahtjevom na osnovu pravila 115 Pravilnika.³⁷ Žalbeno vijeće je djelimično odobrilo zahtjev i dopustilo g. Nathanu Dershowitzu da se što prije obrati Sekretarijatu kako bi bio imenovan za suzastupnika u vezi s UZP-om na osnovu pravila 44 Pravilnika.³⁸ Dana 12. septembra 2008. zamjenik sekretara Suda odlučio je da odobri g. Nathanu Dershowitzu da zastupa Krajišnika pred Međunarodnim sudom u vezi s pitanjem UZP-a.³⁹

C. Najave žalbe i podnesci

1. Žalba tužilaštva

10. Tužilaštvo je Najavu žalbe podnijelo 26. oktobra 2006.,⁴⁰ a Žalbeni podnesak 27. novembra 2006.⁴¹ Nakon što je predžalbeni sudija odobrio dva zahtjeva za produženje roka za podnošenje odgovora,⁴² g. Nicholls⁴³ i Krajišnik⁴⁴ su 12. februara 2007. podnijeli zasebne odgovore. Tužilaštvo je na odgovor g. Nichollsa repliciralo 22. februara 2007.⁴⁵ a, iako je iznijelo prigovor na podnošenje zasebnog Krajišnikovog odgovora,⁴⁶ repliciralo je na njega 27. februara 2007.⁴⁷ Za Krajišnikov odgovor je kasnije zaključeno da predstavlja propisno podnesen podnesak u skladu s njegovim pravom na samozastupanje.⁴⁸

³⁶ Odluka zamjenika sekretara Suda, 4. april 2008, str. 2.

³⁷ Zahtjev A) da se Nathanu Z. Dershowitzu dopusti postupanje u svojstvu zastupnika g. Momčila Krajišnika zajedno s Alanom M. Dershowitzem u vezi s pitanjem UZP-a i obavljanje razgovora s Radovanom Karadžićem u skladu s odobrenjem datim Nalogom od 20. avgusta 2008. i B) za produženje roka od 15. septembra 2008., navedenog u datom Nalogu, na 29. septembar 2008, 2. septembar 2008.

³⁸ Odluka po zahtjevu Momčila Krajišnika da se Nathanu Z. Dershowitzu dopusti postupanje u svojstvu zastupnika zajedno s Alanom M. Dershowitzem i po Zahtjevu za produženje roka, 8. septembar 2008.

³⁹ Odluka zamjenika sekretara Suda, 12. septembar 2008.

⁴⁰ Najava žalbe tužilaštva, 26. oktobar 2006.

⁴¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, 27. novembar 2006.

⁴² V. statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 17-18 (11. decembar 2006.), na kojoj je do 5. februara 2007. produžen rok za podnošenje odgovora na Žalbeni podnesak tužilaštva; Nalog o produženju roka za podnošenje Najave žalbe, 11. januar 2007., kojim je rok produžen do 12. februara 2007.

⁴³ Odgovor branioca na Žalbeni podnesak tužilaštva, 12. februar 2007. Nakon imenovanja g. Nichollsa za *amicus curiae*, taj dokument je smatran odgovorom *amicus curiae* na Žalbeni podnesak tužilaštva.

⁴⁴ Odgovor na žalbu tužilaštva na Presudu od 27. 09. 2006. Momčilu Krajišniku od strane MKSJ, 12. februar 2007., pri čemu je engleski prijevod zaveden 20. februara 2007.

⁴⁵ Replika tužilaštva na podnesak *amicus curiae*, 22. februar 2007.

⁴⁶ Podnesak tužilaštva u vezi s podnošenjem Najave žalbe i Odgovorom Momčila Krajišnika, 16. februar 2007. (povjerljivo).

⁴⁷ Druga replika tužilaštva na podnesak respondenta, 27. februar 2007.

⁴⁸ Odluka od 11. maja 2007., par. 14.

2. Krajišnikova žalba i žalba *amicus curiae*

11. Dana 20. oktobra 2006. Krajišnik je podnio dva zahtjeva da se rok za podnošenje najave žalbe produži dok se ne angažuje tim odbrane i dok ne dobije Prvostepenu presudu na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.⁴⁹ Predžalbeni sudija je djelimično odobrio te zahtjeve i naložio Krajišniku da najavu žalbe podnese najkasnije 30 dana nakon što mu se dodijeli branilac.⁵⁰ Na statusnoj konferenciji održanoj 11. decembra 2006., novoimenovani branilac g. Nicholls zatražio je dodatno produženje roka za podnošenje najave žalbe; predžalbeni sudija je naložio da se najava žalbe podnese najkasnije 5. februara 2007.⁵¹ Dana 11. januara 2007., predžalbeni sudija je izdao nalog kojim je odobrio treće produženje roka za podnošenje najave žalbe i naložio da se ona podnese najkasnije 12. februara 2007.⁵² Branilac Nicholls podnio je zahtjev za četvrto produženje roka,⁵³ što je predžalbeni sudija odbio.⁵⁴

12. Dana 12. februara 2007., g. Nicholls⁵⁵ i Krajišnik⁵⁶ su podnijeli zasebne najave žalbe. Tužilaštvo je 16. februara 2007. podnijelo podnesak kojim se usprotivilo zasebnom podnošenju najave žalbe od strane Krajišnika lično.⁵⁷

13. Na statusnoj konferenciji održanoj 5. aprila 2007. predžalbeni sudija je odobrio produženje roka za podnošenje Krajišnikovog podneska do 25 dana nakon zavođenja Prvostepene presude na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.⁵⁸

14. Dana 27. aprila 2007., g. Nicholls je podnio "Obavijest o nemogućnosti podnošenja žalbenog podneska na način koji bi bio u skladu s profesionalnom etikom branioca". Međutim, nakon Odluke od 11. maja 2007. pitanje koje je pokrenuo branilac postalo je bespredmetno.

⁴⁹ Gospodin Krajišnik je te zahtjeve iznio u dva dopisa od 17. oktobra 2006., pri čemu je engleski prijevod navedenih dopisa zaveden 20. oktobra 2006. (strane 2 i 5 spisa Sekretarijata). Tužilaštvo je odgovorilo 25. oktobra 2006. (Objedinjeni odgovor tužilaštva na zahtjeve Momčila Krajišnika za produženje roka za podnošenje najave žalbe).

⁵⁰ Odluka po Zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 26. oktobar 2006.

⁵¹ Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 18.

⁵² Nalog o produženju roka za podnošenje najave žalbe, 11. januar 2007.

⁵³ Zahtjev za produženje roka za podnošenje najave žalbe do završetka prijevoda presude na materinji jezik osuđenog lica, 29. januar 2007. Tužilaštvo je odgovorilo 30. januara 2007. (Odgovor tužilaštva na Zahtjev za produženje roka za podnošenje najave žalbe do završetka prijevoda presude na materinji jezik osuđenog lica). Dana 31. januara 2007., predžalbeni sudija je naložio braniocu Nichollsu da odgovor podnese najkasnije 1. februara 2007. (Hitan nalog za izmjenu roka za podnošenje replike na Odgovor tužilaštva na Zahtjev za produženje roka za podnošenje najave žalbe do prijevoda presude na materinji jezik osuđenog lica), što je ovaj i učinio (Replika na Odgovor tužilaštva na Zahtjev za produženje roka za podnošenje najave žalbe do završetka prijevoda presude na materinji jezik osuđenog lica).

⁵⁴ Odluka po Hitnom zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe do prevođenja presude na maternji jezik osuđenog lica, 1. februar 2007.

⁵⁵ Najava žalbe branioca (povjerljivo) i javna i redigovana Najava žalbe branioca, obje podnijete 12. februara 2007.

⁵⁶ Najava žalbe branioca, s datumom od 12. februara 2007., engleski prijevod zaveden 20. februara 2007.

⁵⁷ Podnesak tužilaštva u vezi s podnošenjem Najave žalbe i Odgovorom Momčila Krajišnika, 16. februar 2007. (povjerljivo). Branilac Nicholls je odgovorio 22. februara 2007.; Odgovor na podnesak tužilaštva u vezi s podnošenjem Najave žalbe i Odgovorom Momčila Krajišnika (povjerljivo), a tužilaštvo je podnijelo repliku 26. februara 2007. (Povjerljiva replika tužilaštva u vezi s podnošenjem Najave žalbe i Odgovorom Momčila Krajišnika (povjerljivo)).

⁵⁸ Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 91.

15. Žalbeno vijeće je u Odluci od 11. maja 2007. uvažilo Krajišnikovu najavu žalbe kao propisnu primjenu njegovog prava na samozastupanje i naložilo mu da podnese žalbeni podnesak u roku od 75 dana od datuma zavođenja Prvostepene presude na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku, a repliku na podnesak respondenta u roku od 15 dana od dana prijevoda tužiočevog podneska respondenta na bosanski/hrvatski/srpski jezik.⁵⁹

(a) Žalba *amicus curiae*

16. Na temelju Odluke od 11. maja 2007. i nakon što je imenovan za *amicus curiae*, g. Nicholls je 8. juna 2007. podnio novu najavu žalbe.⁶⁰ *Amicus curiae* je zatražio produženje roka od devet dana za podnošenje svog žalbenog podneska,⁶¹ što je predžalbeni sudija odobrio.⁶² Dana 26. jula 2007., *amicus curiae* je podnio zahtjev da mu se odobri prekoračenje dozvoljenog broja riječi u žalbenom podnesku⁶³ i “Zahtjev *amicus curiae* za izmjenu redoslijeda i numeracije argumenata *amicus curiae* u žalbenom postupku”: prvi zahtjev je odbijen, a drugi zahtjev je odobren.⁶⁴

17. *Amicus curiae* je podnio povjerljivu verziju svog žalbenog podneska 3. avgusta 2007.⁶⁵ (javna i redigovana verzija podnesena je 31. avgusta 2007.),⁶⁶ zajedno sa zahtjevom za povlačenje jedne žalbene podosnove.⁶⁷ Tužilaštvo je povjerljivi odgovor podnijelo 12. septembra 2007., a javnu redigovanu verziju 14. septembra 2007.⁶⁸ *Amicus curiae* je podnio repliku 26. septembra 2007.⁶⁹

⁵⁹ Odluka od 11. maja 2007., par. 14-15.

⁶⁰ Najava žalbe *amicus curiae* (povjerljivo) i Najava žalbe *amicus curiae* – javno i redigovano.

⁶¹ Zahtjev za produženje roka za podnošenje žalbenog podneska, s datumom od 6. jula 2007., ali zaveden 9. jula 2007.

⁶² Nalog o izmjeni rokova, 11. juli 2007.

⁶³ Zahtjev za prekoračenje dozvoljenog broja riječi u Žalbenom podnesku *amicus curiae*, 26. juli 2007.

⁶⁴ Nalog po zahtjevima *amicus curiae* u vezi s ograničenjem broja riječi i redoslijedom argumenata u njegovom žalbenom podnesku, 31. juli 2007.

⁶⁵ Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 3. avgust 2007. (povjerljivo); Spisak pravnih izvora za Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 3. avgust 2007. Povjerljivi *corrigendum* Žalbenog podneska *amicus curiae* podnesen je 14. januara 2008.: v. Obavijest po podnošenju *Corrigenduma* Žalbenog podneska *amicus curiae*, 14. januar 2008.; *Corrigendum* Žalbenog podneska *amicus curiae*, 14. januar 2008.

⁶⁶ Žalbeni podnesak *amicus curiae* – javno i redigovano, 31. avgust 2007.

⁶⁷ Zahtjev *amicus curiae* za povlačenje žalbene podosnove, 3. avgust 2007. Taj zahtjev je tretiran kao najava povlačenja podosnove: Nalog u vezi sa zahtjevom *amicus curiae* za povlačenje podosnove za žalbu, 23. avgust 2007.

⁶⁸ Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 12. septembar 2007. (povjerljivo); Spisak pravnih izvora za Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 13. septembar 2007.; Obavijest o podnošenju javne redigovane verzije Odgovora tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 14. septembar 2007.

⁶⁹ Replika *amicus curiae* na Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak *amicus curiae*, 26. septembar 2007. (javna redigovana verzija zavedena 24. juna 2008.).

(b) Krajišnikova žalba

18. Na temelju Odluke od 11. maja 2007., Krajišnik je zatražio da se rok za podnošenje njegovog žalbenog podneska produži i nakon 75 dana od zavođenja Prvostepene presude na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.⁷⁰ Taj zahtjev je odbijen.⁷¹

19. Prijevod Prvostepene presude na bosanski/hrvatski/srpski jezik Krajišniku je uručen 24. jula 2007.⁷²

20. Dana 21. septembra 2007., Krajišnik je zatražio preispitivanje odluke Žalbenog vijeća da odbije produženje roka za podnošenje njegovog žalbenog podneska; on je takode zatražio da mu se dopusti prekoračenje dopuštenog broja riječi.⁷³ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev da žalbeni podnesak bude duži od 30.000 riječi, ali je produžilo rok za podnošenje Krajišnikovog žalbenog podneska do 29. oktobra 2007.⁷⁴

21. Krajišnik je podnio drugi zahtjev za preispitivanje,⁷⁵ u kojem je zatražio da mu Žalbeno vijeće odobri prekoračenje dopuštenog broja riječi. Žalbeno vijeće je navedeni zahtjev odbilo 18. oktobra 2007.⁷⁶

22. Krajišnik je svoj Žalbeni podnesak podnio 29. oktobra 2007., a prijevod tog podneska na engleski je zaveden 16. novembra 2007.⁷⁷ Žalbeno vijeće je naložilo da navedeni podnesak bude povjerljiv⁷⁸ kako bi se spriječilo objelodanjivanje identiteta zaštićenih svjedoka. Nakon daljnjeg dostavljanja podnesaka strana u postupku,⁷⁹ Žalbeno vijeće je naložilo Krajišniku da podnese javnu

⁷⁰ Zahtev za obezbeđenje uslova za rad i poništenje odluke Sekretarijata od 7. juna 2007., s datumom od 10. juna 2007., engleski prijevod zaveden 18. juna 2007., par. 17. V. takode Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika, 28. juni 2007., par. 37-43; Replika *amicus curiae* na Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika, 2. juli 2007., par. 16-19; Replika optuženog na Odgovor tužioca na Zahtev optuženog Momčila Krajišnika, s datumom od 28. jula 2007., engleski prijevod zaveden 21. avgusta 2007. (engleski prijevod *Corrigenduma* s datumom od 28. jula 2007. takode je zaveden 21. avgusta 2007.), par. 28.

⁷¹ Odluka po Krajišnikovom zahtjevu i po zahtjevu tužilaštva, 11. septembar 2007. (dalje u tekstu: Odluka od 11. septembra 2007.), par. 28.

⁷² V. Proces-verbal zaveden 26. jula 2007.

⁷³ Zahtev Momčila Krajišnika za preispitivanje odluke sudskog veća od 11. septembra 2007., s datumom od 21. septembra 2007., engleski prijevod zaveden 24. septembra 2007.

⁷⁴ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke Žalbenog vijeća od 11. septembra 2007., 27. septembar 2007.

⁷⁵ Zahtev Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke sudskog veća od 27. septembra 2007., s datumom od 5. oktobra 2007., engleski prijevod zaveden 15. oktobra 2007. V. takode Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke Žalbenog vijeća od 27. septembra 2007., 15. oktobar 2007.

⁷⁶ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke Žalbenog vijeća od 27. septembra 2007., 18. oktobar 2007.

⁷⁷ Žalba Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., podnesena zajedno s dva DVD-a. Krajišnik je nakon toga podnio dva ispravka svog podneska (Izmjene žalbe od 29. oktobra 2007., s datumom od 14. novembra 2007., engleski prijevod zaveden 7. decembra 2007.) i dodatni CD (v. Dopis s datumom od 19. novembra 2007., engleski prijevod zaveden kao povjerljiv 14. decembra 2007.).

⁷⁸ Nalog po Žalbi Momčila Krajišnika, 20. novembar 2007.

⁷⁹ Odgovor tužilaštva na Nalog Žalbenog vijeća po Žalbi Momčila Krajišnika, 21. novembar 2007. (s povjerljivim dodatkom); Prigovor žalioaca na Zahtev tužilaštva od 21. novembra 2007. da se određeni delovi Žalbe žalioaca proglase

verziju svog žalbenog podneska s određenim redakcijskim intervencijama.⁸⁰ Žalbeno vijeće je takođe naložilo Krajišniku da u roku od dvije sedmice od prijema prijevoda ovog naloga ponovno podnese povjerljivu i javnu verziju svog Žalbenog podneska koji neće biti duži od 30.000 riječi.⁸¹ Krajišnik je zatražio produžetak roka za izvršenje naloga,⁸² što je kasnije odobreno, a Krajišniku je potom naloženo da Žalbeni podnesak ponovno podnese do 15. januara 2008.⁸³ Krajišnik je to i učinio, a engleski prijevod njegovog Žalbenog podneska zaveden je 1. februara 2008.⁸⁴

23. Dana 5. februara 2008. tužilaštvo je zatražilo od Žalbenog vijeća da naloži Krajišniku da unese određene redakcijske intervencije u javnu verziju svog Žalbenog podneska kako bi on bio u skladu s Nalogom od 5. decembra 2007.; ono je takođe zatražilo od Žalbenog vijeća da uputi sekretara da aktuelnu javnu verziju zavede kao povjerljivu.⁸⁵ Predžalbeni sudija je taj zahtjev odobrio 11. februara 2008.⁸⁶ Nova redigovana verzija Krajišnikovog Žalbenog podneska podnesena je 28. februara 2008.⁸⁷

24. Na temelju Odluke od 11. marta 2008.,⁸⁸ tužilaštvo je 12. marta 2008. podnijelo povjerljivi Odgovor na Krajišnikov žalbeni podnesak;⁸⁹ javna redigovana verzija Odgovora podnijeta je 18. marta 2008.⁹⁰

25. Dana 25. marta 2008. *amicus curiae* je podnio zahtjev za odobrenje da dostavi podnesak Žalbenom vijeću u vezi s pitanjima koja proizlaze iz Odgovora tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak.⁹¹ Tužilaštvo je odgovorilo 2. aprila 2008.⁹² Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev.⁹³

26. Nakon što je 29. aprila 2008. primio prijevod Odgovora tužilaštva na Krajišnikov Žalbeni podnesak na bosanski/hrvatski/srpski, Krajišnik je 9. maja 2008. podnio zahtjev za produženje roka

tajnim, s datumom od 22. novembra 2007. (engleski prijevod zaveden 27. novembra 2007.), i kojima je dat povjerljivi status na osnovu uputstva Žalbenog vijeća od 27. novembra 2007.; Replika tužilaštva na Prigovor žalioaca na zahtev tužilaštva od 21. novembra 2007. da se određeni dijelovi žaliočeve žalbe proglase povjerljivim 29. novembar 2007.

⁸⁰ Nalog u vezi s javnom verzijom Žalbenog podneska Momčila Krajišnika, 5. decembar 2007.

⁸¹ Nalog da se poštuje ograničenje broja riječi za žalbene podneske, 3. decembar 2007.

⁸² Zahtev za produženje roka za predaju žalbe po Nalogu Žalbenog veća da se poštuje broj reči od 7. decembra 2007. [*sic*], s datumom od 17. decembra 2007., engleski prijevod zaveden 28. decembra 2007.

⁸³ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika za produženje roka za postupanje u skladu s Nalogom da se poštuje ograničenje broja riječi za žalbene podneske, 7. januar 2008.

⁸⁴ Žalba Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006. (povjerljiva i javna verzija).

⁸⁵ Zahtjev tužilaštva da žalilac dodatno rediguje javnu verziju svog podneska (povjerljivo), 5. februar 2008.

⁸⁶ Nalog da se rediguje javna verzija Žalbenog podneska Momčila Krajišnika u skladu s Nalogom od 5. decembra 2007. (povjerljivo), 11. februar 2008.

⁸⁷ Žalba Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006.

⁸⁸ Odluka po zahtjevu tužioca za razjašnjenje i ponovno razmatranje Odluke od 28. februara 2008., 11. mart 2008.

⁸⁹ Odgovor tužilaštva na Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ-a od 27. septembra 2006. (povjerljivo), 12. mart 2008.

⁹⁰ Obavijest o podnošenju javne redigovane verzije Odgovora tužioca na žalbu Momčila Krajišnika na Presudu Međunarodnog suda od 27. septembra 2006.

⁹¹ Zahtjev *amicus curiae* za odobrenje da dostavi podnesak s dodatkom, 25. mart 2008.

⁹² Odgovor tužilaštva na Zahtjev *amicus curiae* za odobrenje da dostavi podnesak s dodatkom, 2. april 2008.

⁹³ Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* za dozvolu da dostavi podnesak, 18. april 2008.

za podnošenje replike.⁹⁴ Tužilaštvo je na taj zahtjev odgovorilo istog dana.⁹⁵ Dana 13. maja 2008., predžalbeni sudija je odbio zahtjev.⁹⁶ Krajišnik je svoju repliku podnio 14. maja 2008., a njen engleski prijevod zaveden je 26. maja 2008.⁹⁷

- Dodatni podnesak g. Alana Dershowitza

27. Dodatni podnesak g. Alana Dershowitza o udruženom zločinačkom poduhvatu podnesen je 7. aprila 2008.⁹⁸ Dana 9. aprila 2008., tužilaštvo je podnijelo hitan zahtjev da se izbriše dio tog podneska i da se zastupniku naloži da se pridržava uputstava Žalbenog vijeća.⁹⁹ Žalbeno vijeće je donijelo odluku 11. aprila 2008. i naložilo g. Alanu Dershowitzu da dostavi dodatak svom podnesku, dok je tužilaštvu odobrilo produženje roka za podnošenje odgovora na podnesak g. Alana Dershowitza u trajanju od tri radna dana.¹⁰⁰ Dodatak g. Alana Dershowitza primljen je i zaveden 16. aprila 2008.¹⁰¹ Odgovor tužilaštva na podnesak g. Alana Dershowitza zaveden je 25. aprila 2008.¹⁰²

28. Dana 2. maja 2008., g. Alan Dershowitz je podnio novi zahtjev za podnošenje replike.¹⁰³ Tužilaštvo je odgovorilo 7. maja 2008.¹⁰⁴ Žalbeno vijeće je odbilo taj zahtjev.¹⁰⁵

D. Zahtjevi u vezi s uslovima samozastupanja i modalitetima uloge *amicus curiae*

29. Nakon Odluke od 11. maja 2007., Sekretarijat i Krajišnik su počeli razmatrati modalitete realizacije njegovog samozastupanja. Dana 10. juna 2007., Krajišnik je od Žalbenog vijeća zatražio

⁹⁴ Zahtev Momčila Krajišnika da se odgodi rok za podnošenje njegove replike na Odgovor tužilaštva na njegov Žalbeni podnesak, 9. maj 2008.

⁹⁵ Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika za odgodu roka za podnošenje replike na Odgovor tužilaštva na njegov Žalbeni podnesak, 9. maj 2008.

⁹⁶ Odluka po Krajišnikovom zahtjevu za produženje roka za ulaganje replike, 13. maj 2008.

⁹⁷ Replika na Podnesak tužioca od 12. marta 2008. na Žalbu Momčila Krajišnika od 29. oktobra 2007. i dopune žalbe od 15. januara 2008., na Presudu od 27. septembra 2006., s datumom od 14. maja 2008., engleski prijevod zaveden je 26. maja 2008. Dana 6. marta 2009. Krajišnik je podnio Hitan podnesak o uticaju Presude iz predmeta *Milutinović i drugi* na žaliočev predmet.

⁹⁸ Podnesak o udruženom zločinačkom poduhvatu u ime Momčila Krajišnika, zaveden 7. aprila 2008. zajedno sa Spiskom pravnih izvora u ime Momčila Krajišnika, 7. april 2008.

⁹⁹ Zahtjev tužilaštva da se izbriše prva osnova iz Podneska o udruženom zločinačkom poduhvatu i da se braniocu naloži da postupa u skladu s nalogom Žalbenog vijeća. Gospodin Dershowitz je odgovorio nakon što je Žalbeno vijeće donijelo odluku po tom zahtjevu: Odgovor na Zahtjev tužilaštva da se odbaci prva osnova iz Podneska o udruženom zločinačkom poduhvatu i da se braniocu naloži da postupa u skladu s nalogom Žalbenog vijeća, s datumom od 11. aprila 2008., ali zaveden 14. aprila 2008.

¹⁰⁰ Odluka po Zahtjevu tužilaštva da se iz Dershowitzovog podneska izbriše prva osnova i da se braniocu naloži da se pridržava Odluke od 11. marta 2008., 11. april 2008.

¹⁰¹ Dodatak Podnesku g. Alana M. Dershowitza o udruženom zločinačkom poduhvatu, podnesen na osnovu Odluke od 11. aprila 2008., 16. april 2008.

¹⁰² Odgovor na Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, 25. april 2008.

¹⁰³ Zahtjev da se odobri podnošenje podneska u vidu pisma kojim se ispravljaju pogrešne tvrdnje iz Odgovora tužilaštva na Podnesak o udruženom zločinačkom poduhvatu i podnesak u vidu pisma za koji se traži odobrenje podnošenja, s datumom od 1. maja 2008., ali zaveden 2. maja 2008.

¹⁰⁴ Odgovor tužilaštva na Zahtjev da se odobri podnošenje podneska u vidu pisma, 7. maj 2008.

¹⁰⁵ Odluka po Zahtjevu odbrane da joj se odobri da podnese podnesak u vidu pisma, 14. maj 2008.

da poništi neke odluke Sekretarijata i da mu obezbijedi navedene uslove za rad.¹⁰⁶ Tužilaštvo je odgovorilo 28. juna 2007.,¹⁰⁷ a *amicus curiae* je replicirao 2. jula 2007.¹⁰⁸ Dana 19. jula 2007., Sekretarijat je podnio pismeni podnesak na osnovu pravila 33(B) Pravilnika.¹⁰⁹ Krajišnik je takođe podnio repliku na Odgovor tužilaštva¹¹⁰ i repliku na pismeni podnesak Sekretarijata.¹¹¹ Žalbeno vijeće je donijelo Odluku od 11. septembra 2007. kojom je odbilo Krajišnikov zahtjev, ali je zatražilo od sekretara da preduzme neke korake kako bi se olakšalo Krajišnikovo samozastupanje.¹¹² Krajišnik je zatražio preispitivanje te odluke,¹¹³ što je odbijeno (osim u dijelu koji se odnosi na zahtjev za produžetak roka za podnošenje Krajišnikovog žalbenog podneska).¹¹⁴

30. Dana 28. juna 2007., *amicus curiae* je podnio povjerljivi zahtjev kojim je tražio 1) dozvolu za pristup nekim dokumentima Krajišnikovih timova u pretpretresnom, pretresnom i žalbenom postupku koji nisu uvršteni u sudski spis i odobrenje za njihovo korištenje, kako bi pripremio svoju žalbenu osnovu u vezi s nedjelotvornom pomoći branilaca; i 2) imenovanje neke nezavisne osobe koja bi provela istragu o navodnoj nedjelotvornoj pomoći prethodnih branilaca.¹¹⁵ Tužilaštvo je povjerljivi odgovor podnijelo 9. jula 2007.,¹¹⁶ a *amicus curiae* je podnio povjerljivu repliku 13. jula 2007.¹¹⁷ Dana 20. jula 2007., Žalbeno vijeće je donijelo javnu odluku kojom je taj zahtjev odbilo u cijelosti i zatražilo od Sekretarijata da ukine povjerljivi status zahtjeva, odgovora, replike i relevantnog dijela Najave žalbe *amicus curiae*.¹¹⁸

¹⁰⁶ Zahtev za obezbedenje uslova za rad i poništenje odluke Sekretarijata od 7. juna 2007., s datumom od 10. juna 2007., engleski prijevod zaveden 18. juna 2007.

¹⁰⁷ Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika, 28. juni 2007.

¹⁰⁸ Replika *amicus curiae* na Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika, 2. juli 2007. Kasnije je odlučeno da je ova replika valjana podnesena: Odluka od 11. septembra 2007., par. 22.

¹⁰⁹ Podnesak Sekretarijata u vezi sa Zahtjevom Momčila Krajišnika da se poništi odluka Sekretarijata od 7. juna 2007., 19. juli 2007. (s *ex parte* dodacima) (povjerljivo).

¹¹⁰ Replika optuženog na Odgovor tužioca na Zahtev optuženog Momčila Krajišnika, s datumom od 28. jula 2007., engleski prijevod zaveden 21. avgusta 2007. (engleski prijevod *Corrigenduma* s datumom od 28. jula 2007. takođe je zaveden 21. avgusta 2007.).

¹¹¹ Replika optuženog na Odgovor sekretara na Zahtev optuženog Momčila Krajišnika, s datumom od 13. avgusta 2007., engleski prijevod zaveden 21. avgusta 2007. Žalbeno vijeće je kasnije prihvatilo ovu repliku kao valjano podnesenu: Odluka od 11. septembra 2007., par. 24. V. takođe Nalog u vezi s rokovima, 31. juli 2007., u kojem je predžalbeni sudija naveo da je g. Krajišnik, ukoliko je htio uložiti repliku na podneske Sekretarijata, trebao to učiniti u roku od četiri dana od prijema prijevoda tih podnesaka na bosanski/hrvatski/srpski jezik.

¹¹² Odluka od 11. septembra 2007., par. 29-46, 51.

¹¹³ Zahtev Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke sudskog veća od 11. septembra 2007., s datumom od 21. septembra 2007., engleski prijevod zaveden 24. septembra 2007.

¹¹⁴ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika za preispitivanje Odluke Žalbenog vijeća od 11. septembra 2007., 27. septembar 2007.

¹¹⁵ Podnesak o žalbenom osnovu zbog neefikasnog rada zastupnika odbrane, 28. juni 2007. (povjerljivo).

¹¹⁶ Odgovor tužilaštva na Podnesak *amicus curiae* u vezi sa žalbenom osnovom u kojoj se iznose navodi o nedjelotvornoj pomoći branioca, 9. juli 2007. (povjerljivo).

¹¹⁷ Replika na Odgovor tužilaštva na Podnesak *amicus curiae* u vezi sa žalbenom osnovom u kojoj se iznose navodi o nedjelotvornoj pomoći branioca, 13. juli 2007. (povjerljivo).

¹¹⁸ Odluka po Podnesku *amicus curiae* o žalbenom osnovu zbog neefikasnog rada zastupnika odbrane, 20. juli 2007.

31. Dana 5. jula 2007., nakon što je *amicus curiae* podnio repliku na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov zahtjev,¹¹⁹ tužilaštvo je podnijelo “Zahtjev za razjašnjenje redoslijeda podnošenja dokumenata i izračunavanja vremenskih rokova za podneske”. *Amicus curiae* je odgovorio 16. jula 2007.,¹²⁰ a tužilaštvo je podnijelo repliku 20. jula 2007.¹²¹ Dana 11. septembra 2007., Žalbeno vijeće je izdalo uputstva o proceduri za podnošenje podnesaka *amicus curiae* povodom odgovora tužilaštva na neki Krajišnikov zahtjev.¹²²

32. Dana 6. novembra 2007., *amicus curiae* je podnio “Zahtjev *amicus curiae* za odobrenje da dostavi podnesak u vezi s pitanjima koja proističu iz žaliočevog Žalbenog podneska, Odgovora tužilaštva i žaliočeve Replike”. Tužilaštvo je odgovorilo 9. novembra 2007.¹²³ Žalbeno vijeće je taj zahtjev odbilo 23. novembra 2007.¹²⁴

33. Dana 6. juna 2008., *amicus curiae* je podnio zahtjev da mu se izdaju smjernice u vezi s Krajišnikovim zahtjevom da se sastane s *amicus curiae* u PJUN-u.¹²⁵ Predžalbeni sudija je 11. juna 2008. donio odluku u kojoj je objasnio da “*amicus curiae* i dalje ima obavezu da postupa nezavisno od g. Krajišnika i da, shodno tome, sastanak koji traži g. Krajišnik ne bi bio primjeren”.¹²⁶

34. Dana 26. juna 2008., Krajišnik je podnio zahtjev da se preispita Odluka predžalbenog sudije od 11. juna 2008. u vezi s posjetom *amicus curiae* Krajišniku, kao i prigovor na Zahtjev *amicus curiae* od 6. juna 2008., u kojem je Krajišnik naveo da je *amicus curiae* krivo protumačio Krajišnikov zahtjev.¹²⁷ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev, zaključivši da Krajišnik nije ispunio kriterije koji bi opravdali odobravanje njegovog zahtjeva za ponovno razmatranje.¹²⁸

35. Dana 6. avgusta 2008. *amicus curiae* je podnio podnesak u vezi s procesnom pravičnošću prema bivšim braniocima po navodu o nedjelotvornoj odbrani, kojim je tražio da Žalbeno vijeće razmotri ukidanje povjerljivog statusa redigovanih dijelova žalbene podosnove 1(A) iz Žalbenog podneska *amicus curiae* za g. Brashicha i g. Stewarta, QC, te pozvao g. Brashicha i g. Stewarta da

¹¹⁹ Replika *amicus curiae* na Odgovor tužilaštva na Zahtjev Momčila Krajišnika, 2. juli 2007.

¹²⁰ Odgovor na Zahtjev tužilaštva za razjašnjenje redoslijeda podnošenja dokumenata i izračunavanja vremenskih rokova za podneske, 16. juli 2007.

¹²¹ Replika tužilaštva na Odgovor *amicus curiae* na Zahtjev za razjašnjenje redoslijeda podnošenja dokumenata i izračunavanja vremenskih rokova za podneske, 20. juli 2007.

¹²² Odluka od 11. septembra 2007., par. 50.

¹²³ Odgovor tužilaštva na Zahtjev *amicus curiae* za odobrenje da dostavi podnesak u vezi s pitanjima koja proističu iz žaliočevog Žalbenog podneska, Odgovora tužilaštva i žaliočeve Replike, 9. novembar 2007.

¹²⁴ Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* za odobrenje da dostavi podnesak u vezi s pitanjima koja proističu iz žaliočevog Žalbenog podneska, Odgovora tužilaštva i žaliočeve Replike, 23. novembar 2007.

¹²⁵ Zahtjev *amicus curiae* u vezi sa zahtjevom g. Krajišnika da ga posjeti u PJUN-u (javno s povjerljivim Dodatkom), 6. juni 2008. (povjerljivo).

¹²⁶ Odluka po zahtjevu *amicus curiae* za izdavanje smjernica, 11. juni 2008., str. 1.

¹²⁷ Zahtev za preispitivanje Odluke predžalbenog sudije od 11. juna 2008. o poseti *amicus curiae* Krajišniku i prigovor na Zahtev *amicus curiae* od 6. juna 2008., 26. juni 2008.

¹²⁸ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika za ponovno razmatranje Odluke predžalbenog sudije od 11. juna 2008., 4. juli 2008.

odgovore na Žalbeni podnesak *amicus curiae*.¹²⁹ Tužilaštvo je odgovorilo da bi ovaj podnesak trebalo odbiti zbog toga što su oba zahtjeva nepotrebna.¹³⁰ *Amicus curiae* je u svojoj replici ponovio zahtjev i istaknuo legitimnost žalbe, s obzirom na to da ga je Žalbeno vijeće uputilo da postupa u cilju zaštite Krajišnikovih interesa.¹³¹

36. Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev smatrajući da ne postoji presedan za pravo bivših branilaca na odgovor, da javna verzija Žalbenog podneska *amicus curiae* pruža bivšim braniocima dovoljno obavještenja o navodima protiv njih kako bi mogli da ocijene da li žele da podnesu podneske u vezi s tim navodima, te da nijedan bivši branilac nije naveo da bi htio da bude saslušan u vezi s tim navodima. Nadalje, u očekivanju razmatranja dokaza koje su strane u postupku izvele na osnovu pravila 115 Pravilnika, Žalbeno vijeće nije smatralo da je pozivanje bivših branilaca da pristupe Sudu na osnovu pravila 98 i 107 Pravilnika u interesu pravde.¹³²

37. Dana 24. septembra 2008., *amicus curiae* je od Žalbenog vijeća zatražio odobrenje da Krajišnika obavijesti da se u njegovom posjedu nalaze određeni dokumenti koji su direktno relevantni za pitanja pokrenuta u izjavi Stefana Karganovića, koja je u žalbenom postupku uvrštena u spis kao dodatni dokaz (dokazni predmet AD2).¹³³ Alternativno, Krajišnik je zatražio da Žalbeno vijeće, *proprio motu*, razmotri relevantne dokumente.¹³⁴ Žalbeno vijeće je odobrilo zahtjev i dopustilo *amicus curiae* da Krajišnika putem pravnog savjetnika obavijesti o postojanju određenih dokumenata u Krajišnikovom posjedu koji su direktno relevantni za pitanja pokrenuta u dokaznom predmetu AD2.¹³⁵

38. Dana 30. oktobra 2008., *amicus curiae* je podnio zahtjev u vezi sa svojim prisustvovanjem na pretresima s izvođenjem dokaza 3. i 5. novembra 2008. Kako je svjedočenje g. Karganovića i g. Manoa bilo predviđeno za 3. novembar 2008., te u svjetlu argumenata *amicus curiae* da on nije u mogućnosti da ispita te svjedoke, *amicus curiae* je zatražio da ne prisustvuje pretresu 3. novembra 2008. Nadalje, razmotrivši Krajišnikovo “Obavještenje o sažetku činjenica o kojima Radovan Karadžić može dati iskaz”, *amicus curiae* je smatrao da možda postoje pitanja u vezi s kojima je

¹²⁹ Podnesak *amicus curiae* u vezi s procesnom pravičnošću prema bivšim braniocima po navodu o nedjelotvornoj odbrani, 6. avgust 2008.

¹³⁰ Odgovor tužilaštva na Podnesak *amicus curiae* u vezi s pravičnošću postupka protiv bivših branilaca po navodu o nedjelotvornoj odbrani, 11. avgust 2008.

¹³¹ Replika na Odgovor tužilaštva na Podnesak *amicus curiae* u vezi s procesnom pravičnošću prema bivšim braniocima po navodu o nedjelotvornoj odbrani, 12. avgust 2008.

¹³² Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* da prethodnim braniocima podnese podnesak o pravičnosti postupka, 8. oktobar 2008.

¹³³ Zahtjev da se odobri obavješćavanje žalioca o postojanju određenih dokumenata, 24. septembar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 16. februara 2009.).

¹³⁴ Podnesak u vezi sa Zahtjevom *amicus curiae* da se odobri obavješćavanje žalioca o postojanju određenih dokumenata, 1. oktobar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 9. februara 2009.).

¹³⁵ Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* da obavijesti žalioca o postojanju određenih dokumenata, 8. oktobar 2008.

primjereno da on sam obavi unakrsno ispitivanje.¹³⁶ Žalbeno vijeće je, s obzirom na to da su i g. Mano i g. Karganović pozvani kao svjedoci Žalbenog vijeća, a ne jedne od strana u postupku, da je Žalbeno vijeće imenovalo *amicus curiae* radi pomoći Vijeću, te da Žalbeno vijeće u ovoj fazi donošenja odluke ne može da procijeni na koji bi način *amicus curiae* mogao biti od pomoći, odbilo Zahtjev.¹³⁷

39. Dana 31. oktobra 2008. *amicus curiae* je podnio hitan zahtjev za sastanak s Radovanom Karadžićem u PJUN-u tvrdeći da bi bilo u Krajišnikovom interesu da se u potpunosti utvrdi u kojoj je mjeri g. Karadžić upoznat s pitanjima relevantnim za ovu žalbenu osnovu prije nego što mu bude postavio pitanja u vezi s njom.¹³⁸ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev zbog toga što je g. Karadžića da svjedoči pozvao Krajišnik i što će i on i zastupnici u vezi s UZP-om prije pojavljivanja g. Karadžića u sudnici obaviti s njim pripremne razgovore u vezi s pitanjima o kojima Krajišnik od njega traži da svjedoči. Stoga traženi sastanak u svrhu pomoći Žalbenom vijeću nije bio potreban.¹³⁹

E. Važni podnesci na osnovu pravila 115 Pravilnika

40. Dana 18. juna 2008. Krajišnik je podnio zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁴⁰ Krajišnik je zatim podnio dopunu Zahtjevu, koja je sadržavala dodatni materijal koji je smatrao sastavnim dijelom prvobitnog Zahtjeva,¹⁴¹ a nakon nje je podnio *corrigendum*.¹⁴²

41. Dana 16. jula 2008., tužilaštvo je podnijelo hitan zahtjev za prekoračenje dopuštenog broja riječi u svom odgovoru na Krajišnikov zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika. Ono je istaklo da je prekoračenje riječi neophodno kako bi odgovorilo na opširnu, složenu i često nejasnu Krajišnikovu argumentaciju.¹⁴³ Dana 18. jula 2008., Krajišnik je zatražio da mu Žalbeno vijeće retroaktivno dopusti prekoračenje od 7.405 riječi za njegov Zahtjev i Dopunu.¹⁴⁴ Žalbeno vijeće je

¹³⁶ Zahtjev u vezi s prisustvovanjem pretresima s izvođenjem dokaza 3. i 5. novembra 2008., 30. oktobar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 16. februara 2009.).

¹³⁷ Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* u vezi s prisustvovanjem pretresima s izvođenjem dokaza 3. i 5. novembra 2008., 31. oktobar 2008.

¹³⁸ Hitan zahtjev *amicus curiae* za sastanak s g. Karadžićem, 31. oktobar 2008.

¹³⁹ Odluka po Hitnom zahtjevu *amicus curiae* da se sastane s g. Karadžićem, 4. novembar 2008.

¹⁴⁰ Zahtev za ulaganje dodatnih dokaza po pravilu 115 uz Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., 18. juni 2008. (dalje u tekstu: Zahtjev).

¹⁴¹ Podnesak uz Zahtev za ulaganje dodatnih dokaza od 29. maja 2008. po pravilu 115 Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., 18. juni 2008. (dalje u tekstu: Podnesak).

¹⁴² *Corrigendum* na Podnesak za ulaganje dodatnih dokaza od 29. maja 2008. i 7. juna 2008. po pravilu 115 Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., 24. juni 2008.

¹⁴³ Hitan zahtjev tužilaštva za prekoračenje dopuštenog broja riječi za odgovor na Krajišnikov zahtjev na osnovu pravila 115, 16. juli 2008., par. 2.

¹⁴⁴ Hitan zahtev žalioaca za dozvolu da podnesak po pravilu 115 podnese na većem broju reči od dozvoljenog, 18. juli 2008., par. 7.

Krajišniku odobrilo prekoračenje dopuštenog broja riječi, a potom je i tužilaštvu odobrilo prekoračenje dopuštenog broja riječi.¹⁴⁵

42. Dana 18. jula 2008., tužilaštvo je podnijelo odgovor na Zahtjev, u kojem je navelo da bi Zahtjev i Dopunu trebalo odbiti u cijelosti. Tužilaštvo je ustvrdilo da je većina predloženih materijala i svjedoka bila raspoloživa na sudenju i da oni, u svakom slučaju, nisu mogli imati uticaja na zaključke Pretresnog vijeća.¹⁴⁶ Krajišnik i zastupnici u vezi s UZP-om su 14. avgusta 2008. replicirali na Odgovor tužilaštva, tvrdeći da Žalbeno vijeće “treba prihvatiti sve dodatne zahteve koji bi bar delimično korigovali propuste iz provedenog sudskog procesa”.¹⁴⁷ Žalbeno vijeće je odobrilo Zahtjev u dijelu koji se odnosi na izjave Georgea Manoa i Stefana Karganovića (dokazni predmeti AD1, odnosno AD2), a preostali dio Zahtjeva je odbijen.¹⁴⁸

43. Dana 14. avgusta 2008., Krajišnik je podnio zahtjev da obavi razgovor s Radovanom Karadžićem s namjerom da ga potom pozove kao svjedoka na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁴⁹ Dana 18. avgusta 2008., tužilaštvo je podnijelo odgovor u kojem je zatražilo da zahtjev bude odbijen i da, shodno Odluci Žalbenog vijeća od 11. maja 2007., odluku po tom pitanju treba da donese sekretar.¹⁵⁰

44. Krajišnik je zatražio odobrenje da uloži repliku na Odgovor tužilaštva, navodeći da bi on trebao biti odbijen i da bi Krajišniku trebalo biti dopušteno da obavi razgovor s Radovanom Karadžićem.¹⁵¹ Žalbeno vijeće je naložilo da se Krajišniku dozvoli da razgovara s g. Karadžićem i uputilo sekretara da izvrši neophodne pripreme.¹⁵²

45. Dana 15. septembra 2008. tužilaštvo je podnijelo zahtjev za izvođenje protivdokaza u vezi s dokaznim predmetima AD1 i AD2.¹⁵³ Krajišnik je dostavio odgovor u kojem je ustvrdio da su dokumenti i izjave date pod zakletvom koje je predložilo tužilaštvo irelevantni i zatražio od Žalbenog vijeća da odbije zahtjev tužilaštva.¹⁵⁴ Žalbeno vijeće je djelimično odobrilo zahtjev i

¹⁴⁵ Odluka po Hitnim zahtjevima za prekoračenje dopuštenog broja riječi, 18. juli 2008.

¹⁴⁶ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov Zahtev za ulaganje dodatnih dokaza i na Podnesak uz Zahtjev, 18. juli 2008. (javna redigovana verzija zavedena 11. februara 2009.).

¹⁴⁷ Replika na Odgovor tužioca na Zahtev žalioca za ulaganje dodatnih dokaza po pravilu 115 uz Žalbu na Presudu MKSJ od 27. 09. 2006., 18. avgust 2008., par. 57.

¹⁴⁸ Odluka po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008.

¹⁴⁹ Zahtjev za razgovor s Radovanom Karadžićem s namjerom da on potom bude pozvan za svjedoka na osnovu pravila 115 Pravilnika, 14. avgust 2008.

¹⁵⁰ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov zahtjev da obavi razgovor s Radovanom Karadžićem s namjerom da ga potom pozove kao svjedoka na osnovu pravila 115, 18. avgust 2008., par. 1.

¹⁵¹ Zahtjev za dozvolu za ulaganje replike i Replika na Odgovor tužilaštva na Krajišnikov zahtjev da obavi razgovor s Radovanom Karadžićem s namjerom da ga potom pozove kao svjedoka na osnovu pravila 115, 19. avgust 2008.

¹⁵² Nalog po Zahtjevu za razgovor s Radovanom Karadžićem s namjerom da on potom bude pozvan za svjedoka na osnovu pravila 115, 20. avgust 2008.

¹⁵³ Zahtjev tužilaštva za izvođenje protivdokaza, 15. septembar 2008.

¹⁵⁴ Odgovor na Zahtjev tužilaštva za izvođenje protivdokaza, 24. septembar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 6. februara 2009.).

odlučilo da sedam dokumenata obuhvaćenih protivdokazima uvrsti u spis kao materijal u postupku pobijanja na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁵⁵

46. Dana 15. septembra 2008., Krajišnik je podnio zahtjev za dozvolu da pozove Radovana Karadžića kao svjedoka na osnovu pravila 115 Pravilnika. Krajišnik je zatražio da Žalbeno vijeće uzme u obzir činjenicu da su daljnji sastanci s g. Karadžićem neophodni kako bi se utvrdio tačan obim njegovog svjedočenja.¹⁵⁶ Zastupnici u vezi s UZP-om su zatim podnijeli zahtjev da se pridruže Drugom zahtjevu za odobrenje da se g. Karadžić pozove kao svjedok na osnovu pravila 115 Pravilnika, te, ako zahtjev bude odobren, da se zastupnicima u vezi s UZP-om dozvoli da učestvuju u tom postupku i da ispitaju g. Karadžića o pitanjima koja se odnose na UZP.¹⁵⁷ Tužilaštvo je podnijelo objedinjeni odgovor u kojem je zatražilo da Drugi zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika i zahtjev zastupnika u vezi s UZP-om budu odbijeni. Tužilaštvo je iznijelo argument da ni jedan ni drugi zahtjev ne ispunjavaju kriterije za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku na osnovu pravila 115 Pravilnika s obzirom na to da ni Krajišnik ni zastupnici u vezi s UZP-om nisu dostavili nikakav materijal, u formi izjave ili dokaza, koji bi ukazivao na obim predloženog svjedočenja g. Karadžića.¹⁵⁸ Krajišnik je replicirao na Objedinjeni odgovor tužilaštva zatraživši od Žalbenog vijeća da ga odbije i da mu dopusti da g. Karadžića pozove kao svjedoka na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁵⁹

47. Dana 24. septembra 2008., *amicus curiae* je zatražio od Žalbenog vijeća da odobri Drugi zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika. *Amicus curiae* je takođe zatražio od Žalbenog vijeća da naloži sekretaru da omogući buduće razgovore između Krajišnika, zastupnika u vezi s UZP-om i g. Karadžića, te da odobri zastupnicima u vezi s UZP-om da prilikom razgovora s g. Karadžićem i njegovog ispitivanja pred Žalbenim vijećem postupaju u Krajišnikovo ime.¹⁶⁰

48. Žalbeno vijeće je odobrilo Drugi zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika i naložilo da se pretres s izvođenjem dokaza pred Žalbenim vijećem održi 3. i 5. novembra 2008. Žalbeno vijeće je naložilo Krajišniku da do 27. oktobra 2008. dostavi sažetak činjenica o kojima će g. Karadžić svjedočiti. Pored toga, odobrilo je zahtjev zastupnika u vezi s UZP-om da razgovaraju s g.

¹⁵⁵ Odluka po Zahtjevu tužilaštva da predoči materijal u postupku pobijanja, 8. oktobar 2008.

¹⁵⁶ Zahtjev da se Radovan Karadžić pozove na osnovu pravila 115 Pravilnika, 15. septembar 2008. (dalje u tekstu: Drugi zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika).

¹⁵⁷ Zahtjev zastupnika u vezi s pitanjem UZP-a da se pridruži Zahtjevu Momčila Krajišnika za odobrenje da pozove Radovana Karadžića kao svjedoka na osnovu pravila 115 i da se, ako navedeni zahtjev bude odobren, zastupniku u vezi s pitanjem UZP-a dopusti da učestvuje u tom postupku, 16. septembar 2008.

¹⁵⁸ Objedinjeni odgovor tužilaštva na Krajišnikov zahtjev da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115 i Zahtjev zastupnika žalioca u vezi s UZP-om da se pridruži zahtjevu Momčila Krajišnika, 23. septembar 2008. (dalje u tekstu: Objedinjeni odgovor tužilaštva).

¹⁵⁹ Replika na Objedinjeni odgovor tužilaštva na Zahtjev da se pozove Radovan Karadžić na osnovu pravila 115 Pravilnika, 1. oktobar 2008.

¹⁶⁰ Podnesak koji se odnosi na žaliočev zahtjev da pozove Radovana Karadžića kao svjedoka, 24. septembar 2008.

Karadžićem i da ga tokom pretresa s izvođenjem dokaza ispituju u vezi s pitanjima vezanim za UZP.¹⁶¹

49. Dana 21. oktobra 2008., tužilaštvo je podnijelo hitan zahtjev za razjašnjenje Odluke Žalbenog vijeća po Drugom zahtjevu na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁶² Tužilaštvo je zatražilo razjašnjenje značenja sažetka činjenica koji treba dostaviti i navelo da bi to trebao biti detaljan sažetak konkretnih činjenica i sadržaja očekivanog iskaza Radovana Karadžića.

50. Krajišnik je podnio odgovor u kojem je naveo da bi zahtjev tužilaštva trebalo odbiti, pored ostalog, zbog toga što je preuranjen, zatim što predstavlja pokušaj da se zaobide zaključak Žalbenog vijeća da Krajišnik ne treba da uzme izjavu od Radovana Karadžića i zato što bi Krajišniku predočavanje tako detaljnog sažetka nanijelo štetu. U slučaju da Žalbeno vijeće odobri zahtjev tužilaštva, Krajišnik je istakao da će mu trebati dodatno vrijeme. Nadalje, Krajišnik je zatražio da Žalbeno vijeće odgodi svjedočenje g. Karadžića za kasnije.¹⁶³ Žalbeno vijeće je odobrilo Zahtjev tužilaštva za razjašnjenje.¹⁶⁴

51. Dana 27. oktobra 2008. Krajišnik je zatražio odobrenje da proširi obim svjedočenja Radovana Karadžića, ali da pritom zadrži pravo na daljnju dopunu sažetka činjenica uz odobrenje Žalbenog vijeća. Nadalje, Krajišnik je pozvao Žalbeno vijeće da naloži sekretaru da mu pruži dodatnu pomoć u vidu dva dodatna saradnika. Na kraju, Krajišnik je zatražio da mu Žalbeno vijeće da dovoljno vremena da valjano i adekvatno pripremi svjedočenje g. Karadžića.¹⁶⁵

52. Tužilaštvo je podnijelo hitan zahtjev u kojem je ustvrdilo da Krajišnikovo obavještenje nije u skladu s Odlukom po Drugom zahtjevu na osnovu pravila 115 Pravilnika i Odlukom o razjašnjenju.¹⁶⁶ Žalbeno vijeće je zaključilo da Krajišnik nije pokazao valjane razloge za svoj zahtjev za dodatno vrijeme za pripremu svjedočenja Radovana Karadžića i stoga je njegov zahtjev

¹⁶¹ Odluka po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115, 16. oktobar 2008. (dalje u tekstu: Druga odluka na osnovu pravila 115 Pravilnika).

¹⁶² Hitan zahtjev tužilaštva za razjašnjenje Odluke Žalbenog vijeća po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115, 20. oktobar 2008.

¹⁶³ Odgovor na Hitan zahtjev tužilaštva za razjašnjenje Odluke Žalbenog vijeća po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115, 23. oktobar 2008.

¹⁶⁴ Odluka po Hitnom zahtjevu tužilaštva za razjašnjenje Odluke Žalbenog vijeća po Zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika da pozove Radovana Karadžića na osnovu pravila 115, 23. oktobar 2008. (dalje u tekstu: Odluka s razjašnjenjem).

¹⁶⁵ Obavještenje o sažetku činjenica o kojima Radovan Karadžić može dati iskaz i hitan zahtjev za dodatna sredstva, 27. oktobar 2008.

¹⁶⁶ Hitan zahtjev tužilaštva za dostavljanje primjerenog sažetka činjenica i Objedinjeni odgovor tužilaštva na Krajišnikov podnesak u vezi s daljnjim žalbenim postupkom i Obavještenje o sažetku činjenica, 29. oktobar 2008., par. 1. V. takođe Odgovor zastupnika u vezi s UZP-om na Hitan zahtjev tužilaštva od 29. oktobra 2008., 30. oktobar 2008.; Objedinjeni podnesak *amicus curiae* u vezi sa žaliočevim Podneskom u vezi s daljnjim žalbenim postupkom podnesenim 23. oktobra 2008., i Odgovorom tužilaštva na navedeni podnesak od 29. oktobra 2008., 31. oktobar 2008.

odbilo. Žalbeno vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva i naložilo Krajišniku da podnese sažetak činjenica o kojima će g. Karadžić svjedočiti na pretresu o izvođenju dokaza.¹⁶⁷

53. Dana 31. oktobra 2008., Krajišnik je podnio obavještenje o sažetku činjenica o kojima će Radovan Karadžić dati iskaz.¹⁶⁸

54. Dana 3. novembra 2008., Krajišnik je na osnovu pravila 92ter Pravilnika zatražio da pismena izjava Radovana Karadžića bude uvrštena u spis na pretresu s izvođenjem dokaza održanom 5. novembra 2008.¹⁶⁹ Tužilaštvo je odgovorilo da Žalbeno vijeće tu izjavu ne bi smjelo uvrstiti u spis zbog toga što Krajišnik nije naveo razloge iz kojih bi prihvatanje svjedočenja g. Karadžića u obliku pismenog dokumenta bilo u skladu s interesima pravde.¹⁷⁰ Pismena izjava g. Karadžića je na osnovu pravila 92ter Pravilnika uvrštena u spis na pretresu s izvođenjem dokaza održanom 5. novembra 2008 kao dokazni predmet AD3..¹⁷¹

55. Nadalje, dana 15. oktobra 2008., Krajišnik je podnio zahtjev da Žalbeno vijeće pozove tri dodatna svjedoka i, ukoliko to bude smatralo primjerenim, “druge osobe povezane s pitanjima navedenim u [tom] zahtjevu”.¹⁷² Krajišnik je, nadalje, zatražio da Žalbeno vijeće uvrsti u spis šest dokumenata koje je naveo u povjerljivom dodatku svog zahtjeva. Na kraju, Krajišnik je zatražio da mu se dopusti prekoračenje ograničenja od 9.000 riječi u vezi s pitanjima koja se odnose na dodatne dokaze na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁷³

56. Tužilaštvo je odgovorilo da bi Treći zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika trebalo odbiti.¹⁷⁴ *Amicus curiae* je podnio podnesak kojim podržava Krajišnikov zahtjev.¹⁷⁵ Žalbeno vijeće je djelimično odobrilo Treći zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika i odlučilo da sasluša jednog

¹⁶⁷ Odluka po Krajišnikovom “Obavještenju o sažetku činjenica o kojima Radovan Karadžić može dati iskaz i hitan zahtjev za dodatna sredstava”, 30. oktobar 2008.

¹⁶⁸ Obavještenje o sažetku činjenica o kojima će Radovan Karadžić dati iskaz, 31. oktobar 2008.

¹⁶⁹ Zahtjev za podnošenje izjave Radovana Karadžića na osnovu pravila 92ter, 3. novembar 2008.

¹⁷⁰ Odgovor tužilaštva na Krajišnikov Zahtjev za odobrenje da podnese dokument u skladu s pravilom 92ter, 3. novembar 2008.

¹⁷¹ TŽ. 607.

¹⁷² Zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza i za pozivanje dodatnih svjedoka na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac, 15. oktobar 2008. (dalje u tekstu: Treći zahtjev na osnovu pravila 115 Pravilnika) (javna redigovana verzija zavedena 6. februara 2009.), par. 47.

¹⁷³ Zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza i za pozivanje dodatnih svjedoka na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac, 15. oktobar 2008., par. 48-49.

¹⁷⁴ Odgovor tužilaštva na “Zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza i za pozivanje dodatnih svjedoka na osnovu pravila 115, kao i za ponovno razmatranje odluke da se ne pozovu bivši branioci”, 21. oktobar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 11. februara 2009.).

¹⁷⁵ Podnesak *amicus curiae* u vezi s Odgovorom tužilaštva na “Zahtjev da se predoče dodatni dokazi i pozovu dodatni svjedoci na osnovu pravila 115 i za preispitivanje odluke da se ne pozove bivši branilac”, 30. oktobar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 16. februara 2009.).

dodatnog svjedoka i da u spis uvrsti dodatne dokumente na osnovu pravila 115 Pravilnika.¹⁷⁶ Prihvaćenim dokumentima dodijeljeni su brojevi dokaznih predmeta.¹⁷⁷

F. Ostali zahtjevi u vezi s dokazima

57. Dana 29. maja 2007. tužilaštvo je podnijelo povjerljivi zahtjev da dokazni predmeti P564D, P564E i P564H, koji su nepažnjom na pretresu prihvaćeni kao javni dokazni predmeti, budu zapečaćeni.¹⁷⁸ Dana 20. juna 2007., Žalbeno vijeće je naložilo da se ti dokazni predmeti zapečate i da se zavedu njihove javne verzije.¹⁷⁹ Dana 21. juna 2007., tužilaštvo je podnijelo javne verzije dokaznih predmeta P564D, P564E i P564H.¹⁸⁰

58. Dana 23. novembra 2007. tužilaštvo je podnijelo povjerljivi “Zahtjev da se otpečati dokazni predmet P152”, koji je Žalbeno vijeće odobrilo 8. februara 2008.¹⁸¹

59. Dana 6. avgusta 2008., zastupnik u vezi s UZP-om podnio je zahtjev da se tužilaštvu naloži da navede konkretne reference u spisu i da ih, uz kopije, dostavi Krajišniku. On je u Krajišnikovo ime zatražio uputstvo u vezi sa, konkretno, završnim paragrafom Naloga o rasporedu od 18. jula 2008., kojim je tužilaštvu dopušteno da navede relevantne zaključke iz Prvostepene presude i/ili potkrepljujuće dokaze u spisu kojima se pokazuje veza između svakog pojedinog krivičnog djela i Krajišnika.¹⁸² Tužilaštvo je zatražilo da taj zahtjev bude odbijen zbog toga što je Nalogom o rasporedu predviđeno iznošenje usmenih argumenata o dotičnom pitanju.¹⁸³ Dana 11. avgusta 2008., dežurni sudija je odbio zahtjev zastupnika u vezi s UZP-om i naveo da je tužilaštvo spremno da tražene reference dostavi najmanje 48 sati prije žalbenog pretresa.¹⁸⁴

60. Dana 19. avgusta 2008., tužilaštvo je zatražilo da Žalbeno vijeće odbaci Krajišnikov podnesak od 18. avgusta 2008. pod naslovom “Reference iz Krajišnikove žalbe na Prvostepenu

¹⁷⁶ Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da predoči dodatne dokaze i pozove dodatne svjedoke na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac, 6. novembar 2008.

¹⁷⁷ Brojevi dokaznih predmeta dodijeljeni dokumentima prihvaćenim u skladu s Odlukom po Zahtjevu Momčila Krajišnika da predoči dodatne dokaze i pozove dodatne svjedoke na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac, 7. novembar 2008.

¹⁷⁸ Zahtjev za odobrenje da se dokazni predmeti P564D, P564E, P564H zapečate (povjerljivo), 29. maj 2007., s ispravkom od 28. juna 2007.: Tužiočev *corrigendum* Zahtjeva za odobrenje da se dokazni predmeti P564D, P564E, P564H zapečate (povjerljivo).

¹⁷⁹ Nalog o pečačenju dokaznih predmeta P564D, P564E i P564H i o zavodenju javnih verzija navedenih dokaznih predmeta (povjerljivo), 20. juni 2007.

¹⁸⁰ Tužiočev podnesak s javnim redigovanim verzijama dokaznih predmeta P564D, P564E i P564H, 21. juni 2007., s ispravkom od 28. juna 2007.: Tužiočev *corrigendum* podneska s redigovanim verzijama dokaznih predmeta P564D, P564E i P564H.

¹⁸¹ Odluka po Zahtjevu tužilaštva da se otpečati dokazni predmet P152, 8. februar 2008.

¹⁸² Zahtjev da se izda nalog kojim bi se tužilaštvu naložilo da navede konkretne reference na spis i da ih, skupa s kopijama, dostavi g. Krajišniku i njegovom braniocu, 6. avgust 2008.

¹⁸³ Odgovor tužilaštva na podnesak advokata u ime Momčila Krajišnika s datumom od 6. avgusta 2008., 8. avgust 2008. V. takođe Nalog tužilaštvu da podnese odgovor, 7. avgust 2008.

¹⁸⁴ Odluka po zahtjevu odbrane za dostavu referenci, 11. avgust 2008.

presudu pripremljene za pretres zakazan za 21. avgust 2008.” Tužilaštvo je tvrdilo da nema nikakve osnove za ovaj podnesak, da Krajišnik nije zatražio odobrenje da podnese dodatni podnesak i da bi prihvatanjem dodatne pismene argumentacije dva dana prije žalbenog pretresa tužilaštvu bila nanescena ozbiljna nepravda.¹⁸⁵ Krajišnik je podnio odgovor u kojem je ustvrdio da bi Žalbeno vijeće trebalo odbiti zahtjev tužilaštva da se tabela odbije zbog toga što ne sadrži nikakve nove opsežne argumente i što predstavlja samo sažetak Krajišnikovih argumenata u vezi s konkretnim paragrafima iz Prvostepene presude koji su izloženi u njegovom Žalbenom podnesku.¹⁸⁶ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev tužilaštva.¹⁸⁷

61. Dana 27. oktobra 2008., tužilaštvo je podnijelo hitan zahtjev da se Sekretarijatu i Krajišniku izda uputstvo da objelodane određenu prepisku i odluke vezane za dopis Sekretarijata od 6. septembra 2007.¹⁸⁸ Krajišnik je kao odgovor podnio obavještenje u kojem je naveo da nije u posjedu prepiske koja se pominje u hitnom zahtjevu tužilaštva. Nadalje, on je naveo da nije u položaju da iznosi argumente u vezi s privilegovanim *ex parte* prosljeđivanjem navedenih dokumenata dok ne bude imao priliku da istraži i razmotri to pitanje. Krajišnik je tvrdio da se, u svakom slučaju, čini da izjave nisu od suštinske važnosti za tužiočevu pripremu za unakrsno ispitivanje g. Karganovića i da bi, stoga, zahtjev tužilaštva trebalo odbiti.¹⁸⁹ Žalbeno vijeće je odobrilo zahtjev i naložilo Sekretarijatu da objelodani dio prepiske, izuzev nekih konkretnih dokumenata koji su ostali neobjelodanjeni.¹⁹⁰

G. Statusne konferencije

62. Statusne konferencije u skladu s pravilom 65bis Pravilnika održane su 11. decembra 2006.,¹⁹¹ 26. marta 2007.,¹⁹² 5. aprila 2007.,¹⁹³ 5. jula 2007.,¹⁹⁴ 2. novembra 2007.,¹⁹⁵ 31. marta 2008.¹⁹⁶ i 21. jula 2008.¹⁹⁷

¹⁸⁵ Hitan zahtjev za odbacivanje podneska, 19. avgust 2008.

¹⁸⁶ Krajišnikov odgovor na Hitan zahtjev za odbacivanje podneska, 20. avgust 2008.

¹⁸⁷ Odluka po Zahtjevu tužilaštva za odbacivanje podneska, 20. avgust 2008.

¹⁸⁸ Hitan zahtjev tužilaštva da se Sekretarijatu i Krajišniku naloži objelodanjivanje nekih dopisa i odluka, 27. oktobar 2008.

¹⁸⁹ Obavještenje u vezi s Hitnim zahtjevom tužilaštva da se Sekretarijatu i Krajišniku naloži objelodanjivanje nekih dopisa i odluka, 30. oktobar 2008. (povjerljivo).

¹⁹⁰ Odluka po Hitnom zahtjevu tužilaštva da se Sekretarijatu i Krajišniku naloži da objelodane određene dopise i odluke, 30. oktobar 2008.

¹⁹¹ V. Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 6. novembar 2006.

¹⁹² V. Nalog o rasporedu, 20. februar 2007.

¹⁹³ Statusna konferencija od 5. aprila 2007. održana je na osnovu usmenog naloga predžalbenog sudije od 26. marta 2007.: Statusna konferencija u žalbenom postupku, TŽ. 64, 70.

¹⁹⁴ V. Nalog o rasporedu, 14. juni 2007.

¹⁹⁵ V. Nalog o rasporedu, 25. oktobar 2007., uz izmjene iz Naloga od rasporedu, 29. oktobar 2007.

¹⁹⁶ V. Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza, 28. februar 2008.

H. Žalbeni pretres

63. Žalbeni pretres održan je 21. avgusta 2008.¹⁹⁸

I. Pretres s izvođenjem dokaza

64. Dana 21. oktobra 2008., Žalbeno vijeće je naložilo da se pretres s izvođenjem dokaza održi 3. i 5. novembra 2008. i obavijestilo strane u postupku i *amicus curiae* da će g. Mano i g. Karganović biti saslušani 3. novembra 2008., a g. Karadžić 5. novembra 2008.¹⁹⁹ Dana 6. novembra 2008. Žalbeno vijeće je obavijestilo strane u postupku i *amicus curiae* da će pretres s izvođenjem dokaza na kojem će biti saslušan g. Nicholas Stewart biti održan 11. novembra 2008.²⁰⁰

65. Dana 18. novembra 2008., tužilaštvo je podnijelo dopunski podnesak o dodatnim dokazima,²⁰¹ kao i spisak pravnih izvora²⁰² i dodatke.²⁰³ Optuženi je podnio objedinjeni dopunski podnesak.²⁰⁴ *Amicus curiae* je podnio dopunski podnesak u kojem se usredotočio na svjedočenja g. Manoa, g. Karganovića, g. Stewarta i g. Karadžića.²⁰⁵ Dana 28. novembra 2008. tužilaštvo je podnijelo javnu redigovanu verziju svog dopunskog podneska o dodatnim dokazima i zahtjev za ukidanje povjerljivog statusa dodataka tog podneska i spiska pravnih izvora tužilaštva.²⁰⁶ Dana 23. januara 2009.,²⁰⁷ Žalbeno vijeće je djelimično odobrilo zahtjev tužilaštva i naložilo (1) da tužilaštvo podnese javnu verziju dodataka dopunskom podnesku; (2) da se ukine povjerljivi status spiska pravnih izvora uz dopunski podnesak tužilaštva; (3) da strane u postupku podnesu javne verzije svojih dopunskih podnesaka u kojima će redigovati dijelove koji upućuju na dokazne predmete AD4 i AD5, te na dijelove svjedočenja g. Nicholasa Stewarta održanog na djelimično zatvorenoj sjednici; (4) da se ukine povjerljivi status određenog broja odluka;²⁰⁸ (5) da dokazni predmeti AD1,

¹⁹⁷ Nalog o rasporedu, 11. juli 2008. V. Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 10. mart 2009. i Nalog kojim se otkazuje statusna konferencija, 12. mart 2009.

¹⁹⁸ V. Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 18. juli 2008.

¹⁹⁹ Nalog o rasporedu pretresa s izvođenjem dokaza, 21. oktobar 2008.

²⁰⁰ V. Nalog o rasporedu za pretres s izvođenjem dokaza, 6. novembar 2008.

²⁰¹ Objedinjeni dopunski podnesak o dodatnim dokazima, 18. novembar 2008.

²⁰² Spisak pravnih izvora za Objedinjeni dopunski podnesak tužilaštva o dodatnim dokazima, 18. novembar 2008.

²⁰³ Dodaci Objedinjenom dopunskom podnesku o dodatnim dokazima, 18. novembar 2008.

²⁰⁴ Objedinjeni dopunski podnesak optuženog o dodatnim dokazima, 18. novembar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 6. februara 2009.).

²⁰⁵ Dopunski žalbeni podnesak *amicus curiae* o dodatnim dokazima, 19. novembar 2008. (javna redigovana verzija zavedena 16. februara 2009.).

²⁰⁶ Obavještenje o podnošenju javne redigovane verzije Objedinjenog dopunskog podneska tužilaštva i Zahtjev za ukidanje povjerljivog statusa dodataka Objedinjenom dopunskom podnesku i spiska pravnih izvora tužilaštva, 28. novembar 2008.

²⁰⁷ Nalog o ukidanju povjerljivog statusa, 23. januar 2009.

²⁰⁸ Odluka po zahtjevu žalioca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008.; Nalog o protivdokazima, 26. avgust 2008.; Odluka po Zahtjevu tužilaštva da predoči materijal u postupku pobijanja, 8. oktobar 2008.; Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* da obavijesti žalioca o postojanju određenih dokumenata, 8. oktobar 2008.; Odluka po Hitnom zahtjevu tužilaštva da se Sekretarijatu i Krajišniku naloži da objelodane određene dopise i odluke, 30. oktobar 2008.; Odluka po Zahtjevu *amicus curiae* u vezi s prisustvovanjem pretresima s izvođenjem dokaza 3. i 5.

AD2, AD6-AD9, AP1-AP7, svjedočenja g. Georgea Manoa, g. Stefana Karganovića i g. Nicholasa Stewarta²⁰⁹ postanu javni; (6) da se ukine povjerljivi status relevantnih dijelova transkripta žalbenog pretresa održanog 21. avgusta 2008.²¹⁰; i (7) da strane u postupku “podnesu javne redigovane verzije svojih podnesaka po kojima je riješeno u odlukama i nalogima”. Žalbeno vijeće je potom izdalo javnu redigovanu verziju Odluke po Zahtjevu Momčila Krajišnika da predoči dodatne dokaze i pozove dodatne svjedoke na osnovu pravila 115, kao i za preispitivanje odluke da se ne poziva bivši branilac od 6. novembra 2008. Dana 10. marta 2009., Žalbeno vijeće je naložilo ukidanje povjerljivog statusa za još neke podneske tužilaštva.²¹¹

novembra 2008., 31. oktobar 2008.; Nalog da se rediguje javni transkript i javno emitovanje pretresa, 3. novembar 2008.

²⁰⁹ Osim za TŽ. 618, reci 17-20 i TŽ. 696, reci 19-23.

²¹⁰ TŽ. 174 (red 22), 175 (red 12), 299 (red 1), 300 (red 2), 315 (red 8), 316 (red 16).

²¹¹ Nalog po zahtjevima tužilaštva za ukidanje povjerljivog statusa nekih podnesaka tužilaštva, 10. mart 2009.

IX. DODATAK B: GLOSAR I SPISAK REFERENCI

A. Spisak sudskih odluka i presuda koje se navode

1. MKSJ

ALEKSOVSKI

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*)

BABIĆ

Tužilac protiv Milana Babića, predmet br. IT-03-72-A, Presuda o kazni, 18. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu predmetu *Babić*)

V. BLAGOJEVIĆ i D. JOKIĆ

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Presuda, 9. maj 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

BLAŠKIĆ

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. juli 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

BRALO

Tužilac protiv Miroslava Brale, predmet br. IT-95-17-A, Presuda po žalbi na kaznu, 2. april 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bralo*)

BRĐANIN

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

“ČELEBIĆI”

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

DERONJIĆ

Tužilac protiv Miroslava Deronjića, predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*)

ERDEMOVIĆ

Tužilac protiv Dražena Erdemovića, predmet br. IT-96-22-T, Presuda o kazni, 29. novembar 1996. (u tekstu: Presuda o kazni iz 1996. godine u predmetu *Erdemović*)

HADŽIHASANOVIĆ i KUBURA

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*)

HALILOVIĆ

Tužilac protiv Sefera Halilovića, predmet br. IT-01-48-A, Presuda, 16. oktobar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*)

JELISIĆ

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

JOKIĆ

Tužilac protiv Miodraga Jokića, predmet br. IT-01-42/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 30. avgust 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu predmetu *Jokić*)

KORDIĆ i ČERKEZ

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

KRAJIŠNIK

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Usmena odluka po Zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa, 16. juli 2004., T. 4515-4519 (u tekstu: Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje), 21. septembar 2004., (u tekstu: Prva odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa (pismeno obrazloženje))

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po (drugom) Zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa, 4. mart 2005. (u tekstu: Druga odluka po zahtjevu za odgodu glavnog pretresa)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-AR.73.1, Odluka po Interlokutornoj žalbi na Odluku po Drugom zahtjevu odbrane za odgodu glavnog pretresa, 25. april 2005. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Obrazloženje usmene odluke kojom se odbacuje Zahtjev g. Krajišnika za samozastupanje, 18. avgust 2005. (u tekstu: Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za samozatupanje)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za odgodu postupka, 28. septembar 2005. (u tekstu: Odluka od 28. septembra 2005.)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po Zahtjevu odbrane na osnovu pravila 74bis; Izmjena rasporeda suđenja, 27. februar 2006. (u tekstu: Odluka od 27. februara 2006.)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Konačna procedura za svjedoke Vijeća; Odluke i nalozi po više dokaznih i proceduralnih pitanja, 24. april 2006. (u tekstu: Odluka od 24. aprila 2006.)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Obrazloženje odluke kojom se odbija Zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća Biljanom Plavšić i Brankom Đerićem i Odluka o uvrštenju izjave i odlomaka knjige Biljane Plavšić u dokaze, 14. avgust 2006. (u tekstu: Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev odbrane u vezi sa svjedocima Vijeća)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Obrazloženje odluke kojom je odbijen Zahtjev odbrane da se odobri vrijeme za pozivanje dodatnih svjedoka, 16. avgust 2006. (u tekstu: Obrazloženje odluke kojom se odbija zahtjev za pozivanje dodatnih svjedoka)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006. (u tekstu: Prvostepena presuda)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Odluka po Zahtjevu Momčila Krajišnika da se sam zastupa, po podnescima branioca u vezi s imenovanjem *amicus curiae* i Zahtjevu tužilaštva od 16. februara 2007., 11. maj 2007. (u tekstu: Odluka u vezi sa samozastupanjem)

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Odluka po Zahtjevu žalioaca Momčila Krajišnika za izvođenje dodatnih dokaza, 20. avgust 2008., zavedena kao javna 4. novembra 2008. (u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 115 od 20. avgusta 2008.)

KRNOJELAC

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

KRSTIĆ

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*)

KUNARAC i drugi

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmet br. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*)

KUPREŠKIĆ i drugi

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbi, 23. oktobar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

KVOČKA i drugi

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda po žalbi, 28. februar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

LIMAJ i drugi

Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua, predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. septembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

MARTIĆ

Tužilac protiv Milana Martića, predmet br. IT-95-11-A, Presuda, 8. oktobar 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Martić*)

MILUTINOVIĆ i drugi

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, predmet br. IT-05-87-T, Presuda, 26. februar 2009. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*)

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića (interlokutorno), predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – *udruženi zločinački poduhvat*, 21. maj 2003. (u tekstu: Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Ojdanić*)

NALETILIĆ i MARTINOVIĆ

Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića, predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

D. NIKOLIĆ

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-02-S, Presuda o kazni, 18. decembar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*)

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-02-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*)

M. NIKOLIĆ

Tužilac protiv Momira Nikolića, predmet br. IT-02-60/1-S, Presuda o kazni, 2. decembar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Momir Nikolić*)

Tužilac protiv Momira Nikolića, predmet br. IT-02-60/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*)

ORIĆ

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-AR73.2, Odluka po Interlokutornoj žalbi u vezi s dužinom dokaznog postupka odbrane, 20. juli 2005. (u tekstu: Odluka u vezi s dužinom dokaznog postupka odbrane u predmetu *Orić*)

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-T, Odluka po djelimično povjerljivom Zahtjevu odbrane koji se odnosi na posljedice po stranu koja propusti iznijeti svoje navode svjedocima u skladu s pravilom (90)(H)(ii), 17. januar 2006. (u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 90(H)(ii) u predmetu *Orić*)

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Orić*)

PLAVŠIĆ

Tužilac protiv Biljane Plavšić, predmet br. IT-00-39&40/1-S, Presuda o kazni, 27. februar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*)

POPOVIĆ i drugi

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića, predmet br. IT-05-88-T, Nalog kojim se utvrđuju smjernice za proceduru u skladu s pravilom 90(H)(ii), 6. mart 2007. (u tekstu: Nalog kojim se utvrđuju smjernice u predmetu *Popović i drugi*)

B. SIMIĆ

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-A, Presuda, 28. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simić*)

STAKIĆ

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda po žalbi, 22. mart 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*)

STRUGAR

Tužilac protiv Pavla Strugara, predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*)

D. TADIĆ

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda po žalbi na kaznu, 26. januar 2000. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*)

VASILJEVIĆ

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*).

2. MKSR

AKAYESU

Tužilac protiv Jeana-Paula Akayesua, predmet br. ICTR-96-4-A, Presuda, 1. juni 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*)

GACUMBITSI

Tužilac protiv Gacumbitsija, predmet br. ICTR-01-64-A, Presuda, 7. juli 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*)

KAMBANDA

Jean Kambanda protiv tužioca, predmet br. ICTR 97-23-A, Presuda, 19. oktobar 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kambanda*)

KAMUHANDA

Tužilac protiv Jeana de Dieua Kamuhande, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda, 19. septembar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*)

KARERA

François Karera protiv tužioca, predmet br. ICTR-01-74-A, Presuda, 2. februar 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Karera*)

KAYISHEMA i RUZINDANA

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda, 21. maj 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*)

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), 1. juni 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*)

MUSEMA

Tužilac protiv Alfreda Museme, predmet br. ICTR-96-13-A, Presuda, 16. novembar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Musema*)

NAHIMANA i drugi

Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza i Hassan Ngeze protiv tužioca, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*)

NIYITEGEKA

Eliézer Niyitegeka protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-14-A, Presuda po žalbi, 9. juli 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*)

NTAKIRUTIMANA

b/h/s	bosanski/hrvatski/srpski jezik
BiH	Bosna i Hercegovina
CSB	Centar službi bezbjednosti
Dershowitzov podnesak	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, s datumom od 4. aprila 2008., zaveden 7. aprila 2008.
Dopunski podnesak tužilaštva (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Objedinjeni dopunski podnesak o dodatnim dokazima Georgea Manoa, Stefana Karganovića, Radovana Karadžića i Nicholasa Stewarta, (povjerljivo) 18. novembar 2008., (javna redigovana verzija: 11. februar 2008.)
Dopunski protokol I	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. juni 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. jun 1977.
Dopunski žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, povjerljivo, Dopunski žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> o dodatnim dokazima, 18. novembar 2008. (javna redigovana verzija: 16. februar 2009.)
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
fn	fusnota/fusnote
GŠ/ŠVK	Glavni štab/Štab Vrhovne komande
HVO	Hrvatsko vijeće obrane
Izveštaj generalnog sekretara	Izveštaj generalnog sekretara u skladu s paragrafom 2 Rezolucije 808 (1993) Savjeta bezbjednosti. UN doc. S/1993/25704
JNA	Jugoslovenska narodna armija (vojska Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
Karadžićeva izjava u skladu s pravilom 92ter	Pismena izjava Radovana Karadžića, uvrštena u spis u skladu s pravilom 92ter Pravilnika na pretresu s izvođenjem dokaza održanom 5. novembra 2008.
Krajišnikov dopunski podnesak (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Objedinjeni dopunski podnesak u vezi s dodatnim dokazima, (povjerljivo), 18. novembar 2008. (javna redigovana verzija: 6. februar 2009.)
Krajišnikov odgovor	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Odgovor na Žalbu tužilaštva na Presudu od 27.09.2006. Momčilu Krajišniku od strane MKSJ, originalna verzija nosi datum 12. februar 2007., a prijevod na engleski je zaveden 20. februara 2007.
Krajišnikov žalbeni podnesak	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Žalba Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., konačna javna redigovana verzija na engleskom jeziku zavedena 28. februara 2008.
Krajišnikov žalbeni	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Žalba

podnesak (povjerljivo)	Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ od 27. septembra 2006., konačna povjerljiva verzija na engleskom jeziku zavedena 1. februara 2008.
Krajišnikova najava žalbe	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Osnovi za žalbu, originalna verzija nosi datum 12. februara 2007., a prijevod na engleski je zaveden 20. februara 2007.
Krajišnikova replika	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Replika na Podnesak tužioca od 12. marta 2008. na Žalbu Momčila Krajišnika od 29. oktobra 2007. i Dopune žalbe od 15 januara 2008., na Presudu od 27. septembra 2006., originalna verzija nosi datum 14. maj 2008., a prijevod na engleski je zaveden 26. maja 2008.
Međunarodni sud	v. MKSJ
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKSJ	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova BiH
Najava žalbe <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, javno i redigovano, Najava žalbe <i>amicus curiae</i> , 8. juni 2007.
Najava žalbe <i>amicus curiae</i> (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, povjerljivo, Najava žalbe <i>amicus curiae</i> , 8. juni 2007.
Najava žalbe tužilaštva	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Najava žalbe tužilaštva, 26. oktobar 2006.
Odgovor <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Odgovor branioca na Žalbeni podnesak tužilaštva, 12. februar 2007.
Odgovor tužilaštva na Dershowitzov podnesak	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Odgovor na Podnesak u ime Momčila Krajišnika o udruženom zločinačkom poduhvatu, 25. april 2008.
Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Obavijest o podnošenju javne redigovane verzije Odgovora tužioca na Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu Međunarodnog suda od 27. septembra 2006., 18. mart 2008.
Odgovor tužilaštva na Krajišnikov žalbeni podnesak (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Odgovor tužilaštva na Žalbu Momčila Krajišnika na Presudu MKSJ-a od 27. septembra 2006. godine (povjerljivo), 12. mart 2008.
Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> , 12. septembar 2007.
opštine na koje se odnosi Optužnica	Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboje, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Ključ, Kalinovik, Kotor-Varoš, Nevesinje,

Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo,²¹² Sanski Most, Šipovo,²¹³ Sokolac, Teslić, Trnovo, Višegrad, Vlasenica, Vogošća, Zvornik

Optužnica	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić</i> , predmet br. IT-00-39&40-PT, Izmijenjena konsolidovana optužnica, 7. mart 2002.
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ-a
Pretpretresni podnesak odbrane (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić</i> , predmet br. IT-00-39 & 40, Pretpretresni podnesak Krajišnikove odbrane u skladu s pravilom 65 <i>ter</i> (F), 14. oktobar 2002.
Pretpretresni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika i Biljane Plavšić</i> , predmet br. IT-00-39 & 40-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 2. maj 2002.
Pretresno vijeće	Pretresno vijeće I
Prvostepena presuda	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006.
Replika <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Replika <i>amicus curiae</i> na Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> , 24. juni 2008.
Replika <i>amicus curiae</i> (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, povjerljivo, Replika <i>amicus curiae</i> na Odgovor tužilaštva na Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> , 26. septembar 2007.
Replika tužilaštva na Krajišnikov podnesak	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Druga replika tužilaštva na podnesak respondentu, 27. februar 2007.
Replika tužilaštva na podnesak <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Replika tužilaštva, 22. februar 2007.
RS	Republika Srpska
SDB	Služba državne bezbjednosti
SDS	Srpska Demokratska Stranka (glavna politička stranka bosanskih Srba)
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIS	Sigurnosno-izvještajna služba HVO-a
SJB	Stanica javne bezbjednosti
SNB	Savjet za nacionalnu bezbjednost
Statut	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, usvojen Rezolucijom Savjeta bezbjednosti br. 827, s izmjenama i dopunama usvojenim rezolucijama S/RES 1166 (1998), S/RES 1329 (2000), S/RES 1411 (2002), S/RES 1431 (2002), S/RES 1481 (2003), S/RES 1597 (2005), S/RES 1660 (2006), S/RES 1668 (2006)
strane u postupku	tužilaštvo i odbrana

²¹² Strane su se saglasile da isključe opštinu Rudo, Odluka u skladu s pravilom 98*bis*, T. 17133.

²¹³ Strane su se saglasile da isključe opštinu Šipovo, Odluka u skladu s pravilom 98*bis*, T. 17133.

SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
SVB	Služba vojne bezbjednosti
T.	Stranica transkripta pretresa u prvostepenom postupku u tekućem predmetu. Svi navedeni brojevi stranica transkripta su iz nezvanične, nekorigovane verzije transkripta, osim ako nije naznačeno drugačije.
TO	Teritorijalna odbrana
Tužilaštvo	Tužilaštvo Međunarodnog suda
TŽ.	Stranica transkripta žalbenog pretresa u tekućem predmetu. Svi navedeni brojevi stranica transkripta su iz nezvanične, nekorigovane verzije transkripta, osim ako nije naznačeno drugačije.
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
Up.	uporedi (sa)
V.	vidi
VRS	Vojska Republike Srpske
Vukovi s Vučjaka	Srpska paravojna formacija
Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, javno i redigovano, Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> , 31. avgust 2007.
Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> (povjerljivo)	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, povjerljivo, Žalbeni podnesak <i>amicus curiae</i> , 3. avgust 2007., ispravljen 14. januara 2008.
Žalbeni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Žalbeni podnesak tužilaštva, 27. novembar 2006.
Završni pretresni podnesak odbrane (povjerljivo)	Završni podnesak odbrane u skladu s pravilom 86(B), 18. avgust 2006.
Završni pretresni podnesak tužilaštva	Završni podnesak tužilaštva, 18. avgust 2006.
ŽK IV	Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica u vrijeme rata od 12. augusta 1949., 75 UNTS 2